

รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัยเรื่อง
“กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
ในศาลยุติธรรม”

โดย

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เสนอต่อ

สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ
(www.library.go.jo.90.th)

รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่อง

“กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงमानกันในศาลยุติธรรม”

โดย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เสนอต่อ สถาบันวิจัยและพัฒนาสาคดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม

พิมพ์ : 2553

จำนวนพิมพ์ : 1,000 เล่ม

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์เดือนตุลา

โทร 02-996-7392-4

คำนำ

รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม” มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิด รูปแบบกระบวนการ และเทคนิคของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเน้นการนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเด็กและเยาวชน การดำเนินคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวและการดำเนินคดีและกำหนดโทษในทางอาญา ซึ่งกระบวนการดังกล่าวถือได้ว่าเป็นรูปแบบที่ต้องการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย การสร้างความเข้าใจอันดีให้แก่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและชุมชน รวมถึงการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยสังคมหรือชุมชน อันเป็นแนวคิดใหม่ที่ได้รับการนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานานาประเทศ รวมถึงการนำมาใช้ในการระบข้อพิพาทในเรื่องอื่น ๆ ด้วย แนวทางที่นำเสนอในรายงานฉบับนี้ คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์รูปแบบของประเทศที่ประสบความสำเร็จในการใช้กระบวนการดังกล่าวและมีพัฒนาการทางเทคนิคที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินการให้สมกับความประสงค์ของมาตรการนี้ รวมทั้งปรับให้เข้ากับบริบทของสังคมไทยด้วย อย่างไรก็ดี แนวความคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มิใช่ว่าจะประสบความสำเร็จได้อย่างง่ายดาย เพราะเป็นแนวคิดที่ต้องอาศัยความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และบุคคลในสังคมที่จะต้องประสานการดำเนินการตั้งแต่ต้นกระบวนการจนถึงการกำกับให้เป็นไปตามข้อตกลงนั้น โดยมีพื้นฐานของความเข้าใจและความเคารพในสิทธิของทั้งสองฝ่าย ด้วยเหตุนี้ อุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาระบบดังกล่าวจึงเป็นเรื่องความไม่เข้าใจของแกนแท้ในหลักการ และการฝึกฝนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีความเข้าใจในหลักการและเทคนิคของการดำเนินการซึ่งมีความแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คณะผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแนวทางในการพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร ในข้อเสนอแนะของงานศึกษาโดยหวังว่าหากได้มีกลไกที่ดำเนินการและกระทำอย่างต่อเนื่อง กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในศาลยุติธรรมคงจะสามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยเรื่องนี้ไม่อาจสำเร็จลงได้ด้วยดี หากปราศจากการสนับสนุนและความเมตตาของผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมาย ผู้เข้าร่วมสัมมนากลุ่มย่อย และในการสัมมนาระดับชาติ ที่ได้ให้ข้อคิดเห็น ข้อติชมและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่คณะผู้วิจัยในการเปิดมุมมอง และแง่คิดถึงข้อดี ข้อเสีย ข้อจำกัดและข้อเด่นของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรม นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนจากผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัยหลายท่านในการเก็บข้อมูลและการประมวลผลข้อมูล สรุปการสัมมนา และตรวจพิสูจน์อักษร เพื่อให้รายงานฉบับนี้ได้สำเร็จลงได้ด้วยดี คณะผู้วิจัยจึงขอขอบคุณทุกท่านที่เกี่ยวข้อง ไว้ ณ ที่นี้

ท้ายที่สุด คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยและพัฒนาตักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม ที่ได้ให้ทุนในการศึกษาวิจัย และสนับสนุนข้อมูลทั้งทางวิชาการและระเบียบของศาลที่ทำให้คณะผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นข้อมูลอันสำคัญในการศึกษาวิเคราะห์ ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการประสานงานกับวิทยากรและผู้ทรงคุณวุฒิในศาลยุติธรรมที่ให้ข้อมูลแก่คณะผู้วิจัย และที่ขาดเสียมิได้ ขอขอบพระคุณต่อ สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำหรับการประสานงานและการติดต่อต่างๆ ที่ทำให้คณะผู้วิจัยดำเนินการได้ครบถ้วนตามข้อกำหนดการศึกษา

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อมูล ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คงจะสามารถนำมาใช้ในศาลยุติธรรมได้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปในอนาคต ซึ่งผลดีในงานฉบับนี้ขออุทิศให้แก่คุณความดีของผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งที่เป็นผู้เขียนตำราหนังสือ หรือบทความที่นำมาใช้อ้างอิง และผู้มีส่วนในการดำเนินการศึกษาและประสานงานทุกท่านที่ได้กล่าวมาข้างต้น ส่วนข้อผิดพลาดและข้อบกพร่องในงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยขอรับผิดชอบในความผิดพลาดนี้และขอน้อมรับว่าเกิดจากความผิดพลาดจากความเข้าใจหรือการดำเนินการของหัวหน้าโครงการผู้วิจัยแต่ผู้เดียว จึงขออภัยมา ณ ที่นี้

รองศาสตราจารย์ ณรงค์ โจหาญ

หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	3
บทที่ 1 ขอบเขตการศึกษา.....	11
1. หลักการและเหตุผล	12
2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	13
3. ขอบเขตของโครงการวิจัย	13
4. วิธีการศึกษา	13
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
6. ทฤษฎี สมมติฐาน และกรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย	15
7. คณะผู้วิจัย	17
8. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	17
8.1 ภาษาอังกฤษ	17
8.2 ภาษาไทย	25
บทที่ 2 ความหมาย แนวคิด และรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์.....	37
1. ความหมาย	37
2. แนวคิดในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้	40
3. รูปแบบของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้ในระดับสากล	41

6 ♦ รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.1 การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด	42
3.2 การประชุมกลุ่มครอบครัว	45
3.3 การเตือนแบบ Wagga Wagga	47
3.4 การลงโทษในที่ประชุม	47
4. ข้อโต้แย้งและข้อสนับสนุนในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์มาใช้	48
บทที่ 3 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ.....	55
1. สหราชอาณาจักร	55
1.1 การเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ	56
1.2 การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้ในศาลเยาวชน	62
1.3 การนำมาใช้กับการกำหนดโทษในศาลอาญา	66
2. นิวซีแลนด์	73
2.1 การประชุมกลุ่มครอบครัวในคดีที่เยาวชนกระทำความผิด	74
2.2 การดำเนินคดีในศาลอาญา	77
2.3 หน่วยงานที่รับผิดชอบในโครงการประชุมกลุ่มครอบครัว ในผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน	87
2.4 เปรียบเทียบการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในคดีเยาวชนและคดีอาญาที่ผู้ใหญ่กระทำความผิด	88
2.5 ผลการศึกษาและข้อวิเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ในนิวซีแลนด์	92
3. ออสเตรเลีย	93

4. สหรัฐอเมริกา	98
5. แคนาดา	103
6. ฝรั่งเศส	111
6.1 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา	112
6.2 กระบวนการสมานฉันท์ในคดีความรุนแรงในครอบครัว	120
6.3 กระบวนการสมานฉันท์ในคดีเด็กและเยาวชน	122
6.4 กระบวนการสมานฉันท์ในการกำหนดโทษ	125
7. ญี่ปุ่น	128
7.1 กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญา	128
7.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญาเด็กและ เยาวชน	131
8. แนวทางของสหประชาชาติ	132
8.1 เจตนารมณ์	134
8.2 การนิยามศัพท์	134
8.3 การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	135
8.4 การดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	136
8.5 แผนการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	137
8.6 ข้อยกเว้น	137

บทที่ 4 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในไทย บทวิเคราะห์

เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ และแนวทาง

ที่นำมาใช้ในกฎหมายไทย..... 139

1. คดีเยาวชนและครอบครัว	140
2. คดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว	155

3. การใกล้เคียงข้อพิพาทในคดีอาญา	161
4. สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	171
4.1 ควรมีหลักการให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดโทษจำคุกหรือรอการลงโทษได้ หากคู่กรณียุติข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	171
4.2 ผลของการประชุมกลุ่มครอบครัวที่ใช้ในคดีเยาวชนและครอบครัว	172
4.3 การใกล้เคียงคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว	173
4.4 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรใช้กับคดีที่ไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวหรือไม่	174
4.5 การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมเพียงใด	174
4.6 ความพร้อมของบุคลากร	175
4.7 การปรับปรุงประสิทธิภาพของบุคลากร	175
5. เปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลไทยและต่างประเทศ	175
5.1 สรุปกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแต่ละประเทศ	175
5.2 เปรียบเทียบการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม	192
6. บทวิเคราะห์การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลยุติธรรม	196
6.1 หลักการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญา	197

6.2 ความจำเป็นในการแก้ไขกฎหมาย	198
6.3 การบริหารจัดการ	199
6.4 การจัดทำคู่มือและการฝึกอบรม	199
6.5 การประเมินผลการดำเนินงาน	200
บทที่ 5 แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในศาลยุติธรรม.....	201
1. นโยบาย	201
2. แผนงานการพัฒนา	203
2.1 แผนงานพัฒนาความพร้อมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	203
2.2 แผนงานด้านการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง	203
3. กลไกในการพัฒนา	223
บรรณานุกรม	224
ภาคผนวก 1 แบบสอบถามในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ	233
ภาคผนวก 2 สรุปการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ปฏิบัติงาน	239
ภาคผนวก 3 สรุปการสัมมนา ครั้งที่ 1 วันที่ 16 มกราคม 2552 เวลา 08.30 – 14.30 น. ณ ห้องบอลรูม 1 โรงแรมอมารี ดอนเมือง แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร	339
ภาคผนวก 4 สรุปการสัมมนา ครั้งที่ 2 วันที่ 5 มีนาคม 2552 เวลา 08.30 – 14.30 น. ณ ห้องกินนรี 1 โรงแรมอมารี ดอนเมือง แอร์พอร์ตกรุงเทพมหานคร	357

10 ♦ รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

ภาคผนวก 5	สรุปการสัมมนาระดับชาติ วันที่ 28 เมษายน 2552 เวลา 08.30 – 14.30 น. ณ ห้องคอนเมือง 1 - 2 โรงแรมอมารี ดอนเมือง แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร	381
ภาคผนวก 6	บทคัดย่องานวิจัยที่น่าสนใจ จาก Full-Text Documents at RJ Online	437
	ประวัติคณะผู้วิจัย	471

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ
(www.library.goj.go.th)

บทที่ 1

ขอบเขตการศึกษา

ในบทนี้ จะกล่าวถึงข้อกำหนดการศึกษา วิธีการศึกษา และการสำรวจวรรณกรรม เพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการดำเนินการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม (Restorative Justice Process in Court of Justice)” ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย

1. หลักการและเหตุผล

แนวคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) เป็นแนวคิดใหม่ในเรื่องกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีวัตถุประสงค์จะแก้ไขปัญหาระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกันในเหตุและปัจจัยอันก่อให้เกิดการกระทำความผิด และผลกระทบจากการกระทำความผิด ซึ่งผลของการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้ ทั้งผู้เสียหายเข้าใจสาเหตุของการกระทำความผิดของผู้กระทำ และผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงความเสียหายและผลที่ต่อเนื่องจากการกระทำความผิดที่ตนกระทำแก่ผู้เสียหาย ดังนั้น กระบวนการดำเนินงานจึงมิใช่เป้าหมายแต่เพียงการวินิจฉัยว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยกระทำความผิดและจะต้องรับโทษหรือได้รับการบำบัดฟื้นฟูอย่างไรจึงจะไม่กระทำความผิดซ้ำ ซึ่งเป็นเป้าหมายของการลงโทษในวัตถุประสงค์ของการลงโทษโดยการทดแทน (Retributive) หรือข่มขู่ (Deterrence) หรือตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม (Incapacitation) หรือเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Reformation or Rehabilitation) และมีใช่เป็นเพียงการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย (Victimology) แต่กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกันของกลุ่ม อันจะนำมาซึ่งการระงับข้อขัดแย้งและป้องกันการแก้แค้นระหว่างกันอีกต่อไป เพราะทั้งสองได้ยินยอมพร้อมใจในการยุติข้อขัดแย้งและร่วมหาทางออกในเรื่องดังกล่าวด้วยกัน ดังนั้น การดำเนินกระบวนการดังกล่าวจะทำให้ทั้งสองฝ่ายให้อภัยต่อกันหรือมีความเข้าใจกันมากขึ้น จึงได้ประโยชน์ทั้งในด้านการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการป้องกันอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิดที่ได้ตระหนักถึงผลเสียที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย หรือจะเกิดขึ้นต่อผู้อื่น และผู้เสียหายมีความเข้าใจถึงสาเหตุของการกระทำความผิดและโอ้อภัยให้แก่ผู้กระทำความผิด ทั้งสองฝ่ายจะไม่มีความคิดในการแก้แค้นกันต่อไป

ปัญหาข้อพิพาทและอาชญากรรมที่เกิดขึ้นจึงยุติหรือลดน้อยลงได้ด้วยความเข้าใจต่อกัน ตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการนี้การดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจกระทำได้ในหลายขั้นตอน ตั้งแต่การเริ่มต้นความขัดแย้งโดยการยุติระหว่างคู่ความด้วยกันเองโดยไม่ต้องนำคดีเข้าสู่ศาล การระงับความขัดแย้งในชุมชน ในโรงเรียน ในระดับการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ ในศาล และในชั้นเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

สำหรับกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาล (Restorative Justice Process in Court) สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การไกล่เกลี่ยคดีอาญาในศาล (Mediation) โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ทั้งฝ่ายผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสเจรจากัน (Victim-Offender Mediation) หรือการจัดให้คู่ความหรือครอบครัวได้มีโอกาสตัดสินใจร่วมกัน (Family Group Conference) หรือการส่งเรื่องให้ชุมชนช่วยกันตัดสินใจผ่านองค์กรชุมชน (Community Board) นอกจากนี้กระบวนการในการกำหนดโทษของศาล (Sentencing Process) หรือการกำหนดโทษให้ลงโทษในชุมชน (Community Punishment) หรือการกำหนดโทษระยะกลาง (Intermediate Punishment) ศาลในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ นิวซีแลนด์ เป็นต้น ได้มีแนวคิดในการกำหนดโทษ หลังจากมีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว ซึ่งทำให้การลงโทษเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและป้องกันอาชญากรรม ตลอดจนสร้างความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด

ในกระบวนการยุติธรรมในกฎหมายไทยนั้น ศาลยุติธรรมได้นำแนวคิดของกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในบางศาล เช่น ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลอาญา ศาลจังหวัดต่าง ๆ และคดีการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 แต่แนวคิด รูปแบบ และเทคนิควิธีของศาลต่าง ๆ ยังมีความแตกต่างกันไปตามแนวนโยบายของผู้บริหารในศาลนั้น ๆ จึงยังขาดความเป็นเอกภาพในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวคิด กระบวนการ วิธีการ และเทคนิคการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญามาใช้ในศาลยุติธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการ ตลอดจนเทคนิคในการดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมในศาลอย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด รูปแบบ และกระบวนการในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยศึกษาเปรียบเทียบของไทยกับต่างประเทศ ซึ่งได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย แคนาดา ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น เป็นต้น

2.2 เพื่อวิเคราะห์ ข้อดี ข้อเสียของการนำระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ใช้ในกฎหมายไทย กระบวนการที่ดำเนินการในกฎหมายต่างประเทศ และแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมในประเทศไทย

2.3 เพื่อพัฒนารูปแบบ เทคนิควิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ควรนำมาใช้ในศาลไทย เพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวกทางอาญาอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ขอบเขตของโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัยศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้ในศาลยุติธรรม ทั้งในต่างประเทศและในศาลไทย ทั้งนี้ โดยศึกษาแนวคิด หลักกฎหมาย วิธีการ ข้อดีข้อเสีย และเทคนิคของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างมีประสิทธิภาพ และนำเสนอแนวทางการพัฒนาระบบดังกล่าวที่เหมาะสมกับศาลยุติธรรม โดยเฉพาะในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

4. วิธีการศึกษา

4.1 ศึกษาวิจัยทางเอกสาร ทั้งเอกสารภาษาไทยและต่างประเทศ ตำรา บทความ รายงานการวิจัย หนังสือ วารสารทางกฎหมาย ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เพื่อทราบแนวคิด เทคนิค หลักการและกระบวนการในการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนปัญหาอุปสรรค ข้อดี และข้อเสียในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรม

4.2 ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล เช่น อัยการ ศาล พนักงานคุมประพฤติ ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยในคดีครอบครัวหรือคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และองค์กรเอกชน หรือเอกชนที่ทำหน้าที่ในกระบวนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นักวิชาการ เพื่อทราบปัญหาอุปสรรค และเทคนิคที่ใช้ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก่อนและระหว่างดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดี โดยเก็บข้อมูลในเดือนธันวาคม 2551

14 ♦ รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

4.3 ประมวลผลการศึกษาในข้อ 4.1 และข้อ 4.2 นำเสนอในการสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย ครั้งที่ 1 ในวันศุกร์ที่ 16 มกราคม 2552 เวลา 08.30 – 14.30 น. ณ ห้องบอลรูม 1 โรงแรมอมารี ดอนเมือง แอร์พอร์ต โดยมีผู้เข้าร่วมสัมมนา 50 คน เพื่อรับฟังข้อวิจารณ์ในเนื้อหาของแนวคิดหลักกฎหมาย รูปแบบ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลไทยและต่างประเทศ

4.4 ปรับปรุงข้อเสนอแนะที่ได้จากการสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย ครั้งที่ 1 และนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในการสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย ครั้งที่ 2 ในวันพฤหัสบดีที่ 5 มีนาคม 2552 เวลา 08.30 – 14.30 น. ณ ห้องกินรี 1 โรงแรมอมารี ดอนเมือง แอร์พอร์ต มีผู้เข้าร่วมสัมมนา จำนวน 51 คน โดยรับฟังความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเทคนิควิธีการที่เหมาะสมในการนำมาใช้

4.5 ปรับปรุงข้อเสนอแนะที่ได้จากการสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย ครั้งที่ 2 ในข้อ 4.4 แล้วจัดทำร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

4.6 นำเสนอร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เพื่อรับฟังประชาพิจารณ์ ในวันอังคารที่ 28 เมษายน 2552 เวลา 08.30 – 14.30 น. ณ ห้องดอนเมือง 1 – 2 โรงแรม อมารี ดอนเมือง แอพอร์ท โดยมีผู้เข้าร่วมสัมมนา จำนวน 253 คน และนำข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับปรุงรายงานฉบับสมบูรณ์และเสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนา

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 เพื่อทราบแนวคิด รูปแบบ หลักเกณฑ์ และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้ในศาลยุติธรรมทั้งในกฎหมายไทยและต่างประเทศ

5.2 เพื่อทราบปัญหาอุปสรรคของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทยและต่างประเทศ และแนวทางในการพัฒนากระบวนการให้มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดความยุติธรรม

5.3 เพื่อให้บุคลากร ทั้งผู้พิพากษา พนักงานอัยการ พนักงานคุมประพฤติ และเจ้าพนักงานในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นในกระบวนการยุติธรรม ได้ทราบ

และเข้าใจ ตลอดจนสามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางการ ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

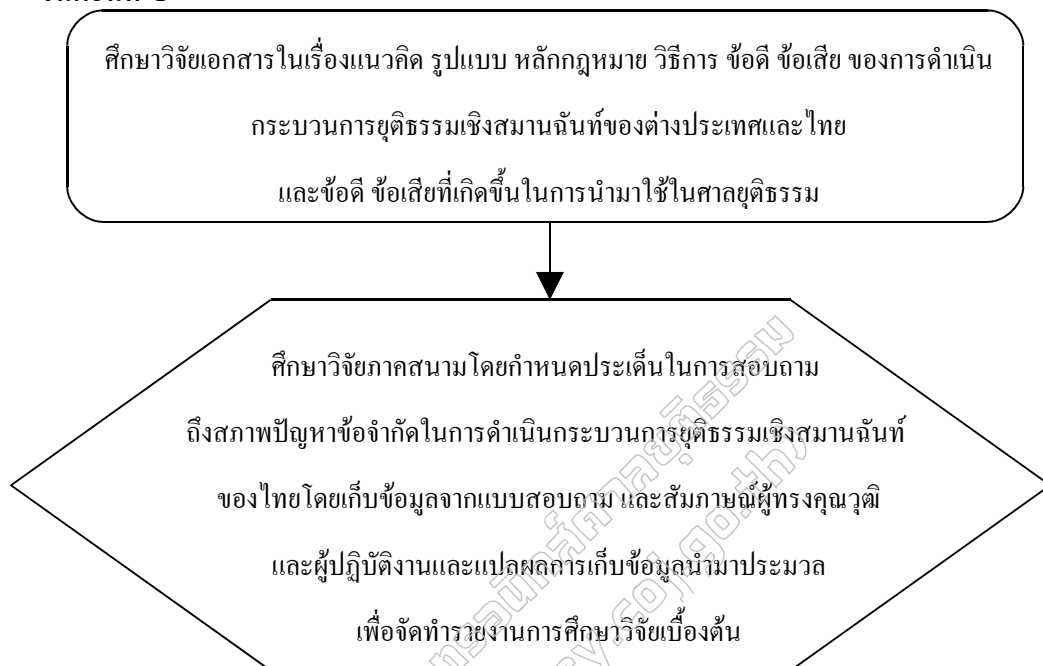
5.4 เพื่อพัฒนาแนวทางและบทบาทของศาลเพื่อให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมได้กว้างขวางขึ้นและมีประสิทธิภาพ

6. ทฤษฎี สมมติฐาน และกรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

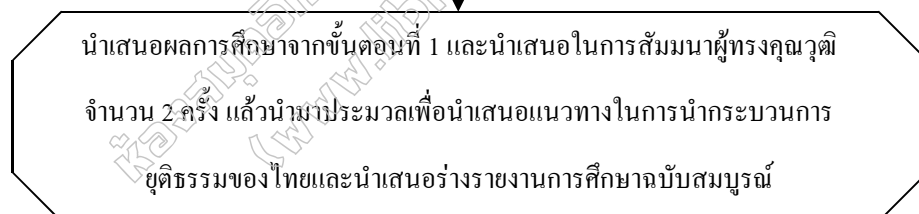
การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม” เป็นการศึกษาถึงกระบวนการในการดำเนินการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแนวทางปฏิบัติของศาล ว่าสามารถนำมาใช้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแนวความคิดดังกล่าวหรือไม่เพียงใด และการพัฒนารูปแบบวิธีการและเทคนิคในการดำเนินการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมของไทยควรจะดำเนินการอย่างไร โดยศึกษาเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นรูปแบบและปรับใช้กับกระบวนการพิจารณาของไทย ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาเป็นสำคัญ

แผนภูมิแสดงกระบวนการวิจัยและกลั่นกรองผลการวิจัย และกรอบการนำเสนอในรายงาน

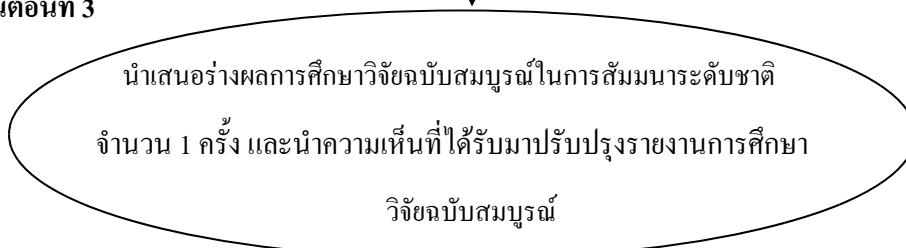
ขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 3

7. คณะผู้วิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ	หัวหน้าโครงการ
2. อาจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท	นักวิจัย
3. อาจารย์ ดร. ผ่องศรี เวสราธิ์	นักวิจัย
4. อาจารย์ พัชยา น้ำเงิน	ผู้ช่วยนักวิจัย
5. นางปิยะมาศ วงคำสอน	เจ้าหน้าที่ธุรการ

8. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

8.1 ภาษาต่างประเทศ

งานของ John Braithwaite ใน “Restorative Justice and Responsive Regulation” (2002)¹ เป็นงานเขียนที่นำเสนอประวัติของแนวความคิดเกี่ยวกับ Restorative Justice ตั้งแต่ในสมัยดั้งเดิมและ พัฒนาการในระบบกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน แนวคิดพื้นฐานและหลักการสำคัญของ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยศึกษาทั้งทางด้านตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องใน ประเทศต่าง ๆ ทั้งนี้ได้นำเสนอข้อประเด็นของแนวคิดที่ให้การสนับสนุน และแนวคิดในการโต้แย้ง การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการนำมาใช้ใน กระบวนการยุติธรรมในแต่ละประเทศของยุโรปและสหรัฐอเมริกา ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและ แนวทางการพัฒนากระบวนการดังกล่าวมาใช้และการพัฒนาให้มีความยั่งยืนในระบบกฎหมายต่าง ๆ อย่างไร

งานของ Lode Walgrave (editor) ในหนังสือรวมบทความ เรื่อง “Restorative Justice and the Law” (2002)² ซึ่งรวบรวมงานเขียนของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 บทความ ในการนำเสนอในการ สัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับ Restorative Justice ที่เบลเยียม ในระหว่างวันที่ 16 – 19 กันยายน 2001 จัดโดย the International Network Research on Restorative Justice for Juveniles แนวคิดในการนำ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น มีความคาดหวัง

¹ see John Braithwaite, **Restorative Justice and Responsive Regulation**, (New York: Oxford University Press, 2002), pp. 1-267

² see Lode Walgrave (editor) , **Restorative Justice and the Law**, (Devon: Willan Publishing, 2002)

ว่าการนำมาใช้จะทำให้กระบวนการดำเนินการแก่ผู้กระทำความผิดจะมีผลดีต่อกระบวนการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดในอนาคต แต่ปัญหาที่ผู้ทรงคุณวุฒิในหนังสือดังกล่าวได้ศึกษาวิเคราะห์คือ เงื่อนไขและปัจจัยในการทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประสบความสำเร็จหรือมีข้อจำกัดในการนำมาปรับใช้กับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมนั้นขึ้นอยู่กับสภาพทางสังคมและค่านิยมในสังคมประกอบด้วย และจะต้องรักษาคุณภาพของแนวคิดในทางกฎหมายที่ดำเนินคดีในปัจจุบัน ที่มีแนวคิดในการลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมายกับแนวทางการประสานความเข้าใจระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องตามแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในบทความของหนังสือ³ เป็นการนำเสนอแนวความคิดของ restorative justice โดยนำเสนอเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดตามหลักทดแทนการกระทำความผิดหรือการป้องกันหรือแก้ไขบุคคล ว่ามีแนวคิดที่แตกต่างและเหมือนกันอย่างไร นอกจากนี้ ยังมีบทความที่วิเคราะห์ถึงกระบวนการที่เข้ามามีส่วนของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายและชุมชนในการเข้ามามีส่วนในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแทนการตัดสินลงโทษของศาลแต่อย่างเดียว โดยมีการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านสนับสนุนและโต้แย้ง ส่วนกระบวนการประสานการทำงานและแนวคิดให้มีการดำเนินการในกระบวนการประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดมีหลักการหรือวิธีการในการดำเนินการตลอดจนข้อจำกัด ข้อโต้แย้งในการดำเนินการอย่างไร ในท้ายที่สุดได้มีการวิเคราะห์ถึงกระบวนการพิจารณาที่เหมาะสมและต้องปรับเปลี่ยนไปจากแนวทางการดำเนินกระบวนการพิจารณาเดิมเพื่อให้เหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกฎหมายควรมีอยู่อย่างไร เพื่อให้สามารถดำเนินการได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

หนังสือรวมบทความโดย Andrew von Hirsch, et al. (editors) ชื่อ Restorative Justice and Criminal Justice : Competing or Reconcilable Paradigms?, (2003) เป็นงานวิเคราะห์การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยวิเคราะห์ในกรอบของการศึกษาและวิเคราะห์แนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่ามีความชัดเจนในความหมายและหลักการที่นำไปใช้ในประเทศทางตะวันตกอย่างไร ส่วนในอีกกรณีหนึ่งเป็นการ

³ ซึ่งประกอบด้วย งานเขียนของ George Pavlich, Hans Boutellier, Gordon Bazemore and Sandra O' Brien, Ido Weijers, R.A Duff, Adam Crawford, Daniel W. Van Ness, John Braithwaite, Jim Dignan and Loade Walgrave, see Ibid.

ศึกษาผลของ การนำมาตรการดังกล่าวมาใช้ว่ามีผลกระทบอย่างไร และสามารถนำมาใช้ได้ตรงกับเป้าหมายหรือไม่⁴

ในหนังสือเล่มนี้ มีบทความทั้งสิ้น 16 บทความ⁵ ประกอบด้วยเนื้อหาที่กล่าวถึงหลักการสำคัญและแนวคิดที่เป็นหลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นกระแสนวัตกรรมทัศนใหม่ที่ใช้คู่ขนานกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่มุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดตามระบบที่ต้องการตอบแทนหรือแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ข้อวิเคราะห์และวิจารณ์ในเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มุ่งเป้าหมายให้คู่กรณีได้เข้าใจซึ่งกันและกัน อันเป็นผลให้ลดความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ให้กับคู่กรณีและสังคมมีบทบาทในการเข้าร่วมในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมให้แก่ผู้กระทำความผิดและเข้ามามีบทบาทรับผิดชอบต่อการบวนการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิด การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างการลงโทษโดยการทดแทนความผิดกับการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งในแนวคิดและผลในการดำเนินคดีอาญาระหว่างประเทศ บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ข้อเปรียบเทียบระหว่างการลงโทษเพื่อให้รู้สึกเจ็บปวดกับการเยียวยาแก้ไขในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หลักการสำคัญเพื่อให้บรรลุการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผลกระทบต่อการควบคุมอาชญากรรม การนำมาใช้ในนิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย และการใช้โดยกระบวนการในชั้นตำรวจ รวมถึงการประเมินผลการดำเนินการในการนำมาใช้ในคดีอาญา และบทวิเคราะห์ในรูปแบบของข้อตกลงของผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

หนังสือรวมบทความวิเคราะห์ โดย Howard Zehr and Barb Toews เรื่อง Critical Issues in Restorative Justice (2004)⁶ เป็นงานที่มีคุณค่าในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเชิงแนวคิดและการวิเคราะห์อีกเล่มหนึ่ง โดยในหนังสือดังกล่าว ได้รวบรวมผลงานของ

⁴ see Andrew von Hirsch , Julian V Roberts, Anthony Bottoms and Kent Roach, Mara Schiff (editors), **Restorative Justice and Criminal Justice : Competing or Reconcilable Paradigms?**, (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2003), pp. 1-338

⁵ ซึ่งประกอบด้วยงานเขียนของ John Braithwaite, Andrew von Hirsch Andrew Ashworth and Clifford Shearing, Antony Duff, Lode Walgrave, Anthony Bottoms, Pual Roberts, Jim Dignan, Daniel Van Ness, Barbara Hudson, Joan Shapland, Kathleen Daly, Julian V Roberts and Kent Roach, Allison Morris and Grbrielle Maxwell, Richard Young and Carolyn Hoyle, Leena Kurki, Mara Schiff

⁶ see Howard Zehr and Barb Toews (editors), **Critical Issues in Restorative Justice**, (New York: Criminal Justice Press, 2004)

ผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องที่เกี่ยวกับ Restorative Justice โดยแยกออกเป็นหกภาค มีจำนวนบทความทั้งหมด 31 บท⁷ ซึ่งนำเสนอเรียงลำดับในแต่ละภาค ดังนี้ ภาคหนึ่ง หลักการและแนวคิด ภาคสอง ปัญหาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ภาคสาม การจัดการของรัฐและระบบการดำเนินการ ภาคสี่ แนวปฏิบัติและผู้ปฏิบัติงาน ภาคห้า ค่านิยมของชนเผ่าและวัฒนธรรมดั้งเดิมในกระบวนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ภาคหก กระบวนการยุติธรรมในทางสังคม

ภาคหนึ่ง นำเสนอแนวคิดและหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีบทความจำนวน 4 บทความ ได้วิเคราะห์แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้กับกระบวนการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งวิเคราะห์เปรียบเทียบเป้าหมายและวิธีการในการดำเนินงานที่ต้องการความร่วมมือจากทุกฝ่ายและความยินยอมพร้อมใจ ในการบรรลุเป้าหมายของการก่อให้เกิดความเข้าใจและหาทางออกที่เหมาะสมแทนการลงโทษที่เหมาะสม

ภาคสองมี 10 บท วิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยพิจารณาถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับบทบาทของหน่วยงานหรือผู้เสียหาย ชุมชนที่จะต้องประสานการทำงานเพื่อให้บรรลุถึงข้อตกลง เช่น คำมั่นสัญญาของผู้กระทำความผิดที่จะดำเนินการตามข้อตกลง บทบาทขององค์กรช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความพร้อมของผู้กระทำความผิดในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความสัมพันธ์ระหว่างการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดกับกระบวนการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ปัญหาการก่อให้เกิดความสับสนของผู้กระทำความผิด การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการลงโทษในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บทบาทของชุมชนในการดำเนินการตามกระบวนการ และความเป็นอันตรายกับบทบาทของชุมชนในการควบคุมผู้กระทำความผิดในชุมชน

ภาคสามมี 4 บท กล่าวถึงบทบาทของรัฐและกระบวนการจัดการ โดยพิจารณาว่ารัฐควรมีบทบาทในการจัดการเพื่อให้เกิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างไร แนวคิดในการดำเนินการควรคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและกระบวนการ due process อย่างไร รัฐควรมีบทบาทในการ

⁷ ประกอบด้วยงานเขียนของ Gerry Johnstone, Susan Sharpe, Val Napoleon, Lode Walgrave, Marry Achilles, Susan Herman, Lorraine Stutzman Amstutz, Heather Strang, Barb Towews and Jackie Katounas, Gordon Bazemore and Dee Bell, Gabrielle Maxwell and Allison Morris, Russ Immarigeon, Paul McCold, George Pavlich, Vernon Jantzi, Ann Skelton and Cheryl Frank, Carolyn Boyes-Watson, Guy Masters, Annie Warner Roberts, Wonshe, Heren Bowen and Jim Boyack and Chris Marshall, Dave Dyck, Carsten Erbe, David Gustafson, Morris Jenkins, Barbara Raye, Chris Cunneen, Matt Hakiaha, Mike Batley, Bonnie Price Lofton, Dennis Sullivan and Larry Tifft. see Ibid.

พัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างไร และผลกระทบต่อการปรับปรุงกฎหมายทั้งในด้านการส่งเสริมและอุปสรรคในการดำเนินการ

ภาคี่มี 8 บท กล่าวถึงประเด็น บทบาท ของผู้ที่มีบทบาทในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย หรือผู้ประกอบวิชาชีพ ที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินการ หรือข้อจำกัดในการดำเนินการอันเนื่องมาจากวัฒนธรรม เพศ หรือชนชั้นในกระบวนการตกลงกัน ประเภทความผิดที่กำหนดให้สามารถไกล่เกลี่ย และการพัฒนาวิธีการให้มีแนวทางปฏิบัติที่ดี

ภาคี่มี 3 บท กล่าวถึงแนวทางของชนเผ่าหรือวัฒนธรรมเดิมที่มีผลต่อการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยวิเคราะห์ถึงพื้นฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิมและจิตวิญญาณของการยุติความขัดแย้งที่นำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ภาคี่มี 2 บท กล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก่อให้เกิดการระงับความไม่เป็นธรรมหรือไม่ และการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการระงับความไม่เป็นธรรมในสังคมปัจจุบัน

งานวิจัยที่ได้ศึกษากฎหมายของประเทศต่าง ๆ ที่มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้โดย David Miers, *An International Review of Restorative Justice* (2001) เป็นงานศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบที่มีคุณค่าอย่างมาก เพราะได้รวบรวมกฎหมายของต่างประเทศและนำมาเปรียบเทียบหลักเกณฑ์ของกฎหมายตลอดจนมีบทวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นหลักเกณฑ์ของกฎหมายแต่ละประเทศในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยศึกษาทั้งกฎหมายในยุโรปและอเมริกา ทำให้ผู้ศึกษาได้รูปแบบของการนำมาใช้ในกฎหมายในประเทศต่าง ๆ⁸

งานของ Judge FWM (Fred) McElrea ใน “The New Zealand experience of restorative justice legislation” ซึ่งนำเสนอในการสัมมนา 11 The Annual Restorative Justice Conference, Fresno Pacific University, California 23-24 September 2005 and at 5 The Annual Conference of the Association for Conflict Resolution, Minneapolis, Minnesota, 30 September 2005 เป็นงานเขียนที่อธิบายกระบวนการยุติธรรมในคดีเยาวชน และการดำเนินคดีในคดีอาญาของนิวซีแลนด์ ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอรูปแบบของการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวในคดีเยาวชนและครอบครัว และการใช้การ

⁸ see Miers D., *An International Review of Restorative Justice*, Crime Reduction Research Series Paper 10, (London: Home Office, 2001).

ประชุมกลุ่มชุมชนในผู้ใหญ่ ตลอดจนผลการประชุมที่ศาลจะต้องนำมาใช้ในการทำคำพิพากษา นอกจากนี้ผลการประชุมกลุ่มนั้นในนิวซีแลนด์ให้ศาลตรวจสอบและสั่งให้ปรับปรุงได้ อย่างไรก็ดี ผู้เขียนได้นำเสนอข้อพิจารณาในการวิเคราะห์การประชุมกลุ่มครอบครัวหรือการประชุมกลุ่มชุมชนในนิวซีแลนด์ว่า มีความแตกต่างกันอย่างไร โดยเฉพาะในแนวคิดว่าเป็นกระบวนการบังคับให้กระทำหรือไม่ มีเงื่อนไขในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยพิจารณาความผิดหรือไม่ การใช้บุคลากรของรัฐหรือของชุมชน การนำผู้เชี่ยวชาญมามีส่วนในการเข้าตัดสินใจ การนำการประชุมกลุ่มนี้เป็นกระบวนการเบี่ยงเบนคดีหรือไม่ หรือเป็นกระบวนการที่ใช้ควบคู่กับการกำหนดโทษของศาล นอกจากนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางที่ดีในการดำเนินการโดยให้ความสำคัญกับการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และมีแนวปฏิบัติที่ดี และการทำให้เกิดความชัดเจนในเป้าหมายของการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเน้นให้มีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งการมีส่วนร่วมและการติดตามผล ตลอดจนบทบาทของศาลในการเข้าร่วมในการประชุม การลดการใช้โทษจำคุกและใช้การลงโทษในชุมชน และควรลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และในข้อเสนอของผู้เขียนเห็นว่าควรมีการพัฒนาและมี Community Service Centre ในชุมชนเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการสร้างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในท้องถิ่นของนิวซีแลนด์

งานของ Judge Stan Thorburn ใน “The Arrival of Restorative Justice in the Courts: A Brief Outline of the New Zealand Experience”, A paper for a Symposium sponsored by the Institute of the Crime Prevention and Control at Nanjing University, People’s Republic of China, 16-17 December 2003 ผู้เขียนได้นำเสนอหลักเกณฑ์ในกฎหมายเด็กและเยาวชน กฎหมายอาญา กฎหมายคุมประพฤติ และกฎหมายราชทัณฑ์ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีเด็กและเยาวชน คดีอาญาในชั้นกำหนดโทษ กระบวนการคุมประพฤติ และการประชุมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างผู้เสียหายกับผู้ต้องโทษก่อนที่จะปล่อย และอ้างอิงกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในกฎหมายของนิวซีแลนด์

รายงานของ Jonathan Eaton and His Honour Judge FWM (Fred) McElrea เรื่อง Sentencing— the New Dimensions, Law Society, New Zealand, 2003 เป็นงานที่อธิบายความหมายและความแตกต่างของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับรูปแบบของการระงับข้อพิพาทอื่น ๆ เช่น การยกโทษ หรือการขอมความของผู้เสียหาย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การลดการกระทำความผิด การลดโทษหรือการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษ การใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุก การลงโทษโดยชุมชน เพื่อชี้ให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีหลักการที่สำคัญที่แม้ว่าจะคล้ายกับ

มาตรการที่กล่าวมาแต่ไม่ตรงกัน และในรายงานได้ให้หลักเกณฑ์และกระบวนการของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการลงโทษ ตาม Sentencing Act , Victim Right Act และข้อแตกต่างจากหลักเกณฑ์ที่มีอยู่เดิม รวมถึงบทบาทของศาลในการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ในการกำหนดโทษ การได้มาซึ่งข้อกำหนดและการพิจารณาพิพากษาตามข้อตกลงในที่ประชุม บทบาทของที่ปรึกษาในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการประเมินผลโครงการนำร่องที่ดำเนินการในนิวซีแลนด์ว่ามีผลต่อผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและมีการประเมินผลติดตามอย่างไร

รายงานของ National Commission on Restorative Justice, Interim Report March 2008 ซึ่งจัดทำเพื่อนำเสนอข้อปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้แก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมของสหราชอาณาจักรในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสหราชอาณาจักร โดยในรายงานฉบับนี้นำเสนอแนวความคิด หลักการ และเหตุผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รูปแบบและวิธีการที่นำมาใช้ในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วม และการปรับทัศนคติของผู้กระทำความผิด ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน รวมถึงการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศระบบชิวิลลอว์ และระบบคอมมอนลอว์ และมาตรฐานของสหประชาชาติ และงานที่สำคัญที่นำเสนอเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและส่งเสริมกระบวนการดังกล่าวในสหราชอาณาจักรให้กว้างขวางขึ้น คือการประเมินผลการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญาของ Ireland ซึ่งดำเนินการทั้งการเบี่ยงเบนคดีเยาวชนโดยไม่ฟ้องคดี และการเตือนสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ โดยมีโครงการทดลองสองโครงการ คือ Nenagh Community Reparation Project และ Restorative Justice Service Tallaght ซึ่งปรากฏจากสถิติว่ามีการนำมาใช้ในกระบวนการเตือนถึงร้อยละ 76 และในการเตือนเด็กที่กระทำความผิดมีสถิติที่ไม่กระทำความผิดซ้ำถึงสองในสามส่วน และมีการเตือนในคดีที่ร้ายแรง เช่น ชิงทรัพย์ ลักทรัพย์ในเคหสถาน การวางเพลิง การทำร้ายร่างกายบาดเจ็บสาหัส และการครอบครองยาเสพติดเพื่อจำหน่าย และใช้กับโทษที่เบาเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายและเด็กหรือชุมชน ส่วนการประชุมกลุ่มครอบครัวในศาลเยาวชนมีการดำเนินการแต่ศาลมีข้อจำกัดในการใช้ดุลพินิจที่จะนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ แต่ก็มีดำเนินการโดยเฉลี่ยปีละ 41 ราย และผู้เสียหายได้รับการเยียวยาและมีส่วนร่วมในการประชุมกลุ่ม ส่วนการเตือนผู้ใหญ่ที่กระทำความผิด ถือเป็นเงื่อนไขในการสั่งไม่ฟ้องของอัยการ จากสถิติในปี 2006 มีการเตือนผู้กระทำความผิดถึง 4,300 คดี จากคดีที่เกิด 6,668 คดี ซึ่งเป็นคดีที่ไม่ร้ายแรงและเป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์และการทำร้ายร่างกาย

ข้อเสนอของคณะกรรมการฯ ในรายงานนี้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีผลในทางบวกที่จะให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชย และผู้กระทำความผิดมีโอกาสแสดงความรับผิดชอบต่อผลที่ตนกระทำ และมีแนวโน้มที่จะลดการกระทำผิดซ้ำแต่ควรส่งเสริมให้มีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้ กลไกที่จะทำให้การดำเนินการดังกล่าวประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับนานาประเทศ คือการฝึกอบรมและเพิ่มเครื่องมือในการที่ผู้เสียหาย ผู้ประสานงาน หรือคณะกรรมการกำหนดค่าเสียหายหรือการประชุมกลุ่ม ได้ดำเนินการโดยสะดวก และควรนำมาใช้ในคดีอาญาทั้งก่อน ขณะและหลังจากที่ศาลพิพากษา และควรต้องเพิ่มบทบาทยุติของกฎหมายให้ศาลนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างชัดเจน

งานของ Robin Mutter, Pul Dugmore and Mina Hyare, ในบทความเรื่อง “Family group conferences in youth justice” ซึ่งตีพิมพ์ในวารสาร Health and Social Care in the Community (2008) Vol. 16(3), pp. 262-270 นำเสนอการประเมินโครงการประชุมกลุ่มครอบครัวในศาลเยาวชนในสหราชอาณาจักรที่นำรูปแบบของนิวซีแลนด์มาใช้ โดยประเมินผลจากการประชุมกลุ่มครอบครัวจำนวน 30 กลุ่ม ระหว่างเดือนกันยายน 2000 ถึง ธันวาคม 2001 ซึ่งผู้ที่เป็นเยาวชนที่ตอบแบบสอบถาม มีความพึงพอใจกับการเข้าร่วมประชุม และเห็นว่าเป็นมาตรการที่ทำให้ผู้กระทำความผิดได้พบกับความจริงมากกว่ากระบวนการเดิม ส่วนในด้านผู้เสียหายเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น และตระหนักว่าการมีส่วนร่วมในการประชุมกลุ่มนี้ ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย แต่แม้ว่าการประเมินผลจะพบว่ามีอัตราที่ประสบความสำเร็จตามตัวชี้วัดต่ำ แต่คณะผู้วิจัยเห็นว่า เป็นสิ่งที่ควรดำเนินการต่อไป เนื่องจากเป็นโครงการเริ่มต้นของสหราชอาณาจักร และไม่ได้มีพื้นฐานจากการดำเนินงานของครอบครัวเหมือนในนิวซีแลนด์ จึงต้องพัฒนาการทั้งในด้านวิชาการ และทางปฏิบัติในชุมชนเพื่อทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

ส่วนงานวิจัยหรือบทความอื่น ๆ นั้น คณะผู้วิจัยได้นำเสนอในภาคผนวก 6 ซึ่งได้มาจาก Full-Text Documents at RJ online ใน <http://www.Restorativejustice.org/resources/doc> เพราะเป็นข้อมูลที่ทันสมัยและมีบทความสำหรับงานที่อ้างอิงเพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่จะค้นคว้าต่อไป

8.2 ภาษาไทย

ฉัฐสา ฉัตรไพบุลย์ (2550)⁹ นำเสนอวิทยานิพนธ์ ซึ่งแปลเป็นภาษาไทย เรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ” โดยนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางปฏิบัติของประเทศต่าง ๆ ในแต่ละทวีป ทั้งใน ยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย เอเชีย และแอฟริกา ตลอดจนวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียในการดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งนำมาใช้ได้ตอบกับการกระทำความผิดทางอาญา และการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนเป็นหลัก งานวิทยานิพนธ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นการวิเคราะห์และรูปแบบในแต่ละประเทศที่ชัดเจน ซึ่งเป็นแนวทางที่ทำความเข้าใจในแนวคิดและรูปแบบการนำมาใช้ในแต่ละประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น และแอฟริกาใต้ เพื่อให้เห็นถึงแนวคิด หลักการและข้อโต้แย้งในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

งานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ให้ข้อสรุปว่า แนวคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ทำให้เพิ่มประสิทธิภาพของระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ลดจำนวนนักโทษในคุก ผู้เสียหายได้รับการดูแลมากขึ้น และหากจะให้มีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพขึ้นต้องพัฒนาให้เต็มรูปแบบโดยการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเต็มที่ เพื่อหาข้อยุติในข้อพิพาทที่เกิดขึ้น และจะนำมาซึ่งการจัดการอาชญากรรมโดยไม่ใช้ความรุนแรง มีความปลอดภัย สมานฉันท์ และความผาสุกของคนในชุมชน

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ในงานวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การปรับกระบวนการทศน์กระบวนการยุติธรรมของไทย”¹⁰ งานวิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทศน์และวิธีปฏิบัติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกิดขึ้นในสังคมและกระบวนการยุติธรรมของไทยได้อย่างไร โดยการศึกษาใช้วิธี

⁹ โปรดดูรายละเอียดใน ฉัฐสา ฉัตรไพบุลย์, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ, เอกสารจัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสวาระครบรอบ 300 ปี ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอดินบะระ สหราชอาณาจักร, 2550, หน้า 1- 62

¹⁰ โปรดดู รายละเอียดใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การปรับกระบวนการทศน์กระบวนการยุติธรรมไทย วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต โครงการปริญญาเอกสหวิทยาการ คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2548.

อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ตามแนวคิดสังคมนิยม (realism approach) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการ ศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ วิเคราะห์อธิบายและแปลความหมายข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาสรุปได้สองประการคือ ประการแรก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มี ลักษณะสำคัญทางวิชาการและทางปฏิบัติ คือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งมีลักษณะของ “ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎี” ซึ่งมีกรอบทศนะมุ่งสู่ความสันติสุขสมานฉันท์ทางสังคมที่สามารถบรรลุถึง เป้าหมายนั้นได้ด้วย “กระบวนการวิธีเชิงสมานฉันท์” ใช้เป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ หลายระดับรวมทั้งระดับที่มีการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมในระดับขัดแย้งสูงสุดของสังคม ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์และวิธีปฏิบัติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ ที่เกิดขึ้นในสังคมและกระบวนการยุติธรรมไทยนั้น อธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดความ สัมพันธ์เชิงเหตุผลที่ยึดเหนี่ยวในเหตุการณ์เหล่านี้ไว้ด้วยกันระหว่างอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่นำพา กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สู่รัฐ-สังคม-กระบวนการยุติธรรมไทย อันเป็นปัจจัยภายนอก และความเสื่อมของกระบวนการยุติธรรม การเคลื่อนไหวทางสังคมกับการรับมาใช้ของผู้นำการ เปลี่ยนแปลงค้นเป็นปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นของกระแสความนิยมกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ มีการปรับกระบวนการทัศน์กระบวนการยุติธรรม และนำกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์มาใช้ในสังคมไทยด้วย¹¹

ดร. ยศวนต์ บริบูรณ์ธนา¹² ในงานวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่อผู้ เสียหาย การวิเคราะห์แบบ Meta Analysis” โดยศึกษาวิเคราะห์ผลของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม โดยเน้นการชี้แจงความเสียหายให้แก่ผู้กระทำ ความผิด โดยศึกษาเปรียบเทียบกับสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย แคนาดา และ นิวซีแลนด์ ในเรื่องผลกระทบต่อผู้เสียหายในการได้รับความเยียวยาความเสียหาย และประสิทธิภาพ ของกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด และปัจจัยที่มี ผลกระทบของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีต่อผู้เสียหาย ซึ่งการศึกษาใช้การนำผลการศึกษาวิจัยที่ เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ใหม่ด้วยวิธีการทางสถิติ

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีผลต่อผู้เสียหายในหกด้าน ได้แก่ ความพึงพอใจ การรับรู้ถึงความเป็นธรรมในการดำเนินคดีและผลของคดี ความกลัวต่อการตกเป็นเหยื่อซ้ำอีก ความคิดเห็นต่อผู้กระทำความผิด ผลของการปฏิบัติตามข้อตกลง และการได้รับการ

¹¹ โปรดดู เพ็งอึ้ง , บทคัดย่อ หน้า (1)-(2)

¹² เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยระดับปริญญาเอก คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเซฟฟิลด์ สหราชอาณาจักร

ขอโทษ อย่างไรก็ตาม การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้หากนำมาใช้โดยขาดการฝึกฝน หรือใช้โดยไม่ตรงตามเป้าหมาย โดยมุ่งหวังแต่ผลของการดำเนินคดีที่จะต้องการหลีกเลี่ยงโทษ จำคุก หรือเบี่ยงเบนจากกระบวนการยุติธรรม อาจไม่ก่อให้เกิดผลดีแก่ผู้เสียหายเท่าที่ควร นอกจากนี้ หากนำมาใช้กับคดีเล็กน้อย ก็ไม่คุ้มค่ากับการแก้ไขปัญหอาชญากรรมในภาพรวม จึงควรนำมาใช้กับ คดีที่มีความรุนแรงด้วย และอาจขยายผลให้สังคมเห็นถึงความสำคัญของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มากขึ้น และเสนอให้นำหลักนี้มาใช้เป็นหลักในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่ใช่เป็นแต่เพียง กระบวนการยุติธรรมทางเลือกเท่านั้น

รองศาสตราจารย์ ดร. สุวัจนรา เปี่ยมญาติ และ ดร. อังคณา บุญสิทธิ์ (2549)¹³ ในงานวิจัย เรื่อง “แนวทางการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมอาญาไทย” ศึกษา วิจัยเชิงปริมาณ เพื่อทราบการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมทาง อาญาไทย ซึ่งมีผลการศึกษาในมิติของผู้เสียหาย พบว่าส่วนใหญ่คิดว่าการนำกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์มาใช้มีความเป็นไปได้ในคดีไม่ร้ายแรง ไม่เกิดความสูญเสียมาก และผู้กระทำความผิดรับ สารภาพมาแต่ต้น ส่วนในด้านความรู้สึกผิดของผู้กระทำผิดนั้น ผู้เสียหายเห็นว่ามีความเป็นไปได้ สำหรับผู้กระทำความผิดที่กระทำผิดด้วยอารมณ์ชั่ววูบ ประมาท ไม่เจตนา และเห็นว่าการมีคนกลาง มาช่วยจะทำให้ผู้กระทำความผิดสำนึกผิดได้

ส่วนการศึกษาในประเด็นที่สอง โดยศึกษาทัศนคติของผู้ให้บริการในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญาพบว่า เป็นไปได้ในกรทำให้ผู้กระทำความผิดเข้าใจและเรียนรู้ผลร้ายของการกระทำของ เขาว่ามีผลอย่างไรต่อผู้เสียหายและครอบครัว และการเรียนรู้ต้องมีหน่วยงานรัฐและเอกชนเข้ามา เขียวยาให้คำปรึกษาทางสังคมสงเคราะห์ และถ้าเป็นไปได้ผู้กระทำความผิดควรยึดหลักเอาใจเขามาใส่ใจ เรา

การศึกษาในประเด็นที่สาม ที่ว่าควรนำมาใช้ในกระบวนการใดบ้าง ซึ่งได้รับคำตอบ สอดคล้องกันว่า ควรนำมาใช้ในทุกระบวนการไม่ว่าจะเป็นชั้นร้องทุกข์ ฟ้องร้อง ระหว่างการ พิจารณาคดีและในขั้นตอนหลังจากมีคำพิพากษาคดีแล้ว

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัจนรา เปี่ยมญาติ และ ดร. อังคณา บุญสิทธิ์ (2549)¹⁴ ในงานวิจัย เรื่อง “การคุ้มครองเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ศึกษาการใช้กระบวนการ

¹³ โปรดดู รายละเอียดใน รศ.ดร. สุวัจนรา เปี่ยมญาติ และ ดร.อังคณา บุญสิทธิ์, แนวทางการใช้กระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย งานวิจัยได้รับการอุดหนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในมิติผู้เสียหาย ผู้ให้บริการในกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาในประเทศไทย โดยมีพื้นฐานแนวคิดว่าการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นวิธีระงับข้อพิพาทในกระบวนการที่สนับสนุนความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งให้ความสำคัญกับการอยู่อย่างสันติ ความรัก ความเอื้ออาทรแก่กันและกัน และความมีเมตตากรุณาแก่กัน และอยู่บนหลักการสำคัญคือ ความเสมอภาค และการยอมรับอย่างให้เกียรติกัน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์บุคคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และประชุมกลุ่มแต่ละกลุ่มดังกล่าว โดยเน้นที่การดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวที่ดำเนินการในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

งานวิจัยเรื่องนี้พบว่า ในด้านผู้เสียหายเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้ได้กับคดีที่ไม่ร้ายแรง ไม่เกิดความสูญเสียมาก และผู้กระทำผิดรับสารภาพ หรือกรณีที่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายรู้จักกันมาก่อน ส่วนในกรณีที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรง เช่น การเสียชีวิตบาดเจ็บสาหัส หรือเป็นคนที่ไม่รู้จักกันมาก่อนจะเพิ่มความสัมพันธ์ได้ยาก ส่วนในด้านผู้ให้บริการก็มีความเห็นที่คล้ายกัน ว่าหากทั้งสองฝ่ายได้มีความเข้าใจโดยอาศัยหลักเอาใจเขามาใส่ใจเราก็จะทำให้มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ได้ และจะต้องมีหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนเข้ามาให้คำปรึกษาทางสังคมสงเคราะห์ นอกจากนี้ การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทัศนะของผู้เสียหายและผู้ให้บริการเห็นว่าสามารถนำมาใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย และคณะผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางในการนำมาใช้ในทุกขั้นตอน โดยเสนอรูปแบบของกระบวนการที่มีคนกลางทำหน้าที่อำนวยความสะดวกระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดด้วยหลักมนุษยธรรม

¹⁴ โปรดดูรายละเอียดใน รศ.ดร. สุวัจนรา เปี่ยมญาติ และ ดร. อังคณา บุญสิทธิ, การคุ้มครองเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, ใน เอกสารการประชุมระดับชาติ ว่าด้วยงานยุติธรรมครั้งที่ 4 “การพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน” วันที่ 4-5 กันยายน 2549 ณ ศูนย์การประชุมอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัดปทุมธานี, หน้า 2:3:1-18

รองศาสตราจารย์ ดร. จิตรา วีรบุรินทร์ และคณะ (2549)¹⁵ ในงานวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ในการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด : ศึกษาเฉพาะกรณีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน” ซึ่งดำเนินการศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 44 จังหวัด และศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางสังคม และเศรษฐกิจในส่วนของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ชุมชน สังคม ผู้เสียหาย และองค์กรในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งเน้นการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อผลสัมฤทธิ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ และเสนอแนวทางการปรับปรุงแก้ไขโดยมีวิธีวิจัยสาม

ผลการศึกษา พบว่าผลสัมฤทธิ์ของการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ประสานการประชุมกลุ่มครอบครัว ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา ผู้นำชุมชน หรือผู้นำสังคมอยู่ในระดับมาก ส่วนผลสัมฤทธิ์ในด้านอื่นพบว่ามิมีประสิทธิภาพ ส่วนความพึงพอใจของผู้รับบริการอยู่ในระดับกลาง ส่วนความเสมอภาคและความโปร่งใสในการดำเนินงานพบว่าอยู่ในระดับปานกลางและระดับมากที่สุด

ในประเด็นเรื่องแนวโน้มในการนำเอาวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้น ในความเห็นของเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการข้างต้น เห็นด้วย เป็นอย่างมาก โดยควรถ่ายโอนการดำเนินการให้แก่ชุมชนประชาสังคมในการประชุมกลุ่ม ไม่ใช่เน้นการใช้อำนาจรัฐ และควรนำมาใช้ในชั้นจับกุมของตำรวจ ระหว่างการพิจารณาคดี และภายหลังการพิจารณาคดี ยกเว้นคดีฆ่า ช่มชู้ ส่วนความเห็นในกลุ่มผู้เสียหาย หรือเด็กและเยาวชน หรือบิดามารดาของผู้เกี่ยวข้อง เห็นควรนำมาใช้เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีบางส่วนที่ไม่เห็นด้วย

นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะในด้านนโยบายและการบริหารงาน ว่าควรปรับปรุงกระบวนการทศน์ของผู้ปฏิบัติงาน การฝึกอบรม และกำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินการเกี่ยวกับการประชุมกลุ่มครอบครัวในระดับพระราชบัญญัติและกฎกระทรวงให้ชัดเจน

¹⁵ โปรดดูรายละเอียดใน รศ.ดร.จิตรา วีรบุรินทร์ และคณะผู้วิจัย, ผลสัมฤทธิ์ในการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด : ศึกษาเฉพาะกรณีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, สนับสนุนงบประมาณโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนและเสริมสร้างสุขภาพ, เอกสารการประชุมระดับชาติ ว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 4 “การพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน” วันที่ 4 - 5 กันยายน 2549 ณ ศูนย์การประชุมอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัดปทุมธานี, หน้า 3:3:1-46

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศรดา สมพอง และคณะ (2551)¹⁶ ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนในชั้นศาล” โดยการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพผสมกับวิจัยเชิงปริมาณ โดยศึกษาจากเอกสาร สัมภาษณ์ และการแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คน โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการดำเนินการจัดประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในศาลรับฟ้องที่เหมาะสมกับประเทศไทย ปัญหาอุปสรรคที่ทำให้การจัดประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในศาลชั้นรับฟ้องไม่ประสบความสำเร็จ และทัศนคติความคาดหวัง ความต้องการ และข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในชั้นศาลรับฟ้อง

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบและวิธีการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนที่เหมาะสมกับประเทศไทยต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญหกประการ คือ ประการแรก กำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นประโยชน์สำหรับเด็กและเยาวชน ประการที่สอง ต้องมีเป้าหมายในการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อหาแนวทางบำบัด แก้ไข และป้องกันให้เด็กเป็นคนดีและไม่กลับมากระทำผิดซ้ำอีก ประการที่สาม การพิจารณาสรุปลงนามในหนังสือข้อตกลงในศาล ประการที่สี่ การดำเนินการตามข้อตกลง ประการที่ห้า การติดตามการประเมินผลในรูปคณะกรรมการ และประการสุดท้าย การลบประวัติอาชญากรรมเมื่อได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขครบแล้ว

ส่วนในประเด็นของปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการประชุมกลุ่มครอบครัว ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย การเน้นปริมาณมากเกินไป การขาดการติดตามประเมินผล การขาดความเข้าใจในเป้าหมายสำคัญในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ข้อจำกัดของความศักดิ์สิทธิ์ของข้อตกลงและการขาดการประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ ในด้านความคาดหวังของผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน เห็นว่าส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการนำมาใช้ในชั้นศาล เนื่องจากเห็นว่าการให้ออกลูกและให้อภัยที่ทำให้สามารถคืนคนดีสู่สังคมได้ และเป็นเรื่องที่ดีในการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนโดยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้น ควรมีการประชาสัมพันธ์ในการให้ความรู้ถึงหลักการและวิธีคิด ข้อดี ข้อเสียของการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และภาคชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และต้องมีกฎระเบียบในห้องกึ่งที่เกี่ยข้อง

สำหรับงานศึกษาในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม มีดังนี้

¹⁶ โปรดดู รายละเอียดใน ศศ.ศรดา สมพอง และคณะผู้วิจัย, รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนในชั้นศาล, เสนอต่อ สำนักงานกิจการยุติธรรมและกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม, มิถุนายน 2551

งานศึกษา “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดและเหยื่ออาชญากรรม (victim-offender mediation) เป็นงานศึกษาที่อธิบายหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดและเหยื่ออาชญากรรมซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้ในยุโรปและอเมริกาเหนือ โดยมีผลต่อการที่เหยื่อจะได้รับชดใช้ค่าเสียหาย และมีความประสงค์จะตรวจสอบผู้กระทำความผิดโดยตรง ซึ่งโดยทั่วไปมักจะใช้กับคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินและความผิดต่อร่างกายที่ไม่รุนแรง ซึ่งในบทความนี้ ชี้ให้เห็นผลการศึกษาความพึงพอใจของการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ในในคดีเด็กและเยาวชนและผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ว่าได้รับความพอใจต่อการไกล่เกลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 และลดความหวาดกลัวของเหยื่อที่จะตกเป็นเหยื่อซ้ำอีก¹⁷

วันชัย รุจนวงศ์ ในประเด็นสำคัญจากหนังสือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (The Little Book of Restorative Justice of the Howard Rehr 2002) ได้อธิบายหลักการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมีหลักการสำคัญสามประการ คือ การมุ่งความสนใจไปที่ความเสียหายที่เกิด ความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดในการแก้ไข และย้ำความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการของผู้ที่ส่วนเกี่ยวข้อง และอธิบายถึงหลักการที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาตามระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบัน นอกจากนี้ได้เน้นเป้าหมายของการประชุมกลุ่มครอบครัว การล้อมวงเพื่อสร้างความสุข (peacemaking circle) ส่วนแนวทางในการวิเคราะห์ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ให้พิจารณา 6 ประการ คือ รูปแบบที่ดำเนินกับความเสียหาย ความต้องการและเหตุผลในการกระทำความผิด เป็นกระบวนการที่สร้างความพอใจให้แก่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดได้รับการส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบในการกระทำของตน ผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในกระบวนการ กระบวนการได้ออกแบบให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสเจรจาหารือ และเป็นรูปแบบที่ให้ความเคารพแก่ทุกฝ่าย¹⁸

นิติธร วงศ์ยืน ใน “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว: หลักการสำคัญโดยย่อและข้อคิดเห็นบางประการ” ได้อธิบายหลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รูปแบบ และหลักการประชุมกลุ่มครอบครัวซึ่งใช้ในนิวซีแลนด์ และการนำ

¹⁷ โปรดดูบทความนี้ใน กองวิทยบริการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ ศาลยุติธรรม ใน www.library.coj.go.th

¹⁸ โปรดดูบทความนี้ใน กองวิทยบริการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ ศาลยุติธรรม ใน www.library.coj.go.th

มาใช้ในคดีเยาวชนและครอบครัวในประเทศไทย รวมถึงบทบาทหน้าที่ของผู้ประสานงานประชุมกลุ่มครอบครัว ตำรวจ และศาล และกระบวนการหลังจากการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งเป็นแนวทางที่ทำให้การประชุมกลุ่มครอบครัวดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสมกับเจตนารมณ์ของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และในท้ายที่สุดได้เสนอว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่นำมาใช้โดยการประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยโดยเฉพาะ ในชนบทและเป็นวิธีการที่สามารถเยียวยาเด็กและเยาวชนได้ โดยมีข้อดีในการหันเหคดีและ ลดปริมาณคดีในศาล และทำให้ทุกฝ่าย ส่วนข้อที่นำห่วงคือ รูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและกำกับดูแล การสมัครใจอย่างแท้จริงของเยาวชน มิฉะนั้นจะเป็นการจูงใจให้รับสารภาพ แผนที่ได้จากการประชุมต้องเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย มิใช่มีเพียงคำขอโทษเท่านั้น และควรมีสหิทธิในการอุทธรณ์ในกรณีไม่เห็นชอบด้วยในข้อตกลง และควรมีการเปิดช่องให้ตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการดำเนินการทุกขั้นตอนการประชุมกลุ่มและได้ผลแล้วควรได้รับการตรวจสอบจากศาลก่อนเสมอ กระบวนการประชุมควรต้องกำหนดไว้เพื่อความสมัครใจมิใช่เป็นระเบียบปฏิบัติ และต้องมีการตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลง ควรมีการประเมินผลขององค์กรอิสระและการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และท้ายที่สุดการคัดเด็กเข้าสู่กระบวนการต้องระมัดระวังโดยคำนึงถึงสภาพของเด็กและความร้ายแรง ความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย¹⁹

สรวิศ ลิ้มปริงยี ใน “การไกล่เกลี่ยฟื้นสัมพันธ์ในคดีอาญา ประสบการณ์ของศาลนิวซีแลนด์” เป็นงานศึกษาที่เรียบเรียงมาจากงานวิจัย คู่มือปฏิบัติ ของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในนิวซีแลนด์ที่นำเสนอกระบวนการ วิธีการ และแนวทางปฏิบัติที่ดีของนิวซีแลนด์ซึ่งเป็นต้นแบบของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา และบัญญัติหลักการไว้ชัดเจนในกฎหมายทั้งก่อนฟ้อง ระหว่างการพิจารณาและหลังจากศาลตัดสินแล้ว ในบทความนี้ แสดงให้เห็นหลักการ วิธีการ และข้อโต้แย้ง ข้อแก้ไขของแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นอกจากนี้ ในบทความนี้ ได้นำเสนอหลักเกณฑ์ที่สำคัญที่จะนำมาใช้กับการกำหนดโทษทางอาญา เช่น ประเภคดี จำเลยต้องรับสารภาพ และเทคนิคของผู้ไกล่เกลี่ย การสร้างบรรยากาศในการให้มีส่วนร่วมและการติดตามผลการดำเนินการ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการนำมาปรับใช้กับการดำเนินคดีอาญาในศาลไทยได้ ทั้งนี้ ผู้เขียนได้เสนอว่า วัตถุประสงค์ในการไกล่เกลี่ยในคดีอาญามีความแตกต่างกับคดีแพ่ง ดังนั้นจึงต้องมุ่งเน้นความเสียหายของผู้เสียหายเป็นสำคัญ และพยายามให้

¹⁹ โปรดดูบทความนี้ใน กองวิทยบริการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ ศาลยุติธรรม ใน

จำเลยมีความรับผิดชอบในความเสียหายที่ตนก่อให้เกิดขึ้น และมีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตน แต่ในการไกล่เกลี่ยทางแพ่งเน้นการประสานหนี้สินที่มีต่อกันมากกว่า สำหรับหน่วยงานผู้จัดหาผู้ไกล่เกลี่ย มีการจ้างหน่วยงานภายนอก แทนการดำเนินการด้วยตนเอง ซึ่งทำให้เกิดความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากกว่า ในด้านการจัดฝึกอบรม ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าอาจเป็นไปได้ในระยะยาว และเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระงานของศาลด้วย สำหรับบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยนั้น ต้องมีหน้าที่มากกว่าผู้ไกล่เกลี่ยทางแพ่ง เพราะต้องเริ่มตั้งแต่ก่อนที่จะจัดให้มีการพบกัน เนื่องจากต้องรู้ความต้องการและความพร้อมของทั้งสองฝ่าย และต้องมีหน่วยงานติดตามผลของการปฏิบัติตามข้อตกลงด้วย ในส่วนที่เกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลของการไกล่เกลี่ย ในคดีแพ่งมีการเน้นเรื่องความลับ และไม่นำข้อมูลมาเปิดเผยไปใช้ในคดีของศาล ซึ่งทำให้คู่กรณีรู้สึกสะดวกใจในการที่จะเปิดเผยข้อมูลในการไกล่เกลี่ย แต่การเปิดเผยในคดีอาญา จะต้องทำรายงานต่อศาลด้วยจึงถือเป็นการเปิดเผยแทนที่จะปกปิด ในท้ายที่สุด จำนวนผู้ไกล่เกลี่ยนั้นนิรวิชแลนด์ใช้ผู้ไกล่เกลี่ยสองคนเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการหาข้อมูลทั้งสองด้าน และมีการทบทวนข้อมูลในภายหลังด้วย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหากไม่มีการแบ่งงานที่ชัดเจนหรือไม่แบ่งงานกันอาจเป็นปัญหาขัดแย้งได้²⁰

โสภิศ อินทสโร ในรายงานการค้นคว้าแบบอิสระ ระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2550) เรื่อง “ผลของการแก้ไขปัญหาคาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนตามหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : กรณีศึกษาของศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดเชียงใหม่”²¹ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อหลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทนกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และวิเคราะห์ความต้องการและการมีส่วนร่วมของผู้เสียหาย ผู้ต้องหาและชุมชนตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมถึงระดับความสำเร็จในการนำมาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้ได้ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการตามแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อป้องกัน แก้ไข บำบัด พื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกฎหมาย ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและศึกษากลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้พิพากษา

²⁰ โปรดดูบทความใน กองวิทยบริการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ ศาลยุติธรรม ใน www.library.coj.go.th

²¹ โปรดดูรายละเอียดใน โสภิศ อินทสโร, ผลของการแก้ไขปัญหาคาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ตามหลักกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์: กรณีศึกษาของศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สิงหาคม 2550 หน้า 1-126

ผู้พิพากษาสมทบ กลุ่มสหวิชาชีพ ผู้ปกครองเด็กและเยาวชน โดยมีประชากรที่ศึกษา 24 คน โดยการสัมภาษณ์และเข้าร่วมสังเกตด้วยตนเอง

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมส่วนใหญ่ ยกเว้นนักจิตวิทยามีความเห็นในเชิงบวกต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และไม่ค่อยเห็นด้วยในการนำกระบวนการของกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทนมาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และเห็นว่าควรนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้แทน ส่วนการแก้ไขเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดตามแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้เสียหาย ผู้ต้องหาและชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับหลักการนี้และเห็นว่าเป็นการแก้ไขปัญหาเยาวชนกระทำความผิดโดยการเน้นการให้ผู้เสียหายและเยาวชนที่จะได้รับการแก้ไขมีส่วนร่วมและมีชุมชนเข้ามาดูแลอย่างใกล้ชิด ส่วนระดับความสำเร็จที่นำมาใช้นั้น มีความเห็นว่า ผลสำเร็จอยู่ในขั้นที่น่าพอใจ ที่สามารถลดการกระทำความผิดซ้ำได้หลังจากผ่านการแก้ไขแล้ว โดยผู้ปกครองของเด็กได้ให้ข้อมูลว่า เด็กได้รับการแก้ไขในทางที่ดีขึ้นและผู้ปกครองได้รับความรู้ความเข้าใจในการอบรมสั่งสอนจากกระบวนการดังกล่าวเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ดี ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการพบว่า มีปัญหาสำคัญคือ การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงของศาล และด้านงบประมาณซึ่งต้องใช้ในการประชุม และการให้ความรู้แก่ปฏิบัติงาน การขาดงบประมาณ การสร้างเครือข่าย และการประสานงานความร่วมมือจากครอบครัวและชุมชนเป็นอย่างมาก

ประกายรัตน์ ต้นธีรวงศ์ ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการจัดการความขัดแย้งทางอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัว” (2550)²² โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิเคราะห์การนำแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการความขัดแย้งในคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว ที่เกิดจากเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ผู้เสียหาย และสามารถนำมาพัฒนาเป็นมาตรการในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ป้องกันการกระทำความผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน การบรรเทาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์ความพึงพอใจและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ผู้เสียหาย พร้อมด้วยผู้ที่เกี่ยวข้องหลังกระบวนการโดยศึกษาวิเคราะห์ทัศนศึกษา ซึ่งได้นำรูปแบบของการประชุมกลุ่มเยาวชนและการไกล่เกลี่ยเพื่อ

²² โปรศุฑู ราชละเอียดใน ประกายรัตน์ ต้นธีรวงศ์, การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการจัดการความขัดแย้งทางอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัว ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาการจัดการความขัดแย้งแบบบูรณาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550, หน้า 1-140

ฟื้นฟูสัมพันธภาพและเยียวยาความและรูปแบบการจัดการความขัดแย้งของ Gray T. Furlong มาใช้ โดยการสัมภาษณ์จากผู้อำนวยการประชุมกลุ่มเยาวชน ผู้ไกล่เกลี่ย และผู้ที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา

ผลการของการศึกษาพบว่า การนำแนวคิดและวิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ผสมผสานกับรูปแบบการออกแบบการจัดการความขัดแย้งของ Gray T. Furlong สามารถแก้ไขปัญหความขัดแย้งที่เกิดจากคดีอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัวได้อย่างถูกต้องและยังได้มาตรการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กและเยาวชน ที่ตรงตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ที่ว่า “ช่วยเหลือเพื่อวันพรุ่งนี้มิใช่ลงโทษเพื่อวันนี้” นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมกลุ่มเยาวชนและร่วมวางแผนการแก้ไขเด็กและเยาวชนหรือการเยียวยาความเสียหายด้วย ส่วนผู้เสียหายมีโอกาสบอกถึงความเสียหายที่ได้รับและมีความพอใจในผลของการที่ได้รับการเยียวยาอันนำไปสู่การพอใจในกระบวนการยุติธรรมที่ดำเนินการ

อย่างไรก็ตาม การนำมามาตรการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ และดูว่าน่าจะยากต่อการทำงาน แต่ควรที่จะนำมาพัฒนาใช้ต่อไป เพื่อให้เด็กได้พัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างกลมกลืนเต็มที่ และควรได้รับการเติบโตในสิ่งแวดล้อมของครอบครัวและชุมชนในบรรยากาศแห่งความสุข ความรัก และความเข้าใจ ซึ่งมีไม่เติบโตด้วยการพิจารณาพิพากษาให้เขาต้องใช้ชีวิตโยกย้ายไปตามสถานที่ต่าง ๆ ตามเงื่อนไขของคดีความ

ส่วนงานศึกษาในคดีอาญา มีใน ๓ ทิศทาง ทิศทางที่เสถียร ในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท เรื่อง การระงับข้อพิพาทในคดีอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดที่มีผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายอาญา) (2547)²³ วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนวคิดในการระงับข้อพิพาท มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาท วิธีระงับข้อพิพาททางอาญา ที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมของไทย ตลอดจนวิธีการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในเรื่องทางอาญา ในฐานะที่เป็นมาตรการทางเลือกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยศึกษาเปรียบเทียบกับกรณีนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเยอรมัน และแคนาดา

²³ โปรศุฑู รุยละเอียดใน ๓ ทิศทาง ทิศทางที่เสถียร, การระงับข้อพิพาทในคดีอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดที่มีผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายอาญา) (กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2547) หน้า 1-192

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเห็นว่าอาชญากรรมเป็นผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของบุคคลมีผลกระทบต่อรัฐแต่อย่างเดียวยังทำให้การระงับข้อพิพาทจะต้องให้ผู้ที่มิผลกระทบต่อโดยตรงได้มีส่วนร่วมเช่น ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและชุมชน เพื่อจะก่อให้เกิดความพอใจแก่ทุกฝ่าย คือ ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษ ผู้เสียหายได้รับการชดเชย และชุมชนมีความสุข อันเป็นการนำมาซึ่งความสมานฉันท์ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นที่สนใจในหลายประเทศ ทั่วโลก ว่าสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมได้ ทั้งในประเทศซีวิลลอว์ เช่น ในเยอรมัน และคอมมอนลอว์ เช่น ในแคนาดา เป็นต้น การที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญาของไทย จึงสามารถทำได้โดยอาศัยความสอดคล้องของกระบวนการยุติธรรมที่เป็นอยู่ โดยการนำมาใช้ประกอบดุลพินิจของอัยการในการสั่งคดี และประกอบดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษ โดยจะนำมาใช้กับความผิดอันยอมความได้ ความผิดอาญาต่อบุคคล หรือต่อกรรมสิทธิ์และทรัพย์สิน หรือต่อการอยู่ร่วมกัน ที่มีคุณธรรมทางกฎหมายคุ้มครองบุคคล หรือทรัพย์สินของบุคคล ที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปี และความผิดที่กระทำโดยประมาท ดังนั้น การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ระงับข้อพิพาทในความผิดดังกล่าว จะช่วยให้ปริมาณคดีที่ล้นศาลลดลง²⁴

²⁴ โปรดดู เฟื่องอ้าง, บทคัดย่อ หน้า 1-2

บทที่ 2

ความหมาย แนวคิด และรูปแบบ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในบทนี้ จะกล่าวถึง ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวคิดในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และรูปแบบของการนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในระดับสากล โดยแยกเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

1. ความหมาย
2. แนวคิดในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้
3. รูปแบบของการนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในระดับสากล
4. ข้อได้เปรียบและข้อสนับสนุนในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้

1. ความหมาย

ความหมายของ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) หมายถึง กระบวนการที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายให้กลับคืนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยใช้วิธีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมหลายฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย สังคม ชุมชน และเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวดำเนินการโดยวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแทนการลงโทษจำคุกหรือลงโทษอื่นตามที่กฎหมายกำหนด¹

เป้าหมายที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น คือ การลดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นความเสียหายทางทรัพย์สิน ทางกาย หรือจิตใจ รวมถึงเกียรติภูมิ อำนาจ สิทธิ และความสามัคคี ดังนั้น ผลลัพธ์ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงไม่ใช่การค้นหาคำผิดของผู้กระทำความผิดและการลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด ในประการแรก เป็นการทำให้ผู้เสียหายพอใจ และได้รับการเยียวยาจากผู้กระทำความผิด ซึ่งหมายรวมถึงการได้ระบายความรู้สึกหรือความทุกข์ร้อนที่ตนได้รับ และผลที่ตามมาจากการตกเป็นผู้เสียหายของอาชญากรรม ประการที่สอง เป็นการ

¹ มีผู้ทรงคุณวุฒิให้นิยามของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้หลายท่าน และมีความแตกต่างกันในรายละเอียดของหลักการ ซึ่งสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก ณัฐวสา จักรไพบุลย์, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนาชาตติ, เอกสารจัดทําขึ้นในวาระครบรอบ 300 ปี ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอ็ดินบะระ, 2550 หน้า 5-6

ป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ โดยมีกระบวนการที่กำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติและเป็นหลักประกันว่าจะไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ประการที่สาม เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ เพราะถ้าเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป ต้องกำหนดหน้าที่ให้เจ้าพนักงานและพยานร่วมมือกันการค้นหาความจริงอันจะนำไปสู่การกำหนดโทษ ส่วนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เน้นการร่วมมือระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และผู้ที่เกี่ยวข้อง สังคม ชุมชน เจ้าพนักงาน ศาล และผู้เชี่ยวชาญเพื่อร่วมกันหาทางออกสำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นและการป้องกันการกระทำความผิดในอนาคต ประการที่สี่ เป็นมาตรการที่ประหยัดค่าใช้จ่าย เพราะไม่ได้เน้นกระบวนการค้นหาความจริงซึ่งต้องหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ในศาลและเน้นการคุ้มครองสวัสดิภาพ การฟื้นฟูรักษาพยาบาลผู้กระทำความผิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน²

กลวิธีของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นเน้นการสร้างความเข้าใจต่อกันโดยเฉพาะของผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย ซึ่งเป็นกระบวนการในการสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้กระทำความผิดถึงความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดกระทำต่อผู้เสียหายหรือต่อสังคม ตลอดจนผลกระทบที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อให้เกิดขึ้นจากการกระทำผิดนั้น ในขณะเดียวกัน ผู้เสียหายจะได้เข้าใจถึงสาเหตุที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำผิดลงไป กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงไม่ใช่เพียงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งอาศัยคนกลางหรือคณะบุคคล เพื่อมาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือข้อถูกผิดในการกระทำ และกำหนดการชดเชยหรือเยียวยาความเสียหาย ทั้งนี้ เพราะเป้าหมายมิได้เป็นเรื่องการชี้ขาดข้อถูกผิดในการกระทำ แต่เป็นเรื่องการทำความเข้าใจให้เหตุและผลของการกระทำความผิด รวมถึงผลกระทบอันต่อเนื่องกับการกระทำความผิด แล้วจึงนำไปสู่การหาทางออกร่วมกันที่แก้ไขข้อผิดพลาดดังกล่าวร่วมกันระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด สังคมและเจ้าหน้าที่ของรัฐในลักษณะที่มีใช้คู่ความ หรือเจ้าพนักงานกับประชาชน แต่เป็นการหาทางออกร่วมกันในปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อจะไม่ให้เกิดความขัดแย้งหรือการกระทำความผิดซ้ำอีกต่อไป

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมีความแตกต่างจากการเบี่ยงเบนคดีในกรณีอื่น เช่น การสั่งไม่ฟ้องคดี การไกล่เกลี่ยยอมความระหว่างผู้เสียหายกับผู้ต้องหาในคดีความผิดต่อส่วนตัว เพราะมาตรการดังกล่าว เป็นความประสงค์ที่จะไม่นำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางศาล ซึ่งการเบี่ยงเบนคดีเหล่านี้ อาจมีมาตรการในการคุมประพฤติหรือให้ผู้กระทำความผิดได้เข้ารับการอบรมหรือรักษาสติหรือการฟื้นฟูสุขภาพจิต เพื่อไม่ให้กลับไปกระทำความผิดและเป็นกรณีให้เห็นว่าผู้กระทำความผิดไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตัดสินแล้ว ดังนั้น จึงเป็นมาตรการที่เน้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นหลัก แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นมาตรการที่ต้องการให้ผู้กรณี

² โปรดดู เิงอ้าง หน้า 9-10

เข้าใจซึ่งกันและกัน รวมถึงการมีส่วนร่วมของทั้งผู้เสียหาย ครอบครัวของผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด และชุมชนในการกำหนดมาตรการที่เกิดจากความเห็นร่วม ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมแบบปกติไม่ได้มีมาตรการเช่นนี้

กล่าวโดยเฉพาะ การหันเหคดี (diversion) มีความประสงค์จะไม่นำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางศาล ดังนั้น จึงใช้มาตรการในการดำเนินการที่เหมาะสมกับกรณี เช่น การไกล่เกลี่ยยอมความในคดีความผิดอันยอมความได้ หรือการส่งไปรับการรักษาฟื้นฟูสภาพจิตใจเป็นผู้ติดยาเสพติด เพื่อจะไม่ต้องนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาล หรือการกักหรือคุมประพฤติเด็กหรือเยาวชนแทนการสั่งฟ้องคดี ซึ่งมีความประสงค์จะใช้มาตรการกักและอบรมแทนการฟ้องคดี เพื่อให้เด็กและเยาวชนไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล การชะลอการฟ้องของอัยการ ซึ่งมีแนวทางที่จะนำมาใช้เพื่อส่งไม่ฟ้องคดีที่มีมูลโดยการกำหนดมาตรการคุมประพฤติแทน ซึ่งมาตรการหันเหคดีเหล่านี้ มิได้มีวัตถุประสงค์จะสร้างความเข้าใจระหว่างผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายหรือชุมชน และไม่ได้มีเป้าหมายที่จะให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดได้มากำหนดมาตรการที่จะใช้กับผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและมีความพอใจแก่ทุกฝ่าย เหมือนดังเช่นการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เหมือนเช่นในเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นมาตรการที่อาจใช้ควบคู่กับกระบวนการที่ดำเนินคดีของการดำเนินการกระบวนการพิจารณาความอาญาปกติและเสริมให้ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และหากบรรลุเป้าหมายดังกล่าวแล้ว โทษหรือการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอาจไม่จำเป็นต้องใช้กับผู้กระทำความผิด

ในการบังคับโทษแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะตอบแทนการกระทำความผิด (Retribution) หรือการยับยั้งผู้กระทำความผิด (Deterrent) หรือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) มุ่งเน้นที่การใช้มาตรการทางอาญาเพื่อให้เกิดผลแก่ผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ มิได้คำนึงถึงการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย ดังนั้น การลงโทษผู้กระทำความผิด หากเป็นการตอบแทน จึงเน้นที่ลงโทษได้สัดส่วนกับความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย โดยไม่ได้คำนึงว่าผู้เสียหายจะพึงพอใจกับการที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษหรือไม่ จึงแตกต่างจากการกำหนดมาตรการชดเชยให้แก่ผู้เสียหายตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ส่วนการลงโทษโดยยับยั้งการกระทำความผิดซึ่งเน้นการทำให้ผู้กระทำความผิดกลัวหรือไม่กล้าที่จะกระทำ ซึ่งคำนึงถึงจิตใจของผู้กระทำว่า จะมีความกลัวต่อการถูกลงโทษหรือไม่ จึงต่างจากการกำหนดมาตรการที่ให้ผู้กระทำความผิดทำภายใต้ข้อตกลงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดสำนึกถึงความเสียหายและแสดงความรับผิดชอบต่อความผิดที่ได้กระทำต่อผู้เสียหายและสังคม และมีแนวคิดว่า หากผู้กระทำความผิดได้สำนึกแล้วก็จะไม่กระทำความผิดต่อไป ไม่ได้หวังว่าหากกลัวโทษแล้วจึงไม่กระทำความผิด ส่วนในการฟื้นฟูจิตใจของผู้กระทำความผิด

ตามหลักการลงโทษโดยการฟื้นฟูจิตใจนั้น กระบวนการที่ดำเนินการเป็นการใช้การอบรมและให้คำแนะนำในการปรับตัวแก่ผู้กระทำความผิด เพื่อให้สามารถอดทนต่อสภาพบีบคั้นในทางสังคม เศรษฐกิจ จนมีความแข็งแกร่งพอที่จะไม่กระทำความผิดได้ แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มิได้เน้นการฟื้นฟู แต่เป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดต้องเข้ารับการอบรมในโครงการฝึกอบรมหรือเข้ารับการบำบัดรักษา หากมีความจำเป็นและเป็นเหตุแห่งการกระทำความผิด ทั้งนี้ เพื่อขจัดปัญหาในการกระทำความผิด ด้วยเหตุนี้ การเข้ารับการรักษารหรืออบรมจึงเป็นหลักเกณฑ์หรือวิธีการที่มีความหลากหลายและขึ้นอยู่กับสาเหตุของการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดแต่ละรายตามความเห็นของที่ประชุม แต่การฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิดมุ่งเน้นที่ทำให้ผู้กระทำความผิดปรับตัวให้เข้ากับสังคม แต่ไม่ได้มุ่งพิจารณาเฉพาะกรณีและตามความสมัครใจของผู้กระทำความผิด

2. แนวคิดในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้

กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีเป้าหมายในการที่รัฐจะต้องนำผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการพิจารณาและพิพากษา เพื่อบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายอาญาสาระบัญญัติที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดอาญาต้องรับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่การลงโทษตามกฎหมายอาญานั้น มิได้หมายความว่า จะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้โดยการลงโทษจำคุกหรือปรับตามที่กำหนดเสมอไป แต่อาจมีมาตรการที่ไม่จำต้องใช้โทษจำคุก แต่ใช้มาตรการอื่น ๆ แทนโทษจำคุก เช่น การทำงานบริการสังคม หรือการฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิดก็ได้ ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายของการลงโทษเพื่อการทดแทนการกระทำของผู้กระทำความผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายและสังคม หรือการลงโทษเพื่อประโยชน์ในการลดอาชญากรรม ตามหลักทฤษฎีอรรถประโยชน์นิยมของการลงโทษไม่ว่าจะเป็นการลงโทษโดยขังขัง หรือโดยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด หรือการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมก็ตาม แนวคิดในการลงโทษและพัฒนาการของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามที่กล่าวมาแล้ว มีข้อจำกัดประการหนึ่งที่ไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินการได้ คือ การใช้มาตรการทางกฎหมายที่ทำให้คู่กรณีสามารถมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อผลในการลดความขัดแย้งหรือความอามตพยาบาทต่อกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดผลในการกระทำความผิดซ้ำได้ เพราะยังมีความไม่เข้าใจกันอยู่ ดังนั้น การลงโทษโดยวัตถุประสงค์ของการทดแทนหรือการลงโทษเพื่อข่มขู่ แก้ไข ฟื้นฟู หรือการตัดออกจากสังคมจึงไม่อาจลดอาชญากรรม หรือสามารถลดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีหรือคนในสังคมได้อย่างแท้จริง แต่กลับจะเพิ่มความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีมากขึ้น หากคู่กรณีไม่ยอมรับในผลของคำพิพากษาหรือคำชี้ขาดตัดสินของศาล เนื่องจากกระบวนการในการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมปัจจุบันอาจไม่สามารถหาข้อเท็จจริงได้เนื่องจากไม่มีพยานหลักฐาน ยังมีความไม่ชัดเจนในการนำสืบทำให้ศาลยกฟ้อง หรือบางกรณีที่การลงโทษโดยจำเลยไม่ยอมรับผิด จึงอาจทำให้มีความคิดในการแก้แค้นหลังจากที่ได้รับการปล่อยตัวหรือพ้นโทษแล้ว

ดังนั้น หากจะเปรียบเทียบการดำเนินคดีอาญาในระบบเดิมกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจเปรียบเทียบได้สามประการใหญ่ คือ ประการแรก นิยามของอาชญากรรมในระบบดั้งเดิมเห็นว่า หมายถึงการกระทำความผิดต่อกฎหมายอันเป็นกฎข้อบังคับของรัฐเพื่อให้คนปฏิบัติตาม และเน้นที่ความรับผิดชอบที่มีต่อการฝ่าฝืน แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เห็นว่าเป็นการกระทำที่บุคคลหนึ่งได้กระทำความผิดต่อบุคคลหนึ่ง จึงเน้นที่ความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อ ผู้ขึ้นหรือสังคม ประการที่สอง เป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมในระบบเดิมเน้นการลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวซึ่งมุ่งที่ผู้กระทำความผิด ส่วนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเชิงสมานฉันท์เน้นการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นฟื้นฟูความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ในประการสุดท้าย กระบวนการยุติธรรมดั้งเดิม เน้นกระบวนการพิจารณาพิพากษาที่มุ่งค้นหาความจริง และกระบวนการลงโทษที่มีถูกต้องเที่ยงธรรม โดยมีเจ้าพนักงานเป็นผู้รวบรวมและศาลเป็นผู้ตัดสินชี้ขาด โดยละเอียดไม่ได้คำนึงถึงความพึงพอใจหรือการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้นำเสนอสาเหตุของการนำมาสู่การกระทำความผิดเลย และไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินการในเรื่องนี้ ส่วนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เน้นความเสมอภาคและความพึงพอใจระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายร่วมกัน เจ้าพนักงาน และศาลในการสร้างความเข้าใจและหาทางออกที่เหมาะสมสำหรับในแต่ละเรื่องเพื่อสร้างความพึงพอใจในทุกฝ่ายและผู้เสียหายหรือสังคมได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม³

3. รูปแบบของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในระดับสากล

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้ในต่างประเทศอย่างกว้างขวางมีอยู่หลากหลาย แต่ที่สำคัญและใช้กันมาก ได้แก่

- 3.1 การประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (victim-offender mediation)
- 3.2 การประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conference)
- 3.3 การเตือนแบบ Wagga Wagga
- 3.4 การลงโทษในที่ประชุม (circle sentencing)

³ โปรตุเกส ฌูว์สา จักรโพบลีย์, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ, เอกสารจัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสวาระครบรอบ 300 ปี ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอดินบะระ สหราชอาณาจักร, 2550, หน้า 10

3.1 การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (victim-offender mediation)

รูปแบบของการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด มีใช้ในแคนาดา ในเมือง Elmira Ontario ในปี ค.ศ. 1974 โดยมีผู้ประนอมข้อพิพาทซึ่งทำหน้าที่โน้มน้าวให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้พูดคุยและประนอมข้อพิพาทกัน ซึ่งผู้ประนอมข้อพิพาทจะได้รับการฝึกฝนอบรมมาให้มีความชำนาญในการทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้มีความเข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องความผิดที่เกิด ความเดือดร้อน ความเสียหาย และแนวทางในการหาข้อสรุปในการชดเชยหรือเยียวยาความเสียหายอันเป็นผลจากการกระทำความผิด

หลักการที่นำมาใช้ในการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดนี้ จะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีหลักการที่สำคัญสามประการ คือ ความยุติธรรม การทำดีเพื่อแก้ตัว และมาตรการปรับปรุงตัวเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดไปกระทำความผิดในอนาคต

ดังนั้น ความยุติธรรม โดยการทำให้ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายได้มีโอกาสพบกันและพูดคุยถึงสาเหตุของการกระทำความผิดและความเสียหายตลอดจนความรู้สึกที่มีอยู่ ส่วนการทำดีเพื่อแก้ตัวนั้น หมายถึงการที่ผู้กระทำความผิดจะมีโอกาสที่จะกระทำความดีเพื่อแก้ตัวแทนการกระทำที่ได้กระทำความผิดไป โดยแสดงความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น และในกรณีสุดท้าย เป็นการตกลงกันว่าควรจะมีมาตรการในการปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิดอย่างไร โดยการชดเชยหรือกระบวนการติดตามผลของการตกลงดังกล่าวอย่างไร⁴

การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดตามแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงมีความแตกต่างจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยทั่วไป ทั้งนี้ เพราะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีเป้าหมายเพื่อบรรลุข้อตกลงร่วมกัน โดยมีพื้นฐานของการยอมรับระหว่างคู่กรณี ซึ่งมีคนกลางเป็นผู้ประสานงาน ดังนั้น ข้อตกลงที่กำหนดมักจะเป็นการกำหนดในเรื่องของค่าเสียหาย แต่ไม่ได้คำนึงถึงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หรือผลกระทบต่อนความขัดแย้งที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคู่กรณี⁵ ส่วนการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ถือว่าเป็นคู่กรณีหรือคู่พิพาท แต่เป็นผู้กระทำความผิดกับผู้ที่ได้รับความเสียหาย ดังนั้น ปัญหาว่าการกระทำความผิดหรือมีเจตนากระทำความผิดหรือไม่ จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญในการดำเนินการประนอมข้อพิพาท แต่การประนอมข้อพิพาทดังกล่าวจะมุ่งเพื่อให้โอกาสผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายได้เจรจาและผลของการเจรจาผู้เสียหายจะ

⁴ Howard Zehr, Changing Lenses : A New Focus for crime and Justice , อ้างถึงใน ณัฐวสา ฉัตรไพบุลย์, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 1, หน้า 24

⁵ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายอาชญากรรม (victim-offender mediation) วารสารยุติธรรมปริทรรศน์ หน้า 41 ในห้องสมุดศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th

ได้รับการชดเชยจากการที่ได้รับความเสียหายนั้น ทั้งนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการชดเชยด้วยทรัพย์สิน และไม่จำเป็นต้องได้รับชดเชยเท่ากับที่ผู้เสียหายได้เสียหายไป ซึ่งอาจเป็นการชดเชยในด้านอื่นก็ได้⁶

ดังนั้น การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด จึงมีวัตถุประสงค์หลักในการตอบสนองความต้องการให้ทั้งสองฝ่ายได้รับรู้ข่าวสารของแต่ละฝ่ายว่าผู้กระทำความผิดมีเหตุที่กระทำผิดอย่างไร ในขณะที่ผู้เสียหายได้รับความกระทบกระเทือนและเสียหายอย่างไร และผลที่ผู้กระทำความผิดที่จะรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายจึงเป็นผลลำดับรองที่ตามมาหลังจากที่ทั้งสองฝ่ายได้พบปะและทำความเข้าใจกันแล้ว ในขณะที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมุ่งเน้นการตกลงในด้านทรัพย์สินเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยสิ่งที่ตนเองเสียหาย และการบรรลุข้อตกลงจึงขึ้นอยู่กับการต่อรองและความพอใจของคู่กรณี นอกจากนี้ การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ยังมีกระบวนการในการควบคุมตรวจสอบผู้กระทำความผิดให้ดำเนินการตามข้อตกลงและการชดเชยความสูญเสียที่ผู้เสียหายได้รับด้วย⁷

การไกล่เกลี่ยในความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงไม่ได้ทำเพื่อหาข้อสรุปว่า ผู้กระทำความผิดกระทำผิดจริงหรือไม่ และจะบรรเทาความรุนแรงของการลงโทษอย่างไร แต่เริ่มด้วยการยอมรับกันทุกฝ่ายว่า มีการกระทำผิดเกิดขึ้นและทำความเข้าใจให้ตรงกันในเรื่องการตกเป็นผู้เสียหายของผู้เสียหาย ผลร้ายและความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิด

มีผู้ทรงคุณวุฒิได้สรุปข้อแตกต่างระหว่างการไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Victim Offender Mediation Continuum: From Least to Most Restorative Impact) ดังนี้⁸

⁶ เพิ่งอ้าง

⁷ เพิ่งอ้าง

⁸ สรุปจาก Mark S. Umbreit, (2001), The Handbook of Victim Offender Mediation, USA: Jossey-Bass Inc. อ้างถึงใน สำนักงานกิจการยุติธรรม การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, ใน การสัมมนาทางวิชาการ เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: วิสัยทัศน์ใหม่สำหรับผู้เสียหายอาชญากรรมและผู้กระทำความผิดในสังคมไทย, จัดโดย สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม วันที่ 21 เมษายน 2546 ณ โรงแรมรามารการ์เด้นส์ กรุงเทพมหานคร, ตารางที่ 4

การไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมอาญา	การไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์
ความสมานฉันท์น้อย การประนีประนอม, ความสำคัญอยู่ที่ผู้กระทำผิด (agreement-driven, offender-focused)	ความสมานฉันท์สูง การสนทนา, ความสำคัญอยู่ที่ผู้เสียหาย (dialogue-driven, victim-sensitive)
1. ให้ความสำคัญกับการตีค่าความเสียหายเป็นจำนวนเงิน ไม่มีโอกาสพูดคุยกันโดยตรงระหว่างคู่ความและชุมชนเรื่องความเสียหายจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้น	1. ความสำคัญอันดับแรกอยู่ที่การเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้พูดคุยกันโดยตรง ให้ผู้เสียหายได้พูดหรือแสดงถึงผลกระทบของอาชญากรรมต่อชีวิตของเขา ให้ได้ถามและได้รับคำตอบที่ต้องการ ให้ผู้กระทำผิดได้เรียนรู้ถึงผลกระทบจากการกระทำของเขาและแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เสียหายโดยตรง เพื่อจะได้หาทางทำแต่สิ่งที่ถูกต้องต่อไป
2. ผู้เสียหายไม่มีสิทธิเลือกสถานที่ที่เขาารู้สึกว่าเหมาะสมและปลอดภัยในการพบกับผู้กระทำผิด ไม่มีสิทธิเลือกว่าเขาอยากพบหรืออยากพูดคุยกับใคร	2. ผู้เสียหายมีทางเลือกโดยผ่านกระบวนการ ได้แก่ เลือกสถานที่ที่จะพบปะกัน เลือกคนที่ต้องการพูดคุยด้วยและอื่น ๆ
3. ผู้เสียหายมีโอกาสในการแสดงความจำนนในการเจรจาไกล่เกลี่ยล่วงหน้า แต่ไม่มีโอกาสเตรียมตัวในการเจรจา	3. การตกลงร่วมกันที่นำไปสู่การลงโทษเพื่อทดแทน (restitution) ก็มีความสำคัญ แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าคือการสนทนากันเรื่องผลกระทบของอาชญากรรม
4. ไม่มีการประชุมเพื่อเตรียมตัวล่วงหน้าในการพบปะกันของคู่ความ ระหว่างผู้ไกล่เกลี่ยกับผู้เสียหาย และผู้ไกล่เกลี่ยกับผู้กระทำผิด	4. มีการพบกันเพื่อเตรียมการระหว่างผู้เสียหายกับผู้ไกล่เกลี่ย และระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้ไกล่เกลี่ย ก่อนการไกล่เกลี่ยที่ทั้งสองฝ่ายมาพบกัน โดยเน้นที่การฟังผู้เสียหายว่าอาชญากรรมมีผลกระทบต่อชีวิตของเขาอย่างไรบ้าง จำแนกความต้องการของผู้เสียหายให้ชัดเจน และเตรียมทั้งสองฝ่ายให้พร้อมสำหรับการไกล่เกลี่ยหรือการประชุมร่วมกัน
5. ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้มีบทบาทในการอธิบายเกี่ยวกับการกระทำผิดและผู้กระทำผิด ผู้เสียหายมีหน้าที่ในการตอบคำถามของผู้ไกล่เกลี่ย ไม่มีโอกาสแสดงความรู้สึกหรือพูดในสิ่งที่ต้องการ	5. การไกล่เกลี่ยไม่มีรูปแบบที่ตายตัวสามารถยืดหยุ่นได้ ให้เวลาให้คู่ความได้พูดอย่างเต็มที่ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความอดทนในการฟังสูง ใช้หลักมนุษยธรรม ปรับเปลี่ยนรูปแบบการไกล่เกลี่ยให้เหมาะสม

การไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมอาญา	การไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์
6. ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ผูกขาดการพูดมากที่สุด ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดมีโอกาสดังตอบคำถามเท่านั้น ไม่มีการสนทนากันระหว่างคู่ความ	6. ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความอดทนเป็นอย่างสูงในการรับฟัง/รับรู้การแสดงความรู้สึกหรือรับฟังเรื่องผลกระทบของอาชญากรรม และผู้ไกล่เกลี่ยต้องพูดให้น้อยที่สุด
7. เจ้าหน้าที่ของรัฐ (correctional staff) ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย	7. ผู้ไกล่เกลี่ยคืออาสาสมัครในชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรมมาแล้วซึ่งทำหน้าที่อย่างอิสระ หรืออาจได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ
8. การไกล่เกลี่ยขึ้นกับความสมัครใจของผู้เสียหาย แต่ผู้กระทำผิดอาจไม่สมัครใจก็ได้ และผู้กระทำผิดก็ไม่ต้องแสดงความรับผิดชอบ (responsibility)	8. การไกล่เกลี่ยเกิดจากความสมัครใจของผู้เสียหายและผู้กระทำผิด
9. เป็น settlement-driven และใช้เวลาสั้น ๆ (ประมาณ 10-15 นาที)	9. การสนทนาใช้เวลานานไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมง

3.2 การประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conference)

การประชุมกลุ่มครอบครัว เป็นรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ใช้ในนิวซีแลนด์ ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1989 และต่อมาได้นำมาใช้ในออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป แอฟริกา และไทย ซึ่งเดิมมีการนำมาใช้ในเผ่าเมารี โดยนำแนวคิดทางปรัชญาและนำมาใช้ในทางปฏิบัติของเยาวชนเผ่าเมารีจนถึงปัจจุบัน กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว มีลักษณะคล้ายกับการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย แต่ได้เปิดโอกาสให้บุคคลอื่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ เดิมการประชุมกลุ่มครอบครัวนำมาใช้ในกระทำความผิดของเยาวชน แต่ต่อมาได้นำมาใช้ในการกระทำความผิดของผู้ใหญ่

รูปแบบส่วนใหญ่จะประชุมด้วยกัน 12 คน โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการที่ชัดเจน โดยมีผู้ดำเนินการประชุมจะชี้แจงขั้นตอนการประชุม และผู้กระทำความผิดจะพูดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นรวมถึงสาเหตุของการกระทำความผิด จากนั้นผู้เสียหายจะพูดถึงเรื่องราวของตน และแสดงความคิดเห็น รวมทั้งตั้งคำถาม (ถ้ามี) เกี่ยวกับการกระทำความผิด จากนั้นคนในครอบครัว และเพื่อนของคู่กรณี ทั้งสองฝ่ายจะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก (ถ้ามี) โดยเริ่มจากฝ่ายผู้เสียหายก่อน หลังจากนั้นผู้ประสานงานจะนำที่ประชุมเจรจาว่า ควรจะทำอะไรเพื่อชดเชยค่าเสียหายจากการกระทำความผิดดังกล่าว ซึ่งผู้เสียหาย คนในครอบครัว และเพื่อน ๆ จะพูดถึงกรณีที่จะให้ผู้กระทำผิดและคนในครอบครัวทำอย่างไรบ้าง การเจรจาจะทำได้เรื่อย ๆ จนกว่าจะมีการหาข้อยุติซึ่งจะมีการบันทึกไว้ ข้อตกลงที่มักจะ

ไม่ได้ข้อยุติส่วนใหญ่เป็นเรื่องค่าเสียหาย และข้อตกลงเกี่ยวกับการไม่ไปกระทำความผิดซ้ำ และการควบคุมไม่ให้ผู้กระทำความผิดซ้ำจะเป็นหน้าที่ของคนในครอบครัวและคนในชุมชน ที่จะทำหน้าที่คอยดูแลสอดส่องและประทับประคองไม่ให้ผู้กระทำความผิดซ้ำ หรือกระทำความผิดอีกของชุมชน หรือขัดต่อหลักเกณฑ์ที่ชุมชนยอมรับอีก⁹ ดังนั้น การประชุมกลุ่มครอบครัว จึงมีมาตรการที่คำนึงถึงค่าเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ และมาตรการที่สังคมจะได้รับความปลอดภัย ตลอดจนการกำกับดูแลไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ฝ่าฝืนต่อหลักเกณฑ์ข้อตกลงและกฎหมายอีกด้วย

การประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งนำมาใช้ในประเทศไทย มีหลักการและเหตุผล¹⁰ โดยถือว่าเป็นมาตรการเสริมกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่ไม่ได้กระทำความผิดร้ายแรง และควรได้รับการเยียวยาความเสียหายด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกแทนกระบวนการยุติธรรมปกติ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวเป็นการให้โอกาสเด็กได้กลับตัวและแก้ไขความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนโดยไม่ต้องมีตราบาปติดตัว ทั้งนี้ เด็กจะต้องรับสารภาพด้วยความสมัครใจ และรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และพยายามแก้ไขผลร้ายจากการกระทำความผิดของตนที่เกิดจากผู้เสียหายหรือผู้อื่น ครอบครัวและชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการกระทำความผิดของเด็ก และผู้เสียหายต้องมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลความทุกข์หรือความเสียหายที่ได้รับ โดยการพูดคุยกับเด็ก เด็กจะต้องขอโทษอย่างจริงใจที่ได้กระทำความผิดแก่ผู้เสียหายซึ่งมาตรการนี้ถือเป็นผลสำเร็จในการดำเนินการ การชดใช้ค่าเสียหายอาจเป็นการชดใช้เป็นทรัพย์สิน หรือการทำงานชดใช้หรือกระทำการอื่นแก่ผู้เสียหายตามความเหมาะสมหรือทำงานบริการสังคม บทบาทของครอบครัวเป็นผู้ประชุมกำหนดโทษและมาตรการแก้ไขเยียวยาเด็ก แต่มาตรการดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่าย ทั้งจากผู้เสียหายและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เด็กจะมีความรู้สึกว่าถูกลงโทษโดยพ่อแม่ ไม่ใช่คนแปลกหน้า โทษที่จะลงต้องไม่ทำลายชีวิตปกติในครอบครัวและสังคม และไม่ถูกผลักดันให้กระทำความผิดซ้ำ ส่วนข้อตกลงในการลงโทษเด็กที่กำหนดโดยครอบครัวต้องทำเป็นหนังสือต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่าย และเด็กและครอบครัวต้องปฏิบัติตามข้อตกลงนั้น ทั้งนี้ เมื่อได้ปฏิบัติได้ครบถ้วนตามข้อตกลงแล้ว จึงถือเสมือนว่าเด็กไม่เคยกระทำความผิดมาก่อนเลย หากเด็กไม่ปฏิบัติตาม

⁹ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายอาชญากรรม (victim-offender mediation), วารสารยุติธรรมปริทรรศน์ หน้า 41 ในห้องสมุดศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th หน้า 25-26

¹⁰ คำอธิบายของ นายวันชัย รุจนวงศ์ ในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความเป็นไปได้ในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนกระทำความผิดโดยการประชุมกลุ่มครอบครัว เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2546 ณ โรงแรมรามการ์เด้นส์ กรุงเทพมหานคร โปรดดูใน นิธิธร วงศ์อิน , กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว : หลักการสำคัญโดยย่อและข้อคิดเห็นบางประการ, หน้า 4-5

ข้อตกลงก็จะถูกดำเนินคดีต่อไป ในกรณีที่เด็กไม่มีครอบครัวหรือมีแต่ครอบครัวไม่รับผิดชอบ ภาครัฐและองค์กรเอกชนจะทำหน้าที่แทน

3.3 การเตือนแบบ Wagga Wagga

การเตือนแบบ Wagga Wagga เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้เป็นครั้งแรกในออสเตรเลีย ในทศวรรษ 1990 โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจชุมชนใน New South Wales ทั้งนี้ เพราะอำนาจของตำรวจในการเตือนผู้กระทำความผิด (caution) เป็นอำนาจที่ตำรวจทำได้ในกฎหมายคอมมอนลอว์ และได้นำรูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวมาปรับใช้ด้วย โดยให้มีการดำเนินคดีโดยกลุ่มครอบครัวที่มีลักษณะของการกระทำด้วยความรักและความเมตตาแทนที่จะเป็นการดำเนินคดีเพราะต้องการต่อต้านการกระทำของผู้นั้น และเป็นการประณามการกระทำผิดที่ผู้นั้นก่อให้เกิดขึ้น

การเตือนแบบนี้ ตำรวจทำหน้าที่หลัก และได้เพิ่มเงื่อนไขเข้าไปในกระบวนการเตือน โดยเน้นพฤติกรรมของอาชญากร แทนที่จะเป็นผู้กระทำความผิด และมีขั้นตอนการพุดจาและแสดงความคิดเห็นที่มีขั้นตอนและตามบทที่กำหนดมิใช่เตือนตามอำเภอใจ หรือก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันต่อไป มีการเตือนเพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้ว่าจะต้องไม่กระทำความผิดซ้ำอีก และยกเว้นโทษให้เฉพาะในครั้งนี้นั่น

รูปแบบนี้ได้นำมาใช้ในสถานีตำรวจของ ออสเตรเลีย ยุโรป อเมริกาเหนือ แอฟริกาใต้ สหรัฐอเมริกา ในมลรัฐฟิลาเดลเฟีย และในอังกฤษ เป็นต้น

3.4 การลงโทษในที่ประชุม (circle sentencing)

เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบหนึ่งที่มีใช้ในแคนาดา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 ในศาล Yukon Territorial การลงโทษในที่ประชุมนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการพิพากษาของศาล โดยให้ผู้เสียหาย ชุมชน และผู้กระทำความผิดมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม เดิมเป็นการดำเนินการในเผ่า aborigin และต่อมานำมาใช้กับผู้กระทำความผิดอื่นด้วย ทั้งนี้ โดยการเน้นให้ผู้กระทำความผิดมีความรับผิดชอบกับการกระทำที่ตนกระทำไป

กระบวนการลงโทษในที่ประชุมนี้ เริ่มจากทนายความของจำเลยจะเสนอต่อศาลเพื่อขอใช้การลงโทษในที่ประชุมแทนการที่จะกำหนดโทษโดยคำพิพากษา โดยคนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยหากผู้กระทำความผิดได้รับสารภาพในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และยอมรับผิดชอบต่อความผิดทั้งหมดที่ได้กระทำการลง การลงโทษในที่ประชุมจะดำเนินการโดยใช้กับความผิดร้ายแรง และไม่นำมาใช้กับความผิดเล็กน้อยเพราะต้องใช้เวลาในการดำเนินการนานและมีผู้เข้ามามีส่วนร่วมจำนวนมาก การร่วมประชุมคนในชุมชนจะได้รับการเชิญเข้ามาในที่ประชุม โดยนั่งเป็นวงกลมและให้ผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือในชุมชนเป็นประธาน โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 15 - 20 คน มีการอ่านข้อกล่าวหา พนักงานอัยการและทนายความจำเลยจะ

แถลงเปิดคดีสั้น ๆ จากนั้นคนที่ร่วมประชุมจะกล่าวในประเด็นที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดในชุมชน สาเหตุของการกระทำความผิด ผลกระทบก่อนหรือหลังการกระทำความผิดต่อชุมชน ชุมชนจะต้องทำอะไรเพื่อป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรม และจะต้องเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชนอย่างไร แผนการลงโทษควรเป็นอย่างไร และผู้ที่จะทำให้การสนับสนุนผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดเพื่อให้สามารถทำตามแผนได้ และวันเวลาทบทวนคำพิพากษา

กระบวนการในการดำเนินการนั้นมักจะมีการประชุมสองครั้ง โดยครั้งแรกเป็นการเสนอข้อกำหนดให้ผู้กระทำความผิดกระทำ และในครั้งที่สอง ซึ่งจะนัดประชุมห่างจากครั้งแรก เป็นเวลาหลายสัปดาห์เพื่อประเมินความประพฤติของผู้กระทำความผิดที่ได้กระทำตามข้อกำหนดที่ได้รับในการประชุมครั้งแรก และในการประชุมครั้งที่สองนี้ ศาลจะกำหนดโทษให้เป็นไปตามที่ตกลงกันในที่ประชุม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการเพื่อศาลจะทำคำพิพากษาแต่ไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนในกฎหมาย เพียงแต่ให้ศาลใช้ดุลพินิจที่จะดำเนินการก่อนที่จะมีคำพิพากษา

ในกระบวนการลงโทษในที่ประชุม เริ่มด้วยผู้กระทำความผิดจะกล่าวในที่ประชุมถึงสาเหตุของการกระทำความผิด อธิบายถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในการกระทำความผิด และรับฟังความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับความเจ็บปวดและหวาดกลัวอันเป็นผลมาจากการกระทำความผิด รับฟังความรู้สึกผิดหวังของครอบครัวผู้กระทำความผิด และความผิดหวังของคนอื่นๆ ในชุมชนกระบวนการประชุมจะสื่อสารกันในลักษณะของความสงสารและเห็นใจและจะมีการขอโทษกันด้วยความจริงใจ ผู้กระทำความผิดมีสิทธิร่วมกันกำหนดวิธีการลงโทษ และเสนอการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ตลอดจนผู้อื่นที่ได้รับผลกระทบ

4. ข้อโต้แย้งและข้อสนับสนุนในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้

ข้อโต้แย้งในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีผู้วิเคราะห์ไว้ ดังนี้¹¹

1) การขาดความสม่ำเสมอและความได้สัดส่วน ทั้งนี้ เพราะการจะยุติตามข้อตกลงเป็นเรื่องที่อาจมีความแตกต่างระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดในแต่ละคดี ดังนั้น จำเลยกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันอาจต้องปฏิบัติตามมาตรการในข้อตกลงแตกต่างกันได้ และในบางกรณีจำเลยอาจได้รับการลงโทษที่รุนแรงเกินสัดส่วนได้เพราะไม่มีมาตรการที่จะควบคุมความรุนแรงในการต้องปฏิบัติตามข้อตกลง

¹¹ โปรดดู สรวิศ ลิ้มปริงยี, “การไกล่เกลี่ยฟื้นสัมพันธ์ในคดีอาญา” ประสพการณ์ของศาลนิวซีแลนด์, สำนักกระับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม

2) กระบวนการนุมนวลเกินไปและไม่สามารถป้องปรามมิให้มีการกระทำความผิดขึ้นอีก เนื่องจากเป็นมาตรการที่มุ่งการแก้ไขเยียวยาผู้เสียหายเป็นสำคัญและไม่ได้มุ่งเน้นการลงโทษจำเลย ทำให้ผู้ที่คิดที่จะกระทำความผิดในลักษณะเดียวกันมิได้เกิดความเกรงกลัวว่าอาจได้รับโทษหากได้กระทำความผิดเช่นเดียวกับจำเลย

3) การใช้ผู้เสียหายเพื่อประโยชน์ของจำเลย เนื่องจากจำเลยอาจใช้สิ่งจูงใจหรือให้ประโยชน์แก่ผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายแสดงความเห็นสนับสนุนในรายงานที่เสนอต่อศาล เพื่อจะทำให้จำเลยหลุดพ้นจากการต้องรับโทษจำคุกหรือโทษประการอื่น

4) อำนาจหรืออิทธิพลที่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ เพราะผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดอาจมีสถานะทางสังคม เศรษฐกิจ หรือด้านอื่น ๆ ที่แตกต่างกัน ทำให้ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเหนืออีกฝ่ายหนึ่งมากจนเป็นเหตุให้บีบบังคับให้ฝ่ายที่มีอำนาจน้อยกว่ายอมกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่ฝ่ายที่มีอำนาจมากกว่าจะมีอิทธิพลต่อการยอมรับข้อตกลงในการประชุม ทั้ง ๆ ที่ฝ่ายที่ด้อยกว่าอาจไม่มีความเต็มใจหรือเพื่อช่วยให้ฝ่ายที่มีอำนาจไม่ต้องรับโทษหนักได้

5) การละเมิดสิทธิตามกฎหมายของจำเลย เพราะการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มักจะไม่มีทนายความเข้าร่วมแก้ต่างเหมือนกับการดำเนินคดีในศาล จำเลยจึงไม่ได้รับคำปรึกษาทางด้านกฎหมายจากทนายความในเรื่องสิทธิของตน รวมถึงการยอมรับและการปฏิบัติตามข้อตกลง ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวอาจเป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยได้

6) การรุมลงทัณฑ์โดยชุมชน การกระทำความผิดของผู้กระทำในบางกรณีก่อให้เกิดความโกรธแค้นในชุมชน และการกำหนดให้ชุมชนสามารถร่วมลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ผู้กระทำความผิดจะถูกลงโทษอย่างไม่มีขอบเขต เพราะขึ้นอยู่กับว่าชุมชนมีความเห็นถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดอย่างไร และต้องการให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เพียงใด จึงอาจเกินสัดส่วนที่ผู้กระทำความผิดก่อให้เกิดขึ้นแก่สังคมได้ หากพิจารณาตามสัดส่วนของการลงโทษตามหลัก retribution การที่ชุมชนกำหนดมาตรการการลงโทษโดยผ่านทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงไม่บรรลุเป้าประสงค์ในการดำเนินการที่ต้องการความสมานฉันท์ไม่ใช้การรุมกดดันผู้กระทำความผิดทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร

7) ไม่สามารถจัดการกับพวกอาชญากรโดยสันดาน เพราะการพบปะพูดคุยแสดงความรู้สึกต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่อาจทำให้บุคคลเหล่านี้รู้สึกสำนึกในความผิดของตน และท้ายที่สุดคนเหล่านี้จะกระทำความผิดซ้ำ

8) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่าย และต้องใช้เวลานานพอควรจนกว่าผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะยินยอมและมีความเข้าใจกัน ทั้งนี้ การกระทำตามกระบวนการต่าง ๆ จะต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ส่วนใหญ่เป็นการ

กระทำความผิดเล็กน้อย และหากคำนวณค่าใช้จ่ายที่ต้องดำเนินคดีเหล่านี้ซึ่งปกติจะเป็นการดำเนินคดีโดยรวบรัดแล้ว อาจไม่คุ้มค่าในการดำเนินการ

แนวคิดที่เป็นข้อโต้แย้งกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เกิดจากกรอบแนวความคิดเดิมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดและการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน ซึ่งเน้นความสม่ำเสมอในผลของการกระทำความผิด กับความสม่ำเสมอในกระบวนการดำเนินการ ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาและต้องการผลโดยขึ้นอยู่กับผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ชุมชน และขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิดว่าจะแก้ไขในเรื่องนี้ได้อย่างไร และจะให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบอย่างไร จึงต้องมีความหลากหลายในการกำหนดข้อตกลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยความประสงค์ในการเยียวยาความเสียหายให้แก่ทั้งผู้เสียหายและสังคม

เหตุผลที่แก้ไขข้อโต้แย้งในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้ง 8 ประการนี้ พอสรุปได้ ดังนี้¹²

เป้าหมายของการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด จึงแตกต่างจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ต้องการเยียวยาให้แก่ผู้เสียหาย ดังนั้น สิทธิของผู้กระทำความผิดในระหว่างกระบวนการพิจารณาจึงเป็นปัญหาลำดับรองในการดำเนินกระบวนการดังกล่าว ซึ่งต่างจากการดำเนินคดีอาญาที่เน้นการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย และการปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้ต้องโทษ ข้อโต้แย้งต่าง ๆ จึงเกิดจากพื้นฐานของการหมิ่นเหม่ต่อการละเมิดสิทธิของจำเลยและผู้ต้องขังตามที่ได้มีข้อโต้แย้งข้างต้น แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีพื้นฐานในการปฏิบัติที่ให้ความเคารพต่อความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน และสม่ำเสมอไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด และการบรรลุข้อตกลงต้องไม่อยู่ภายใต้การบังคับ แต่ต้องเป็นความสำนึกได้ของผู้กระทำความผิด

ส่วนข้อโต้แย้งว่า เป็นมาตรการที่นุ่มนวลเกินไปนั้น มีข้อแก้ไขว่าเพราะกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มิได้มุ่งที่การลงโทษแต่มุ่งการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีและการเยียวยาทางจิตใจ ดังนั้น การที่ทั้งสองฝ่ายได้หันหน้ามาพูดคุยกันก็จะเป็นวิถีทางในการสร้างความรู้สึกที่ดี และการที่ผู้กระทำความผิดจะแสดงความเสียใจต่อการกระทำของตนนั้น ต้องถือว่าไม่ได้กระทำได้โดยง่าย

ส่วนเหตุผลว่าไม่อาจป้องปรามการกระทำความผิดได้นั้น มีข้อโต้แย้งว่าแม้มีการลงโทษหนัก เพื่อให้คนเกรงกลัวนั้นก็ไม่มีสถิติใดที่ระบุว่า ผู้กระทำความผิดจะเกรงกลัวไม่กล้ากลับมาทำอีก และบางครั้งก็หลบเลี่ยงการจับกุมหรือกระทำความผิดเพิ่มในเรือนจำได้ ในทางตรงกันข้าม การมี

¹² เพิ่งอ้าง

ชุมชนหรือครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้องจะทำให้สังคมเข้ามามีส่วนในการรับรู้และร่วมมือกันในการควบคุมมิให้กระทำความผิดซ้ำอีก

สำหรับเหตุผลในการใช้ผู้เสียหายเป็นประโยชน์กับผู้กระทำความผิดนั้น มีเหตุผลเกี่ยวกับความจริงกระบวนการนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายเอง และการยอมรับข้อเสนอของผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพราะการยอมรับข้อตกลงเป็นอำนาจการตัดสินใจของผู้เสียหายมิใช่ของจำเลย และผู้เสียหายมีสิทธิถอนตัวจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้หากเห็นว่าถูกใช้ประโยชน์โดยมิชอบ

ส่วนกรณีที่จะมีการใช้สิทธิพลในการกำหนดข้อตกลงนั้น สามารถแก้ไขได้โดยการจัดให้มีคำแนะนำหรือให้คำปรึกษาแก่ผู้ที่อ่อนแอไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายเพื่อให้สามารถตัดสินใจได้รอบด้าน หรืออาจใช้การตกลงโดยไม่ต้องเผชิญหน้ากันได้ โดยใช้คนกลางประสาน

สำหรับสิทธิของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมที่มีที่ปรึกษากฎหมายนั้นมีความจำเป็นหากเป็นการสืบพยานเพื่อการต่อสู้คดี แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการดำเนินการภายใต้หลักความเสมอภาค และการยอมรับ ดังนั้น ความจำเป็นที่จะให้มีทนายความคอยแก้ต่างจึงไม่จำเป็น

ปัญหาเรื่องการรุมลงทัณฑ์โดยชุมชนนั้น มีข้อแก้ตัวว่า การแก้แค้นในชุมชนมีอยู่เสมอ แต่ไม่ถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพราะบทบาทของชุมชนที่เข้ามาจะต้องมีความหมายแคบ ไม่ใช่ชุมชนเชิงภูมิศาสตร์ หรือสังคม ไม่ใช่ชุมชนที่ได้รับแต่งตั้งโดยตำแหน่งต่าง ๆ แต่เป็นกลุ่มคนที่มีความกังวลและห่วงใยต่อผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ซึ่งจะเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหานี้ ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขทางจิตใจหรืออื่น ๆ และบุคคลเหล่านี้อาจช่วยป้องกันการกระทำความผิดในอนาคตได้ จึงไม่ใช่ชุมชนที่มีความแค้นหรือต้องการการลงโทษต่อผู้กระทำผิดอย่างสาสม

ประเด็นว่า ไม่อาจแก้ไขผู้กระทำผิดโดยสันดานได้ กรณีนี้เป็นที่ยอมรับว่ากระบวนการยุติธรรมแบบใดไม่อาจแก้ไขผู้กระทำผิดได้ทุกกรณี เหมือนยาวิเศษในทุกเรื่อง ซึ่งแม้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะแก้ไขไม่ได้ แต่ในกรณีอื่นก็ถือว่ากระบวนการนี้ได้เสนอวิธีการที่เป็นไปได้มากกว่ากระบวนการที่มีอยู่หรือไม่

สำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการที่เพิ่มขึ้น เพราะมีกระบวนการเพิ่มขึ้นและอาจไม่คุ้มค่ากับการดำเนินการในคดีเล็กน้อย ซึ่งมีข้อโต้แย้งว่า ไม่น่าจะมีค่าใช้จ่ายมากไปกว่าการดำเนินคดีในปัจจุบันซึ่งเป็นการดำเนินกระบวนการโดยปกติ แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้มีข้อจำกัดว่าจะต้องกระทำในคดีเล็กน้อย อาจทำในคดีร้ายแรงด้วยหากมีการกลั่นกรองที่เหมาะสมจากการกระทำของเขา นอกจากนี้การปลอบประโลมของบุคคลในที่ประชุมมีผลต่อความรู้สึกที่ดีแก่ผู้กระทำความผิดโดยเฉพาะกับเยาวชนที่กระทำความผิด และในการกำหนดวิธีการติดตามความ

ประพจน์หรือกำหนดเงื่อนไขในการคุมประพจน์ จะต้องมีความร่วมมือระหว่างเจ้าพนักงานคุมประพจน์กับบุคคลในชุมชนที่จะช่วยกันทำงานเพื่อแก้ไขและฝึกอบรมผู้กระทำความผิด และอาจใช้เวลานานในการปรับปรุงหรือควบคุมความประพฤติเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้กำหนด

จากรูปแบบในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแต่ละประเทศดังกล่าว เห็นได้ว่า มาตรการในการดำเนินคดีอาญาตามแนวคิดและวิธีการที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมที่ใช้ในการดำเนินคดีในปัจจุบัน ซึ่งอาจแยกออกได้ ดังนี้

1) เป้าหมายในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบัน มุ่งเป้าหมายของการค้นหาความจริงในคดี ว่าการกระทำของจำเลยได้กระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้องหรือตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ และเมื่อพิจารณาแล้วว่าผิดจะมีกระบวนการกำหนดโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ และตามลักษณะของผู้กระทำความผิดและสภาพแวดล้อมของผู้กระทำความผิดเพื่อให้มีการลงโทษที่เหมาะสม ในขณะที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มุ่งเป้าหมายของการดำเนินคดีไปที่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้แก่คู่กรณีโดยสร้างความเข้าใจต่อกันและความเข้าใจของสังคมที่มีต่อผู้กระทำความผิด เมื่อคู่กรณีและชุมชนหรือสังคมมีความเข้าใจสาเหตุของการกระทำความผิด และผู้กระทำความผิดได้รับทราบความเสียหายของผู้เสียหายหรือสังคมได้รับแล้ว จึงมีกระบวนการที่ร่วมกันกำหนดทางออกแห่งความเสียหาย ที่ได้ก่อให้เกิดขึ้นและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อไปจากการกระทำของผู้กระทำความผิด

2) กระบวนการในการดำเนินคดี ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบัน มีบุคลากรที่เป็นเจ้าพนักงานและศาลเป็นหลักในการดำเนินการ และเปิดโอกาสให้โจทก์จำเลยเข้าร่วมค้นหาความจริง และมีส่วนร่วมในการเสนอข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการลงโทษ แต่ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กระบวนการที่ดำเนินการมีไข่มุ่งเป้าไปที่ข้อเท็จจริงในเรื่องการกระทำความผิดกับการกำหนดโทษ แต่เน้นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้อธิบายเหตุแห่งการกระทำความผิด ความรู้สึกที่คนได้กระทำ ส่วนผู้เสียหายและสังคมหรือชุมชนได้อธิบายถึงความรู้สึก ความเจ็บปวดหรือความเสียหายที่ได้รับจากการกระทำความผิด และได้โอกาสในการเสนอความคาดหวังของตนว่าควร จะดำเนินการอย่างไรในเรื่องดังกล่าวเพื่อให้ผู้กระทำความผิดหรือเจ้าพนักงานหรือศาลทราบ และเมื่อผู้กระทำความผิดได้ทราบถึงความคาดหวังของผู้เสียหาย หรือสังคม หรือผู้ที่เกี่ยวข้องแล้ว ก็จะมีโอกาสที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำของตน แทนที่จะถูกลงโทษโดยไม่ได้อินยอมพร้อมใจว่าเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้น ในกรณีหลังนี้ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย บุคคลในชุมชน จึงมีส่วนในการกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้มากกว่าเจ้าพนักงานหรือศาล เหมือนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบัน

3) กระบวนการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายหรือข้อตกลง ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ปัจจุบัน เมื่อศาลมีคำพิพากษาลงโทษแล้ว หากเป็นโทษจำคุกจะมีพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งอาจเป็นเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์หรือเจ้าพนักงานคุมประพฤติ เป็นผู้บังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา และโดยส่วนใหญ่จะไม่มีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชนในท้องถิ่นที่จะช่วยกันกำกับดูแลความประพฤติของผู้ต้องโทษ แต่ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น การกำหนดรูปแบบของการลงโทษเกิดจากความเห็นพ้องต้องกันระหว่างผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดและชุมชน ดังนั้น กระบวนการที่กำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือเงื่อนไขที่กำหนดเพื่อให้ผู้กระทำความผิดต้องกระทำหรือไม่ ก่อให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีก จึงเป็นมาตรการที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนในการกำกับหรือประเมินผลการปฏิบัติของผู้กระทำความผิดที่ได้ให้สัญญาในการตกลงนั้นด้วย

แนวคิดในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถือเป็นกระบวนการที่ใหม่ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจในหลักการ และกระบวนการในการนำมาใช้กับการดำเนินคดีอาญา เพราะมิได้มุ่งเน้นการบริหารจัดการโดยเจ้าพนักงานและศาลเป็นหลัก แต่เป็นการให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และครอบครัว ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการ และแผนปฏิบัติการเพื่อหาทางออกของปัญหาไว้ ภายใต้หลักการที่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้เสียหายที่สูญเสียไปจากการกระทำความผิด และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคู่กรณี ครอบครัวและสังคม ด้วยเหตุนี้ แนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หากจะนำมาปรับใช้กับกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน จึงต้องปรับปรุงกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดโทษ หรือการเขียนบทคดีโดยมีเงื่อนไขที่ต้องมีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาก่อน เพื่อเป็นแนวทางที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะได้มีโอกาสพบกัน และไม่จำเป็นต้องเสมอไปว่าเมื่อเข้าสู่กระบวนการดังกล่าวแล้ว จะได้ข้อยุติเสมอไป แต่เมื่อไม่ได้ข้อยุติก็สามารถดำเนินกระบวนการยุติธรรมต่อไป และคู่กรณียังมีโอกาสที่จะใช้มาตรการดังกล่าวในขั้นตอนของการพิจารณาหรือระหว่างการรับโทษ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อไป ด้วยเหตุนี้ การนำมาตรการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ จึงเป็นการนำวิธีการโดยมุ่งประสงค์ที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี และผู้เสียหายได้รับการเยียวยา ตลอดจนผู้กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนทำ จึงไม่จำเป็นต้องเสมอไปที่ผลของการดำเนินกระบวนการดังกล่าวจะต้องเกิดผลในการขอโทษหรือให้อภัย แต่อย่างน้อย ผู้เสียหายได้มีโอกาสเล่าถึงความเสียหายที่ตนได้รับ ส่วนผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสชี้แจงเหตุผลที่ตนได้กระทำความผิด และครอบครัว ชุมชน ได้มีส่วนในการกำหนดทางออกให้กับปัญหานี้ เนื่องจากมีผลกระทบต่อการกระทำความผิดด้วย

อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีข้อจำกัดและอาจไม่เป็นที่ยอมรับของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมหรือศาล ซึ่งขึ้นอยู่กับความคิดเห็นอาญาที่ต้องการความ

แน่นอน และเป็นธรรมชาติ ตามหลักประกันสิทธิและเสรีภาพ และความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมายอาญา รวมถึงความล่าช้าและการใช้งบประมาณในการพัฒนาบุคลากรเพื่อเข้ามาดำเนินการในกระบวนการประชุมกลุ่ม ทั้งนี้ เพราะการทำให้ผู้กรณีเกิดความเข้าใจ ไม่อาจกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนได้ เหมือนเช่นการกำหนดเวลาในการสืบพยาน และการไต่ถามหรือทำความเข้าใจนั้น จำต้องอาศัยเทคนิคและความร่วมมือระหว่างผู้กรณี ครอบครัว และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องดำเนินการอย่างเป็นธรรมชาติ มิใช่การกำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการที่เป็นกิจจะลักษณะเหมือนการสืบพยาน ดังนั้น เทคนิคและวิธีการ ตลอดจนกลไกที่จะสร้างความเข้าใจ การสร้างมาตรการส่งเสริมให้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม จึงต้องเริ่มด้วยการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน และสร้างความเข้าใจและสร้างกลไกให้สามารถดำเนินการได้ ซึ่งคณะผู้วิจัยจะได้ศึกษาประสบการณ์จากต่างประเทศและนำเสนอในบทที่ 3 ต่อไป

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.oj.go.th)

บทที่ 3

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ

ในบทนี้ จะกล่าวถึงการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของต่างประเทศ ตลอดจนวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในแต่ละประเทศและแนวทางของสหประชาชาติ ซึ่งจะขอแยกพิจารณาออกเป็น 8 หัวข้อ ดังนี้

1. สหราชอาณาจักร
2. นิวซีแลนด์
3. ออสเตรเลีย
4. สหรัฐอเมริกา
5. แคนาดา
6. ฝรั่งเศส
7. ญี่ปุ่น
8. แนวทางของสหประชาชาติ

1. สหราชอาณาจักร

แนวคิดพื้นฐานที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ของสหราชอาณาจักร เป็นการเปลี่ยนกรอบแนวความคิดของเป้าหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยมีวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อตอบแทนผู้กระทำความผิดหรือการลงโทษเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำหรือป้องกันสังคม (retributive and crime reduction or prevention) ซึ่งเน้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยละเลยการคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหาย การเยียวยาความเสียหาย หรือการมีส่วนร่วมของสังคมและผู้กระทำความผิดในการกำหนดมาตรการในการลงโทษผู้กระทำความผิดร่วมกัน ดังนั้น กรอบความคิดที่นำเสนอในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นการหันเหเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมุ่งให้ความสำคัญต่อผู้เสียหายที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายทั้งทางด้านกายภาพและจิตใจ และการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการกำหนด

มาตรการที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดและลักษณะความผิด โดยความเห็นร่วมระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ชุมชน และเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา¹

แนวคิดข้างต้น ได้รับการพัฒนาเพื่อนำมาใช้ในการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังแต่ ทศวรรษที่ 1990 โดยนำมาใช้ในการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเตือนผู้กระทำความผิด (caution) การกำหนด โทษของผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน (juvenile delinquency) และการกำหนดโทษสำหรับคดีอาญา โดยทั่วไป (sentencing process) และนโยบายของรัฐบาลอังกฤษที่จะส่งเสริมให้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ เริ่มปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนทั้งการดำเนินงานของ Home Office ที่จะคุ้มครองและส่งเสริมให้ ผู้เสียหายได้รับสิทธิที่จะเยียวยาความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ใน ค.ศ. 2004 และรัฐบาล ได้ให้ทุนในการดำเนินการ โครงการนำร่องเพื่อนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาล ยุติธรรม เพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้เสียหายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัดสินคดีอาญาซึ่งใน กระบวนการยุติธรรมดั้งเดิมไม่ได้คำนึงถึงเป้าหมายนี้² และหากจะมองในด้านของผู้กระทำความผิด ผู้กระทำความผิดจะได้มีโอกาสที่จะกล่าวคำขอโทษแก่ผู้เสียหาย และให้เหตุผลว่าเหตุใดตนจึงต้อง กระทำความผิด นอกจากนี้ รัฐบาลมีความเชื่อว่า การนำมาตรการดังกล่าวมาใช้จะก่อให้เกิดความ เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการมีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทาง อาญาโดยสังคมมากขึ้น³

การนำแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทาง อาญานั้น ได้นำมาใช้ในกระบวนการก่อนฟ้อง ในขั้นตอนการเตือนโดยตำรวจ กระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็ก และนำมาใช้กับการกำหนดโทษของศาล ดังนี้

1.1 การเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (caution)

ในการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษและเวลส์นั้น เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ ตำรวจจะทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนคดี และในคอมมอนลอว์กำหนดให้ตำรวจมีอำนาจในการเตือน (caution) ผู้กระทำความผิดแทนการส่งฟ้องคดีต่อศาล⁴ ซึ่งการเตือนแบบเดิมนั้น ตำรวจจะเป็นผู้ใช้ ดุลพินิจในการใช้อำนาจนี้ โดยไม่มีส่วนร่วมจากผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นการ

¹ see Susan Easton and Christine Piper, *Sentencing and Punishment: A Quest for Justice*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), pp. 155-156

² คำกล่าวของ Lord Falconer ที่กล่าวแก่ผู้พิพากษาใน Northumbria ในวันที่ 25 กรกฎาคม 2003 cited by Ibid, p. 159

³ Ibid.

⁴ โปรดดูรายละเอียดของกระบวนการเตือนใน John Sprack, *Emmins on Criminal Procedure*, nine edition, (Worcester : Blackstone Press Ltd., 2002), pp.65-66

เตือนผู้ใหญ่หรือเยาวชนซึ่งกระทำความผิด ต่อมาหลังจากที่มีการประกาศใช้กฎหมายสองฉบับ คือ The Crime and Disorder Act 1998 และ The Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 ซึ่งนำแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการเตือนผู้กระทำความผิดในชั้นตำรวจ สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนโดยถือเป็นกระบวนการที่เรียกว่า reprimand and final warning⁵

การเตือนสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ เป็นการนำเอารูปแบบของการเตือนแบบ Wagga Wagga ของออสเตรเลียมาใช้ใน Aylesbury (Thames Valley) และได้รับผลสำเร็จจากการใช้วิธีการนี้ เพราะผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมีความพึงพอใจกับวิธีดังกล่าวเพราะมุ่งเน้นไปที่การปรับพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดแทนที่จะเน้นการลงโทษตัวผู้กระทำความผิด และเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้มีส่วนร่วมมากขึ้น นอกจากนี้จากการประเมินผลการกระทำความผิดซ้ำ พบว่ามีเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น⁶

การเตือนผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ใน มาตรา 65 และมาตรา 66 ของ The Crime and Disorder Act 1998 กำหนดให้มีคณะกรรมการที่เรียกว่า Youth Offender Teams ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่อยู่ในความรับผิดชอบของทางราชการ และทำหน้าที่ดำเนินการให้มีข้อตกลงและความร่วมมือ ตลอดจนการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย และมาตรการที่ศาลจะออกคำสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนโดยใช้การลงโทษโดยชุมชน (Community Punishment) เช่น การให้ทำงานบริการสังคม การให้ฝึกอบรม การควบคุมในเขตกำหนด การร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา การฟื้นฟูการติดยาเสพติด การรายงานตัวในที่และเวลากำหนด หรือการห้ามมิให้คบหาสมาคมกับผู้หนึ่งผู้ใด หรือการห้ามมิให้เข้าไปในสถานที่ใดที่หนึ่งโดยเฉพาะ⁷

ส่วนในมาตรา 1 ของ The Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 กำหนดให้ศาลต้องส่งผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนที่ได้กระทำความผิดครั้งแรกที่เป็นความผิดร้ายแรงไปให้แก่คณะกรรมการที่เรียกว่า The Young Offender Panel เพื่อดำเนินการพิจารณาและกำหนดมาตรการที่จะป้องกันมิให้เยาวชนกระทำความผิดซ้ำอีก โดยกำหนดข้อตกลงที่ระบุไว้ในมาตรา 8 แห่งกฎหมายนี้

⁵ โปรดดูรายละเอียดการเตือนทั้งในคดีอาญาที่ผู้ใหญ่กระทำความผิดและเยาวชนกระทำความผิด ใน Davies, Croall and Tyrer, *Criminal Justice : An Introduction to The Criminal Justice System in England and Wales*, third edition, (Essex: Henry Ling Ltd., 2005), pp. 181-186, 222-225

⁶ see Richard Young and B. Goold, Restorative Police Caution in Aylesbury-from degrading to Reintegrative Shaming Ceremony, p. 132 อ้างถึงใน ญัฐวสา ฉัตรไพบุลย์, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ, เอกสารจัดทำขึ้นในวาระครบรอบ 300 ปี ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเดินบะระ, 2550, หน้า 41

⁷ เพิ่งอ้าง

ที่เยาวชนจะต้องปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ซึ่งรวมถึงการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย การประณอมข้อพิพาทกับผู้เสียหาย และการเข้าร่วมกิจกรรมบางประการที่เป็นการป้องกันมิให้เยาวชนนั้นไปกระทำความผิดอีก เช่น การไม่เสพยาหรือเสพยาเสพติด⁸

ในปี ค.ศ. 2003 สหราชอาณาจักรได้ปรับปรุงกฎหมาย The Criminal Justice Act 2003 กำหนดให้การเตือนของตำรวจสามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการเตือนโดยกำหนดการเตือนโดยมีเงื่อนไข (conditional caution) ตามที่ระบุในมาตรา 22-27⁹ หลักเกณฑ์ดังกล่าวนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้ใหญ่โดยมีเป้าหมายให้มีการฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิดและให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายครบถ้วนแล้ว ตามมาตรา 25 ของกฎหมายฉบับนี้ การดำเนินการในการเตือนแบบมีเงื่อนไขจะต้องเป็นไปตาม Conditional Cautioning Code of Practice¹⁰ ซึ่งมีเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดต้องชดใช้ค่าเสียหายทางทรัพย์สิน หรือการชดใช้สิทธิที่เสียไปในกรณีอื่น ๆ ตลอดจนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะกลับตัวเป็นคนดี หลักเกณฑ์ที่สำคัญของการเตือนโดยมีเงื่อนไข มีดังต่อไปนี้

- 1) ตำรวจหรือพนักงานสืบสวนต้องมีหลักฐานเพียงพอว่าผู้นั้นได้กระทำความผิด และผู้นั้นต้องมีอายุเกินกว่าสิบแปดปี
- 2) จะต้องมีหลักฐานที่เพียงพอต่อการนำผู้กระทำความผิดไปฟ้องต่อศาล และผู้มีอำนาจฟ้องคดี (ซึ่งไม่ใช่ตำรวจ) มีดุลพินิจที่ให้เตือนแทนการฟ้องคดี
- 3) ผู้กระทำความผิดต้องยอมรับว่าได้กระทำความผิดโดยไม่มีเงื่อนไข
- 4) ผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับการแจ้งถึงผลของการเตือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากฝ่าฝืนจะต้องถูกฟ้อง
- 5) ผู้กระทำความผิดต้องลงชื่อในเอกสารซึ่งกำหนดเงื่อนไขของการเตือน¹¹

⁸ เพิ่งอ้าง

⁹ มาตรการนี้ได้รับแนวคิดจากข้อเสนอของ The Runciman Commission ใน ค.ศ. 1993 และ The Auld Review ใน ค.ศ. 2001 โดยตำรวจและอัยการสามารถใช้อำนาจนี้ได้ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถบรรลุดุพระสงฆ์ในการฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิด และเพื่อชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และหากผู้กระทำความผิดที่ถูกเตือนแล้วฝ่าฝืนข้อกำหนด จะมีการฟ้องคดี ผู้นั้นต่อไป โปรดดูใน Davies, Croall and Tyrer, supra note 5, p. 185

¹⁰ see Conditional Cautioning, Code of Practice and associated annexes, Criminal Justice Act 2003, Sections 22-27, available in <http://www.cps.gov.uk/publications/others/conditionalcautioning04.html>, pp. 1-12

¹¹ Ibid, pp. 5-6

ในกรณีที่มีการเตือนโดยกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติ¹² หากผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนเงื่อนไขโดยไม่มีเหตุอันควร มีผลทำให้การเตือนโดยมีเงื่อนไขเป็นอันยกเลิก และต้องดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดต่อไป

การกำหนดเงื่อนไขในการเตือนนั้น มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา โดยข้อกำหนดนั้นจะต้องประกอบด้วยหลักสามประการ คือ ประการแรก ต้องได้สัดส่วนเหมาะสมกับความผิดที่กระทำ ประการที่สอง มีระยะเวลาที่ต้องปฏิบัติที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้ และเหมาะสมกับสภาพของผู้กระทำความผิด ทั้งสภาพทางกายและจิตใจ และประการสุดท้าย มีความเหมาะสมทั้งในด้านลักษณะของการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิด¹²

นอกจากนี้ Code of Practice ข้อ 5¹³ ได้วางแนวทางการกำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติ จะต้องสอดคล้องกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (rehabilitation) โดยเฉพาะการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด หรือการติดสุราเรื้อรัง ซึ่งอาจเป็นการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมในการบำบัดรักษา หรือการฝึกอบรมความรู้ตามความเหมาะสมกับสภาพของผู้กระทำความผิด การเข้าโครงการอบรมการบริหารจัดการอารมณ์ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมในการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ ผู้กระทำความผิดมีความรับผิดชอบในการจ่ายค่าเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ เงื่อนไขที่กำหนดจะต้องมีความสอดคล้องกับการชดเชยเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย (reparation) ซึ่งรวมถึงการชดเชยค่าเสียหายหรือทำให้ทรัพย์สินที่เสียหายให้กลับคืนดี หรือในบางกรณีให้มีการขอโทษแก่ผู้เสียหาย ส่วนการชดเชยเงินนั้นมีทั้งการชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย และการชดเชยให้แก่สังคมโดยการบริจาคเพื่อสาธารณะกุศล

ในเงื่อนไขของการระงับการปฏิบัติ ได้แก่ การห้ามมิให้กระทำความผิดอื่น ๆ หรือในบางกรณี การห้ามมิให้เดินผ่านถนนบางสายหรือในที่สาธารณะ ซึ่งมักจะนำมาใช้กับกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดในความผิดที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ประชาชน หรืออาจมีคำสั่งให้ห้ามการก่อความวุ่นวายหรือการห้ามออกนอกเคหสถานเป็นต้น

เจ้าหน้าที่ที่บังคับให้เป็นไปตามเงื่อนไขในการเตือนโดยมีเงื่อนไขนี้ ได้แก่ ตำรวจ อัยการ และพนักงานคุมประพฤติที่จะต้องควบคุมให้เป็นไปตามเงื่อนไขในเขตที่รับผิดชอบ และประสานงานเพื่อให้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและอาสาสมัครที่จะเข้ามาดำเนินการ ทั้งนี้ สำนักงานคุมประพฤติจะประสานงานเพื่อให้เครือข่ายท้องถิ่นเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในการควบคุมให้เป็นไปตามเงื่อนไขการเตือน และสำนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้พิจารณาและกำหนดว่าเงื่อนไขในการเตือนอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดและลักษณะการกระทำความผิด¹⁴

¹² Ibid, p. 6

¹³ Ibid, pp. 6-7

¹⁴ Ibid, p. 7

ระยะเวลาในการกำหนดให้ปฏิบัติตามเงื่อนไข โดยหลักแล้วต้องไม่นานเกินไป โดยเฉพาะในคดีที่พิจารณาแบบรวบรัด (summary offences) จะต้องกำหนดเงื่อนไขไว้ไม่เกิน 6 เดือน ส่วนในกรณีอื่น ๆ ควรกำหนดเวลาเพื่อให้พนักงานอัยการมีเวลาพอที่จะฟ้องคดีหากมีการฝ่าฝืนเงื่อนไขจนทำให้ต้องดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ดี ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดต้องเข้าโครงการฝึกอบรมหรือการเข้าร่วมกิจกรรม หรือการรักษาพยาบาลที่ต้องมีเวลาเกินกว่าหกเดือน พนักงานอัยการหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีสิทธิฟ้องคดีอื่นสามารถกำหนดเงื่อนไขนั้นได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ การกำหนดเงื่อนไขอาจกำหนดเป็นระยะเวลาบังคับภายในเวลากำหนดไม่เกินหกเดือน ส่วนหลังจากเวลาที่กำหนดในเงื่อนไขการเตือน เป็นมาตรการที่สมควรใจของผู้กระทำความผิด เช่น กำหนดให้เข้ารับการบำบัดยาเสพติดเป็นเวลา 4 เดือน แต่เมื่อยังไม่หายก็เป็นการเข้ารับการบำบัดโดยสมัครใจได้หลังจากที่ได้ดำเนินการตามเงื่อนไขครบ 4 เดือนแล้ว¹⁵

การชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามหลัก reparation นั้น ใน Code of Practice ข้อ 7 ให้ข้อแนะนำว่า การสอบถามค่าเสียหายในผลกระทบต่อการกระทำความผิดอาญานั้น จะต้องรวบรวมผลเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับอันเกิดจากการสูญเสีย หรือความเสียหายแก่ทรัพย์สิน หรือได้รับบาดเจ็บ และแนวทางที่จะทำให้กลับคืนดี นอกจากนี้ ต้องรวบรวมความเห็นของผู้เสียหายในการยอมรับข้อเสนอการชดเชยค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ดี เจ้าหน้าที่ผู้มีสิทธิฟ้องคดีมีดุลพินิจที่จะพิจารณาถึงความเหมาะสมของข้อเสนอและข้อเรียกร้องในการเยียวยาความเสียหาย ประกอบด้วยและมีอำนาจในการอธิบายแก่คู่กรณีถึงความเหมาะสมในการกำหนดแนวทางการชดเชยค่าเสียหายด้วย¹⁶ โดยที่จะเป็นประโยชน์ทั้งฝ่ายผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด

ในการพิจารณากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะทำบันทึกความเสียหายที่ตนได้รับ (the victim personal statement, VPS) ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นว่าผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอย่างไร และหากจะดำเนินกระบวนการยุติธรรมต่อไป ผู้เสียหายจะได้รับผลกระทบต่อไปอย่างไร ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการพิจารณากำหนดเงื่อนไขการเตือนต่อไป¹⁷

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อกำหนดเงื่อนไขการเตือนนั้น กำหนดไว้ใน Code of Practice ข้อ 8 โดยมีหลักการว่า การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องมีการร่วมประชุมระหว่างผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและบางกรณีสมาชิกในชุมชน ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นการร่วมประชุมโดยการเชิญหน้า หรือโดยทางตัวแทน ทั้งนี้โดยมุ่งจะพิจารณาถึงผลกระทบของ

¹⁵ Ibid, p. 8

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid

การกระทำความผิดอาญา และข้อตกลงในการชดเชยความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดนั้น ในการดำเนินกระบวนการต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจทั้งสองฝ่าย ส่วนเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการกระบวนการพิจารณาเชิงสมานฉันท์ควรได้รับการฝึกอบรมในด้านเทคนิคการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อให้สามารถดำเนินการได้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

การเข้าร่วมประชุมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นเงื่อนไขเพื่อที่จะกำหนดเงื่อนไขการเตือน ดังนั้น การเข้าร่วมดังกล่าว ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องยินยอมเข้าร่วม และการกำหนดเงื่อนไขในการชดเชยค่าเสียหายหรือการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง จะต้องได้รับความยินยอมของกลุ่ม อัยการหรือผู้มีสิทธิฟ้องคดีอื่นมีสิทธิตรวจสอบได้ว่ามีความเหมาะสมในความร้ายแรงของการ กระทำความผิดและผู้กระทำความผิดหรือไม่ และสอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวมหรือไม่ รวมถึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดด้วย¹⁸

การตรวจสอบติดตามการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการเตือน ขั้นแรกต้องกำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติที่ชัดเจนจนทำให้ผู้กระทำความผิดทราบว่าต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขอย่างไร ทั้งนี้เพราะการผิดเงื่อนไขในการเตือนข้อใดข้อหนึ่งมีผลทำให้ผู้กระทำความผิดต้องถูกฟ้องคดี ด้วยเหตุนี้ จะต้องมีการรายงานการปฏิบัติตามข้อตกลงและบันทึกเหตุผลที่มีการฝ่าฝืนด้วย เพราะหากมีเหตุอันควรก็ไม่ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนข้อตกลง อย่างไรก็ตาม ผู้ฟ้องคดีมีดุลพินิจที่จะออกหมายเรียกให้ผู้กระทำความผิดมาชี้แจงเหตุผลในการผิดเงื่อนไขได้ก่อนที่จะใช้ดุลพินิจฟ้องคดี

ในกรณีที่มีการผิดเงื่อนไข และมีเหตุแก้ตัวนั้น เหตุแก้ตัวนั้นจะมีเหตุอันควรหรือไม่ ต้องได้รับการตรวจสอบโดยศาล และจะต้องบันทึกไว้ว่ามีเหตุอันควรหรือไม่ ในกรณีที่อัยการเห็นว่า มีเหตุอันควรในการผิดเงื่อนไข จะยุติคดีได้โดยไม่ฟ้อง หรืออาจขยายเวลาให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขจนครบถ้วนได้ หรืออาจปรับปรุงเงื่อนไขในการเตือนได้ โดยบันทึกการแก้ไขเงื่อนไขไว้ในบันทึกข้อตกลง และในทางปฏิบัตินั้นมักจะแก้ไขไม่เกินหนึ่งครั้ง¹⁹ และเมื่อมีการแก้ไขแล้วต้องแจ้งการแก้ไขให้แก่ผู้เสียหายและผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมด้วย²⁰

โดยหลักแล้ว การผิดเงื่อนไขการเตือนมีผลในการฟ้องคดีผู้กระทำความผิดต่อศาล อัยการจะประสานไปยังตำรวจเพื่อฟ้องคดีโดยอัยการ (Crown Prosecution Service)

การเตือนโดยมีเงื่อนไขที่กำหนดไว้ใน The Criminal Justice Act 2003 นี้ถือว่าเป็นการเบี่ยงเบนคดีก่อนฟ้องที่ดีกว่าการเบี่ยงเบนคดีทางอื่น ทั้งนี้ เพราะการกำหนดข้อตกลงนี้สามารถชดเชย

¹⁸ Ibid, p. 9

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid, p.11

ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และสามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่มีสาเหตุของการติดยาเสพติด หรือติดสุราเรื้อรังได้ เพราะสามารถกำหนดเงื่อนไขในการเตือนได้ นอกจากนี้ หากการกระทำเงื่อนไข ในการเตือนสามารถเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้แสดงความรู้สึกที่จะได้รับการชดใช้และเปิด โอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้อธิบายเหตุแห่งการกระทำความผิดได้ ก็เท่ากับว่าผู้เสียหายมีส่วน กำหนดผลของคดีอาญาด้วยตัวผู้เสียหายเองได้ ส่วนผู้กระทำความผิดได้เป็นผู้กำหนดกระบวนการ ฟื้นฟูจิตใจหรือปรับปรุงพฤติกรรมของตนได้

ส่วนข้อเสียของการดำเนินการดังกล่าว เนื่องจากการให้ดุลพินิจแก่ตำรวจมากเกินไป จึง ทำให้ตำรวจมักจะใช้การเตือนโดยปกติหรือการเตือนให้มารับโทษในคดีที่มีโทษไม่ร้ายแรงแทนที่จะ ใช้การเตือนโดยมีเงื่อนไข และระยะเวลาที่จะให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขมีเวลานั้นไม่เกินหกเดือน จึงทำให้ ไม่อาจปรับปรุงผู้กระทำความผิดได้ หากพ้นกำหนดแล้ว ก็ไม่สามารถนำมาฟ้องอีกได้ เพราะได้ดำเนินการ ครบถ้วนตามข้อตกลงแล้ว²¹

การเตือนโดยตำรวจนี้ถือได้ว่าเป็นการนำรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดย การประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (victim – offender mediation) ซึ่งมี ต้นกำเนิดมาจากแคนาดามาใช้ในช่วงต้นทศวรรษ 1980 และในช่วงปลายทศวรรษ 1980 Home office ได้จัดให้มีโครงการนำร่องในการนำแนวทางนี้มาใช้ในสี่เขต และประเมินผลได้ว่า ผู้เสียหายยอมที่จะ เข้าประนีประนอมข้อพิพาทเป็นจำนวนมากและส่วนใหญ่ได้รับความพอใจ ต่อมาได้นำมาใช้ใน กระบวนการคุมประพฤติในท้องถิ่นของอังกฤษจนถึงปัจจุบัน²²

1.2 การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชน (Juvenile Court)

การนำเอารูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก และเยาวชนในอังกฤษนั้น มีรูปแบบมาจากนิวซีแลนด์ ในปี ค.ศ. 1989 ซึ่งเป็นการพัฒนาจากระบบ การประชุมกลุ่มครอบครัวของเผ่าเมารี และในแนวคิดของการตกลงกันระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำ ความผิด (victim – offender mediation) และครอบครัวของทั้งสองฝ่าย มีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไข ในการดำเนินการแก่ผู้กระทำความผิดและเสนอให้ศาลเพื่อพิจารณาปรับปรุงก่อนพิพากษาคัดสินได้²³

ในปี ค.ศ. 1990 หน่วยงานอาสาสมัครระดับชาติ ที่เรียกว่า The Family Rights Group ของ อังกฤษ ได้เสนอให้มีการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวในศาลเยาวชน และมีโครงการนำร่องใน

²¹ Sakulyut Horpibulsuk, *Conditional Caution : An Experiment of Restorative Justice*, (Kent Law School, University of Kent at Canterbury, September, 2008) , p. 57

²² Les Davey, *The Development of Restorative Justice in The United Kingdom*, 4 March 2005, p. 87

²³ Ibid.

ปี ค.ศ. 1992 และดำเนินการตลอดมาในช่วงทศวรรษนี้ รูปแบบดังกล่าวได้นำมาใช้และมีประสิทธิภาพอย่างดี ในการดำเนินคดีเยาวชน ซึ่งใน Essex ได้นำมาใช้กับเยาวชนที่กระทำความผิดร้ายแรง และมีการประเมินผลโครงการว่าได้ผลดี และเป็นได้รับความพึงพอใจจากผู้เสียหาย นอกจากนี้จะมีผลต่อการลดอาชญากรรมและป้องกันมิให้เยาวชนกระทำความผิดด้วย²⁴

ในกฎหมายได้กำหนดให้มี Young Offending Teams ซึ่งเป็นกลุ่มสหวิชาชีพ ประกอบด้วย ตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา เจ้าหน้าที่พนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดหรือการดื่มสุรา เจ้าหน้าที่การเคหะแห่งชาติ และจัดตั้งในท้องถิ่น โดยมีการประสานการทำงานเพื่อคุ้มครองการดำเนินคดีกับเยาวชน โดยมีเป้าหมายที่จะป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน คณะกรรมการชุดนี้จะค้นหาปัจจัยที่ก่อให้เกิดเยาวชนกระทำความผิดและกำหนดมาตรการในการป้องกันมิให้เยาวชนกระทำความผิดซ้ำ²⁵

ส่วนในการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายนั้น ใน The Crime and Disorder Act 1998 กำหนดให้ติดต่อกับผู้เสียหายเพื่อกำหนดค่าเสียหายโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ แม้ว่าจะไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร²⁶

ในการออกคำสั่งของศาลเยาวชนนั้น ศาลมีอำนาจออก a referral order ตามที่กำหนดไว้ใน The Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 ซึ่งจะเป็นการออกคำสั่งหลังจากที่เยาวชนถูกฟ้องว่าได้กระทำความผิดเป็นครั้งที่สาม (โดยในสองครั้งแรก ศาลจะออกคำสั่งเตือนก่อน ตามมาตรา 65-66 ของกฎหมายดังกล่าวซึ่งออกมามแทนการ caution ตามกฎหมายเดิม²⁷) เมื่อถูกฟ้องต่อศาลแล้ว ยกเว้นคดีร้ายแรง ศาล magistrate จะออกคำสั่ง referral order ไปยัง Youth Offender Board และนัดเยาวชนที่กระทำความผิดเพื่อกำหนดให้มีมาตรการในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ และในคณะกรรมการชุดนี้จะมีคนสามัญจำนวนสองคน และเจ้าพนักงานหนึ่งคนจาก Young Offending Teams และในกระบวนการกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำนั้น คณะกรรมการชุดนี้จะเสนอให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อกำหนดข้อตกลงดังกล่าว²⁸ ข้อตกลงที่ดำเนินการภายใต้ referral order นี้จะมีระยะเวลาประมาณ 3-12 เดือน และมีข้อที่ต้องปฏิบัติ ได้แก่ การเข้าอบรมในการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด การชดเชยค่าเสียหายอันเกิดจากการกระทำของผู้กระทำความ

²⁴ Essex County Council Strategy document, <http://www.essexcc.gov.uk>

²⁵ see Les Davey, *supra* note 22, p. 89, and see also Davies, Croall and Tyrer, *supra* note 5, pp. 222-228

²⁶ Ibid

²⁷ see Susan Easton and Christine Piper, *supra* note 1, pp.207-208

²⁸ Ibid

ผิด ซึ่งหากผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วน ก็จะไม่มีการบันทึกในประวัติว่าได้กระทำความผิด หากว่าจะต้องถูกฟ้องเป็นคดีอีกคดีหนึ่งในศาล²⁹

นอกจากนี้ในการที่ศาลจะออกคำสั่ง reparation order ตาม The Crime and Disorder Act 1998 โดยต้องเป็นความประสงค์ของผู้เสียหายและให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสขอปรับแก้ไข ข้อเสนอจากผู้เสียหายได้ เป้าหมายในการเยียวยาความเสียหายตามคำสั่งนี้ผู้กระทำความผิดจะต้องชดเชยให้แก่ผู้เสียหายและสังคมในผลได้ที่ตนได้กระทำ ซึ่งอาจเป็นการขอโทษต่อผู้เสียหายโดยทำเป็นหนังสือหรือด้วยวาจา การซ่อมแซมทรัพย์สินที่ให้ผู้เสียหายให้กลับคืนดังเดิม ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นคำสั่งให้เยียวยาความรู้สึกของผู้เสียหายด้านจิตใจมากกว่าการชดเชยค่าเสียหายซึ่งจะเป็นคำสั่งให้ชดเชยค่าเสียหาย (compensation order) และตำรวจจะเป็นผู้ติดตามผลการปฏิบัติตามคำสั่งนี้³⁰

จากรายงานการประเมินผลโครงการที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ระหว่างปี ค.ศ. 2002 ประมาณร้อยละ 54.2 ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมีคณะกรรมการเยาวชนเข้าไปมีส่วนในการกำหนดมาตรการของการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และจากจำนวนที่เข้าไปช่วยดำเนินการนี้ร้อยละ 68.8 ได้รับผลเป็นที่พอใจจากผู้เสียหาย นอกจากนี้การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการเตือนในครั้งสุดท้าย (final warning) ก็ได้รับผลในทางบวก ดังตัวอย่างใน Oxfordshire และมีผลต่อการลดอัตราการทำผิดซ้ำด้วย³¹

หากจะเปรียบเทียบการประชุมกลุ่มครอบครัวในสหราชอาณาจักร กับการประชุมกลุ่มครอบครัวในนิวซีแลนด์หรือออสเตรเลียซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิมนั้นพบว่ายังมีแนวทางที่แตกต่างกัน กล่าวคือการประชุมกลุ่มครอบครัวในนิวซีแลนด์ซึ่งเริ่มดำเนินการใน ค.ศ. 1989 ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและครอบครัวของทั้งสองฝ่าย ร่วมประชุมโดยมีวัตถุประสงค์ในการเจรจาต่อรองเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าเสียหายและผู้กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบในการกระทำของตน ซึ่งมีพัฒนาการมาจากวัฒนธรรมของชนเผ่าเมารีและนำครอบครัวทั้งครอบครัวชายและครอบครัวของผู้ที่เกี่ยวข้องมาร่วมในการแก้ไขปัญหา และร่วมตัดสินใจในการกำหนด แนวทางการดำเนินการ โดยมีหลักการกำหนดมาตรการดำเนินการโดยอำนาจของบิดามารดาที่ลงโทษบุตรซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชนเผ่า แต่ในสหราชอาณาจักรนั้นการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งดำเนินการใน

²⁹ Davies, Croall and Tyrer, supra note 5, p. 227

³⁰ Ibid, p. 90

³¹ see Restorative Justice : The Government's strategy, July 2003, <http://www.homeoffice.gov.uk> and see also

David Miers and Michael Semenchuk, "Victim- Offender Mediation with Juvenile Offender in England and Wales, European Commission GROTIUS II CRIMINAL PROGRAMME 2002-2003 promoted by Research Institute on Judicial Systems, National research Council IRSIG-CNR, Bologna (Italy), 2002, Annex I, pp. 1-28

โครงการนำร่อง มาจากการใช้อำนาจของกฎหมายที่จะออกคำสั่งประกอบกับแนวทางการปฏิบัติของ Youth Justice Board และ Home Office และการดำเนินเดือน โดยมีเงื่อนไขหรือการประชุมกลุ่มครอบครัว เริ่มจากการใช้อำนาจของตำรวจ ใน ทศวรรษ 1990 และในการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวส่วนใหญ่มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการดำเนินการแก่ผู้กระทำความผิด โดยไม่ได้เน้นการใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย³²

เป้าหมายของการประชุมกลุ่มครอบครัวในระดับสากล เป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการดำเนินการแก่ผู้กระทำความผิดและแสวงหาแนวทางให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทั้งนี้ มีหลักการที่สำคัญสามประการ คือ ประการแรก ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนจะต้องขอโทษต่อการกระทำความผิดที่ตนก่อให้เกิดขึ้น ประการที่สอง ผู้เสียหายมีโอกาสดูอธิบายถึงผลกระทบที่ตนได้รับจากการกระทำความผิด และประการที่สาม ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนและครอบครัวใช้แผนดำเนินการของครอบครัวในการดำเนินการเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด³³

มาตรการที่กำหนดไว้ในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวในสหราชอาณาจักรซึ่งต้องพิจารณารายงานผลกระทบของผู้เสียหายจากการกระทำความผิดในกระบวนการพิจารณาของศาล และในการพิจารณาของคณะกรรมการของเยาวชนต้องคำนึงถึงการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายด้วย นอกจากนี้ สมาชิกในครอบครัวของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะต้องได้รับการเชิญเข้าร่วมในการพิจารณา รวมถึงตัวแทนของชุมชนในการมีส่วนร่วม และในการจัดทำข้อตกลงจะต้องมีมาตรการที่กำหนดในเรื่องการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย แต่มีในงานวิจัยที่ประเมินผลว่า มาตรการที่เป็นหลักการข้างต้นนั้น ในการดำเนินงานของสหราชอาณาจักรพบว่าการเข้าร่วมของผู้เสียหายและครอบครัวในอัตราที่ต่ำ (เพียง 13%) และการที่จะสร้างความร่วมมือในระดับชุมชนนั้น ก็เป็นไปได้ยากเพราะการเข้าร่วมของครอบครัวและชุมชนมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นการใช้อำนาจการเตือนโดยตำรวจ ซึ่งเป็นมาตรการเดิมที่กระทำมานานแล้ว ผลการศึกษาคณะผู้วิจัยเห็นว่า การปรับตัวของเยาวชนที่กระทำความผิดให้เข้ากับสังคมและชุมชนนั้นสามารถทำได้ยาก เนื่องจากบุคลิกส่วนตัวและปัญหาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชน

ผลในเชิงบวกของการประเมินผลการประชุมกลุ่มครอบครัวในสหราชอาณาจักร คือการทำให้เยาวชนที่กระทำความผิดมีความมั่นใจในตนเองว่าตนยังเป็นบุคคลที่มีค่าในสังคม เพราะหากนำเยาวชนไปอบรมตามมาตรการทั่วไป อาจทำให้เยาวชนนั้นมีความรู้สึกว่าเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมแปลกแยกและไม่เป็นที่ยอมรับของบุคคล แต่การที่มีครอบครัวหรือชุมชนเข้ามามีส่วนในการกำหนด

³² see Susan Easton and Christine Piper, supra note 1 ,p. 176 and see Robin Mutter et.al., **Family group Conferences in Youth justice, Heath and Social Care in The Community** (2008) 16(3) , p. 262

³³ see Robin Mutter et.al., supra note 32 , p. 263

มาตรการและกำกับการปฏิบัติการตามแผน จึงทำให้เยาวชนมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยแนะนำว่า ควรเปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมอย่างแท้จริงและควรมีการจัดกองทุนในการประสานงานเพื่อดำเนินการตามแผนการประชุมกลุ่มเพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปได้โดยมีประสิทธิภาพ³⁴

1.3 การนำมาใช้กับการกำหนดโทษในศาลอาญา (sentencing process)

การกำหนดโทษในคดีอาญานี้ ตามกฎหมายอังกฤษ มีพัฒนาการทางกฎหมายซึ่งพยายามจะนำวิธีการลงโทษในชุมชนมาใช้ในการลงโทษแทนที่จะลงโทษผู้กระทำโดยจำคุก ทั้งนี้โดยคำนึงถึงหลักการลงโทษโดยใช้หลักการแก้ไขฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิด (rehabilitation) และการทดแทนการกระทำความผิดที่ผู้กระทำได้กระทำให้เกิดความเสียหายแก่สังคม (retribution) ต่อมากระบวนการกำหนดโทษ ได้นำแนวคิดที่จะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย (victimology) มาเป็นปัจจัยในการกำหนดโทษให้ลดน้อยลงหากผู้กระทำความผิดได้ยอมชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย หรือศาลอาจมีคำสั่งให้ลงโทษในชุมชนแทนการลงโทษจำคุกได้ อย่างไรก็ดี จากการศึกษาและประเมินผลการลงโทษโดยชุมชน (community punishment) มาใช้ พบว่ามีสถิติการกระทำความผิดมากขึ้น และนำไปสู่ความไม่ปลอดภัยของสังคมอันเกิดจากการกระทำความผิดซ้ำ ดังนั้นใน The Criminal Justice Act 2003 จึงกำหนดให้ศาลมีอำนาจในการออกคำสั่งลงโทษที่มีพื้นฐานในการป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดซ้ำอีก ทั้งนี้เป็นหลักประกันว่าการลงโทษนั้นจะก่อให้เกิดความปลอดภัยกับสังคม อย่างไรก็ตาม การที่ศาลจะออกคำสั่งเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหาย และการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายนั้นยังคงมีกำหนดไว้ในกฎหมายดังกล่าว³⁵

กระบวนการกำหนดโทษ ที่เรียกว่า sentencing process มีวัตถุประสงค์ที่จะทราบรายงานการสืบเสาะพฤติกรรมของความผิดและสภาพแวดล้อมของจำเลย (pre-sentence report) หลังจากที่มีคำวินิจฉัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดแล้วซึ่งกระบวนการดังกล่าวใช้ทั้งในกรณีที่เป็นการดำเนินคดีในศาล Magistrate และศาล Crown Court โดยศาลจะแจ้งข้อมูลได้รับรายงานการสืบเสาะให้จำเลยได้ทราบ และให้จำเลยได้มีโอกาสชี้แจงข้อเท็จจริงที่สืบเสาะมาหลังจากนั้นจึงกำหนด

³⁴ Ibid, pp. 267-268

³⁵ โปรดดูรายละเอียดใน สำนักงานกิจการยุติธรรม, รายงานวิจัยเรื่อง ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษ และการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา, (กรุงเทพฯ 2550), บทที่ 3 ซึ่งได้นำเสนอกระบวนการกำหนดโทษใน อังกฤษและพัฒนาการของการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง The Criminal Justice Act 1991, The Power of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 และ The Criminal Justice Act 2003 และดูเพิ่มเติมงานวิจัยที่เป็นที่มาของการแก้ไข The Criminal Justice Act 2003 in John Halliday, Making Punishment Work, **Report of a Review of The Sentencing Framework for England and Wales**, (London : Home Office Communication Directorate, 2001)

ดุลพินิจในการกำหนดโทษให้เหมาะสมโดยคำนึงถึงความจำเป็นที่จะต้องจำคุกหรือกักขังผู้นั้นไว้ในเรือนจำ หรือสถานที่กักขังหรือไม่ หากจำเป็นก็จะใช้มาตรการลงโทษในชุมชนโดยกำหนดเงื่อนไขในการลงโทษให้เหมาะสมกับสภาพของความผิดและผู้กระทำความผิด ตลอดจนเยียวยาความเสียหายและป้องกันสังคมมิให้ได้รับอันตรายซ้ำอีกจากผู้กระทำความผิด

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ ตาม The Criminal Justice Act 2003 s. 142 (1) กำหนดไว้ 5 ประการคือ

- (1) ลงโทษผู้กระทำความผิด
- (2) ลดจำนวนอาชญากรรม (ตามแนวคิดของการยับยั้งการกระทำความผิด)
- (3) แก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด
- (4) เพื่อป้องกันสังคม และ
- (5) เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้ชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย

วัตถุประสงค์ในการลงโทษใน (5) ถือเป็นมาตรการหนึ่งที่กำหนดให้ศาลพิพากษาโทษตามกระบวนการกำหนดโทษโดยคำนึงถึงการที่ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากจำเลยก่อนหน้านั้น การออกคำสั่งให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายนั้นมิกำหนดไว้ในกฎหมายตั้งแต่ The Criminal Justice Act 1972 และที่แก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1973 และเพิ่มเติมอีกครั้งในปี ค.ศ. 1982 ใน The Criminal Justice Act 1982 มาตรา 67 โดยศาลมีอำนาจออกคำสั่งให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในกระบวนการกำหนดโทษ โดยคำนึงถึงการกระทำความผิดที่ผู้นั้นกระทำ แต่ค่าเสียหายที่กำหนดจำกัดขอบเขตเฉพาะค่าเสียหายแก่กาย หรือการสูญเสียทรัพย์สินเนื่องจากการกระทำความผิด แต่ไม่รวมถึงความเสียหายจากการที่ต้องดำเนินการในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้น แต่ต่อมาใน The Criminal Justice Act 1988 กำหนดให้ชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายด้วย การออกคำสั่งให้ชดเชยค่าเสียหายนี้ ถือเป็น การลงโทษวิธีหนึ่งของศาล มิใช่การสั่งให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนทางแพ่ง และศาลมีอำนาจออกคำสั่งได้โดยไม่ต้องลงโทษในเรื่องอื่น ๆ ประกอบ³⁶

กฎหมายที่กำหนดอำนาจศาลในการออกคำสั่งให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายในปัจจุบันของอังกฤษและเวลส์ คือ The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 มาตรา 130-134 และได้แก้ไขเพิ่มเติมโดย The Criminal Justice Act 2003 Schedule 32 para 117 และมาตรา 137-138 ซึ่งกำหนดให้ผู้ปกครองชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้กระทำความผิดที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีแทน หลักเกณฑ์ที่กฎหมายให้อำนาจศาลสรุปได้ดังนี้

³⁶ see Susan Easton and Christine Piper, *supra* note 1, p. 169

1. ศาล magistrate มีอำนาจออกคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายไม่เกิน 5,000 ปอนด์ ส่วนศาล Crown court ไม่มีข้อจำกัด (มาตรา 131 (1) (2) PCCSA 2000)

2. คำสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหายสามารถสั่งเพื่อใช้แทนโทษในกรณีอื่น ๆ ได้ และสามารถใช้สั่งก่อนที่จะมีการปรับได้

3. ศาลต้องระบุเหตุผลในคำพิพากษาหากไม่ออกคำสั่งชดใช้ค่าเสียหายในคดีนั้น (PCCSA 2000 มาตรา 130 (3))³⁷

การชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เริ่มในทศวรรษ 1980 โดยการพัฒนาจากแนวทางข้างต้นว่า รัฐควรต้องมีความรับผิดชอบต่อการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายโดยตรงหรือโดยกระบวนการกำหนดโทษของศาล ดังนั้น การประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดโดยทั้งสองฝ่ายมีส่วนกำหนดผลสุดท้ายของข้อตกลงจะนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ภายใต้หลักการของการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและการที่ผู้กระทำความผิดได้ขอโทษต่อผู้เสียหาย ทั้งนี้ ข้อตกลงที่ได้จะต้องเกิดจากความสมัครใจในการเจรจาและหาข้อยุติกระบวนการที่นำมาใช้ของสหราชอาณาจักรนั้น นำมาใช้ทั้งสามระดับคือ ก่อนฟ้อง ระหว่างกระบวนการที่ตัดสินว่าผิดแล้วแต่ยังไม่กำหนดโทษ และในกรณีของการกำหนดโทษ ซึ่งในระยะเริ่มแรก การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก่อนฟ้องได้รับผลสำเร็จสูงสุด โดยเฉพาะการเตือนโดยตำรวจ³⁸

ส่วนในกระบวนการที่สอง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงให้ศาลเห็นว่าการกระทำของตนมีเหตุอันควร ได้รับการลดโทษลง เพราะในการกำหนดโทษของศาล กฎหมายให้ศาลสามารถพิจารณาลดโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดหากได้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามกระบวนการประนีประนอมระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดแล้ว อย่างไรก็ดี ในการศึกษาวิจัยผลการดำเนินการดังกล่าวในเมือง Coventry และ Wolverhampton มีการลดโทษเพราะเหตุที่ได้ชดใช้ค่าเสียหายแล้ว เพียงหนึ่งในสามของคดี ส่วนอีกสองในสามของคดีนั้น ไม่ประสงค์จะให้มีการลงโทษโดยการตกลงระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด จึงสรุปได้ว่า กระบวนการดังกล่าวยังไม่เป็นที่ยอมรับในการดำเนินการเท่าที่ควร

สำหรับในกระบวนการที่สาม เป็นการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดที่ใช้ในอเมริกาเหนือ ซึ่งเรียกว่า victim offender reconciliation programmes (VORPs) โดยมีกระบวนการที่ให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้เผชิญหน้ากับผู้เสียหายและแสดงความรับผิดชอบและชดใช้ให้กับผู้เสียหาย

³⁷ Ibid, p. 170

³⁸ Ibid, p. 173

รวมถึงการที่ให้ผู้เสียหายมีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมของทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ดี จากการดำเนินการดังกล่าว ในสหราชอาณาจักรนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้นำมาใช้อย่างประสบความสำเร็จในคดีเด็กและเยาวชน³⁹ ส่วนในคดีอาญาผู้ใหญ่⁴⁰นั้นยังมีการนำมาใช้น้อย⁴⁰

ตัวอย่างของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งมีหลายโครงการที่นำมาใช้กับขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมถึงการกำหนดโทษของศาล โดยเน้นการดำเนินการก่อนกำหนดโทษ ซึ่งมีรายงานของ Home Office เกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งดำเนินการเป็นโครงการนำร่องจำนวนสามโครงการ และมีข้อสรุปว่า กระบวนการที่จะเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายนั้น ซึ่งมีคณะกรรมการอาสาสมัครในการใกล้ชิดใน South Yorkshire Probation service ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ทั้งผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่และเยาวชน ซึ่งได้รับโทษจำคุกหรือโทษในชุมชน ส่วนในการประสานงานเพื่อความเข้าใจระหว่างผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ในอาสาสมัครของ South London ได้นำมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่และผู้เสียหายที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาใช้ตั้งแต่หลังการถูกตัดสินว่าผิดและในช่วงก่อนการกำหนดโทษ ซึ่งผลของการประเมินการดำเนินงานพบว่า ทุกโครงการประสบปัญหาอุปสรรคในช่วงที่มีกระบวนการ referral และการดำเนินคดีที่ต่อเนื่องในช่วงแรก ๆ เพื่อจะให้เกิดความแน่ใจว่ามาตรการที่กำหนดไว้ในข้อตกลงสามารถปฏิบัติได้จริงก่อนที่จะมีกระบวนการพิพากษาโทษ⁴¹

ส่วนการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว (domestic violence) มีการนำมาใช้ในอังกฤษอย่างจำกัด เช่น ใน Hampshire Police โดยร่วมกับองค์กรเอกชนที่เข้ามาทำหน้าที่ใกล้ชิดในชั้นตำรวจ และมีข้อโต้แย้งที่จะนำมาใช้กับคดีดังกล่าว ในการสัมมนาระดับชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใน ค.ศ. 2004 และในทำนองเดียวกัน

³⁹ มีรายงานการสำรวจถึงการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีเยาวชนใน Ireland ในปี ค.ศ. 2006 พบว่ามีเยาวชนได้รับการเตือน caution ถึงร้อยละ 76 และได้ผ่านกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวถึง 293 ราย แต่ในการเตือนผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ มักจะไม่ได้มีการประชุมกลุ่มตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งในสหราชอาณาจักรมีแนวโน้มในการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้กับคดีอาญามากขึ้น และในคดีที่มีโทษสูงด้วย แต่ทั้งนี้ต้องเปิดโอกาสให้ศาลมีดุลพินิจในการไม่ลงโทษจำคุกในคดีที่มีการตกลงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้มากกว่าที่กฎหมายปัจจุบันกำหนด see National Commission on Restorative Justice, **Interim Report.** (Dublin: 2008), Chapter 5-6, pp. 26-40

⁴⁰ Ibid. pp.173-174

⁴¹ see Implementing Restorative Justice Schemes (Crime Reduction Programme), a Report on The First Year, Home Office online Report 32/04, available in <http://homeoffice.gov.th>

สมาคมหัวหน้าตำรวจในอังกฤษปฏิเสธที่จะใช้แนวทางปฏิบัติที่ดีในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว ถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้⁴²

นอกจากนี้ ยังมีมาตรการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับกระบวนการคุมประพฤติและกระบวนการลงโทษในเรือนจำด้วย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อจะให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีแก่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย ในขณะเดียวกันเพื่อลดอัตราการกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งการดำเนินงานมักจะนำ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย และการประชุมกลุ่มชุมชนมาใช้ เช่น ใน Thame Valley เป็นต้น⁴³

สำหรับการวิเคราะห์ผลของการนำกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ นั้น มีงานวิจัยซึ่งดำเนินการโดยนักวิชาการและ Home Office หลายฉบับ และมีผู้วิเคราะห์ถึงข้อจำกัดของกระบวนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในมาตรฐานสากลและเป้าหมายการดำเนินการ ดังนี้⁴⁴

1. บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ยังไม่สามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการ โดยแยกพิจารณา ดังนี้

1.1) บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น มีความแตกต่างจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในระบกก้าวหาซึ่งกำหนดหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ศาล คู่ความ และทนายความไว้ชัดเจนแล้วว่าจะต้องมีบทบาทอย่างไรในการดำเนินคดี ส่วนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ในทางทฤษฎีแล้วจะต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายผู้เสียหาย และฝ่ายผู้กระทำความผิดได้พูดคุยและค้นหาแนวทางออกที่ดีที่สุดสำหรับการปรับปรุงตัวของผู้กระทำความผิด และเพื่อให้ผู้เสียหายต้องถูกประทุษร้ายซ้ำ รวมถึงการฟื้นฟูความรู้สึกที่ดีต่อกัน ซึ่งบทบาทดังกล่าวจึงไม่จำเป็นต้องกำหนดไว้แน่ชัดว่าใครจะต้องดำเนินการอย่างไร และผู้ใดจะเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดประเด็นหรือนำเสนอทางออกสำหรับการหาข้อสรุปจากการประชุม และบทบาทของเจ้าพนักงานหรือศาลก็เป็นเพียงการสนับสนุนให้ที่ประชุมได้บรรลุเป้าหมายของข้อตกลง ดังนั้นบทบาทของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นเพียงผู้ที่ประสานงานเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์นี้ แต่ในทางปฏิบัติพบว่า เจ้าพนักงานกระบวนการยุติธรรมได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ประสานงานหรือผู้ไกล่เกลี่ย หรือผู้ที่เป็นวิชาชีพได้รับการฝึกนี้ และมีแนวโน้มที่ผู้ที่เกี่ยวข้องในที่ประชุมที่มักจะคล้อยตามความเห็นของเจ้าพนักงานหรือผู้เชี่ยวชาญที่อยู่ในที่ประชุมด้วย จึงทำให้

⁴² see Les Davey, supra note 22, p. 93

⁴³ Ibid, pp. 92-93

⁴⁴ โปรดดูข้อบทวิเคราะห์และรายละเอียดของงานวิจัยที่ได้ศึกษาจาก Joan Shapland, et al., "Situating restorative justice within criminal justice" 10(4) *Theoretical Criminology* (2006) 505-532., available in <http://www.tcr.sagepub.com/cg>

กระบวนการที่จะต้องการเปิดโอกาสให้คนที่เกี่ยวข้องได้พูดคุยและบรรลุวัตถุประสงค์ในการหาทางออกร่วมกัน เพื่อจะนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดเงื่อนไขในการยุติข้อพิพาทจึงไม่อาจบรรลุเป้าหมายได้

1.2) หน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการที่มีภารกิจแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ใช้หลักการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา ซึ่งในกรณีหลังนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะค้นหาความจริงที่ได้จากการดำเนินกระบวนการพิจารณา และกำหนดโทษให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและเป็นธรรมเพื่อผลในการลงโทษผู้กระทำผิด โดยเน้นตัวผู้กระทำผิดเป็นศูนย์กลางว่าควรจะดำเนินการอย่างไรแก่ผู้กระทำผิดเพื่อไม่ให้ผู้นั้นกระทำผิดซ้ำ หรือสังคมได้รับการชดเชยจากการกระทำในอดีตที่เขาได้กระทำให้เกิดความเสียหายแก่สังคมหรือผู้เสียหาย แต่หน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นั้นมุ่งเน้นการปรึกษาหารือของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการดังกล่าว ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมีหน้าที่ที่จะทำให้มีการติดต่อกันระหว่างคู่กรณี การขอโทษของผู้กระทำผิด และการกำหนดผลอันเป็นการป้องกันการกระทำผิดในอนาคต

การที่จะให้คู่กรณีสื่อสารถึงปัญหาและความเสียหายที่ต่างฝ่ายมีอยู่ต่อกันจะต้องดำเนินการอย่างเป็นอิสระ แต่ในการประเมินผลในทางปฏิบัตินั้น พบว่า ในบางกรณีโดยเฉพาะคดีที่เป็นความผิดร้ายแรง อาจมีการข่มขู่ในระหว่างที่มีการประชุมกลุ่ม หรือการประนีประนอมระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดแต่ก็ไม่ได้เกิดมากนัก และในคดีที่มีการทำร้ายกันนั้น ข้อที่เกิดขึ้นมากในระหว่างการประชุม คือความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกัน เพราะเป็นคดีที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายจึงอาจจะไม่สามารถทำให้เข้าใจสาเหตุของผู้กระทำผิดได้

สำหรับการขอโทษนั้น พบว่าผู้กระทำผิดมิได้แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในความเสียหาย ที่ตนเองได้รับอย่างจริงจัง เป็นเพียงคำขอโทษในรูปแบบ และส่วนใหญ่โดยเฉพาะการกระทำผิดของผู้ใหญ่มีจำนวนน้อยนักที่จะกล่าวคำขอโทษต่อหน้าที่ประชุม ส่วนใหญ่จะเป็นการขอโทษระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย นอกจากนี้ การชดใช้ให้แก่ผู้เสียหายซึ่งนอกจากจะเป็นการชดใช้ค่าเสียหายแล้ว ในอังกฤษยังกำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องทำงานชดใช้ให้แก่ผู้เสียหาย เช่น การทำรั้วบ้านให้ใหม่ หรือการต้องทำงานชดเชยกับที่เขาได้สูญเสียไปแต่ในทางปฏิบัติไม่ค่อยได้เกิดขึ้น จึงเป็นเพียงการขอโทษในเชิงสัญลักษณ์

ส่วนหน้าที่สุดท้ายคือการกำหนดอนาคตที่จะไม่ให้มีการกระทำผิดซ้ำนั้น กระบวนการดังกล่าว จะต้องอาศัยเวลาในการพิสูจน์ว่า ผู้กระทำผิดจะสามารถปรับปรุงตัวได้ตามที่กำหนดไว้ในข้อตกลงในการประชุมกลุ่มสังคม หรือการตกลงประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดหรือไม่ และจะต้องมีการติดตามประเมินผลที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าว ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาหนึ่งในการประเมินการปฏิบัติตามข้อตกลงนั้น

1.3) ผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งผลลัพธ์ในการดำเนินการ คือ การฟื้นฟูผู้กระทำความผิด การชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย การฟื้นฟูสัมพันธภาพของคู่กรณี

การที่จะฟื้นฟูผู้กระทำความผิด มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่กระทำความผิดซ้ำ อันเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้เสียหายต้องถูกกระทำผิดอีกในอนาคต แต่ในทางปฏิบัติมักจะพบว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะนำมาใช้ในช่วงที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกหรือ community punishment ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้เริ่มฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิดแล้วตั้งแต่ต้น ซึ่งทางที่เหมาะสมควรมีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตั้งแต่เริ่มกระบวนการกำหนดโทษ

กระบวนการที่ประชุมกลุ่มครอบครัวหรือประชุมกลุ่มชุมชนนั้น การมีผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน มาช่วยในการประชุมเป็นสิ่งพึงระวัง เพราะแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้อาจทำให้ผู้ร่วมประชุม ถูกควบคุมแนวคิดในการแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมเฉพาะสำหรับการป้องกันอาชญากรรมของผู้กระทำความผิดได้ เพราะผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ อาจจะนำวิธีการที่ใช้ได้สำหรับคู่กรณีบางคน มาใช้เป็นหลักทั่วไปได้ ทั้ง ๆ การหาทางออกของคู่กรณีที่กำลังพิจารณานั้นอาจมีปัจจัยต่างกัน และในทางทฤษฎีแล้วการหาทางออกเพื่อป้องกันปัญหาในอนาคตนั้น ควรมาจากการปรึกษาและความเห็นร่วมของผู้ที่เข้าร่วมประชุมทุกฝ่าย รวมถึงสังคมและชุมชนด้วย

การที่ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยจากผู้กระทำความผิดนั้น พบว่าในทางปฏิบัติผู้เสียหายมักไม่ค่อยได้รับการชดเชยความเสียหายเท่าที่ควร ส่วนใหญ่ผู้เสียหายจะได้รับการกล่าวคำขอโทษ แต่สิ่งที่ไม่ค่อยได้รับ คือ การชดเชยค่าเสียหาย หรือการทำงานชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย ส่วนการที่จะฟื้นฟูความเข้าใจระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดนั้น ในทางปฏิบัติทำได้ในบางกรณีที่ทั้งสองฝ่ายเคยรู้จักกัน แต่ในกรณีที่ทั้งสองฝ่ายไม่เคยรู้จักกันมาก่อนก็อาจทำได้ยาก หรือกรณีที่เป็นการทำความผิดที่ประทุษร้ายต่อร่างกายหรือเพศ การฟื้นฟูความรู้สึกของผู้เสียหายที่จะมีความเข้าใจที่ดีกับผู้กระทำความผิดก็ทำได้ยาก และต้องอาศัยเวลาพอสมควร

1.4) การควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดโดยชุมชนนั้น ซึ่งถือเป็นลักษณะที่แตกต่างจากการบังคับโทษทางอาญา ซึ่งเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเข้ามาบังคับโทษ และมีกระบวนการบังคับอยู่ในเรือนจำ หรือการลงโทษในชุมชนอย่างเข้มงวด ส่วนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นเมื่อบรรลุข้อตกลงกันแล้ว มีความจำเป็นต้องมีหน่วยงานโดยเฉพาะในชุมชนที่จะต้องติดตามผลการปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อตกลง หากไม่มีการติดตามประเมินผลก็อาจทำให้ละเมิดข้อตกลงได้ ซึ่งในกรณีนี้จึงต้องมีกระบวนการควบคุมในสังคมที่ไม่เป็นทางการเพื่อควบคุมการดำเนินการดังกล่าว และอาจมีข้อบกพร่องได้หากในสังคมใดที่มีระบบควบคุมทางสังคมที่ไม่เข้มแข็ง

โดยสรุป การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมของสหราชอาณาจักรนั้น มีการนำมาใช้ในโครงการนำร่องหลายโครงการ และได้นำรูปแบบวิธีการที่ดำเนินการในนิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย และอเมริกาเหนือมาใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชนที่ได้กระทำความผิด แต่สำหรับการดำเนินคดีอาญาในศาลนั้น การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้มีรูปธรรมที่ชัดเจนในการเดือนโดยมีเงื่อนไข ซึ่งเป็นกระบวนการก่อนฟ้อง ส่วนการดำเนินการในระหว่างการพิพากษานั้น ยังไม่ปรากฏรูปธรรมชัดเจนเหมือนในนิวซีแลนด์หรือแคนาดา แต่ถือเป็นเหตุที่ศาลจะไม่ลงโทษจำคุก หรือลดจำนวนโทษลง เพราะเหตุที่ได้มีการไต่ถามและตกลงกันระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดแล้ว ทั้งนี้ เพราะสหราชอาณาจักรยังมีแนวคิดในการลงโทษโดยถือหลักการลงโทษเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับการกระทำความผิดและความประสงค์จะตัดผู้กระทำผิดออกจากสังคม และป้องกันสังคมให้ปลอดภัย จึงยังให้อำนาจตำรวจ และศาลในการออกคำสั่งหรือใช้มาตรการทางอาญาเพื่อควบคุมอาชญากรรมมากกว่าจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิด และครอบครัวได้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ตามแนวทางในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2. นิวซีแลนด์

การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในนิวซีแลนด์นั้น เริ่มจากการนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนก่อน และต่อมานำมาใช้ในการลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้ใหญ่ด้วย โดยมีกฎหมายที่กำหนดมาตรการเหล่านี้ใน The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 และ ใน The Criminal Justice Act 1985 ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเยาวชน ใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นมาตรการในการดำเนินการ ส่วนในการกระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาและก่อนการกำหนดโทษ โดยมีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาและสั่งการ

ก่อนปี ค.ศ. 1989 การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนใช้มาตรการในการให้สวัสดิการแก่เยาวชนในการดูแล ปกป้อง และการดำเนินคดีแก่เยาวชน ซึ่งรวมถึงการป้องกันมิให้เยาวชนจะต้องกระทำความผิดซ้ำโดยอาศัยการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ ในกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และนักสังคมสงเคราะห์จะเป็นผู้เสนอความเห็นต่อศาลในการ

ปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนที่ได้กระทำความผิด ซึ่งทำให้เด็กจะต้องเข้าสู่การกักและอบรมโดยแยกออกจากครอบครัวของตน⁴⁵

ต่อมา ได้มีข้อพิจารณาว่า การนำเด็กหรือเยาวชนมาอบรมโดยแยกจากครอบครัวนั้น ทำให้เกิดความไม่มั่นคงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อตัวเด็กมากขึ้น และชนเผ่าเมารีในนิวซีแลนด์จำนวนมากเห็นว่าการนำเด็กหรือเยาวชนไปอบรมในสถานสงเคราะห์นั้น เท่ากับการฝ่าฝืนจารีตประเพณี และทำลายคุณค่าของความเป็นชนเผ่าเมารีด้วย ทั้งนี้เพราะเป็นการทำลายความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวของเผ่าเมารี นอกจากนี้ การลงโทษโดยให้ถูกกักขังในสถานที่ของตนเองจึงมีข้อเปรียบเทียบกับไม่มีอะไรแตกต่างจากการที่จะผู้กระทำความผิดที่ได้รับการลงโทษในของรัฐนั้น จึงถือเป็นปัญหาในระดับชาติที่ต้องได้รับการทบทวน โดยเฉพาะมีข้อวิจารณ์ว่าน่าจะขัดต่อวัฒนธรรมและทางการเมืองที่ไม่อาจยอมรับได้ ดังนั้น จึงได้พิจารณาร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีเด็กและเยาวชน และนำเสนอแนวทางในการกำหนดมาตรการที่จะแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของคนพื้นเมืองโดยนำเสนอให้มีบิดามารดาและคนในครอบครัวเข้ามามีส่วนในการแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชน และนำมาสู่การใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวในการกำหนดวิธีการที่จะปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน ตามที่กำหนดไว้ใน The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 ทั้งนี้ จากการศึกษาของนักวิชาการของนิวซีแลนด์เห็นว่าแนวคิดในการนำการประชุมกลุ่มครอบครัวนี้มีที่มาจากการผสมผสานของการระงับของพิพาทของชาวเผ่าเมารีและกระบวนการยุติธรรมดั้งเดิมของนิวซีแลนด์⁴⁶

2.1 การประชุมกลุ่มครอบครัวในคดีที่เยาวชนกระทำความผิด

ตามกฎหมายของนิวซีแลนด์นั้น หากเป็นการกระทำความผิดที่เยาวชนกระทำความผิดและเป็นการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรง จะได้รับการดำเนินการโดยอาศัยอำนาจของ Police Youth Aid แต่ถ้าเป็นการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงในระดับกลางหรือร้ายแรง เช่น ความผิดถือว่าการใช้กำลัง การชิงทรัพย์ วางเพลิง ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา หรือความผิดเกี่ยวกับเพศอื่น ๆ ยกเว้น

⁴⁵ see Donald J. Schmid, *Restorative Justice in New Zealand: A Model for U.S. Criminal Justice*, (Wellington, 2001), p. 11

⁴⁶ see Chis Cuneen, "Community Conferencing and The Fiction of Indigenous Control", 30 *The Australian and New Zealand Journal of Criminology* 292,293 (1997) แต่ Donald J. Schmid ได้ให้ข้อสังเกตว่า ยังไม่มีงานเขียนใดที่ระบุได้ชัดเจนว่า การประชุมในรูปแบบของการประชุมกลุ่มซึ่งเป็นรูปแบบของเผ่าเมารีนั้น เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นก่อนที่จะตกอยู่ในอาณานิคมของตะวันตกหรือเป็นรูปแบบที่ดำเนินการอยู่ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 และครอบครัวที่เข้ามามีบทบาทกำหนดทางออกให้สำหรับการดำเนินการแก่ผู้กระทำความผิดแทนการตัดสินใจของนักสังคมสงเคราะห์นั้น เป็นรูปแบบของครอบครัวในทางการ (whanau) หรือครอบครัวชาย (hapu) see, Ibid, p. 12

ความผิดฐานฆ่าคน จะดำเนินการเป็นเอกเทศโดยอาศัยอำนาจตาม The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 ทั้งนี้ มาตรการในการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนซึ่งได้กระทำความผิดที่ร้ายแรงได้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาและให้การสนับสนุนเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้เข้ามามีส่วนในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตน และผลการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น จะก้าวล่วงไปถึงการนำเสนอเพื่อให้ศาลมีแนวทางที่เหมาะสมในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนด้วย

The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 มาตรา 5 และมาตรา 208 กำหนดหลักการและกระบวนการที่ศาลจะต้องพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับเยาวชนที่กระทำความผิด และการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมซึ่งใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเข้ามาให้การคุ้มครองเด็กที่กระทำความผิดมิให้กระทำความผิดซ้ำและเบี่ยงเบนไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีหลักการดังนี้

1. มาตรา 5 กำหนดว่า โดยหลักแล้ว เด็ก เยาวชน ครอบครัว ชนเผ่าต่าง ๆ มีสิทธิในการเข้าร่วมเพื่อกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชน และเสนอแนวทางที่เหมาะสมได้ การกำหนดมาตรการดังกล่าวต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครอบครัวหรือชุมชนด้วย

การกำหนดมาตรการในการดำเนินการแก่เด็ก จะต้องคำนึงถึงสวัสดิภาพที่เด็กจะได้รับ และความมั่นคงในครอบครัวและสังคมที่เด็กจะได้รับประกอบกัน และต้องได้รับการพิจารณาที่สอดคล้องกับสภาพของเด็ก วุฒิภาวะ วัฒนธรรม

มาตรการที่กำหนดจะต้องได้รับการสนับสนุนโดยบิดามารดา หรือผู้ปกครอง หรือผู้ที่ดูแลเด็ก และเด็กจะต้องมีสิทธิที่จะเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วย และจะต้องเป็นมาตรการที่สามารถปฏิบัติได้ภายในเวลาที่กำหนด⁴⁷

2. มาตรา 208 กำหนดว่า ศาลหรือบุคคลใดที่บังคับให้เป็นไปตามมาตรา 5 หรือมาตรา 351 – 360 แห่ง The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 ต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้⁴⁸

(a) เด็กและเยาวชนจะไม่ถูกฟ้องเป็นคดีอาญา ถ้ามีมาตรการอื่นที่เหมาะสม เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ

⁴⁷ see also Judge Stan Thorburn, **The arrival of Restorative Justice in The Courts: A brief outline of The New Zealand experience**, A paper for a Symposium sponsored by The Institute of The Crime Prevention and Control at Nanjing University, People's Republic of China, 16-17 December 2003, p. 12

⁴⁸ Ibid, p. 13

(b) การฟ้องเด็กหรือเยาวชนเป็นคดีอาญาจะทำได้ หากจำเป็นต้องกระทำเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนหรือครอบครัวของเด็กและเยาวชน

(c) มาตรการที่นำมาใช้กับเด็กและเยาวชน จะต้องกำหนดภายใต้หลักการดังนี้

(i) เพื่อรักษาความมั่นคงในครอบครัว และ

(ii) เพื่อเสริมสร้างบทบาทของครอบครัว ในการพัฒนาวิธีการและการคุ้มครองเด็กและเยาวชนนั้น

(d) เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาควรอยู่ในสังคมต่อไปและต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่สังคมด้วย

(e) อายุของเด็กหรือเยาวชน ถือเป็นเหตุผลโทษ ภายใต้ข้อพิจารณาที่ว่า

(i) ควรลงโทษเด็กนั้นหรือไม่

(ii) ควรลงโทษเด็กในมาตรการอย่างไร

(f) การลงโทษเด็กหรือเยาวชนซึ่งกระทำความผิด พิจารณาจาก

(i) มาตรการที่ทำให้เด็กหรือเยาวชนนั้นสามารถรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวได้

(ii) ใช้มาตรการจำกัดเสรีภาพให้น้อยที่สุดและตามสภาพการณ์

(g) มาตรการที่นำมาใช้กับเด็กและเยาวชน ควรสอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย

(h) เด็กหรือเยาวชนที่ด้อยโอกาสหรือมีข้อจำกัดอย่างอื่น จะได้รับมาตรการคุ้มครองเป็นพิเศษระหว่างการสอบสวนการกระทำความผิด

ตามกฎหมายดังกล่าว เด็ก หมายถึงบุคคลที่อายุไม่เกินสิบสี่ปี ส่วนเยาวชน หมายถึงบุคคลที่อายุเกินสิบสี่ปีและยังไม่ถึงสิบเจ็ดปี

ในทางปฏิบัตินั้น เนื่องจากกฎหมายกำหนดเงื่อนไขที่เข้มงวดในการจับผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน ผู้กระทำความผิดที่ถูกจับตามกฎหมาย The Children And Young Persons And Their Families Act 1989 จำนวนร้อยละ 20 - 30 จะถูกตำรวจส่งเข้าไปในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว ทั้งนี้เพื่อเป็นมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีโดยไม่ฟ้องเยาวชนต่อศาล โดยข้อตกลงยินยอมระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย การยอมรับว่าเป็นผู้กระทำความผิดจึงไม่ใช่เงื่อนไขในการที่จะต้องฟ้องร้องเสมอไป การที่ประชุมกลุ่มครอบครัวได้เสนอต่อพนักงานอัยการที่จะไม่ฟ้อง เพราะไม่มีการประชุมเชิงสมานฉันท์แล้วก็ได้ ในบางกรณี ตำรวจจับเยาวชนที่กระทำความผิด และได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวแล้วอาจมีการเสนอจากที่ประชุมว่าหากมีการยกฟ้องแทนที่จะเป็นการตัดสินลงโทษ

ในการพิจารณาคดีของศาลเยาวชน หากเป็นกรณีที่ เยาวชนถูกฟ้องในศาลแล้ว และศาลพิพากษาว่าผิด ศาลจะส่งผู้นั้นเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวทุกคดี และศาลมีอำนาจพิพากษาตามข้อสรุปที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัว

ขั้นตอนของการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น ในขั้นแรก The Youth Justice Coordinator จะเชิญผู้เสียหายเพื่อพบกับผู้กระทำความผิดและครอบครัวของผู้กระทำความผิดรวมถึงตำรวจด้วย หลังจากที่กล่าวเรื่องราวแล้วตำรวจจะเป็นผู้อ่านข้อเท็จจริงในคดี ซึ่งอธิบายถึงลักษณะของความผิดและสภาพแวดล้อมและข้อเท็จจริงของผู้กระทำความผิด ในขั้นตอนนี้จะมีการถามคำถามการของผู้กระทำความผิด จะให้การรับหรือปฏิเสธการกระทำความผิด ถ้าผู้กระทำความผิดยอมรับข้อเท็จจริงว่าได้กระทำความผิด จากนั้นจะถามผู้เสียหายว่าได้รับความเสียหายจากการที่ถูกกระทำความผิดอย่างไร ในบางคดีผู้เสียหายไม่อาจเข้าร่วมประชุมได้ก็เป็นหน้าที่ของ The Youth Justice Coordinator ที่จะอ่านจดหมายหรือรายงานที่ระบุถึงความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ หลังจากนั้น ส่วนใหญ่ผู้กระทำความผิดจะกล่าวคำขอโทษ หรือแสดงความรู้สึกเสียใจอย่างยิ่งกับการกระทำของตน ต่อจากนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวจะอภิปรายและมีความเห็นร่วมและบางครั้งมีความรู้สึกร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันอันตรายให้แก่ผู้เสียหายรวมถึงค่าใช้จ่ายเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และการที่ผู้กระทำความผิดจะต้องดำเนินการเพื่อรับผิดชอบต่อการกระทำความผิดของตน และเมื่อมีการอภิปรายเสร็จสิ้นผู้กระทำความผิดจะพบกับครอบครัวของตนตามลำพังเพื่อปรึกษาหารือถึงแผนการดำเนินการที่เหมาะสม⁴⁹

เมื่อได้ปรึกษาหารือกับครอบครัวในเวลาที่เหมาะสมแล้ว ก็เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวอีกครั้งหนึ่ง เพื่อรับฟังข้อเสนอของผู้กระทำความผิดและครอบครัว จากนั้นที่ประชุมจะปรึกษาและปรับปรุง ต่อรองข้อเสนอดังกล่าว ซึ่งรวมทั้งผู้เสียหายและตำรวจ ในกรณีที่มีความเห็นของที่ประชุมเป็นที่ยุติ จะบันทึกแผนการปฏิบัติการเป็นหนังสือ The Justice Coordinator ในกรณีมีการฟ้องคดีต่อศาล บันทึกข้อตกลงในการประชุมกลุ่มครอบครัวจะนำเสนอต่อศาล⁵⁰ และศาลจะนำข้อตกลงดังกล่าวมาประกอบในการพิพากษาคดีเยาวชนตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

2.2 การดำเนินคดีในศาลอาญา

แนวคิดในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดโทษในคดีอาญานั้น มีการพัฒนาแนวความคิดในการที่ศาลอาญาได้เปลี่ยนแนวคิดในการลงโทษตามแนวคิดการทดแทนความผิดที่ผู้ต้องหาได้กระทำต่อสังคม (Retributive) มาเป็นแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เพื่อใช้กับการลงโทษทางอาญา โดยมีการจัดทำโครงการนำร่องและ

⁴⁹ see Donald J. Schmid, supra note 45, p. 13 and see also Judge FWM (Fred) McElrea, “The New Zealand experience of restorative justice legislation” a paper presented at 11 Annual Restorative Justice Conference, Fresno Pacific University, California 23-24 September 2005 and at 5 Annual Conference of The Association for Conflict Resolution, Minneapolis, Minnesota, 30 September 2005, p. 2

⁵⁰ Ibid.

ศาลอุทธรณ์จะกำหนดโทษคดีที่มีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้น้อยลงกว่าคดีที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์⁵¹

แนวทางที่ศาลนำมาใช้ในคดีอาญาที่ผู้ใหญ่กระทำความผิดนั้น เป็นการนำมาใช้เพื่อเบี่ยงเบนคดีในชั้นก่อนฟ้องและก่อนการลงโทษ โดยมีโครงการนำร่องในปี ค.ศ. 1996 ซึ่งโครงการนี้นำมาใช้กับการกระทำความผิดที่เป็นคดีร้ายแรง เช่น ชิงทรัพย์เหตุฉกรรจ์ การข่มขู่ว่าจะฆ่า การทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยการขับรถเสี่ยงอันตราย และความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ในบางพื้นที่ ผู้พิพากษาอาจลงโทษผู้กระทำความผิดในชุมชน หลังจากที่ผู้กระทำความผิดได้เข้าสู่กระบวนการตกลงในการประชุมของชุมชนแล้ว และการลงโทษเป็นไปตามข้อเสนอของการประชุม ซึ่งความแตกต่างในรูปแบบของการประชุมของผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนก็คือ การประชุมของเยาวชนเป็นการประชุมกลุ่มครอบครัว ในขณะที่การประชุมของผู้กระทำที่เป็นผู้ใหญ่เป็นการประชุมของคณะกรรมการชุมชน

การประชุมกลุ่มชุมชนในการกระทำความผิดของผู้ใหญ่นี้ เริ่มดำเนินการโดย District Court Judge F.W.M. McElrea. ใน ค.ศ. 1994 โดยเสนอให้นำแนวคิดในการประชุมกลุ่มครอบครัวของผู้กระทำความผิดของเด็กและเยาวชนมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ในศาลอาญา⁵² และต่อมาในค.ศ. 1995 มีข้อเรียกร้องให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญาด้วย โดย Jim Consedine⁵³ ซึ่งเป็นบาทหลวงและทำหน้าที่เป็น Prison Chaplain ด้วย ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะเป็นทางเลือกใหม่ที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและสังคม เพราะจะทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นต่อกระบวนการกำหนดโทษของผู้กระทำผิด และผู้กระทำผิดมีโอกาสแสดงเหตุผลและความจำเป็นในการที่ได้กระทำความผิดและแสดงความรับผิดชอบต่อการที่เขาได้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น

พัฒนาการในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ทั้งกระบวนการยุติธรรมทางอาญานิวซีแลนด์ เริ่มด้วยในปี ค.ศ. 2002 นิวซีแลนด์ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน The Sentencing Act 2002 โดยนำเสนอรูปแบบการมาตรการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และกำหนดให้ศาลต้องนำผลของการประชุมกลุ่มอันเนื่องมาจากคำเนิการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเป็นแนวทางในการกำหนดโทษ และกฎหมาย The Victim Rights Act 2002 ผู้พิพากษานำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดค่าทดแทนให้กับผู้เสียหาย โดยให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้มีการตกลงเจรจากันในที่ที่เหมาะสม ส่วนใน The Parole Act

⁵¹ see Judge Stan Thorburn, supra note 47, pp.5-6

⁵² Judge FWM (Fred) McElrea, 1994b, pp. 34-36

⁵³ Jim Consedine, Restorative Justice- Healing The Effects of Crime, cited in Ibid, p. 16

2002 กำหนดให้ต้องดำเนินการด้วยวิธีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการคุมประพฤติ และในการบังคับโทษในเรือนจำ ใน The Correction Act 2004 ให้ Chief Executive จะต้องนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการลงโทษจำคุก จึงเห็นได้ว่านิวซีแลนด์ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ตั้งแต่ขั้นตอนการพิจารณา การพิพากษาโทษ การบังคับโทษ และกระบวนการคุมประพฤติหรือการดำเนินการก่อนปล่อยออกจากเรือนจำ ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิรูปนโยบายในการลงโทษทางอาญาของนิวซีแลนด์⁵⁴

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับผู้ใหญ่ นั้น มีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ดังนี้

1. การประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด กำหนดไว้ในมาตรา 9 (1) แห่ง The Victim Rights Act 2002 กำหนดกระบวนการที่คู่กรณีจะดำเนินการยุติข้อพิพาทในคดีอาญา โดยจัดให้มีการประชุมประกอบด้วยผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ พนักงานคุมประพฤติ และเจ้าหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องที่จะจัดให้มีการพบปะเจรจาระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ดี ตามมาตรา 9 (2) ของกฎหมายดังกล่าว กำหนดว่าการดำเนินการดังกล่าวมิได้บังคับให้กระทำแต่เป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายตกลงให้มีจัดประชุมและโดยพฤติการณ์สามารถจัดให้มีการประชุมได้ รวมถึงโดยสภาพและสถานการณ์อำนวยให้จัดประชุมได้⁵⁵ ดังนั้น จึงไม่เป็นบทบังคับให้ต้องกระทำทุกกรณี และไม่ปรากฏสภาพบังคับหากไม่มีการดำเนินการตามหลักการดังกล่าว นอกจากเป็นเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติที่กำหนดไว้เพื่อให้มีกระบวนการประชุมกลุ่มในระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด⁵⁶

2. กระบวนการกำหนดโทษตาม The Sentencing Act 2002 ซึ่งศาลมีอำนาจลงโทษหรือลงโทษอย่างอื่นแทนโทษจำคุกได้ และศาลจะต้องนำผลการประชุมกลุ่มชุมชนที่ได้จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพื่อกำหนดโทษ หรือกำหนดมาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุก หรือการยกฟ้องโดยมีเงื่อนไข การรอลงโทษโดยมีเงื่อนไข หากมีการดำเนินการประชุมกลุ่มตามหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

บทบัญญัติของ The Sentencing Act 2002 ที่ได้นำหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการกำหนดโทษ มีดังนี้⁵⁷

⁵⁴ The Future of Restorative Justice – Control, Co-option and Co-operation, pp. 3-4

⁵⁵ see Judge Stan Thorburn, supra note 47, p. 8

⁵⁶ Judge FWM (Fred) McElrea, supra note 49, p. 3

⁵⁷ Jonathan Eaton and His Honour Judge FWM (Fred) McElrea, **Sentencing-The New Dimensions**, (The

1. มาตรา 3 (d) กำหนดว่าเหตุผลในการตรากฎหมายฉบับนี้ เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้เสียหายในคดีอาญา

2. มาตรา 3 (3) กำหนดนิยามของ “การดำเนินการอย่างอื่นกับผู้กระทำความผิดหรือการดำเนินการด้วยวิธีการอื่นแก่ผู้กระทำความผิด” (otherwise dealing with an offender or other means of dealing with an offender) หมายความว่า การดำเนินการอย่างใด ๆ แก่ผู้กระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือเพื่อให้มีการรับสารภาพแทนการกำหนดโทษ

3. มาตรา 7 (1) (a) - (d) กำหนดวัตถุประสงค์ในการลงโทษ โดยเพิ่มวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่ศาลจะต้องนำมาพิจารณาโดยศาลอาจกำหนดโทษหรือใช้มาตรการอื่นกับผู้กระทำความผิดหรือใช้วิธีการอื่นแก่ผู้กระทำความผิดภายใต้หลักการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับผิชอบต่อผลเสียหายที่ก่อให้เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายและสังคมอันเนื่องจากการกระทำความผิด หรือเพื่อสนับสนุนให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบหรือมีความตระหนักถึงผลเสียหายที่เกิดขึ้น หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์ให้แก่ผู้เสียหายหรือเพื่อชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้กระทำความผิด

4. มาตรา 8 (j) กำหนดหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษในกระบวนการ sentencing ว่าในการกำหนดโทษหรือกำหนดมาตรการอื่นหรือกำหนดวิธีการอื่นแก่ผู้กระทำความผิด ศาลต้องพิจารณาผลการประชุมกลุ่มที่ได้จากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือที่ศาลเห็นสมควรหลังจากที่แนะนำให้แก้ไขข้อตกลงดังกล่าว (ทั้งนี้ ในกฎหมายเดิมไม่ได้กำหนดให้ศาลต้องนำมาพิจารณา แต่ในมาตรานี้กำหนดให้ศาลต้องนำมาพิจารณาเพื่อกำหนดโทษ)

5. มาตรา 9 (2) (ก) กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเพิ่มโทษหรือลดโทษ โดยให้คำนึงถึงข้อเสนอ ที่ได้ตกลงในที่ประชุมกลุ่มในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยนำมาเป็นเหตุลดโทษได้

6. มาตรา 10 กำหนดให้ศาลต้องนำข้อตกลงที่ได้จากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาพิจารณาเพื่อกำหนดโทษหรือกำหนดให้กระทำการอย่างอื่นหรือวิธีการอื่นแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งในข้อตกลงนั้นอาจมีข้อเสนอ หรือข้อตกลงหรือมาตรการหรือการชดเชยความเสียหายหรือข้อเสนอที่จะแก้ไขอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

7. มาตรา 11 กำหนดให้ศาลต้องพิจารณาผู้กระทำความผิดควรต้องรับโทษหรือควรถูกยกฟ้องโดยมีเงื่อนไขให้ปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ได้กำหนดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยศาลอาจมีคำสั่ง ให้ยกฟ้องโดยไม่พิพากษาว่ามีความผิด หรือพิพากษาว่าผิดแต่ให้ยกฟ้อง หรือให้รอการลงโทษ ก่อนเข้าสู่กระบวนการพิพากษาว่าผิดและกำหนดโทษได้

8. มาตรา 25 ศาลมีอำนาจเลื่อนการพิจารณาจนกว่าจะมีข้อตกลงเกี่ยวกับการประชุมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้

9. มาตรา 26 (2) (c) ข้อมูลที่เกี่ยวกับข้อตกลงหรือข้อเสนอหรือมาตรการอย่างใด ๆ ตลอดจนการแก้ไขข้อตกลงในการประชุมกลุ่มตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้บันทึกไว้ในรายงานก่อนการพิจารณากำหนดโทษ (a pre-sentencing report)

10. มาตรา 27 (1) (c) ในกระบวนการกำหนดโทษ ผู้กระทำความผิดอาจร้องขอต่อศาลเพื่อให้พิจารณาว่าผู้กระทำความผิดได้ดำเนินการอย่างใด ๆ อันเป็นการพยายามแก้ไขผลเสียหายหรือมีความพร้อมที่จะแก้ไขบรรเทาความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดซึ่งกำหนดโดยผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ครอบครัวของผู้เสียหาย คณะกรรมการชุมชน

11. มาตรา 32 (6) ศาลต้องนำข้อตกลงที่ได้จากการประชุมกลุ่มในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดจำนวนค่าเสียหายที่ผู้กระทำความผิดต้องชดเชย

12. มาตรา 62 (e) พนักงานคุมประพฤติต้องนำผลของการประชุมกลุ่มในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องทำงานบริการสังคม

13. มาตรา 93 (2) (3) ในกรณีที่ศาลจะพิพากษาลงโทษที่เกินกว่า 12 เดือน แต่ไม่เกิน 24 เดือน ศาลต้องกำหนดเงื่อนไขทั่วไปที่บัญญัติไว้ใน The Parole Act และอาจกำหนดเงื่อนไขพิเศษได้ แต่เงื่อนไขพิเศษดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับประโยชน์ของทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด

14. มาตรา 106 (6) ในการกำหนดค่าเสียหายที่ผู้กระทำความผิดซึ่งศาลยกฟ้องโดยไม่พิพากษาว่าผิด ศาลจะต้องนำข้อเสนอ ข้อตกลง ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด มาตรการหรือการกระทำอย่างใด ๆ ที่ได้กำหนดตามมาตรา 10 มาพิจารณาประกอบ

15. มาตรา 108 (5) ในการกำหนดค่าเสียหายที่ผู้กระทำความผิดซึ่งศาลยกฟ้อง โดยพิพากษาว่าผิด ศาลจะต้องนำข้อเสนอ ข้อตกลง ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด มาตรการหรือการกระทำอย่างใด ๆ ที่ได้กำหนดตามมาตรา 10 มาพิจารณาประกอบ

16. มาตรา 110 (6) ในการกำหนดค่าเสียหายที่ผู้กระทำความผิดซึ่งศาลมีคำสั่งให้ต้องมารับโทษ หากผิดเงื่อนไขในข้อตกลง ศาลจะต้องนำข้อเสนอ ข้อตกลง ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด มาตรการหรือการกระทำอย่างใด ๆ ที่ได้กำหนดตามมาตรา 10 มาพิจารณาประกอบ

17. มาตรา 111 กำหนดให้บุคคลหรือคณะบุคคลที่มีหน้าที่ดูแลการปฏิบัติตามข้อตกลง เงื่อนไขของผู้กระทำความผิดตามข้อตกลงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีสิทธิร้องขอให้ศาลพิจารณาและมีคำสั่งเรียกตัวผู้กระทำความผิดที่ผิดเงื่อนไขในข้อตกลงดังกล่าวมาเพื่อรับโทษตามคำพิพากษา ในกรณีที่ได้มีการลงโทษโดยมีเงื่อนไขให้ปฏิบัติตามข้อตกลงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จากบทบัญญัติข้างต้นเห็นได้ว่า กฎหมายนิวซีแลนด์ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในขั้นตอนของการกำหนดความผิดและกำหนดโทษ รวมถึงการรอกการลงโทษโดยมีเงื่อนไขต้องปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ การปรับปรุงกฎหมายของนิวซีแลนด์ เป็นการปรับปรุงโดยเพิ่มอำนาจของศาลในการกำหนดมาตรการอื่นแทนการลงโทษ โดยนำมาตรการที่กำหนดจากที่ประชุมกลุ่มในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเป็นหลักในการพิจารณา และเปิดโอกาสให้สามารถปรับปรุงแก้ไขโดยศาลได้ นอกจากนี้การตกลงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งต้องอาศัยเวลาและความตกลงร่วมกันและต้องการเวลาในการตกลงและเวลาในการปฏิบัติตามข้อตกลงให้ครบถ้วน ดังนั้น กฎหมายจึงให้ศาลมีดุลพินิจในการเลื่อนการพิพากษาหรือรอกการบังคับโทษได้จนกว่าจะปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วน

มาตรการในกฎหมายที่กำหนดขึ้นมาเพิ่มเติมคือการติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลงนั้น มีความจำเป็นต้องมีคณะกรรมการที่ติดตาม ซึ่งสามารถรายงานต่อศาลได้หากมีการฝ่าฝืน ดังนั้น มาตรา 110 แห่ง The Sentencing Act 2002 จึงให้บุคคลที่มีอำนาจในการร้องขอเพื่อให้ศาลเรียกผู้กระทำผิดให้มารับโทษในกรณีที่มีการฝ่าฝืนข้อตกลงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ขั้นตอนการดำเนินการประชุมกลุ่มในคดีอาญา เริ่มจากผู้กระทำผิดต้องยอมรับผิดว่าได้กระทำความผิดและให้การรับสารภาพ ทั้งนี้ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดยินยอมเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หลังจากนั้นผู้พิพากษาจะเลื่อนการกำหนดโทษและเปิดโอกาสให้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 25 (1) (b) ซึ่งการเลื่อนคดีนั้นเป็นผลเนื่องจากการเลื่อนคดีเพื่อจัดทำรายงานการสืบเสาะพฤติกรรมของผู้กระทำผิดก่อนการกำหนดโทษตามมาตรา 25 (1) (a) แต่การเลื่อนคดีเพื่อให้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเลื่อนนานกว่า และบางกรณีใช้เวลา 6 สัปดาห์ เพื่อจะให้มีการเตรียมการเพื่อนัดประชุมกลุ่มชุมชน และดำเนินการเพื่อทำรายงานตามบันทึกข้อตกลงเพื่อนำเสนอต่อศาล⁵⁸

ในวันที่กำหนดนัดเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อกำหนดโทษ ศาลจะนำรายงานการประชุมกลุ่มชุมชนตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเป็นแนวทางในการกำหนดโทษ (มาตรา 8 (j)) และในรายงานการสืบเสาะก่อนพิพากษาจะต้องแนะนำให้ศาลได้มีการปรับปรุงแก้ไขข้อกำหนดที่ได้นำเสนอในการประชุมกลุ่มชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการตามมาตรา 26 (2) (c) และในกรณีที่รายงานการประชุมกลุ่มชุมชนได้เสนอให้มีการแก้ไขข้อตกลงในการประชุม ศาลต้องนำมาพิจารณาเพื่อกำหนดในคำพิพากษาลงโทษตามมาตรา 10 (1) และในกรณีที่มีการแก้ไขข้อตกลง ศาลมีอำนาจ

⁵⁸ Judge FWM (Fred) McElrea, supra note 49, p. 3

เลื่อนการกำหนดโทษออกไปตามมาตรา 10 (4)⁵⁹ ซึ่งในกรณีนี้อาจมีการยกฟ้องจำเลย หรือเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาที่ได้กำหนดโทษไว้ก่อนตามมาตรา 10 (3) หากได้มีการดำเนินการตามข้อตกลงภายในเวลาที่กำหนดในแผนการดำเนินการตามข้อตกลงของที่ประชุมกลุ่มชุมชน⁶⁰

ในแผนการดำเนินการตามที่กำหนดในที่ประชุมนั้น ได้แก่ เงื่อนไขพิเศษที่กำหนดเพื่อให้มีการคุมประพฤติ รวมถึงการมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรม การทำงานบริการสังคม เงื่อนไขในการคุมประพฤติที่จะต้องกระทำภายในเวลาไม่เกินสองปี หรือศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดต้องกักขังในบ้าน ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 36 (1) (b) ของ The Parole Act 2002⁶¹ นอกจากนี้ ในการกำหนดมาตรการคุมประพฤติโดยกักขังในบ้านนั้น ผู้กระทำความผิดอาจได้รับอนุญาตให้ออกจากบ้านเพื่อเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว (มาตรา 36 (3) (c) (iii) and (iv))⁶² หรือกำหนดให้ต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่กำหนดใน มาตรา 29 (1) (b) ของ The Parole Act 2002⁶³

จากรายงานการศึกษาผลการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลอาญาในโครงการนำร่องนั้น พบว่านำมาใช้กับความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สองปีหรือโทษหนักกว่านั้น และความผิดอื่นที่มีโทษจำคุกไม่ต่ำกว่าสองปีและไม่เกินเจ็ดปี เว้นแต่เป็นความผิดที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ความผิดเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม ความปลอดภัยสาธารณะ ความผิด

⁵⁹ ในมาตรา 10 (4) กำหนดให้ศาลเลื่อนการกำหนดโทษตามที่เห็นสมควรโดยไม่จำกัดเวลา จนกว่าจะได้มีการดำเนินการอย่างใด อย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (a) ชำระค่าเสียหายแล้ว
- (b) ทำงานบริการสังคมครบถ้วนแล้ว
- (c) ปฏิบัติการตามข้อตกลงระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดครบถ้วน
- (d) ปฏิบัติครบตามมาตรการที่กำหนดไว้ในมาตรา 10 (1)
- (e) ปฏิบัติครบตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 10 (1) (e)

⁶⁰ see Judge Stan Thorburn, *supra* note 47, p. 8

⁶¹ มาตรา 35 (2) (b) (v) กำหนดว่าในการกำหนดเงื่อนไขเพื่อการกักขังในบ้าน คณะกรรมการคุมประพฤติ ต้องพิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้กระทำความผิดมีลักษณะที่เหมาะสมในการกักขังไว้ที่บ้าน ซึ่งเป็นผลจากข้อตกลงในการประชุมกลุ่มตามกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ see Jonathan Eaton and His Honour Judge FWM (Fred) McElrea, *supra* note 57, appendix 1, p. 38

⁶² ในการประชุมกลุ่มชุมชนดังกล่าว ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะร่วมประชุมหลังจากที่ศาลพิพากษาลงโทษแล้ว แต่ก่อนเวลาที่จะปล่อยเข้าสู่สังคม ทั้งนี้โดยมีความประสงค์ว่าการร่วมประชุมเพื่อสมานฉันท์นั้นจะมีผลต่อการลดการกระทำความผิดซ้ำและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่ผู้ต้องโทษและผู้เสียหาย see Judge FWM (Fred) McElrea, *supra* note 49, p. 9

⁶³ see *Ibid*, p. 4

เกี่ยวกับการบุกรุกเคหสถาน ความผิดที่ผู้เสียหายและผู้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอยู่ ความผิดที่เกี่ยวกับการประทุษร้ายต่อร่างกาย รวมถึงความผิดที่มีโทษจำคุกอย่างสูงหนึ่งปี⁶⁴ ความผิดฐานพกพาอาวุธ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานสมคบ ความผิดเกี่ยวกับการจราจรทางบก ความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืน ความผิดฐานใช้อาวุธปืนโดยประมาทหรือวางอาวุธปืนไว้ในที่อันตราย ตามกฎหมาย The Arm Act 1983 และความผิดฐานรบกวนติดตาม (harassment) แต่โครงการนำร่องดังกล่าวไม่มีความผิดเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงในครอบครัว (domestic violence)⁶⁵

ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา แยกออกได้เป็นสามขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรก การส่งคดีเข้าสู่กระบวนการเตรียมการ ขั้นตอนที่สอง การประชุม และขั้นตอนสุดท้าย ภายหลังการประชุม สรุปได้ดังนี้⁶⁶

1. ขั้นตอน การส่งคดีเข้าสู่กระบวนการเตรียมการ

เมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีเข้าหลักเกณฑ์ที่จะส่งเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพราะจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลส่งเรื่องให้แก่ผู้ประสานงาน (restorative justice coordinator) เมื่อผู้ประสานงานได้รับเรื่องแล้ว จะดำเนินการสัมภาษณ์จำเลยก่อน เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการประชุมกลุ่ม (restorative justice conference) และถ้าผู้ประสานงานเห็นว่าจำเลยมีลักษณะที่ไม่สมควรเข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่ม เช่น มีความผิดปกติทางจิตหรือมีความก้าวร้าวหรือไม่ยอมรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ผู้ประสานงานจะไม่ดำเนินการต่อไป และส่งเรื่องกลับสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากผู้ประสานงานเห็นว่าสมควรเข้าสู่การประชุมกลุ่ม ผู้ประสานงานจะให้ข้อมูลแก่จำเลย ซึ่งอาจเป็นการให้ข้อมูลเป็นหนังสือก็ได้ และข้อมูลเกี่ยวกับการประเมิน

ผู้ประสานงานเป็นผู้ส่งจดหมายให้แก่ผู้เสียหาย พร้อมทั้งหนังสือแนะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และแบบประเมินข้อมูล จากนั้นจึงรวบรวมข้อมูลที่เห็นว่าเป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินการ และส่งข้อมูลดังกล่าวให้แก่ provider group เพื่อการคัดเลือกหาผู้ไกล่เกลี่ย (facilitator)

เมื่อได้ข้อมูลที่รวบรวมได้แล้ว ผู้ประสานงานส่งเรื่องให้แก่ provider group ซึ่งเป็นองค์กรเอกชน หรือองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร ที่ทำหน้าที่ฝึกอบรมและมีรายชื่อผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย

⁶⁴ โปรตุเกส สุรวิศ ลิ้มปริงยี, “การไกล่เกลี่ยฟื้นฟูสัมพันธ์ในคดีอาญา ประสบการณ์ในนิวซีแลนด์” สำนักกระจับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม

⁶⁵ โปรตุเกส สุรวิศ ลิ้มปริงยี, Jonathan Eaton and His Honour Judge FWM (Fred) McElrea, supra note 57, appendix 3, pp. 42-44

⁶⁶ ข้อความในการประชุมกลุ่มทั้งสามขั้นตอนนี้ สรุปความจาก สุรวิศ ลิ้มปริงยี, อังแล้ว เจริญธรรพ์ 64

และในหนังสือที่ส่งให้แก่ Provider Group จะระบุให้ตอบรับและระยะเวลาในการจัดให้มีการประชุมกลุ่ม

Provider Group ที่รับดำเนินการจะคัดเลือกและส่งรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยจำนวนสองคนเพื่อให้ทำหน้าที่ร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะต้องการให้ทำความเข้าใจแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายมากที่สุด โดยจะช่วยกันรวบรวมข้อมูล ปัญหา ความต้องการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทั้งสองฝ่าย ทาง Provider Group จะช่วยรวบรวมข้อเท็จจริงและส่งเอกสารทั้งหมดแก่ ผู้ไกล่เกลี่ย แต่ถ้า Provider Group ไม่รับดำเนินการจะส่งเอกสารคืนแก่ผู้ประสานงาน

ในการดำเนินการไกล่เกลี่ย ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยจะติดตามกับผู้เสียหายและจำเลยให้มาพบกัน ซึ่งอาจพบคนละครั้ง ขึ้นอยู่กับสภาพความขัดแย้ง และบันทึกรายละเอียดในการพูดคุยกับทั้งผู้เสียหายและจำเลย ในแบบบันทึกข้อมูล และต้องส่งคืนผู้ประสานงานเมื่อดำเนินการเสร็จ

ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้กำหนดการประชุม และอาจเชิญตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ เข้าร่วมในการประชุมด้วยก็ได้ แต่ต้องมีผู้เสียหายและจำเลยเข้าร่วม และต้องชี้แจงบทบาทของตำรวจและพนักงานคุมประพฤติในการร่วมประชุมด้วย

เมื่อจัดการเกี่ยวกับการประสานงานการประชุมแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องแจ้งความคืบหน้าให้แก่ผู้ประสานงานทราบตามแบบรายงานการประชุม conference notification และเมื่อผู้ประสานงานได้รับแจ้งแล้วจะประสานงานไปยังทนายความ พนักงานอัยการ พนักงานคุมประพฤติ จำเลย และผู้เสียหาย เพื่อให้ทราบ แต่ถ้าไม่สามารถจัดให้มีการประชุมได้ ผู้ประสานงานจะต้องแจ้งให้ศาลทราบ และเหตุผลของการไม่สามารถจัดประชุมได้

2. ขั้นตอนการประชุมกลุ่ม

เมื่อได้เชิญผู้เข้าร่วมประชุมมาในที่ประชุมแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจะควรแสดงความชื่นชมต่อการที่ทั้งสองฝ่ายได้เข้ามาพบปะกันเพื่อหาทางออกที่เหมาะสม และแจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการประชุม ผู้ไกล่เกลี่ยควรแนะนำตัวและบทบาทของตน เพื่อให้ทุกคนเข้าใจในบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย จากนั้น จึงชี้แจงกติกาในการประชุมได้แก่ การที่จะไม่มีการโต้เถียงเรื่องข้อเท็จจริงที่เกิดเพราะเป็นหน้าที่ของศาล การประชุมต้องกระทำโดยสมัครใจ และสามารถถอนตัวได้ หากรู้สึกไม่สบายใจ การให้เกียรติและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้พูดด้วยถ้อยคำที่สุภาพไม่มีการดูหมิ่นกัน ความปลอดภัยในการประชุมโดยไม่ใช้กำลังในการประทุษร้ายระหว่างการประชุม จะต้องมีการเคารพในสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่นำข้อมูลไปเปิดเผยแก่ผู้อื่นที่ไม่ได้ร่วมประชุม

เมื่อได้ดำเนินการประชุมแล้ว จะมีการสรุปข้อเท็จจริง โดยอ่านย่อ ๆ หรืออาจขอให้ตำรวจเป็นผู้อ่านข้อสรุปได้ จากนั้น จะมีการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยผู้เสียหายเป็นฝ่ายเริ่มก่อน จำเลยจะกล่าวถึงสาเหตุและความรู้สึกของตนในลำดับต่อมา ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยมีสิทธิสอบถามเพื่อก่อให้เกิดความ

กระจำงได้ จากนั้นผู้เสียหายจะเล่าให้ฟังถึงผลกระทบที่ตนได้รับจากการกระทำความผิด จากนั้นจึงให้ผู้ใดกล่ชิดทั้งฝ่ายผู้เสียหายและจำเลยได้เล่าให้ฟังถึงผลกระทบจากการกระทำความผิด

เมื่อได้เล่าถึงการกระทำความผิดและผลกระทบแล้วจึงเข้าสู่การเยียวยา ซึ่งก่อนจะถึงการเยียวยาอาจมีการพักและมีการประชุมฝ่ายเดียวได้ โดยผู้ใดกล่ชิดจะเป็นผู้แยกไปประชุม เพื่อทราบความต้องการของทั้งสองฝ่ายและแนวทางการที่จะเยียวยา จากนั้นจึงหารือถึงผลที่จะทำข้อตกลงและแผนการปฏิบัติ ซึ่งแผนดังกล่าวจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสเสนอและมีส่วนร่วมในการกำหนด เพื่อให้เกิดแนวทางที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ และหากเป็นการใช้เงิน ต้องตรวจสอบว่าจำเลยมีโอกาสที่จะหาเงินมาชดใช้ได้หรือไม่

เมื่อได้ตกลงกันแล้วจะมีการบันทึกข้อตกลง ผู้ใดกล่ชิดควรอ่านให้ผู้ร่วมประชุมฟัง โดยที่ข้อตกลงดังกล่าวจะต้องมีความชัดเจนแน่นอน มีเวลากำกับ และมีผู้ติดตามการปฏิบัติ และในกรณีที่สามารถปฏิบัติได้ทันที จำเลยต้องดำเนินการเพื่อให้ศาลพิจารณาว่าจำเลยมีความจริงใจในการปฏิบัติตามข้อตกลง

การกำกับดูแลตามแผนปฏิบัติการ หากต้องอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของผู้ใด ต้องได้รับความยินยอมจากผู้นั้นก่อน และต้องระบุรายละเอียดในการติดต่อกับผู้นั้นในแผนปฏิบัติการด้วย และระยะเวลาในการกำหนดแนวทางปฏิบัติไม่ควรเกินหกเดือน และผู้ดูแลต้องรายงานแก่ผู้ใดกล่ชิดอย่างสม่ำเสมอ

เมื่อตกลงแผนเรียบร้อยผู้ใดกล่ชิดจะขอขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุม และแจ้งให้ทราบว่าผู้เข้าร่วมประชุมจะได้รับแบบฟอร์มการประเมินผลการประชุม ผู้เสียหายจะได้รับการแจ้งผลคำพิพากษา โดยผู้ประสานงานจำเลยจะได้รับการติดต่อจากผู้ควบคุมการปฏิบัติตามแผน และผู้เสียหายจะได้รับการแจ้งให้ทราบความคืบหน้าของการดำเนินการตามแผน

3. ขั้นตอนภายหลังการประชุม

ผู้ใดกล่ชิดจะร่วมกันทบทวนผลการดำเนินการ เพื่อทราบปัญหาอุปสรรคในการทำงาน และจะต้องติดต่อกับผู้เสียหายภายใน 3 วันนับแต่วันประชุม เพื่อทราบถึงปัญหาอุปสรรคของผู้เสียหาย และอาจขอข้อมูลเพิ่มเติมได้

ส่วนการติดตามผลการปฏิบัติตามแผนของจำเลย หากต้องดำเนินการต่อที่ศาลจะมีคำพิพากษา ผู้ใดกล่ชิดจะต้องดำเนินการแล้วบันทึกไว้เพื่อรายงานให้ศาลทราบ

ในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย ผู้ประสานงานจะแจ้งให้ผู้เสียหายทราบทางจดหมายและส่งสำเนาผลคำพิพากษาไปยังหน่วยงานของผู้ใดกล่ชิดทราบ ส่วนกรณีที่ศาลเลื่อนการพิพากษาจนกว่าจะปฏิบัติตามแผนการ ผู้ประสานงานต้องแจ้งให้ผู้ใดกล่ชิดทราบเพื่อติดตามผลและรายงานผลให้ทราบ

2.3 หน่วยงานที่รับผิดชอบในโครงการประชุมกลุ่มครอบครัวในผู้กระทำผิดที่เป็น

เยาวชน

หน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดของเยาวชน มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ The Department of Child Youth and Family Services ในการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการเด็ก เพราะเหตุที่จะต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาพฤติกรรมของเด็กนั้น และการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย กระบวนการที่ต้องดำเนินการซึ่งจะต้องประกอบด้วยการดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการยืดหยุ่น มีกระบวนการตัดสินใจที่ใช้การปรึกษาหารือ การร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวจึงเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนได้เข้ามามีบทบาทหลักในการก่อให้เกิดการสมานฉันท์และการกำหนดข้อตกลงในการประชุม

ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนข้อตกลงในที่ประชุมกลุ่มชุมชนข้างต้น ศาลจะเรียกจำเลยเข้ามา และจะดำเนินการพิจารณาโทษตามความผิดที่ได้กระทำ แต่โดยปกติศาลจะออกหมายเรียกผู้กระทำผิดมาเพื่อแก้ไขปัญหาก็ไม่อาจดำเนินการตามข้อตกลงได้ก่อน⁶⁷

อย่างไรก็ดี การประเมินผลและติดตามการปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อตกลงยังคงเป็นปัญหาในทางปฏิบัติว่าจะติดตามโดยหน่วยงานใด ซึ่งมีผู้เห็นว่า ควรเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเป็นคณะกรรมการชุดพิเศษเพื่อทำหน้าที่ในการติดตามผลการดำเนินการนี้⁶⁸

ในกรณีของการประชุมกลุ่มครอบครัวสำหรับเยาวชนนั้น ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และบางกรณีผู้ที่ให้การสนับสนุนเยาวชนเช่นครอบครัวหรือเพื่อน ตำรวจ และผู้ประสานงานของเยาวชน (Youth Justice Coordinator) ซึ่งกรณีหลังนี้ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยในบางกรณีนักสังคมสงเคราะห์ หรือที่ปรึกษาของเยาวชนที่ศาลแต่งตั้งจะเข้าร่วมประชุมด้วย

ในการประชุมครอบครัวนั้น จะดำเนินการเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายและพยายามที่จะชักชวนให้ผู้กระทำความผิดได้ปรับปรุงแก้ไขตัว เพื่อที่จะนำไปสู่ผลการประชุม โดยอาจมีการขอโทษหรือการแสดงออกซึ่งความเสียใจอย่างยิ่ง หรือการเยียวยาแก่ผู้เสียหายโดยตรงหรือโดยการทำงานบริการสาธารณะ การประชุมกลุ่มครอบครัวจะต้องทำหน้าที่ในการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ในการป้องกันมิให้กระทำความผิดซ้ำและปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้ดีขึ้น

ในกระบวนการเพื่อบรรเทาภาระหลักทั้งสามประการข้างต้น ประการแรก ต้องยืดหยุ่นถึงหน้าที่ของผู้กระทำความผิดที่จะต้องรับผิดชอบต่อผู้กระทำผิดของตน ประการที่สอง โดยการร่วมมือกัน

⁶⁷ Judge FWM (Fred) McElrea, supra note 49, p. 8 และอำนาจของศาลเป็นไปตามมาตรา 111 ของ The Sentencing Act 2002

⁶⁸ Ibid, p. 7

ในการเข้าใจในผลกระทบของการกระทำความผิด และกรณีสุดท้าย ดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงในที่ประชุม หากฝ่าฝืนจะต้องดำเนินการฟ้องร้อง

ข้อตกลงในการประชุมกลุ่มครอบครัว ประกอบด้วย การขอโทษ การทำงานในชุมชน การชดเชยค่าเสียหาย หรือมีเข้าร่วมในการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ซึ่งการดำเนินการตามข้อตกลงนั้นสามารถดำเนินการได้ยกเว้นกรณีการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเพราะเยาวชนมีข้อจำกัดเรื่องการเงิน

2.4 เปรียบเทียบการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีเยาวชนและคดีอาญาที่ผู้ใหญ่กระทำความผิด มีผู้ศึกษาเปรียบเทียบว่ามีข้อแตกต่างกัน ดังนี้

1) กระบวนการบังคับให้กระทำหรือโดยสมัครใจ

ในคดีเยาวชนนั้น กฎหมายกำหนดให้เป็นมาตรการบังคับให้ต้องกระทำโดยต้องมีการประชุมกลุ่มครอบครัวในทุกคดีที่ได้เสนอต่อศาล ยกเว้นความผิด homicide และความผิดที่เป็นโทษปรับสถานเดียว ทั้งนี้ไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องกระทำเฉพาะคดีที่มีการกระทำความผิดเป็นครั้งแรก หรือเป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ หรือเป็นคดีที่ศาลหรือตำรวจตกลงให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัว

ส่วนในคดีอาญาที่ผู้ใหญ่กระทำความผิด การประชุมกลุ่มชุมชนเป็นกรณีของการสมัครใจของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย ดังนั้น จึงเป็นมาตรการที่นำมาใช้ในคดีอย่างจำกัด แต่ในทางนโยบายทางการเมืองแล้ว แม้ว่าการกำหนดให้ต้องมีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลอาญานี้ จะไม่ค่อยมีการสนับสนุนมากนัก แต่อาจจะนำมาใช้แทนการบังคับโทษในชุมชนในอนาคตต่อไป

2) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะดำเนินการได้ต่อเมื่อผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบในความผิดที่ถูกกล่าวหาหรือไม่

ในคดีอาญาที่ผู้ใหญ่กระทำความผิด กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าจำเลยต้องรับสารภาพก่อน แต่เป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณา โดยที่เหตุของการนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ต้องให้ผู้กระทำความผิดยอมรับผิดชอบต่อการกระทำก่อนเพื่อประโยชน์ต่อผู้เสียหายที่จะไม่ถูกกระทำซ้ำ โดยการที่ต้องเผชิญหน้ากับผู้กระทำความผิดขณะที่ยังไม่ยอมรับผิดหรือต้องนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อประคับประคองผู้กระทำความผิด ดังนั้น การรับผิดชอบจึงเป็นการเปลี่ยนหลักการให้การปฏิเสธเป็นให้การยอมรับผิด

ในคดีเยาวชน กฎหมายกำหนดให้การประชุมกลุ่มครอบครัวต้องดำเนินการหลังจากที่ได้รับฟังพิจารณาพยานของจำเลยแล้ว และการเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวจำเลยต้องเข้าร่วมประชุมโดยสมัครใจ และหากเยาวชนและครอบครัวไม่เข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัว ก็จะเป็นเหตุให้ศาลบังคับโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน ดังนั้น ในทางปฏิบัติจึงถือเป็นการบังคับ

3) การใช้งบประมาณของรัฐหรือชุมชน

ในกระบวนการยุติธรรมของเยาวชน งบประมาณและบุคลากรซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชน และการใช้สถานที่ต่าง ๆ จะได้รับงบประมาณจากรัฐเป็นหลักเช่นเดียวกับหน่วยงานอื่น แต่ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งมีโครงการเริ่มต้นจากการดำเนินงานโดยสมัครใจและไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนในกฎหมาย จึงใช้งบประมาณและบุคลากรจากชุมชนเป็นส่วนใหญ่ และปัญหาท้าทายกฎหมายของนิวซีแลนด์นั้นก็คือ รัฐจะมีแนวทางที่จะทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาอย่างไร หรือได้รับการปฏิบัติโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของผู้เสียหายอย่างไร

4) บทบาทของผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในกระบวนการยุติธรรมของเยาวชน รัฐได้เพิ่มความสำคัญในการให้ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว ดังนั้น จึงพยายามที่จะสร้างคัดเลือกบุคลากร และฝึกอบรมและให้ความรู้ความชำนาญในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และให้การสนับสนุนเครื่องมือในการดำเนินการต่าง ๆ โดยงบประมาณของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สำหรับผู้พิพากษาศาลเยาวชนนั้น จะคัดเลือกจากศาลใน District Court ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในงานของเยาวชนเป็นพิเศษ ทนายความที่มีความรู้ความชำนาญในคดีเยาวชนจะได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายแก่เยาวชน และได้รับค่าตอบแทนจากกองทุนของรัฐ นอกจากนี้ นิวซีแลนด์ได้กำหนดให้มี Youth Aid Officer ซึ่งเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องเด็กโดยเฉพาะ เพื่อช่วยให้การดำเนินการของศาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นนักจิตวิทยาและนักการศึกษา

ในขณะที่กระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ผู้พิพากษา ตำรวจ ราชทัณฑ์ และทนายความมาจากบุคลากรที่เป็นบุคลากรดั้งเดิม และได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการในเชิงนโยบาย แต่ยังไม่มีความหมายกำหนดให้มีบุคลากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษมาดำเนินการเหมือนในคดีเยาวชน

5) จำเป็นต้องมีการฟ้องคดีต่อศาลก่อนหรือไม่

สำหรับในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเยาวชนมีกระบวนการพิจารณาสองระดับ กรณีแรกเป็นกระบวนการหลักเฉียงไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด และกรณีที่สอง เป็นกรณีศาลส่งให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวหลังจากที่ได้ยื่นฟ้องแล้ว ซึ่งในทางปฏิบัติมีการดำเนินการในสัดส่วนที่เท่ากัน ในขณะที่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับผู้ใหญ่จะเป็นการหลักเฉียงไม่ฟ้องต่อศาล ในช่วงที่นำมาใช้ในระยะแรก โดยชุมชนใช้กระบวนการดังกล่าวเพื่อระงับข้อพิพาทให้แก่ผู้เสียหาย โดยองค์กรชุมชนหรือองค์กรเอกชนที่ไม่หวังกำไร แต่ในระยะหลังกฎหมายกำหนดให้มีการประชุมกลุ่มในชุมชนทั้งในกระบวนการกำหนดโทษ การคุมประพฤติ และในชั้นลงโทษในเรือนจำ⁶⁹

⁶⁹ Ibid, p. 10

ส่วนข้อที่เหมือนกันระหว่างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีเยาวชนและคดีอาญาที่ผู้ใหญ่กระทำความผิด ได้แก่ บทบาทของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม ความสำคัญของการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดีสำหรับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และในประการสุดท้าย กระบวนการทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่มีความชัดเจนในวัตถุประสงค์ หลักการ และคุณค่าในการดำเนินการที่ชัดเจนเหมือนกัน⁷⁰

หลักการสำคัญที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีมากกว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบกล่าวหา มีผู้ให้หลักการและคุณค่าของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้⁷¹ ดังนี้

5.1) การมีส่วนร่วม (participation) หมายความว่า ผลจากการดำเนินการแก่ผู้กระทำความผิดจะต้องอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์ของผู้เสียหาย และประโยชน์ของชุมชนแทนที่จะเป็นประโยชน์ของรัฐ ดังนั้น ผู้ที่เป็นผู้ประสานงานการประชุมหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจต้องคำนึงในประโยชน์เหล่านี้แทนที่จะใช้การตัดสินใจโดยถือประโยชน์ของรัฐฝ่ายเดียว

5.2) การให้เกียรติ (respect) หมายความว่าบุคคลทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีที่จะได้รับการเคารพในการกระทำของตนไม่ว่าจะเป็นการทำความดีหรือทำชั่ว หรือไม่ว่าจะเป็นคนเชื้อชาติใด ศาสนา วัฒนธรรม เพศ อายุ ความเชื่อ และสถานในสังคม ดังนั้น ปัจจัยเหล่านี้จะต้องนำมาพิจารณาในกระบวนการพิจารณาและกำหนดมาตรการที่ต้องปฏิบัติในการประชุมกลุ่ม และการให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกันระหว่างผู้ที่เข้าร่วมในการประชุมจะนำไปสู่ความไว้วางใจและความศรัทธาที่มีระหว่างกัน

5.3) ความจริงใจ (honesty) หมายความว่า การพูดในสิ่งที่เป็นความจริง เป็นหลักการสำคัญในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แทนที่จะไปค้นหาความจริงว่าผู้กระทำได้กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้องร้องหรือไม่ ดังนั้น ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงกำหนดให้ทุกคนพูดอย่างเปิดเผยและด้วยความจริงใจเกี่ยวกับการกระทำของเขาที่ได้กระทำความผิด ความรู้สึกและความรับผิดชอบในทางศีลธรรม

5.4) ความเคารพในความเป็นมนุษย์ (humility) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยอมรับความมีข้อจำกัดของคน เช่น ความอ่อนแอ เป็นต้น ดังนั้น ไม่อาจจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดย่อมมีความเป็นมนุษย์ที่มีความบกพร่อง หรือความอ่อนแอในบางเรื่อง การเคารพในความเป็นมนุษย์นี้จะทำให้สามารถเข้าใจข้อจำกัดของผู้กระทำความผิดหรือผลที่กระทบอันเกินกว่าความ

⁷⁰ โปรดดูรายละเอียดใน Ibid,

⁷¹ Ibid, pp. 12-13

คาดหมายของผู้กระทำความผิดที่ได้ก่อให้เกิดแก่ผู้เสียหายได้ ดังนั้น หลักในการเคารพในความเป็นมนุษย์ จึงต้องมีความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ และความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นหลัก

5.5) การประสานงานติดต่อกัน (interconnectedness) ในการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา จะเน้นการให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพและความโปร่งใสในการพิจารณา แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเน้นว่าทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต่างเป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งต้องมีการติดต่อกันและมีความสัมพันธ์ต่อกันในสังคม สังคมเองจะต้องมีส่วนรับผิดชอบต่อสมาชิกในสังคม และรับผิดชอบต่อการควบคุมอาชญากรรม และรับผิดชอบในการช่วยให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์ต่อกัน และนอกจากนี้ ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะมีความผูกพันในการร่วมกันแก้ไขปัญหาและเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดภายใต้เงื่อนไขของแต่ละคน สังคมเองก็จะต้องมีบทบาทสำคัญในการร่วมแก้ไขและทำให้ความสัมพันธ์ที่ดีดังกล่าวกลับคืนดีด้วย

5.6) ความรับผิดชอบ (accountability) เมื่อมีการก่อให้เกิดความเสียหายแก่คนอื่นผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นจะต้องชดใช้ผลการกระทำนั้น โดยยอมรับผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายจากการที่ได้กระทำความผิดนั้น ดังนั้น การที่ผู้กระทำความผิดได้ขอโทษ และกระทำการอันเป็นการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือผู้เกี่ยวข้อง เป็นความรับผิดชอบที่ผู้กระทำความผิดพึงต้องกระทำในแนวทางของการชดเชยการกระทำที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้น

5.7) การสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้เสียหาย (empowerment) หมายความว่า คนทุกคนมีความต้องการที่จะมีความเป็นตัวของตัวเองและมีความเป็นอิสระแต่การกระทำความผิดอาญาที่ทำให้ผู้เสียหายขาดความเป็นอิสระนี้ เพราะบุคคลที่กระทำความผิดได้เข้ามาควบคุมผู้เสียหายโดยปราศจากความยินยอม ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงสร้างให้ผู้เสียหายมีความเป็นอิสระและมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้นโดยให้อำนาจของผู้เสียหายที่จะกำหนดมาตรการที่จะทำให้ผู้เสียหายได้รับประโยชน์จากการกำหนดโทษ และในขณะเดียวกันก็ให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสดังกล่าวว่าเขาควรจะทำอย่างไรต่อการชดเชยการกระทำที่อาจทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายของเขา

5.8) ความหวัง (hope) หมายความว่า การกำหนดมาตรการที่จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นความคาดหวังว่าการดำเนินการดังกล่าวจะก่อให้เกิดผลดีในอนาคตซึ่งผลดีดังกล่าวไม่เพียงแต่การลดปัญหาอาชญากรรมอันเป็นผลจากการลงโทษ แต่เป็นเรื่องผลที่จะเกิดขึ้นแก่ทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และต่อสังคมที่จะได้รับความสงบสุขต่อไป

2.5 ผลการศึกษาและข้อวิเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในนิวซีแลนด์

การประเมินผลโครงการประชุมกลุ่มครอบครัวที่ดำเนินการในนิวซีแลนด์ ซึ่งมีการดำเนินการปีละประมาณ 5,000 ราย และมีงานวิจัยที่ประเมินผลการดำเนินงาน⁷² พบว่า การลดอาชญากรรมที่จะไม่กระทำความผิดซ้ำนั้น จะเกิดขึ้นในกรณีที่มีการขอโทษต่อผู้เสียหาย และหากเป็นการขอโทษเป็นการส่วนตัวจะก่อให้เกิดผลที่จะไม่กระทำความผิดซ้ำ นอกจากนี้ผลดังกล่าวมีลักษณะเดียวกับการที่ผู้กระทำความผิดได้แสดงความเสียใจอย่างยิ่งต่อการที่ตนได้กระทำความผิด

ผลของการประชุมกลุ่มครอบครัวมีผลเป็นการลดการกระทำความผิดซ้ำน้อยกว่าผลกระทบในกรณีอื่น ๆ เช่น ความรู้สึกของผู้เสียหายที่จะได้เปิดเผยความเดือดร้อนหรือความพอใจกับการที่ได้เข้าร่วมประชุม หรือการที่ผู้กระทำความผิดได้มีการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำที่ตนได้กระทำลงไป และโดยทั่วไปแล้ว ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 94 ของผู้เสียหายคุ้นเคยกับการเข้าร่วม แม้ว่าจะไม่ได้เข้าร่วมการประชุมตลอดก็ตาม และร้อยละ 60 ของผู้เสียหายมีความพอใจ แต่ประมาณร้อยละ 25 รู้สึกผิดหวังกับการประชุมกลุ่มครอบครัว เพราะมีข้อตกลงบางประการที่ยังไม่เป็นที่พึงพอใจ และประมาณครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถาม เห็นว่ามีผลในทางบวกที่จะเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว

งานวิจัยของ Morris and Maxwell (2000)⁷³ ผลวิจัยในทางลบที่ปรากฏในงานศึกษานั้นมิได้แสดงให้เห็นพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้ แต่การปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมโดยเฉพาะต่อผู้เสียหาย ดังนั้น จึงมีข้อเสนอว่าการที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้มีเป้าหมายที่จะแก้ไขข้อบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมตามปกติ โดยให้ผู้กระทำความผิดมีความรับผิดชอบต่อการทำของตนในทางที่ถูกต้อง รับฟังความรู้สึกของผู้เสียหาย พยายามจะทำให้บรรลุประโยชน์ของทั้งผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย ดังนั้น หากผู้เสียหายมีข้อมูลของผู้กระทำความผิดมากเท่าไร ก็จะเข้าร่วมพูดคุยกับผู้กระทำผิดมากเท่านั้น และมักจะได้รับการขอโทษ และได้รับการชดเชยความเสียหาย และได้รับความพึงพอใจในการบรรลุข้อตกลงมากขึ้น และในที่สุดจะลดความโกรธและความกลัวในการที่จะถูกกระทำความผิดซ้ำอีก

สำหรับแนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนิวซีแลนด์นี้ มีผู้ให้ความเห็นถึงปัญหาทางปฏิบัติที่ไม่อาจบรรลุผลในการดำเนินการได้ เพราะมีปัญหาดังนี้

⁷² งานวิจัยที่ดำเนินการศึกษาโดย Allison Morris and her colleagues (2000), Morris and Maxwell (2000) และ Morris and Young (2000) cited in New Zealand, p. 70

⁷³ Ibid,

1) แนวคิดของผู้พิพากษาที่ยังคงคุ้นเคยกับการลงโทษในแนวคิดเดิมที่ต้องการกำหนดโทษเพื่อทดแทนความผิดหรือการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

2) กระบวนการบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ ยังคงพัฒนาโดยใช้การบริหารงานเรือนจำเพื่อให้เกิดความคล่องตัวและสามารถบังคับโทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพและใช้ผู้เชี่ยวชาญในการบริหารงานราชทัณฑ์ตลอดจนใช้เทคโนโลยีในการดำเนินงาน โดยมิได้ใช้หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ต้องการการประสานงานระหว่าง ชุมชน สังคม พนักงานเจ้าหน้าที่และผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายในการแก้ไขปัญหาและหาทางออกของปัญหา

3. ออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลียได้พัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยเริ่มจากโครงการในรูปแบบของการประชุมเมื่อปี 1991 ที่เมือง Wagga Wagga รัฐ New South Wales (NSW) เรียกว่า “โครงการประชุม Wagga Wagga”⁷⁴ เป็นโครงการที่ดำเนินการกับเยาวชนที่กระทำความผิดโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเดิมเป็นโครงการประชุมที่ไม่มีตัวบทกฎหมายรองรับ ต่อมาเมื่อปี ค.ศ. 1996 ได้มีการประเมินผลโครงการ โดย The NSW Attorney-General ที่เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการได้มีการตรากฎหมาย The Young Offenders Act 1997 (NSW) ขึ้นเพื่อรองรับโครงการประชุม Wagga Wagga และมาตรา 37 (3) ได้บัญญัติให้หน่วยงานเฉพาะด้านเยาวชน ซึ่งได้แก่ The Youth Justice Conferencing Directorate ใน The Department of Juvenile Justice⁷⁵ เป็นหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบโครงการเยาวชนผู้กระทำความผิด และ The Circle Sentencing Pilot Program for Indigenous Offenders ของ NSW ได้เป็นแบบอย่างของระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้กับรัฐต่าง ๆ ในประเทศออสเตรเลีย

รัฐ South Australia (SA) เป็นรัฐแรกของประเทศออสเตรเลียที่ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีกฎหมายรองรับในรูปแบบของการประชุมครอบครัว เรียกว่า “โครงการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference)” ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 ก่อตั้งภายหลังจากการตรากฎหมาย

⁷⁴ เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ได้รับอิทธิพลจากโครงการการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference) ของประเทศนิวซีแลนด์ และทฤษฎีของ John Braithwaite เมื่อปี 1989 คือ Theory of Reintegrative Shaming หรือ Crime, Shame and Reintegration ที่ช่วยเหลือพ่อแม่ผู้ปกครองในการนำพาเด็กไปสู่หนทางที่ถูกต้อง การไม่กระทำรุนแรงกับเด็ก และยังเป็นการกระตุ้นความรักความเข้าใจภายในครอบครัว มีความละเอียดในการกระทำของตนเอง ซึ่งสามารถลดอาชญากรรมได้ ดู Kathleen Daly and Hennessey Hayes, ‘No.186: Restorative Justice and Conferencing in Australia’, *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*, Australian Institute of Criminology, February 2001, p.5

⁷⁵ see Ibid, p.4 ในองค์กรดังกล่าวมีเจ้าหน้าที่โครงการที่จ้างแบบไม่เต็มเวลาเป็นผู้ช่วยเหลือประสานงาน และช่วยให้คำปรึกษาทางกฎหมายทางโทรศัพท์สายด่วนและอินเทอร์เน็ต ดู David Miers, *An International Review of Restorative Justice*, Crime Reduction Research Series Paper 10, (Home Office, February 2001), pp.61-63

The Young Offenders Act 1993 (SA) เพื่อใช้ในคดีอาญา คดีเยาวชน และคดีความผิดเล็กน้อย ดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญมากกว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้พิพากษาอาวุโสในศาลเยาวชน⁷⁶ นอกจากนี้ รัฐ South Australia ยังได้จัดตั้ง The Centre for Restorative Justice (CRJ) เมื่อปี ค.ศ. 1997 โดยคณะกรรมการที่ปรึกษา (Advisory Committee) ซึ่งแต่งตั้งจากตัวแทนชุมชนและเจ้าพนักงานอาวุโสของรัฐจะมีการประชุมกันสม่ำเสมอเพื่ออภิปรายและผลักดันให้เกิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายในรัฐอย่างกว้างขวาง จัดการฝึกอบรมพัฒนาวิชาชีพแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความสามัคคี ลดความขัดแย้งในชุมชน และลดจำนวนคดีอาญา เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวเน้นความสำคัญที่ตัวบุคคล เน้นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดแทนที่การลงโทษ ซึ่งตอบสนองความต้องการที่สมดุลระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนได้เป็นอย่างดี⁷⁷

จากข้อมูลในรายงานประจำปีของ The Centre for Restorative Justice ของรัฐ SA ในปี ค.ศ. 2007-2008 ศาล District Court ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดในระหว่างการควบคุมตัวของเจ้าพนักงาน ก่อนหน้านั้นในปี ค.ศ. 2006-2007 ได้นำกระบวนการดังกล่าวไปใช้ในการระงับข้อพิพาทในโรงเรียนและในคดีที่ผู้ใหญ่กระทำผิดก่อนการพิพากษาลงโทษของศาล District Court เช่น คดีขโมยโดยประมาททำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายที่ครอบครัวของผู้ตายยินยอมให้เป็นไปตามผลที่ได้จากโครงการประชุม และในปี ค.ศ. 2005-2006 ได้ร่วมกับ Department for Correctional Services ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในเรือนจำ

รัฐ Queensland (QLD) ได้จัดตั้งโครงการประชุมกลุ่มชุมชน (Community Conference) เมื่อปี ค.ศ. 1997 บริหารจัดการโดย Department of Communities⁷⁸ โดยมาตรา 119 ของ The Juvenile Justice Act 1992 (QLD) ได้บัญญัติให้เป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาใช้โครงการประชุมกลุ่มชุมชนในการตัดสินพิพากษาหรือไม่ก็ได้ และใน The Juvenile Justice Act 1992 (QLD) ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมปี ค.ศ. 1996 ได้กำหนดให้มี Conferencing for Juvenile Offenders ขึ้นเพื่อใช้กับคดีผู้กระทำผิดที่เป็นทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ด้วย ภายใต้การกำกับดูแลของ Families, Youth and Community Care⁷⁹ จากการสำรวจในปี ค.ศ. 1992 พบว่าโครงการประชุมกลุ่มชุมชนในคดีที่ผู้กระทำผิดเป็นเยาวชนให้ผล

⁷⁶ มีเจ้าหน้าที่จ้างทำงานเต็มเวลาช่วยดำเนินการและประสานงานโครงการ ดู David Miers, supra note 75 , pp.62-63

⁷⁷ CRJ เป็นองค์กรภายใต้ Offenders Aid and Rehabilitation Services และอยู่ในความอุปถัมภ์ของผู้ปกครองรัฐ ซึ่งสมาชิก CRJ จะต้องชำระค่าธรรมเนียม โดยประเภทบุคคลเสียค่าสมาชิก \$25 ต่อปี กลุ่มชุมชน \$125 ต่อปี กลุ่มองค์กร \$200 ต่อปี และค่าสมาชิกตลอดชีพ \$25 ต่อปี ดู The Centre for Restorative Justice, available in www.restorativejustice.com.au/index.php

⁷⁸ เดิม โครงการประชุมกลุ่มชุมชนอยู่ภายใต้การดูแลของ Department of Justice และ Attorney-General

ที่ดีกว่าการขึ้นศาลเพราะทำให้เยาวชนไม่กลับไปกระทำผิดอีก⁸⁰ สำหรับคดีความรุนแรงในครอบครัว รัฐ Queensland ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยชุมชนในการแก้ปัญหาได้ดี แต่ไม่เหมาะสมกับการนำไปใช้กับคดีฆาตกรรมหรือคดีที่มีความรุนแรงอื่นเพราะเป็นเรื่องที่ใหญ่เกินกว่าที่ชุมชนจะช่วยแก้ปัญหาได้⁸¹

Australia Capital Territory (ACT) หรือดินแดนพื้นที่เขตเมืองหลวงของประเทศออสเตรเลีย (กรุง Canberra) มีการตรากฎหมาย The Children Services Ordinance 1986 (ACT) แต่โครงการประชุมที่ปรับเปลี่ยนจากโครงการ Wagga Wagga และเริ่มใช้เมื่อปี ค.ศ. 1993 นั้นไม่ได้อยู่ภายใต้กฎหมายฉบับใด ซึ่งโครงการประชุมใช้กับผู้กระทำความผิดทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ มีเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดย The Australian Federal Police (AFP) เป็นผู้ดำเนินการ หลังจากที่มีการประเมินผลโดย The Canberra Re-Integrative Shaming Experiments (RISE) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995⁸² แล้ว จึงได้บัญญัติโครงการประชุมไว้ใน The Crime (Restorative Justice) Act 2004 และในปี ค.ศ. 2005 มีการจัดตั้งสำนักงานโครงการอยู่ภายใต้การดูแลของ Department of Justice and Community Safety ในกรุง Canberra⁸³

ในรัฐอื่น ๆ ของประเทศออสเตรเลียก็มีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเยาวชนที่กระทำความผิดในรูปแบบของโครงการประชุมที่แตกต่างกัน เช่น The Young Offenders Act 1994 (WA) ของรัฐ Western Australia (WA) ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและศาลเยาวชนมีบทบาทในการดำเนินการโครงการประชุมเหมือนกัน นอกเหนือจากการใช้โครงการประชุมในคดีอาญาในศาล Magistrates Court ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้พิพากษาจะให้ผู้กระทำความผิดเข้าร่วมโครงการโดยสมัครใจ ส่วน The Youth Justice Act 1997 (TAS) ของรัฐ Tasmania (TAS) มีโครงการประชุมที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ สำหรับ Northern Territory (NT) มีโครงการประชุมที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่

⁷⁹ Heather Strang, 'CRC Funded Reports', **Restorative Justice Programs in Australia : A Report to The Criminology Research Council**, March 2001

⁸⁰ Gabrielle Maxwell and Hennessey Hayes, 'Restorative Justice Developments in The Pacific Region : A Comprehensive Survey', **Contemporary Justice Review**, Volume 9, Number 2, June 1996 p.139

⁸¹ Julie Stubbs, 'Restorative Justice, Domestic Violence and Family Violence', **Australian domestic & Family Violence Clearinghouse**, Issues paper 9, 2004, pp.8-9

⁸² David Miers, *supra* note 75 , pp.62.-63

⁸³ Gabrielle Maxwell และ Hennessey Hayes, *supra* note 80 , p.140 ระยะเวลาดำเนินการโครงการประชุมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยเฉลี่ย 71 นาที ในขณะที่การดำเนินคดีเยาวชนในศาลใช้เวลา 13 นาที ดู RISE Working Papers, No.4 (April 1997)

ตำรวจเป็นมาตรการทางเลือกแทนการควบคุมตัวหรือก่อนถึงชั้นศาลตาม The Juvenile Justice Act 1997 (แก้ไขเพิ่มเติมปี ค.ศ. 1999 และ ค.ศ. 2000) และ The Police Administration Act 2000⁸⁴ และรัฐ Victoria ที่จัดโครงการประชุมกลุ่มชุมชนโดยคณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนจาก Department of Human Services,⁸⁵ Children's Court, The Victorian Police, Legal Aid และ The Department of Justice⁸⁶ นอกจากนี้ กฎหมายของรัฐ Victoria ยังได้กำหนดบทบาทของทนายความในการให้คำแนะนำเยาวชนผู้กระทำความผิดก่อนเข้าร่วมโครงการตามมาตรา 415 (6) ของ The Children, Youth and Families Act 2005 ด้วย⁸⁷

อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศออสเตรเลียมีโครงการประชุมที่เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หลายรูปแบบ แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจมักจะนำคดีขึ้นสู่ศาลมากกว่าการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์⁸⁸ โดยเฉพาะการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา เนื่องจากความไม่ชัดเจนและปัญหาคุณภาพของโครงสร้างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แม้กระบวนการนี้จะเป็นกลยุทธ์ที่มีบทบาทสำคัญในทางบวกในการเป็นกระบอกเสียงให้กับชาวบ้าน ผู้หญิงและชนพื้นเมืองได้เป็นอย่างดี และสามารถช่วยประสานสัมพันธ์ในชุมชนและองค์กรของรับอื่นที่เกี่ยวข้องก็ตาม⁸⁹

ในภาพรวม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้ในคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเด็กและเยาวชน คือโครงการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing) และโครงการประชุมกลุ่มชุมชน (Community Conferencing) มีบทกำหนดโทษเป็นการทำงานเพื่อชุมชน การฝึกอาชีพ การบำบัตร์รักษากนในครอบครัว ฯลฯ ซึ่งกรณีดำเนินโครงการจะต้องพิจารณาถึงวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเรื่อง

⁸⁴ โครงการประชุมของ NT ได้รับจัดสรรทุนดำเนินการบางส่วนจาก The Australian Attorney - General's Department ตาม The Juvenile Justice Act 1997 และ The Police Administration Act 2000 ดู Kathleen Daly and Hennessey Hayes, supra note 74.

⁸⁵ เป็นหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบโครงการประชุม

⁸⁶ เป็นหน่วยงานจัดสรรงบประมาณการดำเนินการโครงการประชุมตั้งแต่ปี 1998 ดู Gabrielle Maxwell and Hennessey Hayes, supra note 80 , p.143

⁸⁷ Tony Foley, 'Restorative Justice and Due Process Protections', pp.4-5, available in www.varj.asn.au/pdf/08_FoleyT_RJandDueProcessProtections.pdf, 14 May 2008

⁸⁸ ในรัฐ NSW คดีการกระทำความผิดของเยาวชนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจนำขึ้นสู่ศาลคิดเป็นร้อยละ 62.8 ในขณะที่มีการใช้โครงการประชุมเพียงร้อยละ 3.4 ดู David Miers, supra note 75, p.63

⁸⁹ John Braithwaite, **Restorative Justice and Responsive Regulation**, Studies in Crime and Public Policy, (Oxford University Press, Oxford, , 2002), pp.150-158

ละเอียดอ่อน พิจารณารูปแบบการแก้ปัญหาแบบพื้นเมือง และการสร้างความร่วมมืออย่างเต็มที่จากทุกฝ่าย เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนแน่นอน หากการดำเนินการไม่เป็นระบบ การวางแผนที่ไม่ดี จำนวนข้อพิพาทของเยาวชนที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก หรือการที่ไม่มีความสมดุลที่เน้นผู้กระทำความผิดเป็นศูนย์กลางจะทำให้ผู้เสียหายเกิดความหวาดกลัวที่จะพบผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งมักเกิดจากความบกพร่องของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)⁹⁰ ดังนั้น การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับการกระทำความผิดเด็กจะต้องจริงจังและติดตามประเมินผลโครงการ⁹¹

สำหรับการใช้โครงการประชุมกับคดีความรุนแรงในครอบครัวถือเป็นการถ่ายโอนอำนาจจากรัฐสู่อำนาจการตัดสินใจของประชาชนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาเน้นการพัฒนาชุมชนและลดช่องว่างทางสังคมของกลุ่มคนที่แตกต่างกัน ซึ่งโครงการประชุมจะเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นทางการไม่ใช่ภาษากฎหมาย ถ้าสามารถควบคุมและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ทุกฝ่ายได้ก็จะสามารถเยียวยาแก้ปัญหาได้สำเร็จ⁹² แต่ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการดำเนินการและการกำหนดโทษซึ่งมีหลายรูปแบบและยากในการปฏิบัติให้เต็มรูปแบบ⁹³

การกำหนดโทษของโครงการประชุมมีหลายรูปแบบ เช่น การกล่าวคำขอโทษ การให้บริการสังคม หรือการฟื้นฟูเยาวชนผู้กระทำความผิด⁹⁴ ซึ่งสร้างความพึงพอใจแก่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายเป็นอย่างมาก สามารถลดการกระทำความผิดซ้ำของเยาวชนทุกเพศทุกวัยได้ถึงร้อยละ 15-20⁹⁵ สำหรับโครงการประชุม Wagga Wagga จากการประเมินผลโดย David Moore ในปี ค.ศ. 1994 พบว่าได้ผลดี สถิติการกระทำความผิดซ้ำของเด็กในชั้นตำรวจลดลงถึงร้อยละ 50 มีจำนวนของผู้กระทำความผิดที่ยอมทำตามข้อตกลงถึงร้อยละ 93 ผู้เสียหายมีความพึงพอใจและให้ความร่วมมือสูง และยังได้รับความพึงพอใจจากเจ้าหน้าที่ตำรวจเช่นกัน⁹⁶

⁹⁰ Julie Stubbs, supra note 81, pp.4-5

⁹¹ Annie Cossins, 'Restorative Justice and Child Sex Offences: The Theory and The Practice', **British Journal of Criminology**, 2008, p.375

⁹² Julie Stubbs, supra note 81, pp.6-7

⁹³ see Ibid, pp.16-17

⁹⁴ การกล่าวคำขอโทษในบางครั้งไม่ได้เกิดจากความจริงใจหรือความสำนึกผิดของผู้กระทำความผิด หรือการปฏิบัติไม่ครบตามข้อสัญญาอย่างจริงจัง ดู Annie Cossins, supra note 91, p.364

⁹⁵ จากผลการสำรวจของ The NSW Bureau of Crime Statistics and Research ดู 'No.20: Restorative Justice as a Crime Prevention measure', February 2004, AI Crime Reduction Matters, Australian Institute of Criminology

⁹⁶ ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, หน้า 26-27

นอกจากนี้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศออสเตรเลียยังใช้ได้และมีประสิทธิภาพในโรงเรียนที่ช่วยให้นักเรียนเกรมีความเต็มใจที่จะปรับปรุงตัวให้ดีขึ้นและสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ในที่สุด⁹⁷ และสถานที่ทำงานเพื่อใช้แก้ปัญหาและระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในองค์กร⁹⁸ รวมถึงการใช้โครงการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing) กับสำนักงานตำรวจ กรมคุมประพฤติ และศาลเยาวชนด้วย⁹⁹

สำหรับงบประมาณดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตาม Prevention, Diversion, Rehabilitation and Restorative Justice Program (PDRR) นั้น The Attorney-General's Department (AGD) เป็นหน่วยงานที่จัดสรรงบประมาณให้เพื่อพัฒนาการใช้โครงการประชุมสำหรับคนพื้นเมือง (Indigenous Australians) แทนการใช้กระบวนการยุติธรรมตามปกติ อย่างไรก็ตาม งบประมาณที่ AGD จัดสรรนั้นเป็นงบประมาณไม่มาก และจะต้องดำเนินการตามเงื่อนไขและบรรทัดฐานทั้งปริมาณและคุณภาพที่กำหนดด้วยจึงจะได้รับการสนับสนุน โครงการประชุมจึงควรจะต้องหาเงินจากแหล่งทุนอื่น ๆ เป็นหลัก¹⁰⁰

4. สหรัฐอเมริกา

ในสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรม ประเทศสหรัฐอเมริกามีการระงับข้อพิพาทของชนเผ่า Lakota และ Dakota โดยผู้เสียหายและผู้กระทำผิดมาพบกันต่อหน้าผู้อาวุโสซึ่งอาจมีคนเดียวหรือหลายคน เพื่อพูดคุยเรื่องความบาดหมางที่เกิดขึ้นร่วมกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิด และเสนอแนวทางในการชดเชยของผู้กระทำผิดทำให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับเข้าสู่สังคมใหม่ได้อีก¹⁰¹

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศสหรัฐอเมริกามองอาชญากรรมเป็นเรื่องของการกระทำที่มีต่อประชาชนและชุมชน ไม่ใช่การละเมิดต่อกฎหมายจึงจำเป็นต้องแก้ไขให้ถูกทาง¹⁰²

⁹⁷ โครงการ Responsible Citizenship Program (RCP) เป็นโครงการประเภทหนึ่งของ Restorative Justice ที่ใช้กับนักเรียนเกรตามโรงเรียน ดู Brenda Morrison, 'No 219: Bullying and Victimisation in Schools: a Restorative Justice Approach', *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*, Australian Institute of Criminology, 2002, p.5

⁹⁸ Julie Stubbs, *supra* note 81, p.1

⁹⁹ 'Family Group Conferencing' National Institute of Justice, 5 December 2007

¹⁰⁰ 'Program Guidelines 2008-9, - Prevention Diversion, Rehabilitation and Restorative Justice Program', Indigenous Justice and Legal Assistance Division, Attorney-General's Department, Australian Government

¹⁰¹ ฉัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 6, หน้า 7

¹⁰² อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้ระบุถึงการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างชัดเจน ในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (The Fifth Amendment U.S. Const. amend. V.) เพียงบัญญัติการได้รับความ

การจำคุกเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อปกป้องสังคม แต่การลงโทษมีความหมายมากกว่านั้นที่ควรจะต้องเปลี่ยนความประพฤติและทัศนคติของผู้กระทำความผิดหลังจากพ้นโทษกลับเข้าสู่สังคมด้วย และกระบวนการดังกล่าวไม่ใช่การแทนที่กระบวนการทางศาล แต่เป็นทางเลือกในการให้การเยียวยาแก่ใจสำหรับประชาชนที่ต้องการใช้กระบวนการยุติธรรมแนวทางใหม่¹⁰³ โดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้เริ่มโครงการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด หรือ Victim-Offender Mediation (VOM) ใช้ในคดีอาญาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลที่สำนักงานของ Attorney-General ของรัฐหรือองค์กรไม่แสวงหากำไร¹⁰⁴ และในปี ค.ศ. 2000 รัฐต่าง ๆ รวม 23 รัฐของประเทศสหรัฐอเมริกามีบทบัญญัติเป็นกฎหมายหรือนโยบายของรัฐในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับความผิดตามที่กำหนดเพื่อลดความขัดแย้งและสร้างสันติสุขภายในรัฐ¹⁰⁵ โดยแต่ละรัฐเลือกใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น

รัฐ Minnesota ได้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหลายหน่วยงาน เช่น Department of Corrections และ Department of Children, Families and Learning เพื่อบังคับใช้กับชุมชน¹⁰⁶ เช่น โครงการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference - FGC) และการประชุมล้อมวง (Circles) โดย The Tubman Family Alliance ที่ใช้กับคดีกระทำความผิดเด็กและความรุนแรงในครอบครัวที่ต้องการความร่วมมือสูงจากชุมชน¹⁰⁷ และตามแนวทางในหลักการของ The Community

ช่วยเหลือทางกฎหมายว่า “no person shall be subject for The same offence to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law...” และในฉบับ The Fourteenth Amendment ได้กำหนดให้ผู้กระทำความผิดมีสิทธิที่จะขอคำแนะนำทางกฎหมายจากศาลก็ได้

¹⁰³ “I Have Come to Heal...” Restorative Justice, April 2004, available in www.ccky.org/Pastoral%20Resources/Southern%20Bishops/A%20Time%20to%20Heal%20April%202004.pdf

¹⁰⁴ จากผลการสำรวจของ Umbreit และ Greenwood เมื่อปี ค.ศ. 1998 พบว่าองค์กรเอกชนในชุมชนใช้โครงการ VOM มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 43 รองลงมาเป็นโบสถ์ร้อยละ 22 ที่เหลือเป็นการให้บริการของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ เช่น สำนักงานคุมประพฤติ สำนักงานอัยการ องค์กรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายต่าง ๆ ซึ่งผลที่ได้รับสร้างความพึงพอใจสูงสุดแก่ผู้เสียหาย (ร้อยละ 79) และผู้กระทำความผิด (ร้อยละ 87) ดู David Miers, supra note 75, pp.73-75

¹⁰⁵ Howard Zehr, ‘Doing Justice, Healing Trauma: The Role of Restorative Justice in Peacebuilding’, Peace Print: **South Asian Journal of Peacebuilding**, Volume 1 No.1, Spring 2008, pp.4, 12

¹⁰⁶ Kay Pranis, ‘The Minnesota Restorative Justice Initiative: A Model Experience’, The Crime Victims Report, May/June 1997

¹⁰⁷ Circles มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น Restorative justice circles, Peacemaking circles, Repair of harm circles, Sentencing circles see Jean Ferguson, ‘Professional Discretion and The Use of Restorative Justice Programs in Appropriate Domestic Violence Cases: an Effective Innovation’, available in http://works.bepress.com/jean_ferguson1/, p.36

Justice Services Act ที่กำหนดให้เจ้าพนักงานของรัฐจะต้องรับผิดชอบในการดำเนินการตามกระบวนการ พัฒนามาตรการให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรักษามาตรฐานขั้นต่ำเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ รวมถึง The Community Correctional Services Act ที่กำหนดให้พนักงานอัยการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก่อนการฟ้องร้อง¹⁰⁸ นอกจากนี้ School of Social Work ใน The University of Minnesota ได้จัดตั้ง The Center for Restorative Justice and Peacemaking ขึ้นเพื่อให้การฝึกอบรมและศึกษาวิชัยโครงการต่าง ๆ ตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์¹⁰⁹

รัฐ Illinois มีหน่วยงานยุติธรรมของรัฐ The Illinois Criminal Justice Information Authority (ICJIA) ที่ใช้กระบวนการ Balanced and Restorative Justice (BARJ) ในคดีอาญาเด็กและเยาวชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของระบบยุติธรรมชุมชนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินโครงการ มีทั้งการประชุม (Conferences) การประชุมล้อมวง (Circles) คณะกรรมการชุมชน (Community Boards) การไกล่เกลี่ยประนีประนอม (Mediation) และการจัดทำคู่มือ BARJ ตาม The Juvenile Court Act นอกจากนี้ รัฐ Illinois โดย The National Balanced and Restorative Justice Project ยังให้การสนับสนุนงบประมาณและความช่วยเหลือด้านการฝึกอบรมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่โครงการตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 เพื่อส่งเสริมให้เข้าร่วมโครงการมากขึ้น สร้างความพึงพอใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง เสริมสร้างความไว้วางใจในเจ้าหน้าที่ตำรวจ และลดอัตราการกระทำผิดซ้ำได้¹¹⁰

รัฐ Wisconsin มีกฎหมาย The Wisconsin Act 2001 ที่กำหนดให้มณฑลต่าง ๆ จำนวน 11 แห่งของรัฐใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่สามารถเลือกรูปแบบแตกต่างกันตามความเหมาะสม ได้แก่ โครงการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation-VOM), Victim Offender Conference, Victim Offender Community Conferencing หรือ Circles Program ที่เป็นโครงการสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็ก บางมณฑลผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่สามารถเข้าร่วมโครงการได้ โดยแต่ละมณฑลจัดสรรงบประมาณการดำเนินงานโครงการไว้เอง บาง

¹⁰⁸ รัฐ Minnesota ยังได้กำหนดให้ Restorative Justice Planner เป็นผู้ปฏิบัติและดำเนินการตามโครงการที่ได้รับอนุมัติด้วย see ‘Satisfying Justice’, July 1996, The Church Council on Justice and Corrections, available in www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/stisfy/juste.pdf, p.185

¹⁰⁹ Daniel W. Van Ness, 4-6 November 1997, ‘Legislating for Restorative Justice, Drafting Juvenile Justice Legislation: An International Workshop’, South Africa, 4-6 November 1997, pp.8, 12 และ Mark Umbreit and Claudia Fercello, ‘Practicing Restorative Justice: Family Group Conferencing and Juvenile Crime in The Suburban Metro Area’, Cura Reporter, Number 2, June 2000, p.15

¹¹⁰ ‘Implementing Balanced and Restorative Justice: A Guide for Law Enforcement Officers’, The Illinois Criminal Justice Information Authority

มณฑลได้รับการจัดสรรเพิ่มเติมจากรัฐ หน่วยงานเอกชน หรือค่าธรรมเนียมสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ¹¹¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มณฑล Milwaukee และ Outagamie ได้รับการจัดสรรงบประมาณตาม The Wisconsin Act 2001 และ The Biennial Budget Act 2001-2003 ที่ให้งบประมาณจัดจ้างพนักงานเป็นผู้ประสานงานโครงการในสองมณฑลนี้เป็นพิเศษ¹¹²

โดยทั่วไป โครงการ VOM, Victim Offender Reconciliation Programs (VORP)¹¹³, Conferencing และโครงการที่จัดตั้งโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจต่าง ๆ ในคดีอาญาของแต่ละรัฐนั้นมักจะดำเนินการที่สถานีตำรวจ บ้าง สำนักงานอัยการ บ้าง หรือสำนักงานของ Attorney-General องค์กรชุมชนหรือโบสถ์ สำหรับงบประมาณโครงการ ส่วนใหญ่แต่ละรัฐจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลกลางหรือรัฐบาลท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมาเป็นองค์กรมูลนิธิ โบสถ์ และเงินบริจาค ซึ่งแต่ละรัฐจะต้องพึ่งพางบประมาณมากกว่าหนึ่งแห่ง¹¹⁴ ส่วนที่ Vermont's Community Justice Centers ดำเนินโครงการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยองค์การไม่แสวงหากำไรต่าง ๆ ด้วยทุนของหน่วยราชการ¹¹⁵

ประเทศสหรัฐอเมริกายังได้นำโครงการประชุมแบบ Wagga Wagga ของประเทศออสเตรเลียมาใช้ในรัฐ Minnesota และรัฐ Philadelphia ด้วย ในบางชุมชนที่ห่างไกล ยังมีการนำจารีตที่ปฏิบัติกันในชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมพื้นบ้านอันเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่มาใช้ และพบว่าชุมชนดังกล่าวมีอาชญากรรมหรือการกระทำผิดที่น้อยกว่าชุมชนอื่น¹¹⁶

¹¹¹ เช่น มณฑล Barron ชาวชนที่จะเข้าร่วมโครงการจะต้องชำระค่าธรรมเนียมคนละ \$65

¹¹² 'Report Highlights - An Evolution: Restorative Justice Programs Milwaukee and Outagamie Counties', June 2004, Legislative Audit Bureau, State of Wisconsin

¹¹³ โครงการ VORP ไม่ได้มองอาชญากรรมว่าเกิดจากการละเมิดกฎหมาย แต่เป็นการละเมิดความสัมพันธ์ ความปลอดภัยและความยุติธรรมของมนุษย์ จึงเป็นโอกาสในการสอนให้ผู้กระทำผิดได้เรียนรู้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมใหม่ และสร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นใจให้กับสังคมถ้าทุกฝ่ายมีความเข้าใจ มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามสัญญาหรือข้อตกลง

ดู Ron Classen, 'Restorative Justice Primary Focus on People, Not Procedure', 1996, <http://peace.fresno.edu/docs/rjprine2.html>, ในปี 1986 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ดำเนินโครงการ VORP จำนวน 50 โครงการและเพิ่มขึ้นเป็น 123 โครงการ ในปี 1994 ดู James Bonta, Suzanne Wallace-Capretta and Jeenifer Rooney, October 1998, '**Restorative Justice: an Evaluation of The Restorative Resolutions Project**', Solicitor General Canada, available in <http://ww2-ps-sp-gc.ca/publications/corrections/1998/ob.e.asp>

¹¹⁴ David Miers, *supra* note 75, p.75

¹¹⁵ Tina S. Ikpa, 'Balancing Restorative Justice Principles and Due Process Rights in Order to Reform The Criminal Justice System', **Journal of Law & Policy**, Volume 24, Number 301, 26 September 2007 p.314

¹¹⁶ ฐิตา ศิธรไพฑูรย์, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 6, หน้า 14, 27

Child & Family Services เป็นโครงการช่วยเหลือคดีการกระทำผิดของเยาวชนและคดีความรุนแรงในครอบครัว เริ่มโครงการเมื่อปี ค.ศ. 2001 ตามหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เนื่องจากคดีดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยกระบวนการยุติธรรมอย่างเดียวซึ่งเปลี่ยนแปลงช้าและอาจไม่ทันต่อสถานการณ์¹¹⁷ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเหมาะสมกว่าและมีหลายรูปแบบ เช่น โครงการเสวนาผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย (Victim Offender Dialogue) และโครงการประชุมผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย (Victim Offender Conferencing)¹¹⁸ นอกจากนี้ ยังมีการใช้โครงการประชุมกลุ่มครอบครัวใน The North Carolina Family Group Conferencing Project โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องคุ้มครองเด็ก สมาชิกในครอบครัว ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว เพื่อนบ้าน ผู้นำและสมาชิกในชุมชน และหน่วยงานของรัฐมากกว่าตามหลักการของความเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์¹¹⁹ และ “Restorative Conferencing for Youth Justice” ภายใต้ The Juvenile Justice and Delinquency Prevention Act (JJDP)A) ที่ที่ชุมชนมีส่วนร่วม และรัฐสภาอเมริกันได้อนุมัติให้ใช้โครงการ JJDP)A ในมลรัฐต่าง ๆ ใช้เป็นแนวทางดำเนินการเพื่อส่งเสริมระบบยุติธรรมแก่เยาวชนและครอบครัวเพื่อลดปัญหาอาชญากรรม¹²⁰

ตามที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการด้านมนุษยธรรมจึงเป็นความรับผิดชอบและจริยธรรมของสมาชิกในชุมชนทุกคนที่จะต้องร่วมใจช่วยกันแก้ไขด้วยวิธีการแบ่งปันความรู้สึก การประนีประนอม การให้อภัย เพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนจึงเปรียบเสมือนธรรมะทางศาสนาพุทธและมีความเหมาะสมกับระบอบประชาธิปไตยมากกว่าการใช้กระบวนการยุติธรรมตามปกติในการแก้ไขของไทย¹²¹ ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทุกโครงการไม่ได้มีรูปแบบขั้นตอนในการดำเนินการที่แน่นอนเป็นลายลักษณ์อักษร¹²² และไม่ควรร

¹¹⁷ เช่น การจับกุมสามีที่ทำร้ายร่างกายภรรยา โอกาสที่ออกมาทำร้ายภรรยาหลังจากที่พ้นโทษมีสูง ดู Jean Ferguson, supra note 107, pp.7, 32

¹¹⁸ ปัจจุบันมีโครงการทั้งหมดจำนวน 8 โครงการ และ 300 โครงการทั่วประเทศ ดู Child & Family Services, available in www.cfsbny.org/programs/RJ/default.aspx และ Jean Ferguson, supra note 107, p.26

¹¹⁹ see Julie Stubbs, supra note 81, p.10

¹²⁰ see Restorative Justice for Youth, American Humane, available in www.americanhumane.org/protecting-children/progress/restorative-justice/

¹²¹ see Ben Fong, ‘Restorative Justice and The Dharma’, Buddhist Peace Fellowship, available in www.bpf.org/html/current_projects/prison_project/pdfs/Rest_JustandTheDharma/pdf

¹²² จึงเป็นความท้าทายในการดำเนินการ อาจเกิดปัญหาของการขาดความเข้าใจ ขาดความร่วมมือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ฯลฯ ดังนั้น ในการส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการดังกล่าวจะต้องดำเนินการไปตามธรรมชาติที่เป็นจริง มีการสร้างความเข้มแข็ง (Empowerment) สร้างความสะดวกสบาย (Convenience) และให้เกียรติกัน (Respect) ตามหลักกฎหมาย ดู

เป็นการกำหนดจากฝ่ายบริหาร แต่ควรเป็นการดำเนินการในระดับท้องถิ่นและมีส่วนร่วมแก้ปัญหาด้วยกันทุกฝ่าย แต่รัฐสามารถให้การสนับสนุนให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย และองค์กรระดับชาติสามารถช่วยด้านการให้ความรู้และการสาธิตทดสอบการดำเนินการโครงการได้¹²³

ในการดำเนินการโครงการประชุม มีคำแนะนำหลักจริยธรรมและเทคนิค¹²⁴ ดังต่อไปนี้

1. ต้องทำให้ผู้กระทำผิดตระหนักถึงผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิด
2. หลีกเลี่ยงการกล่าวอ้างสอน
3. ให้ผู้กระทำผิดมีส่วนร่วมให้มากที่สุด ได้พูดและได้รับฟังผู้อื่น
4. ยอมรับถึงความไม่ชัดเจนของคดีในช่วงแรกซึ่งเป็นความรับผิดชอบของผู้เข้าร่วมโครงการที่จะต้องร่วมกันตัดสินใจ

5. มองด้วยความเป็นกลาง แยกเรื่องการกระทำผิดกับผู้กระทำผิดตามข้อสันนิษฐานว่าผู้กระทำผิดไม่ได้ตั้งใจทำความรุนแรงต่อผู้อื่น

6. มองความรุนแรงหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสที่ดีของการเรียนรู้

สำหรับการกำหนดโทษผู้กระทำความผิดมีหลายรูปแบบ เช่น การทำงานเพื่อสังคม (การทำความสะอาดถนนหรือสวนสาธารณะ) การให้บริการชุมชน (การช่วยเหลือมูลนิธิ องค์กรการกุศล หรือการให้บริการดูแลหนังสือในศูนย์ต่าง ๆ)¹²⁵

5. แคนาดา

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศแคนาดามีรากฐานจากวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง (Aboriginal culture)¹²⁶ ความศรัทธาของชุมชน และหน่วยงานที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ ที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ทั่วประเทศแคนาดากับผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ในคดีอาญาเล็กน้อยหรือ

¹²³ ‘How to Change Your Local System: Tips on Action Planning’, National Institute of Justice, 4 December 2007

¹²⁴ National Institute of Justice ยังได้บัญญัติการดำเนินโครงการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 12 ขั้นตอนแก่องค์กรหรือชุมชนที่เป็นผู้ดำเนินโครงการ ประกอบด้วย การได้ข้อมูลและทำความเข้าใจข้อมูล มีการฝึกอบรมบุคลากรในการบริหารจัดการ ตั้งคณะทำงานและประธาน การตรวจสอบองค์กรและบุคลากร ความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง การฝึกอบรมเพื่อหาความช่วยเหลือเพิ่มเติม การพัฒนาแผนการดำเนินการ กำหนดพันธกิจและมาตรการการทบทวน ความคาดหวัง และการส่งเสริมโดยองค์กรในการปฏิบัติงานของบุคลากร การจัดระบบการให้รางวัลแก่บุคลากรที่ปฏิบัติงาน และการประเมินงานที่ทำไปแล้ว ซึ่งแต่ละขั้นตอนอาจจะต้องทำซ้ำมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง ดู ‘Avoid Top-Down Mandates’ และ ‘Change Action: A 12-Step Process’, National Institute of Justice, 4 December 2007

¹²⁵ Brian Lynch, 2003, ‘To Apply Restorative Justice Practices to Ethics Consults’, available in <http://brianlynchmd.com/ETHICS/rjsuggestion.html>

¹²⁶ ‘Community Service’, National Institute of Justice, 5 December 2007

รุนแรงในทุกชั้นตอนทั้งก่อนและหลังชั้นศาล ในช่วงปี ค.ศ. 1990 The National Associations Active in Criminal Justice ซึ่งเป็นองค์กรที่รวมหน่วยงานด้านอาญาภาครัฐและเอกชนจำนวน 20 แห่งได้จัดทำข้อมูลเอกสารที่ส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบของสังคมสู่การพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสม¹²⁷

โครงการแก้ปัญหาระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย (Victim Offender Resolutions Programme- VORP) เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศแคนาดาเมื่อปี ค.ศ. 1974 ที่เมือง Kitchener รัฐ Ontario¹²⁸ ซึ่งเป็นการพบเผชิญหน้าระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สามารถปรับใช้ได้ตลอดกระบวนการและช่วยแก้ปัญหาที่เน้นการไกล่เกลี่ยประนีประนอมมากกว่าการการปรับหรือการลงโทษ¹²⁹ และในปีเดียวกัน The Church Council on Justice and Corrections ที่เป็นการรวมตัวกันของโบสถ์ 11 แห่ง ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ The Mennonite Central Committee ก็ได้แนะนำโครงการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation) ไปใช้ในศาลด้วย¹³⁰ นอกจากนี้ The Royal Canadian Mounted Police (RCMP) ได้ใช้โครงการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing - FGC) ในคดีอาญาที่ไม่รุนแรงที่เกิดจากการกระทำความผิดของเยาวชนที่เรียกว่า “Community Justice Forums”¹³¹

¹²⁶ เป็น Aboriginal Justice Process โดยศึกษาจากวิธีการลงโทษของ First nations ที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดและชุมชน และการนำเสนอโดยนักโทษที่เป็นคนพื้นเมือง (Aboriginal men and women in prison) โดยกระบวนการจะประกอบด้วยผู้อาวุโสของชุมชน ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ครอบครัว และชุมชนนั่งล้อมวงกันเพื่อช่วยเหลือเยียวยาแก่ทุกฝ่าย โปรดดู ‘Rethinking Access to Criminal Justice in Canada: a Critical Review of Needs, Responses and Restorative Justice Initiatives’, Department of Justice Canada, available in www.kustice.gc.ca/eng/pi/rs/rep-rap/2003/rr03_2/p/22.html

¹²⁷ see Robert B.Cormier, ‘Restorative Justice: Directions and Principles – Developments in Canada’, Public Works and Government Services Canada, 2002, pp. ii, 2

¹²⁸ see Sara Johnson, ‘Restorative Justice Programs and Services in Criminal Matters: Summary of Consultations’, Canadian Centre for Justice Statistics, 2003, p.9

¹²⁹ see James Bonta, Suzanne Wallace-Capretta and Jennifer Rooney, October 1998, ‘Restorative Justice: an Evaluation of The Restorative Resolutions Project’, Solicitor General Canada, available in <http://www2-ps-sp-gc.ca/publications/corrections/1998/ob.e.asp>

¹³⁰ see Robert B.Cormier, supra note 127, p.3

¹³¹ David Miers, supra note 75, pp.65-66

เจ้าหน้าที่ตำรวจมีบทบาทสำคัญในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมาตรการทางเลือกก่อนที่จะดำเนินคดีผู้กระทำผิด¹³² หรือหลังจากที่ฟ้องร้องแล้วเพื่อชะลอการดำเนินคดีโดยการนำมาตรการทางเลือกมาใช้กับผู้กระทำความผิดเมื่อทุกฝ่ายตกลงยินยอมใช้มาตรการดังกล่าวหรือในขั้นตอนเกี่ยวกับการพิพากษาลงโทษ ผู้พิพากษาอาจจะใช้โครงการประชุมเพื่อลงโทษ (Circle Sentencing) ในการกำหนดโทษที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงปัจจัยการลงโทษ หลักในการลงโทษ และมาตรการลงโทษอย่างอื่นที่ไม่ใช่โทษจำคุก ตามมาตรา 718 (2) (e) (f) Part XXII ของ The Canadian Criminal Code 1996¹³³ โดยเฉพาะในกรณีที่คนพื้นเมือง (Canada's Aboriginal People) ได้กระทำความผิดรุนแรง ศาลสูงสุดของแคนาดาได้รับรองแนวปฏิบัติตามโครงการประชุมเพื่อลงโทษ (Circle Sentencing) มาใช้กับคนกลุ่มนี้ด้วย¹³⁴

ในคดีที่เป็นการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน มาตรา 2 และมาตรา 4 ของ The Young Offender Act (1985) รวมถึงมาตรา 5 ของ The Youth Criminal Justice Act 2003 ได้บัญญัติให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมาตรการทางเลือกแทนกระบวนการทางศาล ทั้งนี้ โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศแคนาดาสามารถใช้ในทุกขั้นตอนของระบบยุติธรรมในคดีอาญา โดยจะต้องสร้างความเข้าใจและทำให้ทุกฝ่ายยอมรับที่จะร่วมโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการจะขอถอนตัวไม่เข้าร่วมโครงการในขั้นตอนใดก็ได้¹³⁵

นอกจากนี้ ยังมีการใช้โครงการประชุมเยาวชน (Youth conference program) ภายใต้บทบัญญัติของพิธีสาร The Canadian Nova Scotia Restorative Justice (NSRJ) Restorative Justice Protocol เพื่อใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชนตามหลัก “การยอมรับในความรับผิดชอบ (Acceptance of Responsibility)” ซึ่งบทบัญญัตินี้สอดคล้องกับมาตรา 717 (1) ของ The Canadian Criminal Code 1985 มาตรา 10 (1) ของ The Youth Criminal Justice Act 2002 และมาตรา 10 ของ Nova Scotia Youth Justice Act 2001¹³⁶

ส่วนคดีความรุนแรงในครอบครัว ประเทศแคนาดาได้นำการประชุมเสวนา (Restorative dialogue sessions) เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้กับคดีดังกล่าว ซึ่งใช้เวลาค่อนข้าง

¹³² มาตรา 717 ของ The Criminal Code 1985 และมาตรา 4 ของ The Young Offenders Act 1984

¹³³ ‘... all available sanctions other than imprisonment that are reasonable in the circumstances should be considered for all offenders, with particular attention to the circumstances of Aboriginal offenders.’

¹³⁴ R v Gladue, [1999] 1 S.C.R. 688

¹³⁵ Sara Johnson, *supra* note 128, pp.64-65

¹³⁶ Tony Foley, *supra* note 87.

นานและใช้ทรัพยากรจำนวนมาก¹³⁷ รวมถึงโครงการประชุมครอบครัวแบบ Family Group Decision Making Project (FGDMP) หรือ Family Group Conferencing (FGD) ที่ใช้กับคดีกระทำผิดเด็กและความรุนแรงในครอบครัวประกอบด้วยกลุ่มคนจากหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน กลุ่มสตรี และตัวแทนชนพื้นเมือง ที่ใช้เวลาในการวางแผนและการเตรียมงานนานกว่า 4 สัปดาห์ และใช้เวลาในการดำเนินโครงการประมาณ 4-8 ชั่วโมงหรืออาจถึง 3 วัน มีการติดตามผลโดยการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมโครงการหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ 1-2 ปี ผลที่ได้สามารถลดอัตราการกระทำต่อเด็กและความรุนแรงในครอบครัว แต่ในเวลาต่อมาโครงการดังกล่าวถูกยกเลิกไปเพราะค่าใช้จ่ายสูง¹³⁸

ในคดีอาญาเกี่ยวกับการกระทำความผิดต่อผู้สูงอายุ Ontario Trillium Foundation ได้สนับสนุนงบประมาณในการออกแบบวิธีการส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับคดีดังกล่าว เริ่มบังคับใช้ในแถบตะวันตกเฉียงใต้ของรัฐ Ontario ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 โดยจัดตั้งคณะกรรมการ The Waterloo Region Committee on Elder Abuse และมี The Senior's Advisory Council ทำหน้าที่ทบทวนและให้การสนับสนุน โดย Facilitator เป็นผู้ดำเนินกระบวนการทั้งก่อนและหลังกระบวนการ มีการติดตามผล และดำเนินการแตกต่างกันตามข้อเท็จจริงของแต่ละคดี ที่ผ่านมามีเพียง 8 คดี ใน 24 คดีที่ไม่สร้างความพึงพอใจและกลับไปใช้กระบวนการยุติธรรมตามปกติ¹³⁹

ในการดำเนินการตามโครงการทั้งการประชุม การประชุมล้อมวง หรือการประนีประนอมระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย จะต้องเป็นการเข้าร่วมโครงการโดยสมัครใจ มีข้อตกลงที่ชัดเจนร่วมกัน สามารถถอนตัวจากโครงการในขั้นตอนใดก็ได้ มีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือทางกฎหมายในทุกขั้นตอน ต้องสร้างความมั่นใจและความปลอดภัยแก่ทุกฝ่าย ผลการดำเนินการโครงการจะนำไปใช้เป็นพยานในชั้นศาลไม่ได้ และจะต้องมีการประเมินผลโครงการสม่ำเสมอเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามระบบและบรรลุวัตถุประสงค์¹⁴⁰

ในปี ค.ศ. 2003 กระทรวงยุติธรรมของประเทศแคนาดาได้จัดทำคู่มือ Restorative Justice Programs Guidelines และเผยแพร่ทางออนไลน์ ในหัวข้อ Values and Principles of Restorative Justice in Criminal Matters และ The Conflict Resolution Network เพื่อส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญาและกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดหลายแนวทางเนื่องจากแต่ละ

¹³⁷ เป็นกระบวนการที่ใช้ในเมือง Edmonton ตั้งแต่ปี 1998 see Julie Stubbs, supra note 81, p.9

¹³⁸ Ibid, p.10

¹³⁹ Arlene Groh, 'Restorative Justice: a Healing Approach to Elder Abuse', available in www.sfu.ca/cfrj/fulltext/groh.pdf

¹⁴⁰ Value and Principles of Restorative Justice in Criminal Matters, Serving Canadians, Department of Justice Canada, available in www.iirp.org/pdf/RJValues-DOJCan.pdf

รัฐแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันสามารถเลือกปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และยังได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ดำเนินโครงการหรือผู้ประสานงานโครงการที่จะต้องผ่านการฝึกอบรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องเรียนรู้การเตรียมโครงการประชุมที่ดี เช่น สถานที่ประชุม การอำนวยความสะดวก การบันทึกการประชุม¹⁴¹ และการประเมินผลโครงการ¹⁴² สำหรับการให้ความรู้ การฝึกอบรม และการทำวิจัย เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามรัฐต่าง ๆ นั้นมีหน่วยงานเฉพาะทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ เช่น The Centre for Restorative Justice แห่ง School of Criminology, Arts and Social Science ของ The Simon Fraser University ซึ่งได้รับงบประมาณจาก The Correctional Service of Canada จะเป็นผู้ดำเนินการดังกล่าว¹⁴³ British Columbia Association for Community Living (BCACL) ได้จัดทำคู่มือ Restorative Justice and People with Development Disabilities สำหรับผู้ประสานดำเนินโครงการ (Restorative Justice Facilitators) ได้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ

ประเทศแคนาดาได้นำโครงการประชุม Wagga Wagga ของประเทศออสเตรเลียมาใช้กับคนพื้นเมืองในแคนาดา (Canada First Nation People) ด้วย¹⁴⁴ แต่เนื่องจากประเทศแคนาดาเป็นประเทศที่ประกอบด้วยหลายมลรัฐ แต่ละมลรัฐใช้กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์แตกต่างกันไป เช่น

รัฐ Manitoba เมืองหลวงคือ Winnipeg มีโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ศาลสามารถใช้เป็นทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่แทนการจำคุกได้ ผู้เสียหายจะได้พบกับผู้กระทำผิดเพื่อรับคำขอโทษ รับค่าเสียหาย ช่วยผู้กระทำผิดหาวิธีการจัดการกับความโกรธ ฝึกทักษะการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น หรือรักษาอาการติดสุรา โดย The John Howard Society ของรัฐ Manitoba เป็นผู้ดำเนินการและเป็นแหล่งทุนสำคัญ ส่วนที่เมือง Hollow Water มีโครงการ Community Holistic Circle Healing Programme ที่ใช้กับคดีความผิดทางเพศและคดีความรุนแรงในครอบครัวของชุมชนพื้นเมือง Aboriginal People ซึ่งผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชนจะได้พบกัน โทษของผู้กระทำผิดคือการกล่าวคำขอโทษผู้เสียหายและคนในชุมชน รวมถึงมีการลงนามในสัญญาในการปรับปรุงพฤติกรรมในอนาคต¹⁴⁵

รัฐ Alberta เมืองหลวงคือ Edmonton มีโครงการการประชุมของชุมชน (Community Conferencing Programme) ที่เยาวชนผู้กระทำผิดจะไม่ถูกดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม

¹⁴¹ ข้อมูลจากรายงานการประชุมจะเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอแหล่งทุนเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณด้วย

¹⁴² see Sara Johnson, *supra* note 128, pp.11, 68-69

¹⁴³ The Centre for Restorative Justice, available in www.sfu.ca/crj/index.html.

¹⁴⁴ ณัฐสา ฉัตรไพฑูรย์, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 6, หน้า 27

¹⁴⁵ see David Miers, *supra* note 75, p.66

แต่จะมีบุคลากรที่ผ่านการฝึกอบรมช่วยไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทและมีทักษะการสื่อสารเป็นอย่างดีช่วยโน้มน้าวให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้แสดงความรู้สึกในสิ่งที่เกิดขึ้น หากข้อสรุปเพื่อชดเชยและเยียวยาผลจากการกระทำความผิดนั้น และจะกำหนดโทษโดยการกล่าวคำขอโทษรวมถึงการลงนามในสัญญาที่กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการช่วยเหลือชุมชนและผู้เสียหาย¹⁴⁶ ซึ่งจะมีหลายฝ่ายเกี่ยวข้องกับโครงการประชุม ตั้งแต่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ครอบครัว เจ้าหน้าที่ตำรวจ และองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน¹⁴⁷ นอกจากนี้ ยังมีโครงการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (The Victim Offender Mediation (VOM)) โดย The Mediation and Restorative Justice Centre (MRJC) เป็นการประชุมเสวนาคติการกระทำความผิดเด็กและความรุนแรงในครอบครัวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 ซึ่งค่อนข้างใช้เวลาในการเตรียมการประชุม การประชุมมักจัดขึ้นมากกว่า 1 ครั้ง (5-7 ครั้งโดยเฉลี่ย) และความสามารถของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการดำเนินโครงการในช่วงประชุมเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งจะต้องเกิดจากความสมัครใจและเสียสละผ่านการฝึกอบรมด้าน Restorative Justice เป็นอย่างดี มีความพร้อมและประสบการณ์ ต้องเตรียมข้อมูลครบถ้วน ต้องสร้างความเชื่อมั่น ลดความกดดันและความหวาดกลัวแก่ทุกฝ่าย¹⁴⁸ สำหรับงบประมาณการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของรัฐ Alberta จะมี Alberta Community Restorative Justice (ACRJ) Grant Program ร่วมกับองค์กรต่าง ๆ เป็นแหล่งทุนให้การสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ประมาณปีละ \$350,000¹⁴⁹

รัฐ Yukon ใช้โครงการ Circle Sentencing เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีที่เยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด เริ่มใช้ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1992 ในเมือง Whitehorse โดย Yukon Territorial Court ในคดี Philip Moses¹⁵⁰ ศาลมีอำนาจที่จะพิจารณาใช้เป็นมาตรการทางเลือกกับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งส่วนมากจะใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นคนพื้นเมือง¹⁵¹

¹⁴⁶ Ibid, p.67

¹⁴⁷ องค์กรในชุมชนที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เช่น The Legal Aid Youth Office, The John Howard Society, The Victim Offender Mediation Society และ The Native Youth Justice Committee

¹⁴⁸ รากฐานปัญหาที่เกิดขึ้นกับคดีความรุนแรงในครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์และการสื่อสารที่ไม่ถูกต้องและความไม่ปลอดภัย ดู Alan Edwards and Jennifer Haslett, 'Domestic Violence and Restorative Justice: Advancing The Dialogue', 6th International Conference on Restorative Justice, June 2003, pp.1-8, available in www.sfu.ca/cfrj/fulltext/haslett/pdf

¹⁴⁹ 'Grant Funding', October 2006, Aboriginal Justice Program and Initiatives, Alberta Justice and Attorney General, p.23

¹⁵⁰ R v Moses (1992), 71 CCC (3d) 347 (Yukon Territorial Court)

Circle Sentencing เป็นการนั่งล้อมวงประชุมร่วมกันระหว่างประธานในที่ประชุมซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือในชุมชนนั้นหรือเป็นผู้ที่ศาลคัดเลือก¹⁵¹ กับคนในชุมชนอีก 15-50 คน เริ่มจากการแนะนำตัวเอง อ่านข้อกล่าวหา พนักงานอัยการและทนายจำเลยจะแถลงเปิดคดีสั้น ๆ จากนั้นจะเริ่มการประชุมใช้เวลา 2-8 ชั่วโมง และอาจแบ่งการประชุมออกเป็น 2 ครั้ง ในทำการประชุมครั้งแรกผู้กระทำผิดจะได้รับข้อเสนอให้กลับไปปฏิบัติตามมติที่ให้ไว้ก่อนที่จะมีการประชุมครั้งสุดท้ายในอีกหลายสัปดาห์หรือหลายเดือนต่อมาเพื่อทบทวนและติดตามพฤติกรรมการของผู้กระทำผิด จากนั้นศาลจะกำหนดโทษให้สอดคล้องกับมติดังกล่าว¹⁵² หลังจากการประชุม จะมีการติดตามตรวจสอบผู้กระทำผิดโดยที่ประชุม เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ และ The Justice Committee ของชุมชน ทั้งนี้ รูปแบบของ Circle Sentencing มีความหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนของรัฐ Yukon ที่จะพัฒนากระบวนการเป็นของตนเอง นับเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สร้างความสัมพันธ์อันดีกับทุกฝ่ายในระบบยุติธรรม ได้แก่ ผู้พิพากษา ทนายความ พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้เสียหาย และครอบครัว ผู้กระทำผิดและครอบครัว และคนในชุมชน เพื่ออภิปรายและมีมติสอดคล้องร่วมกันในการหาหนทางที่ดีที่สุดในการจัดการกับคดี ซึ่งมาตรการทางเลือกนี้อาจจะใช้กับผู้กระทำผิดที่อยู่ในระหว่างถูกควบคุมตัวก็ได้¹⁵³ และที่ประชุมสามารถมีมติโดยที่ผู้เสียหายไม่อยู่ในที่ประชุมก็ได้ เนื่องจากเป้าหมายของ Circle Sentencing อยู่ที่การปกป้องชุมชนและให้ผู้กระทำผิดปรับตัวใหม่เป็นคนดี ในกรณีที่ที่ประชุมไม่สามารถมีมติสอดคล้องร่วมกัน ศาลอาจจะเลื่อนการตัดสินคดีเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมหรือให้ที่ประชุมหาวิธีการอื่นที่ดี ซึ่งการหาดีร่วมกันในที่ประชุมไม่ได้ไม่ใช่เป็นความล้มเหลว เพราะข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้นั้นศาลสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำคำพิพากษาในคดีได้¹⁵⁴

อย่างไรก็ตาม ในความเห็นของนักการเมืองแคนาดาเห็นว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคของการใช้ Circle Sentencing เพราะไม่มั่นใจในประสิทธิภาพที่จะส่งผลถึงการลดอัตราการเกิดอาชญากรรม

¹⁵¹ ข้อมูลจาก The Royal Commission on Aboriginal Peoples 1996 ระบุว่าอัตราการเกิดอาชญากรรมในชุมชนพื้นเมืองสูงมากและมีจำนวนคนพื้นเมืองที่ต้องโทษจำคุกเพิ่มขึ้นทุกปี

¹⁵² ประธานที่ประชุมที่เป็นผู้อาวุโสอาจทำให้วิธีการจัดการกับความรุนแรงในครอบครัวไม่ทันสมัย เกิดความขัดแย้งกับเยาวชนรุ่นใหม่ ดังนั้น คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมประชุมล้อมวงจะสามารถช่วยให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความเหมาะสมที่สุดได้จะต้องมีความแตกต่างทางเพศและวัยและผ่านการฝึกอบรมการเข้าร่วมโครงการมาแล้ว หรือจะขอให้ศาลสั่งให้ผู้เชี่ยวชาญมาช่วยเหลือก็ได้ see Heino Lilles, 9 August 2002, 'Circle Sentencing: Part of The Restorative Justice Continuum', The Third International Conference on Conferencing, Circles and oTher Restorative Practices, Minneapolis, Minnesota, available in www.iirp.org/library/mn02/mn02_lilles.html

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ see David Miers, *supra* note 75, pp.67

¹⁵⁵ see Heino Lilles, *supra* note 152.

และในความเห็นของสาธารณะเห็นว่าการใช้ Circle Sentencing ของศาลนั้นเป็นการลงโทษที่น้อยเกินไปไม่สามารถเพิ่มความปลอดภัยในสังคมได้เพราะสาธารณะต้องการเห็นบทลงโทษที่รุนแรงมากกว่า¹⁵⁶ ซึ่งงบประมาณดำเนินการของ Circle Sentencing มีค่าใช้จ่ายสูงกว่าการขึ้นศาล และผลของกระบวนการของ Circle Sentencing ต้องใช้เวลา มีประโยชน์ในระยะยาวแต่ยากในการพิสูจน์สู่สาธารณะ และการดึงดูดสาธารณะให้ร่วมในโครงการมีน้อยถ้าศาลไม่สั่ง แต่การบังคับใช้กับชนพื้นเมืองกับองค์กรท้องถิ่นจะได้ผลที่ดีกว่า เช่น The Aboriginal Legal Services of Toronto Community Council สโมสรชุมชนหรือชมรมท้องถิ่นต่าง ๆ โบสถ์ โรงเรียน และสหภาพแรงงาน เพราะอาศัยอยู่ในชุมชนเล็ก ๆ หรือห่างไกล มีประสบการณ์ที่ไม่ดีกับกระบวนการระบบยุติธรรมปกติ แต่มีความสนใจในประโยชน์สาธารณะเพื่อท้องถิ่น และไม่ค่อยมีคดีรุนแรงที่เป็นความผิดทางเพศ หรือการกระทำผิดต่อเนื่องรุนแรงอันเกิดจากความผิดปกติทางสมองจึงเห็นความสำคัญและเต็มใจที่จะใช้มาตรการทางเลือกในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่า¹⁵⁷

ข้อดีของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศแคนาดากับชนพื้นเมืองนั้นคือการที่คนพื้นเมืองดั้งเดิมและคนยุคใหม่ได้นำสิ่งที่ดีที่สุดมาเรียนรู้ในความผิดพลาดที่เกิดขึ้นซึ่งกันและกันจนสามารถออกแบบระบบที่เหมาะสมมาใช้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้¹⁵⁸ ส่วนงานวิจัยในปี ค.ศ. 1995 พบว่าผู้กระทำผิดที่เข้าร่วมโครงการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด Victim Offender Mediation Programme (VOMP) ที่ดำเนินการโดยศาลนั้นมีความพึงพอใจสูงมาก¹⁵⁹ สำหรับการใช้ VOMP ในคดีอาชญากรรมหลังคำพิพากษา เช่น คดีฆาตกรรม คดีความรุนแรงทางเพศ หรือคดีปล้นทรัพย์นั้น พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการทุกฝ่ายมีความพอใจที่ได้เข้าร่วมในประสบการณ์จริง เพราะมีความยืดหยุ่น ไม่รู้สึกกดดัน ได้รับการเอาใจใส่ ทำให้รู้สาเหตุของการกระทำผิดและกระตุ้นให้ผู้กระทำผิดกลับตัวกลับใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง¹⁶⁰ ในกรณีทั่วไป กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

¹⁵⁶ การที่ประชาชนต้องการเห็นการลงโทษทางอาชญากรรมรุนแรงอาจเป็นเพราะว่ารู้จักแต่วิธีการลงโทษเพียงอย่างเดียวโดยไม่ทราบว่ามี แนวทางเลือกอื่นที่สามารถจัดการกับความขัดแย้งนั้นได้ see Aaeon Epp, 'Punishment Not Answer for Crime, CMU Professor Says' 27 June 2008, Paul Redekop's New Book Aims to Take Restorative Justice to Next Level, available in www.cmu.ca/news/RedekopBook.html

¹⁵⁷ Ibid

¹⁵⁸ see Marianne Nielsen, 'Criminal Justice and Native Self-Government', Aboriginal Peoples and Canadian Criminal Justice, Butterworths, Toronto, 1992, p.255 และ see also John Braithwaite, 'Restorative Justice and a Better Future', International Institute for Restorative Practices, 1996, p.10

¹⁵⁹ ผู้กระทำผิดที่เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจในโครงการสูงมากถึงร้อยละ 91 สูงกว่าความพึงพอใจของผู้เสียหายที่เข้าร่วมโครงการเล็กน้อย (ร้อยละ 89) ดู Robert B.Cormier, supra note 127, p.8

¹⁶⁰ อัตราความพึงพอใจที่จะสนับสนุนโครงการต่อไปสูงถึงร้อยละ 91 see Ibid, p.9

เป็นที่ยอมรับและสร้างความพึงพอใจให้กับทุกฝ่าย เพราะสร้างความสมดุลในสังคมจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของทุกฝ่าย และเป็นความรับผิดชอบในการสร้างความปลอดภัยในชุมชนร่วมกัน สามารถสร้างความเข้าใจในประเด็นซับซ้อนกับทุกฝ่ายได้ดีกว่าระบบยุติธรรมตามปกติ รวมถึงสามารถลดอัตราการเกิดอาชญากรรม ลดการควบคุมตัวนักโทษ โทษจำคุกลดน้อยลง ไม่ต้องสร้างเรือนจำแห่งใหม่¹⁶¹ ซึ่งแสดงถึงความสำเร็จของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ประเทศแคนาดาให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาก โดยในปี ค.ศ. 1996 The Correctional Service of Canada (CSC) ร่วมกับองค์กรของรัฐและชุมชนได้จัดงานสัปดาห์ Restorative Justice Week ในชุมชนต่าง ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์¹⁶² และในปี ค.ศ. 1999 CSC ได้ประกาศให้มีรางวัล The Ron Wiebe Restorative Justice Award เพื่อมอบให้กับชาวแคนาดาที่ได้อุทิศตนในการทำงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์¹⁶³

6. ฝรั่งเศส

กฎหมายวิธีพิจารณาความฝรั่งเศสตั้งอยู่ในระบบผสม กล่าวคือ ในกระบวนการก่อนฟ้องคดีจะอยู่ในระบบไต่สวน (système inquisitoire) โดยผู้พิพากษาไต่สวน อัยการ และตำรวจ ในขณะที่กระบวนการพิจารณาคดีในศาลจะใช้ระบบกล่าวหา (système accusatoire) โดยเปิดโอกาสให้คู่ความต่อสู้คดีอย่างเต็มที่แต่ก็ยังให้อำนาจศาลเป็นหลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณา สืบพยาน รวมทั้งการค้นหาคความจริง (recherche de la vérité)

ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสโดยหลักการแล้วตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมแบบเดิมที่มุ่งเน้นคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา (distributive justice) ในขณะที่แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (justice restaurative หรือ justice réparatrice)¹⁶⁴ ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้แบบเต็มรูปแบบเท่าใดนัก

อย่างไรก็ดี ปัญหาที่เกิดจากระบบกระบวนการยุติธรรมแบบเดิมนั้นปรากฏให้เห็นชัดเจนจากข้อเท็จจริงที่ว่าคดีอาญาล้นศาล ทำให้กระบวนการยุติธรรมล่าช้าและติดขัด (engorgement de la justice) ฝ่ายนิติบัญญัติฝรั่งเศสจึงหาแนวทางใหม่ในการเบี่ยงเบนคดี (alternatives aux poursuites หรือ

¹⁶¹ ‘Satisfying Justice’, supra note 108, pp.XXI-XXIII

¹⁶² Robert B.Cormier, supra note 127, p.7

¹⁶³ ‘National Rob Wiebe Restorative Justice Award’, Correctional Service Canada (CSC), available in www.csc-ccc.gc.ca/text/rj/ronwiebe/hist-eng.shtml

¹⁶⁴ ในประเทศฝรั่งเศสเมื่อกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะมีการใช้คำอยู่สองคำ คือ justice restaurative และ justice réparatrice

diversion) เพื่อมิให้คดีต้องไปสู่ศาลจนทำให้เกิดปัญหากับความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรม ในปัจจุบันกระบวนการเบี่ยงเบนคดีในฝรั่งเศสมี 3 วิธีการคือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา (médiation pénale)¹⁶⁵ ความตกลงทางอาญา (composition pénale)¹⁶⁶ และการต่อรองคำรับสารภาพ (la comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité)¹⁶⁷ ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ ดังกล่าวมีแนวคิดหลักเพื่อลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาล แม้ไม่ได้มีแนวคิดโดยตรงจากกระบวนการสมานฉันท์ แต่วิธีการเบี่ยงเบนคดีดังกล่าวบางรูปแบบก็ได้รับอิทธิพลจากกระบวนการสมานฉันท์อยู่บ้าง เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาก็มีแนวคิดมาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บางส่วนเช่นกัน

แม้ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสจะไม่นำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบเต็มรูปแบบมาใช้ แต่กระบวนการสมานฉันท์บางส่วนก็ได้ถูกนำมาใช้ในวิธีพิจารณาความอาญาหลายเรื่อง ซึ่งแยกพิจารณาได้เป็น 4 เรื่อง คือ

- การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา
- กระบวนการสมานฉันท์ในคดีความรุนแรงในครอบครัว
- กระบวนการสมานฉันท์ในคดีเด็กและเยาวชน
- กระบวนการสมานฉันท์ในการกำหนดโทษ

6.1 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา (Médiation pénale)

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 40-1 บัญญัติให้อำนาจดุลพินิจกับพนักงานอัยการฝรั่งเศสในการสั่งคดีอาญาที่ปรากฏหลักฐานว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและปรากฏตัวผู้กระทำความผิดและไม่ปรากฏเหตุยกเว้นความผิดหรือยกเว้นโทษ โดยพนักงานอัยการสามารถสั่งการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ คือ

- สั่งฟ้องคดีอาญา (engager des poursuites)
- สั่งให้ใช้มาตรการเบี่ยงเบนคดี (mettre en oeuvre une procédure alternative aux poursuites)
- สั่งไม่ฟ้องคดีอาญา (classer sans suite)

มาตรการเบี่ยงเบนคดีที่พนักงานอัยการสั่งการได้ตามมาตรา 40-1 (2) นั้นประกอบด้วย มาตรการหลายประการ ซึ่งการสั่งมาตรการดังกล่าวทำให้อายุความคดีอาญาสะดุดหยุดอยู่ (มาตรา 41-1 วรรค 2) หากผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติครบถ้วนตามมาตรการที่สั่งโดยพนักงานอัยการแล้ว

¹⁶⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 41-1

¹⁶⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 41-2

¹⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 495-7 ถึง มาตรา 495-16

พนักงานอัยการก็จะสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา ในทางตรงกันข้ามหากผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดในมาตรการต่าง ๆ พนักงานอัยการก็สามารถฟ้องคดีอาญาได้¹⁶⁸

มาตรการหนึ่งที่พนักงานอัยการฝรั่งเศสนำมาใช้เพื่อทำให้คดีไม่ต้องขึ้นสู่ศาล โดยมีพื้นฐานแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บางส่วน คือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา (Médiation pénale)

หากเปรียบเทียบกับแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา (médiation pénale) ของฝรั่งเศสมีลักษณะตรงกับ Victim-offender mediation หรือ VOM นั่นเอง

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาถูกนำมาใช้ในคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ หลายคดี ซึ่งอำนาจเริ่มให้มีการไกล่เกลี่ยอยู่ที่พนักงานอัยการและศาล การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนการสายกลางระหว่างการสั่งฟ้องคดีอาญากับการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา ดังนั้น อัยการฝรั่งเศสมักใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสำหรับคดีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ทำร้ายร่างกายธรรมดา คดีความรุนแรงในครอบครัว และคดีระหว่างเพื่อนบ้าน¹⁶⁹

อัยการจะสั่งให้มีการไกล่เกลี่ยได้ก็ต่อเมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ไว้ ข้อเท็จจริงในคดีไม่ซับซ้อน และปรากฏชัดแจ้งว่าผู้กระทำได้กระทำความผิด และผู้กระทำความผิดได้ยอมรับข้อเท็จจริงดังกล่าว

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา (médiation pénale) ในประเทศฝรั่งเศสให้ประโยชน์หลายประการทั้งประโยชน์ต่อสังคมและประโยชน์ต่อปัจเจกชนที่เป็นคู่กรณีทางอาญา¹⁷⁰

1. ประโยชน์ต่อสังคม สังคมได้รับประโยชน์จากการปรับใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 3 ประการ คือ

1.1 การลดระยะเวลาของการดำเนินคดีอาญา เมื่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการปรับใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาแทนการดำเนินคดีอาญาแบบปกติ ระยะเวลาของการดำเนินคดีอาญาที่จะลดลงหากมีการไกล่เกลี่ยตามกระบวนการแล้ว ระยะเวลาในการยุติปัญหาข้อพิพาททางอาญาจะใช้เวลาเฉลี่ยเพียง 3 เดือน¹⁷¹

¹⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 41-1 วรรค 3

¹⁶⁹ www.service-public.fr

¹⁷⁰ Rémi BERG, Médiation pénale, Rép. pen. Dalloz, p. 2-4

¹⁷¹ Ibid., p. 3, n°12.

1.2 การส่งเสริมให้ความจริงปรากฏ เงื่อนไขประการสำคัญของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาคือการที่ผู้กระทำความผิดต้องยอมรับสารภาพ ดังนั้น การรับสารภาพที่เกิดขึ้นโดยบริสุทธิ์ใจโดยมีความตั้งใจที่จะเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหายและสังคมจะเป็นผลให้ความจริงปรากฏขึ้นในกระบวนการยุติธรรมในทำนองกลับกันในคดีเดียวกันนั้นหากใช้กระบวนการยุติธรรมตามปกติความจริงอาจจะปรากฏในกระบวนการยุติธรรมได้ยากยิ่งกว่าการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ย เพราะผู้กระทำความผิดอาจปฏิเสธและต่อสู้คดีและพยานหลักฐานไม่พอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำ

บางคดีในฝรั่งเศสที่ใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ไกล่เกลี่ยอาจดำเนินการไกล่เกลี่ยทั้ง ๆ ที่พยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำ หากใช้กระบวนการยุติธรรมตามปกติ ผู้กระทำความผิดอาจหลุดพ้นจากความรับผิดชอบทางอาญาได้โดยง่าย แต่เมื่อใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยแล้ว แม้พยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำ ผู้กระทำความผิดที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยยังคงต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้เสียหายและสังคมตามเงื่อนไขในข้อตกลงที่ได้จากการไกล่เกลี่ย

1.3 กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททำให้สังคมสงบสุขและมีความมั่นคง กระบวนการยุติธรรมโดยรัฐไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบของกระบวนการต่อสังคม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททำให้สังคมมีความสงบสุขและมั่นคง เนื่องจากการเจรจาที่สำเร็จ คู่กรณีจะเข้าใจซึ่งกันและกันและรักษาสังคมให้มีความมั่นคงและกลับคืนสู่ความสงบสุข

นอกจากนี้จากการศึกษาของ G. Apap ซึ่งเป็นพนักงานอัยการประจำเขต Valence พบว่าเมื่อปรับใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแล้ว ทำให้อัตราการกระทำผิดซ้ำ (récidivisme) ลดลงอีกด้วย¹⁷²

2. ประโยชน์ต่อปัจเจกชนที่เป็นคู่กรณี คู่กรณีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานอกจากรัฐคือ ปัจเจกชนที่เป็นผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาให้ประโยชน์กับคู่กรณีดังกล่าวหลายประการ คือ

2.1 ประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิด เมื่อการไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จ ผู้กระทำความผิดก็จะได้รับประโยชน์ที่ชัดเจนที่สุด สามประการ คือ

ประการที่หนึ่ง ผู้กระทำไม่ต้องถูกลงโทษทางอาญา

ประการที่สอง การไกล่เกลี่ยที่ประสบความสำเร็จนั้นจะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องถูกบันทึกชื่อในทะเบียนประวัติอาชญากร (casier judiciaire)

¹⁷² G.APAP, « la conciliation pénale à Valence », Rev. Sc. Crim., 1990, 633.

ประการที่สาม ผู้กระทำมีโอกาอย่างสูงที่จะสำนึกในการกระทำความผิดและกลับตัวเป็นคนดี แนวคิดที่ว่า “การลงโทษคนที่ถูกลงโทษยอมรับ ย่อมมีผลดีกว่าการบังคับคนให้ถูกลงโทษ” (une punition librement acceptée sera beaucoup plus efficace qu’une punition imposée)¹⁷³ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ที่ผู้กระทำได้รับจากการยอมรับการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดในข้อตกลง เมื่อผู้กระทำความผิดยอมรับที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อตกลง การยอมรับโดยบริสุทธิ์ใจดังกล่าวย่อมส่งผลให้ผู้กระทำความผิดมีการเรียนรู้ที่จะกลับตัวเป็นคนดีได้มากกว่าการถูกบังคับให้ต้องโทษตามคำพิพากษาที่กำหนดขึ้น โดยฝืนใจผู้กระทำความผิดซึ่งผู้กระทำความผิดมักจะต่อต้านการลงโทษดังกล่าว

2.2 ประโยชน์ต่อผู้เสียหาย

สิ่งที่ผู้เสียหายคาดหวังจากผู้กระทำความผิดมีอยู่สองประการคือการได้รับคำขอโทษ และการได้รับการชดเชยความเสียหาย

(ก) การได้รับคำขอโทษจากผู้กระทำความผิด กระบวนการยุติธรรมทางอาญารูปแบบปกติไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้ขอโทษผู้เสียหายอย่างเป็นทางการ ซึ่งในบางกรณีการขอโทษอาจทำให้สภาพจิตใจของผู้เสียหายดีขึ้นและทำให้อารมณ์แห่งการแก้แค้นลดลง แต่ในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยจะเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้ขอโทษต่อผู้เสียหายและหาทางออกในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ผู้เสียหายอาจได้รับจากกระบวนการไกล่เกลี่ย

(ข) การได้รับชดเชยค่าเสียหาย กระบวนการไกล่เกลี่ยเปิดโอกาสอย่างเต็มที่ที่จะให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิด เพราะผู้เสียหายจะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการดังกล่าว ในขณะที่บทบาทของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมปกตินั้นมีน้อยมาก กล่าวคือ เป็นเพียงแค่พยานปากหนึ่งเท่านั้น หากผู้เสียหายต้องการการเยียวยา ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องหรือคำฟ้องขอให้มีการชดเชยค่าเสียหายอีกส่วนหนึ่ง

6.1.1 เงื่อนไขการใช้อำนาจจัดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งการให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยพนักงานอัยการจะสั่งการดังกล่าวได้ต้องมีเงื่อนไขแห่งการใช้อำนาจสองประการคือ

ประการที่หนึ่ง พนักงานอัยการเห็นว่า การสั่งให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทน

¹⁷³ Rémi BERG, supra note 170., p.3, n°21.

ประการที่สอง พนักงานอัยการเห็นว่าการสั่งให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะยุติปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดได้ หรือทำให้ผู้กระทำความผิดได้กลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข

6.1.2 ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในประเทศฝรั่งเศส

พนักงานอัยการฝรั่งเศสมีอำนาจดุลพินิจที่จะสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งการเบี่ยงเบนคดีอาญา (alternatives aux poursuites) รวมทั้งการจัดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา (médiation pénale) ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บางส่วน

ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาของฝรั่งเศส มีหลายขั้นตอน คือ

- การแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย
- การเรียกคู่กรณีโดยผู้ไกล่เกลี่ย
- การพบปะเพื่อไกล่เกลี่ย
- การกำหนดข้อตกลง

(ก) การแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย (Désignation du médiateur)

บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 41-1-5 บัญญัติให้พนักงานอัยการจะต้องขอความยินยอมในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยจากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการจะเป็นผู้เริ่มต้นตัดสินใจและออกคำสั่งเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและดำเนินการแจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยทราบ¹⁷⁴ เมื่อพนักงานอัยการแจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยถึงคำสั่งแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยแล้ว พนักงานอัยการจะส่งเอกสารทางคดี คำเบิกความของคู่กรณีและคำเบิกความของพยานต่าง ๆ ให้กับผู้ไกล่เกลี่ย หลังจากนั้นผู้ไกล่เกลี่ยจะดำเนินการออกหมายเรียกผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดมาเพื่อสอบถามความยินยอมอีกทีหนึ่ง

(ข) การเรียกคู่กรณีโดยผู้ไกล่เกลี่ย (Convocation des parties)¹⁷⁵

เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยได้รับแจ้งคำสั่งแต่งตั้งและเอกสารเกี่ยวกับคดีจากพนักงานอัยการแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำการเรียกผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะส่งจดหมายเรียกผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดไปที่ภูมิลำเนาของบุคคลทั้งสอง โดยข้อความในจดหมายเรียกดังกล่าวจะมีรายละเอียดอย่างน้อย ดังต่อไปนี้ คือ

- ข้อมูลเกี่ยวกับอำนาจดุลพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ

¹⁷⁴ Ibid., p. 10, n°88.

¹⁷⁵ Ibid., p. 10-11, n°90-97.

-ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิของคู่กรณีที่จะได้รับการช่วยเหลือเรื่องทนายความจากรัฐ

ในการส่งจดหมายเรียกผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดดังกล่าว ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องระมัดระวังไม่ให้ผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดมาพบเจอกันก่อนเวลาอันสมควร เพื่อป้องกันมิให้เกิดข้อบาดหมางกันก่อนกระบวนการไกล่เกลี่ยจะเริ่มขึ้น ดังนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยจะเรียกคู่กรณีแต่ละฝ่ายมาพบกับผู้ไกล่เกลี่ยเป็นการส่วนตัวก่อน โดยอาจทำการนัดให้ผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดมาพบผู้ไกล่เกลี่ยคนละวันกันเพื่อป้องกันการเผชิญหน้าก่อนเวลา

สถานที่นัดพบครั้งแรกนี้อาจเป็นได้หลายที่ เช่น สมาคมของผู้ไกล่เกลี่ย ศาล หรือสมาคมช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม หรือแม้แต่ในเรือนจำที่เป็นที่คุมขังผู้ต้องหาหรือระหว่างพิจารณาเป็นต้น

ทางปฏิบัติผู้ไกล่เกลี่ยจะเชิญผู้เสียหายมาพบเป็นการส่วนตัวก่อน เพื่อผู้ไกล่เกลี่ยจะได้ทราบถึงความเสียหายทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้เสียหาย หลังจากนั้นผู้ไกล่เกลี่ยจะอธิบายถึงเหตุผลของการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยโดยพนักงานอัยการ และผู้ไกล่เกลี่ยจะทำการอธิบายถึงข้อเท็จจริงในสำนวนคดีที่ได้รับจากการร้องทุกข์ของผู้เสียหายหรือจากการสอบสวนของเจ้าพนักงาน ท้ายที่สุดผู้ไกล่เกลี่ยจะทำการอธิบายต่อผู้เสียหายว่าผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีส่วนได้เสียในคดีโดยผู้ไกล่เกลี่ยเป็นเพียงบุคคลที่สามที่พยายามช่วยให้ผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดบรรลุข้อตกลงอย่างสมานฉันท์

ผู้ไกล่เกลี่ยพยายามโน้มน้าวและแสดงข้อดีของการไกล่เกลี่ยให้ผู้เสียหายทราบ โดยข้อดีของกระบวนการไกล่เกลี่ยที่สำเร็จคือ ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากผู้กระทำความผิด ซึ่งถือเป็นการเยียวยาทางตัวเงิน รวมทั้งการเยียวยาทางจิตใจหลังจากการไกล่เกลี่ยที่ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม ผู้ไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องชี้แจงกระบวนการพิจารณาทั้งสองด้านให้ผู้เสียหายทราบกล่าวคือ หากไกล่เกลี่ยสำเร็จจะมีผลอย่างไร และในทางตรงกันข้าม หากไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จจะมีผลอย่างไร

ผู้ไกล่เกลี่ยยื่นข้อเสนอให้กับผู้เสียหายเพื่อที่จะพบและเจรจากับผู้กระทำความผิดโดยที่ผู้ไกล่เกลี่ยจะอยู่ด้วยและเป็นผู้ประสานการนัดพบกัน

หลังจากนัดพบกับผู้เสียหายแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจะนัดพบผู้กระทำความผิดและดำเนินการเช่นเดียวกันกับที่ได้กระทำเมื่อพบกับผู้เสียหาย

หากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดยินยอมอย่างบริสุทธิ์ใจที่จะพบกัน โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจะนัดวันพบเพื่อไกล่เกลี่ย (rencontre de médiation) โดยอาจแจ้งวันนัดเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ อย่างไรก็ตาม กระบวนการไกล่เกลี่ยทั้งหมดอยู่บนพื้นฐานของความยินยอมของคู่กรณี หากมีการตกลงนัดพบเพื่อไกล่เกลี่ยแล้วหากคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่าย

ไม่มาตามนัด ผู้ไกล่เกลี่ยหรือพนักงานอัยการก็ไม่อาจใช้อำนาจรัฐโดยทำการจับกุมบังคับให้คู่กรณีมาตามนัดได้

ในกรณีที่มีการเจรจาเบื้องต้นระหว่างผู้ไกล่เกลี่ยกับผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดไม่ประสบผลสำเร็จ ผู้ไกล่เกลี่ยก็จะแจ้งเป็นหนังสือให้พนักงานอัยการดำเนินการตามวิธีพิจารณาคดีแบบสามัญต่อไป เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยได้กระทำการดังกล่าวแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยก็จะหมดอำนาจหน้าที่ลง

(ค) การพบปะเพื่อไกล่เกลี่ย (rencontre de médiation)¹⁷⁶

เมื่อการเจรจาเบื้องต้นระหว่างผู้ไกล่เกลี่ยกับผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดประสบผลสำเร็จ โดยผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดยินดีที่จะพบกันต่อหน้าผู้ไกล่เกลี่ย

โดยปกติผู้ไกล่เกลี่ยจะนัดผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมาพบกันที่ทำงานของผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งหากผู้ไกล่เกลี่ยเป็นตัวแทนสมาคม หรือองค์กรการกุศลต่าง ๆ สถานที่นัดพบก็จะเป็นสำนักงานของสมาคมหรือองค์กรนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม สถานที่นัดพบเพื่อไกล่เกลี่ยอาจเป็นสถานที่อื่นก็ได้ ตัวอย่างเช่น นัดพบที่เป็นสถานที่กระทำความผิดกรณีความผิดฐานบุกรุก เป็นต้น

ในรูปแบบการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ย ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะอยู่ในสถานะที่เท่าเทียมกัน โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่วางตนในฐานะผู้พิพากษาหรืออนุญาโตตุลาการ แต่จะวางบทบาทในฐานะที่เท่าเทียมกับผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเพื่อเอื้อให้เกิดการตกลงกันเชิงสมานฉันท์

เมื่อคู่กรณีและผู้ไกล่เกลี่ยมาพร้อมกันแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นผู้เริ่มอธิบายกระบวนการไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีทั้งสองฟัง และเป็นผู้เริ่มเปิดประเด็นและตั้งคำถามเพื่อหาข้อตกลงเชิงสมานฉันท์

เทคนิคในการพูดคุยเพื่อหาทางออกในการประชุมคือ ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้เริ่มเปิดประเด็นเพื่อหาสาเหตุของการกระทำความผิดและสาเหตุของการแจ้งความร้องทุกข์เพื่อให้เห็นที่มาของปัญหาของทั้งสองฝ่าย หลายครั้งที่คู่กรณีสามารถพูดคุยกันได้เองโดยไม่ต้องมีการพูดคุยผ่านทางผู้ไกล่เกลี่ย

หากการเจรจามีความตึงเครียดมากขึ้น ผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นผู้ลดความตึงเครียดลงโดยกลับมาเป็นคนกลางผู้ตั้งคำถามอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม ผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่เข้ามาแทรกแซงในเวลา que คู่กรณีเริ่มที่จะหาทางออกร่วมกันได้

ในระหว่างการไกล่เกลี่ย กฎหมายอนุญาตให้ทนายความของคู่กรณีเข้าร่วมอยู่ด้วยในการเจรจาเพื่อช่วยเหลือทางกฎหมายแก่คู่กรณี เพราะในบางกรณีผู้ไกล่เกลี่ยไม่ใช่เนกกฎหมายที่จะอธิบายหลักเกณฑ์ของกฎหมายได้ แต่ในทางปฏิบัติ การปรากฏตัวของทนายความอาจเป็นการสร้างความยากลำบากในการบรรลุข้อตกลงการไกล่เกลี่ย¹⁷⁷

¹⁷⁶ Ibid., p. 11-12, n° 98-108.

¹⁷⁷ Ibid., p. 12, n° 102.

ในการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยจะปล่อยให้คู่กรณีหาทางออกเชิงสมานฉันท์ด้วยตนเอง แม้ว่าผู้ไกล่เกลี่ยจะมีทางออกอยู่แล้วในใจก็ตาม เพราะจุดมุ่งหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคือ การให้คู่กรณียุติปัญหาด้วยความยินยอมของทั้งสองฝ่ายด้วยความเข้าใจกัน ดังนั้นการกำหนดให้คู่กรณีต้องทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งจึงไม่ใช่เจตนารมณ์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

อย่างไรก็ดี ในกรณีที่คู่กรณีตกลงกันไม่ได้ ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำการเสนอทางออกให้คู่กรณี แต่ผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่ใช้วิธีการกำหนดให้คู่กรณีต้องยอมรับหรือปฏิบัติตามเพราะเป็นการผิดเจตนารมณ์ของการไกล่เกลี่ย

เทคนิคอีกประการหนึ่งที่ผู้ไกล่เกลี่ยในฝรั่งเศสใช้เมื่อคู่กรณีไม่สามารถหาทางออกร่วมกันได้ คือ ผู้ไกล่เกลี่ยจะแจ้งให้คู่กรณีทราบว่าหากการเจรจาไม่สำเร็จ ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องแจ้งไปยังพนักงานอัยการเพื่อให้พนักงานอัยการสั่งคดีตามกฎหมาย ซึ่งการย้อนกลับไปทบทวนพิจารณาความอาญาแบบสามัญนั้นอาจเป็นผลร้ายกับทั้งผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดอาจถูกดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายอาจไม่ได้รับการชดเชยเยียวยาที่เหมาะสมหรืออาจได้รับแต่ใช้เวลานานเกินสมควร การได้รับคำเตือนถึงผลของการเจรจาที่ล้มเหลวจะเป็นแรงผลักดันให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายใช้ความพยายามที่มากขึ้นในการหาทางออกร่วมกันอย่างสมานฉันท์

(ง) การกำหนดข้อตกลง (Accord de la médiation)¹⁷⁸

เมื่อคู่กรณีได้เจรจาหาทางออกร่วมกันเป็นผลสำเร็จ คู่กรณีทั้งสองจะทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้มีผลทางกฎหมายทั้งทางแพ่งและทางอาญา โดยลงนามคู่กรณีทั้งสอง อย่างไรก็ตาม สัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวไม่ต้องถูกลงนามโดยผู้ไกล่เกลี่ย

ข้อตกลงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยจะไม่พูดถึงการเจรจาสนทนาเท่าใดนัก แต่จะมีเนื้อหา กำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายทำในลักษณะต่างตอบแทนกัน เช่น ให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหาย และให้ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ (แม้ว่าการถอนคำร้องทุกข์จะไม่มีผลใด ๆ ในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส แต่การถอนคำร้องทุกข์ก็เป็นเหตุหนึ่งที่พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องคดีได้)

เทคนิคประการหนึ่งที่ผู้ไกล่เกลี่ยใช้ในการช่วยทำข้อตกลงเชิงสมานฉันท์คือ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องช่วยให้คู่กรณีกำหนดเงื่อนไขในข้อตกลงอย่างชัดเจนเพื่อหลีกเลี่ยงการที่จะต้องตีความซึ่งอาจนำมาสู่การเกิดข้อพิพาทครั้งใหม่ ตัวอย่างเช่น หากผู้กระทำความผิดยินยอมชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย ในข้อตกลงต้องกำหนดจำนวนเงินที่ผู้กระทำความผิดต้องชดเชยอย่างชัดเจน รวมทั้งวันที่ผู้กระทำความผิดต้องชดเชยให้กับผู้เสียหาย ในกรณีที่มีการผ่อนชำระ ข้อตกลงจะต้องระบุวันครบกำหนดชำระในแต่ละงวดอีกด้วย

¹⁷⁸ Ibid., p. 12, n° 104-108.

ลักษณะของข้อตกลงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญามีสองลักษณะ คือ

-ข้อตกลงลักษณะนามธรรม (accord moral) เช่น การกำหนดเงื่อนไขให้คู่กรณีทั้งสองไม่ทะเลาะวิวาทกันอีกต่อไป

-ข้อตกลงลักษณะรูปธรรม (accord matériel) เช่น การกำหนดให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหาย หรือทำงานด้วยความสมัครใจให้ผู้เสียหาย หรือให้ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ เป็นต้น

6.1.3 ผลของการกำหนดข้อตกลง (sanction de la médiation)

ข้อตกลงที่ได้จากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาทำให้เกิดผลทางกฎหมายสองลักษณะ คือ ผลทางกฎหมายแพ่ง และ ผลทางกฎหมายอาญา

ในส่วนของผลทางกฎหมายแพ่ง ข้อตกลงดังกล่าวเมื่อมีการทำเป็นลายลักษณ์อักษรและลงลายมือชื่อผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย ข้อตกลงนั้นก็จะมีผลเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ (transaction) ตามกฎหมายแพ่ง ซึ่งหากมีการไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อใด คู่กรณีก็สามารถฟ้องศาลแพ่งตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นได้

ผลทางกฎหมายอาญา ข้อตกลงดังกล่าวมีผลเป็นการชะลอการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ หากคู่กรณีปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วน ผู้ไกล่เกลี่ยจะแจ้งไปที่พนักงานอัยการให้ทำคำสั่ง ไม่ฟ้องคดีอาญา (classement sans suite) ในทางตรงกันข้าม หากคู่กรณีฝ่าฝืนข้อตกลง ผู้ไกล่เกลี่ยจะแจ้งไปที่พนักงานอัยการเพื่อให้พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งคดีต่อไปตามที่พนักงานอัยการเห็นสมควร ซึ่งอัยการอาจสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งให้ใช้วิธีการเบี่ยงเบนคดีแบบอื่น ๆ ได้

6.2 กระบวนการสมานฉันท์ในคดีความรุนแรงในครอบครัว

ลักษณะการดำเนินคดีความรุนแรงในครอบครัว (Violence familiale) แตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป เพราะเหตุว่าคู่กรณีเป็นบุคคลในครอบครัวที่มีความคุ้นเคยใกล้ชิดกัน โอกาสที่คู่กรณีจะตกลงกันได้ย่อมมีมากกว่าคดีอาญาที่คู่กรณีไม่รู้จักกัน นอกจากนี้ หากรักษาสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานเอาไว้ได้ ย่อมเป็นผลดีกับสังคมส่วนรวม ดังนั้น แนวโน้มของความรุนแรงในครอบครัวจึงยุติที่การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมากกว่าการดำเนินคดีอาญาอย่างเป็นจริงเป็นจัง

ในกฎหมายฝรั่งเศส มาตรการที่เกี่ยวกับเรื่องกระบวนการสมานฉันท์ในความรุนแรงในครอบครัวนั้นมีสองมาตรการคือ

-การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (médiation pénale) และ

-คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวเพื่อประโยชน์กับผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

6.2.1 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (médiation pénale)

ความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัวถือว่าเป็นความผิดอาญาทั่วไป เช่น คดีทำร้ายร่างกาย พนักงานอัยการสามารถสั่งให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาแทนการฟ้องคดีได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40-1

รายละเอียด หลักการ วิธีการของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา (médiation pénale) ในคดีความรุนแรงในครอบครัวเหมือนกับคดีความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ อื่นทั่วไปที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 6.1

6.2.2 การสั่งมาตรการคุ้มครองชั่วคราว

ในคดีความรุนแรงในครอบครัวนั้น ก่อนที่จะดำเนินมาตรการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในหลายกรณี ที่ผู้เสียหายอยู่ในความเสี่ยงที่จะถูกกระทำความผิดซ้ำจากผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 41-1 (6) จึงได้กำหนดให้อัยการสามารถสั่งมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายชั่วคราวได้ โดยพนักงานอัยการจะสั่งมาตรการดังกล่าวได้ ก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการพบว่าหากสั่งมาตรการคุ้มครองชั่วคราวแล้วจะทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้รับค่าสินไหมทดแทน ทำให้ยุติความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดหรือช่วยปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับคืนสู่สังคม

มาตรการคุ้มครองชั่วคราวในคดีความรุนแรงในครอบครัว ประกอบด้วย

1. พนักงานอัยการอาจสั่งให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวแยกกันอยู่กับผู้เสียหายที่เป็นคู่สมรส (conjoint) ผู้อยู่กันฉันฉันท์สามีภรรยาโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส (concubin) บุคคลที่อยู่ด้วยกันตามข้อตกลงพิเศษที่มีใช้คู่สมรส (partenaire lié par un pacte civil de solidarité) บุตร หรือบุตรที่ติดมากับคู่สมรสเดิม (enfants ou ceux de son conjoint, concubin ou partenaire)

2. พนักงานอัยการอาจสั่งให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวไม่ปรากฏตัวในที่พำนักของผู้เสียหายที่เป็นบุคคลในครอบครัว หรือกรณีจำเป็นอาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดแยกจากผู้เสียหายในทันที

3. พนักงานอัยการอาจสั่งให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเข้ารับการตรวจทางร่างกาย และจิตใจ

โดยสรุป คดีความรุนแรงในครอบครัวของฝรั่งเศสนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้อัยการสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยด้วยกระบวนการสมานฉันท์ได้ และหากมีความจำเป็นต้องคุ้มครองผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว กฎหมายยังกำหนดอำนาจให้อัยการสั่งมาตรการคุ้มครองชั่วคราวได้อีกด้วย

6.3 กระบวนการสมานฉันท์ในคดีเด็กและเยาวชน

คดีความผิดอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดจะไม่อยู่ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาสามัญแบบผู้ใหญ่ กฎหมายฝรั่งเศสมุ่งเน้นการปรับใช้มาตรการให้การศึกษา (mesure éducative) กับเด็กเยาวชนที่กระทำความผิดมากกว่ามาตรการลงโทษ (sanction)

กฎหมายฉบับแรกที่วางหลักการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนคือ รัฐกำหนด ฉบับลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 1945 (ordonnance de 2 février 1945) และหลังจากนั้นได้มีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กเยาวชนกระทำความผิดอีกหลายครั้ง การแก้ไขครั้งใหญ่โดยรัฐบัญญัติ ลงวันที่ 9 กันยายน 2002 จนกระทั่งล่าสุดมีการแก้ไขโดยรัฐบัญญัติ ลงวันที่ 7 มีนาคม 2007

เมื่อเด็กและเยาวชนกระทำความผิด มาตรการฟื้นฟูและให้การศึกษาเด็กจึงไม่ใช่การใช้กระบวนการยุติธรรมตามปกติ กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับเด็กไว้ให้แตกต่างกับวิธีพิจารณาปกติทั้งในแง่มุมมองขององค์กรที่ตัดสิน เช่น การจัดตั้งศาลเด็กหลายประเภท และในแง่ของกระบวนการพิจารณา เช่น การควบคุมตัวเด็กระหว่างพิจารณา เป็นต้น

นอกเหนือจากวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนแล้ว กฎหมายฝรั่งเศสยังกำหนดมาตรการพิเศษสองมาตรการเพื่อใช้สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยทั้งสองมาตรการได้รับแนวความคิดจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บางส่วน มาตรการดังกล่าวคือการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (médiation pénale) และการเยียวยาทางอาญา (réparation pénale)

6.3.1 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีเด็กและเยาวชน (médiation pénale)

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกรณีเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเหมือนกันกับกรณีผู้ใหญ่เป็นผู้กระทำความผิด โดยพนักงานอัยการอาจใช้ดุลพินิจสั่งให้มีการไกล่เกลี่ยกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดได้ หลักการ แนวคิด และวิธีการจึงเหมือนกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกรณีความผิดอาญาเล็กน้อยทั่ว ๆ ไปที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้อ 6.1

6.3.2 การเยียวยาทางอาญา (réparation pénale)

การเยียวยาทางอาญาเป็นมาตรการที่ถูกนำมาใช้โดยรัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 4 มกราคม 1993 โดยรัฐบัญญัติดังกล่าวได้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐกำหนดฉบับวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 1845 อันว่าด้วยการกระทำความผิดอาญาและวิธีพิจารณาคดีอาญาเด็กและเยาวชน โดยกำหนดเป็นมาตรา 12-1 ซึ่งบัญญัติว่า “อัยการจังหวัด ศาลไต่สวน หรือศาลตัดสินคดีมีอำนาจเสนอมาตรการเยียวยาทางอาญาเพื่อประนีประนอมกับผู้เสียหายหรือสังคม โดยข้อเสนอดังกล่าวให้เสนอกับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชน มาตรการเยียวยาในส่วนที่เกี่ยวกับผู้เสียหายให้สั่งการได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายเท่านั้น

ในกรณีที่มาตรการดังกล่าวถูกเสนอให้นำมาใช้กับผู้กระทำความผิดก่อนที่จะมีการฟ้องคดีอาญา อัยการจังหวัดจะต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือผู้เยาว์ที่กระทำความผิดและผู้แทนโดยชอบธรรมด้วย และให้ทำเป็นหนังสือรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งในสำนวนคดี

บทบัญญัติในวรรคก่อนให้ใช้กับศาลไต่สวน (jurisdiction de l'instruction) ด้วย

กรณีที่มาตรการเยียวยาได้รับการสั่งโดยศาลที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีให้ศาลรับข้อสังเกตของเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดรวมทั้งผู้แทนโดยชอบธรรมด้วย

ผู้มีอำนาจดำเนินการให้มีการเยียวยาทางอาญาคือ หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ให้การฟื้นฟูและให้การศึกษาแก่เด็กเยาวชนผู้กระทำความผิด (protection judiciaire de la jeunesse) หรือ บุคคลธรรมดาหรือองค์กรอิสระที่ได้รับการรับรองภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดโดยรัฐกฤษฎีกา เมื่อสิ้นสุดกระบวนการเยียวยาทางอาญา บุคคลผู้มีอำนาจดำเนินการดังกล่าวจะต้องรายงานผลต่ออัยการจังหวัดหรือศาลไต่สวนหรือศาลตัดสินคดีแล้วแต่กรณี”

(ก) ความแตกต่างระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการเยียวยาทางอาญานั้น มีหลายประการ คือ

ประการที่หนึ่ง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนการที่กระทำโดยผู้ไกล่เกลี่ย médiateur ซึ่งเป็นบุคคลที่มาจากสมาคมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (service associative) ในขณะที่การเยียวยาเป็นกระบวนการที่ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐหรือตัวแทนที่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ให้การฟื้นฟูและให้การศึกษาแก่เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิด (service éducative) หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ให้การฟื้นฟูและให้การศึกษาแก่เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดคือ (Protection judiciaire de la jeunesse หรือ PJJ)

ประการที่สอง กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีลักษณะของกระบวนการสมานฉันท์บางส่วน เพราะเป็นกระบวนการตกลงกันระหว่างคู่กรณีคือผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดในขณะที่สังคมไม่มีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังกล่าว แต่เมื่อพิจารณาถึงการเยียวยาทางอาญาแล้วจะพบว่า มีลักษณะของกระบวนการสมานฉันท์บางส่วนในอีกรูปแบบหนึ่ง เพราะมีการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดได้เยียวยาชดเชยให้กับสังคม โดยขอความร่วมมือจากสังคม รวมทั้งให้กลับตัวเพื่อกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ ดังนั้นจึงมีผู้นำกระบวนการเยียวยาทางอาญาไปเปรียบเทียบกับ Community order ในประเทศอังกฤษ¹⁷⁹

¹⁷⁹

Philip MILBURN, la réparation pénale, École Nationale de la Magistrature, http://www.vie-publique.fr/documents-vp/jeunes_justice_2005/reparation_penale.htm

ประการที่สาม กระบวนการไกล่เกลี่ยมุ่งเน้นให้เกิดข้อตกลงประนีประนอมยอมความ (transaction) ในขณะที่กระบวนการเยียวยาทางอาญามุ่งเน้นให้การศึกษาและฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน ผู้กระทำความผิด (éducation et réinsertion)

(ข) วัตถุประสงค์ของการเยียวยาทางอาญา การเยียวยาทางอาญามีวัตถุประสงค์หลักสามประการ¹⁸⁰ คือ

ประการที่หนึ่ง การให้เด็กหรือเยาวชนนั้น ได้รับคืนความรู้ถึงคุณค่าของสังคมและการใช้ชีวิตประจำวัน (pédagogie générale de la règle et de la norme)

ประการที่สอง คือ การขยายความรู้สังคมของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดไม่ให้จำกัดอยู่เฉพาะแต่ในครอบครัว ถิ่นที่เด็กอาศัยอยู่ แต่ให้รับรู้ถึงสังคมในวงกว้าง ให้เข้าใจถึงการทำงานขององค์กรต่าง ๆ เพื่อมุ่งให้เกิดการปรับตัวเข้ากับสังคม (pédagogie de l'insertion sociale)

ประการที่สาม ต่อเนื่องจากวัตถุประสงค์ประการที่สองคือหลังจากที่มีการส่งเสริมการปรับตัวเข้าสู่สังคมแล้ว กระบวนการเยียวยาทางอาญาจะช่วยส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเปลี่ยนภาพลักษณ์ของตนเองให้ดีขึ้น (pédagogie de l'identité)

(ค) วิธีดำเนินการเยียวยาทางอาญา มีสองขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรกเป็นการประชุมผู้กระทำความผิดและครอบครัว และขั้นตอนที่สองคือ ขั้นตอนของการกำหนดมาตรการและการให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนด

ขั้นตอนแรก เจ้าหน้าที่จะเข้าไปพบผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กเพื่อทำการประเมินบุคลิกลักษณะ และพฤติกรรมต่าง ๆ และในโอกาสนี้เจ้าหน้าที่สามารถที่จะเก็บข้อมูลเพื่อเสนอมาตรการเยียวยาทางอาญาได้อย่างเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน หลังจากที่ได้พบและประเมินเด็กแล้วเจ้าหน้าที่จะรายงานศาลเพื่อแสดงความเป็นไปได้ในการใช้มาตรการเยียวยาทางอาญา

ขั้นตอนที่สอง ศาลที่รับรายงานความเป็นไปได้ของเจ้าพนักงาน ศาลจะทำการพิจารณา ถ้าศาลเห็นควรให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กเข้าสู่กระบวนการเยียวยาทางอาญา ศาลก็จะออกคำสั่งเยียวยาทางอาญา

ขั้นตอนที่สาม เมื่อศาลสั่งให้ใช้มาตรการเยียวยาทางอาญาและกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กได้ปฏิบัติแล้ว เจ้าหน้าที่ก็จะติดตามผลเพื่อรายงานศาล หากผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามเงื่อนไข ศาลตัดสิน (jurisdiction de jugement) ก็จะพิพากษายกเลิกโทษ และหากเป็นอัยการเป็นผู้สั่งดำเนินการ อัยการก็จะทำคำสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา (Classement de l'affaire)

¹⁸⁰ Ibid.

(ง) ทางเลือกในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสม มาตรการที่ใช้กับการเยียวยาทางอาญานั้นอาจมีหลายมาตรการ โดยมาตรการต่าง ๆ ได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมได้อย่างไม่มีปัญหา ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างเด็กและเยาวชนกับภาคสังคม เช่น องค์กรต่าง ๆ ที่รับตัวเด็กไว้ดูแล องค์กรดังกล่าว เช่น หน่วยราชการที่จัดทำบริการสาธารณะ (services publics divers) เช่น ตำรวจ พนักงานดับเพลิง หรือองค์กรการกุศลต่าง ๆ (organismes charitables) หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (collectivités) อัยการ ศาลไต่สวน หรือศาลตัดสินที่มีอำนาจออกคำสั่งเยียวยาทางอาญาอาจกำหนดมาตรการเยียวยาทางอาญาได้สองรูปแบบ คือ

1. การเยียวยาโดยตรง (Réparation directe) รูปแบบของการเยียวยาโดยตรง คือการที่ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหาย การเยียวยาทางจิตใจ เช่น การกล่าวคำขอโทษโดยผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็ก ในทางปฏิบัติการกำหนดให้เด็กหรือเยาวชนชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายเป็นมาตรการเยียวยาทางอาญาอย่างหนึ่งแต่มีการปรับใช้ไม่มากเพียงแค่ร้อยละ 4 ของมาตรการทั้งหมด¹⁸¹ เพราะกระบวนการเยียวยาทางอาญาไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากผู้เสียหายสักเท่าใด จึงเป็นเรื่องระหว่างเด็ก หน่วยงานของรัฐและสังคมเสียมากกว่าที่จะมุ่งฟื้นฟูและให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

2. การเยียวยาโดยอ้อม (Réparation indirecte) รูปแบบนี้คือการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กไปทำงานสาธารณะตามองค์กรสาธารณะ หรือสมาคมที่ทำกิจการสาธารณะ เช่น ทำงานที่สถานีตำรวจ สถานีดับเพลิง หรือไปอบรมการจราจรในความผิดที่เด็กเยาวชนกระทำความผิดเกี่ยวกับจราจร เป็นต้น

6.4 กระบวนการสมานฉันท์ในการกำหนดโทษ

แม้ว่ากระบวนการสมานฉันท์ในฝรั่งเศสส่วนมากจะปรากฏในชั้นก่อนฟ้องคดี โดยบุคคลผู้มีอำนาจสั่งการนั้นคืออัยการ ทั้งในเรื่องของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือการเยียวยาทางอาญา แต่เมื่อคดีได้ถูกฟ้องต่อศาลแล้วและอยู่ในขั้นตอนของการกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด กฎหมายฝรั่งเศสยังคำนึงถึงคุณลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำความผิดในการกำหนดโทษอีกด้วย ตัวอย่างเช่น หากผู้กระทำความผิดได้ชดเชยเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย ศาลก็จะมีแนวโน้มที่จะรอกาลลงโทษแบบธรรมดา (sursis simple) หรือรอกาลลงโทษแบบมีเงื่อนไข (sursis avec mise à l'épreuve) หรือกำหนดโทษสถานเบา เป็นต้น

ศาลฝรั่งเศสใช้หลักสองประการในการกำหนดโทษกับผู้กระทำความผิด หลักการทั้งสองประการคือ หลักการคำนึงถึงคุณลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำความผิดในการกำหนดโทษ และหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บางส่วน

¹⁸¹ Ibid

6.4.1 หลักการคำนึงถึงคุณลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำความผิดในการกำหนดโทษ และปรับใช้โทษ (Personalisation des peine et individualisation des peine)

การคำนึงถึงลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำความผิดอาญาซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วง ช่วงแรกคือ ก่อนการพิพากษา (Personnalisation des peines) ศาลจะเป็นผู้มอบบทบาทในการกำหนดโทษและระยะเวลาการลงโทษให้เหมาะสมกับจำเลย โดยการพิจารณาถึงความหนักเบาของความผิดที่จำเลยได้กระทำ เหตุบรรเทาโทษต่าง ๆ และลักษณะส่วนตัวของจำเลย¹⁸² ช่วงที่สองคือ ระหว่างการลงโทษ (Individualisation des peines) ระหว่างที่นักโทษต้องรับโทษอยู่ในเรือนจำ การปรับใช้โทษให้เหมาะสมกับนักโทษแต่ละคนได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางเพื่อวัตถุประสงค์ในการฟื้นฟูและปรับปรุงแก้ไขให้จำเลยพร้อมที่จะกลับเข้าใช้ชีวิตในสังคมต่อไป

ในอดีต เรามักจะตั้งสมมติฐานว่าบุคคลที่กระทำความผิดรูปแบบเดียวกัน ควรจะได้รับโทษจำคุกเท่ากัน เพราะวัตถุประสงค์ของการลงโทษมุ่งเน้นแต่การลงโทษผู้กระทำความผิดให้สมกับการกระทำที่ผู้กระทำได้ก่อขึ้น ยับยั้งข่มขู่ไม่ให้ประชาชนกระทำความผิด รวมทั้งการกักขังผู้กระทำความผิดออกจากสังคมในระยะเวลาที่เหมาะสม ด้วยสมมติฐานเพียงเท่านี้ จึงมีการลงโทษนักโทษที่กระทำความผิดแบบเดียวกันด้วยหลักเกณฑ์เดียวกัน เช่น การกำหนดระยะเวลาจำคุกที่เท่ากัน แต่ด้วยในปัจจุบันวัตถุประสงค์ในการลงโทษได้เปลี่ยนไปในทิศทางของการมุ่งเน้นการฟื้นฟูแก้ไขตัวนักโทษ พร้อมทั้งการพยายามทำให้นักโทษกลับคืนสู่สังคม การลงโทษจำคุกจึงไม่ได้มีเพียงเพื่อการแก้แค้นทดแทนการกระทำความผิดหรือเพียงเพื่อการกักขังผู้ร้ายออกจากสังคมเท่านั้น แต่การจำคุกนั้นยังหมายถึงการเปิดโอกาสให้นักโทษได้รับการฟื้นฟูจิตใจ และเตรียมพร้อมกลับเข้าสู่สังคมโดยที่ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน

วัตถุประสงค์การลงโทษแบบดังกล่าวได้รับการยอมรับในประเทศฝรั่งเศสดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสที่ได้กล่าวไว้ว่า **“การลงโทษทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดเสรีภาพนั้นยอมรับได้ไม่ใช่เพียงเพื่อการป้องกันสังคมและเพื่อการลงโทษผู้ถูกศาลพิพากษา แต่ยังเป็นไปเพื่อการปรับปรุงแก้ไขบุคคลเหล่านี้และเตรียมการให้พวกเขาสำหรับการกลับเข้าสู่สังคม”**¹⁸³ หลักการของตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสที่วางไว้นี้สะท้อนให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่

¹⁸² ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 132-24 บัญญัติว่า “ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ศาลมีอำนาจพิจารณากำหนดโทษและรูปแบบการลงโทษโดยคำนึงถึงพฤติกรรมแห่งความผิดและลักษณะของผู้กระทำความผิดเมื่อศาลกำหนดโทษปรับ ศาลจะพิจารณาถึงรายได้ของผู้กระทำความผิดด้วย” เช่นเดียวกับในประเทศไทย ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78 เรื่องเหตุบรรเทาโทษได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดดังกล่าว

¹⁸³ คำวินิจฉัยตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส หมายเลข 93-334 DC ลงวันที่ 20 มกราคม 1994 (ราชกิจจานุเบกษา 26 มกราคม หน้า 1380)

ยอมรับนับถือในประเทศฝรั่งเศสเป็นอย่างดี กล่าวคือ การป้องกันสังคม การลงโทษคนกระทำความผิด และการปรับปรุงแก้ไขและเตรียมการให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม

นอกจากนี้ ข้อตกลงระหว่างประเทศอันว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Pacte international sur les droits civils et politiques) ได้ยืนยันหลักการดังกล่าวอีกว่า **“งานราชทัณฑ์ คือ การบำบัดนักโทษซึ่งมีเป้าหมายคือการปรับปรุงแก้ไขนักโทษและการส่งคืนนักโทษสู่สังคม”**¹⁸⁴

ดังนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำความผิด การปรับใช้โทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคนไม่ว่าจะเป็นช่วงการกำหนดโทษ โดยศาลที่มีอำนาจตัดสินคดี (Personnalisation des peines) หรือช่วงการลงโทษในเรือนจำ (Individualisation des peines) จึงเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวาง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สภาวะทางอัตวิสัย (subjective) ของตัวผู้กระทำความผิดแต่ละคนมีผลกับการสั่งให้รอการลงโทษ การกำหนดระยะเวลาจำคุก และการกำหนดมาตรการพิเศษต่าง ๆ ระหว่างจำคุก เพื่อการฟื้นฟูนักโทษ นักโทษที่ร่วมมือและมีการพัฒนาการที่ดีย่อมได้รับการส่งตัวคืนสู่สังคมได้เร็วกว่านักโทษทั่วไป

เมื่อศาลฝรั่งเศสจะพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลจะสั่งให้เจ้าหน้าที่ไปทำสำนวนศึกษาลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำความผิด ซึ่งเรียกว่า “enquête de personnalité” เมื่อศาลได้รับสำนวนการศึกษาลักษณะส่วนตัวดังกล่าว ศาลฝรั่งเศสก็จะใช้ประกอบกับการกำหนดโทษกับจำเลย

6.4.2 การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บางส่วนในการกำหนดโทษ

เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2007 รัฐสภาฝรั่งเศสได้ออกบัญญัติฉบับหนึ่งแก้ไขวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสเพื่อสร้างสมดุลให้กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส โดยเรื่องหนึ่งที่รัฐบัญญัติฉบับดังกล่าว คือ การนำกระบวนการสมานฉันท์บางส่วนมาใช้ในการกำหนดโทษในคดีอาญาสามัญของฝรั่งเศส ซึ่งมีผู้กล่าวว่าวิธีการดังกล่าวเป็นการนำ “มาตรการเยียวยาทางอาญา” (réparation pénale) ที่เคยใช้กับคดีเด็กเยาวชนที่เป็นผู้กระทำความผิด มาใช้กับคดีอาญาสามัญที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ใหญ่¹⁸⁵

รัฐบัญญัติฉบับวันที่ 5 มีนาคม 2007 ได้กำหนดให้ศาลอาญาฝรั่งเศสที่พิพากษาว่าจำเลยมีความผิดสามารถเลือกใช้มาตรการใหม่ที่เรียกว่า “การลงโทษเชิงเยียวยา” (sanction-réparation) ได้

มาตรการ sanction - réparation ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บางส่วน โดยมีหลักการคือ เมื่อศาลอาญาที่พิจารณาคดีโทษชั้นกลาง (tribunal correctionnel) พิจารณาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด หากศาลอาญาเห็นสมควร ศาลอาจไม่ลงโทษ

¹⁸⁴ ข้อ 10-3 ของ Pacte international sur les droits civils et politiques

¹⁸⁵ Mureil Giacomelli, Libre propos sur la sanction-réparation, Recueil Dalloz, 2007, p.1551.

จำคุกจำเลยแต่ศาลอาจกำหนดโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 15,000 ยูโร และกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยดำเนินการชดเชยความเสียหายหรือเยียวยาผู้เสียหายให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมให้มากที่สุด หากผู้กระทำความผิดได้ดำเนินการเยียวยาผู้เสียหายครบถ้วนแล้ว จำเลยก็ไม่ต้องได้รับโทษนั้น ในทำนองกลับกันหากจำเลยไม่สามารถดำเนินการเยียวยาผู้เสียหาย ให้ศาลสั่งจำคุกไม่เกิน 6 เดือนหรือปรับจำเลย 15,000 ยูโร หรือตามที่ศาลกำหนด¹⁸⁶

การสั่งมาตรการดังกล่าวจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและจากจำเลยผู้กระทำความผิด

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสกำหนดให้อัยการจังหวัดเป็นผู้ควบคุมและตรวจสอบการดำเนินการเยียวยาผู้เสียหายตามที่ศาลกำหนด

เมื่อจำเลยได้ทำการเยียวยาผู้เสียหายครบถ้วนตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดและอัยการได้รายงานศาลแล้ว จำเลยก็ไม่ต้องรับโทษทางอาญา หากจำเลยไม่สามารถเยียวยาผู้เสียหายได้ครบถ้วนตามเงื่อนไข ศาลปรับใช้โทษ (juge de l'application des peines)¹⁸⁷ อาจสั่งให้จำเลยต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือนหรือปรับไม่เกิน 15,000 บาท ตามที่ศาลกำหนดไว้ได้

7. ญี่ปุ่น

7.1 กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาในญี่ปุ่น

เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในสังคม วัฒนธรรมของญี่ปุ่นจะ “ขอโทษและให้อภัย” (apology-forgiveness)¹⁸⁸ ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวมีทั้งข้อดีและข้อเสีย กล่าวคือ ข้อดีทำให้สังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมแห่งการประนีประนอมซึ่งทำให้สังคมสงบสุขและสมานฉันท์ ในขณะที่ข้อเสียก็ทำให้คดีอาญานั้นผู้เสียหายอาจไม่ได้รับการเยียวยาต่างๆ ที่ประเทศญี่ปุ่นได้มีกฎหมายเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย (Crime victims Benefit Payment Law) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981 แต่ผู้เสียหายกลับไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ผลการวิจัยเมื่อ ค.ศ. 1996 ผู้เสียหายส่วนมากในประเทศญี่ปุ่นไม่พอใจหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ ศาล รวมทั้งผู้กระทำความผิด โดยผู้เสียหายรู้สึกโดดเดี่ยวและไม่

¹⁸⁶ ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-8-1

¹⁸⁷ ศาลปรับใช้โทษ (juge de l'application des peines) คือ ผู้พิพากษาสังกัดศาลยุติธรรมที่ทำหน้าที่ที่ศาลจังหวัดโดยทำหน้าที่ปรับใช้โทษให้เหมาะสมกับนักโทษแต่ละคน ศาลปรับใช้โทษมีอำนาจพักการลงโทษ ลดระยะเวลาจำคุก กำหนดมาตรการอื่นแทนการจำคุก รวมทั้งมาตรการทั้งปวงที่เกี่ยวกับการลงโทษจำเลยที่ศาลพิพากษาแล้วว่าเป็นผู้กระทำความผิด

¹⁸⁸ Yoko Hosoi and Haruo Nishimura, The role of apology in The Japanese criminal justice system, paper presented at The Restoration for Victims of Crime Conference, Melbourne, 1999, p. 2

ได้รับการดูแลจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่าที่ควร อีกทั้งไม่ได้รับข้อมูลที่เพียงพอในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดมาลงโทษ¹⁸⁹

โดยทั่วไปการขอโทษ (apology) มีความหมายถึง การสารภาพ (confession) การยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำที่ตนได้กระทำ แม้ว่าตนไม่ได้กระทำความผิด เมื่อผู้กระทำได้ดำเนินการขอโทษแล้ว ฝ่ายผู้เสียหายก็จะตอบแทนด้วยการให้อภัย (forgiveness) ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (habitus) ที่ทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม หลักการดังกล่าวกลายมาเป็นหลักที่เรียกว่า “principle of wa”

Haley ได้ตัวอย่างของความสำเร็จของวัฒนธรรมการขอโทษและการให้อภัยโดยยกเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งมีข้อเท็จจริงคือ เด็กผู้ชายคนหนึ่งสร้างปัญหาให้โรงเรียนโดยข่มขู่เพื่อนร่วมชั้นและกรรโชกเงินจากเพื่อน พ่อของเด็กผู้ชายคนดังกล่าวซึ่งเคยเป็นครูใหญ่โรงเรียนได้ไปพบครูประจำชั้นของเด็กตามจดหมายเชิญ เมื่อพ่อของเด็กผู้ชายได้รับทราบเรื่องการกระทำความผิดของลูกชายตน พ่อของเด็กผู้ชายคนนี้ได้ก้มศีรษะและกล่าวคำขอโทษต่อหน้าลูกชายที่เป็นผู้กระทำความผิด เมื่อลูกชายเห็นพฤติกรรมของพ่อของตนลูกชายก็เริ่มร้องไห้ เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นจุดเปลี่ยนสำหรับการดำเนินชีวิตของเด็กผู้ชายคนนี้อย่างชัดเจน เด็กจะสำนึกผิดจากการที่พ่อขอโทษซึ่งเป็นผลให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นคนดีมากกว่าการนำเด็กไปลงโทษ¹⁹⁰

แต่หลัก “Principle of wa” โดยผ่านการขอโทษและให้อภัยก็ก่อให้เกิดปัญหาในบางกรณีประการที่หนึ่ง กระบวนการดังกล่าวไม่ได้คำนึงถึงบทบาทของผู้เสียหาย ประการที่สอง บางครั้งการขอโทษและการให้อภัยกลายเป็นเพียงรูปแบบโดยผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายต่างไม่ได้กระทำด้วยความจริงใจ โดยการขอโทษและให้อภัยมีขึ้นเพียงเพื่อต้องการให้รักษาประเพณีการปฏิบัติเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้กระทำความผิดขอโทษโดยไม่จริงใจ ทำให้โอกาสกระทำความผิดซ้ำหรือการไม่สำนึกถึงการกระทำของตนยังคงมีอยู่

ผลของการขอโทษและให้อภัย ทำให้การกระทำความผิดอาญาเล็กน้อยไม่ถูกดำเนินคดีอย่างเป็นทางการ โดยปกติแล้วผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่ในญี่ปุ่นจะให้การรับสารภาพ แสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และขอให้ผู้เสียหายให้อภัย และยื่นหนังสือที่เป็นผลมาจากการตกลงกับผู้เสียหายให้กับหน่วยงานของรัฐ ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษสถานเบาหรือไม่ต้องถูกดำเนินคดี จากสถิติพบว่า การขอโทษและให้อภัยทำให้อัตราการขึ้นดำรงตำแหน่งได้ร้อยละ 40 ของคดีทั้งหมด และพนักงาน

¹⁸⁹ Ibid

¹⁹⁰ Ibid

อัยการจะชะลอการฟ้องจำนวนหนึ่งในสามของคดีที่ได้รับ แม้คดีจะถึงศาลซึ่งศาลลงโทษได้ถึงร้อยละ 99.5 แต่โดยทั่วไปศาลจะให้รอการลงโทษร้อยละ 60 ของคดีที่ขึ้นสู่ศาล¹⁹¹

แต่กระบวนการขอโทษและให้อภัยนี้ก็มีผลเป็นการลดความรุนแรงของการลงโทษหรือการดำเนินคดีอาญาให้กับผู้กระทำความผิดเท่านั้น โดยผู้เสียหายไม่ได้รับผลดีอย่างใดกับการขอโทษและให้อภัยจากการศึกษาของ Haley พบว่าการขอโทษและให้อภัยเป็นกระบวนการระหว่างผู้กระทำความผิดกับหน่วยงานของรัฐเท่านั้นเพื่อที่จะไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด โดยผู้เสียหายยังคงรู้สึกไม่พอใจในเรื่องของการได้รับค่าสินไหมทดแทน รวมทั้งการขอโทษอย่างจริงจังจากผู้กระทำความผิด เพราะหลายกรณีที่ผู้กระทำความผิดขอโทษผ่านทางตัวแทนหรือทนายความ

การคำนึงถึงบทบาทของผู้เสียหายในประเทศญี่ปุ่นได้เริ่มมีมากขึ้นแต่ก่อนเป็นอย่างมาก ในอดีตผู้เสียหายในญี่ปุ่นไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญา จนกระทั่งมีเหตุการณ์สำคัญ ๆ บางเรื่องทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเพื่อการคำนึงสิทธิของผู้เสียหายขึ้นในประเทศญี่ปุ่น ทำให้เกิดการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายหลายครั้งเพื่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

เหตุการณ์แรก คือเหตุการณ์วางระเบิดสำนักงานใหญ่บริษัท Mitsubishi Heavy Industry ในโตเกียว เมื่อปี ค.ศ. 1974 โดยกลุ่มลัทธิกลุ่มหนึ่ง กลุ่มผู้กระทำความผิดได้ขู่พนักงานรักษาความปลอดภัยให้ออกจากตึกแต่พนักงานไม่เชื่อ จนในที่สาธารณะได้ฆ่าคนตาย 8 ศพ และทำให้คนได้รับบาดเจ็บ 376 คน¹⁹²

จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้สังคมญี่ปุ่นตระหนักว่าการกระทำความผิดอาญาเพียงครั้งเดียวสร้างความเสียหายให้กับผู้เสียหายได้หลายคน และจากเหตุการณ์ดังกล่าว ประเทศญี่ปุ่นได้ประกาศใช้กฎหมายเยียวยาผู้เสียหาย (Crime Victim Payment Law) ในปี ค.ศ. 1981 และในปีเดียวกันได้จัดตั้งกองทุนบรรเทาความเดือดร้อนให้กับผู้เสียหายจากคดีอาญา (Crime Victim Relief Fund)

หลังจากนั้น ในปี ค.ศ. 1995 เหตุการณ์วางระเบิดสถานีรถไฟใต้ดินในโตเกียวด้วยแก๊สซาริน (sarin gas) โดยลัทธิ Aum ได้ฆ่าผู้เสียหาย 12 ศพ และบาดเจ็บถึง 5,510 ศพ เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความตระหนักที่มากขึ้นกับสังคมญี่ปุ่นถึงสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

ในปี ค.ศ. 1999 เครือข่ายแห่งชาติเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหาย (National Network for Victim Support) ได้ถูกตั้งขึ้นเพื่อรับคำปรึกษาให้กับผู้เสียหายในคดีอาญา องค์กรนี้ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนบรรเทาความเดือดร้อนให้กับผู้เสียหายและองค์กรอื่น ๆ

¹⁹¹ ฐิตา ฐิตราไพฑูรย์, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 6, หน้า 63

¹⁹² Setsuo Miyasawa, *The politics of increasing punitiveness and The rising populism in Japanese criminal*

ในปี ค.ศ. 2000 สมาคมผู้เสียหายคดีอาญาและครอบครัวแห่งชาติ (National Association of Crime Victims and Surviving Families) ได้ถูกก่อตั้งขึ้นเพื่อเรียกร้องสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่น

7.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญาเด็กและเยาวชน

สำนักงานตำรวจแห่งชาติของญี่ปุ่นมีแผนการที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีอาญาเล็กน้อยที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีแนวคิดว่าการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้น่าจะมีผลเป็นการลดจำนวนผู้กระทำความผิดซ้ำได้

เหตุที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติตัดสินใจนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เนื่องจากสถิติพบว่าจำนวนเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ (recidivism) มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ในปี ค.ศ. 2006 เด็กและเยาวชนอายุตั้งแต่สิบสี่ปีถูกจับและควบคุมตัวในข้อหาว่ากระทำความผิดอาญา ร้อยละ 30 ของบุคคลดังกล่าวเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำ แม้ว่าจำนวนผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนจะลดลงในรอบสามปีก่อน แต่จำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำกลับเพิ่มขึ้น สำนักงานตำรวจแห่งชาติจึงมีความห่วงใยเด็กหรือเยาวชนที่ได้รับการปลดปล่อยจากกระบวนการยุติธรรมโดยที่ไม่มีการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการซึ่งมีจำนวนถึงร้อยละ 70 ของคดีเด็กและเยาวชนทั้งหมด

จากสถิติการดำเนินคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดพบว่า ร้อยละ 41.5 ศาลจะพิพากษารอการลงโทษ ซึ่งถือได้ว่าเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การนำมาตรการยุติธรรมสมานฉันท์มาใช้กับบุคคลดังกล่าวน่าจะมีผลเป็นการลดอาชญากรรมที่กระทำความผิดซ้ำได้¹⁹³

เดือนมิถุนายน 2001 ในเขตจังหวัด Chiba (Chiba Prefecture) กลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมายจำนวน 130 คนได้ร่วมกันเปิดศูนย์ประชุมกลุ่มครอบครัวสำหรับความผิดที่ผู้กระทำเป็นเด็กและเยาวชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาวัฒนธรรมขอโทษและให้อภัยดั้งเดิมที่ตัดผู้เสียหายจากกระบวนการ โดยการประชุมกลุ่มครอบครัวจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเป็นบุคคลสำคัญที่เข้าร่วมในกระบวนการประชุม เชิงสมานฉันท์เพื่อหาข้อตกลงระงับข้อพิพาททางอาญา¹⁹⁴

กระบวนการประชุมกลุ่มดังกล่าว เริ่มต้นจากการที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชนจะต้องยอมรับความผิด ผู้ประสานงานประชุมจะพบคู่กรณีแต่ละฝ่ายเพื่อยืนยันว่าทั้งผู้เสียหายและ

¹⁹³ Restorative justice Planned in Japan – NPA hopes victim-Juvenile offender Dialogue will cut Recidivism Rate at, 5/12/2007

¹⁹⁴ Prison Fellowship International, Japan and Restorative practices, available in www.restorativejustice.org/editions/2002/sept02/japan

ผู้กระทำความผิดต้องการที่จะเจรจาระงับข้อพิพาทและผลเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา การประชุมจะเปิดให้ผู้มีส่วนได้เสียหลายฝ่ายเข้าร่วมด้วย เช่น ครู ผู้ร่วมงาน สมาชิกในครอบครัว ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด¹⁹⁵

ในการประชุมผู้เข้าร่วมประชุมจะร่วมกันกำหนดข้อตกลงในการเยียวยาความเสียหาย เช่น ให้ผู้กระทำความผิดไปฝึกอบรม ทำงานบริการสาธารณะ รวมทั้งการชดเชยค่าสินไหมทดแทน การประชุมสามารถจัดขึ้นได้ก่อนการดำเนินคดีในชั้นศาลหรือระหว่างรอการลงโทษก็ได้ ผลของข้อตกลงเชิงสมานฉันท์จะถูกส่งไปยังศาลหรือศูนย์ควบคุมตัว (detention center) เพื่อที่จะใช้มาตรการที่กำหนดโดยข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดต่อไป¹⁹⁶

มาตรการการประชุมดังกล่าวได้สร้างสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายและสิทธิของผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่ากระบวนการขอโทษและให้อภัยแบบเดิม

8. แนวทางของสหประชาชาติ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นความแนวคิดใหม่ในสาขาอาชญาวิทยา (Criminology) และเหยื่อวิทยา (Victimology) โดยแนวคิดนี้กำหนดสมมติฐานว่า อาชญากรรมที่เกิดขึ้น ณ ที่แห่งใดจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายและสมาชิกในสังคมพร้อม ๆ กัน ดังนั้น วิธีการที่ดีที่สุดในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม คือ การเปิดโอกาสให้ คู่กรณีทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นร่วมกันซึ่งได้แก่ ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และสมาชิกในสังคม บุคคลทั้งสามนี้จะเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเชิงสมานฉันท์และมีบทบาทสำคัญยิ่งในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความอาญาในรูปแบบนี้ ในขณะที่รัฐ องค์การของรัฐ รวมทั้งผู้ประกอบการวิชาชีพกฎหมายต่าง ๆ จะทำหน้าที่เพียง “ผู้อำนวยความสะดวก” (facilitators) ของกระบวนการยุติธรรม ที่จะช่วยประสานให้คู่กรณีสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กล่าวคือ ความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด การเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย และการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและสมาชิกในสังคม เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถกลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข กระบวนการเชิงสมานฉันท์ซึ่งส่วนใหญ่ใช้วิธีการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทุกฝ่ายเข้ามาประชุมร่วมกันนั้น ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพียงแต่การมุ่งเยียวยาความเสียหายทางร่างกายและทางทรัพย์สิน (The material and physical injuries) แต่ยังมีพิจารณาถึงการเยียวยาความ

¹⁹⁵ Ibid

¹⁹⁶ Ibid

เสียหายทางสังคมทางจิตใจและความเสียหายต่อความสัมพันธ์อันดีอีกด้วย (The Social, psychological and relational injuries)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้รับความสนใจอย่างมากในระดับระหว่างประเทศ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 รัฐบาลแคนาดาและอิตาลีได้ยื่นข้อเสนอไปที่คณะกรรมการว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice) โดยเสนอให้สหประชาชาติจัดทำข้อเสนอแนะระหว่างประเทศ (International Guideline) เพื่อช่วยประเทศต่าง ๆ ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปปรับใช้เป็นกฎหมายภายในประเทศ

เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2544 ประเทศต่าง ๆ 37 ประเทศ ได้ตอบรับข้อเสนอดังกล่าวและได้นำไปสู่การประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะระหว่างประเทศในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ผู้เชี่ยวชาญจาก 16 ประเทศ และผู้สังเกตการณ์ 8 คน จากองค์กรระหว่างประเทศ โดยมีมติร่วมกันที่จะออกข้อตกลงในกฎหมายระหว่างประเทศ (International instrument on restorative justice) เพื่อส่งเสริมการปรับใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแต่ละประเทศ โดยเห็นว่าการออก “หลักการพื้นฐาน” (Basic principal) จะช่วยสร้างมาตรฐานสากลในการปรับใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และทำให้กฎหมายที่ว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแต่ละประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (Economic and social council) ได้รับรอง “หลักพื้นฐานของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางอาญา” (Basic principles on The Use of Restorative Justice programmes in criminal matters) ที่ได้ยื่นโดยคณะกรรมการว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice) โดยการจัดเตรียมของที่ประชุมคณะผู้เชี่ยวชาญ เพื่อส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกนำหลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเชิงสมานฉันท์ไปปรับใช้ในกฎหมายภายในแต่ละประเทศ

“หลักพื้นฐานของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางอาญา” (Basic principles on The Use of Restorative Justice programmes in criminal matters) มีองค์ประกอบทั้งหมด 6 ส่วน คือ เจตนารมณ์ (Preamble) การนิยามศัพท์ (use of terms) การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Use of restorative justice programmes) การดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Operation of restorative justice programmes) แผนการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Continuing development of restorative justice programmes) และข้อยกเว้น (Saving Clause)

8.1 เจตนารมณ์ (Preamble) หลักการพื้นฐานฯ ได้แสดงให้เห็นภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหลายด้าน โดยได้กล่าวถึงเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การจัดการกับการกระทำความผิดอาญาที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมกันของแต่ละบุคคล โดยการสร้างความเข้าใจและสนับสนุนความสงบและสันติสุขในสังคม ผ่านทางการเยียวยาผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และสังคม

มุมมองใหม่นี้เปิดโอกาสให้ผู้ได้รับความเสียหายทุกฝ่ายจากการกระทำความผิดอาญาสามารถแลกเปลี่ยนความรู้สึกและประสบการณ์เพื่อจุดมุ่งหมายในการเติมเต็มความจำเป็นของแต่ละคน

นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังเป็นการให้โอกาสบุคคลสามฝ่ายในการช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญา บุคคลฝ่ายที่หนึ่ง คือ “ผู้เสียหาย” กระบวนการนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้รับคำอธิบายใหม่ทดแทนและมีความรู้สึกที่ปลอดภัยขึ้น บุคคลฝ่ายที่สอง คือ “ผู้กระทำความผิด” กระบวนการนี้เปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น บุคคลฝ่ายที่สาม คือ “ตัวแทนของสังคม” กระบวนการนี้ช่วยให้สังคมเข้าใจถึงสาเหตุอันแท้จริงของการเกิดอาชญากรรมเพื่อหาทางป้องกันมิให้เกิดขึ้นอีก

อย่างไรก็ตาม หลักการพื้นฐานฯ ได้ยืนยันในเจตนารมณ์ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นต้นกำเนิดวิธีการต่าง ๆ หลายรูปแบบที่กว้างและไม่ตายตัว สามารถปรับใช้ได้กับทุกระบบยุติธรรมทางอาญาโดยยึดหลักเนื้อหาทางกฎหมายทางสังคมและทางวัฒนธรรม นอกจากนี้การปรับใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้กระทบกระเทือนสิทธิการดำเนินคดีอาญาของรัฐตามกฎหมายภายในแต่ละประเทศ

8.2 การนิยามศัพท์ (use of terms)

ในหลักการพื้นฐานฯ ได้ให้นิยามว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative justice programmes) หมายถึง โครงการใด ๆ ที่ใช้ “กระบวนการสมานฉันท์” (Restorative process) เพื่อให้บรรลุ “ข้อตกลงสมานฉันท์” (Restorative outcome)” ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงหมายถึง กระบวนการใด ๆ ที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดและบุคคลอื่น ๆ หรือสมาชิกในสังคมที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากการกระทำความผิดทางอาญา ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการระงับข้อพิพาทและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดทางอาญาด้วยความช่วยเหลือของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)

กระบวนการสมานฉันท์ (Restorative process) อาจหมายรวมถึง การเจรจา (mediation) การไกล่เกลี่ย (conciliation) การประชุมกลุ่มเพื่อระงับข้อพิพาท (conferencing and sentencing circles)

ข้อตกลงสมานฉันท์ (Restorative outcome) หมายถึง ข้อสรุปที่เป็นผลมาจากการตกลงตามกระบวนการสมานฉันท์ ข้อตกลงสมานฉันท์ รวมถึง แผนการต่าง ๆ เช่น การเยียวยาความเสียหาย การจ่ายค่าเสียหายให้ผู้เสียหาย การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม เพื่อบรรลุดูวัตถุประสงค์ร่วมกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคล ประโยชน์ส่วนรวม ความรับผิดชอบของกลุ่ม และ การนำกลับมาซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด

โดยสรุปแล้วกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ ทฤษฎีทางกระบวนการยุติธรรมรูปแบบหนึ่งที่เน้นหนักไปที่การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญา โดยการเปิดโอกาสให้ผู้กรณีทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาททางอาญาและหาทางออกที่ดีที่สุดเพื่อบรรลุดูประสงค์ในการให้ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและสังคมสามารถกลับมาอยู่ร่วมกันในสังคม

8.3 การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Use of restorative justice programmes)

หลักการพื้นฐานฯ ข้อ 6 ได้กำหนดให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถปรับใช้ได้กับทุกช่วงการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญา

นอกจากนี้ ในข้อ 7 ของหลักการพื้นฐานฯ ได้กำหนดว่า วิธีการสมานฉันท์อาจถูกนำมาใช้ได้ก็ต่อเมื่อมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด และผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายต้องยินยอมกับกระบวนการสมานฉันท์ โดยความยินยอมนี้ต้องเป็นความยินยอมที่บริสุทธิ์ปราศจากการถูกบังคับ และผู้ให้ความยินยอมสามารถถอนความยินยอมได้ตลอดเวลา ข้อตกลงที่เกิดจากกระบวนการสมานฉันท์ควรจะเกิดจากความสมัครใจทั้งสองฝ่ายและควรมีเนื้อหาที่ระบุถึงหน้าที่ที่สมเหตุสมผลและไม่เกินสมควร

ในข้อ 8 ของหลักการพื้นฐานฯ ได้กำหนดว่า ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดควรจะตกลงกันได้ ในข้อเท็จจริงพื้นฐานที่เป็นฐานแห่งการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของผู้กระทำความผิดในกระบวนการสมานฉันท์จะไม่ถูกนำมาเป็นหลักฐานที่ชี้ว่าผู้กระทำความผิดได้รับสารภาพหากมีการพิจารณาคดีอาญาสามัญในเวลาต่อมา

ข้อ 9 และ 10 ของหลักการพื้นฐานฯ บัญญัติว่า ความหลากหลายและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน รวมทั้งความปลอดภัยของกลุ่ม ต้องนำมาประกอบการพิจารณาปรับใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ข้อ 11 ในกรณีที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม คดีนั้นจะถูกโอนไปยังกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในกระบวนการยุติธรรมควรจะส่งเสริมผู้กระทำความผิดให้มีความรับผิดชอบต่อผู้เสียหายและสังคม และสนับสนุนการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำความผิดอย่างไม่มีปัญหา

8.4 การดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Operation of restorative justice programmes) หลักการพื้นฐานฯ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้ คือ

ประการที่หนึ่ง ในกรณีที่เป็น รัฐสมาชิกควรจะทำ “ข้อเสนอแนะและมาตรฐาน” (Guidelines and standards) ผ่านทางฝ่ายนิติบัญญัติ เพื่อจัดการกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยข้อเสนอแนะนั้นจะต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานฯ ที่กำหนดไว้และต้องกำหนดเรื่องต่อไปนี้เป็น

1. เงื่อนไขการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
2. การจัดการคดีอันเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
3. คุณสมบัติ การฝึกอบรม และการประเมินความสามารถของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)
4. การบริหารงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
5. มาตรฐานของการดำเนินงานหรือกฎการปฏิบัติงานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (ข้อ 12)

ประการที่สอง หลักประกันพื้นฐานในกฎหมายวิธีพิจารณาเพื่อการปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมต่อผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายต้องถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังต่อไปนี้

1. ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายภายในประเทศ ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องมีสิทธิที่จะปรึกษาทนายความ และถ้าหากผู้เสียหายจะต้องมีสิทธิที่ได้รับการช่วยเหลือจากบิดามารดาหรือผู้แทนโดยชอบธรรม
2. ก่อนที่จะให้ความยินยอมกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คู่กรณีต้องได้รับการแจ้งสิทธิ กระบวนพิจารณา และผลกระทบที่เป็นไปได้ของการตัดสินใจของคู่กรณี
3. ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดไม่อาจถูกบังคับ หรือถูกชักนำโดยวิธีการที่ไม่เป็นธรรม ให้เข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือให้ยอมรับข้อตกลงสมานฉันท์ (Restorative outcome) (ข้อ 13)

ประการที่สาม การสนทนาในกระบวนการเชิงสมานฉันท์ที่ไม่ได้ทำขึ้นในที่สาธารณะควรจะเป็นความลับ และไม่ควรถูกเปิดเผยในเวลาต่อมา ยกเว้นแต่การเปิดเผยโดยความยินยอมของคู่กรณี หรือโดยข้อกำหนดของกฎหมายภายใน (ข้อ 14)

ประการที่สี่ ผลของข้อตกลงที่มาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรได้รับการตรวจสอบโดยกระบวนการศาลและทำขึ้นในรูปแบบคำพิพากษาของศาล ซึ่งข้อตกลงควรมีสถานะ

เดียวกับคำพิพากษาและควรจะยกเว้นการดำเนินคดีอาญาซ้ำอีกครั้งหนึ่งในการ กระทำความผิด เดียวกัน (ข้อ 15)

ประการที่ห้า เมื่อไม่มีการตกลงกันระหว่างคู่กรณี คดีควรจะถูกส่งกลับไปสู่กระบวนการ ยุติธรรมปกติ (ข้อ 16)

ประการที่หก การที่คู่กรณีไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ คดีจะถูกส่งกลับไปสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือกระบวนการยุติธรรม ทางอาญาปกติ ขึ้นอยู่กับกฎหมายภายใน การไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ที่ไม่ใช่คำพิพากษาไม่ควรจะถูกพิจารณาเป็นสาเหตุแห่งการเพิ่มโทษของคดีอาญาที่ พิจารณาต่อมา (ข้อ 17)

ประการที่เจ็ด ผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitators) ควรจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคู่กรณี และควรจะทำให้คู่กรณีเคารพซึ่งกันและกัน และสามารถบรรลุข้อตกลงระหว่างคู่กรณี (ข้อ 18)

ประการที่แปด ผู้อำนวยการความสะดวกควรจะเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและสังคม และควร จะได้รับการฝึกอบรมเบื้องต้นก่อนปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการความสะดวก (ข้อ 19)

8.5 แผนการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Continuing development of restorative justice programmes) หลักการพื้นฐานฯ ได้กำหนดให้รัฐควรพิจารณา จัดทำยุทธศาสตร์และนโยบายของชาติที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ (ข้อ 20) รัฐควรจัดให้มีการปรึกษากันระหว่างองค์กรผู้มีส่วนในกระบวนการยุติธรรม ปกติกับผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อพัฒนาความเข้าใจร่วมกันและขยาย ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อเพิ่มการปรับใช้กระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ รวมทั้งการแสวงหาแนวทางความเป็นไปได้ในการนำแนวคิดเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ กับกระบวนการยุติธรรม (ข้อ 21) นอกจากนี้รัฐสมาชิกควรจะส่งเสริมการทำวิจัยในเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อีกด้วย (ข้อ 22)

8.6 ข้อยกเว้น (Saving clause) หลักการพื้นฐานฯ ไม่ได้กระทบกระเทือนต่อสิทธิใด ๆ ของผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหาย ซึ่งได้กำหนดไว้ในกฎหมายของประเทศนั้นหรือในกฎหมาย ระหว่างประเทศที่มีผลใช้บังคับอยู่

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.coj.go.th)

บทที่ 4

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในไทย บทวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ และแนวทางที่นำมาใช้ในกฎหมายไทย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นำมาใช้ในการระงับข้อพิพาทและการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการที่ลดปริมาณคดีที่จะเข้ามาสู่ศาลได้ส่วนหนึ่ง¹ เพราะทำให้เกิดผลดีแก่ทั้งสองฝ่ายที่จะสามารถระงับข้อพิพาทโดยไม่ต้องดำเนินคดีในศาล และยังสามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคู่กรณีและสังคมได้ อย่างไรก็ตาม ได้มีการนำแนวคิดที่คล้ายคลึงกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการในการเบี่ยงเบนคดีหรือการกำหนดมาตรการคุมประพฤติแก่เด็กและเยาวชนในคดีเด็กและเยาวชน และในกระบวนการกำหนดมาตรการที่ให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวได้ปฏิบัติก่อนการขอมความหรือถอนฟ้องในคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์เกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการบังคับโทษแก่ผู้ต้องโทษตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันศาลอาญาและศาลฎีกาได้นำแนวคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาเพื่อนำมาใช้ในการประนอมข้อพิพาทในคดีอาญาโดยนอกจากจะให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าเสียหายแล้ว ยังมีกระบวนการที่ดำเนินการเพื่อให้กระทำความผิดได้สำนึกผิดด้วย โดยออกกระเบียบศาลอาญาว่าด้วยการประนอมข้อพิพาททางอาญา พ.ศ. 2550 และระเบียบของศาลอาญาว่าด้วยการประนอมข้อพิพาทในชั้นฎีกา พ.ศ. 2551

ในบทนี้ จึงขอแยกพิจารณาหลักเกณฑ์และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดำเนินการในคดีเยาวชนและครอบครัว และคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ข้อมูลที่ได้จากการ

¹ โปรดดูรายละเอียดของงานเขียน ของ ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ใน Dr. Kittipong Kittayarak, “**Restorative Justice in Thailand**” a paper presented at Workshop 2 : Enhancing Criminal Justice Reform including Restorative Justice, Eleventh United Nation Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok Thailand, 22 April 2005, pp. 1-12, และโปรดดู Jutharat Ua-Amnoey, **Restorative Justice : A Paradigm Shift in The Thai Criminal Justice System**, 2004, available in restorative justice online, www.restorativejustice.org

สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และบทวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ และการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกฎหมายไทย โดยแยกเป็นหัวข้อ ดังนี้

1. คดีเยาวชนและครอบครัว
2. คดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว
3. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา
4. สรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
5. เปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลไทยและต่างประเทศ
6. บทวิเคราะห์การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลยุติธรรม

1. คดีเยาวชนและครอบครัว

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีเยาวชนและครอบครัวนั้น ได้นำมาใช้ตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้อง และในระหว่างการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว โดยในชั้นก่อนฟ้องนั้น กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้นำรูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 63² แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ได้นำมาใช้เป็นทางเลือกในการเยียวยาฟื้นฟู และลดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น และเปิดโอกาสให้ชุมชนของผู้กระทำผิดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัดแก้ไข และให้เยาวชนได้สำนึกผิดและได้รับการเยียวยาแก้ไข³

² มาตรา 63 บัญญัติว่า ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาโดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนและพฤติการณ์ต่างๆ แห่งคดีแล้ว เห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และเด็กหรือเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจด้วยแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วย ให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นให้เป็นที่สุด

การควบคุมเด็กหรือเยาวชนในสถานพินิจตามวรรคหนึ่ง ให้มีกำหนดเวลาตามที่ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินสองปี

บทบัญญัติในมาตรานี้ มิให้ใช้บังคับแก่การกระทำความผิดอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามกฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกเกินกว่าห้าปีขึ้นไป

³ โปรดดู ศ.ดร.จิตรา วีรบุรินทร์ และคณะ, ผลสัมฤทธิ์ในการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในการแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนที่กระทำความผิด : ศึกษาเฉพาะกรณีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, ในเอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน, วันที่ 4 - 5 กันยายน 2549 ณ ห้องแกรนด์ไดมอนด์ อาคารคอนเวนชั่น เซ็นเตอร์ ศูนย์การประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี หน้า 3:3-9-10

ส่วนการนำมาใช้ในระหว่างการพิจารณานั้น ในศาลเยาวชนและครอบครัวนั้น ได้ใช้รูปแบบของการประชุมกลุ่มเยาวชนในคดีอาญา (healing conference) โดยมีรูปแบบที่ใช้ในออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น แคนาดา แล้วนำมาใช้ในการดำเนินคดีเยาวชนและครอบครัว โดยเน้นการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนตามหลักการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กแทนการลงโทษ ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติก่อนปี พ.ศ. 2549 ได้มีคณะกรรมการดำเนินงาน จำนวน 7 ชุด ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินการรองรับการทำงานในโครงการนี้ โดยมีรูปแบบในการปฏิบัติโดยคำนึงถึงสภาพสังคม การศึกษา วัฒนธรรม และการแสดงออกของประชาชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการประชุมกลุ่ม⁴ ทั้งนี้ โดยอาศัยอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัว ที่จะชะลอการดำเนินคดีไว้ตามมาตรา 95⁵ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ทั้งนี้ แม้ว่าในบทมาตราดังกล่าวจะไม่ได้กำหนดว่าจะต้องมีการประชุมกลุ่มครอบครัวไว้ก็ตาม แต่ศาลเยาวชนและครอบครัวได้นำมาตรการดังกล่าวมาใช้และวางมาตรฐานการปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการประชุมกลุ่มเยาวชนครอบครัว โดยมีหลักเกณฑ์พอสรุปได้⁶ ดังนี้

1. จำเลยต้องยอมรับว่าได้กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้อง และพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำนั้นและการยอมรับนั้นจะต้องไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ อีกไม่ว่าในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ไม่ปรากฏว่าจำเลยเคยกระทำความผิดมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ และไม่ส่งผลร้ายแรงต่อผู้เสียหายหรือชุมชนหรือสังคม จำเลยและครอบครัวมีความพร้อม และเหมาะสมที่จะเข้าสู่ระบบการประชุมกลุ่มเยาวชน เช่น ไม่เป็นผู้บกพร่องทางจิตประสาท ไม่เป็นผู้มีความก้าวร้าวรุนแรง หรือไม่มีความควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ เป็นต้น เป็นคดีอาญาที่ผลของการกระทำผิดไม่กระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่เกี่ยวข้องและสังคมมากเกินไปที่จะยอมรับได้ เช่น ในคดีฆ่าผู้อื่น คดีข่มขืนกระทำชำเรา หรือโทรมหญิง เป็นต้น ซึ่งการเผชิญหน้ากันเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรงหรือตอกย้ำความรู้สึกที่เจ็บปวด

⁴ โปรดดู ศาลเยาวชนและครอบครัว, “การประชุมกลุ่มเยาวชนในคดีอาญา”, เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน, วันที่ 4 - 5 กันยายน 2549 ณ ห้องแกรนด์ไดมอนด์ อาคารคอนเวนชัน เซ็นเตอร์ ศูนย์การประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี หน้า 2:1:50

⁵ มาตรา 95 ในกรณีที่ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรพิพากษา ศาลจะมีคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราว หรือจะส่งตัวไปควบคุมไว้ที่สถานพินิจแห่งใดแห่งหนึ่งชั่วคราว หรือจะให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปพลางก่อนก็ได้

⁶ โปรดดู ศาลเยาวชนและครอบครัว, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 4, หน้า 2:1:51-53 และโปรดดู ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, คู่มือกระบวนการยุติธรรมเชิงเยาวชนแก้ไขในศาลเยาวชนและครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ศรีสยามการพิมพ์, 2551), หน้า 15-22

2. เมื่อองค์คณะเจ้าของสำนวนพิจารณาแล้วว่าคดีควรเข้าสู่ระบบประชุมกลุ่มเยียวยา ให้ส่งชะลอการพิจารณาพิพากษาไว้ จากนั้นนิติกรจะตั้งสำนวนสำหรับการประชุมกลุ่มเยียวยาและเสนอประธานคณะกรรมการดำเนินการประชุมกลุ่มเยียวยาเพื่อพิจารณาอบหมาย และกำหนดตัวผู้พิพากษาสอบทบทับที่ทำหน้าที่ผู้อำนวยการประชุมกลุ่มเยียวยา และในการรวบรวมศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ผู้อำนวยการประชุมกลุ่มเยียวยา อาจเชิญจำเลยหรือผู้เสียหาย รวมทั้งบิดามารดาหรือผู้ปกครองมาพบเพื่อทำการสัมภาษณ์เบื้องต้น หรือรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมด้วยก็ได้

3. ผู้ที่จะเข้ามาเพื่อประชุมกลุ่มเยียวยา จะมี 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายที่หนึ่ง คือ จำเลยและบิดามารดาหรือผู้ปกครอง โดยจำเลยต้องยินยอมเข้าร่วมประชุมโดยสมัครใจ และสามารถถอนตัวออกเมื่อใดก็ได้ ฝ่ายที่สอง คือ ผู้เสียหายและบิดามารดาหรือผู้ปกครอง แต่ถ้าเป็นผู้เยาว์ที่ไม่อาจแสดงความรู้สึกโดยลำพังได้ ก็อาจแสดงเป็นหนังสือได้ และการเข้าร่วมต้องเป็นความสมัครใจและสามารถถอนความยินยอมเมื่อใดก็ได้ ฝ่ายที่สาม คือ ชุมชนซึ่งเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับจำเลยหรือผู้เสียหาย เช่น เพื่อนบ้าน ครู อาจารย์ พยาน ตำรวจ ที่ปรึกษากฎหมาย ทนายความ พนักงานสืบเสาะและพินิจ พนักงานคุมประพฤติ เป็นต้น ฝ่ายที่สี่ คือ บุคคลในกลุ่มวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์จิตแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา เป็นต้น

4. ผู้อำนวยการประชุมต้องจัดการประชุมตามที่มอบหมายให้สำเร็จ โดยราบรื่น นับตั้งแต่การทำความเข้าใจเจตนารมณ์ของการประชุม บทบาท สิทธิ หน้าที่ ระหว่างการประชุมของผู้เข้าร่วม หน้าที่และความรับผิดชอบของจำเลยและผู้เสียหายต่อผลและแผนการเยียวยาแก้ไขที่ประชุมเห็นชอบร่วมกัน นอกจากนี้ ผู้อำนวยการประชุมจะต้องมีความรู้สึกเป็นอิสระจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดตลอดการประชุม

5. ผู้อำนวยการประชุม จะต้องดำเนินการประชุมภายใต้หลักการสามประการ คือ ประการที่หนึ่ง ให้จำเลยได้แสดงออกถึงความรู้สึกผิดและรับผิดชอบต่อการกระทำที่ได้กระทำไป ประการที่สอง ให้จำเลยและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และเห็นใจในความรู้สึกและผลที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความรู้สึกที่ดี และตระหนักว่าทุกคนมิได้เพิกเฉย ละเลยต่อความรู้สึกและความเสียหายที่ผู้เสียหายประสบ ประการที่สาม แสวงหาแนวทางจากผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายเพื่อการเยียวยาแก้ไขจำเลย รวมทั้งผู้เสียหาย (หากจำเป็น)

6. ผู้อำนวยการประชุมจะต้องดำเนินการประชุมให้ได้สาระอย่างน้อยในเรื่อง ดังนี้ ความรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผลกระทบที่แต่ละคนได้รับ ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายได้แสดงความเห็นและเสนอแนะในการวางแผนการเยียวยาแก้ไขจำเลย และหรือผู้เสียหาย อย่างเปิดเผยและเท่าเทียมกัน และในขั้นตอนสุดท้ายต้องให้จำเลยและผู้เสียหายได้มีโอกาสแสดงความรู้สึกและเจตนารมณ์ในการที่จะดำเนินการต่อไปในอนาคต การดำเนินการประชุมจะต้องไม่มีการเตรียมการล่วงหน้า

หน้า แต่ต้องปล่อยให้ประมุขโดยธรรมชาติ และดำเนินการด้วยสภาพแวดล้อมที่ดี แต่หากมีกรณีที่จะก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัย หรือเกิดความไม่สงบเรียบร้อย หรือการโต้เถียงในข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด หรือที่ประชุมต้องการเลื่อน หรือขอเวลาศึกษาข้อมูล ผู้อำนวยการประชุมต้องเลื่อนหรือยกเลิกการประชุม

7. เมื่อได้แผนการเยียวยาแล้ว แผนดังกล่าวต้องเกิดจากความเห็นพ้องต้องกัน และนำเสนอต่อองค์กรเจ้าของสำนวนซึ่งแผนดังกล่าวไม่ได้ผูกพันว่าจะต้องเห็นชอบด้วย เจ้าของสำนวนอาจเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขได้ และคำพิพากษาอาจขึ้นหรือไม่ขึ้นกับแผนก็ได้

8. หลังจากที่มีคำพิพากษา จะมีการตั้งผู้บริหารแผนการเยียวยาแก้ไข โดยแต่งตั้งจากผู้พิพากษาสมทบ หรือคณะกรรมการดำเนินการประชุมกลุ่มเยียวยา เมื่อได้มีการดำเนินการตามแผนครบแล้ว ผู้บริหารแผนจะสรุปผลการดำเนินการเพื่อปิดการเยียวยาแก้ไข แต่ถ้าเห็นว่ามีการฝ่าฝืนก็อาจเสนอให้ผู้พิพากษาปรับปรุงแก้ไขหรือยกเลิกแผนได้

จะเห็นได้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้นำมาใช้ในการดำเนินคดีเด็กและเยาวชนในไทย ทั้งก่อนและหลังฟ้อง ซึ่งหากพิจารณาจากหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติ ตลอดจนมาตรฐานของการปฏิบัติที่กำหนดไว้ในคู่มือกระบวนการยุติธรรมเชิงเยียวยาแก้ไข⁷ ที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกำหนดไว้นั้นเห็นได้ว่าเป็นแนวทางที่ได้มาตรฐานสากลตามแบบที่กฎหมายที่ได้พัฒนารูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีเด็กและเยาวชน ดังนี้

1. การประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไข หมายถึงกระบวนการจัดการให้ผู้เสียหายและจำเลยได้มีโอกาสพบปะ พูดคุย แสดงความรู้สึก เกรงใจถกแถลงแก้ไขปัญหาเพื่อบรรเทาความเสียหายหรือชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดทางอาญาของจำเลย ส่งเสริมและสนับสนุนให้จำเลยแสดงออกซึ่งความรู้สึกเห็นใจผู้เสียหาย สำนึกถึงความเสียหายหรืออันตรายที่เกิดจากการกระทำของตน เพื่อให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของจำเลยได้รับการฟื้นฟูทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ให้กลับคืนสู่สภาพเดิม ก่อนมีการกระทำความผิดให้มากที่สุด อีกทั้งเพื่อให้ผู้เสียหาย จำเลย ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจเป็นบุคคลในสหวิชาชีพ มีส่วนร่วมในการเสนอแนะทางเลือกที่เหมาะสมในการเยียวยาแก้ไขผู้เสียหายและจำเลย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีส่งผลให้ทุกฝ่ายกลับมาอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข⁸ จากนิยามศัพท์ ตามมาตรฐานแนวปฏิบัติของศาลเยาวชนและครอบครัวนี้ เห็นได้ว่า เป็นแนวคิดที่ตรงกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ทุกประการและนำมาใช้เพื่อป้องกัน แก้ไข บำบัดและฟื้นฟูเด็กเยาวชน ตลอดจนสร้างความเข้าใจอันดีทั้ง

⁷ โปรดดู ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, คู่มือกระบวนการยุติธรรมเชิงเยียวยาแก้ไขในศาลเยาวชนและครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ศรีสยามการพิมพ์, 2551), หน้า 15-49

⁸ โปรดดู เพิ่งอ้าง หน้า 15

ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายตลอดจนชุมชน และการเยียวยาผู้เสียหาย รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้เสียหาย ผู้กระทำผิดและชุมชน

ส่วนผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการประชุมกลุ่มเพื่อเอื้อยวานั้น ได้มีนิยามไว้ ดังนี้

- องค์คณะ หมายถึง องค์คณะผู้รับผิดชอบสำนวน
- ผู้ประสานการประชุม หมายถึง ผู้พิพากษาสมทบที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่จัดการและประสานการประชุมกลุ่มเพื่อเอื้อวยาแก้ไขในคดีอาญาให้สำเร็จผลตามวัตถุประสงค์
- ผู้บริหารแผนการเอื้อวยาแก้ไข หมายถึง ผู้พิพากษาสมทบที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารและติดตามผลการปฏิบัติตามแผนการเอื้อวยาแก้ไข
- เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานคดี หมายถึง นิติกร เจ้าหน้าที่ศาลยุติธรรม หรือเจ้าหน้าที่อื่นในศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ติดต่อประสานงานคดี
- อาสาสมัครเครือข่ายชุมชน หมายถึง บุคคลในชุมชนที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว จัดตั้งเป็นอาสาสมัครเครือข่ายชุมชนเพื่อพิทักษ์เด็ก เยาวชนและครอบครัว⁹

2. เกณฑ์พิจารณาเข้าสู่ระบบการประชุมกลุ่มเพื่อเอื้อวยาแก้ไข¹⁰

2.1 จำเลยจะต้องยอมรับว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้องและพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น และการยอมรับนั้นจะต้องไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ อีก ไม่ว่าในข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมาย

2.2 ไม่ปรากฏว่าจำเลยเคยกระทำความผิดมาก่อน เว้นแต่การกระทำนั้นจะเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อย หรือไม่ส่งผลเสียหายร้ายแรงต่อผู้เสียหาย ชุมชน หรือสังคม

2.3 จำเลย หรือผู้เสียหาย และบิดามารดา หรือผู้ปกครองมีความพร้อมและเหมาะสมที่จะเข้าสู่ระบบการประชุมกลุ่มเพื่อเอื้อวยาแก้ไข เช่น ไม่เป็นผู้บกพร่องทางจิตประสาท ไม่เป็นผู้มีความก้าวร้าวรุนแรง หรือไม่สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ เป็นต้น

2.4 เป็นคดีอาญาที่ผลของการกระทำไม่กระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เกี่ยวข้องและสังคมมากเกินไปที่จะยอมรับได้ เช่น ในคดีฆ่าผู้อื่น คดีข่มขืนกระทำชำเรา หรือโทรมหญิง เป็นต้น เว้นแต่องค์คณะจะพิจารณาเห็นสมควร ให้นำเข้าสู่ระบบการประชุมกลุ่มเพื่อเอื้อวยาแก้ไข

3. บุคคลที่สามารถเข้าร่วมประชุมกลุ่มเอื้อวยาแก้ไข

3.1 จำเลยพร้อมบิดามารดา ผู้ปกครองยินยอมที่จะเข้าร่วมประชุมกลุ่มโดยสมัครใจและไม่ว่าเวลาใด ๆ ในระหว่างการประชุม จำเลยมีสิทธิขอถอนตัวจากการประชุมกลุ่มได้เสมอ

⁹ โปรดดู เพ็ญอ้าง หน้า 15-16

¹⁰ มาตรฐานและแนวปฏิบัติข้อ 2-6 มีกำหนดไว้ใน เพ็ญอ้าง หน้า 16-20

3.2 ผู้เสียหายพร้อมบิดามารดา หรือผู้ปกครอง หรือบุคคลที่บิดามารดามอบหมาย ในกรณีที่ผู้เสียหายยังเป็นผู้เยาว์หรือผู้พิการยังไม่เพียงพอแก่การเข้าสู่ระบบการประชุมกลุ่มตามลำพัง

ในกรณีที่ผู้เสียหายยังไม่พร้อมจะปรากฏตัวในการประชุมกลุ่มก็สามารถแสดงความรู้สึก ความต้องการ หรือความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรได้ หรือโดยการแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายเป็นผู้แทนเข้าร่วมการประชุมกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายจะต้องยินยอมเข้าร่วมการประชุมกลุ่มโดยสมัครใจ และไม่ว่าเวลาใด ๆ ในระหว่างการประชุม ผู้เสียหายมีสิทธิจะขอถอนตัวจากการประชุมกลุ่มได้เสมอ

3.3 บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชนที่อย่างน้อยต้องมีความเกี่ยวข้องไม่ว่าในทางใดกับจำเลยหรือผู้เสียหาย หรือมีส่วนได้เสียกับการกระทำที่เกิดขึ้น เช่น เพื่อนบ้าน บุคคลในครอบครัว เพื่อน ครูอาจารย์ของจำเลยหรือผู้เสียหาย พยานที่เห็นเหตุการณ์ หรือสมาชิกบางประเภทในชุมชนที่จำเลย หรือผู้เสียหายอาศัยอยู่ รวมตลอดทั้งตำรวจ ที่ปรึกษากฎหมาย ทนายความ พนักงานสืบเสาะและพินิจ พนักงานคุมประพฤติ เป็นต้น รวมทั้งบุคคลที่เป็นอาสาสมัครเครือข่ายชุมชนของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวด้วย อนึ่ง จำนวนของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายจำเลยหรือฝ่ายผู้เสียหายที่เข้าร่วมการประชุมกลุ่มควรมีจำนวนเท่ากันหรือใกล้เคียงกัน

3.4 บุคคลในกลุ่มสหวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา เป็นต้น ซึ่งในบางคดีอาจมีความจำเป็นต้องอาศัยความรู้หรือประสบการณ์ตรงของบุคคลเหล่านี้ ในการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา เพื่อการบรรลุแผนการเยียวยาแก้ไขจำเลยหรือผู้เสียหาย

3.5 ผู้ประสานการประชุม ทำหน้าที่ประสานและดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการประชุมกลุ่ม

3.6 เจ้าหน้าที่ประสานงานคดี ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้ประสานการประชุม

4. คุณสมบัติของผู้ประสานการประชุม

4.1 ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุม ควรมีคุณสมบัติอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

1) มีความชำนาญในการติดต่อสื่อสารสามารถสร้างความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่าย

2) มีความสามารถในการประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการบริการ เยียวยา แก้ไข สอดส่อง มีความรู้ความเข้าใจในระบบการพิจารณาพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัว มีความรู้ความเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกของจำเลยและผู้เสียหาย อันเป็นผลจากการกระทำผิดที่เกิดขึ้น

3) มีคุณสมบัติส่วนตัวที่ดีในการเปิดใจให้กว้างให้เกียรติและรับฟังผู้อื่น ซื่อสัตย์ รักษาความลับ รับผิดชอบ มีความเป็นกลาง เป็นอิสระจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย สามารถแยกแยะ อารมณ์ส่วนตัวออกจากเหตุและผลของเรื่อง สามารถวิเคราะห์การทำงานของตนเองได้ เพื่อประโยชน์ ในการประเมินและปรับปรุงประสิทธิภาพของการดำเนินการประชุมกลุ่มเพื่อขยายของศาลในภาพรวม

4.2 ผู้ประสานงานประชุม จะต้องจัดการประชุมกลุ่มเพื่อขยายแก้ไขในคดีที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จผลตามวัตถุประสงค์ และราบรื่นตามภารกิจ หน้าที่ของผู้ประสานการประชุม

5. การนำคดีเข้าสู่การประชุมกลุ่มเพื่อขยายแก้ไข

5.1 เมื่อมีคำสั่งให้นำคดีเข้าสู่ระบบการประชุมกลุ่มเพื่อขยายแก้ไข องค์กรคณะจะมี คำสั่งชะลอการพิพากษาคดีนั้นไว้ก่อน โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 95 แห่งพระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

5.2 เจ้าหน้าที่ประสานงานคดีนำสำเนาคำฟ้อง สำเนารายงานกระบวนการพิจารณา และ สำเนารายงานข้อเท็จจริงของเด็ก เยาวชน และครอบครัวที่ได้รับ ตั้งเป็นสำนวนสำหรับการประชุม กลุ่มเพื่อขยายแก้ไข

5.3 เมื่อตั้งสำนวนเสร็จแล้ว ให้รีบเสนอสำนวนต่ออธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและ ครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัด แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว หรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจ เพื่อพิจารณากำหนดตัวผู้พิพากษาสมทบ และมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุม ทั้งนี้อาจกำหนดจากผู้พิพากษาสมทบที่อยู่ใน คณะกรรมการบริหารและดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงขยายแก้ไข หรือคณะอนุกรรมการ ดำเนินการประชุมกลุ่มเพื่อขยายแก้ไขก็ได้

5.4 เมื่อทราบชื่อผู้พิพากษาสมทบ ที่จะเป็นผู้ประสานการประชุมแล้ว ให้เจ้าหน้าที่ ประสานงานคดีแจ้งผู้ประสานการประชุมทราบ เพื่อตรวจสอบสำนวน ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวคดีนั้น และพิจารณากำหนดตัวบุคคลที่จำเป็นต้องเชิญเข้าร่วม ประชุมกลุ่มเพื่อขยายแก้ไข พร้อมทั้งกำหนดวันเวลาและสถานที่จัดประชุม โดยให้ผู้ประสานการประชุมบันทึกรายละเอียดไว้เป็นหลักฐานในสำนวนการประชุมกลุ่มเพื่อขยายแก้ไข

ในการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการประชมนั้น ผู้ประสานการประชุมอาจ เชิญจำเลยและหรือผู้เสียหาย รวมทั้งบิดามารดาหรือผู้ปกครองมาพบ เพื่อทำการสัมภาษณ์เบื้องต้น หรือรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมด้วยก็ได้ (ตามแบบรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เบื้องต้นฯ เอกสาร หมายเลข 1 ท้ายมาตรฐานและแนวปฏิบัตินี้)

5.5 ให้เจ้าหน้าที่ประสานงานคดีติดต่อประสานงานกับบุคคลต่างๆ ที่ผู้ประสานการประชุมกำหนดให้เชิญเข้าร่วมประชุม ทั้งนี้ให้ใช้วิธีติดต่อทางโทรศัพท์ และจดหมายหรือวิธีอื่นใดที่จะทำให้แน่ใจว่าทุกคนทราบกำหนดเวลาและสถานที่นัดประชุมล่วงหน้า รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการจัดประชุม พร้อมทำยืนยันการเข้าร่วมประชุม

หากมีความจำเป็นต้องเลื่อนประชุม เจ้าหน้าที่ประสานงานคดีจะต้องแจ้งให้ผู้เข้าร่วมประชุมทราบ

6. การดำเนินการประชุม

6.1 วันนัดประชุม เมื่อทุกฝ่ายมาพร้อมกันแล้ว ก่อนเริ่มเข้าสู่เนื้อหาของการประชุมผู้ประสานการประชุมจะต้องทำความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มเพื่อเยี่ยวยาแก้ไขในเรื่องดังต่อไปนี้ให้ชัดเจน

1) วัตถุประสงค์ เป้าหมาย เจตนารมณ์ กระบวนการ ขั้นตอนการประชุม และบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลในระหว่างการประชุมและหลังการประชุม

2) บรรยากาศระหว่างการประชุม ซึ่งอาจมีความกดดันหรือมีความตึงเครียด ทุกฝ่าย ควรควบคุมรักษาอารมณ์ความรู้สึก

3) ทางเลือกต่าง ๆ ที่ผู้เข้าร่วมประชุมและคนเสนอ เพื่อกำหนดในแผนการเยี่ยวยาแก้ไข จำเลยและหรือผู้เสียหายจะต้องตั้งอยู่บนความสมเหตุสมผลปฏิบัติได้จริง และสามารถ ส่งผลเป็นการเยี่ยวยาแก้ไขอย่างแท้จริง

4) ผลสรุปที่ได้จากการประชุม รวมทั้งแผนการเยี่ยวยาแก้ไข จะต้องนำเสนอต่อองค์คณะคตินั้นพิจารณาเพื่อให้ความเห็นชอบก่อน ซึ่งอาจมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้

5) จำเลยและผู้เสียหาย (ถ้าหากมาร่วม) ต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการหรือแผนการเยี่ยวยาแก้ไข

6) ผู้ประสานการประชุมจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้การประชุมเป็นไปโดยราบรื่น เป็นระเบียบตามลำดับ และเป็นผู้เน้นย้ำสรุปประเด็นการหารือ รวมทั้งบันทึกผลการประชุมและหรือแผนการเยี่ยวยาแก้ไขที่ได้จากการประชุม โดยมีเจ้าหน้าที่ประสานงานคดีเป็นผู้ช่วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่าย โดยเฉพาะจำเลยและผู้เสียหายมีความเข้าใจที่ตรงกันในทุกประเด็นปัญหาที่ได้หารือนำเสนอกันในระหว่างการประชุม รวมทั้งบทบาทหน้าที่ ความผูกพันที่จะเกิดขึ้นจากข้อตกลงในที่ประชุม

6.2 ผู้ประสานการประชุมจะต้องแจ้งแก่ผู้เข้าร่วมประชุม ห้ามนำข้อมูลที่ได้จากการประชุมไปเปิดเผย และให้ผู้เข้าร่วมประชุมลงนามว่าจะไม่นำข้อมูลไปเปิดเผย (ตามแบบข้อตกลงที่จะไม่เปิดเผยข้อมูลฯ เอกสารหมายเลข 2 ท้ายมาตรฐานและแนวทางปฏิบัตินี้)

6.3 ผู้ประสานการประชุมจะต้องดำเนินการประชุมภายใต้แนวคิดหลัก 3 ประการ คือ

- 1) ให้จำเลยได้แสดงออกถึงความรู้สึกผิดและรับผิดชอบต่อการกระทำที่ได้ทำลงไป
- 2) ให้จำเลยและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจและเห็นใจในความรู้สึกและผลที่ผู้เสียหายได้รับ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความรู้สึกที่ดีและตระหนักว่าทุกคนมิได้เพิกเฉยต่อความรู้สึกและความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ

3) แสวงหาแนวทางจากผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายเพื่อการเยียวยาผู้เสียหายและฟื้นฟูแก้ไขจำเลย หนึ่งในการเยียวยาผู้เสียหายนั้น มิได้หมายความว่าความถึงการเยียวยาด้วยตัวเงินเท่านั้น และแม้จะได้เยียวยาความรู้สึกของผู้เสียหายแล้ว ก็ไม่จำเป็นที่ผู้เสียหายจะต้องยกโทษให้จำเลยเสมอไป

6.4 ผู้ประสานการประชุม จะต้องดำเนินการประชุมเพื่อให้ได้สาระอย่างน้อยในเรื่องดังต่อไปนี้

1) ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยให้จำเลยและผู้เสียหายหรือผู้เห็นเหตุการณ์อื่นเล่าเรื่องที่เกิดขึ้น

2) ให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เล่าถึงผล หรือผลกระทบที่แต่ละคนได้รับหลังจากเกิดเหตุการณ์ขึ้น

3) ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็น เสนอแนะแนวทาง ในการที่จะวางแผนเยียวยาผู้เสียหายและแก้ไขฟื้นฟูจำเลยอย่างเปิดกว้าง ทัวถึง และเท่าเทียม รวมทั้งการให้จำเลยเข้ามารับผิดชอบในผลเสียหายอันเกิดจากการกระทำของตน

4) ในขั้นตอนสุดท้ายของการประชุม ผู้ประสานการประชุมต้องเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและจำเลยได้แสดงความรู้สึกและแสดงเจตนารมณ์ในการก้าวเดินต่อไปข้างหน้าเพื่ออนาคตที่ดีกว่า และพยายามช่วยให้ผู้เสียหายและจำเลยสามารถกลับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้ดังเดิม

6.5 จะต้องไม่มีการเตรียมการหรือกำหนดล่วงหน้าเกี่ยวกับการกำหนดให้ผู้เข้าร่วมประชุมพูดหรือแสดงออกในเรื่องใด อย่างไร หากแต่ต้องปล่อยให้การประชุม ดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติตามครรลองของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ผู้ประสานการประชุมต้องเป็นเพียงผู้เสนอแนวทางตามความต้องการของผู้เข้าร่วมประชุม เพื่อ

- 1) ให้เกิดความรู้สึกที่ดีระหว่างผู้เสียหายกับจำเลย
- 2) ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายยอมรับและตระหนักในศักดิ์ศรีของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
- 3) ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายรู้สึกว่ามีความเป็นธรรม โปร่งใส ไร้วางใจได้ในกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรือที่กำลังจะเกิดขึ้นในการประชุมหรือภายหลังการประชุม
- 4) ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายตระหนักในความสำคัญของตนที่มีต่อที่ประชุมกลุ่ม เพื่อเยียวยาแก้ไข

6.6 ผู้ประสานการประชุมจะต้องเลื่อนหรือยกเลิกการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไข แล้วแต่กรณีเมื่อ

- 1) เห็นว่าจะเกิดความไม่ปลอดภัยแก่ผู้เข้าร่วมประชุม
- 2) เมื่อไม่สามารถควบคุมหรือดำเนินการประชุมให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย
- 3) เมื่อคู่กรณียังคงโต้เถียงกันในเรื่องข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด
- 4) เมื่อผู้เข้าร่วมประชุมต้องการให้เลื่อนการประชุมหรือหยุดพักการประชุมหรือต้องการถอนตัวจากที่ประชุม
- 5) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจำเป็นต้องขอเวลาเพื่อศึกษาเพื่อหาหรือแนวทางที่กำหนดโดยที่ประชุมก่อนที่จะตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับ

6.7 ผู้ประสานการประชุมจะต้องจำกัดขอบเขตของประเด็นปัญหาที่กำลังดำเนินการประชุมเพื่อหาแนวทางการเยียวยา และแก้ไขฟื้นฟูไว้ในวงจำกัดเพียงเท่าที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงในคดีที่มีการฟ้องร้องกันเท่านั้น

6.8 ในการประชุมแต่ละครั้ง จะต้องจัดทำรายงานการประชุมที่มีเนื้อหาสาระตามข้อ 6.4 และให้ผู้เข้าร่วมประชุมลงนามไว้ (ตามแบบสรุปผลการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไข เอกสารหมายเลข 3 ท้ายมาตรฐานและแนวปฏิบัตินี้)

6.9 ในกรณีที่ผู้เสียหายไม่เข้าร่วมการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไข ไม่ส่งผู้แทนเข้าประชุมแทน และไม่แสดงความรู้สึก ความต้องการหรือความเห็นหรือถอนตัวตามข้อ 3.2 ถือว่า การประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไขไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ หรือในระหว่างการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไขหากปรากฏว่าจำเลยมีพฤติกรรมรุนแรง ให้ผู้ประสานการประชุมเสนอความเห็นต่อองค์คณะเพื่อมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไป

ข้อสังเกต คณะผู้วิจัยเห็นว่า มาตรฐานในข้อ 5 และข้อ 6 ข้างต้น เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานสากลและที่ปฏิบัติอยู่ในหลักการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ เช่น นิวซีแลนด์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น โดยถือว่า กระบวนการประชุมกลุ่มเยียวยาจะเริ่มได้ต่อเมื่อจำเลยยอมรับที่จะเข้าร่วมในการประชุม และประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่มเยียวยา รวมทั้งความยินยอมของผู้เสียหายด้วย และการประชุมจะยุติหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถอนตัว ผู้ประสานการประชุมมีบทบาทในการประสานให้เป็นไปตามความต้องการของทั้งสองฝ่ายและที่ประชุม และดำเนินการเพื่อให้การประชุมเป็นไปอย่างสมอบภาค ให้เกียรติ และมุ่งให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายทั้งทางร่างกายและจิตใจ ส่วนจำเลยได้แสดงความรู้สึกและรับผิดชอบต่อสิ่งที่ก่อให้เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย ชุมชนและสังคม จึงถือว่า มาตรฐานที่กำหนดนี้ มีหลักการและกระบวนการที่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากลในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว

นอกจากนี้ ในกระบวนการกำหนดแผนการเยียวยาแก้ไข¹¹ ได้มีมาตรฐานและแนวปฏิบัติ ดังนี้

7. แผนการเยียวยาแก้ไข

7.1 แผนการเยียวยาแก้ไข คือ แผนที่ได้จากการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไข ซึ่งจะใช้เป็นหลักและแนวทางปฏิบัติสำหรับจำเลยหรือผู้เสียหาย หากองค์กรฯ ได้ให้ความเห็นชอบแล้ว ทั้งนี้ แนวการเยียวยาแก้ไขจะต้องมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1) เป็นแผนที่ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนเสนอแนะและยอมรับร่วมกัน เช่น การให้จำเลยและหรือผู้เสียหายเข้าร่วมกิจกรรมที่ศาลหรือหน่วยงานใดจัดขึ้น และอื่น ๆ ตามแต่ที่ประชุมจะกำหนด

2) เป็นแผนที่เกิดจากการเห็นพ้องต้องกันของผู้เข้าร่วม โดยไม่มีการบังคับ

3) ต้องไม่เป็นการผูกมัดองค์กรฯ ให้ต้องยอมรับตามแผนนั้น โดยเด็ดขาด เว้นแต่องค์กรฯ จะเห็นชอบด้วย หรือองค์กรฯ อาจมีคำแนะนำให้มีการปรับปรุงแก้ไขแผนนั้นบางประการ ซึ่งผลของคดีตามคำพิพากษาอาจขึ้นหรือไม่ขึ้นกับแผนนั้นก็ได้

7.2 หลังจากที่มีการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไขเสร็จสิ้นแล้ว ผู้ประสานการประชุมจะต้อง ทำแบบเสนอแผนการเยียวยาแก้ไข ซึ่งมีรายละเอียดของแนวทางปฏิบัติพร้อมทั้งระยะเวลาที่ต้องใช้ในการดำเนินการตามแผนและผู้รับผิดชอบดำเนินการตามแผนต่อองค์กรฯ เพื่อพิจารณา (ตามแบบเสนอแผนการเยียวยาแก้ไข เอกสารหมายเลข 4 ทั่วยมาตรฐานแนวทางปฏิบัติ)

ในการเสนอแผนการเยียวยาแก้ไขดังกล่าว ผู้ประสานการประชุมต้องเสนอให้มีการวางเงื่อนไขการคุ้มครองประเพณีคดี มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าระยะเวลาการดำเนินการตามแผนและให้จำเลยมารายงานตัวต่อผู้พิพากษาสมทบหรือพนักงานคุมประพฤติ

7.3 เมื่อได้แผนการเยียวยาแก้ไขแล้ว ให้ผู้ประสานงานการประชุมจัดทำแนวทางปฏิบัติตามแผนให้ผู้รับการเยียวยาและแก้ไข บิดามารดา หรือผู้ปกครองลงนามรับทราบแนวปฏิบัติและมอบให้แก่บุคคลดังกล่าวเก็บไว้เป็นหลักฐานคนละ 1 ชุด (ตามแบบแนวทางปฏิบัติตามแผนการเยียวยาแก้ไข เอกสารหมายเลข 5 ทั่วยมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติ)

7.4 เมื่อองค์กรฯ พิจารณาและเห็นชอบด้วยกับแผนการเยียวยาแก้ไข ที่ผู้ประสานการประชุมเสนอ อาจจรายงานกระบวนการพิจารณาเลื่อนการพิพากษาออกไปอีก โดยให้มีการปฏิบัติตามแผนก่อนพิพากษา หรือมีคำพิพากษาไปโดยพิพากษาบังคับให้จำเลยปฏิบัติตามแผนแล้วแต่จะ

¹¹ โปรดดู เฟิงอ้าง หน้า 21-22

เห็นสมควร ให้องค์คณะกำหนดในรายงานกระบวนการพิจารณาหรือคำพิพากษาดังว่า มอบหมายให้ผู้พิพากษาสมทบที่ได้รับการเสนอในแบบเสนอแผนการเยียวยาแก้ไขเป็นผู้บริหารแผน

ในกรณีที่เลื่อนการพิพากษาไปโดยให้มีการปฏิบัติตามแผนก่อนนั้น ถ้าปรากฏว่า จำเลยได้ปฏิบัติตามแผนครบถ้วน องค์คณะอาจพิพากษาให้รอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษหรือให้มีการคุมประพฤติด้วยหรือไม่ก็ได้ และถ้าเห็นสมควรอาจใช้ดุลพินิจให้ระยะเวลาที่จำเลยได้ปฏิบัติตามแผนมาหักออกจากระยะเวลาที่จะให้มีการรอการลงโทษ รอการกำหนดโทษ หรือการคุมประพฤติก็ได้

8. บทบาทของผู้บริหารแผน

8.1 ผู้บริหารแผนต้องศึกษาแผนการเยียวยาแก้ไขให้เข้าใจชัดเจน เกี่ยวกับมาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแผน และต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเยียวยาแก้ไขตามแผน

8.2 ผู้บริหารแผนจะต้องติดต่อประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในแผนการเยียวยาแก้ไข รวมทั้งอาสาสมัครเครือข่ายชุมชน เพื่อเตรียมการดำเนินการตามแผน

8.3 ในกรณีที่จำเลยหรือผู้เสียหายหรือบิดามารดา ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามแผน หรือมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดทำให้ไม่สามารถดำเนินการตามแผนการเยียวยาแก้ไข หรือไม่สามารถดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น ผู้บริหารแผนต้องรายงานให้องค์คณะทราบโดยทันที (ตามแบบรายงานการติดตามการปฏิบัติตามแผนการเยียวยาแก้ไข เอกสารหมายเลข 6 ทำมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติ) เพื่อองค์คณะจะได้พิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร เช่นอาจแก้ไขเพิ่มเติมแผนการเยียวยาแก้ไข หรือยกเลิกแผน หรือให้มีการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไขใหม่ หรือสั่งให้ดำเนินการอื่นใดตามที่เห็นสมควร

8.4 เมื่อมีการดำเนินการตามแผนการเยียวยาแก้ไขเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว ผู้บริหารแผนจะต้องสรุปผลการดำเนินการเพื่อรายงานองค์คณะทราบเพื่อปิดการเยียวยาและแก้ไข

9. บันทึกสรุปผลการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไข

9.1 บันทึกสรุปผลการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไขที่เสนอองค์คณะนั้นอย่างน้อย ต้องมีรายการดังต่อไปนี้

1) หมายเลขคดี ชื่อคู่ความ และผู้เสียหาย

2) วัน เวลา สถานที่ที่จัดการประชุม

3) รายชื่อ และตำแหน่งของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน พร้อมลงลายมือชื่อ

4) บรรยายากศในการประชุมโดยสังเขป และระดับความร่วมมือของจำเลยและผู้เสียหายในระหว่างการประชุม

5) แผนการเยียวยาแก้ไขที่ได้จากการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไข ตลอดจนระยะเวลาในการดำเนินการตามแผน ขั้นตอน วิธีการ องค์กรหรือบุคคลที่จะทำหน้าที่ติดตามสอดส่องการดำเนินการตามแผน

6) ข้อเสนอแนะหรือความเห็นของผู้ประสานการประชุม (ถ้ามี)

ข้อสังเกต คณะผู้วิจัย เห็นว่า การกำหนดแผนการเยียวยาแก้ไข บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารแผนและบันทึกสรุปผลการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาแก้ไข ตามที่กำหนดไว้ใน ข้อ 7 - 9 ข้างต้น เป็นหลักการที่ได้มาตรฐานในการกำหนดแผนโดยกำหนดให้วิธีการกำหนดแผนเกิดจากความประสงค์ของผู้เข้าร่วมประชุมอันเป็นหลักการที่สำคัญของกระบวนการ *restorative justice* และข้อตกลงดังกล่าว อาจมีการแก้ไขได้ โดยไม่ผูกมัดศาล นอกจากนี้ ข้อที่เป็นหลักการสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การติดตามผลการปฏิบัติการตามแผน ซึ่งในข้อ 8 นั้นกำหนดไว้ชัดเจนว่าให้ผู้บริหารแผนมีหน้าที่ในการติดตามและประสานงานกับชุมชนเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามแผนและประสานให้แก่องค์คณะผู้พิพากษาได้ทราบถึงผลการปฏิบัติหรือข้อขัดข้องอันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงแผนการเยียวยาได้หรือเพิกถอนแผนได้ เช่นเดียวกัน ดังนั้น กระบวนการกำหนดแผนการเยียวยาและการติดตามการปฏิบัติการจึงสอดคล้องกับมาตรฐานสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เช่นเดียวกับในกฎหมายต่างประเทศเช่น นิวซีแลนด์ ฝรั่งเศส เป็นต้น

กรณีศึกษาการไกล่เกลี่ยเพื่อเยียวยาแก้ไขในศาลเยาวชนกลาง ได้แก่ คดีที่หญิงอายุ 15 ปี และชายอายุ 16 ปี มีบ้านอยู่ชอยเดียวกันและเรียนอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน ทั้งสองคนชอบพอกันโดยบิดามารดาไม่ทราบเรื่อง ต่อมาทั้งสองคนได้มีเพศสัมพันธ์กันและฝ่ายหญิงตั้งครรภ์ มารดาฝ่ายหญิงเรียกให้บิดามารดาฝ่ายชายรับผิดชอบ และมาทำให้ถูกต้องตามประเพณี และเรียกค่าสินสอด 50,000 บาท แต่บิดามารดาฝ่ายชายไม่ยอม บิดามารดาฝ่ายหญิงจึงร้องทุกข์และย้ายออกไปที่อื่น เพราะอับอายเพื่อนบ้านจนตลอดบุตร ตำรวจดำเนินคดีของฝ่ายชายข้อหาพรากผู้เยาว์และข่มขืนกระทำชำเรา และนำคดีมาสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว องค์คณะพิจารณาแล้ว เห็นว่าจำเลยรับสารภาพและควรใช้มาตรการไกล่เกลี่ยเยียวยาโดยให้ชะลอคำพิพากษาไว้ก่อนให้ใช้ชีวิตสำหรับเด็ก ตามมาตรา 95 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 และมาตรฐาน และแนวปฏิบัติสำหรับการไกล่เกลี่ยเยียวยาแก้ไข

การไกล่เกลี่ยเริ่มจากการแยกกันสัมภาษณ์ฝ่ายผู้เสียหายและจำเลยถึงสาเหตุในการไม่ตกลงกันในชั้นแรก และ ผู้ไกล่เกลี่ยได้ให้ผู้เสียหายและมารดาผู้เสียหายเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นพร้อมผลกระทบต่อครอบครัวและถามจำเลยว่ารู้สึกรู้สึอย่างไรต่อข้อมูลที่ได้รับฟัง และปรับความเข้าใจให้แก่ทั้งสองฝ่าย เพื่อให้เข้าใจกัน ในท้ายที่สุด จึงได้ตกลงค่าเสียหาย เป็นเงิน 35,000 บาท แต่เนื่องจากมารดาจำเลยมีเงินเพียง 10,000 บาท จึงขอผ่อนชำระอีก 25,000 บาท ภายใน 6 เดือนโดยโอนเข้าบัญชี

เพื่อจะไม่ต้องมาพบจำเลยอีก และห้ามจำเลยมายุ่งเกี่ยวกับผู้เสียหาย เมื่อตกลงกันได้ ผู้ไกล่เกลี่ยจึงทำบันทึกสรุปแผนการเยียวยาแก้ไขเสนอต่อองค์กรคณะ และศาลเยาวชนและครอบครัวจึงพิพากษาว่ามีความผิด และให้รอการลงโทษโดยการคุมประพฤติไว้ ภายในเวลา 6 เดือน และให้รายงานตัวกับผู้พิพากษาสมทบ 2 เดือนต่อครั้ง และเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ผู้พิพากษาสมทบเห็นควรและแจ้งให้จำเลยทราบ และให้จำเลยปฏิบัติตามแผนการเยียวยาโดยเคร่งครัด¹²

สำหรับงานวิจัยที่ประเมินผลสัมฤทธิ์ของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการดำเนินคดีเด็กและเยาวชน มีงานวิจัยหลายฉบับ ที่ได้ประเมินผลการปฏิบัติงานว่าได้รับผลเป็นที่พอใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี เช่น การดำเนินการในศาลเยาวชนและครอบครัวนนทบุรี¹³ ศาลเยาวชนและครอบครัวเชียงใหม่¹⁴ เป็นต้น หรือแม้กระทั่งในกระบวนการก่อนฟ้องซึ่งดำเนินการในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ดังงานวิจัยของรองศาสตราจารย์ ดร.จิตรา วีรบุรินทร์ และคณะผู้วิจัย ซึ่งศึกษาว่ามีผลเป็นที่น่าพอใจ¹⁵

¹² โปรดดู เพิ่งอ้าง หน้า 98-99

¹³ โปรดดู ประกายรัตน์ ดันธีรวงศ์, การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลจังหวัดนนทบุรีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว, วารสารยุติธรรมปริทัศน์ หน้า 90-95 ใน ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม (www.library.coj.go.th) โดยนำมาใช้ในสองรูปแบบ คือ รูปแบบการประชุมกลุ่มเยียวยา (healing conference) และการไกล่เกลี่ยเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพและเยียวยาผู้ความในคดีอาญา (Mediation for restorative in criminal case) โดยนำมาใช้เป็นมาตรการเสริมเพื่อให้คำพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัว ตรงกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของบุคคลที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุด และถือว่าเป็นเสมือน safety net ที่คอยรองรับเด็กและเยาวชนให้หลุดพ้นจากกระบวนการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ จนมาสู่ศาลและถือเป็นการลดปริมาณคดีที่ต้องขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาด้วย, โปรดดู เพิ่งอ้าง หน้า 95

¹⁴ โสภิศ อินทสโร, ผลของการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ตามหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: กรณีศึกษาของศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สิงหาคม 2550 หน้า 1-126 และโปรดดู คมกริช วรรณไพบูลย์, การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงเยียวยาแก้ไข (restorative justice) มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ วารสารสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษภาค 5 ฉบับที่ 21 เดือนเมษายน 2552 สืบค้นจาก <http://www.lannatoday.net/index.php/-/5/130-21-52-restorative-justice> 9/8/2552

¹⁵ โปรดดูรายละเอียดใน รศ.ดร.จิตรา วีรบุรินทร์ และคณะผู้วิจัย, ผลสัมฤทธิ์ในการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน มาใช้ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด : ศึกษาเฉพาะกรณีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, สนับสนุนงบประมาณโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนและเสริมสร้างสุขภาพ, เอกสารการประชุมระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 4 “การพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน” วันที่ 4 - 5 กันยายน 2549 ณ ศูนย์การประชุมอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัดปทุมธานี, หน้า 3:3:1-46

อย่างไรก็ดี การดำเนินการดังกล่าวยังมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการและงบประมาณ ตลอดจนความชำนาญและความเข้าใจของผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหรือผู้ใกล้ชิด ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาไว้ในบทที่ 1 หัวข้อบททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแล้ว จึงไม่นำเสนอในบทนี้

แต่ประเด็นที่คณะผู้วิจัยจะขอนำเสนอคือการนำมาตรการดังกล่าวมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไม่ว่าจะเป็นการนำมาใช้ในชั้นก่อนการฟ้องคดี ในระดับของกรม พินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และสำนักงานอัยการสูงสุดโดยการส่งไม่ฟ้องคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ในกรณีที่เห็นว่าน่าจะใช้มาตรการควบคุมในสถานพินิจแทนการฟ้องคดีตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 63 หรือการที่ศาลเยาวชนและครอบครัวใช้การบังคับตามแผนเยี่ยมยาและฟื้นฟู รวมถึงการใช้วิธีการสำหรับเด็กแทนการพิพากษาลงโทษตามมาตรา 95 กล่าวได้ว่าทั้งสองกรณียังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่ให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะถือคำในบัญญัติของมาตรา 63 และมาตรา 95 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 แล้ว พบว่าไม่มีบทบัญญัติใดที่กำหนดให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและศาลต้องนำมาตรการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ เพื่อความประสงค์ที่จะให้เกิดการเข้าใจหรือสร้างความสัมพันธ์ในระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายตลอดจนครอบครัว หรือชุมชนก่อนที่จะมีความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคำวินิจฉัยของผู้พิพากษา แต่ในทางปฏิบัติของทั้งกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและศาลเยาวชนและครอบครัวได้ดำเนินการเป็นมาตรการเสริมและมีหลักการ มาตรฐานและแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทางปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดผลในการแก้ไขเยียวยาผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน และการเยียวยาให้แก่ผู้เสียหาย และความร่วมมือระหว่างผู้กระทำความผิด ครอบครัว ชุมชนและผู้เสียหาย จึงถือได้ว่ามีการนำมาตรการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพื่อเยียวยาความเสียหายและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในทางปฏิบัติของศาลเยาวชนและครอบครัวอย่างกว้างขวาง

อย่างไรก็ดี คณะผู้วิจัยเห็นว่า การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นควรนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมที่มีหลักเกณฑ์กฎหมายอย่างชัดเจนและเป็นมาตรการหลัก และควรกำหนดไว้ในกฎหมาย มิฉะนั้นอาจมีปัญหว่ามาตรการที่นำมาใช้จะสามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้องเพียงใด และควรขยายไปถึงมาตรการที่เกิดขึ้นก่อนที่ศาลจะรับฟ้อง เพราะคดีส่วนใหญ่ของคดีเด็กและเยาวชนมีหลักการที่จะไม่ฟ้องมากกว่าฟ้องคดี จึงควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินการตามกระบวนการดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนเช่นเดียวกัน

2. คดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

การกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550¹⁶ การดำเนินคดีแก่ผู้กระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเป็นการดำเนินคดีอาญาในฐานะทำร้ายร่างกาย และโดยทั่วไปมักจะไม่ฟ้องคดี เพราะถือเป็นเรื่องครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามีทำร้ายภรรยา แต่หลังจากที่มีพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวออกมา และมีหลักเกณฑ์เพื่อให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ต้องรับโทษจำคุกได้ และบัญญัติให้ ความผิดฐานกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว เป็นความผิดอันยอมความได้ หากผลของการ กระทำความผิดไม่ถึงทำร้ายร่างกายบาดเจ็บสาหัส จึงทำให้คดีดังกล่าวสามารถยอมความโดยมี เงื่อนไขในการประนีประนอมยอมความทั้งในชั้นก่อนฟ้องและในระหว่างกระบวนการดำเนินคดีได้ ดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 12 ดังนี้

“มาตรา 12 ในกรณีศาลพิพากษาว่า ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวมีความผิดตามมาตรา 4 ศาลมีอำนาจกำหนดให้ใช้วิธีการฟื้นฟู บำบัดรักษา คุมความประพฤติ ผู้กระทำความผิด ให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นกระทำการอันเป็นเหตุให้เกิด การใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือทำอันตรายไว้ ตามวิธีการและระยะเวลาที่ศาลกำหนดแทนการ ลงโทษผู้กระทำความผิดก็ได้

ในกรณีที่มีการยอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้อง ในความผิดตามมาตรา 4 ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณี จัดให้มีการทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการยอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องนั้น และกำหนดให้นำวิธีการตามวรรคหนึ่งเป็นเงื่อนไขในการ ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงดังกล่าวโดยอนุโลม โดยอาจรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหาย หรือบุคคล ในครอบครัวประกอบด้วยก็ได้ หากได้ปฏิบัติตามครบถ้วนตามบันทึกข้อตกลงและเงื่อนไขดังกล่าวครบ ถ้วนแล้ว จึงให้มีการยอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องในความผิดตามมาตรา 4 หากผู้ต้องหาหรือจำเลยฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลมี อำนาจยกคดีขึ้นดำเนินการต่อไป

หลักเกณฑ์และวิธีการตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีผู้พิพากษา ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา หรือรัฐมนตรีประกาศกำหนด แล้วแต่กรณี”

จากบทบัญญัติในมาตรา 12 หากเป็นวรรคแรก จะเป็นมาตรการที่ศาลจะเลือกไม่ใช้โทษ จำคุก โดยการใช้วิธีการหลีกเลี่ยงอย่างอื่นแทน ส่วนในมาตรา 12 วรรคสอง ซึ่งเป็นมาตรการกำหนด เงื่อนไขการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความโดยมีเงื่อนไข และอาจรับฟังความคิดเห็นของ

¹⁶ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 41 ก. ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2550

ผู้เสียหายและบุคคลในครอบครัวประกอบด้วยก็ได้ ซึ่งก็เป็นมาตรการที่จะไม่ดำเนินคดีอาญา และไม่บังคับโทษจำคุก ซึ่งในกรณีหลังนี้ เป็นเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประการหนึ่ง

นอกจากนี้ ในมาตรา 16 ได้กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือศาล มีอำนาจตั้งผู้ประนีประนอม เพื่อทำหน้าที่ประนีประนอมข้อพิพาทก่อนการยอมความ ซึ่งประกอบด้วย บุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติของคู่ความ หรือบุคคลที่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือศาลเห็นสมควร เพื่อให้คำปรึกษา หรือช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ย ให้คู่ความได้ยอมความกัน หรืออาจมอบหมายให้นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลใดช่วยเหลือไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ยอมความกันได้ และเมื่อผู้ประนีประนอมที่ได้รับแต่งตั้งได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยแล้วให้รายงานผลการไกล่เกลี่ยต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลแล้วแต่กรณี

ในกรณีที่ไกล่เกลี่ยสำเร็จ ให้ผู้ประนีประนอมจัดให้มีสัญญายอมความขึ้น หรือจะขอให้เรียกคู่ความมาทำสัญญายอมความกันต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลก็ได้

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลเห็นว่าสัญญายอมความไม่ฝืนต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลดำเนินการให้เป็นไปตามสัญญายอมความนั้น (มาตรา 16 วรรคสาม)

จากบทบัญญัติในมาตรา 12 วรรคสอง และมาตรา 16 ข้างต้น แม้ว่ารูปแบบของการยอมความในคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว จะมีลักษณะคล้ายกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาหรือคดีอื่น ๆ แต่โดยเนื้อหาของการดำเนินการดังกล่าวมีความประสงค์จะให้สามฝ่ายปรองดองกันและปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันเองและบุตร อันเป็นการฟื้นฟูสัมพันธภาพที่ดีแก่กัน โดยผู้ประนีประนอมจะเป็นผู้ดำเนินการเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี และกำหนดเงื่อนไขในการที่ต้องปฏิบัติก่อนการยอมความ ดังนั้น แม้กฎหมายจะไม่ได้กำหนดว่าเป็นการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่หากได้นำแนวคิดและวิธีการที่ดำเนินการในศาลเยาวชนและครอบครัวมาปรับใช้กับคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ก็จะก่อให้เกิดผลที่ทำให้คู่กรณีมีความเข้าใจกัน และสามารถรู้ถึงปัญหาและความรู้สึก ผลกระทบต่อการกระทำด้วยความรุนแรง ซึ่งจะทำให้สามารถลดความขัดแย้งและลดการกระทำผิดซ้ำได้

การดำเนินการเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยให้ยอมความนั้น ได้มีระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการยอมความถอนคำร้องทุกข์ ในชั้นสอบสวน พ.ศ. 2551 ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 12 วรรคสาม และมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 กำหนดวิธีการไกล่เกลี่ย การบันทึกข้อตกลงยอมความและการติดตามผลการปฏิบัติตามสัญญายอมไว้ในข้อ 4-10 ดังนี้

1. ในระหว่างการสอบสวน หากพนักงานสอบสวนเห็นว่าข้อหากระทำความรุนแรงในครอบครัวหรือการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นกรณีเกี่ยวกับความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295 และพหุการณ์แห่งคดีไม่ร้ายแรงพอมีทางปรองดองกันได้ หรือคู่กรณีร้องขอ พนักงานสอบสวนอาจจัดให้มีการไกล่เกลี่ยให้ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวกับผู้ต้องหาว่ากระทำความรุนแรงในครอบครัวได้ยอมความกัน โดยพนักงานสอบสวนเป็นผู้แจ้งนัดให้คู่กรณีได้พูดคุยเจรจาไกล่เกลี่ยยอมความกัน โดยอาจตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลทำการไกล่เกลี่ยตามมาตรา 16 วรรคหนึ่ง ได้ (ข้อ 4)

2. ในการไกล่เกลี่ยนอกจากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายแล้ว ถ้ามีเหตุจำเป็นและสมควรก็ให้ผู้ทำการไกล่เกลี่ยเรียกบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาให้ความคิดเห็นประกอบหรือร่วมไกล่เกลี่ยด้วยก็ได้แล้วแต่เหตุผลและความจำเป็นแต่ละกรณี

เมื่อคู่กรณีสามารถยอมความกันได้ และเงื่อนไขข้อตกลงยอมความไม่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนก็ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีการไกล่เกลี่ยทำสัญญายอมความให้ แล้วเสนอสัญญายอมความดังกล่าวให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบพร้อมคู่กรณีไปทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการยอมความหรือถอนคำร้องทุกข์ต่อหน้าพนักงานสอบสวนตามมาตรา 12 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติฯ และการทำสัญญายอมให้เป็นไปตามแบบ คร. 9 ท้ายระเบียบ (ข้อ 5)

3. การไกล่เกลี่ยยอมความนั้น อาจทำได้ทั้งในกรณีที่ได้มีคำร้องทุกข์แล้วหรือกรณีที่ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวไม่ประสงค์จะร้องทุกข์ (ข้อ 6)

4. ในการทำบันทึกข้อตกลงก่อนการยอมความหรือถอนคำร้องทุกข์ แม้ว่าจะไม่ได้มาจากการไกล่เกลี่ยยอมความก็ตาม แต่ถ้าพนักงานสอบสวนเห็นว่า เป็นความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัวการกระทำโดยสมัครใจของผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และไม่อยู่ในอาณัติข่มขู่ หรือหลอกลวงจากผู้อื่น และผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว ยินดีปฏิบัติตามเงื่อนไข ก็ให้พนักงานสอบสวนจัดทำบันทึกข้อตกลง ภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่ต้องไม่เกินอายุความฟ้องร้อง และให้ลงลายมือชื่อไว้ทั้งสองฝ่าย ตามแบบ คร. 10 ท้ายระเบียบ

แต่ถ้ามีความผิดตามมาตรา 295 ของประมวลกฎหมายอาญาเป็นบทหนักด้วย พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายอาญาจะต้องจัดให้มีการไกล่เกลี่ยยอมความและทำบันทึกข้อตกลงก่อนการยอมความ

บันทึกข้อตกลงก่อนการยอมความทั้งสองกรณี ให้ส่งให้ศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงในครอบครัวและพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเพื่อทราบและติดตามผลการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลง (ข้อ 7)

5. พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว เป็นผู้ติดตามและสอดส่องให้ผู้ต้องหาปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงก่อนการ ขอมความ และให้มีอำนาจในการให้คำแนะนำให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อตกลงด้วย (ข้อ 8) และใน กรณีที่ผู้ต้องหาจงใจฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงเบื้องต้น ให้เจ้าหน้าที่รายงานให้พนักงาน สอบสวนหรือศูนย์ปฏิบัติการทราบ (ข้อ 9)

6. ในกรณีที่มีการปฏิบัติครบถ้วนตามบันทึกข้อตกลงภายในกำหนดให้พนักงานสอบสวน ส่งสำนวนพร้อมความเห็นไปยังพนักงานอัยการเพื่อสั่งโดยไม่ชักช้า

ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนบันทึกข้อตกลงไม่ว่าพนักงานสอบสวนจะเห็นเองหรือได้รับรายงาน จากพนักงานเจ้าหน้าที่ให้พนักงานสอบสวนยกคดีดังกล่าวทำการสอบสวนและส่งตัวผู้กระทำความ รุนแรงในครอบครัว และสำนวนการสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการเพื่อพิจารณาสั่ง (ข้อ 10)

สำหรับกระบวนการที่ยอมความ ถอนคำร้องทุกข์ หรือถอนฟ้องในศาลนั้น มีหลักเกณฑ์ที่ กำหนดไว้ในข้อ 10 ของระเบียบอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาการดำเนินการแก่ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวแทนการลงโทษและ เงื่อนไขการยอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้อง พ.ศ. 2550¹⁷ ดังนี้

“ข้อ 10 ในกรณีที่มีการยอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องในความผิดตาม มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ให้ศาลจัด ให้มีการทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการยอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องนั้น และ กำหนดวิธีการตามข้อ 4 ถึงข้อ 9 ข้อเดียวหรือหลายข้อ มาเป็นเงื่อนไขในการปฏิบัติตามบันทึก ข้อตกลงดังกล่าวโดยอนุโลม โดยอาจรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายหรือนุคคลในครอบครัว ประกอบด้วยก็ได้ หากได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงและเงื่อนไขดังกล่าวครบถ้วนแล้ว จึงให้มีการ ยอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องในความผิดดังกล่าวได้ หากจำเลยฝ่าฝืนหรือไม่ ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว ในข้อนี้หรือข้ออื่น ๆ ข้อใดข้อหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจยกคดีขึ้นคำเนินการ ต่อไป”

ข้อสังเกตในมาตรการไกล่เกลี่ยยอมความของกลุ่มนี้ไม่ว่าจะเป็นมาตรการในชั้นก่อนฟ้องคดี หรือระหว่างการพิจารณาคดีหรือกระบวนการก่อนที่ศาลจะพิพากษาลงโทษนั้น เห็นได้ว่า กฎหมาย เปิดโอกาสให้มีดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีเพื่อบรรลุนิติข้อตกลงในการยอมความ ซึ่งมี เป้าหมายในการสร้างความเข้าใจระหว่างกัน และผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวได้รับการ เยียวยาความเสียหายและผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวจะต้องปรับปรุงพฤติกรรมในการปฏิบัติ ต่อบุคคลในครอบครัวรวมถึงการกำหนดมาตรการคุมประพฤติบางอย่างที่ก่อให้เกิดความรุนแรงใน

¹⁷ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนพิเศษ 163 ง. วันที่ 26 ตุลาคม 2550

ครอบครัวยุติธรรมในเวลาที่ถูกหมายกำหนด ซึ่งถือได้ว่าเป็นเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างหนึ่ง

แต่ถ้าพิจารณากระบวนการในการมีส่วนร่วมของการประชุมเพื่อไกล่เกลี่ยนั้น กรณีตาม มาตรา 16 มาตรา 12 วรรคสอง และในข้อ 10 เห็นได้ว่า กฎหมายและระเบียบไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหามานานในคดีดังกล่าว ในทางตรงกันข้ามกลับให้บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้มีวิชาชีพในทางสังคมสงเคราะห์หรือจิตวิทยาให้มีบทบาทในการกำหนดมาตรการที่ใช้กับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว มาตรการนี้จึงแตกต่างจากการประชุมกลุ่มครอบครัวหรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย (VOM) ซึ่งให้ความสำคัญต่อการที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะเป็นผู้เสนอแนวทางออกที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดนั้น ดังนั้น ในกระบวนการนี้จึงไม่ตรงกับเป้าหมายที่ให้ความสำคัญต่อผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและชุมชนในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการเกี่ยวกับทางออกของข้อพิพาทนี้

ส่วนการตกลงยอมความแล้วให้เจ้าพนักงานหรือศาลตรวจสอบความถูกต้องของข้อตกลงซึ่งต้องทำเป็นบันทึกการยอมความ กรณีนี้ถือเป็นมาตรการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของข้อตกลงซึ่งมีอยู่ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยทั่วไป ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่า เป็นมาตรการที่ถูกต้องและควรกำหนดไว้ในกฎหมายเพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นธรรม

จากหลักเกณฑ์ของกฎหมายและข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินการไกล่เกลี่ยยอมความระหว่างคู่กรณีในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวนั้น กล่าวได้ว่ามีแนวคิดในการดำเนินการคล้ายกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ระหว่างคู่กรณีเพื่อให้กลับเข้าไปอยู่ด้วยกันในครอบครัวได้ต่อไป นอกจากนี้รูปแบบในการร่วมประชุมตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 16 นั้น โดยเป็นการร่วมมือกันระหว่างคู่กรณี เจ้าหน้าที่ และคนในครอบครัวหรือนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา แต่ไม่มีบทบาทที่จะต้องดำเนินการครบถ้วนทุกคนตามที่กำหนดไว้ จึงอาจมีการตกลงกันโดยไม่มีผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นนอกจากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด รวมถึง ไม่จำเป็นต้องดำเนินการให้ผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดได้เปิดเผยความรู้สึกที่เป็นสาเหตุของการกระทำความผิดหรือผลกระทบที่ได้จากการกระทำความผิดซึ่งเป็นการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน แต่ได้เน้นที่การประชุมเพื่อตกลงให้บรรลุการยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว ส่วนการกำหนดข้อตกลงในการยอมความโดยมีเป้าหมายที่จะกำหนดวิธีการให้ผู้กระทำความรุนแรงต้องปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมถึงการชดเชยค่าเสียหายด้วย ซึ่งการประชุมในลักษณะนี้ เป็นรูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวที่ได้กระทำในกรณีเยาวชนกระทำความผิด เพียงแต่เทคนิคและวิธีการที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายได้พบปะและเล่าความรู้สึกต่าง ๆ นั้น ยังไม่ปรากฏในระเบียบหรือหลักเกณฑ์ในปัจจุบัน จึงเป็นปัญหาและแนวทางปฏิบัติที่อาจเกิดปัญหาได้ว่า หากจะดำเนินการตามมาตรา 16 นั้น บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยและกระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อจะ

ก่อให้เกิดข้อตกลงที่เป็นมาตรการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และการเยียวยาความเสียหายและความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีนั้น จะต้องดำเนินการอย่างไร เพราะไม่ได้มีมาตรฐานและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเหมือนในศาลเยาวชนและครอบครัว นอกจากนี้ ยังมีปัญหาว่าองค์กรใดจะเป็นผู้ติดตามผลของการดำเนินการให้เป็นไปตามข้อตกลง และหน่วยงานที่จะรายงานต่อศาลหรือเจ้าพนักงานควรเป็นหน่วยใด¹⁸ ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะได้เพิ่มเติมไว้ในระเบียบในโอกาสต่อไป มิฉะนั้นการยอมความดังกล่าวอาจเป็นเพียงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและเป็นมาตรการแทนการลงโทษ โดยการประชุมดังกล่าวไม่ได้มีแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์หรือหาทางออกในลักษณะที่เป็นรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

สำหรับแนวทางปฏิบัติของการดำเนินคดีความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเพิ่งใช้บังคับมาไม่ถึงปีนี้ แม้จะมีหลักเกณฑ์การตกลงยอมความแล้ว แต่ยังไม่มียานวิจัยประเมินผลของการประชุมไกล่เกลี่ยว่าอย่างไร แต่คณะผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ตามที่จะนำเสนอในหัวข้อที่ 4 ของบทนี้

ส่วนการกำหนดมาตรฐานการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีความรุนแรงในครอบครัวยังไม่ได้กำหนดไว้ แต่มีคู่มือการจัดหลักสูตรฝึกอบรมให้แก่ผู้ประนีประนอม ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว โดยมีเรื่องที่ต้องรมให้แก่งผู้ทำหน้าที่ประนีประนอมในคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวโดยวิธีการดำเนินการไกล่เกลี่ยถือหลักการตามแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งถือว่าแนวทางที่จะนำมาใช้ในการไกล่เกลี่ยในคดีดังกล่าวของไทย ได้ใช้แนวทางการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นพื้นฐาน¹⁹

สำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวนั้นในปัจจุบันได้มีการดำเนินการแล้วในแต่ละจังหวัด โดยการประสานการทำงานระหว่างพนักงานสอบสวนกับนักสังคมสงเคราะห์ในแต่ละจังหวัดโดยผ่านทางพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด แต่ยังไม่

¹⁸ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มาตรา 13 ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จัดให้มีระบบงานสนับสนุนการดำเนินงานและบังคับให้เป็นไปตามมาตรา 10 , 11 และมาตรา 12 โดยออกเป็นกฎกระทรวง ซึ่งปัจจุบันมีกฎกระทรวงดังกล่าวออกมาแล้วโดยมีศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นหน่วยงานที่ช่วยสนับสนุนในการดำเนินการดังกล่าว แต่ไม่ได้ใช้พนักงานคุมประพฤติเหมือนในการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว โปรดดู กฎกระทรวงกำหนดระบบงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการบังคับให้เป็นไปตามมาตรา 10 มาตรา 11 และมาตรา 12 พ.ศ. 2553 (127 ร.จ. ตอนที่ 27 ก ลงวันที่ 26 เมษายน 2553)

¹⁹ โปรดดู สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หลักสูตรฝึกอบรมพนักงานเจ้าหน้าที่พนักงานสอบสวน และผู้ประนีประนอม ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เสนอต่อ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, พฤษภาคม 2552 หน้า 232-233

ได้รวบรวมสถิติการดำเนินงานและการประเมินผลการปฏิบัติเนื่องจากเพิ่งจะดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

สำหรับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ นั้น กรมคุมประพฤติได้นำมาใช้บางกรณี โดยไม่ได้มีกฎหมายกำหนดให้นำมาใช้ที่ชัดเจน โดยมีสถิติจาก กรมคุมประพฤติในระหว่างมิถุนายน 2004 ถึง มิถุนายน 2006 ว่ามีการนำการประชุมกลุ่มชุมชนโดย จัดให้มีการพบปะระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ ปรากฏว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 3,700 ราย และได้ประสบความสำเร็จในการบรรลุข้อตกลงถึง 3,143 ราย²⁰

3. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา

โดยหลักแล้วในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย การดำเนินกระบวนการพิจารณามีความประสงค์ในการพิสูจน์ความผิดและลงโทษผู้กระทำความผิดตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด แต่ในส่วนที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดอาญานั้น ได้กำหนดไว้ในมาตรา 38 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเป็นคดีที่สามารถเปรียบเทียบคดีได้ เช่น คดีที่มีโทษปรับสถานเดียวหรือคดีอุทธรณ์โทษ หรือโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท และพนักงานสอบสวนเห็นว่าไม่ควรต้องรับโทษจำคุก โดยผู้เสียหายและผู้ต้องหายินยอมให้เปรียบเทียบปรับ พนักงานสอบสวนจะเปรียบเทียบปรับโดยกำหนดค่าปรับให้ผู้ต้องหาชำระ หากผู้ต้องหาชำระ ก็จะยุติคดีเพราะคดีอาญาเล็กน้อยตามมาตรา 39 (3) ประกอบกับมาตรา 37 แต่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายนั้น มาตรา 38 กำหนดให้พนักงานสอบสวนที่มีอำนาจเปรียบเทียบปรับมีอำนาจกำหนดค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายโดยให้ผู้ต้องหาจะต้องชดเชย แต่การกำหนดค่าทดแทนดังกล่าวเป็นมาตรการที่ไม่มีผลต่อกระบวนการดำเนินคดีอาญาที่จะเล็กน้อย เพียงแต่ให้ความสะดวกในการที่ผู้เสียหายจะได้รับค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดเท่านั้น และในกรณีดังกล่าวมิได้มีความประสงค์จะทำให้คู่กรณีมีความเข้าใจในเหตุผลหรือผลของการกระทำความผิดเหมือนดังแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในอีกกรณีหนึ่งซึ่ง ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญา คือ การที่พนักงานอัยการยื่นขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหายในคดีความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ชิงทรัพย์ ครอบครอง หนีงอ ยักยอก และรับของโจร โดยขอต่อศาลในคำขอท้ายฟ้องของพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 แต่หากเป็นกรณีอื่น ๆ ผู้เสียหายต้องยื่นขอต่อศาลในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ หากผู้เสียหายได้รับความเสียหาย

²⁰ See Wanchai Roujanawong, "Restorative Justice for Juveniles and Adults in Thailand", 2006, see also Ankana Boonsit, **Restorative Justice in Thailand: Lesson learned**, 2005 in restorative justice online, www.restorativejustice.org

ในคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับคดีแพ่ง และเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียงและทรัพย์สิน ซึ่งไม่อาจเรียกร้องได้ตามมาตรา 43 โดยยื่นขอถอนศาลสืบพยาน ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 44/1 ซึ่งถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้มีโอกาสเรียกร้องค่าเสียหายที่ตนสูญเสียไปในคำฟ้องของพนักงานอัยการ

จากการกำหนดสิทธิของผู้เสียหายที่จะเรียกร้องค่าเสียหายในคดีอาญาที่พนักงานอัยการฟ้องนี้ ศาลอาญาจึงมีระเบียบศาลอาญา ว่าด้วย แนวปฏิบัติในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา พ.ศ. 2549 ที่กำหนดเกี่ยวกับการประนอมข้อพิพาททางอาญาและทางแพ่งเพื่อให้ผู้ต้องหาและผู้เสียหายได้ตกลงในทางแพ่งก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีอาญา โดยมีหลักเกณฑ์พอสรุปได้ ดังนี้

1. เมื่อศาลรับคำร้องให้ศาลมีคำสั่งนัดพร้อมผู้เสียหายและจำเลยเพื่อประนอมข้อพิพาทในวันนัดถัดไปที่มีอยู่แล้ว ซึ่งอาจเป็นวันนัดสอบคำให้การจำเลยในคดีอาญา วันนัดตรวจพยานหลักฐาน หรือวันนัดพร้อม แต่ถ้าในเวลานั้นไม่มีวันนัดใด ๆ หรือมีวันนัดแต่นานเกินกว่าหนึ่งเดือน เช่น อยู่ระหว่างรอสืบพยานต่อเนื่องในคดีอาญา ก็ให้ศาลมีคำสั่งกำหนดวันนัดพร้อมผู้เสียหายกับจำเลยเพื่อประนอมข้อพิพาท (ข้อ 11)

2. ในวันนัดได้สวนมูลฟ้อง ศาลอาจไต่ถามถึงคู่ความในเบื้องต้นและอาจมีคำสั่งให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการประนอมข้อพิพาทโดยจะนัดไต่สวนมูลฟ้องควบคู่ไปด้วยก็ได้ (ข้อ 13)

3. เมื่อได้มีคำสั่งให้ประทับฟ้องคดีอาญาแล้ว หากศาลยังไม่ได้ไต่ถามถึงคู่ความตามข้อ 13 ก็ให้ศาลมีคำสั่งนัดพร้อมคู่ความเพื่อประนอมข้อพิพาทในวันเดียวกับวันนัดสอบคำให้การจำเลยและตรวจพยานหลักฐาน (ข้อ 14)

4. ดำเนินกระบวนการพิจารณาในวันนัดพร้อมเพื่อประนอมข้อพิพาท ให้ดำเนินการดังนี้

4.1 ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เมื่อถึงวันนัดพร้อมเพื่อประนอมข้อพิพาท ให้ดำเนินการเกี่ยวกับคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ดังนี้

1) ในกรณีที่จำเลยยังไม่ได้รับสำเนาคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนให้ศาลมอบสำเนาคำร้องดังกล่าวแก่จำเลย

2) สอบถามคำให้การของจำเลยในคดีส่วนแพ่ง โดยจำเลยจะให้การด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ และไม่ว่าจำเลยจะให้การหรือไม่ ให้ศาลบันทึกไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณา หากจำเลยขอยื่นคำให้การเป็นหนังสือ ก็ให้ศาลกำหนดระยะเวลาให้ตามที่เห็นสมควร

3) ไต่ถามถึงผู้เสียหายกับจำเลยในเบื้องต้น

3.1) ในกรณีที่สามารถตกลงกันได้เฉพาะคดีส่วนแพ่ง โดยผู้เสียหายได้ถอนคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทน ก็ให้จำหน่ายคดีส่วนแพ่งออกจากสารบบความ แต่ถ้าประสงค์จะให้ศาลมีคำ

พิพากษตามยอม ก็ให้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความไว้รอพิพากษาไปพร้อมกับคดีอาญา และในส่วน of คดีอาญา ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปตามปกติ

3.2) ในกรณีที่สามารถตกลงกันได้ทั้งคดีอาญาและคดีแพ่ง

ก. ถ้าคดีอาญาเป็นความผิดอันยอมความกันได้และผู้เสียหายได้ถอนคำร้องทุกข์คดีอาญา ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีทั้งหมดออกจากสารบบความ แต่ถ้าผู้เสียหายประสงค์จะให้ศาลมีคำพิพากษตามยอมในคดีส่วนแพ่ง ก็ให้ศาลสั่งจำหน่ายคดีอาญาและพิพากษาคดีแพ่งตามสัญญาประนีประนอมยอมความ

ข. ถ้าคดีอาญาเป็นความผิดที่ไม่อาจยอมความกันได้และจำเลยให้การรับสารภาพ ก็ให้ศาลมีคำพิพากษาคดีอาญา ส่วนคดีแพ่งถ้าผู้เสียหายไม่ได้ถอนคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทน เพราะประสงค์จะให้ศาลมีคำพิพากษตามยอม ก็ให้ศาลมีคำพิพากษตามสัญญาประนีประนอมยอมความไปในฉบับเดียวกับคำพิพากษาคดีอาญา

3.3) ในกรณีที่ไม่สามารถตกลงกันได้ และ

ก. ผู้เสียหายหรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ หรือ

ข. ศาลเห็นสมควรเนื่องจากผู้เสียหายกับจำเลยมีความสัมพันธ์กันมาก่อนไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ทางครอบครัวหรืออาชีพการงาน หรือเป็นความผิดที่กระทำโดยประมาท หรือเป็นกรณีที่ศาลเห็นว่า การประนีประนอมข้อพิพาทจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่คู่กรณีหรือสังคมโดยรวม

ศาลอาจมีคำสั่งให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทต่อไปโดยให้ศูนย์นัดความกำหนดนัดสืบพยานโจทก์ พยานผู้เสียหายและพยานจำเลยควบคู่ไปด้วยก็ได้

4.2 สำหรับในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ เมื่อถึงวันนัดพร้อมเพื่อประนีประนอมข้อพิพาทศาลอาจไกล่เกลี่ยคู่ความในเบื้องต้น และอาจมีคำสั่งให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทต่อไปโดยจะให้ศูนย์นัดความกำหนดวันนัดสืบพยานโจทก์และพยานจำเลยควบคู่ไปด้วยก็ได้

5. หลักเกณฑ์และวิธีการประนีประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามระเบียบศาลอาญาว่าด้วยการประนีประนอมข้อพิพาทโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาวิธีการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายรวมทั้งมาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของจำเลย (ข้อ 25)

6. การพิพากษาคดี

ในกรณีที่ผู้เสียหายกับจำเลยตกลงกันได้ ให้นำความในข้อ 15.3 (1) (2) มาใช้บังคับโดยอนุโลม (ข้อ 27)

คดีที่เข้าสู่กระบวนการประนีประนอมข้อพิพาท หากผู้ประนีประนอมข้อพิพาทได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับมาตรการที่สมควรนำมาใช้เพื่อแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของจำเลยหรือเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายหรือสังคม

เช่น การรอกการกำหนดโทษ การรอกการลงโทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัย หรือการลงโทษในสถานเบาสาลพึงพิจารณาความเห็นดังกล่าวประกอบการวินิจฉัยชี้ขาดคดี (ข้อ 28)

นอกจากนี้ ในการประนอมข้อพิพาทในคดีอาญา เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของประธานศาลฎีกาที่ต้องการให้มีการ ไกล่เกลี่ยคดีในชั้นฎีกา อธิบดีศาลอาญาได้ออกระเบียบศาลอาญาว่าด้วยการประนอมข้อพิพาทในชั้นฎีกา พ.ศ. 2551 เพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นช่องทางในการแสวงหาวิธีการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย รวมทั้งมาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของจำเลย ทั้งเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายของคู่ความ และเพื่อให้เกิดความสมานฉันท์แก่คู่กรณีอยู่แล้ว เพื่อให้การประนอมข้อพิพาทในศาลอาญา และในชั้นฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับแนวปฏิบัติการดำเนินการไกล่เกลี่ยคดีในชั้นศาลอาญาและศาลฎีกา โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญดังนี้

1) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลอาญา

มีการจัดตั้งศูนย์ประนอมข้อพิพาทขึ้นในศาลอาญา โดยมีหน้าที่จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ประนอมข้อพิพาทของศาลอาญา ประสานงานและอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประนอมข้อพิพาทในการปฏิบัติหน้าที่ และจัดเตรียมเอกสารสำนวนความต่าง ๆ ตลอดจนดำเนินการอย่างอื่นที่จำเป็นเพื่อให้การประนอมข้อพิพาทเป็นไปด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (ข้อ 5) และอธิบดีศาลอาญาแต่งตั้งผู้ประนอมข้อพิพาทประจำศาลอาญา ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในข้อ 6 ซึ่งผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจะต้องมีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น แพทย์ศาสตร์ เกษศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ บริหารธุรกิจ บัญชี เศรษฐศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศิลปศาสตร์ จิตวิทยา สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ นิติศาสตร์ หรือรัฐศาสตร์ เป็นต้น และต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในข้อ 7 โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต มีบุคลิกภาพ มีความประพฤติ และทัศนคติที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติหน้าที่ผู้ประนอมข้อพิพาท และเป็นผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งที่ศาลอาญาอนุมัติ

ศูนย์ประนอมข้อพิพาทเป็นผู้จัดการจัดให้ผู้ประนอมข้อพิพาทมาปฏิบัติหน้าที่ในวันเวลาใด และการมอบหมายสำนวนความเรื่องใดให้ผู้ประนอมข้อพิพาทรับผิดชอบตามคำสั่งของอธิบดีศาลอาญาหรือรองอธิบดีศาลอาญาที่ได้รับมอบหมาย ในกรณีที่คู่ความตกลงกันขอให้แต่งตั้งบุคคลหนึ่งหรือหลายคนที่มีไต่อยู่ในบัญชีรายชื่อผู้ประนอมข้อพิพาทของศาลอาญา เป็นผู้ประนอมข้อพิพาทเฉพาะคดี ให้ศูนย์ประนอมข้อพิพาทเสนอเรื่องต่ออธิบดีหรือรองอธิบดีที่ได้รับมอบหมายเพื่อมีคำสั่ง

ผู้ประนอมข้อพิพาทจะต้องมีจริยธรรม ตามที่กำหนดไว้ในข้อ 10 คือ ต้องมีวุฒิภาวะ น่าเชื่อถือ อดทน เยือกเย็น ไม่ข่มขู่บังคับให้ยอมความ มีศิลปะในการประนอมข้อพิพาท ไม่นำความลับไปเปิดเผย มีความเป็นกลาง ไม่มีอคติ มีความอดุสาหะ มีเมตตากรุณา มีทัศนคติที่ดี อุทิศเวลา และมีศีลธรรมอันดีงาม และพึงปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ

2) วิธีการเข้าสู่กระบวนการประนอมข้อพิพาท

เมื่อศาลมีคำสั่งให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการประนอมข้อพิพาท ให้ศูนย์ประนอมข้อพิพาท กำหนดวันนัดประนอมข้อพิพาทและแจ้งให้คู่ความที่เกี่ยวข้องทราบ พร้อมทั้งชี้แจงให้คู่ความเห็นถึงประโยชน์ในการแถลงข้อเท็จจริงและพหุติการณ์แวดล้อมต่างๆ ให้ผู้ประนอมข้อพิพาทได้รับทราบ ก่อนเริ่มดำเนินการประนอมข้อพิพาทโดยที่คู่ความไม่จำเป็นต้องลงลายมือชื่อในคำแถลงนั้นก็ได้ (ข้อ 12)

ในกรณีที่อธิบดีหรือรองอธิบดีที่ได้รับมอบหมายเห็นว่าคดีใดไม่สมควรดำเนินการประนอมข้อพิพาท หรือการประนอมข้อพิพาทอาจเป็นเหตุให้การพิจารณาคดีล่าช้าจนส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมก็ให้ส่งสำนวนคดีดังกล่าวคืนให้องค์คณะผู้พิพากษาทำการพิจารณาพิพากษาต่อไป (ข้อ 13)

กระบวนการประนอมข้อพิพาทย่อมไม่กระทบต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาและอำนาจในการประนอมข้อพิพาทของศาล แต่ให้คำนึงถึงประโยชน์ของคู่ความกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีและความเป็นธรรมเป็นสำคัญ (ข้อ 14)

3) การดำเนินการประนอมข้อพิพาท

ศูนย์ประนอมข้อพิพาททำหน้าที่เสนอสำนวนคดีอาญาต่อผู้ประนอมข้อพิพาทเพื่อให้ผู้ประนอมข้อพิพาทได้ศึกษารายละเอียดของคดีดังกล่าวก่อนที่จะเริ่มดำเนินการประนอมข้อพิพาท (ข้อ 15)

ผู้ประนอมข้อพิพาทอาจให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการนัดหมายให้คู่ความ บุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือพนักงานคุมประพฤติมาศาล ณ วัน เวลาใดตามที่เห็นสมควรเพื่อสอบถามข้อมูลความคิดเห็น หรือเพื่อดำเนินการอย่างอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อการประนอมข้อพิพาทก็ได้ (ข้อ 16)

การแจ้งวันนัดประนอมข้อพิพาท หรือการติดต่อสื่อสารระหว่างศูนย์ประนอมข้อพิพาทกับคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องอาจกระทำโดยทางโทรศัพท์ โทรสารหรือทางไปรษณีย์ก็ได้ (ข้อ 17)

ก่อนเริ่มการประนอมข้อพิพาท ให้ผู้ประนอมข้อพิพาทแจ้งแก่คู่ความและบุคคลที่เกี่ยวข้องให้ทราบว่าข้อเท็จจริงที่เจรจาในการประนอมข้อพิพาทจะไม่นำไปใช้ในการพิจารณาคดีและการดำเนินการประนอมข้อพิพาทไม่ผูกพันองค์คณะผู้พิพากษา หรือคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือพิพากษาคดี (ข้อ 18)

การประนอมข้อพิพาทต้องดำเนินการต่อหน้าคู่ความและบุคคลที่เกี่ยวข้อง แต่ถ้าผู้ประนอมข้อพิพาทเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการประนอมข้อพิพาท ก็อาจดำเนินการเป็นการลับเฉพาะ ต่อหน้าคู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยจะให้มีทนายความหรือบุคคลอื่นอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ (ข้อ 19)

ผู้ประนอมข้อพิพาทอาจขอให้อธิบดีศาลอาญาหรือรองอธิบดีหรือผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนมีคำสั่งให้พนักงานคุมประพฤติสืบเสาะและพินิจจำเลยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการประนอมข้อพิพาทก็ได้ (ข้อ 20)

ผู้ประนอมข้อพิพาทต้องดำเนินการประนอมข้อพิพาทให้แล้วเสร็จก่อนวันนัดตรวจสอบความพร้อมในการสืบพยาน (ถ้ามี) หรือวันนัดสืบพยาน แต่ถ้าเห็นว่าไม่สามารถดำเนินการได้ทัน ก็ให้รายงานให้ศาลทราบเสียแต่เนิ่น ๆ เพื่อให้ศาลมีคำสั่งตามที่เห็นสมควรต่อไป (ข้อ 21)

เมื่อการประนอมข้อพิพาทเสร็จสิ้นลง ให้ผู้ประนอมข้อพิพาทรายงานผลการประนอมข้อพิพาทต่อศาลตามแบบพิมพ์ เอกสารท้ายระเบียบหมายเลข 1 และ 2 และถ้าผู้เสียหายกับจำเลยได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน ก็ให้เสนอไปพร้อมกับรายงานดังกล่าวด้วย (ข้อ 22)

ในกรณีที่ผู้ประนอมข้อพิพาทเห็นว่าจำเลยได้สำนึกในความผิดโดยได้พยายามแก้ไขเยียวยาความเสียหายหรือบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมแล้ว หรือมีเหตุบรรเทาโทษประการอื่น ในการรายงานผลการประนอมข้อพิพาทให้ผู้ประนอมข้อพิพาทเสนอมาตรการที่สมควรนำมาใช้เพื่อแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของจำเลยหรือเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายหรือสังคมต่อศาลด้วย เช่น การรอกการกำหนดโทษ การรอกการลงโทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัย หรือการลงโทษในสถานเบา พร้อมทั้งเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ควรกำหนดให้จำเลยปฏิบัติ เช่น การรายงานตัวต่อเจ้าพนักงาน การทำงานบริการสังคม การประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย การห้ามประกอบกิจกรรมบางอย่างอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดอีก การเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนหรือสถานศึกษาอื่น การห้ามเสพสุราหรือ สิ่งเสพติดอย่างอื่นหรือให้เข้ารับการบำบัดรักษา การติดสุราหรือสิ่งเสพติด การห้ามเที่ยวเตร่หรือออกนอกสถานที่อยู่ในเวลากลางคืนหรือช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง หรือการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ทำไว้กับผู้เสียหายอันเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำหรือมีโอกาสกระทำความผิดขึ้นอีก เป็นต้น ทั้งนี้ให้คณะกรรมการมีหน้าที่ให้คำแนะนำแก่ผู้ประนอมข้อพิพาท (ข้อ 23)

กระบวนการประนอมข้อพิพาทสิ้นสุดลง ตามที่กำหนดไว้ในข้อ 27 คือ คดีสามารถตกลงกันได้ ศาลมีคำสั่งให้ยุติการประนอมข้อพิพาท อธิบดีศาลอาญาหรือรองอธิบดีศาลอาญามีคำสั่งให้ส่งสำนวนคืนเพื่อพิจารณาพิพากษาต่อไปตามข้อ 10 ผู้ประนอมข้อพิพาทเห็นว่าข้อพิพาทดังกล่าวไม่อาจยุติลงได้ด้วยวิธีการประนอมข้อพิพาท หรือการประนอมข้อพิพาทไม่เป็นประโยชน์แก่คดีอีกต่อไป คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถอนตัวจากการประนอมข้อพิพาท คู่ความสามารถระงับข้อพิพาทได้โดยวิธีอื่น

เมื่อกระบวนการประนอมข้อพิพาทสิ้นสุดลง ให้ผู้ประนอมข้อพิพาทส่งสำนวนคดีคืน เพื่อให้ผู้พิพากษาในคณะกรรมการเป็นเจ้าของสำนวนดำเนินการมอบหมายให้ผู้พิพากษาท่านใดท่านหนึ่งเป็นองค์คณะพิจารณาและพิพากษาคดีต่อไป (ข้อ 25)

2. หลักเกณฑ์ในการประนอมข้อพิพาทในศาลฎีกากำหนดไว้ ดังนี้

คดีที่จะดำเนินการประนอมข้อพิพาทในชั้นฎีกา ได้แก่ คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาและคดีอาญาที่มีข้อหาเฉพาะความผิดอันยอมความกันได้ และคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์

เมื่อคู่ความยื่นฎีกาให้เจ้าหน้าที่งานอุทธรณ์ฎีกาแจ้งคู่ความ ฝ่ายที่ยื่นฎีกาว่ามีการประนอมข้อพิพาทในชั้นฎีกาและสอบถามว่าประสงค์จะประนอมข้อพิพาทหรือไม่ หากต้องการจะประนอมข้อพิพาทให้แจ้งความประสงค์ดังกล่าว ถ้าผู้ยื่นฎีกาเป็นพนักงานอัยการให้แจ้งผู้เสียหายแทน แล้วให้ประทับตราลงในฎีกาว่าได้สอบถามความสมัครใจฝ่ายที่ยื่นฎีกาแล้ว

ไม่ว่าบุคคลตามวรรคแรกจะประสงค์ประนอมข้อพิพาทหรือไม่ ในการส่งสำเนาฎีกาให้เจ้าหน้าที่งานอุทธรณ์ฎีกาแจ้งและสอบถามคู่ความฝ่ายที่แก้ฎีกาว่าประสงค์จะประนอมข้อพิพาทหรือไม่ พร้อมทั้งแจ้งไปด้วยว่าการประนอมข้อพิพาทไม่เป็นเหตุให้ไม่ต้องยื่นคำแก้ฎีกาแต่อย่างใด เพราะหากการประนอมข้อพิพาทไม่สำเร็จ คดีจะเข้าสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาตามปกติ การประนอมข้อพิพาทในชั้นฎีกาไม่เป็นเหตุให้คดีล่าช้า ถ้าคู่ความฝ่ายที่แก้ฎีกาเป็นพนักงานอัยการให้แจ้งและสอบถามผู้เสียหายแทน หากปรากฏว่ามีเพียงฝ่ายเดียวที่ประสงค์จะประนอมข้อพิพาท ก็ให้สอบถามอีกฝ่ายหนึ่งกลับไปอีกครั้ง (ข้อ 6)

กรณีคู่ความประสงค์ตรงกันให้ประนอมข้อพิพาทในชั้นฎีกา ให้เจ้าหน้าที่งานอุทธรณ์ฎีกาส่งสำนวนไปยังศูนย์ประนอมข้อพิพาทเพื่อดำเนินการต่อไป (ข้อ 7) โดยให้เจ้าหน้าที่ศูนย์ประนอมข้อพิพาทกำหนดนัดประนอมข้อพิพาท แล้วรายงานให้อธิบดีทราบ พร้อมทั้งมีหนังสือแจ้งศาลฎีกาว่า มีคดีอยู่ระหว่างการดำเนินการประนอมข้อพิพาทในชั้นฎีกา โดยให้ดำเนินการประนอมข้อพิพาทให้แล้วเสร็จภายในเวลาไม่เกิน 3 เดือนนับแต่วันที่คู่ความอีกฝ่ายยื่นคำแก้ฎีกาหรือวันครบกำหนดยื่นคำแก้ฎีกา (ข้อ 8)

เจ้าหน้าที่ศูนย์ประนอมข้อพิพาทมีหน้าที่จัดทำสำนวนประนอมข้อพิพาทในชั้นฎีกาซึ่งมีรายการตามที่กำหนดไว้ใน ข้อ 9 และให้แยกเก็บไว้ต่างหาก โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์ประนอมข้อพิพาทต้องรายงานความเคลื่อนไหวของสำนวนให้อธิบดีศาลอาญาหรือรองอธิบดีหรือผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายทราบทุกระยะเวลา 1 เดือน เมื่อครบกำหนด 3 เดือน แล้วการประนอมข้อพิพาทยังไม่แล้วเสร็จ ให้รายงานอธิบดีศาลอาญาหรือรองอธิบดีหรือผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายเพื่อพิจารณาส่งสำนวนไปยังศาลฎีกา หากมีเหตุจำเป็นต้องขยายกำหนดระยะเวลาดังกล่าวให้รายงานอธิบดีหรือรองอธิบดีหรือผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายเพื่อรายงานขอเลื่อนเวลาการส่งสำนวนไปยังศาลฎีกา หรือเพื่อพิจารณาส่งศาลฎีกาตามที่ศาลฎีกาประสงค์ (ข้อ 10)

การประนอมข้อพิพาทในชั้นฎีกาลิ้นสุดลง หากเกิดกรณีใดกรณีหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในข้อ 11 คือ คดีสามารถตกลงกันได้ อธิบดีศาลอาญาหรือรองอธิบดีหรือผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายมี

คำสั่งให้ยุติการประνομข้อพิพาทและให้ส่งสำนวนไปยังศาลฎีกา ผู้ประνομข้อพิพาทเห็นว่าข้อพิพาทดังกล่าวไม่อาจยุติลงได้ด้วยการประνομข้อพิพาท หรือการประνομข้อพิพาทไม่เป็นประโยชน์แก่คดีอีกต่อไป คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถอนตัวจากการประνομข้อพิพาทหรือขอถอนฎีกา คู่ความสามารถระงับข้อพิพาทได้โดยวิธีอื่น

ในกรณีที่การประνομข้อพิพาทในชั้นฎีกาสิ้นสุดลงโดยคดีสามารถตกลงกันได้ ให้ผู้พิพากษาจากรายงานกระบวนการพิจารณาถึงกรณีที่คู่ความยินยอมให้ประνομข้อพิพาทในชั้นฎีกา และคู่ความตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา หรือข้อตกลงว่าโจทก์ถอนฎีกาหรือมีการยอมความในคดีอาญาต่อหน้าผู้พิพากษา โดยให้นัดฟังคำพิพากษตามยอมหรือคำสั่งของศาลฎีกาไว้ล่วงหน้าภายในกำหนดเวลาไม่เกิน 30 วัน ให้ส่งสัญญาประนีประนอมยอมความ หรือคำร้องขอถอนฎีกา หรือบันทึกข้อตกลงถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความไปยังศาลฎีการ่วมทั้งสำนวนที่จะต้องพิจารณาทางไปรษณีย์ด่วนพิเศษและประทับหน้าของส่งสำนวนว่า “สำนวนเสนอเพื่อการประνομข้อพิพาท” (ข้อ 12)

จากหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบของศาลอาญาทั้งสามฉบับข้างต้น แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในทางอาญา โดยเป็นการใกล้เคียงที่มีแนวคิดของการประสานความเข้าใจระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ซึ่งมีคนกลางคือ ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ดำเนินการ แต่ยังคงการมีส่วนร่วมของครอบครัวหรือตัวแทนชุมชนที่จะเข้ามามีบทบาทในการกำหนดข้อตกลงและการตรวจสอบการปฏิบัติการให้เป็นไปตามข้อตกลง

ข้อที่มีความคล้ายกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ เป้าหมายของการประνομข้อพิพาทที่ต้องการให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาและให้ผู้กระทำความผิดได้มีมาตรการที่จะกำหนดเพื่อฟื้นฟูพฤติกรรมของตน และเป็นเงื่อนไขในการลดโทษหรือการตกลงยอมความทางอาญา ในคดีความผิดที่ยอมความได้หรือกำหนดค่าเสียหายทางแพ่งในคดีแพ่งเกี่ยวข้องกับคดีอาญา และที่เพิ่มเติมมาตรการในการกำหนดแผนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดเพื่อลดโอกาสที่ผู้นั้นจะกระทำความผิดโดยกำหนดให้ต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือต้องทำงานบริการสังคมหรือกระทำการอันเป็นการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นมาตรการที่กำหนดไว้ในแผนการปฏิบัติการตามที่ได้ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในระดับสากล หลักเกณฑ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการถอนตัวออกจากการประนีประนอมยอมความนั้น เห็นได้ว่าเป็นเหตุให้การประνομข้อพิพาทยุติ ซึ่งถือว่าเป็นหลักการเคารพต่อความสมัครใจของคู่กรณีในการตกลงนี้

คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า แม้ในประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะยังไม่มีแนวคิดในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการพิจารณาคดีอาญา

แต่การที่ศาลอาญาได้วางระเบียบเกี่ยวกับการประนอมข้อพิพาทในศาลอาญาและศาลฎีกานั้น ถือได้ว่าเป็นก้าวสำคัญในการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในคดีอาญา และแม้จะยังไม่ได้ดำเนินการครบถ้วนตามมาตรฐานของกระบวนการที่ได้ดำเนินการในต่างประเทศ แต่ก็มีแนวคิดที่ชัดเจนในหลักการที่ต้องการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และให้ผู้กระทำความผิดได้รับผิดชอบต่อการกระทำของตนที่ได้กระทำความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือแก่สังคม และผลของการประนอมข้อพิพาทนี้ หากเป็นคดีอาญาที่ยอมความได้ ถือเป็นเหตุจำนำยคดีเพราะยอมความตามมาตรา 39 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ในกรณีที่เป็นการผิดที่ไม่อาจยอมความได้ ก็เป็นเหตุให้ผู้เสียหายได้รับชดเชยค่าเสียหายได้รวดเร็วกว่าการที่ต้องไปฟ้องคดีหรือสืบพยานในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา และเป็นเหตุให้ลดโทษหรือการลงโทษหรือใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษได้ ดังนั้นมาตรการดังกล่าวจึงเน้นการเยียวยาความเสียหายทางทรัพย์สินที่ผู้เสียหายอาจร้องขอต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 หรือการฟ้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ส่วนการสร้าง ความเข้าใจและการสำนึกผิด ตลอดจนการเยียวยาความรู้สึกให้แก่ผู้เสียหาย หรือการสร้าง ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชนในกระบวนการประชุมกลุ่มเพื่อเยียวยาและกำหนดแผนการเยียวยานั้น ยังไม่ได้ดำเนินการตามหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เช่นเดียวกับกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชน

นอกจากนี้ ในการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา ยังไม่มีกรณีที่ได้ดำเนินการในต่างประเทศ เช่น เป็นเหตุให้งดการลงโทษโดยมีเงื่อนไขเหมือนดังเช่นในนิวซีแลนด์ หรือเป็นมาตรการอื่นแทนการลงโทษเหมือนในกฎหมายของอังกฤษ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย ทั้งนี้ เพราะในกฎหมายไทยยังไม่มีหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่ให้ศาลใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษจำคุกหากมีการตกลงยอมความในคดีที่ไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัว หรือการรอลงโทษโดยการคุมประพฤติ ซึ่งในกรณีดังกล่าวจึงเป็นข้อจำกัดในด้านกฎหมายที่ไม่เปิดโอกาสให้ศาลใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18

โดยสรุป คณะผู้วิจัยพิจารณากระบวนการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดทั้งสามประเภทคดี คือ คดีเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด คดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และการประนอมข้อพิพาทในคดีอาญา พบว่า หลักเกณฑ์ในกฎหมายที่ให้นำเอาหลักเกณฑ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ยังไม่ปรากฏชัดเจนในบทบัญญัติของกฎหมายทั้งสามกรณี แต่กระบวนการที่ดำเนินการในคดีเด็กและเยาวชน มีกระบวนการที่กำหนดไว้ในมาตรฐานและแนวปฏิบัติในการประชุมกลุ่มเยียวยาในศาลเยาวชนและในการดำเนินการของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยมีรูปแบบและการดำเนินการชัดเจนและนำการประชุมกลุ่มครอบครัวซึ่งเป็นรูปแบบของนิวซีแลนด์มาใช้ตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้องคดีต่อศาล และในศาลเยาวชนและครอบครัวโดยเป็นมาตรการเสริมเพื่อให้มีการเบี่ยงเบนคดีออกจากระบบและฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้กระทำผิดและเยียวยาความ

เสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนี้ในทางปฏิบัติของศาลเยาวชนและครอบครัว ได้กำหนดเทคนิควิธีการที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ดังนั้น จึงถือได้ว่าการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัวมีความพร้อมทั้งบุคลากรและแนวทางปฏิบัติที่ดี จึงควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติในกฎหมายให้มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้องและมีหลักเกณฑ์ที่ถือปฏิบัติได้ทั่วประเทศ

ส่วนในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวนั้น มีบทบัญญัติที่มีแนวคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บางส่วนผสมผสานกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อการยอมความ แทรกไว้ในมาตรา 16 แต่ยังคงขาดแนวปฏิบัติและมาตรฐานการดำเนินการและระเบียบที่ชัดเจนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้งในชั้นพนักงานสอบสวนและศาล จึงอาจเป็นไปได้ที่การประชุมเพื่อไกล่เกลี่ยนี้จะดำเนินการเพื่อให้เกิดการระงับข้อพิพาทในคดีความผิดอันยอมความได้แทนที่จะเป็นมาตรการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีแก่ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวและผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดมาตรการและแนวทางปฏิบัติให้ดำเนินการเพื่อให้มีการไกล่เกลี่ยภายใต้พื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยกำหนดไว้ในแนวทางปฏิบัติสำหรับการประชุมไกล่เกลี่ยเช่นเดียวกับแนวทางที่กำหนดไว้ในศาลเยาวชนและครอบครัวต่อไป

สำหรับการประนอมข้อพิพาทในคดีอาญา ซึ่งได้ดำเนินการและมีระเบียบของศาลอาญา ที่ให้สามารถประนอมข้อพิพาททางอาญาทั้งในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา และคดีอาญา ซึ่งนำแนวคิดในการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดมาใช้เพื่อประนอมข้อพิพาท เพียงแต่ในระเบียบนี้ อาจยังไม่บรรลุเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพราะยังไม่ได้เปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนในการกำหนดแผนการปฏิบัติของผู้กระทำความผิด และยังคงขาดการส่งเสริมให้ผู้เสียหายได้เปิดเผยความรู้สึกหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการที่ถูกกระทำผิด รวมถึงการที่ผู้กระทำความผิดจะได้มีโอกาสอธิบายถึงเหตุผลในการกระทำความผิด และแสดงความรับผิดชอบในการที่ตนได้กระทำความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและสังคม นอกจากนี้ กระบวนการไกล่เกลี่ยยังไม่ได้เน้นถึงการสร้างความเข้าใจและเปิดให้คู่กรณีได้มีโอกาสเข้าใจกันและการดำเนินการส่วนใหญ่จะเริ่มที่ศาลมีดุลพินิจที่เห็นสมควรให้มีการไกล่เกลี่ยและโดยความยินยอมของคู่กรณี ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า การดำเนินการตามระเบียบของศาลอาญา หรือการไกล่เกลี่ยในศาลฎีกา จึงเป็นก้าวแรกที่กำลังเข้าสู่การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลอาญา และศาลฎีกา และควรมีการพัฒนาแนวคิดดังกล่าวเพื่อให้เกิดแนวทางที่ก่อให้เกิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นรูปธรรมต่อไป โดยนำมาตรฐานและแนวปฏิบัติของศาลเยาวชนและครอบครัวมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา รวมถึงควรต้องเสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้มีการนำมาตรการในกระบวนการประชุมกลุ่มตามแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ซึ่งคณะผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไป

4. สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ในการดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิตลอดจนผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งได้นำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนหรือการดำเนินคดีเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงในครอบครัว และกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้ได้ทราบว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ได้ดำเนินการอยู่ในประเทศไทยนั้นมีรูปแบบและกระบวนการดำเนินการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ที่มุ่งแก้ไขและเยียวยาความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดโดยมีส่วนร่วมของรัฐ คู่กรณีและสังคมอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพ หรือไม่ และหากมีปัญหาอุปสรรคที่ต้องแก้ไขหรือหากจะมีการขยายผลหรือพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการศาลยุติธรรมแล้ว ควรจะดำเนินการไปในทิศทางและภายใต้หลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขใดนั้น ทางคณะผู้วิจัยฯ ได้สัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดจนข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ปฏิบัติงานภายใต้ข้อคำถามที่ทางคณะผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้นเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ปฏิบัติงานขององค์กรต่าง ๆ รวมทั้งสิ้นจำนวน 31 คน ในเดือนธันวาคม 2551 ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากศาลยุติธรรมจำนวน 15 คน กระทรวงยุติธรรม จำนวน 3 คน กรมคุมประพฤติ จำนวน 2 คน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำนวน 1 คน สำนักงานอัยการสูงสุด จำนวน 1 คน องค์กรเอกชน จำนวน 3 คน สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว จำนวน 3 คน นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย จำนวน 3 คน โดยได้ข้อสรุป ดังนี้

4.1 ควรมีหลักการให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดโทษจำคุกหรือรอการลงโทษได้ หากคู่กรณียุติข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า ควรมีหลักการว่า “ในคดีอาญาให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดโทษจำคุกหรือรอการลงโทษจำคุกได้ หากคู่กรณีได้ยุติข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว” เพราะศาลมีดุลพินิจในการกำหนดโทษหรือลดโทษได้

ควรปรับปรุงกฎหมายให้สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้แม้ว่าจะเป็นคดีที่ไม่อาจใช้มาตรการรอการลงโทษ (ซึ่งศาลจะลงโทษไม่เกินสามปี และผู้นั้นไม่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อน) นอกจากนี้จะต้องมีกระบวนการที่ทำให้การดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความเท่าเทียมกันในการประชุม และไม่น่าจะใช้กับคดีที่มีความร้ายแรงหรือมีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม

4.2 ผลของการประชุมกลุ่มครอบครัวที่ใช้ในคดีเยาวชนและครอบครัว

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และบางท่านเห็นว่าได้ผลดีกว่าการประชุมกลุ่มสำหรับผู้กระทำความผิดสำหรับผู้ใหญ่

นอกจากนี้ บางท่านเห็นว่ามีความสำเร็จมากทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมีความเข้าใจกัน แต่ไม่แน่ใจว่าจะส่งผลถึงการลดจำนวนการกระทำความผิดซ้ำหรือไม่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเทคนิคของการประชุมว่าสามารถดำเนินการ โดยก่อให้เกิดความเสมอภาคและมีส่วนร่วมระหว่างรัฐ คู่กรณี และชุมชนได้เพียงใด

● สำหรับสาเหตุที่ไม่ประสบความสำเร็จในการสมานฉันท์ ได้แก่

- 1) ความไม่พร้อมของและการฝึกอบรมบุคลากร
- 2) กฎหมายหลักไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้นำมาใช้ให้ทำได้ มีแต่ระเบียบให้ดำเนินการได้
- 3) ความไม่พร้อมของชุมชน และยังไม่มีการจัดระบบเครือข่ายชุมชนในการให้ความช่วยเหลือ

- 4) ขาดการติดตามประเมินผลการปฏิบัติตามข้อตกลง
- 5) ผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานขาดทักษะและเทคนิคในการไกล่เกลี่ย
- 6) ขาดความเข้าใจกันของทั้งสองฝ่ายและการสื่อสารซึ่งกันและกัน

● ส่วนสาเหตุที่ส่งเสริมให้การดำเนินการประสบความสำเร็จ ได้แก่

- 1) ความเข้าใจของชุมชน
- 2) ความมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย
- 3) ความเข้าใจในกระบวนการ และความเข้าใจในระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด
- 4) ผู้ประสานงานได้รับฝึกฝนอบรมเป็นอย่างดี

● ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีเยาวชนและครอบครัวนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าควรมีแนวทาง ดังนี้

- 1) แก้ไขกฎหมายให้สามารถหันเหคดีโดยใช้ชุมชนได้
- 2) ออกข้อกำหนดให้ชัดเจน
- 3) ส่งเสริมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการ
- 4) จัดให้มีโครงการนำร่องที่มีศักยภาพและความพร้อม จัดอบรมบุคลากร คัดกรองคดี
- 5) จัดให้มีงบประมาณอุดหนุนในการดำเนินการตามโครงการ

6) ศึกษารูปแบบของต่างประเทศแล้วนำมาพัฒนาของไทย และฝึกอบรมผู้เกี่ยวข้อง สร้างความเข้าใจในบุคลากร โดยเฉพาะในศาลยุติธรรมด้วย เพื่อจะส่งเสริมให้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากขึ้น

7) ควรมีนโยบายที่ชัดเจนและทั่วประเทศ

4.3 การไกล่เกลี่ยคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

ในการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒินั้น การที่ศาลใช้มาตรการตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 12 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 นั้น ซึ่งศาลอาจใช้มาตรการคุมประพฤติหรือมาตรการอื่น ๆ แทนการลงโทษจำคุกได้ในมาตรานี้ ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า ไม่ใช่การดำเนินการตามแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แต่ในกรณีที่ใช้อำนาจตามมาตรา 16 ซึ่งมีการไกล่เกลี่ยนั้นเห็นว่า เป็นการนำแนวความคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้หรือไม่

ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านเห็นว่า ในการไกล่เกลี่ยคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว มีความเป็นไปได้ที่จะการดำเนินการที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และวิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และควรต้องมีเวลาเพียงพอในการกำหนดรูปแบบของการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำ ความรุนแรงในครอบครัวด้วย

● การไกล่เกลี่ยคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าทำให้คู่กรณีได้มีความเข้าใจและลดปัญหาการกระทำความผิดหรือความขัดแย้งต่อกันในอนาคต เพราะ

- 1) มีการกระทำด้วยความรุนแรงที่ไม่ร้ายแรง และคู่กรณียินดีที่จะเข้าใจกันและอยู่ร่วมกันได้
- 2) คนที่เข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องมีความรู้และทักษะที่จะทำให้เขาเข้าใจกันได้
- 3) ทราบสาเหตุในการกระทำรุนแรงและมีมาตรการที่ดีในการแก้ไขสาเหตุ ตลอดจนการติดตามผลการปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลง

● ส่วนปัจจัยที่ไม่เอื้ออำนวย ได้แก่

- 1) ผู้เสียหายไม่สมัครใจที่จะเข้ามาไกล่เกลี่ย
- 2) เป็นคดีที่ร้ายแรงหรือทำร้ายกันรุนแรง
- 3) มีการวัดผลที่ดีหรือไม่
- 4) ผู้ประสานงานไม่มีประสบการณ์หรือไม่มีประสิทธิภาพ

● ปัญหาที่ไม่ประสบความสำเร็จ ได้แก่

1) บุคลากรที่เข้าใกล้เกลี่ยยังขาดประสบการณ์และมีความรู้ทางจิตวิทยา ได้รับการอบรมมาอย่างดี และกระทำตามรูปแบบในการใกล้เกลี่ยไม่ใช้การใกล้เกลี่ยในทางเนื้อหาที่ต้องการให้เข้าใจกันอย่างจริงจัง

2) ความไม่พอใจของผู้เสียหาย คู่กรณี และชุมชนไม่เข้าร่วมกระบวนการ

3) กฎหมายเคร่งครัดไป

4) กลไกของรัฐในการประสานงานและติดตามผลยังไม่มีเอกภาพในการประสานงาน

4.4 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรใช้กับคดีที่ไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวหรือไม่

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าควรนำมาใช้ได้ แต่บางท่านเห็นว่าควรนำมาใช้เฉพาะในคดีที่ไม่มีพฤติการณ์รุนแรง หรือไม่ใช่เรื่องกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือขัดต่อวัฒนธรรมของสังคมไทย

มีส่วนน้อย ที่เห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะนำมาใช้

● **หลักเกณฑ์ที่ควรนำมาใช้ ได้แก่** เป็นคดีที่ผู้กระทำผิดสามารถได้รับการเยียวยาความเสียหาย แต่ไม่ควรใช้กับคดีอาชญากรรม คดีฆ่าคน โดยเจตนา ความผิดความผิดต่อรัฐ ความผิดต่อความมั่นคง หรือความผิดที่เป็นอันตรายต่อสังคม

และควรนำมาใช้กับผู้กระทำผิดที่มีพฤติการณ์ไม่ร้ายแรง หรือผู้ที่ให้การรับสารภาพ

ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องควรนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญานั้น มีความเห็นสรุปได้เป็นสองแนว คือ

แนวที่หนึ่ง เห็นว่าใช้กับคดีในศาลทุกเรื่อง และทุกชั้นตอน และอาจเป็นการดำเนินการก่อนหรือหลังการฟ้องคดีได้

แนวที่สอง เห็นว่าใช้ได้เพราะคดีแพ่งและคดีอาญา แต่ไม่ควรนำมาใช้ในคดีที่ต้องอาศัยศาลชั้นอุทธรณ์ เช่น คดีภาษีอากร เป็นต้น

4.5 การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมเพียงใด

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า ควรปรับปรุง กระบวนการต่าง ๆ ในศาลยุติธรรม ที่นำหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ดังนี้

1) ปรับปรุงกฎหมายให้สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ได้ และจัดทำระเบียบคู่มือให้ชัดเจน

2) เพิ่มการบริหารจัดการให้สามารถนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) จัดอบรมเจ้าหน้าที่ และประสานการมีส่วนร่วมของชุมชน

4.6 ความพร้อมของบุคลากร

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ เห็นว่าบุคลากรที่ทำหน้าที่ในกระบวนการไกล่เกลี่ยในคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ยังมีความไม่เข้าใจและยังไม่ได้ใส่ใจในการดำเนินการ ส่วนในคดีเยาวชนและครอบครัว มีความพร้อมในการดำเนินการทั้งในสถานพินิจและคุ้มครองเยาวชน รวมถึงความพร้อมของผู้พิพากษาสมทบและการฝึกอบรมของบุคคลกรในการดำเนินการ

4.7 การปรับปรุงประสิทธิภาพของบุคลากร

การปรับปรุงประสิทธิภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีเยาวชนและครอบครัว คดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวหรือในคดีอื่น ๆ ในศาลยุติธรรมนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอความเห็น ดังนี้

- 1) ควรฝึกอบรมผู้ที่รับผิดชอบในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และให้มีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง
- 2) ควรมีหน่วยงานทำงานด้านวิชาการในการฝึกอบรม เช่น สำนักงานศาลยุติธรรมหรือสำนักงานกิจการยุติธรรม
- 3) ควรมีการทำคู่มือในการดำเนินงานที่ดีสำหรับการดำเนินงาน
- 4) ควรทำความเข้าใจแก่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะศาลเพื่อส่งเสริมให้นำมาตรการดังกล่าวมาใช้มากขึ้น

5. เปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลไทยและต่างประเทศ

ก่อนที่จะเปรียบเทียบหลักเกณฑ์ของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ คณะผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของแต่ละประเทศ ดังนี้

5.1 สรุปกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแต่ละประเทศ

1) สหราชอาณาจักร

ประเภทคดี ของอังกฤษ	กฎหมาย	กระบวนการ	เทคนิค
คดีเยาวชน	The Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 s. 1 และตาม The Crime and Disorder Act 1998	ประชุมกลุ่มครอบครัว โดยศาลจะออกคำสั่ง referral order แล้วส่งไปยัง Young offender board และจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัว และเมื่อได้ข้อตกลงจากที่ประชุมแล้ว ก็จะดำเนินการตาม ที่ตกลงโดยมีระยะเวลาในการปฏิบัติประมาณ 3-12 เดือน ส่วนการชดเชยค่าเสียหาย ศาลจะออกคำสั่ง reparation order	มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดี (best practice) เพื่อเป็นแนวทางให้เจ้าหน้าที่นำไปปฏิบัติ
คดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวไม่ได้กำหนดไว้เป็นพิเศษ	The Domestic Violence Crime and The Victim Act 2005	ไม่ได้กำหนดให้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้เป็นพิเศษ แต่กำหนดเฉพาะกระบวนการที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายในการที่ศาลจะออกคำสั่งต่าง ๆ จึงใช้หลักการเช่นเดียวกับคดีอาญาตาม Criminal Justice Act 2003	-
คดีอาญา	The Criminal Justice Act 2003, s.22-27	ประชุมกลุ่มชุมชนและนำมาใช้เพื่อเป็นเงื่อนไขในการสั่งเตือน โดยมีเงื่อนไข conditional cautioning ส่วนการชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย เป็นการออกคำสั่งให้ชดเชยค่าเสียหาย และหากจำเลยได้ชดเชยให้แก่ผู้เสียหายจะมีผลต่อการกำหนดโทษน้อยหรือใช้มาตรการลงโทษอื่นแทนโทษจำคุก	- มีคณะกรรมการระดับชาติ (The Criminal Justice Board) ที่ส่งเสริมให้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่การ

		หรือไม่ใช้โทษอื่นเลย	เดือนของตำรวจ การ สั่งไม่ฟ้องคดีของ Crown Prosecution service, กระบวนการ Sentencing และใน การบังคับโทษของ ราชทัณฑ์ - มีการออก Restorative Justice : legal Guidance : The Crown Prosecution service เพื่อใช้เป็น แนวทางให้ดำเนินการ

2) นิวซีแลนด์

ประเภทคดี ของนิวซีแลนด์	กฎหมาย	กระบวนการ	เทคนิค
คดีเยาวชน	The Children and Young Persons and Their Family Act 1989	ประชุมกลุ่มครอบครัว เมื่อศาลพิพากษาว่าผิดจะต้องส่งไปประชุมกลุ่มครอบครัวทุกคดี และมี The youth justice coordinator เป็นผู้ประสานงาน เรียกประชุมและหาข้อยุติเกี่ยวกับการเยียวยาและแผนการดำเนินการที่เหมาะสม และหากมีการฟ้องคดีต่อศาลจะเสนอข้อตกลงเพื่อประกอบการพิพากษาลงโทษ	มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดี (best practice) เพื่อเป็นแนวทางให้เจ้าหน้าที่นำไปปฏิบัติ
คดีอาญา	The Sentencing Act 2002, The Victim Rights Act 2002, The Parole Act 2002, The Correction Act 2002	ใช้การประชุมกลุ่มชุมชน เริ่มจากผู้กระทำผิดยอมรับผิด และให้การรับสารภาพ ผู้พิพากษาจะเลื่อนการกำหนดโทษ และจัดให้มีการประชุมกลุ่มชุมชน และเมื่อได้รายงานการประชุมกลุ่มชุมชนแล้ว ก็จะพิพากษาคตามมติของที่ประชุมกลุ่มชุมชนเสนอ	มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดี (best practice) เพื่อเป็นแนวทางให้เจ้าหน้าที่นำไปปฏิบัติ

3) ออสเตรเลีย

ประเภทคดี ของออสเตรเลีย	กฎหมาย	กระบวนการ	เทคนิค
คดีเยาวชนและคดี กระทำความรุนแรงใน ครอบครัว	The Young Offenders Act 1997 (NSW)	โครงการประชุม Wagga Wagga ดำเนินการโดยเจ้า หน้าที่ตำรวจ โดยที่ The Youth Justice Conferen- cing Directorate ใน The Department of Juvenile Justice เป็นหน่วยงาน เฉพาะด้านเยาวชน ดูแลรับ ผิดชอบโครงการ	-
	<u>รัฐ South Australia</u> The Young Offenders Act 1993 (SA)	โครงการประชุมกลุ่ม ครอบครัว (Family Group Conferencing) และโครงการประชุมกลุ่ม ชุมชน (Community Conferencing) โดยผู้ พิพากษาอาวุโสในศาล เยาวชนเป็นผู้ดำเนินการ	-พิจารณาถึงวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเรื่อง ละเอียดอ่อน -พิจารณารูปแบบการ แก้ปัญหาแบบพื้นเมือง -สร้างความร่วมมือ อย่างเต็มที่จากทุกฝ่าย ต้องดำเนินการจริงจัง และมีการติดตาม ประเมินผลโครงการ
	<u>รัฐ Queensland</u> มาตรา 119 ของ The Juvenile Justice Act 1992 (แก้ไขเพิ่มเติม 1996)	โครงการประชุม Conferencing for Juvenile Offenders ใช้กับคดีผู้กระทำความผิดที่เป็น เยาวชน ภายใต้การกำกับ ดูแลของ Families, Youth and Community Care	-

คดีเยาวชนและคดี กระทำความรุนแรงใน ครอบครัว (ต่อ)	<u>Australia Capital Territory</u> The Crime (Restorative Justice) Act 2004	โครงการประชุมใช้กับผู้กระทำความผิด ทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจ The Australian Federal Police (AFP) เป็นผู้ดำเนินการ และมีสำนักงานโครงการอยู่ภายใต้การดูแลของ Department of Justice and Community Safety ในกรุง Canberra	มีการประเมินผลโครงการต่าง ๆ โดย The Canberra Re-Integrative Shaming Experiments (RISE)
	<u>รัฐ Western Australia</u> The Young Offenders Act 1994	โครงการประชุมเจ้าหน้าที่ ตำรวจและศาลเยาวชนมีบทบาทในการดำเนินการ	-
	<u>รัฐ Tasmania</u> The Youth Justice Act 1997 (TAS)	โครงการประชุมดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ	-
	<u>Northern Territory</u> -The Juvenile Justice Act 1999 -The Police Administration Act 2000	โครงการประชุมดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นมาตรการทางเลือก แทนการควบคุมตัวก่อนถึงชั้นศาล	-
	<u>รัฐ Victoria</u> มาตรา 415(6) ของ The Children, Youth and Families Act 200	-โครงการประชุมกลุ่ม ชุมชน โดยคณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้แทนจาก Department of Human Services, Children's Court, The Victorian	-

คดีเยาวชนและคดี กระทำความรุนแรงใน ครอบครัว (ต่อ)		Police, Legal Aid และ The Department of Justice - กำหนดบทบาทของ ทนายความในการให้คำ แนะนำเยาวชนผู้กระทำความผิด ก่อนเข้าร่วมโครงการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	-
คดีอาญา	<u>รัฐ South Australia</u>	District Court ได้นำ กระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ไปใช้ในการ ดำเนินคดีอาญากับผู้ กระทำความผิดในระหว่างการ ควบคุมตัวของเจ้าพนักงาน	-
	<u>รัฐ Western Australia</u>	โครงการประชุมในคดี อาญาในศาล Magistrates Court ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจ และผู้พิพากษาดำเนินการ	ผู้กระทำความผิดเข้าร่วม โครงการโดยสมัครใจ
	<u>รัฐ Queensland</u> มาตรา 119 ของ The Juvenile Justice Act 1992	โครงการประชุมกลุ่มชุมชน (Community Conference) เป็นดุลพินิจของศาลที่จะ พิจารณาใช้โครงการประชุม กลุ่มชุมชนในการตัดสิน พิพากษาหรือไม่ก็ได้	ไม่เหมาะสมกับการนำ ไปใช้กับคดีฆาตกรรม หรือคดีที่มีความ รุนแรงอื่น เพราะเป็น เรื่องที่ใหญ่เกินกว่าที่ ชุมชนจะช่วยแก้ปัญหา ได้
คดีอาญา	<u>Australia Capital Territory</u> The Crime (Restorative Justice) Act 2004	โครงการประชุมใช้กับผู้ กระทำความผิด โดยมี เจ้าหน้าที่ตำรวจ The Australian Federal Police (AFP) เป็นผู้ดำเนินการ มี	-

		สำนักงานโครงการอยู่ภายใต้การดูแลของ Department of Justice and Community Safety กรุง Canberra	

4) สหรัฐอเมริกา

ประเภทคดีของสหรัฐอเมริกา	กฎหมาย	กระบวนการ	เทคนิค
คดีเยาวชนและคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว	-The Juvenile Justice and Delinquency Prevention Act (JJDP) -กฎหมายเยาวชนของรัฐต่าง ๆ เช่น The Community Justice Services Act, The Community Correctional Services Act, The Juvenile Court Act etc.	-โครงการเสวนาผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย (Victim Offender Dialogue) และ โครงการประชุมผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย (Victim Offender Conferencing) ตาม Child & Family Services -Restorative Conferencing for Youth Justice ให้ชุมชนมีส่วนร่วม -โครงการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference - FGC) การประชุมล้อมวง (Circles) โครงการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation -VOM)), Victim Offender Conference, Victim Offender Community	-รัฐสภาอเมริกันอนุมัติให้ใช้โครงการ JJDP ในมลรัฐต่าง ๆ เป็นแนวทางดำเนินการเพื่อส่งเสริมระบบยุติธรรมแก่เยาวชนและครอบครัวเพื่อลดปัญหาอาชญากรรม

		Conferencing ตามรัฐต่างๆ -พนักงานของรัฐหรือ อัยการเป็นผู้ดำเนินการ ก่อนการฟ้องร้อง	
คดีอาญา		-โครงการประนียอมข้อ พิพาทระหว่างผู้เสียหายและ ผู้กระทำความผิด (Victim- Offender Mediation - VOM)) -โครงการ Victim Offender Reconciliation Programs (VORP) -Conferencing โดยเข้า หน้าที่ตำรวจ พนักงาน อัยการ และศาลที่สำนักงาน ของ Attorney-General ของ รัฐ หรือองค์กรไม่แสวงหา กำไร หรือโบสถ์เป็นผู้ ดำเนินการ	1. ต้องทำให้ผู้กระทำ ผิดตระหนักถึงผลที่เกิด ขึ้นจากการกระทำผิด 2. หลีกเลี่ยงการว่ากล่าว สั่งสอน 3. ให้ผู้กระทำผิดมีส่วน ร่วมให้มากที่สุด ได้พูด และได้รับฟังผู้อื่น 4. ขอมรับถึงความ ไม่ชัดเจนของคดีใน ช่วงแรกซึ่งเป็นความรับ ผิดชอบของผู้เข้าร่วม โครงการที่จะต้องร่วม กันตัดสินใจ 5. มองด้วยความเป็น กลาง แยกเรื่องการ กระทำผิดกับผู้กระทำ ผิดตามข้อสันนิษฐานว่า ผู้กระทำผิดไม่ได้ตั้งใจ ทำความรุนแรงต่อผู้อื่น 6. มองความรุนแรง หรือความขัดแย้งที่เกิด ขึ้นเป็นโอกาสที่ดีของ การเรียนรู้

5) แคนาดา

ประเภทคดี ของแคนาดา	กฎหมาย	กระบวนการ	เทคนิค
คดีเยาวชนและคดี กระทำความรุนแรง ในครอบครัว	- มาตรา 4 ของ The Young Offenders Act 1984 - มาตรา 2 และมาตรา 4 ของ The Young Offender Act (1985) - มาตรา 5 ของ The Youth Criminal Justice Act 2003	- โครงการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing - FGC) ในคดีอาญาที่ไม่รุนแรงที่เกิดจาก การกระทำความผิดของเยาวชน ที่เรียกว่า “Community Justice Forums” - เจ้าหน้าที่ตำรวจมีบทบาท สำคัญในการใช้กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็น มาตรการทางเลือกแทน กระบวนการทางศาลก่อนที่จะ ดำเนินคดีผู้กระทำความผิด	- ต้องสร้างความเข้าใจ และทำให้ทุกฝ่ายยอมรับ ที่จะร่วมโครงการ - ผู้เข้าร่วมโครงการจะ ขอถอนตัวไม่เข้าร่วม โครงการในขั้นตอนใด ก็ได้
	- The Canadian Nova Scotia Restorative Justice (NSRJ) Restorative Justice Protocol ที่ สอดคล้อง กับมาตรา 717 (1) ของ The Canadian Criminal Code 1985, มาตรา 10 (1) ของ The Youth Criminal Justice Act 2002 และ มาตรา 10 ของ The Nova Scotia Youth Justice Act 2001	โครงการประชุมเยาวชน (Youth Conference Program)	ใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็น เยาวชนตามหลัก “การ ยอมรับในความรับผิดชอบ (Acceptance of Responsibility)”

ประเภทคดี ของแคนาดา	กฎหมาย	กระบวนการ	เทคนิค
คดีอาญา	- มาตรา 717 ของ The Criminal Code 1985 - มาตรา 718 (2) (e) (f) Part XXII ของ The Canadian Criminal Code 1996	- โครงการแก้ปัญหาระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย (Victim Offender Resolutions Programme) - โครงการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation) - โครงการประชุมเพื่อลงโทษ (Circle Sentencing) - เจ้าหน้าที่ตำรวจมีบทบาทสำคัญในการใช้โครงการเป็นมาตรการทางเลือกก่อนที่จะดำเนินคดีผู้กระทำผิด เพื่อชะลอการดำเนินคดี หรือในขั้นตอนของการพิพากษา ลงโทษ ผู้พิพากษาอาจจะใช้ในการกำหนดโทษที่เหมาะสมหรือกำหนดมาตรการลงโทษอย่างอื่นที่ไม่ใช่โทษจำคุก	- เป็นการเข้าร่วมโครงการโดยสมัครใจ - มีข้อตกลงที่ชัดเจนร่วมกัน - สามารถถอนตัวจากโครงการในขั้นตอนใดก็ได้

6) ฝรั่งเศส

ประเภทคดี ของฝรั่งเศส	กฎหมาย	กระบวนการ	เทคนิค
คดีความรุนแรง ในครอบครัว	ไม่ได้บัญญัติไว้เฉพาะ แต่ใช้หลักการ ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาททางอาญา (médiation pénale) ที่ บัญญัติไว้ในประมวล กฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 40-1	พนักงานอัยการตั้งผู้ไกล่เกลี่ย (médiateur) เพื่อพูดคุยกับผู้ กระทำความผิดและผู้เสียหาย เพื่อหาทางออกร่วมกันเชิง สมานฉันท์ หากผู้กระทำได้ ปฏิบัติตามเงื่อนไขของข้อ ตกลงสมานฉันท์ พนักงาน อัยการจะทำคำสั่งไม่ฟ้อง คดีอาญา (Classement sans suite) ในทำนองตรงข้าม ถ้า ผู้ไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จหรือผู้ กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตาม เงื่อนไขของการไกล่เกลี่ย พนักงานอัยการก็จะสั่งฟ้อง คดีอาญาหรือสั่งมาตรการ เบี่ยงเบนวิธีอื่นต่อไป	ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำหน้าที่หลัก ในการดำเนินการไกล่เกลี่ย รวมทั้งติดตามผลการไกล่ เกลี่ย โดยอัยการรับทราบ ผลของการไกล่เกลี่ยและ ผลของการปฏิบัติตามข้อ ตกลง นอกจากนี้ผู้เสียหาย ต้องให้ความยินยอม
คดีเด็กและเยาวชน	การเยียวยาทางอาญา (réparation pénale) โดย รัฐกำหนด (Ordonnance) ฉบับวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 1945 ว่าด้วยการกระ ทำความผิดอาญาและวิธี พิจารณาคดีอาญาเด็ก มาตรา 12-1	หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ ให้การฟื้นฟูและให้การศึกษา แก่เด็กเยาวชนผู้กระทำความ ผิด (Protection judiciaire de la jeunesse) ดำเนินการพบ และพูดคุยกับเด็กเพื่อประเมิน บุคลิกและแนวทางการ ปรับปรุงแก้ไขและรายงาน ศาล หลังจากนั้นศาลจะสั่ง มาตรการเยียวยาเพื่อให้เด็ก ปฏิบัติถ้าเด็กปฏิบัติครบถ้วน ศาลจะพิพากษายกเลิกโทษ	ปรับใช้ได้เฉพาะเมื่อผู้เสียหายให้ความยินยอม และ มาตรการที่ศาลสั่งเป็นการ เยียวยาสังคมด้วย เช่น ให้ เด็กฝึกงานในหน่วยงาน สาธารณะ เช่น ในสถานี ตำรวจ สถานีดับเพลิง เป็นต้น

คดีเด็กและเยาวชน		ในทำนองกลับกันถ้าเด็กปฏิบัติไม่ครบถ้วน จะลงโทษต่อไป	
คดีอาญาปกติ	การลงโทษเชิงเยียวยา (sanction - réparation) โดยประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-8-1 เพิ่มเติมโดยรัฐบัญญัติ ฉบับลงวันที่ 5 มีนาคม 2007	ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดจะกำหนดโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน ปรับไม่เกิน 15,000 ยูโร แล้วกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยปฏิบัติ หากจำเลยปฏิบัติตามเงื่อนไข จำเลยจะไม่ต้องรับโทษ ในทำนองกลับกัน หากจำเลยปฏิบัติไม่ครบถ้วนก็จะถูกลงโทษจำคุก	เป็นมาตรการเสริมการรอการลงโทษ (sursis) ซึ่งใช้บังคับอยู่แล้ว

7) ญี่ปุ่น

ประเภทคดี ของญี่ปุ่น	กฎหมาย	กระบวนการ	เทคนิค
คดีความรุนแรง ในครอบครัว	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
คดีเด็กและเยาวชน	การประชุมกลุ่ม ครอบครัวแบบไม่เป็น ทางการ ตัวอย่าง เขตจังหวัด Chiba	กระบวนการประชุม กลุ่มดังกล่าว เริ่มต้น จากการที่ผู้กระทำความ ผิดที่เป็นเด็ก หรือ เยาวชนจะต้องยอมรับ ความผิดผู้ประสานงาน ประชุมจะพบคู่กรณี แต่ละฝ่ายเพื่อยืนยัน ว่าทั้งผู้เสียหายและผู้ กระทำความผิดต้อง การที่จะเจรจาระงับข้อ พิพาทและผลเสียหายที่ เกิดจากการกระทำ ผิดอาญา การประชุมจะ เปิดให้ผู้มีส่วนได้เสีย หลายฝ่ายเข้าร่วมด้วย เช่น ครู ผู้ร่วมงาน สมาชิกในครอบครัว ผู้ เสียหาย และผู้กระทำ ความผิด	เป็นการดำเนินการอย่างไม่ เป็นทางการซึ่งสามารถ ทำได้ทันที และเป็นกระ บวนการที่คำนึงถึงสิทธิ ของผู้เสียหายมากขึ้น โดย เปิดโอกาสให้เข้าร่วม หาทางออกที่เหมาะสมกับ ผลที่เกิดจากการกระทำ ความผิด
คดีอาญาปกติ	Principle of wa หลัก ขอโทษและให้อภัย (Apology-forgiveness)	ผู้กระทำความผิด ขอโทษและผู้เสียหาย ให้อภัย ทำให้คดียุติ อย่างสมานฉันท์โดย ไม่ต้องไปศาล	เป็นจารีตประเพณีในการ จัดการข้อพิพาทด้วยวิธี การสมานฉันท์

8) สหประชาชาติ

ประเภทคดีของ สหประชาชาติ	กฎหมาย	กระบวนการ	เทคนิค
ไม่ได้กำหนด	“หลักการพื้นฐานของ กระบวนการยุติธรรม ทางอาญาเชิง สมานฉันท์” (Basic principles on the Use of Restorative Justice programmes in criminal matters)	หลักการมีส่วนร่วมสาม ฝ่ายคือ ผู้เสียหาย ผู้ กระทำความผิด และ ชุมชน โดยรัฐทำหน้าที่ เป็นเพียงผู้ประสานงาน เท่านั้น	วางหลักการมาตรฐานให้ แต่ละประเทศนำไปปฏิบัติ เป็นกฎหมายภายใน

9) ไทย

ประเภทคดี ของไทย	กฎหมาย	กระบวนการ	เทคนิค
คดีเยาวชน	พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534	ประชุมกลุ่มครอบครัวตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้อง โดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็ก หรือในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษา ก็อาจใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวได้	มีคู่มือปฏิบัติ
คดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว	พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550	ไต่ถามถึงข้อพิพาท ตามมาตรา 16 โดยอาจกระทำได้ตั้งแต่ชั้นสอบสวนหรือระหว่างพิจารณาคดี และมีการตั้งผู้ประนีประนอมยอมความ และร่วมประชุมระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยคู่กรณีต้องยินยอมให้มีการตกลงยอมความ และกำหนดเงื่อนไขการยอมความ เสนอให้พนักงานสอบสวนหรือศาลพิจารณา หากเห็นว่าไม่ขัดต่อกฎหมายหรือไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยก็ดำเนินการตามนั้น	มีคู่มือปฏิบัติแล้วในศาลอาญารุนแรง

ประเภทคดี ของไทย	กฎหมาย	กระบวนการ	เทคนิค
คดีอาญา	ระเบียบศาลอาญาว่าด้วย การประนอมข้อพิพาท ในศาลอาญา พ.ศ. 2550 ระเบียบของศาลอาญาว่า ด้วยการประนอมข้อ พิพาทในชั้นฎีกา พ.ศ. 2551 และที่เกี่ยวกับคดี แพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดี อาญา คือ ระเบียบศาล อาญา ว่าด้วยแนวปฏิบัติใน การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยว เนื่องกับคดีอาญา พ.ศ. 2549	ประชุมกลุ่มโดยมีผู้ทำ หน้าที่ไกล่เกลี่ยก่อน พิจารณาและให้ผู้ เสียหายและผู้กระทำ ความผิดตกลงประนอม ข้อพิพาทหรือในกรณีที่ ศาลมี คำพิพากษาแล้ว ก็ อาจใช้การประชุมไกล่ เกลี่ยได้ในศาลก่อนที่จะ ถอนฟ้อง หรือเป็นเหตุ ลดหรือรอการลงโทษใน ศาลฎีกา	ไม่มีคู่มือปฏิบัติ

5.2 เปรียบเทียบการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมนั้นคณะผู้วิจัย ขอสรุปโดยแยกประเด็นพิจารณา ดังนี้

1) ประเภทคดีที่นำมาใช้

คณะผู้วิจัยพบว่า ในคดีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดเป็นคดีที่ทุกประเทศนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ และนำมาใช้ทั้งในกระบวนการเบี่ยงเบนคดีออกจากการฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งถือเป็นมาตรการหลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณาสำหรับเด็กและเยาวชน และสอดคล้องกับลักษณะของการกำหนดมาตรการสำหรับเด็กเพราะเน้นการที่ผู้ปกครองหรือชุมชนจะมีบทบาทในการกำหนดและแก้ไขผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็ก

ส่วนในคดีกระทำความผิดด้วยความรุนแรงในครอบครัวนั้น มีบางประเทศที่นำมาใช้ เช่น ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา เป็นต้น ส่วนในฝรั่งเศส ถือเป็นการใกล้เคียงข้อพิพาทในคดีอาญา ของไทยมีแนวคิดผสมผสานกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการใกล้เคียงคดีอาญาโดยการยอมความเพราะคดีดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้ แต่ยังไม่ได้กำหนดกระบวนการที่ชัดเจนว่า จะต้องมีความร่วมมือระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการประชุมกลุ่ม แต่จะมีนักสังคมสงเคราะห์และผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมเพื่อไกล่เกลี่ยได้

สำหรับในคดีอาญานั้น การนำมาใช้ในคดีอาญาโดยใช้แนวคิดและหลักเกณฑ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้งระบบ ตั้งแต่ก่อนฟ้อง ระหว่างพิจารณา การพิพากษา และการลงโทษ คือนิวซีแลนด์ ส่วนออสเตรเลีย แคนาดา สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ นำมาใช้ในกระบวนการก่อนฟ้อง โดยเป็นเงื่อนไขที่จะเบี่ยงเบนคดีก่อนฟ้อง สำหรับฝรั่งเศส ใช้ในกระบวนการกำหนดโทษ ส่วนญี่ปุ่นใช้ในกรณีที่ขอโทษแล้วไม่ต้องไปฟ้องศาล

หากพิจารณาประเภทความผิดที่นำมาใช้นั้น ส่วนใหญ่ใช้กับความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ร่างกาย ซึ่งเป็นความผิดที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายและต้องการการเยียวยา และเป็นความผิดพื้นฐาน ส่วนในความผิดบางประเภท ซึ่งไม่มีผู้เสียหาย โดยปกติไม่นำหลักการดังกล่าวมาใช้ เช่น ความผิดเกี่ยวกับการจราจร อาวุธปืนแต่ในบางประเทศ เช่น นิวซีแลนด์ กำหนดให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ แม้จะไม่มีผู้เสียหายก็ตาม เพราะถือเป็นคดีไม่ร้ายแรง ในกฎหมายฝรั่งเศสใช้กับความผิดที่ศาลลงโทษไม่เกินหกเดือน ปรับไม่เกิน 15,000 ยูโร แต่ในนิวซีแลนด์ใช้กับโทษจำคุกไม่เกินสองปี

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในประสบการณ์ของแต่ละประเทศจะใช้ในการความผิดที่ไม่มีโทษสูงมาก แต่นักวิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ บางท่านเห็นว่า การพิจารณาเฉพาะความผิดที่มีโทษเบาอาจไม่เหมาะสม เพราะลักษณะของการดำเนินกระบวนการพิจารณาเชิงสมานฉันท์เป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง จึงไม่ควรจำกัดเฉพาะคดีโทษเบา แต่ควรใช้กับคดีโทษหนักด้วย เพียงแต่จะต้องไม่มี

ลักษณะที่เป็นอันตราย หรือเป็นความผิดที่กระทบต่อความมั่นคงหรือมีผลกระทบต่อความสุขของประชาชน หรือศีลธรรมอันดี เช่น ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ความผิดฐานก่อให้เกิดภัยอันตราย หรือความผิดเกี่ยวกับเพศหรือกระทำต่อเด็ก สตรีและคนชรา เป็นต้น

สำหรับประเภทคดีที่นำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ในศาลไทยหากเป็นคดีเยาวชนและครอบครัว กำหนดในแนวทางปฏิบัติว่า จะไม่ใช้กับคดีความผิดฐานฆ่าคนโดยเจตนา และคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ เว้นแต่องค์คณะศาลจะเห็นสมควร และหากเป็นกรณีที่เห็นควรสั่งไม่ฟ้องคดีต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ส่วนในต่างประเทศนั้น หากเป็นคดีที่ร้ายแรงจะไม่นำมาใช้ อย่างไรก็ดี ในการสัมมนาระดับชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้แนวคิดว่า ควรกำหนดอัตราโทษสำหรับคดีที่จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพราะหากไม่กำหนดอาจทำให้ศาลใช้กับคดีที่ร้ายแรงได้ ซึ่งขัดต่อความรู้สึกรังเกียจของสังคมที่เห็นว่าควรลงโทษผู้ที่กระทำความผิดที่ร้ายแรง และหากเป็นผู้กระทำความผิดที่มีฐานะดี อาจใช้เงินจ่ายค่าสินไหมทดแทนและทำให้ตนหลุดพ้นจากคดีอาญาได้ ซึ่งข้อคิดเห็นนี้ คณะผู้วิจัยเห็นว่าไม่น่าหนักและเหตุผลที่ควรรับฟังอย่างยิ่ง เพราะอาจเกิดขึ้นได้ในกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน แต่การกำหนดโทษไว้ตายตัว อาจไม่ครอบคลุมทั้งหมดเพราะในบางคดีแม้เป็นการกระทำความผิดที่มีอัตราโทษสูงแต่โดยพฤติการณ์เป็นการกระทำความผิดด้วยการตกอยู่ในสภาพบังคับหรือกระทำโดยมีเหตุสุดวิสัย กรณีนี้อาจมีการฆ่าคนด้วยเหตุจำเป็นได้ โดยลักษณะของอาชญากรหรือในกรณีความผิดที่กระทำโดยประมาทเห็นเหตุให้คนตายก็ควรได้รับการนำมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรจำกัดด้วยลักษณะของความผิดที่ร้ายแรง แต่ยกเว้นคดีความผิดที่กระทำโดยประมาท แต่อัตราโทษนั้น หากเป็นผู้ใหญ่กระทำความผิดควรกำหนดไว้ว่ามีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำไม่ถึงห้าปี ส่วนในคดีเด็กและเยาวชน ควรดำเนินการภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายเดิม ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการการแก้ไขกฎหมายทั้งในก่อนฟ้องในกระบวนการของผู้อำนวยการสถานพินิจและพนักงานอัยการและในกระบวนการก่อนการพิพากษาคดีของศาล ซึ่งได้แนวทางตามร่างแก้ไขพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ซึ่งเคยผ่านคณะรัฐมนตรีมาแล้วแต่ยังไม่ได้เสนอเป็นกฎหมายโดยจะนำเสนอในบทที่ 5 ต่อไป

2) กระบวนการดำเนินการ

คณะผู้วิจัยพบว่า นิวซีแลนด์ แคนาดา สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย ซึ่งเป็นต้นแบบของรูปแบบการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้อยู่ในหลาย ๆ ประเทศ มีที่มาจากรากฐานของการระงับข้อพิพาทในสังคมดั้งเดิม หรือของชนเผ่า ซึ่งมีแนวทางในการแก้ปัญหาโดยอาศัยคู่กรณีชุมชน และครอบครัวเข้ามากำหนด และดำเนินการที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน มิได้ถือว่าเป็นฝ่ายในการต่อสู้คดี ดังนั้นผลที่ออกมาโดยเฉพาะในคดีอาญา จึงอาจขัดต่อหลักการดำเนินคดีอาญาที่มุ่งค้นหา

ความจริงและนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด อย่างไรก็ดี ผลลัพธ์ของกระบวนการดังกล่าว สอดคล้องกับเป้าหมายในการดำเนินคดีอาญา คือการลดอาชญากรรม และการแก้ไขผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ ยังทำให้ผู้กระทำความผิด ชุมชนและผู้เสียหายได้เข้าใจสาเหตุที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำ และผลกระทบที่ผู้เสียหายได้รับ รวมถึงการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายทั้งทางวัตถุและจิตใจ ซึ่งกระบวนการยุติธรรมปัจจุบันไม่อาจแก้ไขให้ได้

ส่วนในสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น เป็นประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้โดยอาศัยรูปแบบของประเทศข้างต้น โดยนำมาใช้ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบัน แต่ถือเป็นทางเลือกในการดำเนินการ จึงอาศัยความร่วมมือของตำรวจหรือการออกคำสั่งของศาลในการดำเนินการเพื่อยุติข้อพิพาทก่อนฟ้องหรือก่อนการพิพากษา

สำหรับรูปแบบที่นำมาใช้ ส่วนใหญ่ในคดีเด็กและเยาวชนจะ ใช้การประชุมกลุ่มครอบครัว ส่วนในคดีที่ผู้ใหญ่กระทำความผิด ส่วนใหญ่ใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย โดยมีคนกลางช่วยประสานงาน แต่ในนิวซีแลนด์ใช้การประชุมกลุ่มชุมชน เนื่องจากมีวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เข้มแข็ง

เงื่อนไขในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแต่ละประเทศมีลักษณะตรงกัน คือเป็นความยินยอมของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย นอกจากนี้ การเลิกกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือการถอนตัวจากการประชุม อย่างไรก็ดี รูปแบบในการประชุม ในนิวซีแลนด์ แคนาดา และออสเตรเลีย ไทย จะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และครอบครัว (ซึ่งเป็นครอบครัวขยายด้วย) แต่ในบางประเทศ เช่นสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น มักจะเน้นการตกลงกันระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดโดยมีเจ้าพนักงานหรือศาลหรือผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลาง

ส่วนข้อตกลงที่ได้จากการตกลงของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายหรือการประชุมกลุ่มชุมชนหรือครอบครัว ในนิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย แคนาดา สหรัฐอเมริกา ไทย จะถือเป็นหลักในการที่ศาลพิพากษา แต่ศาลมีอำนาจตรวจสอบหรือสั่งให้แก้ไขได้ หากเห็นว่าขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อย

การติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลงนั้น ในนิวซีแลนด์ แคนาดา เป็นของครอบครัว หรือชุมชน โดยถือเป็นภาระที่ชุมชนหรือครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วม และถือเป็นข้อยุติคดีหรือการลงโทษ เพราะเป็นรูปแบบของการลงโทษอย่างหนึ่ง ส่วนในสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส ไทยถือเป็นการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นเหตุผลโทษหรือกำหนดโทษสถานเบา หรือในสหราชอาณาจักรเป็นเหตุให้ไม่ต้องลงโทษจำคุกหรือเป็นการลงโทษในชุมชนแทนการจำคุกได้

3) ผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ

ในบางประเทศ เช่น ออสเตรเลีย แคนาดา สหราชอาณาจักร มีตำรวจเป็นผู้ประสานงานในขั้นตอนก่อนฟ้อง หากเป็นหลังจากฟ้องแล้วจะเป็นศาล ในบางประเทศ เช่น นิวซีแลนด์ ใช้ศาล และเมื่อศาลเห็นสมควรก็ส่งให้แก่คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ประสานงานเพื่อนำข้อตกลงส่งให้ศาลมีคำพิพากษา

ผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานส่วนใหญ่ ใช้ผู้ประสานงานที่ได้รับการฝึกฝนในการประสานงาน และมีการฝึกอบรม ตลอดจนมีคู่มือในการฝึกอบรม หรือแนวทางปฏิบัติ เช่นในนิวซีแลนด์ สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา เป็นต้น เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถดำเนินการตามบทบาทที่กำหนดและสอดคล้องกับเป้าหมายที่จะให้คู่กรณี ครอบครัว ชุมชนเข้ามามีส่วนในการกำหนดแผนการแก้ไขและเยียวยาให้แก่ผู้เสียหาย และการปรับพฤติกรรมผู้กระทำความผิด

ประเทศที่พัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ดี เช่น นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย แคนาดา จะมีหน่วยงานติดตามการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชน หรือองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร

4) เทคนิคในการดำเนินการให้บรรลุผลนั้น ในนิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ใช้การฝึกอบรม และมีคู่มือปฏิบัติ และแก้ไขกฎหมายให้สามารถนำมาตราการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ได้ และส่วนใหญ่มีการดำเนินการก่อนที่จะกำหนดไว้ในกฎหมายและประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาระบบดังกล่าว โดยมีองค์กรระดับชาติรับผิดชอบ เช่น ในสหราชอาณาจักร เป็นต้น

ส่วนของไทยมีมาตรฐานและแนวปฏิบัติกำหนดไว้ในศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งมีแนวทางที่เหมือนกับนิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา ส่วนในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวและศาลอาญา ยังไม่ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเพียงกำหนดแนวทางไว้ในระเบียบ

5) ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ควรเป็นองค์กรภายนอกที่ทำหน้าที่โดยเฉพาะหรือไม่ ซึ่งในประเด็นนี้ในนิวซีแลนด์ให้หน่วยงานชำนาญการเป็นผู้จัดหาให้ แต่คณะผู้วิจัยเห็นว่า ในปัจจุบันกฎหมายไทยยังไม่มีหน่วยงานเอกชนที่จะจัดในเรื่องนี้ได้ จึงอาจต้องรอการพัฒนาบุคลากรกระชั้นหนึ่ง ก่อนที่จะเปิดโอกาสให้สังคมเป็นผู้ดำเนินการ นอกจากนี้ การคัดเลือกตัวแทนชุมชนนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าในระยะแรกอาจต้องอาศัยเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ซึ่งมีการประสานงานในกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้คัดเลือกตัวแทน โดยพิจารณาจากผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการประชุมกลุ่มครอบครัวของเด็กก่อนเพราะมีประสบการณ์ แต่จะวางข้อกำหนดเป็นระเบียบนั้นอาจจะทำให้การหาตัวแทนชุมชนไม่เป็นไปตามธรรมชาติ และไม่ได้มีส่วนร่วมที่แท้จริงของชุมชน ดังนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะใช้แนวทางที่กำหนดไว้ในมาตรฐานของศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งมีอาสาสมัครเครือข่ายชุมชน โดยก่อนที่จะมี

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ อาจประสานงานกับกระทรวงยุติธรรมในการสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนซึ่งปัจจุบันได้มีการดำเนินการและสร้างเครือข่ายแล้ว อย่างไรก็ตาม ในกรุงเทพมหานครอาจมีข้อจำกัดเพราะยังไม่มีมีการประสานงานเพื่อให้เกิดเครือข่ายชุมชน

6. บทวิเคราะห์การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลยุติธรรม

จากการที่คณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมนั้น เห็นได้ว่าการดำเนินคดีเยาวชนนั้น ได้นำรูปแบบการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด และได้มีแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมและได้มาตรฐานสากลแล้ว ทั้งนี้ การนำมาใช้นั้น หากพิจารณาในกระบวนการดำเนินคดีแก่เยาวชน พบว่าได้นำมาใช้ก่อนที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลและในระหว่างการพิจารณาคดีในศาล เพียงแต่ว่า ในด้านนโยบายและกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ให้ต้องดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ยังไม่มีบทบัญญัติที่อ้างอิงไว้ชัดเจน แต่ได้กำหนดไว้ในระเบียบและแนวทางปฏิบัติของศาลเยาวชนและครอบครัว

ดังนั้น ในคดีเยาวชนจึงต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ของกฎหมายให้ศาลนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ และเมื่อมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้แล้ว ศาลเยาวชนและครอบครัว มีมาตรฐานการดำเนินงานและทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว เพียงแต่เพิ่มกระบวนการบริหารจัดการตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายให้มีประสิทธิภาพเท่านั้น

ส่วนในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวนั้น หากพิจารณาตามกฎหมายแล้ว แม้ว่าในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 จะไม่ได้กำหนดให้ต้องใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการไกล่เกลี่ยคดี และหาข้อตกลงในที่ประชุมเพื่อกำหนดเงื่อนไขในการทำบันทึกยอมความในมาตรา 12 วรรคสอง ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งในชั้นก่อนฟ้องและระหว่างพิจารณาคดี แต่หากพิจารณาองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมการประชุมเพื่อไกล่เกลี่ยแล้ว มีองค์ประกอบที่ตรงกับองค์ประกอบของการประชุมกลุ่มชุมชนในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในต่างประเทศมากเพียงแต่ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนและกระบวนการที่จะทำให้การประชุมกลุ่มเป็นไปตามมาตรฐานการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่าโดยลักษณะของการไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่กรณีปรองดองและอยู่ด้วยกันต่อไป และกระบวนการที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยเพื่อให้ได้ข้อตกลงในการทำบันทึกยอมความนั้น กระบวนการดังกล่าวมีการนำแนวคิดและวิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวบางส่วนแล้ว เพียงแต่แนวทางในการปฏิบัติและเทคนิคต่าง ๆ ยังไม่

ได้มีการพัฒนาที่ชัดเจนเนื่องจากเป็นมาตรการใหม่และมีการจัดทำหลักสูตรอบรมและการฝึกอบรมเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แล้ว แต่ยังไม่ได้มีการออกมาตรฐานการดำเนินงานในการไกล่เกลี่ยคดีที่ออกมาเป็นรูปธรรมเหมือนที่ได้กำหนดไว้ในศาลเยาวชนและครอบครัว

คณะผู้วิจัยเห็นว่า โดยแนวคิดและหลักการและบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เปิดโอกาสให้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวแล้ว และเห็นว่าควรนำพัฒนามาตรฐานและทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับการดำเนินงานตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในศาลเยาวชนและครอบครัว โดยจัดทำคู่มือและฝึกอบรม ตลอดจนพัฒนาบุคลากรให้มีความเข้าใจในหลักการดังกล่าว นอกจากนี้ควรต้องกำหนดวิธีการประชุมกลุ่มเพื่อจัดทำข้อตกลง และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตามผลการดำเนินการตามบันทึกข้อตกลงขอมความและการประสานงานกับผู้พิพากษาและพนักงานสอบสวนในการดำเนินการตามบันทึกข้อตกลงให้มีความชัดเจนกว่าที่กำหนดไว้ในปัจจุบัน

ส่วนในการนำมาใช้ในคดีอาญาทั่วไปนั้น จะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสอบถามและนำเสนอข้อสรุปในหัวข้อที่ 3 ของบทนี้แล้ว และรวมถึงความเห็นที่คณะผู้วิจัยได้รับจากผู้เข้าร่วมสัมมนา ครั้งที่ 1 เรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในไทยและต่างประเทศ” ในวันศุกร์ที่ 16 มกราคม 2552 เวลา 08.30 – 14.30 น. ณ ห้องบอลรูม 1 ชั้น 1 โรงแรม อมารี ดอนเมือง แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร ซึ่งให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลอาญาว่า น่าจะเป็นไปได้ แต่ได้ให้ข้อสังเกตในการนำมาใช้ทั้งในด้านของประเภทคดี ลักษณะของผู้กระทำความผิด ความร้ายแรงของความผิด และกระบวนการที่จะนำมาใช้ (โปรดดูรายละเอียดในสรุปรายงานการสัมมนา ครั้งที่ 1 ในภาคผนวก 1)

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์และในที่ประชุมแล้ว มีความเห็นในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญาโดยทั่วไป ดังนี้

6.1 หลักการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญา

คณะผู้วิจัยเห็นว่า โดยหลักการควรนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการดำเนินคดีอาญาในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นในชั้นสอบสวน ตั้งฟ้องคดี พิจารณา และพิพากษา และไม่ว่าจะต้องเป็นคดีความผิดอันยอมความได้ เพราะในคดีความผิดอันยอมความได้นั้นกฎหมายเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถยอมความ ถอนคำร้องทุกข์ หรือถอนฟ้องได้ ตามมาตรา 35 และมาตรา 39 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว

ส่วนการนำมาใช้กับคดีที่ยอมความไม่ได้นั้น คณะผู้วิจัยเห็นด้วยกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ว่าควรพิจารณาความผิด ลักษณะการกระทำความผิด และความเหมาะสมของสังคม

ว่าจะยอมรับให้คดีไต่ถามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ เพราะการที่จะให้ผู้กรณีตกลงไม่เอาความกัน และปล่อยผู้กระทำความผิดเข้าสู่สังคมโดยไม่คำนึงถึงอันตรายหรือความรู้สึกของสังคมก็จะทำให้เกิดความไม่เชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม แต่การกำหนดลักษณะความผิดและความผิดที่สังคมอาจไม่ยอมรับว่าเป็นความผิดที่จะดำเนินการสมานฉันท์ได้นั้น ควรต้องพัฒนาแนวคิดและรูปแบบในการกำหนดต่อไป เพราะต้องอาศัยการยอมรับในสังคมไทยด้วย อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลที่คณะผู้วิจัยได้รับ ส่วนใหญ่จะเห็นว่าความผิดฐานค้ายาเสพติด ข่มขืนกระทำชำเรา องค์กรอาชญากรรม คดีอาชญากรรมความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง ไม่น่าจะนำมาใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ ซึ่งคณะผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับความเห็นดังกล่าว และควรนำมาใช้กับการกระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำไม่ถึงห้าปี

6.2 ความจำเป็นในการแก้ไขกฎหมาย

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าส่วนใหญ่เห็นว่ามีคามจำเป็นเพราะประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบันไม่ได้กำหนดการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ และไม่ได้เปิดโอกาสให้ตำรวจหรือพนักงานอัยการไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดที่กระทำความผิดหรือรับสารภาพแล้ว และได้ตกลงชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายจะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาเว้นแต่เป็นกรณีที่คดีเปรียบเทียบปรับ ในทำนองเดียวกัน หากเป็นการพิพาทคดี ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 กำหนดให้ศาลรื้อการลงโทษโดยกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติแทนการลงโทษได้ แต่มีข้อจำกัดว่าต้องเป็นโทษจำคุกที่จะลงไม่เกินสามปี และไม่เคียดต้องโทษจำคุกมาก่อน ดังนั้น ในกรณีที่มีโทษจำคุกที่จะลงเกินกว่าสามปี หรือเคียดต้องโทษจำคุกมาก่อนก็ไม่อาจใช้มาตรการรื้อการลงโทษได้

คณะผู้วิจัยเห็นว่า กรณีที่ศาลจะลงโทษน้อยเพราะผู้กระทำความผิดได้ชดใช้ค่าเสียหายนั้น ปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญามาตรา 78 ให้อำนาจไว้แล้ว จึงไม่มีข้อจำกัดแต่อย่างไร ส่วนจะให้ดำเนินการประชุมกลุ่มชุมชนแล้วจึงนำมาเป็นเหตุลดโทษได้ และในกรณีนี้ควรมีข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาให้ดำเนินการเพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกัน

นอกจากนี้เพื่อให้ศาลสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้กับทุกคดีที่เหมาะสม คณะผู้วิจัยเห็นว่าต้องแก้ไขกฎหมายเพื่อให้อำนาจดำเนินการ โดยแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 38/1 กำหนดกระบวนการประชุมเยียวาและฟื้นฟูสัมพันธ์และหากตกลงกันได้ และปฏิบัติตามเงื่อนไขจะมีผลทำให้คดียุติ ซึ่งต้องเพิ่มเหตุของคดีอาญาระดับตามมาตรา 39 (3) โดยหลักการในการประชุมกลุ่มชุมชน ใช้หลักการประชุมกลุ่มชุมชนในแบบของนิวซีแลนด์ และอังกฤษที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ ต้องเป็นกรณีที่ผู้เสียหายยินยอมและผู้กระทำความผิดรับสารภาพผิดด้วย นอกจากนี้ ยังให้ศาลหรือพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ตรวจสอบข้อตกลงที่จะไม่ขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน และในส่วนของประมวล

กฎหมายอาญา มีความจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ศาลมีดุลพินิจในการใช้มาตรการคุมประพฤติ รวมถึงการกำหนดให้ต้องรับการรักษาหรือฝึกอบรมหรือการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย แทนการลงโทษ ได้โดยแก้ไขในมาตรา 56/1 เนื่องจากในมาตรา 56 ใช้เฉพาะในคดีที่ผู้ต้องหาต้องโทษจำคุกไม่เกินสามปีและไม่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อน จึงมีข้อจำกัดสำหรับผู้ที่เคยต้องโทษจำคุกแต่ควรได้รับการแก้ไขโดยมาตรการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งคณะผู้วิจัยจะนำเสนอร่างกฎหมายในบทที่ 5 แล้ว

ส่วนในคดีศาลเยาวชนและครอบครัว มีความจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการให้มีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ แต่แนวทางที่กำหนดไว้เป็นแนวทางปฏิบัติของศาลเยาวชนและครอบครัวในปัจจุบัน ซึ่งคณะผู้วิจัยจะนำเสนอร่างกฎหมายในบทที่ 5

6.3 การบริหารจัดการ

คณะผู้วิจัยได้รับข้อเสนอจากที่ประชุมสัมมนาและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิว่า แนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นอกจากจะต้องปรับปรุงกฎหมายแล้วจะต้องมีการพัฒนาระบบบริหารจัดการด้วย และจากประสบการณ์ของต่างประเทศพบว่า บางประเทศมีคณะกรรมการที่ส่งเสริมและติดตามการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการดำเนินคดี ดังนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีคณะกรรมการในระดับชาติเข้ามารับผิดชอบในเรื่องนี้ และมีหน้าที่ในการส่งเสริมและสร้างความเข้าใจในการนำมาตรการนี้มาใช้ทั้งแก่ผู้ปฏิบัติงานและประชาชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบังคับใช้ และความตระหนักในหลักการและวิธีการต่าง ๆ รวมถึงการประเมินผลการใช้กระบวนการนี้ทั้งในด้านการลดอาชญากรรมและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและชุมชน แต่รูปแบบของหน่วยงานนั้นไม่น่าจะตั้งขึ้นใหม่ ควรมีคณะกรรมการที่อยู่ในกระทรวงยุติธรรมหรือศาลฎีกาและมีผู้แทนของหน่วยงานภาคปฏิบัติและวิชาการ ชุมชน องค์กรเอกชน ประชาชนเข้าร่วม เพื่อให้สามารถประสานงานกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้ทั้งระบบ

6.4 การจัดทำคู่มือและการฝึกอบรม

คณะผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากงานวิจัยต่างประเทศ และของไทย ตลอดจนจากการสัมภาษณ์พบว่า กลไกสำคัญที่จะทำให้การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้กับกระบวนการยุติธรรมนั้น จำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ ทักษะและเข้าใจแนวคิดดังกล่าว จึงจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินการได้ ดังนั้น ความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการคือมีคู่มือการปฏิบัติงานที่ดี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการและการฝึกอบรมเจ้าพนักงาน โดยเฉพาะบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ให้เห็นความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มิฉะนั้นก็จะไม่ยอมนำกระบวนการนี้เข้า

มาใช้ และคนที่เป็นคนกลางในการประชุม หรือผู้มีวิชาชีพที่เข้าร่วมประชุม ที่ต้องเข้าใจบทบาทของตนเอง และดำเนินการประชุมให้มีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยเห็นว่าในปัจจุบันแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และวิธีปฏิบัติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะในคดีเด็กและเยาวชน คดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวคุ้นเคยกับการประชุมกลุ่มครอบครัวและการไกล่เกลี่ยเพื่อทำความตกลงยอมความแล้ว ส่วนในการดำเนินคดีอาญา ปัจจุบันมีระเบียบและมีโครงการนำร่องในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา อันเป็นก้าวแรกในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่าบุคลากรมีความคุ้นเคยแต่ควรต้องเพิ่มเติมกระบวนการที่ใช้อยู่ให้เป็นไปตามหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยเฉพาะในคดีอาญาและคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว โดยให้ชุมชนหรือครอบครัวเข้ามามีส่วนในการกำหนดแผนการปฏิบัติตัวของผู้กระทำความผิดและการติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลง

6.5 การประเมินผลการดำเนินงาน

ในการประเมินผลการดำเนินการและปรับปรุงพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัฒนธรรมของไทย คณะผู้วิจัยเห็นด้วยกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ชี้ว่า ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือการติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลงและพยายามปรับปรุงให้มีเทคนิควิธีการที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ดังนั้น กระบวนการดังกล่าวจึงไม่หมายความว่าเมื่อมีกฎหมายหรือระเบียบแล้วจะทำให้เกิดประสิทธิภาพได้ ต้องอาศัยความร่วมมือ การติดตาม และการพัฒนาของผู้เกี่ยวข้องและคู่กรณี คนในครอบครัว และชุมชนในการให้ความร่วมมือด้วย

บทที่ 5

แนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในศาลยุติธรรม

ในบทนี้ คณะผู้วิจัยขอนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม โดยพิจารณาทั้งในด้านนโยบาย แผนงาน และกลไกในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม

1. นโยบาย

แนวคิดในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรม โดยเฉพาะในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น จากบทที่ 4 ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษานั้นพบว่าในกฎหมายไทยมีบทบัญญัติที่กำหนดชัดเจนให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้องหรือการพิพากษา แต่ทางปฏิบัติได้นำแนวคิดมาใช้อย่างเป็นทางการทั้งในชั้นก่อนฟ้องของพนักงานอัยการและในชั้นศาล ส่วนในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว ก็นำมาใช้ทั้งในการดำเนินการก่อนฟ้องและในระหว่างการดำเนินคดีในศาล ตามมาตรา 11-16 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 แม้ในบทบัญญัติดังกล่าวจะไม่ได้กำหนดให้นำมาใช้อย่างชัดเจน ส่วนในการกำหนดโทษทางอาญานั้นยังไม่มีบทบัญญัติในการให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดโทษ หรือแม้แต่ในคดีความผิดอันยอมความได้ ก็ไม่ได้กำหนดให้ต้องดำเนินการก่อนที่จะมีการยอมความ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติในศาลอาญาได้มีโครงการนำร่องที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดโทษซึ่งได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ศาลยุติธรรมควรมีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรม โดยเฉพาะในการดำเนินคดีอาญาของทั้งเยาวชนและผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ สำหรับในศาลอาญา ควรให้มีการดำเนินการทั้งในคดีในศาลแขวงและศาลอาญาหรือศาลจังหวัด แต่มีหลักการที่แตกต่างกัน สำหรับการดำเนินคดีของเยาวชน และคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นการนำมาใช้เป็นหลัก ส่วนคดีอาญาของของผู้ใหญ่หากเป็นคดีศาลแขวงนั้นควรนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดเป็นหลัก เพราะมีโทษไม่เกินสามปีและปรับไม่เกินหกหมื่นบาท

และเป็นการดำเนินคดีรวบรัด แต่สำหรับการดำเนินคดีในศาลจังหวัดหรือศาลอาญา หรือศาลอาญาธนบุรี ควรนำมาใช้ในคดีที่มีโทษจำคุกขั้นต่ำไม่ถึงห้าปี ซึ่งรวมถึงความผิดที่กระทำโดยประมาท และควรใช้เฉพาะกรณีที่ไม่เป็นบุคคลอันตรายที่จะก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือสังคม ทั้งนี้ เพราะในคดีบางคดี เช่น การก่อการร้ายสากล หรือองค์การอาชญากรรม กระบวนการค้ามนุษย์หรือค้ายาเสพติดข้ามชาติ ไม่ควรได้รับการดำเนินการในการสมานฉันท์เพราะจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคม และผลกระทบต่อสังคมระดับประเทศ

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยเห็นว่าศาลยุติธรรมควรมีนโยบายที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐานเดียวกันในเรื่องการพัฒนาเทคนิคในการดำเนินการให้สอดคล้องกับมาตรฐานการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ กล่าวคือ ประการแรก ต้องมีเทคนิคที่จะทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดสามารถแลกเปลี่ยนและสร้างความเข้าใจในผลและเหตุในการกระทำความผิดอาญานั้น ประการที่สอง ต้องให้สังคม ชุมชน ครอบครัวมีส่วนร่วมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ประการที่สาม ต้องเป็นการดำเนินการอย่างให้ความเคารพต่อกัน และหาทางออกโดยกลุ่มคนนั้นร่วมกันโดยการประสานงานของวิชาชีพและผู้ประสานงานกลุ่ม ประการที่สี่ ต้องมีการติดตามการดำเนินการและการแก้ไขปรับปรุงเงื่อนไขในข้อตกลง ทั้งนี้เพราะคณะผู้วิจัยเห็นว่า ในการดำเนินการของคดีเยาวชนและครอบครัวนั้นมีการพัฒนาการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปได้ถึงการมีคู่มือปฏิบัติงานที่ได้มาตรฐานแล้ว เพียงแต่ยังอาจจะไม่มีการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความเข้าใจอย่างเพียงพอ ส่วนในการดำเนินการเกี่ยวกับคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวเพ็งจะมีการดำเนินการฝึกอบรมเจ้าพนักงานที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยแล้ว แต่ยังไม่มีความรู้หรือแนวทางปฏิบัติ จึงต้องจัดทำคู่มือในการปฏิบัติงานและการอบรมเจ้าพนักงาน ส่วนในคดีอาญานั้นยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนและมีความจำเป็นต้องเตรียมการในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ โดยเริ่มกระบวนการพัฒนาอีกระยะหนึ่ง จึงควรมีการศึกษาและพัฒนาคู่มือในการดำเนินการในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดโทษให้มีความชัดเจน ตามหลักการและมาตรฐาน แนวทางปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้ในศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นรูปแบบที่นำมาปรับใช้

ในด้านการประสานงานให้มีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมนั้นคณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีคณะกรรมการในระดับศาลฎีกาหรือในสำนักงานศาลยุติธรรมขึ้นมากคณะหนึ่ง ร่วมกับกระทรวงยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่พัฒนาและส่งเสริมการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมก่อนและหลังกระบวนการพิจารณาคดี เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมการนำมาใช้เสนอแนะในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการพัฒนาเทคนิควิธีการที่จะทำให้มีการนำ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ รวมถึงการประเมินผล การดำเนินงานว่ามีปัญหาอุปสรรคและจะปรับปรุงอย่างไร

2. แผนงานการพัฒนา

2.1 แผนงานพัฒนาความพร้อมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

คณะผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หากจะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบและรวมถึงศาลยุติธรรมด้วยนั้น จะต้องเกิดจากความพร้อมทั้งฝ่ายผู้มีส่วนที่ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นตำรวจ พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา พนักงานคุมประพฤติ ผู้มีวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ แพทย์ และผู้เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดในชุมชน ที่จะมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอันจะนำมาสู่การบรรลุข้อตกลงของที่ประชุมและการดำเนินการให้เป็นไปตามข้อตกลงในการเยียวยาแก้ไข ดังนั้น หากเจ้าพนักงานหรือผู้เกี่ยวข้องมิได้เข้าใจในหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว แม้จะได้ข้อตกลงมาก็อาจไม่สามารถทำให้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ต้องการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและสังคม และสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย ดังนั้น จึงควรมีการฝึกอบรมและสร้างบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นกลุ่มเฉพาะและสามารถทำหน้าที่ได้ทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้เพราะหากจะให้แต่ละหน่วยงานดำเนินการโดยใช้มาตรฐานการทำงานอย่างเดียวกัน แต่ละคนอาจไม่ได้ดำเนินการตามที่เป้าหมายของกระบวนการดังกล่าวได้ ซึ่งในกรณีนี้ ในต่างประเทศหรือแม้แต่ในประเทศไทยก็จะมีลักษณะคล้ายกัน ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า ผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่นี้จะต้องมีประสบการณ์และได้รับการอบรมในเรื่องนี้อย่างเพียงพอ จึงจะเข้ามาทำหน้าที่ได้

การพัฒนาแผนงานดังกล่าว คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรใช้คณะกรรมการในระดับชาติเข้ามาดำเนินการ และสร้างมาตรฐานในการฝึกอบรมตลอดจนประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้ดำเนินการสามารถทราบปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการพัฒนาให้เท่าเทียมกับมาตรฐานสากลและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยด้วย

2.2 แผนงานด้านการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

จากผลการศึกษาทั้งทางด้านเอกสารและการสัมภาษณ์ของคณะผู้วิจัย พบว่า ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมนั้น ในศาลเยาวชนและครอบครัวไม่มีหลัก

เกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่าต้องใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งในชั้นก่อนฟ้องและก่อนศาลพิพากษาแต่ในทางปฏิบัติศาลเยาวชนและครอบครัวได้นำมาตรการดังกล่าวมาใช้ในรูปของการไกล่เกลี่ยเยียวยาแก้ไข ส่วนในศาลอาญาก็ไม่มีหลักเกณฑ์ที่กำหนดให้นำมาใช้อย่างชัดเจนเพียงแต่มีระเบียบของศาลอาญาว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาที่มีแนวคิดดังกล่าว แต่ยังไม่ถึงกับเป็นรูปแบบของการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงมีข้อจำกัดและไม่มีหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่นำมามาตรการดังกล่าวมาใช้ สำหรับคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนกว่าคดีอื่น แต่ไม่ครบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และยังไม่มีความมาตรฐานและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนอันจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว รวมถึงการมีคู่มือหรือแนวปฏิบัติที่เป็นรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรปรับปรุงกฎหมายทั้งในระดับพระราชบัญญัติและในลำดับรอง ดังนี้

1) **ปรับปรุงกฎหมายให้สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญาและคดีเยาวชนและครอบครัว** การปรับปรุงกฎหมายนี้มีเจตนารมณ์ที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับผู้กระทำความผิดซึ่งมีอายุไม่เกินสิบแปดปีและที่เกินกว่าสิบแปดปี ทั้งนี้ โดยกระบวนการที่นำมาใช้เพื่อกำหนดข้อตกลงในการประชุมกลุ่ม อาจเป็นแนวทางของการประชุม community group conference ซึ่งใช้ในออสเตรเลีย นิวซีแลนด์และอังกฤษ และเมื่อได้ข้อตกลงในการประชุมแล้ว จะต้องมีการตรวจสอบในข้อตกลงดังกล่าว ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากขั้นตอนของการดำเนินคดี หากเป็นการสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเป็นผู้พิจารณา หากเป็นขั้นตอนในชั้นส่งคดี พนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาและหากเป็นการพิจารณาในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาให้ศาลเป็นผู้พิจารณา และหากมีการฝ่าฝืนเงื่อนไขในการตกลง ก็จะดำเนินคดีต่อไป โดยผู้ที่พิจารณานั้นจะเป็นผู้ที่ส่งยกเลิกและให้ดำเนินการต่อไป

ในส่วนที่ได้มีการออกคำสั่งแล้ว หากผู้กรณีไม่พอใจ อาจอุทธรณ์คำสั่งได้ต่อศาล ทั้งนี้ หากเป็นคำสั่งของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ให้อุทธรณ์ต่อศาลชั้นต้น หากเป็นการอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นให้อุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ หากเป็นการอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ให้ฎีกาต่อศาลฎีกา

ทั้งนี้ ควรมีกระบวนการติดตามผลการปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อตกลงซึ่งคณะผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการร่วมมือระหว่างพนักงานของรัฐและหน่วยงานชุมชนและองค์กรเอกชนในการติดตามการปฏิบัติงานดังกล่าวด้วย

คณะผู้วิจัยเห็นว่า การปรับปรุงกฎหมายสำหรับคดีอาญา ต้องแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และในขณะเดียวกันจะต้องแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ในส่วนที่เกี่ยวกับ

การบังคับโทษให้มีมาตรการที่เปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้มาตรการตามข้อตกลงแทนการลงโทษได้ ด้วย โดยการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายทั้งสองนั้นมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้ให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวน ชั้นสั่งคดีของพนักงานอัยการ และชั้นการพิจารณาคดีของศาลทุกชั้น

- การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา เพื่อให้ให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้แทนการลงโทษจำเลยในคดีที่ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดหรือในกรณีที่จำเลยต้องโทษจำคุกมาแล้วบางส่วน

ส่วนการปรับปรุงการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 เพื่อให้สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในชั้นก่อนฟ้อง ชั้นพิจารณาและพิพากษาได้ด้วย โดยใช้แนวทางที่ได้มีการยกร่างแก้ไขพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ซึ่งเคยเสนอคณะรัฐมนตรีมาแล้วแต่ยังไม่ได้เสนอเข้าสู่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ

1.1) แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การเพิ่มหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้เป็นรูปธรรมในกฎหมายไทยต้องทำการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหลายมาตราพร้อม ๆ กัน กล่าวคือ แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 39 (3) เพิ่มเดิมมาตรา 38/1 มาตรา 38/2 มาตรา 38/3 มาตรา 38/4 และมาตรา 38/5

ก) การเพิ่มเดิมมาตรา 39 (3) เพื่อกำหนดผลในทางกฎหมายในกรณีที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประสบผลสำเร็จ กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามถ้วนตามข้อตกลงโดยบัญญัติข้อความดังต่อไปนี้

“มาตรา 39 สิทธิภาคีอาญามาฟ้องระงับเมื่อ

(3) คดีอาญาลิกกันตามมาตรา 37 หรือคดีอาญายุติโดยข้อตกลงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามมาตรา 38/1”

การเพิ่มเดิมมาตรา 39 (3) เป็นการกล่าวถึงผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ประสบความสำเร็จ กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้วได้ปฏิบัติตามถ้วนตามข้อตกลงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผลแห่งการปฏิบัติตามถ้วนตามข้อตกลงดังกล่าวจะทำให้สิทธิภาคีอาญามาฟ้องระงับลง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเพิ่มเติมเงื่อนไขแห่งการระงับแห่งสิทธิดำเนินคดีอาญาอีกประการหนึ่งในมาตรา 39

ข) การเพิ่มเติมมาตรา 38/1 เพื่อวางหลักเกณฑ์ทั่วไปของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีอาญา โดยบัญญัติข้อความดังต่อไปนี้

“มาตรา 38/1 ในคดีซึ่งมีโทษจำคุกขั้นต่ำไม่ถึงห้าปี และผู้ถูกกล่าวหาให้การรับสารภาพ หากผู้นั้นและผู้เสียหายยินยอมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยร้องขอต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล แล้วแต่กรณี เมื่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล เห็นว่า ผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริงและเห็นสมควรยุติคดีโดยคำนึงถึงฐานความผิด ความประพฤติ สวัสดิภาพของผู้กระทำความผิด ตลอดจนสวัสดิภาพและความปลอดภัยของผู้เสียหายและสังคม อาจจัดให้มีการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์เพื่อหาข้อตกลงยุติคดี โดยตั้งผู้ประสานงานการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ เพื่อดำเนินการหาข้อตกลงยุติคดี

การประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ ประกอบด้วย ผู้ประสานงานการประชุม ผู้เสียหาย ผู้กล่าวหาว่ากระทำความผิด ครอบครัวของผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ตัวแทนของชุมชน นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ โดยการประชุมจะดำเนินการเพื่อจัดให้มีข้อเสนอซึ่งเกิดจากความตกลงร่วมกันในข้อตกลงยุติคดีอาญา ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการตั้งผู้ประสานงานการประชุม การคัดเลือกตัวแทนชุมชน และวิธีการประชุม ในระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวนและสังคมของพนักงานอัยการ ให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนด ส่วนในระหว่างการพิจารณาและพิพากษาในชั้นศาลให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา”

ในมาตรา 38/1 เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีข้อสังเกต ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ในหลักการพื้นฐานฯ ข้อ 6 ได้กำหนดให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจนำมาใช้ได้ทุกขั้นตอนของวิธีพิจารณาความอาญา ตั้งแต่ชั้นสอบสวน ชั้นสังคม และชั้นศาล ดังนั้น ในวรรคหนึ่งจึงมีการกำหนดให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยรูปแบบของการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ สามารถนำมาใช้ได้ทั้งชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นอัยการ และชั้นศาล

ประการที่สอง ในหลักการพื้นฐานฯ ข้อ 7 ได้กำหนดให้ผู้กล่าวหาและผู้เสียหายที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรเกิดจากการที่ผู้ถูกกล่าวหาให้การรับสารภาพว่าได้กระทำความผิด และทั้งผู้ถูกกล่าวหาและผู้เสียหายมีความยินยอมอย่างบริสุทธิ์และไม่ถูกบังคับให้เข้าสู่กระบวนการ

ดังนั้น ในมาตรา 38/1 วรรคแรก จึงกำหนดเป็นเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายต้องยินยอมในการเข้าสู่กระบวนการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์

ประการที่สาม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรมีขอบเขตจำกัดประเภทคดีที่เข้าสู่กระบวนการ กล่าวคือ ไม่ใช่ทุกคดีที่สามารถใช้กระบวนการดังกล่าวได้ แนวคิดในการกำหนดประเภทคดีที่เข้าสู่การประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ อาจทำได้สามลักษณะ คือ

- การกำหนดประเภทคดีกว้าง ๆ โดยไม่ได้กำหนดอัตราโทษขั้นสูง เช่น กำหนดว่าประเภทคดีที่เข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่มชุมชนคือ “คดีที่ไม่เป็นการกระทบต่อความปลอดภัยของประชาชน หรือความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร” ข้อดีของการกำหนดประเภทคดีไว้กว้าง ๆ คือ คดีอาญาบางประเภทที่มีโทษสูง แต่พฤติกรรมไม่เป็นอันตรายต่อสังคม ก็ยังมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ได้ แต่กำหนดดังกล่าวอาจมีข้อกังวลถึงการใช้ดุลพินิจที่กว้างเกินไป ทำให้เจ้าพนักงานอาจนำคดีอาญาที่อัตราโทษสูงที่เจ้าพนักงานเข้าใจว่าไม่มีพฤติกรรมอันตรายแท้จริง ๆ แล้วอาจจะมีพฤติกรรมเป็นอันตรายต่อสังคมเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ได้

- การกำหนดประเภทคดีโดยกำหนดอัตราโทษขั้นสูง เช่น “กำหนดคดีอาญาที่อัตราโทษจำคุกขั้นสูงไม่เกินห้าปี” ข้อดีของการกำหนดอัตราโทษคือทำให้กฎหมายมีความชัดเจนแน่นอน ทุกคนสามารถเข้าใจล่วงหน้าถึงประเภทคดีที่อาจเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ได้ อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของการกำหนดอัตราโทษขั้นสูงคือ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจมีข้อจำกัดเฉพาะคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ซึ่งคดีที่มีโทษจำคุกเกินห้าปี หลายคดีก็ไม่อาจเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ได้ เช่น คดีประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 291 ที่กำหนดโทษจำคุกไม่เกินสิบปี เป็นต้น

- หลังจากได้รับความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านที่เห็นว่าควรที่จะมีการกำหนดอัตราโทษของคดีที่อาจเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คณะผู้วิจัยจึงกำหนดประเภทคดีที่อาจเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์โดยกำหนดที่ “อัตราโทษจำคุกขั้นต่ำไม่ถึงห้าปี” โดยมีเหตุผลดังต่อไปนี้

เหตุผลประการที่หนึ่ง การกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำจำคุกไม่ถึงห้าปีนี้เป็นการสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 176 ที่กำหนดให้คดีที่จำเลยรับสารภาพศาลอาจพิพากษาลงโทษได้เลยโดยไม่ต้องสืบพยาน เว้นแต่คดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ศาลต้องสืบพยานประกอบก่อนจึงจะลงโทษจำเลยได้ ซึ่งแนวคิดของมาตรา 176 แสดงให้เห็นว่าคดีที่มีอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษหนักกว่านั้นถือว่าเป็นคดีที่กระทบกระเทือนความสงบเรียบร้อยของประชาชนอย่างร้ายแรง ศาลจึงต้องใช้ความระมัดระวังโดย

สืบพยานประกอบให้แน่ใจก่อนว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดก่อนที่จะพิพากษาลงโทษ ดังนั้น จึงอาจแปลความกลับกันได้ว่า คดีอาญาที่อัตราโทษจำคุกขั้นต่ำไม่ถึงห้าปีไม่น่าจะกระทบกระเทือนความสงบเรียบร้อยถึงขั้นร้ายแรง เพราะหากจำเลยรับสารภาพ ศาลก็ลงโทษได้ทันทีโดยไม่ต้องกังวลเรื่องการลงโทษผิดตัว

เหตุผลประการที่สอง การกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำจำคุกไม่ถึงห้าปีนี้ ทำให้คดีอาญารฐานประมาทเป็นเหตุให้คนตายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 291 และคดีอื่น ๆ ที่ไม่มีอัตราโทษขั้นต่ำสามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ ซึ่งจะเป็นการขยายประเภทคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้กว้างมากขึ้น

ประการที่สี่ คณะผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเพื่อให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลใช้เป็นแนวทางในการสั่งให้คดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กล่าวคือ คดีอาญาที่อัตราโทษจำคุกขั้นต่ำไม่ถึงห้าปีนั้น หากจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือ ศาลจะต้องคำนึงถึง “ฐานความผิด ความประพฤติ สวัสดิภาพของผู้กระทำความผิด ตลอดจนสวัสดิภาพและความปลอดภัยของผู้เสียหายและสังคมด้วย” โดยถ้อยคำดังกล่าวสอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 89/2 ที่กำหนดเรื่องการจำคุกด้วยวิธีการอื่นนอกเรือนจำ หากศาลจะส่งปล่อยนักโทษก่อนกำหนดโดยใช้วิธีการจำคุกแบบอื่นแทนการควบคุมที่เรือนจำ ศาลจะต้องพิจารณาถึงแนวทางดังกล่าวที่บัญญัติไว้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่า แนวทางในมาตรา 89/2 น่าจะนำมาใช้ได้ดีกับการพิจารณาสั่งให้คดีอาญาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพราะเป็นแนวทางที่กำหนดให้ผู้มีอำนาจสั่งการต้องคำนึงถึงบุคคลทุกฝ่าย เช่น ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และสังคม

ประการที่ห้า ในการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์นั้นจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์และวิธีการตั้งผู้ประสานงาน การคัดเลือกตัวแทนชุมชน และวิธีการประชุมกลุ่มชุมชน คณะผู้วิจัยจึงกำหนดไว้ในมาตรา 38/1 วรรคสอง ว่าหลักเกณฑ์และวิธีการดังกล่าวให้เป็นไปตามระเบียบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมสำหรับการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ส่วนหลักเกณฑ์และวิธีการที่ใช้ใน การประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่ตั้งโดยศาลให้กำหนดโดยข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ค) การเพิ่มเติมมาตรา 38/2 เพื่อกำหนดให้มีผู้ประสานการประชุม และอำนาจหน้าที่ของผู้ประสานงาน โดยบัญญัติข้อความดังต่อไปนี้

มาตรา 38/2 ผู้ประสานงานมีหน้าที่จัดและดำเนินการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ช่วยเหลือที่ประชุมในการจัดทำบันทึกข้อตกลง รายงานผลของการประชุมแก่พนักงานสอบสวน

พนักงานอัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณี รวมทั้งมีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติในการติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลงของผู้ถูกกล่าวหาและผู้เสียหาย

ผู้ประสานงานที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวในวาระก่อนจะต้องเป็นบุคคลธรรมดาที่ผ่านการทดสอบคุณสมบัติและได้ขึ้นทะเบียนไว้ประจำศาล โดยผู้ประสานงานจะได้รับค่าตอบแทนในการปฏิบัติงาน หลักเกณฑ์เรื่องการทดสอบคุณสมบัติ การขึ้นทะเบียน และค่าตอบแทนผู้ประสานงานให้กำหนดโดยข้อบังคับของประธานศาลฎีกา”

มาตรา 38/2 กำหนดขึ้นเพื่ออธิบายถึงคุณสมบัติเบื้องต้นและอำนาจหน้าที่ของผู้ประสานงาน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะประสบผลสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้ประสานงาน เพราะผู้ประสานงานถือว่าเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินการและติดตามตรวจสอบกระบวนการเชิงสมานฉันท์

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะมีการกำหนดให้ผู้ประสานงานเป็นบุคคลธรรมดาที่มีทัศนคติที่ดีและสนใจงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งอาจเป็นบุคคลในเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของกระทรวงยุติธรรม ทั้งนี้ ควรจะมีการเปิดให้บุคคลที่มีความสนใจดังกล่าวแสดงความจำนงขอขึ้นทะเบียนไว้กับศาลชั้นต้นที่มีเขตอำนาจเหนือท้องที่ที่ผู้นั้นมีภูมิลำเนาอยู่ โดยเงื่อนไขประการสำคัญคือผู้ที่แสดงความจำนงขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประสานงานจะต้องผ่านการอบรมและทดสอบความรู้ความสามารถตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

เมื่อทุกเขตศาลชั้นต้นมีผู้ประสานงานที่ผ่านการอบรมและทดสอบความรู้ความสามารถและได้ขึ้นทะเบียนไว้ประจำศาลแล้ว เมื่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล ประสงค์จะให้คดีอาญาใดเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลก็จะสามารถเลือกผู้ประสานงานจากบุคคลที่ขึ้นบัญชีไว้ที่ศาลได้

อำนาจหน้าที่ของผู้ประสานงานในมาตรานี้ คณะผู้วิจัยกำหนดให้ผู้ประสานงานมีหน้าที่จัดและดำเนินการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ นอกจากนี้ผู้ประสานงานยังทำหน้าที่ช่วยเหลือที่ประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ในการจัดทำบันทึกข้อตกลง โดยผู้ประสานงานมิได้มีหน้าที่กำหนดเงื่อนไขในข้อตกลง เพราะเงื่อนไขต่าง ๆ ในข้อตกลงยุติคดีควรจะมาจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนและความยินยอมพร้อมใจระหว่างบุคคลในที่ประชุมทั้งหมด หลังจากผู้ประสานงานช่วยเหลือที่ประชุมจัดทำบันทึกข้อตกลงแล้ว ผู้ประสานงานจะมีหน้าที่รายงานผลของการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลทราบแล้วแต่กรณี เพื่อให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล ดำเนินการตรวจสอบบันทึกข้อตกลงต่อไป

เมื่อบันทึกข้อตกลงมีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมายแล้ว ผู้ประสานงานยังคงมีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติในการติดตามการปฏิบัติตามข้อตกลง (Monitor) ของผู้กระทำความผิดเพื่อรายงานให้กับพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลทราบ คณะผู้วิจัยเห็นว่าควรจะกำหนดให้ผู้ประสานงานเป็นผู้มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานคุมประพฤติในการติดตามผลของการปฏิบัติตามข้อตกลงอีกด้วย เพราะเหตุว่า ผู้ประสานงานเป็นบุคคลที่อยู่ในที่ประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์เป็นผู้ประสานงานระหว่างที่ประชุมกับองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการและศาล ดังนั้น ผู้ประสานงานจึงเป็นบุคคลที่น่าจะเข้าใจเงื่อนไขเจตนารมณ์ และสาระสำคัญของบันทึกข้อตกลงได้ดีที่สุด อย่างไรก็ตาม อำนาจหน้าที่ดังกล่าวมีความสำคัญและจำเป็นต้องใช้ทักษะและประสบการณ์ในการติดตาม ควบคุมและสอดส่องผู้กระทำความผิด คณะผู้วิจัยจึงกำหนดให้อำนาจหน้าที่หลักเป็นของพนักงานคุมประพฤติ โดยให้ผู้ประสานงานเป็นผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติ

ง) การเพิ่มเติมมาตรา 38/3 เพื่อกำหนดวิธีการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์โดยบัญญัติข้อความดังต่อไปนี้

“มาตรา 38/3 ในการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ ให้ผู้ประสานงานเป็นผู้ดำเนินการประชุมและต้องให้ผู้เสียหาย ผู้ถูกกล่าวหา ได้แลกเปลี่ยนสาเหตุและผลของการกระทำความผิด และเงื่อนไขข้อตกลงยุติคดีอาญา ทั้งนี้ โดยให้ผู้ร่วมประชุมทุกคนได้แสดงความคิดเห็นต่อข้อเสนอของผู้กระทำความผิดประกอบด้วย

ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ปรากฏในที่ประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ จะต้องรักษาเป็นความลับ และห้ามมิให้เปิดเผยแก่บุคคลใด เว้นแต่จะได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรของผู้เข้าร่วมประชุม ในกรณีที่การประชุมไม่อาจบรรลุข้อตกลงหรือไม่มีการปฏิบัติตามข้อตกลง ห้ามมิให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานในคดีอาญาเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด

ข้อตกลงยุติคดีอาญาอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ เวลาและสถานที่ทำบันทึกข้อตกลง ชื่อผู้ถูกกล่าวหาและชื่อผู้เสียหาย ข้อเท็จจริงอย่างย่อและข้อกฎหมายในคดี เงื่อนไขที่กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้เสียหายต้องปฏิบัติ ระยะเวลาในการปฏิบัติตามข้อตกลง บุคคลผู้ทำหน้าที่ติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลง และผลของการปฏิบัติตามและผลของการฝ่าฝืนเงื่อนไขตามข้อตกลง

เมื่อได้ข้อตกลงในการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ ให้ผู้ประสานงานจัดทำเป็นหนังสือและให้ผู้ถูกกล่าวหาและผู้เสียหายลงลายมือชื่อไว้ และให้ผู้ประสานงาน เสนอข้อตกลง

ดังกล่าวต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล แล้วแต่กรณีเพื่อพิจารณา และเมื่อพนักงานสอบสวนพนักงานอัยการหรือศาลได้รับข้อเสนอแล้ว หากไม่ขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้งดการสอบสวน งดการสั่งคดี งดการพิจารณา หรืองดการพิพากษาแล้วแต่กรณีจนกว่าจะได้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงยุติคดีอาญา ทั้งนี้ข้อตกลงดังกล่าวต้องไม่เกินกว่าอายุความฟ้องร้องในคดีนั้น

ในกรณีที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลเห็นว่าข้อตกลงดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้แจ้งผู้ถูกกล่าวหาและผู้เสียหายเพื่อปรับปรุงเงื่อนไขในการตกลง หากผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายเห็นชอบด้วยในการปรับปรุงได้ก็ให้ปรับแก้ไขข้อตกลงนั้นแล้วแนบไว้ในสำนวนการสอบสวนหรือรายงานคดีของศาล

หากผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการที่เสนอให้แก้ไข อาจอุทธรณ์ต่อศาลชั้นต้น ในเขตนั้นเพื่อพิจารณา หากไม่เห็นด้วยกับความเห็นของศาลชั้นต้น ให้อุทธรณ์ฎีกาได้ตามหลักในเรื่องอุทธรณ์ฎีกา

คำสั่งของศาลที่วินิจฉัยอุทธรณ์ตามมาตรานี้ให้เป็นที่สุด”

มาตรา 38/3 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดวิธีการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ โดยให้มีผู้ประสานงานขึ้นในที่ประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ โดยผู้ประสานงานนี้ไม่ควรเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ หรือข้อตกลงต่าง ๆ ที่ได้จกกระบวนการไม่ควรจะถูกชี้นำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะเหตุว่าแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นได้กำหนดให้รัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐเป็นเพียง “ผู้อำนวยความสะดวก” (Facilitators) เท่านั้น โดยการเจรจา การแสดงความเห็น ตลอดจนการกำหนดเงื่อนไขในข้อตกลงต่าง ๆ นั้น ต้องเกิดจากความสมัครใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในที่ประชุม เช่น ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ครอบครัวของผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหา ตัวแทนของชุมชน นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์และรายละเอียดทั้งปวงในการจัดประชุมกลุ่มชุมชนนั้น ไม่อาจนำมากำหนดเป็นกฎหมายในมาตรานี้ได้ โดยหลักเกณฑ์และรายละเอียดดังกล่าวควรกำหนดโดยข้อบังคับซึ่งเป็นกฎหมายอนุบัญญัติเพื่อความสะดวกและง่ายในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

มาตรา 38/3 วรรคสอง เป็นการบัญญัติให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ยอมรับกันในที่ประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ จะต้องรักษาเป็นความลับ และห้ามให้เปิดเผยแก่บุคคลใด เว้นแต่จะได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรของผู้เข้าร่วมประชุม การบัญญัติกฎหมายลักษณะดังกล่าวเป็นการสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานข้อ 14 นอกจากนี้คำรับสารภาพของผู้กระทำความผิดในกระบวนการประชุมกลุ่มชุมชนไม่อาจถูกนำมาเป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีอาญาภายหลังได้ซึ่งเป็นการ

สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานฯ ข้อ 8 การกำหนดบทบัญญัติลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกมั่นใจที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพราะหากไม่มีบทบัญญัติดังกล่าว ผู้กระทำความผิดอาจรู้สึกว่าจะตนอาจถูกหลอกให้เข้าสู่กระบวนการเพื่อกล่าวคำรับสารภาพ และต่อมาฝ่ายผู้เสียหายหรือเจ้าหน้าที่รัฐอาจจะล้มการประชุมและดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดอย่างง่ายดายโดยอาศัยคำรับสารภาพดังกล่าว

มาตรา 38/3 วรรคสี่ ได้กำหนดกระบวนการภายหลังจากที่ได้ข้อตกลงจากกระบวนการประชุมกลุ่มเหยี่ยวาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ เมื่อได้ข้อตกลงแล้ว ผู้ประสานงานจะแจ้งให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณีทราบ โดยพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลจะเป็นผู้พิจารณาข้อตกลงว่าขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ ถ้าข้อตกลงไม่ขัดต่อหลักการดังกล่าวกฎหมายกำหนดให้มีการงดการสอบสวน งดการสั่งคดี หรืองดการพิจารณาพิพากษาไว้เพื่อรอผลของการปฏิบัติตามข้อตกลง

มาตรา 38/3 วรรคห้า วรรคหก และวรรคเจ็ด เป็นกระบวนการที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลไม่เห็นชอบกับข้อตกลงที่ได้จากการประชุมเหยี่ยวาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ กฎหมายกำหนดให้องค์กรของรัฐแจ้งให้ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายได้กำหนดแก้ไขข้อตกลง ถ้าผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายสามารถอุทธรณ์ต่อศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ได้แล้วแต่กรณี โดยคำชี้ขาดของศาลให้ถือเป็นที่สุด

จ) การเพิ่มเติมมาตรา 38/4 เพื่อกำหนดกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ โดยเพิ่มเติมข้อความต่อไปนี้

“มาตรา 38/4 คำสั่งงดการสอบสวนหรือคำสั่งงดการสั่งคดีตามความในวรรคก่อนที่มีใช้ คำสั่งศาลให้พนักงานสอบสวนหรือ พนักงานอัยการแล้วแต่กรณีเสนอข้อตกลงยุติคดีอาญารวมทั้งสำนวนและเอกสารทั้งปวงที่เกี่ยวข้องให้ศาลที่มีเขตอำนาจตรวจสอบ ศาลมีอำนาจสั่งรับรองเพิกถอนหรือแก้ไขข้อตกลงได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนยกเลิกขึ้นสอบสวนหรือสั่งคดีต่อไปได้ตามสมควร

ในกรณีที่ศาลไม่สั่งการอย่างหนึ่งอย่างใดภายใน 30 วันนับแต่วันที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเสนอข้อตกลงยุติคดีอาญาให้ศาลชั้นต้นตรวจสอบ ให้ถือว่าข้อตกลงยุติคดีอาญามีผลใช้บังคับได้”

มาตรา 38/4 ได้กำหนดมาตรการตรวจสอบกระบวนการประชุมเยี่ยวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ ที่ไม่ได้รับการตรวจสอบโดยศาล กล่าวคือ การประชุมเยี่ยวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ ที่จัดขึ้นโดยความเห็นของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการนั้นเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการให้ความเห็นชอบในข้อตกลงที่ได้จากที่ประชุมแล้ว คณะผู้วิจัยเสนอให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการต้องส่งข้อตกลงรวมทั้งสำนวนที่เกี่ยวข้องทั้งปวงให้ศาลตรวจสอบเพื่อเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ศาลอาจสั่งเห็นชอบ แก่ใจ หรือแม้แต่ยกเลิกเพิกถอนและสั่งให้ดำเนินคดีอาญาตามปกติได้ อย่างไรก็ดี การให้ศาลตรวจสอบตามวรรคนี้เป็นเพียงวิธีการตรวจสอบกระบวนการเท่านั้น ศาลไม่จำเป็นต้องพิจารณาเนื้อหาสาระของทั้งคดี ดังนั้นจึงเป็นการประสานประโยชน์ที่ค่อนข้างหนึ่งคือ คดีไม่จำเป็นต้องไปศาล แต่ก็ยังคงให้อำนาจศาลอย่างเต็มที่ในการตรวจสอบกระบวนการในชั้นสอบสวนและชั้นสั่งคดี ซึ่งกระบวนการดังกล่าวคล้ายกับคดีความผิดลหุโทษที่ให้อำนาจพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบปรับแต่พนักงานสอบสวนต้องส่งสำนวนให้อัยการตรวจสอบนั่นเอง

นอกจากนี้ การกำหนดให้บันทึกข้อตกลงในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการต้องถูกส่งให้ศาลตรวจสอบยังเป็นการสอดคล้องกับความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อสังเกตว่าการสั่งการใดอันเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนต้องกระทำโดยศาลเท่านั้นซึ่งการทำบันทึกข้อตกลงบางประการมีลักษณะกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น การให้มารายงานตัว หรือการให้ทำงานสาธารณะประโยชน์ ดังนั้น การทำความเห็นชอบกับบันทึกข้อตกลงในชั้นพนักงานสอบสวนหรือชั้นพนักงานอัยการจึงควรจะต้องส่งให้ศาลเป็นผู้ตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง

นอกจากนี้ รูปแบบดังกล่าวเคยนำมาใช้ในประเทศฝรั่งเศสในการชะลอฟ้องคดีอาญา พนักงานอัยการฝรั่งเศสมีอำนาจสั่งชะลอการฟ้องคดีอาญาได้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด และยังมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ให้ผู้ต้องหาปฏิบัติซึ่งเงื่อนไขต่าง ๆ อาจเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของจำเลย กฎหมายฝรั่งเศสจึงกำหนดให้พนักงานอัยการต้องส่งสำนวนให้ศาลทำคำสั่งรับรองอีกทีหนึ่งเพื่อเป็นการหาทางออกที่ลงตัวในกรณีชะลอการฟ้อง กล่าวคือ พนักงานอัยการยังคงมีอำนาจชะลอการฟ้องพร้อมกับกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาปฏิบัติ แต่ศาลยังคงไว้ซึ่งอำนาจอย่างบริบูรณ์ในการตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานอัยการ รวมทั้งสั่งรับรองเงื่อนไขที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาอีกด้วย

ท้ายที่สุด การกำหนดรูปแบบดังกล่าวเคยถูกนำมาใช้ในกฎหมายไทยแล้ว ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มาตรา 10 ที่บัญญัติให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพนักงานปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีอำนาจในการออกคำสั่ง

คุ้มครองชั่วคราวและให้ส่งสำนวนให้ศาลรับรองคำสั่งดังกล่าวภายใน 48 ชั่วโมง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวย่อมเป็นการตอบสนองความรวดเร็วในการออกคำสั่งพร้อมกับรักษาความโปร่งใสในการตรวจสอบโดยศาลและหลักการของกฎหมายได้พร้อม ๆ กัน

อย่างไรก็ดี มีผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นว่า กระบวนการรับรองข้อตกลงที่เกิดจากที่ประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ นั้นไม่ควรมาให้ศาลตรวจสอบทุกคดี ควรจะยุติที่ชั้นพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการได้เลย เว้นแต่กรณีที่ผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ จึงค่อยเปิดโอกาสให้ผู้กรณีคัดค้านมาที่ศาล เพราะการที่ให้ศาลตรวจสอบทุกคดีอาจทำให้เกิดความล่าช้า หรือหากศาลจะทำให้เกิดความรวดเร็วท้ายที่สุดศาลอาจไม่ได้ตรวจสอบอย่างแท้จริงเลยก็ได้ คณะผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการคัดค้านความเห็นของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการกับกระบวนการตรวจสอบโดยศาลเป็นคนละกรณีกัน กล่าวคือ หากมีความเห็นต่างกันในเรื่องข้อเท็จจริงของบันทึกข้อตกลง กระบวนการคัดค้านความเห็นของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการที่ทำความเห็นในบันทึกข้อตกลงนั้นย่อมเป็นสิทธิที่ผู้กรณีทำได้อยู่แล้วตามบทบัญญัติของมาตรา 38/3 วรรค 6 ส่วนกระบวนการตรวจสอบโดยศาลเป็นกระบวนการเสริมอีกลักษณะหนึ่งที่เข้ามาตรวจสอบกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเห็นด้วยกับบันทึกข้อตกลงของผู้กรณี เพื่อเป็นการรักษาหลักการของกฎหมายและเสริมสร้างความโปร่งใสของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยไม่ได้อ้างอิงแนวความคิดของหลักการพื้นฐานฯ ของสหประชาชาติในการกำหนดกระบวนการตรวจสอบโดยศาลแต่อย่างใด การกำหนดกระบวนการตรวจสอบในศาลเป็นการนำประสบการณ์การชะลอฟ้องในประเทศฝรั่งเศสและบริบทของสังคมไทยมาใช้ประกอบกันเท่านั้น

จ) การเพิ่มเติมมาตรา 38/5 เพื่อกำหนดผลของข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ โดยเพิ่มเติมข้อความต่อไปนี้

“มาตรา 38/5 เมื่อข้อตกลงยุติคดีอาญามีผลใช้บังคับแล้ว ให้พนักงานคุมประพฤติประจำเขตศาลที่มีอำนาจเหนือคดีนั้นเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ติดตามผลการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดในข้อตกลง

พนักงานคุมประพฤติอาจแต่งตั้งบุคคลอื่นนอกจากผู้ประสานงานเป็นผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคแรกก็ได้

พนักงานคุมประพฤติและผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤตินิติสิทธิ์ได้รับคำตอบแทนใน การทำ
หน้าที่ดังกล่าวตามระเบียบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนด

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาฝ่าฝืนเงื่อนไขในข้อตกลงโดยไม่มีเหตุอันสมควร เมื่อได้รับแจ้งจาก
พนักงานคุมประพฤติ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณีทำการตักเตือนให้
ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือยกคดีขึ้นดำเนินการต่อไปตามที่เห็นสมควร

ในระหว่างที่ผู้ถูกกล่าวหาปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อตกลงยุติคดีอาญา หากข้อเท็จจริงหรือ
พฤติการณ์เปลี่ยนไป ผู้ประสานงาน ผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้เสียหายอาจเสนอขอแก้ไขข้อตกลงได้ให้
ผู้ประสานงานจัดให้มีการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ เพื่อพิจารณาแก้ไขข้อตกลง
ดังกล่าวโดยเร็วและแจ้งผลการประชุมรวมทั้งข้อตกลงใหม่ที่ได้แก้ไขแล้วให้พนักงานสอบสวน
พนักงานอัยการ หรือศาลพิจารณาแล้วแต่กรณี โดยให้นำความในมาตรา 38/3 วรรคสี่ วรรคห้า วรรค
หก และวรรคเจ็ด และมาตรา 38/4 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อตกลงครบถ้วน ให้พนักงานคุมประพฤติ
รายงานพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณี และให้ถือว่าสิทธินำคดีอาญา
ฟ้องระงับลงตามมาตรา 39 (3) ตั้งแต่วันที่ที่มีการปฏิบัติครบถ้วนตามข้อตกลง

ให้นำบทบัญญัติในเรื่องการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ ตามความในมาตรา
38/1 ถึงมาตรา 38/5 ไปใช้ชั้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาโดยอนุโลม”

มาตรา 38/5 วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม ได้กำหนดให้พนักงานคุมประพฤตินิอำนาจ
หน้าที่ในการกำกับดูแล (monitor) ให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามข้อตกลงยุติคดีอาญา โดยการปฏิบัติ
หน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติดำเนินการตั้งบุคคลอื่นเป็นผู้ช่วยก็ได้ พนักงานคุมประพฤติและผู้ช่วยมี
สิทธิได้รับคำตอบแทนจากการทำหน้าที่ดังกล่าว ทั้งนี้ ผู้ประสานงานเป็นผู้ช่วยพนักงานคุมประพฤติ
ในการติดตามการปฏิบัติตามข้อตกลงอยู่แล้วตามความในมาตรา 38/2

มาตรา 38/5 วรรคสี่ ได้กำหนดผลของการที่ผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง
ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลมีอำนาจแจ้งเตือนให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามข้อ
ตกลง หรืออาจยกคดีขึ้นสอบสวน สั่งคดี หรือพิจารณาพิพากษาต่อไป

มาตรา 38/5 วรรคห้า ได้กำหนดกระบวนการแก้ไขข้อตกลงภายหลังจากที่ได้มีการดำเนิน
การตามข้อตกลงไปแล้วระยะหนึ่ง ในระหว่างที่ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อตกลงยุติคดี
อาญา หากข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์เปลี่ยนไปอาจมีการเสนอเงื่อนไขในข้อตกลงให้เหมาะสมกับ
พฤติการณ์ได้ โดยกระบวนการแก้ไขข้อตกลงจะต้องมีการจัดประชุมกลุ่มชุมชนอีกครั้งหนึ่ง

เพราะเหตุผลที่ว่าข้อตกลงเกิดจากกระบวนการประชุมเจรจาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ การแก้ไขข้อตกลงก็ควรจะมาจากที่ประชุมกลุ่มชุมชนเช่นเดียวกัน หลังจากได้มีการประชุมเจรจาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ เพื่อแก้ไขข้อตกลงแล้ว พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลแล้วแต่กรณีก็มีอำนาจทำความเข้าใจเหมือนกับการทำความเข้าใจในการจัดทำข้อตกลงครั้งแรก นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการเสนอข้อตกลงที่ได้แก้ไขใหม่ให้ศาลได้ตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งเสมือนการตรวจสอบข้อตกลงในครั้งแรก

มาตรา 38/5 วรรคหก ได้กำหนดผลของการที่ผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขในข้อตกลงครบถ้วน โดยกำหนดให้สิทธิภาคีอาญามาฟ้องระงับ ซึ่งเป็นผลให้พนักงานอัยการไม่ต้องฟ้องคดี ศาลไม่ต้องดำเนินคดีอีกต่อไป โดยสิทธิภาคีอาญามาฟ้องระงับเมื่อคู่กรณีปฏิบัติตามถ้วนตามข้อตกลง

มาตรา 38/5 วรรคเจ็ด ได้กำหนดให้กระบวนการประชุมเจรจาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ นั้นอาจนำไปใช้ในชั้นศาลอุทธรณ์และชั้นศาลฎีกาด้วยโดยอนุโลม เพื่อให้สมกับเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สามารถนำไปใช้ได้ทั้งกระบวนการพิจารณาคดีอาญา

1.2) แก้ไขประมวลกฎหมายอาญา

นอกจากการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในชั้นสอบสวน ชั้นตั้งคดี และชั้นพิจารณาในศาลแล้ว กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังอาจนำมาใช้ในขั้นตอนการลงโทษจำคุกอีกด้วย ซึ่งกรณีที่ศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดและเห็นว่าไม่ควรจะลงโทษจำคุกจำเลย ศาลอาจสั่งรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 ได้อยู่แล้ว อย่างไรก็ดี บทบัญญัติตามมาตรา 56 ก็มีข้อจำกัดอยู่หลายด้าน เช่น จำเลยต้องไม่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อน คดีที่รอกการลงโทษนั้นศาลพิพากษาจำคุกไม่เกิน 3 ปี รวมทั้งการสั่งรอกการลงโทษนั้นไม่ได้ผ่านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบเต็มรูปแบบ ทำให้ผู้เสียหายหรือสังคมอาจไม่ได้รับการเยียวยาแก้ไข

การกำหนดให้มีการประชุมเจรจาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ แทนการลงโทษจำคุกน่าจะเป็นกระบวนการเสริมการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษตามมาตรา 56 ได้ โดยคณะผู้วิจัยเห็นว่าการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นนี้มีข้อดีหลายประการ คือ

ประการที่หนึ่ง กระบวนการสมานฉันท์ให้ประโยชน์กับทุกด้านโดยให้การเยียวยาแก้ไขฟื้นฟูทั้งทางฝ่ายผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และสังคม ในขณะที่การรอกการลงโทษให้ประโยชน์กับผู้กระทำความผิดเพียงฝ่ายเดียว

ประการที่สอง เป็นการเปิดโอกาสให้คดีที่อยู่นอกเงื่อนไขการรอลงโทษหรือการรอกำหนดโทษได้มีโอกาสเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ประการที่สาม เป็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเสริมกับกรณีที่นักโทษกำลังรับโทษอยู่ในเรือนจำ ซึ่งในอดีตนักโทษที่กำลังรับโทษในเรือนจำอาจได้รับการปล่อยตัวก่อนด้วยวิธีการพักการลงโทษตามกฎหมายราชทัณฑ์เท่านั้น

การนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ คณะผู้วิจัยเห็นควรให้แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 56/1 โดยบัญญัติข้อความดังต่อไปนี้

“มาตรา 56/1 เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความร้องขอ ในคดีอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำไม่ถึงห้าปีและศาลพิพากษาลงโทษจำคุก แม้ว่าผู้นั้นเคยได้รับโทษจำคุกมาก่อนจากคดีอื่นหรือแม้ว่าผู้นั้นจะได้รับโทษจำคุกจากคำพิพากษานี้มาแล้วบางส่วน เมื่อศาลได้คำนึงถึงความประสงค์ของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในการตกลงที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แทนการลงโทษตามคำพิพากษา รวมทั้งคำนึงถึงฐานความผิด ความประพฤติ สวัสดิภาพของผู้กระทำความผิด ตลอดจนสวัสดิภาพและความปลอดภัยของผู้เสียหายและสังคม ศาลอาจตั้งผู้ประสานงานและสั่งให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเข้าประชุมเยี่ยวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์เพื่อจัดทำข้อตกลงแทนการรับโทษจำคุกตามคำพิพากษา

ให้นำความในมาตรา 38/1 มาตรา 38/2 มาตรา 38/3 และมาตรา 38/5 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ในการประชุมเยี่ยวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ โดยอนุโลม

ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนข้อตกลงแทนการจำคุกโดยไม่มีเหตุอันสมควร ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดดำเนินการตามข้อตกลงหรือสั่งให้จำคุกแทนการปฏิบัติตามข้อตกลงแล้วแต่จะเห็นสมควร

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดปฏิบัติครบถ้วนตามข้อตกลง ให้ถือว่าโทษจำคุกเป็นอันระงับไป”

การกำหนดให้มีมาตรา 56/1 นี้เป็นการกำหนดหลักการนำกระบวนการสมานฉันท์มาใช้แทนการลงโทษจำคุกโดยเป็นการเพิ่มเติมหลักการของการรอลงโทษหรือรอการกำหนดโทษในคดีอาญา กล่าวคือ การใช้กระบวนการนี้แทนการลงโทษจำคุกอาจนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เคยต้องโทษมาก่อนก็ได้ หรืออยู่ระหว่างการรับโทษมาแล้วบางส่วนก็ได้ โดยกระบวนการสมานฉันท์เพื่อการแทนการลงโทษจำคุกนี้ให้ใช้กระบวนการประชุมกลุ่มชุมชนซึ่งบัญญัติไว้โดยละเอียดแล้วในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 38/1 ถึงมาตรา 38/5 ยกเว้นแต่มาตรา 38/4 ไม่จำเป็น

ต้องนำมาใช้ เพราะการสั่งให้ปฏิบัติตามข้อตกลงแทนการจำคุกเป็นคำสั่งของศาลอยู่แล้ว จึงไม่ต้องมีกระบวนการตรวจสอบอีก

ผลของการฝ่าฝืนข้อตกลงแทนการจำคุกให้ศาลมีอำนาจเตือนให้ผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือสั่งให้จำคุกแทนแล้วแต่ศาลเห็นสมควร

ในทำนองกลับกันหากผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามถ้วนตามข้อตกลงแทนการจำคุก ให้ถือว่าโทษจำคุกเป็นอันระงับไป

1.3) แก้ไขพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ในมาตรา 63 มาตรา 63/1 มาตรา 63/2 มาตรา 63/3 มาตรา 63/4 มาตรา 63/5 มาตรา 63/6 มาตรา 63/7 ส่วนการใช้มาตรการในชั้นศาล โดยการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 95 และมาตรา 95/1 ดังนี้

“มาตรา 63 ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนรับสารภาพก่อนฟ้องคดี ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณา โดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิด หากเห็นว่าเด็ก หรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ปฏิบัติด้วยก็ได้ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทา ทดแทนหรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม แล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ เด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายต้องให้ความยินยอมกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวด้วย

เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจตามวรรคหนึ่งแล้ว หากมีข้อสงสัยอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาได้ ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้สั่งแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือสั่งดำเนินคดีต่อไปและให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้รายงานให้ศาลทราบ ศาลอาจสอบถามพนักงานอัยการ ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่

เกี่ยวข้องแล้วพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร หรืออาจจะสั่งให้ปรับปรุงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูใหม่ หากเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

มาตรา 63/1 ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 63 ผู้อำนวยการสถานพินิจอาจเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย ผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการมาร่วมประชุมด้วยตามความเหมาะสมแก่กรณี และจะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จและเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนรับสารภาพ

แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน ทั้งต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายด้วย

แนวทางหรือข้อตกลงของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามวรรคหนึ่ง อาจกำหนดให้ ว่ากล่าวตักเตือน กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ปฏิบัติด้วยก็ได้ กำหนดให้ลดใช้เยียวยาความเสียหาย ให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกินสามสิบชั่วโมง หรือกำหนดให้นำมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมาใช้เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกินหนึ่งปี

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

มาตรา 63/2 ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการทราบ และแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป

เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วนแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการทราบ หากพนักงานอัยการเห็นชอบให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้น คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการให้เป็นที่สุด และสิทธิภาคีอาญาไม่ฟ้องเป็นอันระงับ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิ

ผู้มีส่วนได้เสียในอันที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง หรือร้องขอให้รับทรัพย์ตามกฎหมายอื่น และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ

มาตรา 63/3 ในระหว่างจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการตรวจสอบปากคำหรือดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ก่อน ทั้งนี้ มิให้นับระยะเวลาในการจัดทำและการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรวมเข้าในกำหนดระยะเวลาตามมาตรา 7

มาตรา 63/4 เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนมีคำพิพากษา ถ้าศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร หากนำวิธีจัดทำข้อตกลงระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาใช้จะเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการพิพากษาลงโทษ ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำข้อตกลงดังกล่าวโดยมีเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติ แล้วเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณา หากศาลเห็นชอบ ให้สั่งปฏิบัติตามข้อตกลง และให้งดการพิจารณาคดีไว้ชั่วคราว หากไม่เห็นชอบให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

มาตรา 63/5 การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำข้อตกลงตามมาตรา 63/4 ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุม โดยในการประชุมจะต้องประกอบด้วยบุคคลไม่น้อยกว่าสามฝ่าย คือ ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควร แล้วแต่กรณี ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหาว่ากระทำความผิด และฝ่ายผู้เสียหาย ทั้งนี้ พนักงานอัยการจะเข้าร่วมประชุมด้วยหรือไม่ก็ได้ แต่หากการกระทำความผิด มีผลกระทบต่อชุมชนหรือหน่วยงานใด หรือชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขจัดปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดการกระทำความผิด ให้ผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานนั้นเข้าร่วมประชุมด้วย และหากเห็นสมควรจะจัดให้มีนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ เข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้

ในการประชุมตามวรรคหนึ่ง ให้ทุกฝ่ายที่เข้าร่วมประชุมกำหนดแนวทาง เงื่อนไขหรือข้อตกลงร่วมกัน เพื่อบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน แก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็ก หรือ

เยาวชน เยาวยาหรือฟื้นฟูผู้เสียหาย รวมทั้งขจัดปัจจัยเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากทุกฝ่าย สร้างหลักประกันความปลอดภัยในชุมชนและสังคม และเพื่อให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

ห้ามมิให้หน่วยงานหลักฐานที่ได้มาระหว่างการประชุมเพื่อจัดทำข้อตกลงตามวรรคสองมาใช้ อ้างต่อศาล

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำข้อตกลงตามมาตรา 63/5 ให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา 63/6 ในกรณีที่ผู้มีส่วนที่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ศาลเห็นชอบ ผ่าฝืนหรือ ไม่ปฏิบัติตาม หรือมีเหตุจำเป็นต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อตกลงนั้น ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำข้อตกลงรายงานให้ศาลทราบและให้ศาลพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควรหรือยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป แต่ถ้าปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วนแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำข้อตกลงรายงานให้ศาลทราบ หากศาลเห็นชอบด้วย ให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับและให้ศาลสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียในอันที่จะดำเนินคดีส่วนแบ่งหรือร้องขอให้รับทรัพย์สินตามกฎหมายอื่น

มาตรา 63/7 ให้ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 63/1 หรือข้อตกลงตามมาตรา 63/4 ได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่นตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา 95 ในกรณีที่ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา หรือพิติมารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยร้องขอ เมื่อศาลสอบถามผู้เสียหายแล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราวแล้วมอบตัวจำเลยให้บุคคลดังกล่าวโดยไม่มีประกัน หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้ โดยกำหนดเงื่อนไข เช่น ให้จำเลยรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าพนักงานอื่นหรือบุคคลใดหรือองค์การด้านเด็กเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู รับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัดหรือกิจกรรมทางเลือก หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินกว่าเวลาที่จำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์ ในการนี้ศาลมีอำนาจสั่งให้พิติมารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมกิจกรรมหรือรับคำปรึกษาแนะนำด้วยก็ได้

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยไม่สมควรใช้วิธีการตามวรรคหนึ่ง ศาลจะส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจ สถานศึกษา สถานฝึกและอบรม สถานแนะนำทางจิตหรือองค์การด้านเด็กแห่งใดแห่งหนึ่ง ที่

ยินยอมรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราวหรือจะให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนไปพลางก่อนก็ได้ แต่ต้องไม่เกินกว่าจำเลยนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

หลักเกณฑ์ เงื่อนไขและวิธีการสั่งตามวรรคหนึ่ง ตลอดจนวิธีการประเมินสภาพปัญหา การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การเตรียมความพร้อมเพื่อมอบตัวจำเลยให้บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย ให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา 95/1 เมื่อจำเลยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดตามมาตรา 95 แล้ว ให้ศาลสั่งยุติคดีโดยไม่ต้องมีคำพิพากษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย เว้นแต่คำสั่งเกี่ยวกับของกลาง และให้ถือว่าสิทธิภาคีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป

ถ้าจำเลยผิดเงื่อนไขตามมาตรา 95 ก็ให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาต่อไป

การแก้ไขบทบัญญัติในกฎหมายข้างต้น เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ที่ชัดเจนและใช้ทั้งในกระบวนการก่อนฟ้อง หรือหลังจากที่ศาลรับฟ้องแล้วและก่อนที่ศาลจะพิพากษา ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้มีการประชุมเพื่อหาแผนการที่จะเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยมีความร่วมมือของทั้งฝ่ายผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ผู้แทนชุมชน สหวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง โดยมีพื้นฐานในการดำเนินการที่เสมอภาคและสมัครใจ ตามหลักการที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

2) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการ ตลอดจนข้อตกลงในการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คณะผู้วิจัยเห็นว่าควรกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ให้มีความชัดเจน โดยออกเป็นระเบียบหรือข้อบังคับของประธานศาลฎีกา เพื่อให้สามารถดำเนินการได้ตามมาตรฐานสากล โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแนวทางในการกำหนดหลักเกณฑ์นี้ คณะผู้วิจัยเห็นว่าควรมีแนวทางเช่นเดียวกับ แนวปฏิบัติในการประชุมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ เช่น อังกฤษ นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น และส่วนการดำเนินการในศาลเยาวชนและครอบครัวได้กำหนดไว้แล้วอย่างชัดเจนและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

คณะผู้วิจัย เห็นว่าร่างระเบียบหรือข้อบังคับดังกล่าวในคดีอาญาทั่วไป ควรบัญญัติตามหลักเกณฑ์มาตรฐานและแนวปฏิบัติของศาลเยาวชนและครอบครัว เพราะเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการกำหนดหลักเกณฑ์และมีแนวทางปฏิบัติที่ดำเนินการแล้วได้ผลเป็นที่น่าพอใจในประเทศไทยแล้ว

3. กลไกในการพัฒนา

1) การจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมขึ้น โดยประกอบด้วย ผู้ทำหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ศาล อัยการ ตำรวจ ราชทัณฑ์ คุมประพจน์ กรมพินิจและสืบเสาะ ผู้แทนของประชาชน ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา เป็นต้น องค์กรเอกชนที่ทำทางด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยคณะกรรมการชุดนี้ อาจจัดตั้งโดยประธานศาลฎีกาหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

คณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์มาใช้ในทุกๆ กระบวนการในกระบวนการยุติธรรมของไทย โดยมีการกิจหลักในการให้ความรู้ทางวิชาการ ประเมินผลการดำเนินงาน และนำเสนอหลักเกณฑ์และเทคนิคต่างๆ ในการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการพัฒนาองค์ความรู้ เทคนิควิธีการให้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

2) ควรมีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ในการประชุมเยียวยาและฟื้นฟูความสัมพันธ์ และมีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการประชุมเพื่อประเมินผลการดำเนินงานและศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานด้วยเป็นประจำทุกปี

3) จัดทำคู่มือปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นคู่มือในการดำเนินการหลังได้รับการฝึกอบรมแล้ว โดยมีแนวทางการจัดทำตามแนวที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกำหนด

4) จัดทำวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินการเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้และประสิทธิผลในการลดจำนวนอาชญากรรม เพื่อทราบประสิทธิผลของโครงการและการพัฒนาการนำมาตรการดังกล่าวมาใช้

5) สร้างความเข้าใจและผลของการนำแนวทางการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ตลอดจนบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งศาล พนักงานอัยการ และพนักงานสอบสวน เนื่องจากหลักการนี้เป็นหลักการใหม่ และอาจก่อให้เกิดความล่าช้าและเพิ่มภาระของการดำเนินงานให้แก่เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจและสร้างการยอมรับในประโยชน์ในการนำมาตรการดังกล่าวมาใช้เพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย เยียวยาความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีและความเข้าใจของสังคม ตลอดจนลดการกระทำผิดซ้ำ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดกับเหยื่ออาชญากรรม (victim-offender mediation) วารสาร
ยุติธรรมปริทรรศน์ หน้า 41. ในห้องสมุดศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th
- จิตรรา วีรบุรินทร์, รศ.ดร. และคณะผู้วิจัย. **ผลสัมฤทธิ์ในการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้
ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด : ศึกษาเฉพาะกรณีกรมพินิจและคุ้มครอง
เด็กและเยาวชน**, สนับสนุนงบประมาณโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนและเสริมสร้างสุขภาพ,
เอกสารการประชุมระดับชาติ ว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 4 “การพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับ
เด็กและเยาวชน” วันที่ 4 - 5 กันยายน 2549 ณ ศูนย์การประชุมอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัด
ปทุมธานี, หน้า 3:3-1-46
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การปรับกระบวนการทศน์กระบวนการยุติธรรม
ไทย** วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต โครงการปริญญาเอกสหวิทยาการ คณะบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2548.
- ณัฐวสา ฉัตรไพบุลย์. **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ**, เอกสาร
จัดทำขึ้นในวาระครบรอบ 300 ปี ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอดินบะระ, 2550.
- ณภัทร กตเวทีเสถียร, **การระงับข้อพิพาทในคดีอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (ศึกษา
เฉพาะกรณีความผิดที่มีผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายอาญา)** กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2547.
- นิติธร วงศ์ยืน, **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว : หลักการสำคัญโดย
ย่อและข้อคิดเห็นบางประการ**, หน้า 4-5 www.library.coj.go.th
- ประกายรัตน์ ดันธีรวงศ์, **การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการจัดการความขัดแย้งทาง
อายุในศาลเยาวชนและครอบครัว** ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาการจัดการความ
ขัดแย้งแบบบูรณาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์,
2550
- สรวิศ ลิ้มปรางษ์, **“การไกล่เกลี่ยฟื้นสัมพันธในคดีอาญา”** ประสบการณ์ของศาลนิวซีแลนด์, สำนักกระงับ
ข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th
- สำนักงานกิจการยุติธรรม **การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, ในการ
สัมมนาทางวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: วิสัยทัศน์ใหม่สำหรับเหยื่อ**

- อาชญากรรมและผู้กระทำผิดในสังคมไทย, จัดโดย สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม วันที่ 21 เมษายน 2546 ณ โรงแรมรามาร์คเด็นส์ กรุงเทพมหานคร, ตารางที่ 4
- สำนักงานกิจการยุติธรรม, รายงานวิจัยเรื่อง ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา, กรุงเทพฯ, 2550.
- สุวัจนรา เปี่ยมญาติ, รศ.ดร. และ อังคณา บุญสิทธิ์, ดร. แนวทางการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย งานวิจัยได้รับการอุดหนุนทุนวิจัย จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549
- สุวัจนรา เปี่ยมญาติ, รศ. ดร. และ อังคณา บุญสิทธิ์, ดร. การคุ้มครองเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, ในเอกสารการประชุมระดับชาติ ว่าด้วย งานยุติธรรม ครั้งที่ 4 “การพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน” วันที่ 4-5 กันยายน 2549 ณ ศูนย์การประชุมอิมแพค เมืองทองธานี จังหวัดปทุมธานี, หน้า 2:3:1-18
- โสภิต อินทสโร, ผลของการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ตามหลักกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: กรณีศึกษาของศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สิงหาคม 2550
- ศาลเยาวชนและครอบครัว, “การประชุมกลุ่มเยาวชนในคดีอาญา”, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง การพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน, วันที่ 4-5 กันยายน 2549 ณ ห้องแกรนด์ไดมอนด์ อาคารคอนเวนชัน เซ็นเตอร์ ศูนย์การประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี หน้า 2:1:50
- ศรุดา สมพอง, รศ. และคณะผู้วิจัย, รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนในชั้นศาล, เสนอต่อ สำนักงานกิจการยุติธรรมและกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม, มิถุนายน 2551
- วันชัย รุจนวงศ์, ประเด็นสำคัญจากหนังสือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ The Little Book of Restorative Justice of the Howard Rehr 2002 in www.library.coj.go.th

ภาษาต่างประเทศ

AI Crime Reduction Matters, **Australian Institute of Criminology**

Avoid Top-Down Mandates’ และ ‘Change Action: A 12-Step Process’, **National Institute of Justice**, 4 December 2007

- Aaeon Epp, 'Punishment Not Answer for Crime, CMU Professor Says' 27 June 2008, Paul Redekop's New Book Aims to Take Restorative Justice to Next Level, available in www.cmu.ca/news/RedekopBook.html
- Bonta, James, Suzanne Wallace-Capretta and Jeenifer Rooney, October 1998, '**Restorative Justice : an Evaluation of the Restorative Resolutions Project**', Solicitor General Canada, available in <http://www-ps-sp-gc.ca/publications/corrections/1998/ob.e.asp>
- Braithwaite, John. **Restorative Justice and Responsive Regulation, Studies in Crime and Public Policy**, Oxford University Press, Oxford, 2002.
- Braithwaite, John. '**Restorative Justice and a Better Future**', International Institute for Restorative Practices, 1996
- The Centre for Restorative Justice, available in www.restorativejustice.com.au/index.php
- The Centre for Restorative Justice, available in www.sfu.ca/crj/index.html
- Classen, Ron '**Restorative Justice Primary Focus on People, Not Procedure**', 1996, <http://peace.fresno.edu/docs/rjprine2.html>,
- Child & Family Services, available in www.cfsbny.org/programs/RJ/default.aspx
- 'Community Service', National Institute of Justice, 5 December 2007
- Cormier, Robert B. '**Restorative Justice: Directions and Principles – Developments in Canada**', Public Works and Government Services Canada, 2002, pp. ii, 2
- Considine, Jim Restorative Justice- Healing the Effects of Crime **Conditional Cautioning**, Code of Practice and associated annexes, Criminal Justice Act 2003 sections 22-27, available in <http://www.cps.gov.uk/publications/others/conditionalcautioning04.html>, pp. 1-12
- Cossins, Annie 'Restorative Justice and Child Sex Offences: The Theory and the Practice', **British Journal of Criminology**, 2008.
- Cuneen, Chis "Community Conferencing and the Fiction of Indigenous Control", **30 the Australian and New Zealand Journal of Criminology** 292,293 (1997)
- Daly, Kathleen and Hayes, Hennessey, 'No.186: Restorative Justice and Conferencing in Australia', **Trends & Issues in Crime and Criminal Justice**, Australian Institute of Criminology, February 2001.
- Davies, Croall and Tyrer, **Criminal Justice: An Introduction to the Criminal Justice System in England and Wales**, third edition, Essex: Henry Ling Ltd., 2005.
- Davey, Les. **The Development of Restorative Justice in the United Kingdom**, 4 March 2005

- Eaton Jonathan and His Hournor Judge FWM (Fred) McElrea, **Sentencing-The new dimentions**, The Continuing Legal Education Department of the New Zealand Law Society, March 2003, appendix 1.
- Easton, Susan and Piper, Christine. **Sentencing and Punishment: A Quest for Justice**, Oxford : Oxford University Press, 2005.
- Edwards, Alan and Haslett, Jennifer '**Domestic Violence and Restorative Justice: Advancing the Dialogue**', 6th International; Conference on Restorative Justice, , June 2003, pp. 1-8, available in www.sfu.ca/cfrj/fulltext/haslett/pdf
- Essex County Council Strategy document, <http://www.essexcc.gov.uk>
- 'Family Group Conferencing' National Institute of Justice, 5 December 2007
- Ferguson, Jean. '**Professional Discretion and the Use of Restorative Justice Programs in Appropriate Domestic Violence Cases: an Effective Innovation**', available in http://works.bepress.com/jean_ferguson1/, p.36
- France Criminal Code** in www.service-public.fr
- France Criminal Procedure Code** in www.service-public.fr
- Foley, Tony, '**Restorative Justice and Due Process Protections**', pp.4-5, available in www.varj.asn.au/pdf/08_FoleyT_RJandDueProcessProtections.pdf, 14 May 2008
- Fong, Ben 'Restorative Justice and the Dharma', **Buddhist Peace Fellowship**, available in www.bpf.org/html/current_projects/prison_project/pdfs/Rest_JustandtheDharma/pdf
- The Future of Restorative Justice – Control, Co-option and Co-operation, pp. 3-4
- Giacopelli, Mureil **Libre propos sur la sanction - réparation**, Recueil Dalloz, 2007, p.1551.
- 'Grant Funding', October 2006, Aboriginal Justice Program and Initiatives, Alberta Justice and Attorney General, p.23
- Groh, Arlene 'Restorative Justice: a Healing Approach to Elder Abuse', available in www.sfu.ca/cfrj/fulltext/groh.pdf
- Halliday, John. **Making Punishment Work, Report of a review of the Sentencing Framework for England and Wales**, London: Home Office Communication Directorate, 2001
- 'How to Change Your Local System: Tips on Action Planning', **National Institute of Justice**, 4 December 2007

- Hirsch , Andrew von, Julian V Roberts, Anthony Bottoms and Kent Roach, Mara Schiff (editors), **Restorative Justice and Criminal Justice : Competing or Reconcilable Paradigms?**, Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2003.
- Hosoi, Yoko and Nishimura, Haruo. **The Role of Apology in the Japanese Criminal Justice System**, paper presented at the Restoration for Victims of Crime Conference, Melbourne, 1999
- Implementing Restorative Justice Schemes (Crime Reduction Programme) , a Report on the First Year, 'Implementing Balanced and Restorative Justice: A Guide for Law Enforcement Officers', the Illinois Criminal Justice Information Authority
- Ikpa, Tina S. 'Balancing Restorative Justice Principles and Due Process Rights in Order to Reform the Criminal Justice System', **Journal of Law & Policy**, Volume 24, Number 301, 26 September 2007 p.314
- Lilles, Heino. 'Circle Sentencing: Part of the Restorative Justice, Continuum', The Third International Conference on Conferencing, Circles and other Restorative Practices, Minneapolis, Minnesota, 9 August 2002 available in www.iirp.org/library/mn02/mn02_lilles.html
- Johnson, Sara 'Restorative Justice Programs and Services in Criminal Matters: Summary of Consultations', **Canadian Centre for Justice Statistics**, 2003.
- Kitayarak, Kittipong Dr. "**Restorative Justice in Thailand**" a paper presented at Workshop 2 :Enhancing Criminal Justice Reform including Restorative Justice, Eleventh United Nation Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok Thailand, 22 April 2005, pp. 1-12,
- Lynch, Brian. 'To Apply Restorative Justice Practices to Ethics Consults', 2003 available in <http://brianlynchmd.com/ETHICS/rjsuggestion.html>
- Home Office online Report 32/04 <http://homeoffice.gov.th>
- Maxwell, Gabrielle and Hayes, Hennessey 'Restorative Justice Developments in the Pacific Region: A Comprehensive Survey', **Contemporary Justice Review**, Volume 9, Number 2, June 1996.
- McElrea, Judge FWM (Fred) "**The New Zealand experience of restorative justice legislation**" a paper presented at 11 Annual Restorative Justice Conference, Fresno Pacific University , California 23-24 September 2005 and at 5 Annual Conference of the Association for Conflict Resolution, Minneapolis, Minnesota, 30 September 2005.
- Miyasawa, Setsuo. **The politics of increasing punitiveness and the rising populism in Japanese criminal justice policy**, p. 63 downloaded from <http://pun.sagepub.com> on February 18, 2009.

Morris, Allison and her colleagues (2000), Morris and Maxwell (2000) และ Morris and Young (2000) cited in New Zealand, p. 70

Miers, David **An International Review of Restorative Justice**, Crime Reduction Research Series Paper 10, Home Office, February 2001.

MILBURN, Philip, **La réparation pénale**, **École Nationale de la Magistrature**, http://www.vie-publique.fr/documents-vp/jeunes_justice_2005/reparation_penale.htm

Morrison, Brenda. 'No 219: Bulling and Victimisation in Schools: a Restorative Justice Approach', Trends & Issues in Crime and Criminal Justice, **Australian Institute of Criminology**, 2002.

Miers, David and Semenchuk, Michael "Victim- Offender Mediation with Juvenile Offender in England and Wales, European Commission GROIUS II CRIMINAL PROGRAMME 2002-2003 promoted by Research Institute on Judicial Systems, National research Council IRSIG-CNR, Bologna (Italy), 2002, annex I

Mutter, Robin et.al., Family group conferences in Youth justice, **Heath and Social Care in the Community** (2008) 16(3) , p. 262

National Commission on Restorative Justice, Interim Report. Dublin: 2008.

RISE Working Papers, No.4 (April 1997)

'National Rob Wiebe Restorative Justice Award', **Correctional Service Canada (CSC)**, available in www.csc-scc.gc.ca/text/rj/ronwiebe/hist-eng.shtml

Nielsen, Marianne. 'Criminal Justice and Native Self-Government', **Aboriginal Peoples and Canadian Criminal Justice**, Butterworths, Toronto, 1992,

The NSW Bureau of Crime Statistics and Research ฎ 'No.20: Restorative Justice as a Crime Prevention measure', February 2004.

Pacte international sur les droits civils et politiques

Pranis,Kay. 'The Minnesota Restorative Justice Initiative: A Model Experience', **The Crime Victims Report**, May/June 1997

Prison Fellowship International, Japan and Restorative practices, www.restorqtivejustice.org/editions/2002/sept02/japan

'Program Guidelines 2008-9, - Prevention Diversion, Rehabilitation and Restorative Justice Program', Indigenous Justice and Legal Assistance Division, Attorney-General's Department, Australian Government 'Rethinking Access to Criminal Justice in Canada: a Critical Review of Needs,

- Responses and Restorative Justice Initiatives’, Department of Justice Canada, available in www.kustice.gc.ca/eng/pi/rs/reprap/2003/rr03_2/p/22.html
- Reintegrative Shaming Ceremony
- ‘Report Highlights - An Evolution: Restorative Justice Programs Milwaukee and Outagamie Counties’, June 2004, Legislative Audit Bureau, State of Wisconsin
- Restorative Justice for Youth, American Humane, available in www.americanhumane.org/protecting-children/progress/restorative-justice/
- Restorative Justice : The Government’s strategy, July 2003, <http://www.homeoffice.gov.uk>
- Restorative Justice, April 2004, available in www.ccky.org/Pastoral%20Resources/Southern%20Bishops/%20Time%20to%20Heal%20April%202004.pdf
- Restorative Justice online in <http://www.restorativejustice.org>
- Restorative Justice of the Howard Rehr 2002 เอกสารใน www.library.coj.go.th
- Restorative justice Planned in Japan – NPA hopes victim-Juvenile offender Dialogue will cut Recidivism Rate at, 5 / 12/ 2007
- Roujanawong, Wanchai “Restorative Justice for Juveniles and Adults in Thailand”, 2006 and Ankana Boonsit, Restorative Justice in Thailand: Lesson learned, 2005 in restorative justice online, www.restorativejustice.org
- Sakulyut Horpibulsuk, **Conditional Caution : An Experiment of Restorative Justice**, (Kent Law School , University of Kent at Canterbury, September, 2008.
- ‘Satisfying Justice’, **The Church Council on Justice and Corrections**, available in www.cscscc.gc.ca/text/pblct/stisfy/juste.pdf, July 1996 p.185
- Strang, Heather. ‘CRC Funded Reports’, Restorative Justice Programs in Australia : A Report to the Criminology Research Council, 2001
- Stubbs, Julie . ‘Restorative Justice, Domestic Violence and Family Violence’, **Australian domestic & Family Violence Clearinghouse**, Issues paper 9, 2004, pp.8-9
- Sprack. John. **Emmins on Criminal Procedure**, nine edition, Worcestor : Blackstone Press ltd., 2002.
- Thorburn, Judge Stan **The arrival of Restorative Justice in the Courts: A Brief Outline of the New Zealand Experience**, A paper for a Symposium sponsored by the Institute of the Crime Prevention and Control at Nanjing University, People’s Republic of China, 16-17 December 2003

- Young, Richard and B. Goold, Restorative Police Caution in Aylesbury - from degrading to Shapland. Joan et. al.. "Situating restorative justice within criminal justice" 10(4) **Theoretical Criminology** (2006) 505-532., available in <http://www.tcr.sagepub.com/cg>
- Schmid, Donald J. **Restorative Justice in New Zealand: A Model for U.S. Criminal Justice**, Wellington, 2001.
- Ua-Amnoey, Jutharat **Restorative Justice : A Paradigm Shift in The Thai Criminal Justice System**, 2004, available in restorativejustice online, www.restorativejustice.org
- Umbreit, Mark and Fercello, Claudia. 'Practicing Restorative Justice: Family Group Conferencing and Juvenile Crime in the Suburban Metro Area', **Cura Reporter**, Number 2, June 2000, p.15
- Van Ness, Daniel W . 'Legislating for Restorative Justice, Drafting Juvenile Justice Legislation: An International Workshop', South Africa, 4-6 November 1997.
- 'Value and Principles of Restorative Justice in Criminal Matters, Serving Canadians, Department of Justice Canada, available in www.iirp.org/pdf/RJValues-DOJCan.pdf
- Walgrave, Lode (editor) , **Restorative Justice and the Law**, Devon: Willan Publishing, 2002.
- Zehr, Howard. 'Doing Justice, Healing Trauma: The Role of Restorative Justice in Peacebuliding', **Peace Print: South Asian Journal of Peacebuilding**, Volume 1 No.1, Spring 2008, pp.4, 12
- Zehr Howard and Toews Barb (editors), **Critical Issues in Restorative Justice**, New York: Criminal Justice Press, 2004

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.coj.go.th)

ภาคผนวก 1

แบบสอบถามในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบสอบถามในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ชื่อ – สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

สังกัด.....

ชื่อ - สกุล ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่ เวลา.....

คำถาม

1. ท่านเคยมีประสบการณ์ในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมเรื่องใดบ้าง

.....
.....
.....

2. ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย อย่างไร กับหลักการที่จะกำหนดให้ “ในคดีอาญาให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดโทษจำคุกหรือรอการลงโทษจำคุกได้ หากกรณีได้ยุติข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว”

.....
.....
.....

3. ท่านเคยมีประสบการณ์ในเรื่องการประชุมกลุ่มครอบครัวในคดีเยาวชนและครอบครัวหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....

4. ถ้าท่านมีประสบการณ์ตามข้อ 3 ท่านเห็นว่า การประชุมกลุ่มครอบครัวในคดีดังกล่าวสามารถทำให้คู่กรณีเกิดความเข้าใจกันและยุติความขัดแย้งต่อกันตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

5. ในกรณีที่การประชุมกลุ่มครอบครัวไม่ประสบความสำเร็จในการสมานฉันท์ สาเหตุอันเป็นอุปสรรคในการดำเนินการมีอย่างไร

.....

.....

.....

6. ในกรณีที่การประชุมกลุ่มครอบครัวประสบความสำเร็จในการสมานฉันท์ สาเหตุที่ส่งเสริมให้การดำเนินการประสบความสำเร็จมีอย่างไร

.....

.....

.....

7. ในกรณีที่พัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีเยาวชนและครอบครัวนั้น ควรมีแนวทางอย่างไร

.....

.....

.....

.....

8. ท่านเคยมีประสบการณ์ในการไต่เถียงคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวหรือไม่

.....

.....

.....

.....

9. การที่ศาลไม่ลงโทษผู้กระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มาตรา 12 นั้น ซึ่งอาจใช้มาตรการคุมประพฤติหรือมาตรการอื่น ๆ แทนการลงโทษจำคุกได้ ท่านเห็นว่าเป็นมาตรการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

10. การไต่เถียงคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวนั้น จะทำให้คู่กรณีได้มีความเข้าใจและลดปัญหาการกระทำความผิดหรือความขัดแย้งต่อกันในอนาคตได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

11. ท่านเห็นว่า กระบวนการไต่เถียงซึ่งมีพื้นฐานจากแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวนี้ มีปัญหาอุปสรรคหรือประสบความสำเร็จเพียงใด และมีเหตุอย่างไรเป็นอุปสรรคในการที่ก่อให้เกิดปัญหาหรือมีเหตุเอื้ออำนวยที่ทำให้เกิดผลสำเร็จดังกล่าว

.....

.....

.....
.....

12. ท่านคิดว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรนำมาใช้เพื่อไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด
ที่กระทำความผิดที่มีโทษความผิดต่อส่วนตัวหรือไม่

.....
.....
.....
.....

13. หากท่านคิดว่า ควรนำมาใช้ ควรนำมาใช้โดยมีหลักเกณฑ์อย่างไร

.....
.....
.....
.....

14. ท่านคิดว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมในศาล
ยุติธรรมเรื่องใดบ้าง และภายใต้เงื่อนไขอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

15. ท่านคิดว่าควรปรับปรุงกระบวนการต่าง ๆ ในศาลยุติธรรมที่นำหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างไร และควรต้องทำแนวทางในการปฏิบัติไว้ให้ชัดเจนหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

16. ท่านคิดว่าบุคลากรที่ทำหน้าที่ในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวในคดีเยาวชนและครอบครัว หรือการไกล่เกลี่ยคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมีความพร้อมหรือมีความเข้าใจในแนวคิดและวิธีการในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

17. ท่านเห็นว่าควรปรับปรุงประสิทธิภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในคดีเยาวชนและครอบครัว คดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวหรือในคดีอื่น ๆ ในศาลยุติธรรมหรือไม่ อย่างไร และโดยวิธีอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก 2

สรุปการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ปฏิบัติงาน

สรุปการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ปฏิบัติงาน

ในการดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิตลอดจนผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งได้นำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนหรือการดำเนินคดีเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงในครอบครัว และกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้ได้ทราบว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ได้ดำเนินการอยู่ในประเทศไทยนั้นมีรูปแบบและกระบวนการดำเนินการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ที่มุ่งแก้ไขและเยียวยาความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดโดยมีส่วนร่วมของรัฐ คู่กรณีและสังคมอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพหรือไม่ และหากมีปัญหาอุปสรรคที่ต้องแก้ไขหรือหากจะมีการขยายผลหรือพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการศาลยุติธรรมแล้วควรจะดำเนินการไปในทิศทางและภายใต้หลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขใดนั้น ทางคณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดจนข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ปฏิบัติงานภายใต้ข้อคำถามที่ทางคณะผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้นเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ปฏิบัติงานขององค์กรต่าง ๆ รวมจำนวน 31 คน ดังนี้

1. ศาลยุติธรรม จำนวน 15 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1) นายวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล	อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาธนบุรี
2) นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์	ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์ ภาค 6
3) นางสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์	ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ ภาค 1
4) นายวรรณัฐ สังข์ใหม่	ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ ภาค 3
5) นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์	อธิบดีศาลแพ่งธนบุรี ศาลยุติธรรม
6) นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล	ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 1
7) นางอภิรดี โพธิ์พร้อม	ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 8
8) นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ	ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 2
9) นายกมล คำเพ็ญ	รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา ศาลอาญา
10) นายสุรศักดิ์ ศิริวิเชียร	อธิบดีผู้พิพากษา ศาลอาญากรุงเทพใต้
11) นายชาญณรงค์ ปรานีจิตต์	ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์
12) นายสรวิศ ลิ้มปรงยี	ผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบสำนักงานกระจับข้อพิพาท สำนักงานกระจับข้อพิพาท
13) นางพรพิมล เรืองกิจ	ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

14) นางรัตนา ชินบุตรานนท์	ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
15) นางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์	ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

2. กระทรวงยุติธรรม จำนวน 3 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1) ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์	ปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม
2) นายวิศิษฐ์ วิสิษฐ์สรอรรถ	รองปลัดกระทรวงยุติธรรม
3) นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ	รองปลัดกระทรวงยุติธรรม

3. กรมคุมประพฤติ จำนวน 2 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1) นายวันชัย รุจนวงศ์	อธิบดีกรมคุมประพฤติ
2) นางกรรณิการ์ แสงทอง	รองอธิบดีกรมคุมประพฤติ

4. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำนวน 1 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1) นายรัชชชัย ไทยเขียว	อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

5. สำนักงานอัยการสูงสุด จำนวน 1 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1) นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุริ	อัยการจังหวัดประจักษ์ศิลปาคม สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด

6. องค์การเอกชน จำนวน 3 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1) นายสรรพสิทธิ์ คุ้มประพันธ์	ผู้อำนวยการมูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก
2) นางสาววาสนา เก้านพรัตน์	ผู้อำนวยการฝ่ายคุ้มครองสิทธิเด็ก
3) นายสมชาย หอมลออ	ทนายความ บริษัท ที่ปรึกษากฎหมายอินเตอร์เน็ต จำกัด

7. สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว จำนวน 3 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1) นายสุกฤษฎ์ หงส์ภักดี	ผู้อำนวยการสำนักงานสตรีและกิจการครอบครัว
2) นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์	รองผู้อำนวยการสำนักงานสตรีและกิจการ ครอบครัว
3) นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง	ผู้อำนวยการสำนักความเสมอภาคหญิงชาย

8. มหาวิทยาลัย จำนวน 3 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1) ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร	คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

- 2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการสัมภาษณ์ โดยแยกตามประเด็นคำถาม ดังนี้

1. ท่านเคยมีประสบการณ์ในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในกระบวนการยุติธรรมเรื่องใดบ้าง

นายวัชรินทร์ ปังเอกวิญญูสกุล

- ศาลอาญานบรีก็มีศูนย์ไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ คือ คนทั่วไปมักเข้าใจว่าการไกล่เกลี่ยมีแต่คดีแพ่ง ศาลอาญานบรีตั้งศูนย์ฯ นี้มาเกือบ 2 ปีแล้ว โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอม ซึ่งบางครั้งเรียกว่า “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ประมาณ 40 กว่าคนที่ผ่านการอบรมแล้ว เราได้ขึ้นทะเบียนไว้เป็นผู้ประนีประนอมข้อพิพาทประจำศาลอาญานบรี เมื่อเวลาที่มีคดีแล้วคู่ความมีความประสงค์จะขอไกล่เกลี่ย ทางศูนย์ฯ ก็จะเสนอเรื่องขึ้นมาให้ผมตั้งผู้ไกล่เกลี่ยจากบัญชี คดีละ 2 คน บางคดีก็หนึ่งคน เมื่อตั้งเสร็จแล้วก็นัดมาไกล่เกลี่ย หรืออีกวิธีหนึ่งคือ ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีเขาเห็นว่าคดีนี้พอจะพูดคุยกันได้ คือ โทษไม่หนักหรือฟ้องร้องกันเอง ศาลก็จะเสนอให้มีการไกล่เกลี่ยหน้าบัลลังก์ก็จะเสนอเรื่องมาให้ตั้งผู้ไกล่เกลี่ย เมื่อตั้งแล้วก็จะนัดไกล่เกลี่ย บางกรณีที่ยอมความกันได้ ถ้าไกล่เกลี่ยได้เขาก็ถอนฟ้องไป แต่ถ้าไกล่เกลี่ยแล้วเป็นคดีที่อยุ่การส่งฟ้องศาลก็จะใช้ดุลยพินิจรอการลงโทษ ถ้ามีการไกล่เกลี่ย ชดใช้ค่าเสียหาย แสดงน้ำใจขอโทษกันต่อหน้าผู้ไกล่เกลี่ยอย่างนี้ศาลก็อาจจะรอการลงโทษ ตรงนี้ก็ดีพอสมควร และคดีจบเร็ว ตอนนีการไกล่เกลี่ยมีเกือบทุกวัน

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ และ นางสาวสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์

- เคยเข้าร่วมประชุมของ UNAFEI ในเรื่องเกี่ยวกับ Victim Right และ เรื่อง RJ
- การแปล RJ ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการแปลที่ผิด ทำให้ความหมาย การให้นิยามผิดเพี้ยน เข้าใจ Concept ผิดไป ที่ถูกต้องแปลทับศัพท์ว่ากระบวนการยุติธรรมเยียวยา

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

- เป็นผู้บรรยายในหัวข้อยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

- ขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้นก็ดำเนินการมาตลอด โดยเฉพาะในคดีอาญา ทั้งความผิดที่ยอมความได้และยอมความไม่ได้

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

● เคยเป็นอธิบดีศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง มีการเริ่มนำเครื่องมือของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ กระทรวงยุติธรรมพยายามผลักดันให้นำการประชุมกลุ่มครอบครัว (FCG) มาใช้ในสถานพินิจตามมาตรา 63

● เป็นหัวหน้าทีมพาไปดูงานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเน้นที่ (FCG) ที่ต่างประเทศ

● ผมจึงเป็นผู้ผลักดันนโยบายในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

● เข้าไปมีส่วนในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนฯ เป็นตัวแทนกระทรวงยุติธรรม โดยกฎหมายนี้มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา นั่นคือ หลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือ diversion มีการผันคดีโดยตรงในชั้นตำรวจ

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

● ขณะที่เป็อธิบดีศาลอาญากรุงเทพใต้ ได้มีการนำมาใช้แต่คิดว่าคงมิใช่เป็นการทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยตรง ทำให้เฉพาะการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายอย่างเดียว เราไม่สามารถจะทำในรูปแบบของการฝึกคุมตัวผู้กระทำความผิดได้

● ได้นำผลที่ได้จากการทำกระบวนการดังกล่าวมาพิจารณาประกอบการลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งจริง ๆ อาจไม่ตรงกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากนัก

● กระบวนการนั้นยังขาดผู้รู้ในการทำ เป็นการให้ผู้พิพากษาซึ่งมีอาวุโส ซึ่งท่านก็ไม่ค่อยมีความรู้ในเรื่องนี้ ซึ่งกระบวนการจัดการของผู้พิพากษาเองก็ยังไม่สมบูรณ์

● ยังขาดเจ้าภาพในการทำ ปัญหา คือ

1. ศาลขาดองค์ความรู้

2. ขาดบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการขับเคลื่อน

3. ศาลหรือผู้พิพากษายังไม่เห็นประโยชน์ที่ได้จากการทำมากนัก

● ส่วนตัวมองว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ยังขับเคลื่อนไม่ได้นั้น อุปสรรคอยู่ที่ศาล เพราะศาลอาจมองว่าการทำกระบวนการนี้ และไปทำกันนอกศาลมันขาดกระบวนการตรวจสอบ

นางอริณี โพธิ์พร้อม

● เป็นผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรมทำร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ซึ่งแจ้งที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา โดยร่างนี้มีการบัญญัติรับรองการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา

● เห็นว่าสถานพินิจสามารถทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ แต่ก็ต้องมีกฎหมายรองรับให้ชัดเจน ตามที่ได้บัญญัติในร่างฯ ซึ่งคณะกรรมการร่างกฎหมายในชั้นกฤษฎีกาเองก็เห็นด้วย ซึ่งมองว่าการ

ทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นประโยชน์สำหรับเด็กอย่างแน่นอน หากทำถูกวิธี และต้องเข้าใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างแท้จริงว่าไม่ใช่เรื่องของการไกล่เกลี่ย ไม่ใช่เรื่องการผันเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรม

นายชาญณรงค์ ปราณจิตต์

- เคยประνομคดียาเสพติดเมื่อปี 2530 ระหว่าง ผู้ใหญ่บ้านกับเจ้าอาวาส ซึ่งต่างเป็นบุคคลที่มีทิวสูง แต่จากการทำการประνομก็ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีขึ้นกลับมาได้ และในที่สุดก็มีการอภัยให้กัน

นายสุรศักดิ์ ศิริวิเชียร

- ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ตุลาการมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการสำหรับคดีแพ่ง แต่ถ้าเป็นแบบไม่ทางการก็จะได้ทำมาตั้งแต่เป็นผู้พิพากษาฝึกหัดแล้ว อาญาก็จะเป็นพวกคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือผู้เสียหายฟ้องคดีด้วยตนเอง

นางพรพิมล เรืองกิจ, นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และนางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงค์

- ส่วนตัวมีประสบการณ์ในการประชุมกลุ่มครอบครัว ส่วนนางรัตนาฯ และนางจันทร์เพ็ญฯ ก็เป็นคณะทำงานที่มีหน้าที่ไกล่เกลี่ยในคดีความรุนแรงในครอบครัว ก็มีประสบการณ์อยู่หนึ่งคดี ส่วนประสบการณ์ทางอื่นนั้นท่านผู้พิพากษาก็เป็นคณะในการจัดทำคู่มือกระบวนการยุติธรรม เยียวยาแก้ไขในศาลเยาวชนและครอบครัว ตรงนี้จะไม่ใช้คำว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แต่จะใช้คำว่าเชิงเยียวยาแก้ไข เพราะเราจะเยียวยาแก้ไขตัวผู้เสียหายด้วย และตัวผู้กระทำผิดก็เป็นเด็ก ไม่เหมือนคดีอาญาผู้ใหญ่ ดังนั้นเราต้องเยียวยาแก้ไข

นายกมล คำเพ็ญ

- ผมดูแลจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยคดีอาญา ในศาลอาญา จนถึงปี 2550 และในปัจจุบันก็ได้รับมอบหมายจากท่านอธิบดีให้กลับมาดูแลเรื่องนี้

- มีการนำเอามาตรา 44/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ประโยชน์ในการทำ RJ

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

- เป็นเชิงนโยบาย ตอนที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ออกมาใหม่ ๆ ผมเป็นผู้อำนวยการสถาบันกฎหมายอาญาเกี่ยวข้องในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม บทบาทหลักก็คือทำอะไรจะผลักดันให้กระบวนการยุติธรรมก่อนหน้าร่างรัฐธรรมนูญให้ต่อเนื่อง หลังจากมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 จัดโครงสร้างระบบกระบวนการยุติธรรมใหม่ แยกศาล ตั้งกระทรวง มีการประชุมระดมความคิด มีการจัดเวทีการประชุมในหลายเรื่อง ประเด็นหนึ่งที่ควรจะต้องเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ คือ การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้เพื่อทดแทนกระบวนการยุติธรรมแบบแก้แค้นทดแทน แต่ตอนนั้นผมใช้คำว่าสมานฉันท์ เพราะแปลมาจากคำว่า restorative justice ซึ่งผมยังไม่ได้ใช้คำนั้นซะทีเดียว เพราะตอนนั้นยังไม่ค่อยมีคนใช้คำว่า

เยียวยา และถ้าจะใช้คำว่าฟื้นฟูก็กลัวคนแยกไม่ออกเพราะไปซ้ำกับวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญา rehabilitation ผมจึงใช้คำว่า การปรองดอง นำไปสู่การสมานฉันท์ ต่อมาจัดสัมมนาที่ทำเนียบรัฐบาลมีหลายฝ่ายเข้าร่วม เช่น ประธานศาลฎีกา มีคนจากต่างประเทศ ผมไปเกี่ยวข้องตรงที่ผมนำเสนอการเปลี่ยนกระบวนการทัศนครั้งแรก มีส่วนในการใช้ชื่อ แล้วก็นำไปใช้ตอนที่เป็นอธิบดีกรมคุมประพฤติ ในการสืบเสาะ ใช้ที่กรมพินิจโดยใช้ video conference ผลักดันทั้งในและต่างประเทศ

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

- ผมเป็นกลุ่มแรกที่นำเอาเรื่องนี้เข้ามาจากนิวซีแลนด์ตอนประมาณ พ.ศ. 2540 ตอนนั้นอยู่สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด นายวันชัย รุจนวงศ์ เชิญท่านไปที่นิวซีแลนด์ และเชิญผู้เชี่ยวชาญมาจัดสัมมนา 10 วัน และเอาแนวคิดนี้มาใช้ ตอนอยู่สถาบันกฎหมายอาญาผมค้นคว้าเชิงเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดนี้มาโดยตลอด และเห็นว่าช่องทางมาตรา 63 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กสามารถทำได้ ผมเดินทางไปดูงานที่นิวซีแลนด์เป็นระยะ ๆ และผมเอาแนวคิดนี้ไปใช้สมัยเป็นอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเอาไปใช้ในกองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท ผมบริหารอยู่ 4 ปี พัฒนาเป็นรูปแบบเชิงป้องกันและปรากฏว่าเขาสามารถพัฒนาไปถึงขั้นตกลงกันเองได้ระหว่างคน 2 คน และเอาไปใช้ในการข้อขัดแย้งระหว่างภาครัฐและเอกชนซึ่งก็สามารถทำได้ ในช่วงเกิดเหตุปล้นปืน ที่ชายแดนภาคใต้ปี 2547 ตอนนั้นผมเป็นอธิบดีอยู่ และจนมาเป็นรองปลัดผมก็ใช้แนวคิด restorative justice มาตลอดในรูปแบบ ต่าง ๆ กัน โดยผมไม่เน้นเรื่องในศาล ไม่เน้นข้อขัดแย้งระหว่างบุคคล ผมเน้นข้อขัดแย้งทางโครงสร้าง ล่าสุดผมไปดูงานที่ศาลนิวซีแลนด์ พบว่ามีความเป็นป็นรูปธรรมมากขึ้น ถ้าพยายามที่จะขยายตัวผู้บำบัดในชุมชนให้มีมากขึ้น เพราะ restorative justice ที่นิวซีแลนด์ไม่ใช่แค่ในศาลแล้วจบ แต่ลงไปที่ชุมชนจริง ๆ โจทย์ก็กับจำเลยอยู่ในชุมชนแล้วมีตัว provider สร้างกระบวนการสมานฉันท์รองรับอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นภาคเอกชน ทำให้ผมเข้าใจ restorative justice มากขึ้นกว่าระยะแรก ๆ

นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ

- สมัยก่อนที่ทำงานเป็นผู้พิพากษาก็ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ในการทำงานที่กรมบังคับคดีก็ต้องไกล่เกลี่ย ภายในกรอบการทำงานเจ้าพนักงานบังคับคดี เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ต้องมีการไกล่เกลี่ย ประนีประนอมกัน

นายสรวิศ ลิ้มปรางษิ

- ตรงนี้ผมก็มีเยอะนอกจากจะอยู่ในสำนักกระงับข้อพิพาท ก็มีหนังสือ เขียนบทความไว้เยอะฝากหนังสือไปให้ด้วย

นายวันชัย รุจนวงศ์

● ผมเป็นคนนำกระบวนประชุมกลุ่มครอบครัวมาเผยแพร่ในประเทศไทย ที่กรมพินิจฯ ตอนนั้นยังไม่มีใครรู้จักคำว่า “สมานฉันท์” เมื่อประมาณปี 2543 ก่อนหน้านั้นปี 2542 ไปดูงานที่นิวซีแลนด์ เรื่องความรุนแรงต่อเด็ก และเห็นการประชุมกลุ่มครอบครัวที่นิวซีแลนด์ ผมพาคณะไป 10 กว่าคน ดูแล้วคิดว่าน่าจะทำได้ ในเมืองไทยได้ แล้วมาจัดสัมมนาในโรงแรมสยามซิตี้ มีคนประมาณสัก 300 คน ปี 2545 เป็นอธิบดีกรมพินิจฯ ก็ได้ลงมือทำใช้เวลาประมาณ 2 ปี และติดต่อกับ ไอ อาร์ พี เข้ามาฝึกอบรมแต่ตอนนั้นทำไปแล้ว แต่มาเสริมให้แข็งแรงขึ้น โดยตอนนี้น่าจะทำได้ไปหลายหมื่นคดีแล้ว

● ของนิวซีแลนด์ เริ่มทำในศาลเด็ก แต่แยกออกมาโดยไม่ต้องขึ้นศาล ทำทุกชั้นตอน ก่อนฟ้องหรือหลังฟ้อง คดีที่แจ้งความแล้ว หรือที่แจ้งความแล้วยังอยู่ในการสอบสวน รวมทั้งที่ฟ้องศาลแล้ว พอมาอยู่กรมคุมประพฤติ ตอนแรกศาลเองก็คัดค้านมาก ต่อมาศาลก็เริ่มเข้าใจ โดยใช้มาตรา 95 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก ส่วนสถานพินิจฯ ใช้มาตรา 63

นางกรรณิการ์ แสงทอง

● มีการจัดสัมมนาใหญ่เปิดกระบวนทัศน์ในการสร้างความสมานฉันท์โดยให้กระบวนยุติธรรมเข้ามาดูแลผู้กระทำความผิดทางอาญาเพราะแต่เดิมกระบวนกรมคุมประพฤติไทยผู้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียว และเอื้อมไปดูแลเหยื่อด้วย จากการสัมมนาให้ความสำคัญว่าไม่ใช่มุ่งแต่เพียงลงโทษเพียงอย่างเดียวโดยต้องมีคนกลางเข้ามาช่วยให้คนมาเจอกันให้คนปรองดองกันด้วยโดยต้องมีคนกลางให้คนมากลางมาเป็นตัวเชื่อม

● เป็นเรื่องมาก่อนจะมีการตรา พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ในตอนนั้นนายกิตติพงษ์ฯ มีการประชุมทีมงานเพราะเป็นเรื่องเรื้อรัง ในที่สุดก็เริ่มทำในคดีก่อนที่เรื่องจะถึงโรงพัก โดยก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติ ตอนนั้นทำแค่ในกรุงเทพฯ และถ้าดูตาม flow chart เมื่อผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงมาแจ้งตำรวจจะส่งเรื่องมายังผู้ประสานงานซึ่งจะเป็นตำรวจหรือเจ้าพนักงานคุมประพฤติก็ได้ จะถามว่าสนใจเข้าร่วมโครงการหรือไม่ ถ้าสนใจก็จะมีการหาข้อมูลเบื้องต้นแล้วเอาสารนิพนธ์มานั่งพูดคุยกัน ก็จะเป็นเรื่องกระบวนยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ช่วงนี้กลับกันถ้าผู้ถูกกระทำไปโรงพยาบาลแทนที่จะไปหาตำรวจ ๆ ก็จะส่งเรื่องมาที่ผู้ประสานงานกลาง มันก็เหมือนกับว่าพอไปแจ้งความตำรวจบอกว่าอย่าเพิ่งแจ้งเลข มาเข้ากระบวนนี้นีก่อนดีไหม แต่เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ยากเพราะปกติตำรวจต้องรับแจ้งความ ทีนี้พอเข้าร่วมโครงการแล้วเราก็ส่งไปทางโรงพยาบาลมาธิบติเพื่อให้เข้าคอร์สเลิกเหล้าเมื่อพิจารณาตามข้อตกลงก็จะเข้าโปรแกรม ตอนนี้เรื่องยังไม่ถึงตำรวจเลขนะแต่เราเอื้อมเข้าไปทำก่อนเลยภายใต้ความสมัครใจ มันก็มีปัญหาว่าถ้าผู้ชายไม่สมัครใจก็ต้องดำเนินคดีต่อไป แล้วพนักงานก็จะดูแลให้เข้าโปรแกรม แต่ก็มีส่วนผู้หญิงก็ต้องเข้าโปรแกรมเหมือนกันเช่นบ่นให้น้อยลง ทำงานบ้านมากขึ้น ถ้าอายุได้อายุความผู้หญิงไม่ไปแจ้งความเรื่องก็จบ เพราะฉะนั้นก็ต้องมีการเก็บพยานหลักฐานไว้เหมือนกัน นี่ก็เป็นโครงการหนึ่งเรียกว่าครอบครัวสมานฉันท์ ซึ่งโครงการนี้มีข้อจำกัดมากมายคือ อาจทำให้คดีเขาซ้ำเสียตัว

วัด ผู้หญิงวันดีคืนดีก็เปลี่ยนใจได้ แต่โครงการนี้ทำให้ได้รู้เยอะขึ้นถึงสาเหตุของการกระทำความผิดมากขึ้น พอทำไปได้ 2 ปีก็มีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวออกมา

นายรัชชัย ไทยเขียว

● เป็นผู้คุมมโนบาย โดยสถานพินิจมีมาตรา 63 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก โดยเด็กที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี สามารถทำความเห็นสั่งไม่ฟ้องได้ และใช้กระบวนการสมานฉันท์ตรงมีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (family group conferencing community) และมีการไกล่เกลี่ยความรุนแรงในครอบครัว คือสถานพินิจไม่ได้ดูแต่เรื่องเด็กเพียงอย่างเดียว ดูดีครอบครัวด้วย ไม่ใช่แต่คดีอาญา ใช้ในคดีแพ่งด้วยเมื่อบิดามารดาแตกแยกออกจากกัน แล้วต้องมีการแบ่งสมบัติ เราจะเป็นผู้สืบเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงและเมื่อศาลตั้งว่าคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ปกครอง เราจะแต่งตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้กำกับการปกครองผู้เยาว์จนกว่าเด็กจะบรรลุนิติภาวะและเราจะดูทรัพย์สินของเด็กตลอดไปจนกว่าจะอายุ 20 ปีด้วย เพราะฉะนั้นในเวลาที่เรแสวงหาความจริงเราอาจค้นพบบางอย่างว่าเด็กถูกทำด้วยความรุนแรง ถ้าเป็นคดีอาญาที่เด็กถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมีพฤติกรรมว่าถูกกระทำด้วยความรุนแรงเราก็เอา พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก และพระราชบัญญัติผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว เอาเข้าไปใช้คู่ขนานกันและรายงานศาล

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธี

● ในเวลาที่เด็กต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาหรือให้การเป็นพยานหรือในฐานะผู้เสียหายหรือว่ารู้เห็นเหตุการณ์หรือมาให้ข้อเท็จจริง ซึ่งในบางครั้งมีอุปสรรคมาด้วย ก็จะพูดให้เข้าใจถึงโอกาสที่จะทำความตกลงกัน แต่ว่าก็ไม่ได้โดยตรงทีเดียว ไม่ได้เป็นระบบบังคับว่าการไกล่เกลี่ย การพูดจาให้เข้าใจจะนำไปสู่การตกลงกันได้ที่สุดในที่สุด เพราะเป็นกระบวนการขึ้นสอบปากคำผู้เสียหาย พยานหรือผู้ต้องหา ในคดีเด็กและเยาวชน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

● เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นอัยการยังอาจจะอยู่ในงานของพนักงานอัยการกองที่ดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชน อย่างกรณีที่หากว่าเด็กและเยาวชนยอมรับว่าได้กระทำความผิดจริงและยอมอยู่ในความดูแลของผู้อำนวยการสถานพินิจ ตามมาตรา 63 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเยาวชน เขาก็อาจจะไปใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ อันนี้มีการวางแผนทางการปฏิบัติระหว่างกรมพินิจฯ กับสำนักงานอัยการสูงสุด แล้วจะมีแบบฟอร์มไว้สำหรับแจ้งเรื่องซึ่งกันและกัน

นายสรรพลัทธ์ กุมประพันธ์

● มีประสบการณ์ในกรณีเด็กกระทำความผิดและกรณีที่ผู้ใหญ่กระทำทารุณกรรมเด็ก ในเรื่องที่เด็กกระทำความผิดก็เคยเข้าไปจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัว ประเด็นที่สองก็คือเรื่องผู้ใหญ่กระทำผิดกับเด็ก ไม่ได้ใช้ในกระบวนการยุติธรรมโดยตรง คดีที่ผู้ใหญ่ทำร้ายเด็กเป็นความผิดทางอาญา ถ้าไม่ร้ายแรงก็จะมีกระบวนการแก้ไขปัญหาก่อนที่จะดำเนินคดีได้

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กทำงานให้ความช่วยเหลือกับเด็กผู้ถูกละเมิด เด็กที่เข้ามาในมูลนิธิมักจะถูกคนในครอบครัวทำร้าย ที่ผ่านมากกระบวนการทางกฎหมายไม่เปิดช่อง หน่วยงานทำงานด้านเด็กจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจ แต่ในที่นี้มีได้ความถึงแต่ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กตามลำพัง แต่หมายถึงทีมสหวิชาชีพเพื่อจะดูว่าวิธีการในการดูแลแต่ละกรณีอะไรจะดีที่สุด ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของปัญหา

นายสมชาย หอมลออ

● เคยมีประสบการณ์ประนีประนอมยอมความคดีในชั้นศาล ซึ่งเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว เช่น คดีหมิ่นประมาทหรือคดีความผิดเล็กน้อย และมีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยทั้งคดีความผิดต่อส่วนตัวและคดีแพ่งเอกชนและคดีประโยชน์สาธารณะ เช่น คดีที่มีการท้วงติงเรื่องที่มีการสร้างรถไฟลอยฟ้าโดยที่ยังไม่ได้มีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ศาลก็จะทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย แต่ช่วงหลังก็มีการพัฒนาระบบการไกล่เกลี่ยมากขึ้น มีการตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ เพื่อที่จะไม่ให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง โดยทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาก็สามารถที่จะไกล่เกลี่ยได้

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นกร

● อาจารย์ไม่แน่ใจว่าเรื่องที่ท่านมีประสบการณ์เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ เพราะไม่มีหลายฝ่ายมานั่งคุยกัน อย่างไรก็ตามอาจารย์ก็เล่าตัวอย่างคดีที่ท่านเคยประสบมาเรื่องหนึ่ง ใจความมีดังนี้

● ในสมัยที่อาจารย์เป็นอัยการสูงสุด มีผู้เสียหายมาขอความเป็นธรรมให้เอาเรื่องอีกฝ่ายให้หนักขึ้นในคดีครอบครัว อาจารย์นั้นดูความทุกฝ่ายซึ่งเป็นบรรดาสมาชิกในครอบครัวมานั่งพูดคุยกันตามแบบธรรมดาโดยไม่มีการบวนการใด ๆ มีการสอบถามว่า “ถ้าเอาพ่อติดคุก แม่ติดคุก แล้วคุณจะได้อะไร?” เมื่อฝ่ายผู้เสียหายตระหนักได้ว่าไม่มีประโยชน์ กอปรกับอาจารย์ให้เหตุผลเสริมว่าไม่มีประโยชน์ที่จะประหัดประหารกัน และความเป็นพ่อแม่ลูกไม่อาจตัดขาดจากกันได้ อาจารย์จึงถามความเห็นฝ่ายผู้เสียหายว่า “ผมจะสั่งไม่ฟ้องเอาไหม?” ซึ่งอาจารย์สามารถใช้ดุลพินิจได้ในฐานะที่เป็นพนักงานอัยการ เพียงแต่ยื่นเงื่อนไขว่าต้องยอมความกัน ในท้ายที่สุดคู่กรณีก็ตกลงและยอมความกัน โดยที่ไม่มีการบันทึกความใดทั้งสิ้น อาจารย์สั่งไม่ฟ้องคดีจึงสิ้นสุดลง

ในคดีอื่นนอกเหนือจากนี้ก็มี แต่เป็นไปในลักษณะมาขอความเป็นธรรมจากอาจารย์ เมื่อท่านซักไซ้ไต่เรียง แล้วเห็นว่าไม่ใช่คนชั่วร้ายแต่อย่างใด ท่านก็สั่งไม่ฟ้องให้ ก็มีเป็นจำนวนมาก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

โดยภาพรวม อาจารย์ได้ร่วมงานกับกลุ่มที่ได้นำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในช่วงต้น ๆ โดยได้ร่วมเวทีสัมมนา อภิปรายเกี่ยวกับ concept นี้ ทั้งที่เป็นผู้ปฏิบัติ และผู้ที่นำแนวคิดนี้มา เช่น ดร.กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์ ได้คุยกันในเวทีหลายปีมาแล้ว ในทางปฏิบัติก็ได้มีส่วนทำวิจัยในเรื่องที่เอา

concept งานยุติธรรมมาใช้ในขั้นตอนส่วนที่ศาลตั้งคุมประพฤติ รอการลงอาญาจำเลย ช่วงเวลาที่ศาลสั่งให้สืบเสาะก็จะมีการนัดประชุมเชิญทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำผิดมาพบพูดคุยกัน โดยนำแนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นเวลา 3 ปีมาแล้ว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● ถ้านับงานวิจัยว่าใช้ประสบการณ์ ก็คือทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ให้ สกว. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) ชื่อ “งานวิจัยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการคืนอำนาจเกี่ยวกับอาชญากรรมและชุมชน และวิจัยเรื่องยุติธรรมชุมชน” ซึ่งต้องใช้การสมานฉันท์ในเรื่องใกล้เคียงในชุมชน

- นอกจากนั้นก็เขียนบทความลงคุณภาพ เขียนบทความให้ สกว.
- เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ในเรื่องสมานฉันท์หลายเรื่อง
- เป็นที่ปรึกษาทำนวิชัย ช้างหัวหน้า ที่ได้ทุนวิจัยเชิงสมานฉันท์ในศาลอาญา
- เข้าร่วมเวทีสัมมนา วิชาการ

นายสุฤกษ์ หงส์ภักดี

● มีตั้งแต่รับราชการที่กระทรวงมหาดไทย เพราะว่าตามภารกิจของนายอำเภอจะมีหน้าที่เจรจาความแพ่งซึ่งสามารถยอมความได้ เช่น กรณีพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน ไร่รดก ที่ทำกิน ในการเจรจาจะมีการบันทึกไว้ โดยสามารถนำไปใช้เป็นพยานเอกสารในศาลได้ นอกจากนั้นยังมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ไกล่เกลี่ยด้วย

● ส่วนในบทบาทที่โอนย้ายมาอยู่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีในส่วนของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● ได้พูดคุยกับผู้ทำงานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่เรียกว่า “สหวิชาชีพ” ได้แก่ อัยการ ผู้พิพากษา นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา โดยพูดคุยในเรื่องของแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● จะมีเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมีผลบังคับใช้ ซึ่งในหลักการของพระราชบัญญัตินี้ก็เกี่ยวข้องกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่ยังมีได้มีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้ง ประสบการณ์ในเชิงสัมผัสจริงจึงยังไม่มี เท่าที่ศึกษาดูเห็นว่า เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับสังคมไทย ในเรื่องของส่วนที่เป็นเด็ก เยาวชน และครอบครัว รวมถึงส่วนที่กำหนดเกี่ยวกับลหุโทษ เพราะว่าการลงโทษเป็นเสมือนการตีตราบาป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดเล็ก ๆ หรือผู้กระทำเป็นผู้เยาว์หรือเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งหากมีใครต้องรับโทษก็จะทำให้มีปัญหา ซึ่งบางกรณีอาจเป็นเพียงกรณีที่ขาดการสื่อสารพูดคุยจากกันเท่านั้น แต่กระบวนการลงโทษกลับเข้าไปแยกครอบครัวให้ขาดจากกันเลย ยุติธรรมสมานฉันท์มองบนพื้นฐานที่ว่าคนมีส่วนที่ดี ส่วนที่ไม่ดีก็เกิดจากหลายเหตุผล ซึ่งถ้าเทียบกับของไทยแต่เดิม

ที่ทำให้ผู้ใหญ่มากเกินไป ก็ถือว่าสอดคล้องกับความเป็นครอบครัวของไทยเรา เอเซียเราคิดว่าเป็นส่วนที่ดี ในภาพรวมมองว่ากระบวนการยุติธรรม กระบวนการลงโทษ กระบวนการทางศาล เป็นสิ่งที่น่ากลัว แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำให้มองว่าเป็นการสร้างสิ่งที่เรียกว่าความยุติธรรมจริง ๆ

2. ท่านเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย อย่างไรกับหลักการที่จะกำหนดให้ “ในคดีอาญาให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดโทษจำคุกหรือรอกการลงโทษจำคุกได้ หากผู้กรณีได้ยุติข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว”

นายวัชรินทร์ ปังเจกวิญญูสกุล

● เห็นด้วย คือถ้าไกล่เกลี่ยแล้วเป็นคดีที่อัยการส่งฟ้อง ศาลก็จะใช้ดุลพินิจรอกการลงโทษถ้ามีการไกล่เกลี่ย ชดใช้ค่าเสียหาย แสดงน้ำใจขอโทษกันต่อหน้าผู้ไกล่เกลี่ย อย่างนี้ศาลก็อาจจะรอกการลงโทษ ตรงนี้ก็ดีพอสมควร และคดีจบเร็ว ตอนนี้อยู่ไกล่เกลี่ยมีเกือบทุกวัน ตอนผมย้ายมาใหม่ก็พยายามบอกผู้พิพากษาหรือนักงานรับฟ้องว่าให้ไกล่เกลี่ย อย่างกรณีคดีมาโดยใครตรงผู้เสียหายตั้งทนายความมาฟ้องเอง ตรงนี้เขาเข้ากระบวนการไกล่เกลี่ยก็ดำเนินการตั้งผู้ไกล่เกลี่ยโดยที่ยังไม่ทันได้ส่วนมูลฟ้องเลย ผู้ไกล่เกลี่ยตรงนี้ศาลก็ไม่ได้เข้าไปยุ่งเลย โครงสร้างแค่ศาลตั้งผู้ไกล่เกลี่ยเสร็จแล้วศาลก็ปล่อยให้ผู้ไกล่เกลี่ยไปสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ขึ้นกับทักษะผู้ไกล่เกลี่ย ถ้าสำเร็จก็จะมีบันทึกการไกล่เกลี่ย ถ้าตอนฟ้องได้ก็ตอนฟ้อง ถ้าคดีอาญาแผ่นดินศาลก็จะใช้ดุลพินิจรอกการลงโทษหรือลงโทษน้อยลง จำเลยก็รู้ว่าถ้ายอมจ่ายเงินแก่ผู้เสียหายศาลก็อาจจะเมตตาในทางที่เป็นคุณเขาก็ยอม ส่วนใหญ่จะให้กันเสียหายกันทั้งที่จริง ๆ ถ้าไม่เจรจาเขาก็ขอในคดีก็ได้แต่มันก็ยุ่งยากต้องสืบกันอีก แต่ถ้าคุยกันก็อาจตกลงกันได้ตรงนี้เป็นช่องทางหนึ่ง

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ และ นางสาวสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์

● จริง ๆ ไม่เหมือนกัน มาตรา 56 เป็นเรื่อง Alternative Sentencing เป็นทางเลือกในศาลเลือกใช้ แต่ RJ คือการคุ้มครองสิทธิโดยเฉพาะของผู้เสียหายให้ได้รับการเยียวยาโดยเร็ว

นายวรณัฐ สังข์ใหม่

● เห็นด้วย แต่การทำ RJ ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้คดียุติ หรือการรอกการลงโทษ แต่เป็นการทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา

● ควรจะเปิดโอกาสให้ศาลใช้ RJ ให้ได้มากเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา อย่าไปติดล็อกตามมาตรา 56 เพียงแต่ต้องดูเป็นประเภทคดี

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

● เห็นด้วย ปัจจุบันการกำหนดชั้นโทษของไทยนั้นมีความตึงตัวมากเกินไป กล่าวคือ มีแค่ 5 สถานตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งแท้จริงแล้วการจะทำให้การลงโทษบรรลุวัตถุประสงค์แห่งการลงโทษนั้น ต้องให้ศาลมีดุลพินิจมากกว่านี้ ทั้งในด้านการกำหนดชั้นโทษให้มากขึ้น มีความละเอียดมากขึ้น และต้องประกอบกับให้ผู้พิพากษามีทางเลือกใช้โทษที่เหมาะสมแก่กรณีได้

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

● หากเป็นศาลสูง ก็จะกลับมายังเจ้าของสำนวน หากได้มีการชดใช้กัน เป็นที่พอใจ เกิดความสมานฉันท์ต่อกัน และอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ต้องห้ามตามมาตรา 56 แนวโน้ม ศาลจะรอกการลงโทษ หลักการนี้ใช้ในศาลชั้นต้นด้วย

● การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มิได้มีความมุ่งหมายเพื่อคืนอิสรภาพ (ตามมาตรา 56) อย่างเดียว แต่อาจนำมาใช้เพื่อบรรเทาหรือลดโทษได้ ดังนั้นหากมีการผ่านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ศาลก็อาจลดโทษลงได้

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

● ที่ศาลทำอยู่นี้ก็เป็นการใช้ดุลพินิจในการทำเพื่อนำข้อเท็จจริงที่ได้มาประกอบดุลพินิจในการลดโทษหรือลงโทษให้น้อยลง หรือเพื่อใช้ประกอบการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษตามมาตรา 56

● สิ่งหลักที่ต้องทำ คือการสร้างมาตรการทางเลือกที่สามารถใช้ในกระบวนการเป็นมาตรการรองได้ เช่น ให้ดุลพินิจศาลในการใช้มาตรการอื่น ๆ แทนการลงโทษเลย โดยไม่มีการลงโทษ

● ควรเปิดให้ศาลมีดุลพินิจในส่วนนี้ให้มาก แม้ความคิดที่เกิดขึ้นจะมีโทษที่สูง ไม่ใช่สามปี (ตามมาตรา 56) บางครั้งก็สามารถให้ศาลใช้ดุลพินิจในการลงโทษต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดเท่าใดก็ได้หรือมีดุลพินิจในการลดโทษลงถึงหนึ่งได้

● อุปสรรคอันหนึ่งคือการที่กฎหมายมีการกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำ ทำให้กระบวนการนี้ไม่สำเร็จ ดังนั้นเรื่องโทษนี้ต้องสร้างความยืดหยุ่นพอสมควร

● หากเปลี่ยนโดยไม่มีเกณฑ์โทษขั้นต่ำ โดยให้ดุลพินิจศาลจะกำหนดโทษให้น้อยเพียงใดก็ได้จะช่วยให้ศาลผ่อนคลายหรือกล้าที่จะใช้มาตรการนี้มากขึ้น

นางอภิรดี โพธิ์พร้อม

● เห็นว่าเรื่องนี้มิใช่ระบบคดีอาญาปกติ แต่เป็นกระบวนการพิเศษอาจให้มีการจำหน่ายคดีออกไปได้ แม้จะเป็นคดีอาญาที่ไม่ใช่คดีความผิดต่อส่วนตัวก็ตาม แต่เราก็ต้องกำหนดประเภทคดีที่เข้าสู่กระบวนการด้วย

- สามารถใช้การผ่านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเป็นเงื่อนไขการกำหนดโทษหรือการรอลงโทษได้

นายชาญณรงค์ ปราณจิตต์

- เห็นว่าศาลทำได้อยู่แล้ว ตามมาตรา 56 แต่ศาลทำมากกว่านั้นไม่ได้ กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจเหมือนในคดีเด็ก

นายสุรศักดิ์ ศิริวิเชียร

- ถือการกำหนดโทษเป็นอำนาจของศาลอยู่แล้ว ซึ่งก็เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งก็มาจากฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้ตรากฎหมาย เพราะฉะนั้นเครื่องมือมีอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าถ้าจะให้ใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางโดยไม่มีขอบเขตนั้นก็สามารถทำได้แต่ต้องเป็นการใกล้เคียงแบบทางการซึ่งก็จะมีคณะทำงาน ส่วนในต่างประเทศจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง คือถ้ามีกรอบมากการลงโทษหรือการรอลงโทษก็ทำได้ยาก อาจจะมีข้อจำกัดดังนี้ แต่ถ้าเข้าสู่กระบวนการนี้ก็จะต้องยกเว้นบทบัญญัติทั่วไปในการกำหนดโทษและต้องมีเป็นรูปแบบคณะกรรมการเพื่อให้เกิดความโปร่งใส

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และนางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

- เห็นด้วย อย่างคดีเด็กที่เป็นเรื่องเล็กน้อยก็จะใช้การรอลงโทษเลย ตรงนี้เด็กจะได้สำนึกว่าได้ทำความผิดไป และจะไม่มีภาระการทำผิดอีก ส่วนการรอลงโทษจะใช้กับเด็กที่ใกล้พ้นเขตอำนาจศาลเยาวชน เพื่อไม่ให้ศาลอาญาใช้อำนาจกำหนดโทษเมื่อเด็กพ้นเขตอำนาจศาลเยาวชน

นายกมล คำเพ็ญ

- จริง ๆ หัวใจของ RJ คือ การทำให้จำเลยสำนึกผิดในการที่ตนได้กระทำลงไป เรื่องการขอมความเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

- การทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาจนพอใจ เป็นเรื่องอีกขั้นตอนหนึ่ง เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจรอลงโทษ หรือลดโทษได้เท่านั้น เป็นเพียงเงื่อนไขในการใช้ดุลพินิจประกอบคำพิพากษา

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

- เห็นด้วย แต่ผมมองไปไกลกว่านั้น ขณะนี้ศาลพยายามเอา restorative justice มาใช้ในการไกล่เกลี่ย แต่ข้อจำกัดคือ กฎหมายไม่เปิดโอกาสให้ศาลใช้การไม่ลงโทษผู้กระทำความผิดได้ดีเท่าในชั้นอัยการถามว่าถ้าผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดเขาปรองดองได้แล้ว กฎหมายก็เปิดโอกาสให้ใช้ได้เพียงการรอลงโทษหรือการกำหนดโทษ น่าจะอยู่ในจุดที่ศาลสามารถยุติคดีไปเลย ถ้าเทียบกับชั้นตำรวจหรือชุมชนสามารถปรองดองกันได้ เขาจะไม่ถูกดำเนินคดี อาจคุมประพฤติในชั้นชุมชน เขาจะไม่มีประวัติติดตัว ถ้ากระบวนการนั้นมาทำที่ศาล เขาไม่มีเหตุที่จะให้มีประวัติติดตัว ถ้าไม่เปิดช่องตรงนี้ก็เท่ากับเราบังคับให้เขาไปตกลงกันที่ชั้นตำรวจหรืออัยการ แทนที่จะเปิดโอกาสให้มาที่ศาล เช่น เขาอาจต้องถูกบังคับให้ต้องตกลง

กันเพราะเห็นว่าถ้ามาที่ศาลแล้วเรื่องมันไม่จบ อย่างน้อยต้องถูกรอการลงโทษ เขาก็ตกลงไปเพื่อไม่ต้องให้เรื่องมาที่ศาล ในขณะที่เรามองว่าการดูแลโดยศาลก็เป็นกระบวนการที่เหมาะสมว่าควรนำมาใช้หรือไม่สรุปคือเห็นด้วย กฎหมายควรแก้ไขให้ผู้กระทำไม่ต้องเสียประวัติ โดยเปิดโอกาสให้ยุติคดีไปเลยหรือกำหนดเป็นเงื่อนไขว่าถ้าทำภายในเวลาเท่าใดให้การยุติการดำเนินคดีได้เลย

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

- เห็นด้วย แต่น่าจะสมบูรณ์มากกว่านี้ เพราะ restorative justice ไม่ใช่เป็นเพียงเหตุบรรเทาโทษ ตาม มาตรา 56 ประมวลกฎหมายอาญา ถ้าจะให้ได้ผลจริง ๆ คือไม่ใช่เพียงแค่สาเหตุหนึ่งของการบรรเทาโทษ รอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษเพียงเท่านั้น

นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ

- ถ้าคดีเหล่านี้ขึ้นไปสู่ศาล และโดยปกติคดีเหล่านี้ ศาลจะรอการลงโทษไม่ได้ แต่ถ้าศาลสามารถรอการลงโทษได้ เพราะคุ้มครองข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องเสียหาย
- ถ้าเป็นคดีที่ความผิดยอมความกันได้ หรือเป็นกรณีที่คุ้มครองเป็นภาคเอกชนก็ไม่น่าจะมีปัญหาอะไร คดีก็ยุติอยู่แล้ว
- ถ้าเป็นกรณีที่คุ้มครองเป็นภาคเอกชนแต่เป็นความผิดที่ยอมความกันไม่ได้ ความจริงเรื่องมันก็ไม่ควรจะไปถึงศาล มันน่าจะมิกลไกที่จะเข้ามา Divert มันออกไป ก่อนที่จะต้องส่งขึ้นศาล
- แต่ถ้าเกิดมันเป็นคดีที่เป็นความผิดที่ยอมความไม่ได้และรัฐเป็นผู้เสียหาย ผมไม่คิดว่าเรื่องนี้มันจะต้องไปที่ศาลเลย ถ้าเกิดภาครัฐสามารถที่จะสร้างกลไกขึ้นมายุติข้อพิพาทในภาครัฐเอง ก็น่าจะเป็นไปได้

นายสรวิศ ลิมปประดิษฐ์

- ผมไม่เห็นด้วย เพราะว่าการกำหนดโทษเป็นเรื่องที่ไม่ได้บังคับเฉพาะบุคคล แต่ละคนควรตกอยู่ใต้บังคับกฎหมายที่เท่าเทียมกัน ไม่ใช่ว่าเข้ากระบวนการนี้แล้วจะทำให้ใครเกิดอภิสิทธิ์ขึ้นมา แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะไม่ยอมรับประโยชน์ในทุกกรณี เช่น เร็ว ๆ นี้จะประชุมเรื่องคดีระหว่างหมอกับคนไข้ ตรงนี้จะแก้กฎหมายคือถ้ามีการเขียนจากหมอแล้วให้ศาลมีอำนาจกำหนดโทษหมออย่างไรก็ได้ แต่พอทำแบบนี้มันก็จะกลายเป็นเรื่องเฉพาะสาขาอาชีพทำให้ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายถูกตั้งคำถาม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นจริง ๆ ไม่ควรจะไปก่อผลกระทบต่อกฎหมายอาญาโดยเฉพาะกับเรื่องการลงโทษที่กำหนดไว้เป็นการทั่วไปอยู่แล้ว

นายวันชัย รุจนวงศ์

- ศาลมีอำนาจอยู่แล้ว ตามมาตรา 56 ประมวลกฎหมายอาญา มีสิทธิที่จะรอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษได้อยู่แล้ว เมื่อคุ้มครองสมานฉันท์กันแล้ว ถามว่าโดยหลักการใครเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง ถ้าคนที่โดนตีหัวยอมที่จะเลิก แล้วรัฐจะบอกว่าคุณไม่มีสิทธิแล้วอย่างนั้นหรือ ถ้าจะจัด priority แล้วใครเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง ถ้าผู้เสียหายพอใจแล้ว รัฐจะไม่ยอมอย่างนั้นหรือ เว้นแต่เป็นการสมานฉันท์ที่อยู่ภายใต้

อิทธิพล โดยหลักการถ้าสมานฉันท์กันได้ ประโยชน์มันก็จะเกิด ลดความขัดแย้งระหว่างประชาชน วางมาตรการลงโทษ ข้อตกลงนั้นเหมาะสม มี deterrence effect วัตถุประสงค์ ว่าต้องการที่จะลงโทษคน หรือป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับมาทำความผิดอีก อะไรเป็น priority แรก อะไรมาก่อน อย่างน้อยเราต้องการทรัพยากรมนุษย์ ถ้าผู้กระทำความผิดกลับมาทำความผิดอีกก็ถูกต้องแล้ว เว้นแต่เป็นคดีที่ร้ายแรงจริง ๆ เช่นฆ่าคนตาย ข่มขืน แต่ถ้าไม่ใช่คดีอุกฉกรรจ์แล้วผู้กระทำความผิดก็ถูกต้องแล้ว โดยในข้อตกลง มีข้อกำหนดที่เหมาะสม เช่น การให้บริการสังคม ให้ชดเชยอะไรก็ตาม สร้าง deterrence พอสมควรแล้วแน่ใจว่าไม่กลับมาทำความผิด เป็นตัวอย่างแก่คนทั่วไป การรอกการกำหนดโทษ การรอกการลงโทษเป็นโทษอยู่ในตัวเอง ถ้าฝ่าฝืนเงื่อนไขก็กลับมาลงโทษได้อีก

นางกรรณิการ์ แสงทอง

- ต้องดูประเภทความผิดว่าในบางคดีถ้าสมานฉันท์แล้วอาจไม่ให้หรือทุกเรื่อง ถ้าเป็นคดีฆ่ากันตาย ถ้าสมานฉันท์แล้วจะให้หรือทุกเรื่องหรือเพราะฉะนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถ้าขยายมากไปอาจไปกินเนื้อที่ผู้อื่นได้ คนทำผิดก็ต้องได้รับโทษไม่ใช่สมานฉันท์อย่างเดียว ไม่ใช่เพื่อฟื้นฟูอย่างเดียว ความผิดบางอย่างไปทำร้ายสังคมก็ต้องรับโทษ ประเทศไทยต้องออกกฎหมายให้ดีกว่าจะแค่ไหนอย่างไร ถ้าเล็ก ๆ ก็จับที่ตำรวจ ถ้าใหญ่ก็ไปถึงศาลอาจต้องติดคุกเพราะทำร้าย เพราะฉะนั้นมันไม่แน่ว่ามันแล้วแต่ลักษณะความผิด นโยบายทางอาญา พฤติการณ์แห่งคดี

นายรัชชัย ไทยเขียว

- ไม่เห็นด้วย ไม่รู้ว่าที่ศาลทำนั้นเป็นอย่างไร ที่ใกล้เคียงกันนั้นไม่ใช่ แต่เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ไม่เต็มรูปแบบ เพราะเมื่อเขาตกลงกันได้แล้ว เราต้องเข้าใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้วว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ใช่เรื่องใกล้เคียง ใกล้เคียง คือ ได้น้อยดีกว่าไม่ได้เลย เช่น ลักทรัพย์ 5,000 บาท แต่ตกลงได้ 3,000 บาท แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผู้ที่ถูกลักทรัพย์อาจเข้าใจผู้กระทำความผิดแทนที่ตัวเองเป็นผู้เสียหายแต่กลับกลายเป็นผู้ช่วยเหลือผู้กระทำผิดเพราะเข้าใจถึงปัญหาของผู้กระทำผิด

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธิ

- การที่ผู้กระทำความผิดได้ยุติข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บางครั้งผู้กระทำความผิดตกลงกัน หรือมาอยู่ในกระบวนการยุติข้อพิพาทนั้นอำนาจต่อรองนั้นไม่เท่ากัน บางครั้งฝ่ายหนึ่งมีอำนาจต่อรองเหนือกว่า เมื่ออำนาจต่อรองไม่เท่ากันในการเจรจาข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บางทีมันไม่ได้เกิดความเป็นธรรมโดยสมบูรณ์กับผู้กระทำความผิดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง บางทีก็เป็นเรื่องง่ายยอมเพราะไม่อยากเสียเวลาอีกแล้ว หรือว่าเราอยู่ในฐานะที่ช่วยกันต่อรองอะไรไม่ได้ เช่น คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่าแล้วถูกรถชน คนจนถูกรถชนจะไปต่ออะไรกับเขา แล้วกระบวนการขึ้นตอนมันเยอะมาก ทั้งจะต้องเดินทางไปทำการของเจ้าพนักงาน แล้วรอเจ้าพนักงานตามบุคลากรมาใกล้เคียงนัดเดี๋ยวก็ไม่จบ การที่เขาเสียเวลา

ต้องมาในการไต่เถียง มาประนีประนอม บางทีเขาก็รู้สึกว่าเขาที่ไม่ได้การชดเชยที่คุ้มค่ากับการเสียเวลาทำมาหากิน ในขณะที่คนที่มิฐานะดีกว่า มีอำนาจต่อรอง มีนักกฎหมายช่วยเหลือ การทำข้อเสนอที่จะต่อรองนี้ย่อมดีกว่าอยู่แล้ว

ดังนั้น จึงต้องมีข้อจำกัดสำหรับคดีบางประเภท เพราะว่าถ้าใช้ทุกประเภท คนรวยกว่าก็ได้เปรียบ คนมีอิทธิพลกว่าก็ได้เปรียบ

นายสรรพสิทธิ์ คุมประพันธ์

- วัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาหลักคือ เพื่อไม่ให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในสังคม การแก้ไขปัญหาคือโดยสมานฉันท์อาจจะบรรลุเป้าหมายโดยที่ไม่จำเป็นจะต้องมีการลงโทษ หรือต้องมีการพิพากษา เพราะว่าปัญหาถูกแก้ไขและป้องกัน ไม่ให้เกิดขึ้นแล้ว

- กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นมากกว่าการลงโทษทางอาญา เพราะกระบวนการลงโทษทางอาญาไม่ได้เข้าไปแก้ไขพฤติกรรมอื่นไม่ได้ทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

- รอคการลงโทษทำได้ อยู่ที่ข้อเท็จจริงที่ขึ้นสู่ศาล เช่น ประเภทของความผิด เพดานของโทษที่กำหนด เพราะอย่างคดีล่วงเกินทางเพศไม่มีหลักประกัน เพราะระบบรองรับในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังมีน้อยและไม่ได้ออกแบบมาเพื่อเรื่องนี้ ดังนั้นเมื่อกฎหมายออกมาแล้ว แต่ยังไม่พร้อมอยู่ กล่าวคือ แม้ศาลและกฎหมายจะพร้อมที่จะทำเรื่องนี้ แต่กระบวนการก่อนศาลและมาตรการรองรับหลังศาลยังไม่พร้อม

นายสมชาย หอมลออ

- เห็นด้วย เพราะมีความจำเป็นประการหนึ่งที่เร่งด่วนคือ คดีล้นศาล เรื่องนี้ในหลักการก็เห็นด้วย มีปัญหาที่มีการท้วงติงกันในระบบศาลไทยคือผู้พิพากษาศาลชั้นต้นยังขาดประสบการณ์รวมทั้งวุฒิภาวะด้วย เพราะว่าเป็นผู้พิพากษากันตั้งแต่ยังหนุ่มยังสาว ประสบการณ์ชีวิต ประสบการณ์ในทางคดีก็ไม่มากนัก เพราะฉะนั้นก็ต้องหาวิธีในการลดจำนวนคดีที่จะขึ้นสู่ศาลสูงด้วย อย่างเช่นให้คู่ความยุติข้อพิพาทกันในศาล

- มีปัญหาในทางปฏิบัติที่ต้องพิจารณาองค์ประกอบหลายองค์ประกอบ คือถ้าเป็นคดีแพ่งก็ไม่ค่อยมีปัญหา แต่ถ้าเป็นคดีอาญาซึ่งคู่ความฝ่ายหนึ่งเป็นผู้เสียหายเป็นผู้ที่ด้อยโอกาส ไร้สิทธิไร้เสียง การให้ประนีประนอมกันก็อาจจะกลายเป็นว่าอีกฝ่ายหนึ่งที่มีอิทธิพลมากกว่าจะใช้กระบวนการนี้ในการที่จะทำให้ตัวเองพ้นผิด เช่นจ่ายเงินเพื่อให้พ้นผิดคดีข่มขืน เป็นต้น โดยที่อีกฝ่ายหนึ่งจะว่ายินยอมก็ได้ จะว่าจำยอมก็ได้อันนี้เราก็ต้องพิจารณาองค์ประกอบหลายองค์ประกอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ต้องให้คู่กรณีนั้นมีความทัดเทียมกันในการเจรจา ในการนี้โตะเจรจาไต่เถียงประนีประนอมกันถ้าอีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบ แม้ว่าแม้ว่าโดยรูปคดีแล้วได้เปรียบแต่โดยสถานะแล้วเสียเปรียบ ซึ่งไม่เป็นธรรม

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฌ นคร

- อาจารย์เห็นด้วย หากศาลจะทำเช่นนั้นย่อมทำได้ เท่าที่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้

อย่างไรก็ตามอาจารย์ให้ข้อสังเกตในประเด็นว่าศาลมีบทบาทเข้าร่วมการยุติข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของคู่กรณีก่อนนำผลมาประกอบการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษหรือไม่ และทำได้อย่างไร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

- เห็นด้วยที่ศาลจะนำข้อตกลงระหว่างคู่กรณีไปประกอบการพิจารณาของศาล แต่โดยหลักแล้ว น่าจะอยู่ที่ดุลพินิจของศาลที่จะลงไปทางไหน แต่ไม่เห็นด้วยที่จะต้องเป็นไปตามที่คู่กรณีตกลงเสมอไป ศาลต้องมาก่อนตามหลัก แต่การนำเอกสาร ฯลฯ ข้อตกลงของคู่กรณีไปประกอบการพิจารณา อาจารย์เห็นว่า เป็นจุดที่ดี ได้เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีด้วย ไม่ใช่ศาลตัดสินใจไปโดยไม่ฟังความเห็นของคู่กรณี

ศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

- พิจารณาว่ากฎหมายมีช่องเอื้อให้ศาลทำได้หรือไม่ เพราะศาลก็อาจไม่กล้าทำในสิ่งที่กฎหมายไม่ได้กำหนด เช่น ศาลสั่งให้พนักงานคุมประพฤติไปสืบเสาะ ศาลก็ย่อมรับฟังได้ แต่ถ้าหากศาลสั่งให้ผู้ใกล้ชิดไปทำรายงานมาแทนก็ไม่ว่าจะเป็นอย่างไร

● ฉะนั้น การให้หน่วยงานเฉพาะทางทำ Rf เสนอศาลมา อาจารย์คิดว่าในส่วนนั้น ศาลย่อมจะใช้ประกอบการพิจารณาได้ อาจมีกฎหมายหรือระเบียบศาลมารองรับก็ยิ่งดีมากขึ้น แต่ถ้าออกเป็นระเบียบศาลจะล่อแหลม เพราะว่าศาลเราระบบบอกว่าหา วางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด

นายสุฤกษ์ หงส์ภักดี

- เห็นด้วย แต่ต้องใช้เกณฑ์การกำหนดโทษ และต้องพิจารณาว่าการใกล้ชิดเป็นการใกล้ชิดขั้นตอนใด เพราะว่าถ้าลงบันทึกประจำวันแล้วมันก็ต้องส่งฟ้องแล้ว ซึ่งควรจะต้องใกล้ชิดตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวนแล้ว ถ้าศาลให้ผู้ต้องหาประกันตัวอย่างนี้แสดงว่าคดีนั้นเบา ให้สมานฉันท์ได้ แต่ถ้าศาลไม่ให้ประกันตัวก็แสดงว่าคดีอาจไปข่มขู่พยาน ทำให้รูปคดีเสียได้ ตรงนี้ก็ให้สมานฉันท์ไม่ได้ เพราะจริง ๆ แล้วมันก็น่าจะใกล้ชิดกันนอกศาลก็ได้ แล้วจ่ายค่าสินไหมไปก็จบ

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

- เห็นด้วย เพราะมนุษย์มีโอกาที่จะกระทำผิด ถ้าเป็นกรณีที่เป็นบุคคลใกล้ชิดหรือเป็นบุคคลในครอบครัวหรือญาติพี่น้องกันจะใช้ได้ เพราะคนมีเหตุมีผลอีกทั้งเป็นญาติพี่น้อง และสนิทสนมกัน หากทำโดยประมาท เลินเล่อ หรือโดยโทสะน่าจะทำได้

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● ถ้ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีความชัดเจน เด็ดขาด เป็นที่ยุติ ว่ามีอะไรจะต้องปฏิบัติ มีเงื่อนไขอย่างไรบ้าง ต้องหรือให้มีมาตรการปฏิบัติโดยเคร่งครัด ถึงจะมีความเหมาะสมที่จะให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษได้ถ้าได้ยุติข้อพิพาทโดยกระบวนการเชิงสมานฉันท์แล้ว หมายถึงว่ามีกระบวนการรับช่วงต่อหากศาลสั่งไม่ลงโทษแล้วเกิดการทำซ้ำ ซึ่งจริง ๆ หากมีการทำซ้ำก็ควรกลับเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ว่าเป็นกรณีที่ไม่สามารถฟื้นฟูไม่ได้แล้วใช่หรือไม่ ถ้าฟื้นฟูไม่ได้ก็ต้องกลับเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

● อย่างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของเด็กในข่าว ซึ่งตรงนี้มองแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จริง ๆ ที่ไม่ใช่มุมมองของนักกฎหมาย ก็จะเน้นการฟื้นฟูแก้ไข มากกว่าการลงโทษ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาแก้ไขปัญหาร่วมกัน สอดคล้องกับการแก้ปัญหาแบบสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งหากเป็นกระบวนการยุติธรรมปกติซึ่งต้องรับโทษเลยย่อมทำให้เด็กหมดอนาคตไปเลย ทำให้เด็กโดนตีตราบาปไปเลยแล้วเลวร้ายมาแต่เกิด ซึ่งวิธีนี้ก็จะยังคงรักษาอนาคตของเขาและทำให้เขากลับสู่สังคมปกติได้ คิดว่าถ้ากระบวนการนี้ใช้ให้เห็นผลก็จะทำให้ทุกอย่างดีขึ้น

3. ท่านเคยมีประสบการณ์ ในเรื่องการประชุมกลุ่มครอบครัว ในคดีเยาวชนและครอบครัวหรือไม่ อย่างไร

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ และ นางสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์

● เคยพาผู้ทรงคุณวุฒิของ UNAFEI ไปดูงานที่ศาลเยาวชนจังหวัดนนทบุรีแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว

● ต้องเอารวมชนเข้ามาร่วมแก้ไขเยาวชน มาร่วมทำแผนฟื้นฟูให้เยาวชนผู้กระทำความผิดสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ โดยไม่กลับไปกระทำความผิดอีก

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

● เคยไปเห็นการฝึกอบรมเยาวชนของศาลเยาวชน

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

● ศาลก็พอใช้กระบวนการนี้ได้โดยผ่านมาตรา 95

● ศาลเยาวชนเป็นศาลแรกที่มีระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ใช้รูปแบบประชุมกลุ่มครอบครัว นำ VOM มาใช้

● กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพนั้น มันเริ่มมาจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เด็กซึ่งมีงานวิจัยและค้นแบบของต่างประเทศยืนยัน

นางอริติ โพธิ์พร้อม

- ไม่ได้มีประสบการณ์โดยตรง แต่ปัจจุบันในชั้นศาลเองก็ทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนฯ โดยอาศัยมาตรา 95 ซึ่งเห็นว่าเป็นฐานในการใช้อำนาจทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยตรงอยู่แล้ว เพียงแต่ร่างฯที่จะมีเขียนรองรับให้ชัดเจนขึ้นโดยเฉพาะ

- ปัจจุบันมีการออกระเบียบเกี่ยวกับการทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่าศาลใดสนใจทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็ให้นำไปจัดทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการพิจารณาคดีได้

- เท่าที่ผ่านมา ศาลจะทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกรณีที่ได้รับสารภาพและผู้เสียหายยินยอมและมีการกำหนดประเภทคดีไว้ด้วย เท่าที่พอจำได้

- คิดว่าต้องพิจารณาอารมณ์ของสังคม ความร้ายแรงของอาชญากรรมที่เกิดว่ากระทบต่อสังคมเพียงใด (มิได้ดูที่อัตราโทษ) เช่นแม่เป็นคดีทำร้ายร่างกาย มาผู้อื่น ถ้าตัวแทนของสังคมหรือชุมชนเองยอมรับให้มีการทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็คิดว่าทำได้ ต้อง ดูเป็นกรณีไป

นางพรพิมล เรืองกิจ, นางรัตนา ชินบุตรนนท์ และนางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

- ส่วนตัวมีประสบการณ์ในการประชุมกลุ่ม แต่ว่าผู้พิพากษามีหน้าที่ในการพิจารณาว่าคดีนี้เหมาะกับการประชุมกลุ่มหรือไม่ ถ้าเห็นว่าเหมาะเราก็จะส่งไปให้ท่านผู้พิพากษาสมทบคือนางรัตนาและนางจันทร์เพ็ญฯ ที่เป็นผู้ดำเนินการประชุมกลุ่มแล้วก็ใกล้ชิด แล้วก็ส่งรายงานมาให้ผู้พิพากษาใช้ในการตัดสินใจในการประชุมกลุ่มนี้ทำโดยผู้พิพากษาสมทบซึ่งเราฝึกอบรมเป็นผู้ใกล้ชิด แล้วการประชุมกลุ่มนี้ท่านผู้พิพากษาในส่วนก็จะไม่เข้ามายุ่งท่านจะรอรายงานจากการประชุมกลุ่ม และการประชุมกลุ่มเองก็ไม่เกี่ยวกับรูปคดีเลย แยกกันเป็นคนละส่วน

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

- ไม่มีประสบการณ์โดยตรง เป็นประสบการณ์โดยอ้อม คือนำเอาแนวคิดนี้เข้ามาใช้ในไทย

นายวันชัย รุจนวงศ์

- ผมเป็นคนสร้างระบบ เคยไปจัดการประชุม รวมทั้งแก้ปัญหาต่าง ๆ ทำอยู่ประมาณ 2 ปี 6 เดือน

นางกรรณิการ์ แสงทอง

- ไม่มี เคยเห็นแต่วิดีโอ ของกรมพินิจ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีหลากหลายแต่ของกรมคุมประพฤติเป็นแบบ victim offender mediation (vom) คือ สองฝ่ายมาเจอกันแล้วมีคนกลาง

นายรัชชัย ไทยเขียว

- มีประสบการณ์ โดยเข้าไปร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวด้วย

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธิ

● การประชุมกลุ่มครอบครัวควรจะอยู่ในภารกิจของสำนักงานคดีเยาวชนและครอบครัว เท่าที่ดิฉันเคยมีประสบการณ์ เป็นการสาธิตในงานสัมมนาที่สถาบันฯ เป็นคนจัดซึ่งเป็นหน่วยงานแรก ๆ ที่นำเรื่องนี้เข้ามาในวงวิชาการตั้งแต่เมื่อสมัย ผู้อำนวยการสถาบันกฎหมายอาญาคนที่แล้ว นายวันชัยฯ พอไปดูงานที่ประเทศนิวซีแลนด์ และนำเอาระบบของประเทศนิวซีแลนด์เข้ามา แล้วก็เชิญผู้พิพากษา นักสังคมสงเคราะห์ และตำรวจจากนิวซีแลนด์ซึ่งเป็นต้นตำหรับในการประชุมกลุ่มครอบครัวมาสาธิตในสถาบันกฎหมายอาญา

● ระบบอย่างนี้ก็มีข้อจำกัดคือ ใช้เฉพาะบางประเภทคดี แล้วก็มาตรฐานความคิด จิตสำนึกของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมนั้นใกล้เคียงกัน ใกล้เคียงกัน มันไม่ได้ต่างกันมาก คือสังคมที่มีวิถีภาวะพอสมควร คือต้องเคารพสิทธิของคนอื่น แล้วก็มีความตระหนักรู้ถึงสิทธิมนุษยชน ไม่คิดว่าการข่มเหงเอาเปรียบมนุษย์คนอื่นเป็นเรื่องได้ประโยชน์สำหรับตน คือเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ซึ่งใช้การประชุมก็จะได้ผล แต่ถึงขณะนั้นก็มีอยู่หลายคดีมากเลย ก็ไม่รู้ประชุมกลุ่มครอบครัวกันอย่างไร เช่น เมื่อประมาณ 6-7 เดือนก่อน มีฝรั่งชาวออสเตรเลียที่มีบุตรกับหญิงไทย และมีพฤติกรรมที่ถูกของตัวเอง แม่จึงพาหนีกลับไทย แล้วฝ่ายชายก็ตามมาวิวาทกับแม่ของเด็ก มาฟ้องคดีข้อพิพาทจะเอาเด็กคืนจากแม่ ปัญหาก็คือว่า ฝ่ายชายเข้ามาใช้กระบวนการยุติธรรมในเมืองไทย แล้วมีการใช้อิทธิพล พยายามที่จะดึงเด็กกลับไปอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของตัวเองที่ประเทศออสเตรเลีย ทั้ง ๆ ที่ในประเทศออสเตรเลียศาลสั่งแยกเด็ก แยกลูกของชายคนนี้ออกจากอำนาจปกครองแล้ว เพราะมีพฤติกรรมที่ทำร้ายเด็ก มีหมายศาลจากรัฐควีนส์แลนด์ ซึ่งเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ของไทย ต้องไปตามคัดหมายศาล ไปสืบประวัติมา สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าไม่เสมอไปว่าประเทศที่พัฒนาแล้วในกระบวนการยุติธรรม มาตรฐานในการคุ้มครองมันจะได้ครบถ้วน

นายสรพสิทธิ์ คุ้มประพันธ์

● ไม่เคยมีประสบการณ์ในประเทศ แต่เคยไปดูงานในนิวซีแลนด์รวมทั้งไปศึกษาดูงานศาลครอบครัวในโอกลาโฮมา

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● ไม่เคยไปกลุ่มครอบครัวของศาล ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนฯ แต่เราก็ทำของเรานอกระบบ ซึ่งตามพระราชบัญญัติจะเป็นคดีเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด แต่ของเราจะเน้นผู้เสียหายเป็นหลัก

● ถ้าไปอิงกับพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวฯ จะพบว่าตัวละครมีมากกว่า ซึ่งบางกรณีก็อาจจะขมก้นง่าย บางกรณีก็ไม่ขมก้นเลย

นายสมชาย หอมลออ

● ไม่เคย ไม่มีประสบการณ์โดยตรงเรื่องครอบครัวตามประมวลกฎหมายแพ่งนี้ แต่ว่ามีประสบการณ์กับปัญหาเรื่องครอบครัวที่ใช้ระบบครอบครัวแก้ปัญหา คิดว่าในเรื่องยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ใช่เรื่องใหม่ คือในกลุ่มหรือในชุมชนดั้งเดิมไม่ว่าของไทยภาคไหนก็มีระบบสมานฉันท์ดั้งเดิมอยู่แล้ว มัน

เป็นเรื่องของผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้านที่เฝ้าจัดการกันเอง แล้วก็มีการทางสังคมบังคับให้ผู้ใหญ่ พ่อแม่ดูแลลูกที่ทำผิด อันมีกระบวนการทางสังคมที่ทำให้คนเหล่านี้สำนึกผิดจริง ๆ เมื่อสำนึกผิดแล้วก็ต้องมีการขอโทษ เสียค่าปรับไหมไป การแก้ไขโดยที่ทุกฝ่ายต้องช่วยกัน แต่ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นผู้กระทำความผิดมีอิทธิพลเหนือสังคมความสมานฉันท์ก็ไม่เกิด

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นกร

● อาจารย์ไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ เพราะในขณะนั้นยังไม่มีเรื่องการประชุมกลุ่มครอบครัว อย่างไรก็ตามอาจารย์คิดว่าทำได้ แต่ต้องไม่ทำเมื่อคดีขึ้นสู่ศาลต้องทำในชั้นเจ้าพนักงาน ในชั้นนี้ หัวหน้าในการรับผิดชอบไม่ใช่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ เพราะกระบวนการในชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน แม้จะมีหลายหน่วยงาน

● ในความเป็นจริง ผู้รับผิดชอบในกระบวนการขั้นต้นคือ พนักงานอัยการ เพราะฉะนั้นโดยหลักจะทำอะไรก็ตาม อาจารย์คิดว่าต้องผ่านอัยการ แต่เมื่อคดีถึงศาลแล้วความรับผิดชอบก็อยู่ที่ศาล

● ในคดีเด็กและเยาวชน ไม่มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษ ย่อมเห็นได้ว่า principle objective ของคดีเด็ก คือ “การปรับปรุงแก้ไขเด็ก”

● เพราะฉะนั้นบุคลากรที่จะไปทำงานด้านคดีเด็กและเยาวชนไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว อัยการในคดีเด็ก ต้องผ่านการคัดเลือก มิใช่ทุกคนจะเป็นได้ บุคลากรที่จะมาทำงานด้านนี้ต้องเป็นคนที่เข้าใจในเรื่องครอบครัวเป็นอย่างดี เช่น ต้องมีผู้หญิงมาเป็นผู้พิพากษาสมทบ

● บทบาทของอัยการก็เช่นกัน เช่น เมื่ออัยการสั่งไม่ฟ้อง ก็อาจร่วมมือกับสถานพินิจ แต่ในทางปฏิบัติไม่เคยเกิดขึ้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

● ไม่มีประสบการณ์โดยตรง แต่ว่าได้มีโอกาสไปเยี่ยมกลุ่มเด็กและเยาวชนข้อหาคดียาเสพติด ที่ทำผิดเมื่ออายุไม่เกิน 18 ปี ที่อยู่ภายใต้การคุมประพฤติของสำนักงานคุมประพฤติทางภาคอีสาน เขาจะผ่านกระบวนการยุติธรรม การประชุมมาเรียบร้อยแล้ว แล้วไปอยู่ที่วัด โดยอาจารย์ไปสัมภาษณ์กับตัวเด็กที่ได้ผ่านกระบวนการเหล่านี้มาแล้ว โดยเด็กก็สำนึกได้ว่า ไม่น่าทำตัวเป็นปัญหาของครอบครัวหรือชุมชน แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจบโครงการแล้วจะเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า แต่ ณ เวลานั้นเขาก็มีจิตสำนึกดี ซึ่งก็ได้ไปสัมผัสกับกลุ่มที่มีการประชุมแล้ว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● อาจารย์ก็มีประสบการณ์ใน TEXT หรือเวทีเสวนาต่าง ๆ เช่น ที่ศาลได้เชิญพระเจ้าหลานพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา มาใช้งานศาลเยาวชน อีกเวทีที่ RJ ในโรงเรียนซึ่งเป็นกลุ่มเด็ก จัดเสวนาว่าครูถูกขี้ดไม่เร็วไปแล้ว มีมาตรการอะไรมาใช้แทน ก็นำ RJ มาใช้ ไม่ใช่เชิงอำนาจเป็นเชิงสมานฉันท์

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

- ไม่มีประสบการณ์ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม ไม่เคยใกล้ชิดปัญหาของครอบครัวที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 แต่เคยทำเพียงแต่ค่ายครอบครัว และใกล้ชิดนอกกระบวนการ
- ถ้าคนในครอบครัวเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันมันก็จะเป็นการป้องกันปัญหาต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้น เพราะครอบครัวต้องมีเวลา ต้องมีสัมพันธ์ภาพ ต้องมีการเรียนรู้ต่อกัน

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

- ประสบการณ์จริงยังไม่ได้ร่วมสัมผัส แต่เท่าที่รู้ ทราบว่าการประชุมกลุ่มครอบครัว ท่านอธิบดีกรมคุมประพฤติเดิม ท่านวันชัย รุจนวงศ์ ท่านก็เป็นคนที่ทำให้เกิดการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนขึ้น ตรงนี้ทำให้ทำให้เกิดโอกาสของชุมชนในการเข้าไปร่วมแก้ไขเยียวยาปัญหาจริง ๆ มีทั้งผู้บังคับกฎหมาย ชุมชน นักสังคมสงเคราะห์ คือสหวิชาชีพ เป็นอาชีพหลาย ๆ อาชีพทำงานร่วมกัน คือทั้งฟื้นฟูเยียวยากระบวนการทั้งหมดนี้รวมอยู่ในทีมของการประชุมกลุ่มครอบครัวถือเป็นสิ่งที่ดีมาก เพราะในกระบวนการของศาลก็ไม่มีส่วนมีส่วนร่วมขนาดนี้

4. ถ้าท่านมีประสบการณ์ตามข้อ 3 ท่านเห็นว่า การประชุมกลุ่มครอบครัวในคดีดังกล่าวสามารถทำให้ผู้กรณีเกิดความเข้าใจกันและยุติความขัดแย้งต่อกันตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ เพราะเหตุใด

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ และ นางสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์

- ก็อาจจะประสบความสำเร็จนะ แต่คงไม่เต็มร้อย
- จริง ๆ เราพัฒนาบุคลากรอยู่แล้ว ตั้งแต่คัดเลือก ฝึกก่อนเข้าสู่กระบวนการ แล้วก็มีการอบรมเรื่อย ๆ

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

- สามารถทำให้ผู้กรณีเกิดความเข้าใจกันได้

นายศรีอัมพร ศาสติคุปต์

- หลักของ RJ คือ ต้องมีสามฝ่าย ฝ่ายผู้เสียหาย ฝ่ายผู้กระทำความผิด และชุมชน มันเป็นหลักการเลยว่าถ้าเข้ามาทำความเข้าใจกัน มีการขอโทษ มีการชดเชยค่าเสียหาย ชุมชนก็บอกจะดูแล แล้วทั้งสองฝ่ายใกล้ชิดกันได้ ก็เป็นการถูกต้องแล้ว เพราะหากเค้ากระทำความผิดแล้วไม่กลับมากระทำความผิดอีก นี่คือหัวใจของการลงโทษ คือ การแก้ไข หรือกระบวนการใด ๆ ที่ทำให้เค้ากลับมาเป็นคนดีได้ แล้วเค้าไม่ทำผิดอีกนี่คือหัวใจที่สำคัญที่สุด ถามว่าเราเอาเค้าไปจำคุกทำไม เพื่อให้เค้า เช็ดหลาบ หรืออาจมีอีกว่าอาจมีเงื่อนไขอีกว่าเราไม่ลงโทษเค้าแต่ถ้าเค้ายังกระทำความผิดอีกอย่างนี้ถึงควรลงโทษ

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

- กระบวนการทำ FCG ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะต้องมีการประสานงานประชุมกลุ่มครอบครัว มีตำรวจ อัยการ มีสหวิชาชีพ ต้องมีมืออาชีพ ผู้มีความรู้จริง มีประสบการณ์
- โดยส่วนตัวคิดว่า หากมีการผ่านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเฉพาะกรณีผ่าน FCG สถิติการกระทำผิดซ้ำจะลดลง

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

- เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้มีเฉพาะรูปแบบประชุมกลุ่มครอบครัวอย่างเดียว ยังมีรูปแบบอื่นอีก คิดว่าทางสถานพินิจเพียงแค่อธิบายรูปแบบที่คิดว่าประเทศไทยสามารถทำได้ มีองค์กรที่พอจะรองรับมาจัดทำได้
- สำหรับรูปแบบที่หยิบมาใช้ทำให้ผู้เสียหายกับจำเลยเข้าใจกันได้ จำเลยกลับตัวได้และผู้เสียหายได้รับการเยียวยาหรือไม่ นั้นไม่แน่ใจ ไม่ทราบว่าผลที่ออกมาเป็นอย่างไร

นางอภิรดี โพธิ์พร้อม

- คงตอบชัดเจนไม่ได้ มีปัจจัยหลายอย่าง แม้รูปแบบเหมาะสม แต่ก็ยังขึ้นอยู่กับผู้ประสานการประชุมว่ามีศักยภาพที่จะดึงให้ทุกฝ่ายเปิดใจพูดคุยแก้ปัญหาาร่วมกันได้หรือไม่ เข้าใจบทบาทตนชัดเจนหรือไม่ ว่าเป็นผู้ประสานการประชุม มิใช่ผู้ไกล่เกลี่ยในคดีอาญา โดยต้องปล่อยให้เป็นการตัดสินใจของผู้เข้าร่วมประชุม บนพื้นฐานของความสมัครใจ ให้เขาสามารถคิดด้วยตัวของเขาเอง ให้รู้สึกสำนึกในการกระทำผิด ให้ผู้เสียหายได้รู้สึกว่าเขาได้รับการเยียวยา

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และนางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

- นางพรพิมลฯ เน้นย้ำว่าที่ศาลไม่ใช่คำว่าประชุมกลุ่มครอบครัว เพราะจะมีผู้เสียหายมาล้อมวงกันด้วย และร่วมกันเยียวยาแก้ไข
- นางรัตนาฯ เห็นว่าทำได้ตามวัตถุประสงค์เพราะโดยหลักการประชุมกลุ่มเน้นแก้ไขตัวเด็กมากกว่าการลงโทษ และการประชุมกลุ่มเราเน้นย้ำให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจวัตถุประสงค์ของเรา ก่อน เมื่อทุกคนเข้าใจก็เริ่มดำเนินการเมื่อเข้าใจแล้วการสื่อสารก็จะทำให้เกิดความเข้าใจขึ้นมาได้
- หลักเกณฑ์ในการเข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว เรามีหลักเกณฑ์ในการนำคดีเข้าสู่การประชุมกลุ่มคือ หนึ่งจำเลยต้องรับสารภาพ และเป็นคดีไม่รุนแรงไม่กระทบต่อความรู้สึกของชุมชนเกินไป ดังนั้น การเยียวยาผู้ที่ผู้กระทำผิดสำนึกผิด รวมทั้งผู้เสียหายได้รับการเยียวยาไม่เฉพาะตัวเงินแต่รวมถึงจิตใจด้วย เมื่อสำนวนมาผู้พิพากษาจะมีการสืบเสาะจากสถานพินิจมาด้วย เมื่อท่านผู้พิพากษาได้อ่านรายงานการสืบเสาะตรงนี้ ที่มีข้อมูลของผู้กระทำความผิด เช่น ถ้าลักทรัพย์

ทรัพย์ได้คืนหรือยัง พื้นฐานครอบครัวของจำเลยเป็นอย่างไร เมื่อได้ข้อมูลตรงนี้ก็ใช้ในการพิจารณาว่าสมควรให้คดีเข้าสู่การประหมกลุ่มหรือไม่ ถ้าเห็นสมควรก็ส่งสำนวนมาให้คณะทำงานคือผู้พิพากษาสมทบที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

● ผมคิดว่าส่วนประกอบที่สำคัญคือ ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างไร ปัจจุบันการประหมกลุ่มครอบครัวเป็นเพียงการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็ก ถ้าจะให้เกิดเข้าใจและยุติความขัดแย้งก็ตอบว่าใช่ แต่ยังก้งขาในเรื่องบทบาทของชุมชน ซึ่งขณะนี้ยังมองไม่เห็นบทบาทของชุมชนในการเข้ามีส่วนร่วมในการทำให้คู่กรณียุติความขัดแย้ง ไม่เห็นว่าสามารถที่จะแก้ไขการกระทำความผิดได้อย่างไร มีแค่ในศาลเท่านั้น บทบาทชุมชนไม่ชัดเจน ชุมชนปัจจุบันเป็นแค่ตัวแทน ไม่มีบทบาทที่ลึกซึ้งจริง ๆ อย่างเช่นเด็กทำผิด ก็เกิดมาจากสังคมด้วย

● restorative justice มี 3 เสาหลัก คือ ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน ฐานชุมชนยังไม่ค่อยมีบทบาทเท่าที่ควร

นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ

● เท่าที่ดูมาน่าจะเป็นไปได้ ถ้ากรณีดังกล่าวทำตามวัตถุประสงค์ เพราะทุกคนสามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้

นายสรวิศ ลิมปประดิษฐ์

● ผมเห็นว่าถ้าทำไปตามกระบวนการแล้วมันก็ทำให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามาพูดคุย เปิดใจกันได้ เพราะโดยลักษณะคดีครอบครัวมันเป็นคดีระหว่างคนใกล้ชิดกัน ดังนั้น คดีประเภทนี้ไม่เหมาะที่จะต้องมาต่อสู่พาดพิงในเชิงคดีเพราะจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องไม่อาจใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัวได้ ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ก็จะช่วยให้แต่ละคนมีความเข้าใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน และสามารถกลับมาสานต่อความสัมพันธ์ที่เคยมีกันได้ หรืออย่างน้อยที่สุดเมื่อมีการระบาย มีความเข้าใจ ปัญหาในครอบครัวมันก็จะลดน้อยลงกว่าการที่ไม่มีการทำความเข้าใจกันเลย

นายวันชัย รุจนวงศ์

● ได้มีการเจรจากัน ได้มีการมาประหมร่วมกันรับฟังความเห็นของทุกฝ่ายได้พูดในสิ่งที่ตัวเองอยากพูดได้ฟัง ในสิ่งข้อเท็จจริงที่ไม่เคยรู้ ถ้าเทียบกับระบบปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมไทยไม่สนใจผู้เสียหายเลย ผู้เสียหายไม่มีสิทธิให้ความเห็น ผู้เสียหายไม่มีส่วนรวมและไม่รู้ผลด้วย กระบวนการจะตัดสินเอง เวลาตัดสินก็ไม่รู้ไม่มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบ ถ้าอยากได้ค่าเสียหายก็ต้องไปฟ้องคดีแพ่งเอง แต่การประหมกลุ่มครอบครัวผู้เสียหายมีสิทธิที่นั่งอยู่ด้วย ออกความเห็นว่ามีรู้สึกแยแ่ไหน ได้ฟังว่าคนที่ทำผิดอย่างไรในการทำผิดว่าผู้กระทำความผิดควรไปทำอะไรให้คุ้มค่ากับการกระทำความผิด ให้ผู้กระทำความผิดทำอะไรที่จะคุ้มค่ากับการที่ผู้ถูกกระทำต้องเสียหาย ผู้กระทำมีสิทธิที่จะทำอะไรที่จะชดเชย แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ทำลาย

อนาคตเมื่อมีการขอโทษกันอย่างเป็นทางการเป็นระบบด้วยความจริงใจ กลับไปอยู่ด้วยกันได้ ความสมานฉันท์ก็จะเกิดขึ้นจริง

นายรัชชัย ไทยเขียว

● ส่วนใหญ่ได้ผล เพราะเชื่อได้พูดถึงความรู้สึกของตนเองที่ เป็นผู้ถูกระทำ เชื่ออยากพูดคุยแล้ว ปกติอาจจะเป็นได้แค่ขาน ไม่ได้พูดว่าความรู้สึกอย่างไร เงินที่เขาเก็บมาทั้งชีวิตต้องหายไป ระหว่างที่เขาพูดถึงกระทำกันอยู่ด้วย ในเวลาเดียวกันตัวผู้กระทำได้พูดเหตุผลว่าทำไมเขาถึงได้ทำไป เพราะฉะนั้นบางครั้งตัวเขื่อเองเป็นฝ่ายเห็นใจ เช่น เด็กเคยไปขโมยลูกอมในร้านเจ๊เลี้ยง เพราะเกิดมาไม่เคยเห็นลูกอมใหญ่ขนาดนั้น แต่ไม่มีเงินซื้อก็ต้องขโมย เพราะฉะนั้นจึงเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งเลยว่าการประชุมกลุ่มครอบครัวทำให้คู่กรณีเกิดความเข้าใจกันมากขึ้น

● แต่ไม่ใช่ว่าประชุมกลุ่มครอบครัวแล้วต้องสำเร็จเสมอไป บางคดีประชุมกลุ่มครอบครัวไปแล้วผู้เสียหายไม่ยินยอมเราก็ไม่ทำต่อ แต่ร้อยละเก้าสิบที่ยอมทำประชุมกลุ่มครอบครัวมีความเข้าใจกันจริง ๆ

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธิ

● การจัดประชุมกลุ่มครอบครัวที่มีอำนาจต่อรองที่เท่ากัน และคู่กรณีที่เข้าใจถึงสิทธิและโอกาสที่จะต่อรองกันได้ จะทำให้การประชุมประสบผลสำเร็จ และการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวจะต้องมีผู้ไกล่เกลี่ย ประนีประนอมที่มีความสามารถสูงมาก ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีความสามารถสูง จะเป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย ถ้าหากว่าทั้งสองฝ่ายไม่ยอมรับก็ไม่มีประโยชน์

นายสรรพสิทธิ์ คุมประพันธ์

● เห็นด้วย เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถแก้ไขปัญหามาไม่ให้เกิดขึ้นอีก เพราะเป็นกระบวนการบำบัดฟื้นฟูทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผลลัพธ์แรกที่ได้รับคือความเข้าใจถึงความรู้สึกของฝ่ายตรงข้าม ทั้งฝ่ายผู้กระทำและผู้ถูกระทำ

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● ถ้ามองในแง่วิธีการมันทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมีโอกาสได้พบกัน และได้มีโอกาสมาร่วมกันค้นหาว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร อย่างน้อยก็เป็นการเปิดให้มีการรับฟัง และมีการให้อภัยกันจริง ๆ รูปแบบในการทำเห็นว่ดี แต่ที่ใช้เป็นเกณฑ์ได้กับกรณีบางประเภท เช่นกรณีล่วงเกินทางเพศ หากผู้ชายทำเพียงเพราะความคะนองอยากทำ มิได้ต้องการจะผูกพัน แต่ถ้าไม่ยอมขึ้นมามีอาชญากรรม ก็เลยต้องจำยอมรับมิใช่การยอมรับโดยแท้จริง คดีประเภทนี้ก็ไม่ควรที่จะใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน ก็ขึ้นอยู่กับว่าข้อมูลที่จะได้เป็นอย่างไร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

● คือประชุมกลุ่มครอบครัวเราจะใช้กับเด็ก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้มักจะเร็วกว่าผู้ใหญ่ เพราะเด็กที่ทำความผิดทางทฤษฎีเป็นเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความนึกคะนอง คนที่ได้รับผลกระทบก็จะคำนึงถึงจุดนี้ และพร้อมที่จะให้อภัยมากกว่า ไม่ว่าจะกระทำความผิดร้ายแรงแค่ไหน ถ้าผู้เสียหาย

เขาเห็นว่าเด็กรู้สึกผิด รู้สึกสำนึก โอกาสที่จะไม่เอาเรื่องจะสูงกว่า ในแง่เด็กเองก็จะกลับตัวได้ ก็เป็นไปได้แม้จะเป็นคดีแรง ๆ ทั่วร่างกาย คดีทางเพศ เพราะเด็กบางทีก็คิดไม่ถึงว่าเขาได้กระทำความรุนแรง ทำให้เกิดความเจ็บปวดแก่อีกฝ่ายขนาดนั้น อันนี้ก็เป็นความค้อยประสบการณ์ของเด็ก

● ถ้ามาใช้กับผู้ใหญ่จริง ๆ แล้วกระบวนการสมานฉันท์มันก็คือการเปิดเวทีให้มีการพูดคุยเจรจากัน การกระทำความผิดบางอย่าง ที่อาจารย์มีประสบการณ์การวิจัย เช่น เรื่องของการข่มขู่ มีการหวาดกลัว ผู้กระทำความผิด ไม่มีโอกาสเข้าใกล้ผู้กระทำความผิด ถ้ามีการเปิดโอกาสให้เข้าใกล้ผู้กระทำความผิดบางกรณีจะเป็นการดี เพราะเขาได้เรียนรู้ว่า ผู้กระทำความผิดก็คือคน บางครั้งเขามีเงื่อนไขหรือปัญหาอะไรหลาย ๆ อย่างอาจารย์เล่ากรณีหนึ่ง มีอุบัติเหตุรถชนกัน ผู้กระทำก็คือผู้ชายเกิดโมโห ก็ถือก้อนหินก้อนใหญ่ ๆ จะมาขว้าง ผู้หญิงก็หวาดกลัวผู้ชายคนนี้มีมาตลอด พอเห็นรถสีเดียวกันกับที่ผู้ชายคนนั้นขับก็จะกลัว พอได้มีการพูดคุยกัน เขาก็ได้เรียนรู้ว่าผู้ชายคนนั้นไม่ได้เป็นคนชั่วร้ายอะไร และเงื่อนไขก็ยังไม่มีแม่ที่ป่วยอยู่ด้วย ประโยชน์ที่ได้หนึ่งเขาก็คลายความกลัวที่มี จากที่จะเอาเรื่องก็กลายเป็นเห็นใจ ก็เป็นไปได้อยู่ในกรณีของผู้ใหญ่

● กรณีของผู้กระทำความผิด ป่วยทางจิต แล้วมีการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปเยียวยา แก่ใจผู้กระทำความผิดกลุ่มนี้ ซึ่งเวลาคุยกันก็เป็นการเปิด background ให้แต่ละฝ่ายได้ review ซึ่งกันและกัน ข้อจำกัดของผู้กระทำความผิดก็จะได้เปิดให้ฝ่ายที่ตกเป็นเหยื่อหรือโจทก์ได้รับรู้โอกาสที่สูงที่ไม่เคยคิดแค้นอะไรกันมาก เพราะได้เห็นว่าคุณกระทำความผิดอยู่ภายใต้อิทธิพลอะไรบางอย่าง เป็นสิ่งที่ดี และบางครั้งก็ไม่ใช่ว่าเขาเป็นผู้พูดคุยฝ่ายเดียว เช่น อาจจะเป็นพ่อแม่ เป็นญาติมาพูดคุยด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย

● หลักการของ RJ คือได้มีการลงคะแนนตัดสินสภาพของทั้ง 2 ฝ่ายก่อน จากนั้นความขัดแย้งการผิดกฎหมายจึงตามมา ถ้าบอกว่าหลักของเราผิดกฎหมาย คุณก็เอากฎหมายมาตั้ง ลืมความเป็นมนุษย์ RJ บอกว่าลองเปลี่ยนมุมมองใหม่ว่าความขัดแย้ง อาชญากรรมที่เกิดเป็นการละเมิดสัมพันธ์ภาพ วิถีแก้ไข คือ ต้องฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพของบุคคล โดยการประชุม ไม่ว่าจะเรียกว่าอะไร ประชุมกลุ่มครอบครัว VOM ประชุมคณะ Committee ก็คือให้มันมีเวทีการประชุม ดังนั้นเกิดขึ้นเพื่อฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพ RJ ไม่สนใจกฎหมายกฎหมายเป็นเรื่องที่ตามมา การประชุมจึงเป็นการเปิดโอกาส เพราะทุกทีมันไม่โอกาส มันปิดขึ้นศาลอย่างเดียว เมื่อมีการเปิดจาก 100% ได้ 50% ก็ดีแล้วสามารถเยียวยาสมานฉันท์ได้ คนไม่โกรธกัน กลับไปอยู่ข้างบ้านก็ดีขึ้น ไม่เหมือนฟ้องศาล กลับไปก็อาจไม่พูดกันตลอดชีวิต เวทีจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพ เยียวยาสัมพันธ์ภาพของเพื่อนมนุษย์ อาจโดยขอโทษ ชดใช้ มันจะบรรลุผลได้ในเวทีประชุม ถ้าสังคมปลอดภัยเพราะคนรักกัน ไม่ทะเลาะกัน ไม่จ้องว่าต้องกลับมาแก้แค้นกัน ก็บรรลุผลแล้ว แต่ถ้าไปยึดว่ารัฐมีกฎหมาย ต้องลงโทษทางกฎหมายให้หลายจำก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● การทำให้ผู้กรณีเข้าใจถึงผลกระทบโดยเฉพาะต่อลูก ตรงตามวัตถุประสงค์การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แทนที่กระบวนการทางศาล

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์น่าจะแก้ไขได้ในส่วนใหญ่ แต่ต้องไม่ละเลยส่วนน้อย หลายครั้งก็จะมีกระบวนการสมานฉันท์ ยิ่งถ้าเป็นผู้ใหญ่เมื่อเข้าสู่กระบวนการ ไปก็เพื่อจะทำให้ตัวเองไม่โดนลงโทษทางอาญา ซึ่งหากไม่เคร่งครัดหรือไม่ติดตามผลของเขจริง ๆ ก็มีโอกาที่ปัญหาจะเกิดเหมือนเดิม โดยเฉพาะปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งมีได้ส่งเสริมให้เกิดการฟื้นฟูหรือการปรับตัวให้เป็นคนดี คิดว่ามาตรการที่เคร่งครัดในการติดตามผลหรือบังคับให้เขาปฏิบัติตามเงื่อนไขจริง ๆ เป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องทำให้เกิดขึ้นจริง ซึ่งยังคงเป็นปัญหาในทางปฏิบัติของการบังคับใช้กฎหมายในประเทศไทย ซึ่งกระบวนการนี้ก็เช่นกัน

5. ในกรณีที่การประชุมกลุ่มครอบครัว ไม่ประสบความสำเร็จในการสมานฉันท์ สาเหตุอันเป็นอุปสรรคในการดำเนินการ มีอย่างไร

นายวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล

● การประชุมกลุ่มครอบครัวนี้ก็เสี่ยง เพราะไม่มีกฎหมายรองรับ ต้องเข้าใจว่าประชุมกลุ่มครอบครัวคดีเยาวชนไม่เหมือนคดีผู้ใหญ่ เด็กต้องคำนึงสิทธิของเด็กอย่างมาก การทำ family group ก็ถกเถียงกันว่ามันจะเป็นการประจานเด็กให้แก่สังคมรอบข้างหรือไม่ ซึ่งผมก็เห็นว่าเป็นประเด็นอ่อนไหวจริง ๆ เด็กนี้ปัญหาการประชมกลุ่มมันเป็นการพาชุมชนและครอบครัวมา让孩子ทำอะไรไปบ้าง ซึ่งเป็นการประจานเค้า ซึ่งกฎหมายก็คุ้มครองตรงนี้ไม่ให้มีการประจาน ตรงนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญ ถ้าจะไม่เสี่ยงก็ต้องทำในขั้นตอนก่อนฟ้องคดี ถ้ามีการพูดคุยกันก่อนแบบนี้ทำก็ทำให้ไปในฐานะองค์กรภาคสังคมมาปกป้องเด็กไม่ให้เด็กทำผิดซ้ำ มองในแง่คุ้มครองเด็กตรงนี้ได้ แต่ถ้ามีการแจ้งความร้องทุกข์แล้วมาประชุมนี้ ตอนนี้เท่ากับเด็กทำผิดจะเข้ากระบวนการยุติธรรมแล้วยังเอาไปประจาน ไปคุยในวงกว้าง ผมคิดว่าเราทำไม่ได้มันจะเป็นการประจานเด็ก ทำแบบนี้ก็ไม่มีกฎหมายรองรับซ้ำยังอาจผิดกฎหมาย แต่ถ้าทำก่อนพาเด็กเข้ากระบวนการก็ทำได้ในลักษณะให้ชุมชนช่วยเยียวยาแก้ไขในขั้นตอนก่อนจะกล่าวหาว่าเค้าเป็นคนผิด ตรงที่ทำได้ในลักษณะว่าเป็นวิธีการคุ้มครองเด็ก ไม่เป็นการละเมิดสิทธิ ถ้ามองว่าประชุมกลุ่มครอบครัว เอามาแค่ครอบครัวเด็กกับครอบครัวผู้เสียหายมาคุยกัน สังคมไม่เข้ามายุ่ง ตรงนี้มันก็อาจจะได้แหละ แต่มันก็ไม่บรรลุแนวคิดประชุมกลุ่มที่จะให้สังคมมีส่วนร่วมช่วยเหลือเด็ก เพราะประชุมกลุ่มมันไม่ใช่แค่ต้องการเยียวยาแต่มันต้องการดูแลเด็ก ประชุมกลุ่มครอบครัวมันก็ควรเริ่มต้นมาจากชุมชนเอง ไม่ใช่เริ่มต้นโดยศาล ของศาลที่มีหน้าที่ดำเนินกระบวนการยุติธรรมแล้ว ตอนนี้กฎหมายก็ไม่เปิดช่องให้รัฐเข้าไปยุ่งในการประชุมกลุ่มครอบครัว ทำไปก็ละเมิดกฎหมายในความเห็นของผม ถ้าจะจำกัดแค่ครอบครัวเด็กกับของผู้เสียหาย สังคมไม่เกี่ยวข้องตรงนี้ก็ยอมรับได้ แต่มันก็ไม่ได้เป็นไปตามแนวคิดเสียทีเดียวที่ว่าให้ชุมชนช่วยเหลือเด็ก

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

● ปัญหาจะเกิดขึ้นเมื่อผู้เสียหาย ครอบครัวผู้เสียหาย หรือชุมชนไม่ยินยอม หรือไม่เต็มใจเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

นายสิทธิศักดิ์ วนะขกิจ

● ปัญหาสำคัญคือเราขาดบุคลากรหรือความพร้อมของบุคลากร

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของศาลเยาวชนฯ ที่รับเอานโยบายของศาลเยาวชนกลางไปทำนี้ ก็ทำไม่เต็มที่ เพราะยังไม่มีกรอบที่จริงจัง อาจเป็นเพราะเป็นช่วงของการเปลี่ยนผ่านระบบเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเป็นเพราะมันยังไม่มีกฎหมายรองรับโดยตรงด้วย เป็นเพียงนโยบายเท่านั้น

● บางกรณีจึงไม่จำเป็นต้องใช้กระบวนการ FCG อาจใช้รูปแบบอื่นที่มีคนกลาง ซึ่งก็อยู่ที่ลักษณะของคดี ว่าต้องอาศัยชุมชนเข้ามาหรือไม่

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

● ศาลเยาวชนพยายามจะผลักดันเรื่องนี้ โดยใช้ตัวผู้พิพากษาสมทบ มีการสืบค้นข้อมูล มีการพูดคุยกัน แต่ส่วนตัวมองว่ายังขาดกระบวนการภายหลังนั้นขาดการประเมินหลังจากมีการประชุมกลุ่มเรียบร้อยแล้ว

● ปัญหาสำคัญที่ทำให้ปัจจุบัน ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางมิได้ใช้รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวที่สถานพินิจทำ คือ

1. ศาลไม่มีองค์ความรู้เพียงพอ ประสิทธิภาพ

2. ขาดบุคลากรในการจัดการ

3. ศาลมักคำนึงถึงตัวกฎหมายที่ให้อำนาจ คือคว้ามักกฎหมายให้อำนาจหรือไม่ คือศาลอาจมองว่าไม่แน่ใจว่าการบัญญัติให้อำนาจศาลในมาตรา 95 ครอบคลุมไปถึงการให้ทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยหรือไม่

4. ศาลอาจต้องการให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว หากต้องมีการผ่านกระบวนการอาจทำให้ล่าช้าไปได้

นางอภิรดี โพธิ์พร้อม

● ในระเบียบได้กำหนดว่าให้ใช้รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว (FCG) แต่เวลาทำงานจริงชุมชนยังไม่พร้อม เพราะยังไม่สามารถสร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งที่จะมาร่วมอย่างจริงจัง รูปแบบจึงแปลงไปเป็น (VOM) เป็นการพูดคุยกับผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และคิดว่าแบบนี้ใช้ได้ยากกว่า

- การใช้รูปแบบ VOM ยังไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูเด็กได้เท่ากับการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัว คือ ควรมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสำคัญ เพื่อชุมชนจะได้เปิดพื้นที่ให้เขา ส่งผลกระทบที่จะป้องกันมิให้เด็กทำความผิดซ้ำอีก

- ปัญหา คือ เรายังไม่สามารถจัดวางระบบการสร้างเครือข่ายชุมชนที่จะมาเป็นตัวแทนของชุมชนให้มาร่วมกระบวนการนี้ อย่างเป็นระบบ

- อาจจะมีปัญหาเรื่องความเข้าใจของผู้พิพากษา ผู้พิพากษายังไม่ยอมรับหรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องนี้ คือมีการส่งคดีเข้าสู่ระบบการทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์น้อยมาก

- นโยบายของส่วนกลาง ไม่มีนโยบายที่ชัดเจน แท้จริง ยังขึ้นอยู่กับผู้พิพากษาว่าจะส่งคดีเข้าสู่ระบบหรือไม่

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และนางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

- นางรัตนาฯ กรณีไม่ประสบผลที่เกิดจากตัวบุคคลและปัจจัยภายนอก

- นางพรพิมลฯ เช่น ผู้เสียหายไม่มาเราก็ดำเนินการเยียวยาแก้ไขและประชุมกลุ่มไม่ได้ ดังนั้นผู้เสียหายจึงมีความสำคัญต่อการประชุมกลุ่มครอบครัว ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาอื่นนอกจากเรื่องคู่ความไม่ยินยอมก็คือปัญหาเมื่อไกล่เกลี่ย ทำแผน ทำเงื่อนไขแล้วจำเลยไม่ปฏิบัติตามแผนเยียวยาที่เกิดจากการประชุมกลุ่ม เช่น จำเลยย้ายที่อยู่ ตรงนี้ศาลก็จะติดตามผล ไม่ได้ว่าปฏิบัติตามแผนจริงหรือไม่ แผนในที่นี้คือแผนฟื้นฟูเยียวยาที่ได้จากการตกลงจากการประชุมกลุ่ม ซึ่งจะทำตามที่จำเลยตกลงเองว่าตนสามารถปฏิบัติได้

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

- ผมมองจากภายนอก ซึ่งถ้าเป็นคนที่ทำจริง ๆ อาจตอบได้ดีกว่า ในเชิงนโยบายมีหลายปัจจัยมาก คนที่เป็นผู้ประสานงานเป็นคนที่สำคัญมาก เป็นคนเตรียมความพร้อมให้สองฝ่ายได้เจอกันในช่วงเวลาที่เหมาะสม เพราะไม่ใช่จับเขามาเจอกันตอนไหนก็ได้ ต้องมีจังหวะว่าเขาควรเจอกันหรือไม่ โดยจะพูดอะไร ในบริบทแบบไหน ก็ต้องมีศาสตร์และศิลป์ ที่ต้องเตรียมการ ต้องเตรียมความพร้อมของคนที่มาเจอ บรรยายการเจอ ใครเป็นคนพูดก่อนหรือพูดอะไรยังต้องเตรียม ในต่างประเทศมีการฝึกว่า ผู้ประสานงานต้องทำอะไร มีหน้าที่อย่างไร

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

- เมื่อเข้ามาในกระบวนการทางอาญาความสำเร็จขึ้นอยู่กับตัวผู้เสียหาย ผู้เสียหายและสภาพสังคม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ไม่ปรากฏผลจริง ถ้าผู้กรณีมุ่งแต่ลงโทษ เพื่อแก้แค้น ส่งผลให้ผู้เสียหายไม่มีความสุขกับแนวคิด restorative justice และบทบาทของชุมชนที่จะทำให้ restorative justice ยังยืนยงเป็นอุปสรรคอยู่ ผมไม่ได้มองแค่ตัวปรากฏการณ์ของกระบวนการเพียงอย่างเดียว

นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ

● โดยปกติมันก็คือ Attitude ของคนเรา คือ ภาพของการมอง ซึ่งในกรอบของเจ้าหน้าที่เองก็ยังคงอยู่กับความยึดมั่นในสมัยก่อน นั่นก็คือ ถ้าเป็นคดีแล้วต้องดำเนินคดี ซึ่งเป็นความคิดที่ไม่รู้ว่าเกิดมาได้ยังไง

นายสรวิศ ลิ้มปรางษ์

● ก็ไม่น่าจะมีอะไรที่ทำให้การประชุมกลุ่มครอบครัวไม่สำเร็จ ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่มีกฎหมายรองรับคงไม่ใช่ เพราะถ้าขาดกฎหมายบังคับให้คนเข้ากระบวนการ กฎหมายแบบนี้ก็ไม่ประโยชน์เพราะมันต้องอาศัยความสมัครใจที่จะเข้ากระบวนการ เราอาจใช้กฎหมายบังคับให้เข้ามา แต่ก็คงมาแต่ตัวส่วนใจคงไม่พร้อมที่จะเปิดเพื่อพูดคุย ดังนั้นในกระบวนการนี้กฎหมายไม่ใช่ปัจจัยที่ทำให้การประชุมกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จ การบังคับตามกฎหมายไม่มีประโยชน์ ถ้าจะมีกฎหมายก็ต้องเป็นกฎหมายที่เอื้อให้การประชุมกลุ่มทำงานเต็มประสิทธิภาพ เช่น กฎหมายเรื่องการรักษาความลับสิ่งที่พูดคุยกันในการประชุม กฎหมายที่พูดถึงมาตรการฟื้นฟูเยียวยาเช่นยอมให้ศาลพิพากษาตามข้อตกลงที่ทำกันในการประชุมกลุ่ม แต่จริง ๆ ถ้ามองกฎหมายไทยแล้วมันก็ไม่ขาดแคลนกฎหมายประเภทนี้เลย ตรงนี้มีร่องทางกฎหมายอื่นอยู่แล้ว เช่น เรื่องการรักษาความลับ การใกล้ชิด ทำสัญญาประนีประนอมยอมความ แต่ถ้าจะใช้มาตรการฟื้นฟูอื่นที่กฎหมายยังไม่รองรับก็คงต้องบัญญัติให้มี

● อุปสรรคจริง ๆ ก็น่าจะอยู่ที่ความสมัครใจของผู้ร่วมกระบวนการ ถ้าเขาไม่เห็นประโยชน์เขาก็จะไม่เข้ามา ดังนั้น ประการแรกจึงอยู่ที่การสร้างความเข้าใจในเรื่องเป้าหมายการประชุมกลุ่มให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง อีกประการคือ ตัวคนกลางที่อยู่ในกระบวนการก็ต้องมีทักษะ ความสามารถในการช่วยให้คู่กรณีมีความเข้าใจกันได้ ซึ่งมันไม่ใช่เรื่องที่ทุกคนสามารถทำได้

นายวันชัย รุจนวงศ์

● สาเหตุในการกระทำที่ไม่สำเร็จ ไม่ใช่การเรียกคู่กรณีมานั่งคุยกันแล้วจบ แต่ต้องทำความเข้าใจเตรียมผู้ต้องหา แจ้งสิทธิให้เขาทราบว่าถ้าฟ้องไปผลจะเป็นอย่างไร ถ้าสมานฉันท์ผลจะเป็นอย่างไร ต้องทำความเข้าใจ ชี้แจงผลดีผลเสีย อธิบายให้เข้าใจ ถ้าทั้งสองฝ่ายพร้อมแล้วจึงจัดประชุมได้ ถ้าเตรียมการไม่พร้อมก็จะไม่ประสบความสำเร็จ หรือหากยังมีความโกรธแค้นกันอยู่อาจจะต้องทำมากกว่าหนึ่งครั้งอุปสรรคส่วนใหญ่มาจากเรื่องของการ ไม่มีเงินจ่ายค่าเสียหาย เช่นอีกฝ่ายไม่ได้เรียกอะไรมากมาย เรียกแต่ค่ายา แต่อีกฝ่ายอาจจะขาดทุนมากไม่มีให้อีก ๆ

นายรัชชัย ไทยเขียว

1. ตัวผู้เสียหายไม่พอใจกับสิ่งที่ได้รับ คดีที่จะทำแบบนี้ได้ต้องเป็นคดีที่ผู้เสียหายยินยอมเข้าร่วมด้วย

2. ผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการไม่ปฏิบัติตามกติกาเพราะถ้าไม่ชี้คนพูดก็ห้ามพูด ผู้ประสานงานต้องเป็นคนบอกว่ให้ใครพูด เวลา ก่อนเข้าร่วมเขาลำดับก่อนเลยว่าใครพูดก่อนใครพูดหลัง และถ้าไม่ชี้ให้พูดห้ามพูด ต้องชี้ก่อนถึงพูดได้หรือถ้าอยากพูดต้องยกมือก่อนแล้วถ้าอนุญาตแล้วถึงพูดได้

3. ผู้ประสานงานเองประสบการณ์ไม่พอ ต้องใจเย็นและไม่เข้าข้างฝ่ายใด

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธิ

● อุปสรรคที่น่าจะสำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ผู้ไกล่เกลี่ยผู้ประนอมข้อพิพาทอาจจะไม่มีความสามารถเพียงพอ คือผู้ดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวที่เป็นผู้ทำการไกล่เกลี่ยประนีประนอมอาจจะไม่เป็นที่ยอมรับหรือขาดความรู้ความสามารถในเชิงที่จะยุติข้อพิพาทได้โดยทำให้คู่กรณีพอใจทั้งสองฝ่าย ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกจากจะเป็นผู้ที่เข้าไปปัญหาสังคมในเรื่องนี้แล้วยังต้องมีทักษะความชำนาญในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยว่ามีสิทธิประโยชน์อะไรบ้าง

นายสรรพสิทธิ์ คุมประพันธ์

● ประเด็นที่หนึ่ง คือผู้ดำเนินการประชุมต้องเป็นผู้ประกอบวิชาชีพที่มีความรู้ความเข้าใจและสามารถติดตามประเด็นได้อย่างถูกต้อง

● ประเด็นที่สอง ที่สำคัญมากคือกระบวนการสืบค้นข้อเท็จจริงไม่ควรนำมาใช้กับการประชุมกลุ่มครอบครัวเนื่องจากไม่ได้มุ่งที่จะหาพยานหลักฐานเพื่อที่จะลงโทษแต่ต้องการให้ผู้กรณีมาทบทวนเหตุการณ์ที่เกิดจากสาเหตุใด วิธีการแก้จึงต้องไปดูแลแต่ละฝ่ายว่าเป็นอย่างไร

นางสาววาสนา เกียรติรัตน์

● สาเหตุของการล้มเหลวก็คือการที่คนกลางไม่รู้ ปุ่มหลังของเรื่องทั้งหมด ตัวอย่างเช่น กรณีที่ศาลรับสำนวนมาแล้วศาลท่านเดิมย้ายไปแล้ว แต่ศาลท่านใหม่เพิ่งมารับสำนวนต่อ จึงไม่สามารถตัดสินให้ได้ ซึ่งถ้าจะให้ตัดสินได้ดี จะต้องให้มีช่วงให้ท่านได้มีโอกาสได้ศึกษาเรื่องนั้น ให้ท่านได้รู้ปุ่มหลังของเรื่องนั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่รับผิดชอบต่อชีวิตคน แต่มีได้หมายความว่า จะต้องไปลงพื้นที่ การที่ได้มีโอกาสได้ศึกษาข้อมูลทั้งหมด และการที่สามารถเห็นได้ว่ายังขาดข้อมูลส่วนอื่นที่มันต้องหาเพิ่มหรือไม่

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นกร

● นักกฎหมายไม่ลึกซึ้งเพียงพอ

● การไม่เข้าใจบทบาทของตน ไม่เข้าใจกฎหมายเป็นปัญหามากกว่าการไม่ให้ความสำคัญแก่ทุกหน่วยงานอย่างเท่าเทียมกัน

● ที่มันจะไม่ได้ ส่วนใหญ่เท่าที่อาจารย์สังเกต คนที่เป็นคู่กรณีที่ได้โดยเฉพาะผู้กระทำผิดจะไม่มีใครมา ไม่มีผู้ปกครอง ไม่มีใครที่เข้าใจเขาจริง ๆ มาร่วมประชุมด้วย เขาก็จะอยู่คนเดียว คือปกติมันจะต้องใช้ผู้ปกครอง ใช้นักจิต แต่เด็กเหล่านี้มาถึงจุดนี้ไม่มีใครเอาแล้ว ปัญหา มันก็จะอยู่ตรงนี้ว่าไม่มีผู้ให้คำรับรองแก่คู่กรณีว่าตกลงไปแล้วจะเป็นอย่างนี้จริงหรือไม่ การแก้ปัญหานี้คงต้องมีใครคนใดคนหนึ่งที่มาทำหน้าที่ตรง

นี้ คนที่เข้าใจเด็ก อาจจะเป็นผู้ปกครองในสถานพินิจที่เขาอยู่ หรืออาจจะเป็นนักสังคมสงเคราะห์ในนั้นที่เข้าใจ แล้วอย่างน้อยต้องเป็นที่ฟังให้เด็กได้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● การที่จะเริ่มทำ RJ ได้ 2 ฝ่าย ต้องยินยอมพร้อมใจ และฝ่ายที่ 3 หรือคนกลางเห็นสมควร ถ้าเมื่อใดก็ตามอีกฝ่ายไม่ยอมที่จะไปบังคับเขาไม่ได้ โดยเฉพาะคนที่เป็นเหยื่อเขามีสิทธิ บางทีเขาอยากจะฟ้อง อาจจะแก้แค้น ให้ลงโทษ อย่างกรณีคุณรัตน บานสีดา ถ้าอารมณ์เขาอยู่แบบนั้นก็ทำไม่ได้ RJ จะไม่เกิดขึ้น

● ขณะเดียวกันถ้าเป็นอาชญากรอาชีพ มือปืนรับจ้าง มาขอทำ RJ ดำรงกับอกไม่ได้ เป็นมืออาชีพแล้ว ทำ RJ ไม่ได้แล้ว ต้องคิดถูก ฉะนั้นต้องมีคนกลางมองว่าสังคมได้ประโยชน์ด้วย ไม่ใช่สังคมเสียประโยชน์ ซึ่งคนที่ 3 อาจเป็นครอบครัว สังคมเข้ามาด้วย ทำให้เป็นเรื่องของสังคมด้วย ไม่ใช่เป็นเรื่องรัฐกับคู่อริอย่างเดียว มีคนของสังคมด้วย RJ เป็นเรื่องคืนคนสู่สังคม เพราะสังคมจะปลอดภัยได้ ไม่ใช่มีตำรวจขึ้นเต็มเมือง แต่เพราะประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมาเป็นตำรวจด้วย

● หรืออุปสรรคอีกตัวคือคนที่ 3 ที่ไม่ใช่คนกลางแบบที่กล่าวไป เช่น ญาติ ทนายความ อาจจะบอกว่าไปยอมทำไม่ข้อกฎหมายชนะได้ หรือความเสียหายมันมากเกินไปจะตกลงแล้ว ก็เลขมันก็จะไม่ประสบความสำเร็จ

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● คนที่ใกล้ชิดไม่มีทักษะพอ และไม่มีบารมี ความรู้มีไม่พอ

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● การจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ขึ้นกับจุดนี้ คือการใช้บังคับมาตรการและเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ตามที่ตกลงกันไว้ และติดตามให้เขาปฏิบัติได้จริง

6. ในกรณีที่การประชุมกลุ่มครอบครัว ประสบความสำเร็จในการสมานฉันท์ สาเหตุที่ส่งเสริมให้การดำเนินการประสบความสำเร็จ มีอย่างไร

นายวัชรินทร์ บึงเจกวิญญูสกุล

● ชุมชนต้องเข้าใจ และได้เริ่มตั้งแต่ก่อนเด็กกระทำความผิด เห็นความเสี่ยงชุมชนก็ควรเข้ามาดูแลได้แล้ว

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

- พ่อแม่ก็เข้าใจลูก ลูกก็เข้าใจพ่อแม่ มีโอกาสได้คุยกัน
- เป็นการฝึกวินัยให้เด็ก พอมีวินัยก็จะดีขึ้น

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

● เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ประกอบด้วยสามฝ่ายคือ ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน ส่วนภาครัฐเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกให้เท่านั้น ดังนั้น การที่จะทำให้ประมุขกลุ่มครอบครัวหรือกระบวนการไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จได้ ต้องทำให้ทุกฝ่ายเข้าร่วมในกระบวนการ และต้องคำนึงถึงสิทธิของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นสิทธิของผู้กระทำความผิด สิทธิของผู้เสียหาย และสิทธิของชุมชน ต้องให้เกิดความสมดุล

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

● จำต้องแก้ไข กำหนดมาตรการการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการหาประโยชน์จากช่องว่างนี้ ควรกำหนดให้ชัดว่าให้มีการใช้กระบวนการประมุขกลุ่มครอบครัวทั้งในชั้นสถานพินิจและในชั้นของศาลด้วย

นางพรพิมล เรืองกิจ, นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และนางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

● ก็ตรงที่ทำความเข้าใจกันได้ ทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจกัน มีการสื่อสารที่ถูกต้องกันปัญหาที่แก้ไขได้ อย่างน้อยก็แก้ไขความคิดเด็กที่กระทำความผิด ศาลมองว่าเด็กยังแก้ไขได้ ตรงนี้ศาลก็อาจรอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษ ตรงนี้จะเป็นเวลาให้เด็กแก้ไข ปัญหาที่ลดลง เด็กก็รู้สึกว่าเขาไม่ถูกทำร้ายจากกระบวนการยุติธรรม ในส่วนผู้เสียหายก็รู้สึกว่าได้รับการเหลียวแล ต่างกับการลงโทษแบบเดิมผู้เสียหายไม่ได้รับการเหลียวแล กระบวนการมุ่งไปยังตัวจำเลยอย่างเดียว พอมีประมุขกลุ่มตรงนี้ผู้เสียหายก็ได้รับบาป จำเลยก็มีการสำนึก มีการกล่าวขอโทษ มีการให้อภัย เข้าใจกัน แล้วกลับไปใช้ชีวิตเหมือนเดิมได้

● ตัวอย่างที่น่าสนใจ เช่น กรณีเด็กไปติดเกมแต่ไม่มีเงินมาจ่ายค่าเล่นเกม เพื่อนก็ชวนไปขโมยโทรศัพท์มือถือ พอโดนจับได้เพื่อนหนีไปได้ แต่เด็กคนนี้โดนจับได้ พอมาดูแลแล้วเด็กก็ไม่มีพฤติกรรมเกร่มาก ตรงนี้ก็คุยกันว่าควรเข้าประชุมกลุ่ม แต่ตรงนี้ผู้เสียหายไม่ได้มา เพราะเขากลัวเด็กจำหน้าได้แล้วจะตามไปคิดร้าย ศาลก็อธิบายว่าประมุขกลุ่มครอบครัวมีขึ้นเพื่อให้เข้าใจกัน และป้องกันเหตุดังที่ผู้เสียหายกลัว ตอนแรกก็ยอมแต่พอถึงวันประชุมก็ไม่มา แต่ก็ยืนยันกลับมาว่าเขาไม่เอาเรื่อง ทางศาลก็อบรมเด็กให้เห็นว่าผู้เสียหายไม่เอาเรื่อง เด็กก็ต้องขอบคุณเขา ตรงนี้ระหว่างเด็กกับผู้เสียหายก็จบ แต่การประชุมกลุ่มก็เห็นปฏิกิริยาของครอบครัวเด็ก คือ เด็กรำคาญเรื่องที่แม่พูด ตรงนี้ศาลก็ได้สอนเด็กว่าเวลานี้ไม่มีใครอยู่ใกล้ตัวเด็ก ก็มีแต่พ่อแม่ที่มาเพราะรัก มาถึงตรงนี้พ่อแม่ก็บอกเลยว่าไม่รักจะมาหรือตรงนี้เด็กก็รู้ว่าพ่อแม่ยังรักตัวเอง มาตรงนี้ศาลรู้เลยว่าครอบครัวนี้ขาดการสื่อสาร ศาลก็ดำเนินการต่อเนื่องเลยว่าทางครอบครัวสนใจโครงการครอบครัวสัมพันธ์ พ่อแม่ก็สนใจ ตรงนี้คณะทำงานประชุมกลุ่มก็ทำแผนส่งให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเลยว่าเอาเข้าโครงการครอบครัวสัมพันธ์ ซึ่งในโครงการนี้ก็มีนักจิตวิทยามาสอนแนวคิดในเรื่องครอบครัว หน้าที่ของครอบครัวตรงนี้สอนพ่อแม่ ส่วนตัวเด็กเราก็ให้เข้าค่ายอินทรี ซึ่งเป็นการค่ายฝึกวินัยเหมือนค่ายทหารอยู่ 10 วันไปเพื่อฝึกเลย พอจบการฝึกตรงนี้เราให้ครอบครัวไปใช้ชีวิตร่วมกัน 2 เดือน ตรงนี้

เห็นชัดว่าพฤติกรรมเปลี่ยน ศาลก็ดีใจมากเพราะส่งจำเลยไป 40 คน ได้สัก 5 ครอบครัว กลับคืนมาเป็นครอบครัวเป็นสุขดีมากแล้ว เด็กก็เปลี่ยนพฤติกรรมดีขึ้น พ่อแม่ก็เปลี่ยนพฤติกรรมในเรื่องการสื่อสารกับเด็ก รู้จักจัดการกับการคาดหวังในตัวเด็ก ให้รับได้กับสิ่งที่เด็กเป็น พ่อแม่ที่ไม่เคยบอกรักลูก ก็มีการเขียนจดหมายกัน แม่ลูกไม่อ่านแต่ลูกก็เก็บไว้อย่างดี ตรงนี้ก็เห็นว่าครอบครัวยังมีการเอื้ออาทรกัน ดังนั้นการประหม่กลุ่มตรงนี้เราสามารถสังเกตได้ถึงครอบครัวซึ่งเป็นพื้นฐานชีวิตของผู้กระทำผิด อีกกรณีคือคดีความผิดทางเพศ ตรงนี้การประหม่กลุ่มก็เห็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ตอนแรกฝ่ายผู้เสียหายก็จะไม่มาร่วมแต่ศาลก็ได้อธิบายว่าประหม่กลุ่มตรงนี้เรามุ่งในการเยียวยาแก้ไขให้ทุกคนมีส่วน แม้แต่ฝ่ายผู้เสียหายเองก็มีส่วนและยังช่วยแก้ไขตัวผู้เสียหายด้วย เช่น พฤติกรรมโจทก์ในคดีนี้ที่ถูกข่มขืนก็เป็นเพราะแอบหนีไปเที่ยว การประหม่กลุ่มก็แก้ไขพฤติกรรมเสี่ยงที่จะทำให้เกิดเหตุเช่นนี้ ตรงนี้ประหม่กลุ่มก็ทำให้ผู้เสียหายนั้นเข้าใจกับครอบครัวตัวเองด้วย ลดพฤติกรรมเสี่ยงที่จะทำให้เป็นผู้เสียหาย ตรงนี้ศาลก็ทำแผนเยียวยากับฝ่ายโจทก์ผู้เสียหายด้วย แผนที่ได้จากการประหม่กลุ่มตรงนี้ก็แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของผู้ที่จะปฏิบัติ พอมาในส่วนจำเลยศาลพบเลยว่าเคยต้องคดีมาแล้วถึง 4 คดี ตรงนี้ศาลดูแล้วเด็กคงมีปัญหา ต้องเยียวยาทางด้านจิตใจ แต่ก่อนอื่นเราก็ถามผู้เสียหายก่อนว่าต้องการอะไรจากจำเลย เขาก็เรียกมาห้าหมื่น ศาลก็เห็นว่าสูงขอไกล่เกลี่ยลดลง โจทก์ก็บอกว่าจริง ๆ ไม่อยากได้เงินแค่ต้องการการสำนึกเท่านั้น ตรงนี้ก็ต้องเข้าใจว่าจะตกลงอะไรกันในการประหม่กลุ่มก็ไม่เกี่ยวกับรูปคดี ตกลงกันได้ตามความสมัครใจแต่ไม่มีผลต่อรูปคดี เพราะคณะทำงานก็แค่ส่งรายงานและแผนไปให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเท่านั้นเองเพื่อประกอบการพิจารณาลงโทษของศาล พอคณะทำงานทราบชื่อเรียกร้องของโจทก์ก็แนะนำครอบครัวจำเลยว่าจะขอให้เด็กเข้าพบนักจิตวิทยา เพื่อให้เด็กค้นพบตัวเอง ครอบครัวจำเลยก็ยอม พอพูดถึงค่าเสียหายแม่จำเลยไม่ยอมบอกให้แค่สองพัน เพราะเห็นว่าผู้เสียหายมาหาลูกชายเขาเอง แต่มันเป็นคดีพรากผู้เยาว์เด็กอายุต่ำกว่า 14 จะยอมยังไ้มันก็ผิดกฎหมาย คณะทำงานเห็นว่าค่าชดเชยตรงนี้น้อยไป แต่พอจำเลยนั้นยอมรับถึงกับบอกว่าก็ต้องไปกู้เด็กได้ขียนอย่างนี้ก็บอกพ่อเลยว่าจะไม่ต้องกู้ตัวเองยอมรับผิดยอมติดคุก แต่พ่อนี้ไม่ยอมเลยยังงี้ก็ต้องกู้ จะกู้เท่าไรก็ได้ขอให้ลูกกลับตัวเป็นคนดี ปรากฏว่าจำเลยร้องไห้เลย เพราะรู้ว่าพ่อรัก พอหลังจากนั้นเรียกทั้งสองฝ่ายเข้ามาคุยว่าต้องช่วยต้องร่วมมือกัน ถ้าผู้เสียหายให้ออากาสจำเลยตรงนี้เรื่องก็จะหยุดไม่มีการกระทำผิดครั้งต่อไป ทั้งสองฝ่ายก็ตกลง ผู้เสียหายให้ออากาส จำเลยก็ได้โอกาส จำเลยก็มีความสำนึก ครอบครัวทั้งสองฝ่ายก็ตกลงด้วยดีช่วยกันแก้ปัญหา

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

- ผู้ประสานงาน

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

- ความสำเร็จของประหม่กลุ่มครอบครัวคือเริ่มมี กระบวนการและคนกลางเข้ามา ทำให้เกิดความมุ่งมั่นมากขึ้น ซึ่งคนกลางในที่นี้คือสถานพินิจ กระบวนการคือมาตรา 63 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก

นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ

- ก็คงเป็นเรื่องความร่วมมือในทุกหน่วยงาน

นายสรวิศ ลิ้มปรงษ์

● ถ้าการประชุมกลุ่มครอบครัวจะประสบความสำเร็จก็คงอยู่ที่การสร้างความเข้าใจในเรื่องเป้าหมายการประชุมกลุ่มให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง อีกประการคือตัวคนกลางที่อยู่ในกระบวนการก็ต้องมีทักษะความสามารถในการช่วยให้คู่กรณีเขามีความเข้าใจกันได้ ซึ่งมันไม่ใช่เรื่องที่ทุกคนสามารถทำได้ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

นายวันชัย รุจนวงศ์

● เรื่องของการมีผู้ประสานงานที่ได้รับการฝึกมาเป็นอย่างดี มีความเข้าใจได้รับการฝึกมา ต้องมีจิตวิทยาในการเตรียมผู้เสียหายและผู้ต้อง ส่วนใหญ่ใช้นักสังคมสงเคราะห์ และต้องเข้าใจกระบวนการในการจัดประชุมไม่ให้ทะเลาะกันในที่ประชุม มีระเบียบวิธีการประชุม ไม่ใช่ใครก็ทำได้ ต้องได้รับการฝึกตามรูปแบบ ซึ่งรูปแบบได้รับการทดลองกันมาแล้วทุกแห่ง ทุกประเทศ

นายรัชชัย ไทยเขียว

● เพราะวัฒนธรรมไทยที่ให้อภัยกัน เมื่อได้พูดคุยเปิดอกจะรู้ว่าสาเหตุที่กระทำไม่ได้เกิดจากเหยื่อและผู้กระทำ บรรยายกาอย่างนี้ทำให้เกิดการผ่อนคลายลงและทำให้เข้าใจกันและกันมากขึ้น

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธิ

● ก่อนที่จะจัดประชุมกลุ่มครอบครัว น่าจะให้โอกาสคู่กรณีที่เกี่ยวข้องเข้าใจว่าการประชุมกลุ่มครอบครัวมีประโยชน์อะไรต่อคู่กรณีหรือว่าการที่ข้อพิพาทจะระงับก็เพราะว่าส่วนหนึ่งก็คือคู่กรณีฝ่ายหนึ่งมีสิทธิที่จะดำเนินคดี และอีกฝ่ายก็ต้องถูกดำเนิน คดีนี้ ฝ่ายที่จะยอมสละสิทธิที่จะดำเนินคดีควรจะเข้าใจรายละเอียดว่าการที่จะระงับข้อพิพาทแล้วจะต้องเสียสิทธิประโยชน์อะไรไปบ้าง และผลดีจากการที่จะสมานฉันท์ จะระงับข้อพิพาทนั้นเป็นอย่างไร แล้วก็ฝ่ายผู้ต้องหาหรือผู้กระทำผิดมีความสำนึกผิดในการกระทำของตนเองอย่างแท้จริงหรือเปล่า อันนี้ก็เป็นข้อสำคัญเหมือนกัน คือไม่ใช่แค่มาขอโทษเพื่อที่จะไม่ถูกดำเนินคดี แต่ถ้าผู้กระทำรู้สึกสำนึกผิดแล้วและปรับปรุงแก้ไขมิให้เกิดการกระทำนั้นอีกในสังคมได้หรือไม่ อันนี้เราต้องการที่จะลดอาชญากรรมในสังคมลง ถ้าผู้กระทำสำนึกผิดและพยายามที่จะระมัดระวังมิให้เกิดการกระทำผิดซ้ำอีกก็จะมีผลให้สังคมเราสงบสุข อาชญากรรมจะไม่เกิดขึ้น เพราะว่าตัวผู้กระทำผิดได้สำนึกแล้วว่าการกระทำของเขาก่อผลร้ายต่อเพื่อนร่วมสังคมเดียวกันอย่างไร แต่การสำนึกผิดในข้อนี้มันยากที่จะวัดว่าผู้ต้องหาสำนึกผิดจริงหรือเปล่า แล้วผู้เสียหายจะรู้ได้อย่างไร

นายสรรพสิทธิ์ คุณประพันธ์

● ประเด็นแรกคือ บุคลากรในกระบวนการต้องมีคุณภาพ มีทักษะ มีความรู้ ความเข้าใจ ประเด็นที่สองคือ ต้องมีการหาข้อเท็จจริงที่สามารถโยงไปถึงสาเหตุของเรื่องที่เกิดขึ้นได้ รวมถึงปัจจัยเสี่ยงมีอะไรบ้าง

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● ข้อเท็จจริงที่จะมีส่วนช่วยในการตัดสินใจเป็นส่วนที่ทำให้ประสบความสำเร็จ กระบวนการก่อนศาลและกระบวนการหลังจากที่ศาลสั่งต้องมีการออกแบบระบบติดตามผลแต่มันก็ต้องค่อยเป็นค่อยไป ก่อนอื่นควรจะต้องมีการพูดคุยกันเพื่อให้เห็นว่ามันเป็นงานที่กว้างแล้วใครจะต้องมีส่วนร่วมบ้าง อาจจะใช้วิธีจัดประชุมในจังหวัดให้รู้ว่าต่อไปในจังหวัดจะใช้วิธีแบบนี้ โดยอาจจะให้ศาลเป็นผู้เริ่มที่จะให้มานั่งคุยกันแล้วอาจจะส่งต่อให้กระทรวงยุติธรรมคอยตรวจสอบระบบต่อไปก็ได้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

● ส่วนหนึ่งที่จะทำให้สำเร็จได้เป็นเรื่องความเข้าใจของคู่กรณีจะมาก่อน สองคือคนที่มาทำหน้าที่คนกลางที่จะทำความเข้าใจให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจว่าเรื่องเป็นมาอย่างไร อธิบายขั้นตอนให้ทั้งสองฝ่ายฟังอย่างชัดเจนว่าถ้าเดินหน้าต่อ หรือฝั่งคือออกจากระบบโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผลที่มีต่อทั้งสองฝ่ายจะเป็นอย่างไร คนกลางที่มาทำหน้าที่มีอิทธิพลอย่างมากจะทำให้ case สำเร็จหรือไม่อย่างไร ถ้าเขาเข้าใจก็สามารถที่จะตกลงเจรจากันได้ ถ้าไม่เข้าใจก็คิดว่าที่ฟังอย่างเดียวคือเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างเดียวให้ถึงที่สุดซึ่งผลของมันอาจจะเกินคาดคิด เป็นผลเสียด้วยซ้ำไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของผู้กระทำความผิด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● การที่จะเริ่มทำ RJ ได้ ทั้งสองฝ่ายต้องยินยอมพร้อมใจ และฝ่ายที่สามหรือคนกลางเห็นสมควร

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● เพราะภาครัฐให้ความรู้หรือพัฒนาทักษะ เอาภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนมาใช้ เพราะการใกล้เคียงของแต่ละชุมชนจะต่างกัน และทักษะในการไกล่เกลี่ยของผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนก็ไม่เหมือนกัน บางชุมชนอาจจะใช้อำนาจ เค็ดขาด บางชุมชนอาจจะประนีประนอม

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● การประชุมกลุ่มครอบครัวหรือยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีสิ่งที่จะต้องคำนึง คือ หนึ่งต้องเป็นความผิดโทษน้อย สองเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก ซึ่งต้องไม่ใช่กรณีของการกระทำหลายครั้งอันเป็นการซ้ำชินต่อการกระทำความผิด ไม่ให้ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาช่วยผู้กระทำความผิดให้ไม่ต้องสู่กระบวนการรับ

โทษานุโทษ ซึ่งตรงนี้เป็นจุดที่โยงไปถึงปัญหาหลัก ซึ่งปัญหาหลักอยู่ที่ความเข้าใจของผู้เสียหาย หรือความยินยอมผู้เสียหาย เพราะบางคนก็ไม่ยอมให้ใช้กระบวนการนี้ ทำให้แม้จะมีโอกาสฟื้นฟูให้ดีขึ้น แต่ก็ไม่สามารถกระทำได้ เพราะการจะใช้กระบวนการนี้ได้จะต้องเกิดจากความยินยอมของทั้งผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย

● ดังนั้น ต้องชี้แจงให้เข้าใจว่ากระบวนการนี้จะช่วยได้อย่างไร เจตนารมณ์ของกระบวนการนี้ว่าเป็นอย่างไร ให้เขามองถึงข้อดีของการเยียวยาและมองถึงอนาคตที่จะเกิดขึ้น ซึ่งต้องเน้นว่ากระบวนการสมานฉันท์นั้นจะไม่ทำให้เกิดการขัดแย้งที่บ้านปลายกัน และเสริมสร้างความสามัคคีและสมานฉันท์ในครอบครัวและชุมชนให้มีสันติสุข โดยมองคนอยู่บนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน คือเชื่อว่าทุกคนมีพื้นฐานที่ดี แต่ด้วยมีเหตุผลบางอย่างที่ต้องแก้ไขที่ต้องมีการฟื้นฟูไม่ให้มีการกระทำความผิดซ้ำอีก อย่างไรก็ตามก็ต้องแสดงให้เห็นด้วยว่ากระบวนการสมานฉันท์จะต้องมีความเด็ดขาดในผลหรือมติของมัน ที่จะต้องบังคับใช้ได้

7. ในกรณีที่จะพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีเยาวชนและครอบครัวนั้น ควร มีแนวทางอย่างไร

นายวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล

● ถ้าจะให้ทางรัฐทำมันต้องแก้กฎหมายให้สามารถหันเหคดีออกไปสู่ชุมชนได้ แล้วค่อยให้ชุมชนทำ แต่ตอนนี้กฎหมายมันไม่มีเลยแต่เขาก็ทำกันซึ่งก็ไม่ถูกกฎหมาย

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ และ นางสาวสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์

● จริง ๆ ผู้พิพากษาสมทบของศาลเยาวชนก็เป็น RJ รูปแบบหนึ่งเป็นการดึงเอาชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

● เนื่องจากเด็กไม่อ่อนดัดง่าย เราควรทำศูนย์รับเลี้ยงเด็ก ให้เค้าไม่ต้องตระเวนตามพ่อแม่ไปที่ต่าง ๆ หน่วยงานท้องถิ่นน่าจะสร้างให้มีให้ครบ

- สร้างศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทในชุมชน
- ไม่มีคดีให้ผู้ไกล่เกลี่ยได้ทำ
- ต้องสร้างงานให้ เช่น เอามาทำคอกคองทุน บขส.

นายศรีอัมพร ศาสติคุปต์

● ควรให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้มากขึ้น ทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ครอบครัวของทั้งสองฝ่าย และที่สำคัญคือส่วนของชุมชนต้องให้เข้ามามีบทบาทจริง ๆ การประชุมกลุ่มครอบครัวถึงแม้จะไม่มีกฎหมายรองรับก็ไม่เป็นไร เป็นเรื่องกระบวนการที่ทำได้ เพราะการประชุมกลุ่มครอบครัวก็เท่ากับว่า

ทุกฝ่ายมารับรู้ และปัจจุบันก็ใช้กันอยู่ในศาล โดยเฉพาะในศาลเยาวชน มีการทำประชุมกลุ่มครอบครัว แล้วก็รายงานให้ศาล ศาลก็จะใช้ข้อมูลนี้ในการวินิจฉัยต่อไป ในการกำหนดโทษ การกำหนดโทษ หรือกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติต่อไป

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

1. ควรมีศาลนำร่องที่มีศักยภาพมีความพร้อม พัฒนาตัวเองให้เป็นตัวแบบ
2. จัดอบรมบุคลากร โดยผู้รู้จริง ความเข้าใจและความเป็นมืออาชีพของบุคลากรค่อนข้างสำคัญ
3. คัดกรองคดี ออกแบบระบบที่ถูกต้องตามหลักการจริง
4. หาอาสาสมัครที่เป็นตัวแทนของชุมชนเข้ามาทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยเฉพาะเรื่อง FCG โดยต้องมีกฎหมายเอื้อหรือรองรับให้ทำได้เพื่อให้องค์กรต้นตัวปฏิรูปตนเองเพื่อรองรับการทำหน้าที่และกระแสนสังคม และต้องมีงบประมาณสนับสนุนด้วย

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

- จำต้องเขียนกฎหมายกำหนดให้ชัด หรืออาจออกเป็นข้อกำหนดให้ประธานศาลฎีกาวางข้อกำหนด
- อาจนำบุคลากรของสถานพินิจมาทำกระบวนการ ในชั้นศาลด้วย

นางอภิรดี โพธิ์พร้อม

- ศาลเยาวชนต้องมีนโยบายชัดเจนทั่วประเทศ ทั้ง 76 จังหวัด
- ต้องมีการเริ่มดำเนินการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บุคลากรเป็นส่วน ๆ ทั้งผู้พิพากษา ให้เห็นความสำคัญ อบรมผู้พิพากษาสมทบที่สนใจเข้าทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุม ให้เข้าใจบทบาทที่แท้จริง ให้แยกให้ได้ระหว่างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการไต่ถามในคดีอาญา คดีบุคลากร และฝึกทักษะ
- ต้องจัดวางระบบในศาลเยาวชนทั่วประเทศให้ชัดเจน มิใช่มีแต่กฎหมายให้อำนาจ โดยไม่มีการจัดวางระบบหรือสนับสนุนงบประมาณ

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และนางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

- แนวทางจริง ๆ คือ ผู้พิพากษาต้องเห็นด้วยที่จ่ายสำนวนมาเข้ากระบวนการนี้ และให้เวลาแก่กระบวนการประชุมกลุ่ม ซึ่งตอนนี้ท่านผู้พิพากษาก็ทยอยส่งคดีเข้ากระบวนการมา แต่ในกระบวนการก็ต้องใช้เวลา เด็กต้องมีประกันตัว แต่ถ้าประกันตัวก็มีปัญหาอีกว่าอาจไม่มาเข้ากระบวนการ ในเรื่องข้อกฎหมายตรงนี้ไม่มีปัญหาเพราะกฎหมายที่ใช้ในศาลเยาวชนมันยืดหยุ่น เช่น เรื่องการกำหนดโทษนั้นมีความตรา 95 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลฯ ให้อำนาจทำคำพิพากษาใหม่ได้ตามความเหมาะสม ถ้าเห็นว่ามันไม่ทำตามแผนก็ปรับเปลี่ยนแก้ไขคำพิพากษาได้
- ผู้พิพากษาควรมีความเข้าใจ และยอมส่งคดีเข้ากระบวนการ

- ผู้ทำกระบวนการใกล้เคียงนี้ต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ ได้รับการอบรมในวิธีเทคนิคการใกล้เคียง มีความอดทนเหมาะสมกับงานใกล้เคียง

- กระบวนการต้องเป็นความลับ แม้แต่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนก็ต้องไม่ทราบเรื่องราวที่อยู่ในกระบวนการ จะได้รับแค่แผนฟื้นฟู และรายงานในการดำเนินการประชุมกลุ่ม

- ต้องยอมรับว่ากระบวนการนี้มันใช้เวลานานหน่อย แต่การได้พูดคุยกัน มันก็มีความเข้าใจ และได้ผลดีกว่าการลงโทษจำคุกแต่เพียงอย่างเดียว

ต้องสามารถติดตามผู้เสียหายให้เข้าร่วมกระบวนการใกล้เคียงให้ได้

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

- ต้องมีกฎหมายรองรับที่เหมาะสมโดยเฉพาะเพราะที่ผ่านมาเป็นความพยายามที่จะใช้มาตรา 63 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก ซึ่งจริง ๆ ก็ไม่ได้เอื้อ กฎหมายต้องเอื้อที่จะนำเข้าสู่กระบวนการนี้อย่างเป็นระบบ ก่อนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอนหรือก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการหลัก ไม่ใช่ทำที่ศาลอย่างเดียว ถ้าสามารถทำได้ขั้นใด กฎหมายต้องเปิดช่องให้เข้าสู่กระบวนการได้ตลอด กฎหมายต้องมีระบบรองรับที่ดี หมายความว่า ถ้าต้องการคุมประพฤติเด็กที่ขโมยจักรยานก่อนที่ศาลพิพากษา ใครจะเป็นคนรายงานผลหรือส่งให้เขาไปทำงานบริการสังคม ก็ไม่มีกฎหมายออกมารองรับ มีแต่ตอนที่ศาลสั่งว่าคิดแล้ว แต่ให้คุมประพฤติ ซึ่งไม่ใช่โทษที่ศาลสามารถสั่งได้เอง กฎหมายต้องมีมาตรการแทนการลงโทษจำคุก มีมาตรการแทนการลงโทษที่ดี ต้องมีเจ้าภาพมาว่าผู้นั้นได้ทำตามหรือไม่ เป็นเรื่องที่ต้องออกแบบ ซึ่งเราก็เริ่มแบบมั่ววัด ไปให้กรมคุมประพฤติก็มีแต่ก็มีปัญหาเยอะแยะ แต่ว่าเราไม่ได้มองเป็นเรื่องใหญ่ ถ้าต้องปฏิรูปเราต้องดูเป้าหมายเป็นหลัก ต้องทำเป็นระบบและต้องอบรมเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่าย รวมทั้งชุมชนให้เข้าใจทางเลือก และสำคัญที่สุดคือผู้ประνομ ต้องเข้าใจปรัชญาเรื่องนี้อย่างแท้จริง รวมทั้งต้องติดตามและประเมินผล สุดท้ายคือทัศนคติของคนในระบบ ไม่ว่าศาสนาใด เกี่ยวกับ restorative justice ให้เอามาใช้ในบริบทของเรา เพราะคนที่ไม่รู้อาจเห็นว่าทำผิดอาญาแล้วลอยนวลได้อย่างไร คดีอาญาใกล้เคียงได้อย่างไร จริง ๆ ไม่ได้ลอยนวลแต่เป็นการทำให้คนสำนึกผิด ทำแบบนั้นแล้วทำให้คนกลับมาทำผิดน้อยลงไปในต่างประเทศเขาพิจารณาว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ จากการกระทำความคิดซ้ำในเรื่องแบบเดียวกันมีอัตราเท่าใด ซึ่งถ้าเราทำได้ถึงตรงนั้น ก็จะเป็นระบบ ก็จะทำให้ผู้ที่ไม่ค่อยสบายใจรู้สึกดีขึ้น

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

- อย่าอาศัยช่องทางมาตรา 63 อีก เพราะต้องไม่ลืมว่าการใช้มาตรา 63 ในตอนแรกเป็นการเพียงทดลองและเรามองเห็นช่องทางแค่นั้น เราถึงเชิญชวนให้มาใช้ เมื่อใช้มาสักพักแล้วพอเรียนรู้ได้แล้วเราก็ต้องมองภาพรวมได้แล้ว อย่าไปหยุดอยู่แค่นั้นเพราะไม่ใช่ว่ามันถูกต้องแล้ว ถ้าเห็นด้วยก็ควรพัฒนาให้เป็นระบบไปเลย

● เพลานี้เรามีพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก แล้วในนั้นมีมาตรา 63 มันเป็นเพียงแค่ช่องทางเดียวที่ทำให้ restorative justice แทรกเข้ามา ถ้าเราจะพัฒนาเราก็ต้องให้มันระบบจริง ๆ ต้องทำทั้งกระบวนการ เพราะ restorative justice ไม่ใช่แค่ไกล่เกลี่ยแล้วมานั่งล้อมวงกันแค่นั้น มันมีมากกว่านั้น ก่อนฟ้องได้หรือไม่ ขึ้นจับกุมได้หรือไม่ ชุมชนต้องมีส่วนร่วม

นายวิษณุ วิชิษฐ์สรรรถ

● แนวทางสำคัญก็คือ ควรที่จะมีการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัว และควรที่จะมีการหาแนวทางหลายๆแนวทาง ที่จะสามารถทำให้คดีนั้นยังไม่ต้องขึ้นไปศาลก่อน ไม่อย่างนั้นแล้วจะกลายเป็นว่าคดีทุกคดีต้องเดินขึ้นไปสู่ศาล ซึ่งขัดต่อเรื่องการดูแลเด็กของสหประชาชาติที่ไม่ต้องการให้เด็กเข้าไปสู่ภายใต้กระบวนการยุติธรรม

นายวันชัย รุจนวงศ์

● ในส่วนของเด็กน่าจะไกล่เกลี่ยให้หมด จะลอง 5 ปีก่อนก็ได้ เด็กก็เริ่มที่ 3 ปีมาเป็น 5 ปี แต่ที่ประเทศนิวซีแลนด์ทำทุกคดียกเว้นคดีฆ่าคนตาย

● ในคดีระหว่างสามีภริยา ถ้าไปแจ้งความแล้วต้องดำเนินคดีไปตามประมวลกฎหมายอาญาอย่างคดีทั่วไป ย่อมไม่เป็นผลดีแน่นอน ถ้ามีทางเลือกแล้วกลับไปทำอีก ก็สามารถกำหนดมาตรการให้แรงขึ้นได้ ในครั้งที่สอง ครั้งที่สาม แต่ถ้าไม่มี ก็จะไม่มีการมาตรการจากเบาไปหาหนัก อย่างน้อยสามารถทำให้ผู้หญิงเดินไปโรงพักได้ แบบเดิมเมื่อไปแจ้งความตอนที่กำลังกลัวกำลังโกรธ พออีก 2 วันตกลงกันได้ ไม่ไปเป็นพยาน ตำรวจก็ไม่พอใจ ก็บังคับให้เป็นพยาน ตำรวจจึงเรียนรู้จากประสบการณ์ พอมาก็จะบ่ายเบี่ยงไม่รับ กลายเป็นว่าตำรวจไม่รับแจ้งความ กลายเป็นว่าผู้หญิงมาแจ้งความแล้วไม่รับ ดังนั้นจึงเขียนกฎหมายขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหานี้ กฎหมายนี้ให้ทางออกเยอะมาก ทำให้ผู้หญิงไม่ลังเลที่จะแจ้งความถ้ามีเหตุการณ์ เจ้าหน้าที่ไม่ลังเลที่จะรับแจ้งความ มีทางออกเยอะ เปิดทางให้คนในกระบวนการมีช่องทางที่เหมาะสม

● ในเรื่องความรุนแรงในครอบครัวจะมีการแก้ปัญหาด้วยจิตแพทย์ บำบัดเป็นกลุ่ม ไม่ใช่เหมือนกระบวนการเดิม ที่ไม่ได้แก้ไขปัญหาดังนี้เลย

● ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความรู้ มีมาตรการต่อเนื่อง เช่นการแก้ไขนิสัย มีอำนาจที่จะสั่งหรือเสนอ ผู้มีอำนาจที่สั่งได้ ถ้าใจร้อนอาจเรียกให้ไปนั่งวิปัสสนา ไปพบจิตแพทย์ ไปแก้ไขปัญหาที่เป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดการกระทำผิด

นางกรรณิการ์ แสงทอง

● ให้กรมพินิจเป็นผู้ดำเนินการในชั้นก่อนฟ้อง ซึ่งในความเห็นของดิฉัน ให้ใช้ได้เหมือนชะลอฟ้องชั้นเด็ก ทำให้เด็กไม่มีมลทิน

นายรัชชัย ไทยเขียว

● สิ่งที่สำคัญที่สุดในคดีครอบครัว ที่ต้องปรับ เปลี่ยนทัศนคติของคนในชุมชนก่อนว่าการที่เด็กกระทำความผิดนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องของอาชญากร เป็นการขาดความสมบูรณ์ของวุฒิภาวะ มีความรับผิดชอบชั่วดีไม่พอ

● ประการถัดมา จากประสบการณ์ของสถานพินิจ จำเป็นที่จะต้องอบรมผู้ประสานงาน ผู้ที่จะเข้าไปทำงานต้องมีความเข้าใจจริง มีทักษะ จิตวิทยา เทคนิคการสัมภาษณ์ การเจรจาต่อรองเป็นนักบริหารจัดการที่ดีเพราะเขาต้องเป็นคนที่จะจัดการประชุมและเชิญฝ่ายนั้นฝ่ายนี้มา มีลักษณะเป็นกระบวนการ

● อีกเรื่องหนึ่งคือค่าใช้จ่าย คนที่เดินทางมาเบิกความเป็นพยานในศาลยังได้ค่าพยานศาลได้เลย ไม่มีค่ารถก็เบิกค่ารถได้ กระบวนการนี้ท้ายที่สุดทำให้ไปลดค่าใช้จ่ายในกระบวนการยุติธรรมหลัก เช่น เงินเดือนอัยการ ศาล แต่ถ้ามีกระบวนการนี้ทำให้ลดค่าใช้จ่ายพวกนี้ไปเท่าไร จะ ได้นำเงินที่ประหยัดได้ตรงนี้ไปจ่ายเป็นค่ารถ ค่าเครื่องคัมในระหว่างการประชุม ถ้าไม่มีเงินใครเขาจะมาเพราะทุกอย่างมีค่าใช้จ่ายทั้งนั้น

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธิ

● น่าจะได้เอาสถิติหรือผลของคดีมาศึกษาให้ชัดเจน ว่าการระงับคดีนั้นเป็นที่พอใจของคู่กรณีทุกฝ่ายแน่นอนหรือไม่ เพราะเด็กอาจจะไม่รู้สึกลาบจำ หรือไม่รู้สึกลาบถูกลงโทษ เพราะมีระบบไกล่เกลี่ยแล้วตัวเองก็ไม่ต้องรับโทษ เป็นอย่างนั้นหรือเปล่า ก็ต้องศึกษาถึงผลตามมาในระยะยาวว่า แท้จริงแล้วผู้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กลับเนื้อกลับตัวจริงหรือไม่ และผู้เสียหายไม่ได้รับความเดือดร้อนอะไรอีกจากการกระทำในลักษณะเดียวกันนี้หรือเปล่า

นายสรรพสิทธิ์ กุ่มประพันธ์

● กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรจะทำให้ได้สี่ขั้นตอน คือ ก่อนการร้องทุกข์ หลังจากการร้องทุกข์ หลังประทับรับฟ้องหรือระหว่างพิจารณา และหลังจากมีคำพิพากษากระบวนการนี้มันต้องดูตามฝ่ายคือ ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และสังคมหรือชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสองคนนี้

● ประการแรก ต้องมีเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมายก่อน ในส่วนของเป้าหมาย เป้าหมายอันแรกก็คือบำบัดพฤติกรรมของผู้กระทำ สองเพื่อแก้ไขฟื้นฟูเยียวยา ผู้ถูกกระทำหรือผู้เสียหาย สามคือป้องกันไม่ให้มีอาชญากรรมนี้ ในชุมชนในสังคมนี้

● ฉะนั้นต้องมีเป้าหมายก่อน ต่อมาประเด็นที่สอง คือกลุ่มเป้าหมาย ไม่ใช่คนกระทำ ยังรวมถึงคนถูกกระทำ ครอบครัวของผู้ถูกกระทำและผู้กระทำ สมาชิกของชุมชนที่ได้รับ ก็ต้องดูผลกระทบ ไม่ควรมองแคบ แล้วลงโทษอย่างเดียว ต้องหาปัจจัยต่าง ๆ เมื่อเรารู้ปัจจัยนั้นแล้วแก้ไข จะเป็นการทำให้ไม่มีปัจจัยใดไปส่งเสริมให้เกิดกระทำความผิดอีก เช่น พัฒนาให้มีทักษะอาชีพสร้างรายได้ สงเคราะห์ครอบครัวผู้กระทำความผิดเฉพาะหน้าไปก่อน ให้คนในครอบครัวพัฒนาตัวเองให้หารายได้เองได้

● ดังนั้น เมื่อมีผลกระทบต่อผู้อื่นจะต้องมีแผนแก้ไขให้ครบวงจร เมื่อถูกกลุ่มเป้าหมายแล้วจะต้องออกแบบว่าจะบริการกลุ่มเป้าหมายกลุ่มไหนอย่างไร ซึ่งจะต้องทำแบบประเมินผลกระทบและความเสี่ยง (risk assessment) ด้วย โดยเฉพาะการกระทำมีผลอย่างไร ซึ่งต้องดูว่าผลกระทบตรงนั้นทำให้ทั้งสองกลุ่มมีความต้องการอะไร (need assessment) กลุ่มที่ถูกกระทำก็อาจเป็นการดูแลทรัพย์สิน การจัดระบบรักษาความปลอดภัย เป็นต้น ซึ่งหากชุมชนช่วยกันคนละไม้คนละมือก็จะเบาแรงลง แต่หากไม่ลงแรงอาจจะต้องลงทุนมาก เช่น จัดเวรยามดูแลแทนการจ้างยาม จัดทางเข้าออกชุมชนให้มีการควบคุม

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● ต้องมีการออกแบบระบบติดตามผลแต่ต้องค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งการที่ศาลจะทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ได้ จะต้องมีการสร้างระบบเตรียมการก่อนเข้าสู่กระบวนการทางศาล และต้องสร้างระบบรองรับที่ดี

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นกร

● ต้องนำบุคลากรในกระบวนการนี้มาอบรม โดยต้องให้ทุกคนพูดภาษาเดียวกันด้วย ซึ่งในความเป็นจริงทำได้ยากมาก เพราะความหวัดใจของนักกฎหมาย ยิ่งเป็นใหญ่มากยิ่งหวัดใจมาก แต่ถ้าคำนึงถึงชาติบ้านเมืองเป็นหลักก็จะไม่หวัดใจ แต่อาจารย์มองว่าการไปเรียกร้องเช่นนี้เป็นอุดมคติเกินไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

● น่าจะมีการขยายขอบเขตของการใช้ให้มากขึ้น อย่างมาตรการที่ใช้กับเด็กก็ไม่จำเป็นที่ ต้องควบคุมตัวอย่างเดียว แต่ว่าก็ต้องมีมาตรการ มีบทลงโทษแก่ผู้กระทำผิดด้วย แต่อาจจะลดหย่อนลงไปหลังจากที่ได้มีการพูดคุยกัน เช่น ใช้มาตรการชุมชนเข้าไปควบคุม ไปทำงานบริการสาธารณะ หรืองานอื่น ๆ ให้เป็นประโยชน์เพื่อเป็นการลงโทษ ดีกว่าที่จะเอาไปเข้าศูนย์ฝึก สถานอบรม หรือสถานพินิจ ที่ไม่มีใครได้ประโยชน์อะไรขึ้นมา เพราะหลักก็คือว่า การลงโทษอย่างไรให้เขาเกิดความสำนึกและไม่กระทำความผิดซ้ำ อาจารย์คิดว่าการพัฒนาควรจะทำให้มีมาตรการที่หลากหลายขึ้นสำหรับเด็กที่ได้กระทำผิด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● ลองดูของนิวซีแลนด์ได้ว่าเหมาะสมหรือไม่ ให้กรมพินิจทำ RJ ไม่ได้ค่อยส่งศาล

● ต้องพูดคุย ประสานงานกันว่าใครทำอะไรแค่ไหนอย่างไรแล้วร่างกฎหมายตามนั้น อันจะเป็นประโยชน์ที่สุดสำหรับเด็ก ภายได้เงื่อนไขว่ารัฐสามารถจัดการได้และศาลจะทำงานได้สะดวก

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● ถ้าหากว่ากระทรวงหรือผู้บังคับใช้กฎหมายต้องมีการประชุมสัมมนา ให้ความรู้ถึงแนวทางทำงานที่ชัดเจน ถ้าดำเนินการตามขั้นตอนนั้นสักระยะหนึ่ง ขั้นตอนไหนก็แล้วแต่ถ้ามันมีปัญหาที่ต้องมาแก้ไข พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงแม้ใช้มา 1 ปี คดียังน้อยอยู่ แต่กระทรวงยังไม่ได้พัฒนาทักษะของผู้ไกล่เกลี่ย และในขณะนี้ที่เป็นปัญหาค่อนข้างมากคือ ประชาชนส่วนใหญ่ 2 ใน 3 ยังไม่รู้ว่ามีกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● มีแต่ในทางปฏิบัติที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทางกฎหมาย ซึ่งหากเขาทะเลาะกัน เราก็จะต้องไกล่เกลี่ยให้เขากลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างเดิม ครอบครัวเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะการมองว่าชายหญิงไม่เท่าเทียมกัน เช่น การไปข่มขืนนอกบ้าน ในบ้านก็จะเป็นลักษณะเดียวกัน คืออาจมองว่าฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายที่ด้อยต่ำกว่า ดังนั้นจึงต้องเน้นที่ครอบครัวด้วย มีแต่ในทางปฏิบัติที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับทางกฎหมาย ซึ่งหากเขาทะเลาะกัน เราก็จะต้องไกล่เกลี่ยให้เขากลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างเดิม ครอบครัวเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะการมองว่าชายหญิงไม่เท่าเทียมกัน เช่น การไปข่มขืนนอกบ้าน ในบ้านก็จะเป็นลักษณะเดียวกัน คืออาจมองว่าฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายที่ด้อยต่ำกว่า ดังนั้นจึงต้องเน้นที่ครอบครัวด้วย

8. ท่านเคยมีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว หรือไม่

นายวัชรินทร์ ปังเจกวิญญูสกุล

● เคยมีประสบการณ์ คือ ที่ผมไปเจอคือจำเลยทำผิดมาตั้ง 7 คดี ตั้งแต่สมัยเป็นเยาวชน อยู่ศาลเยาวชน 3 คดี ศาลอาญาธนบุรี 4 คดี ถ้าสุดท้ายร้ายกรรขตัวเอง ตามกฎหมายรอลงอาญาไม่ได้ แต่ผมก็เขียนระเบียบว่าศาลอาจจะรอกการกำหนดโทษได้ ถ้าเราคิดว่าจำเลยสามารถปรับปรุงตนเองและกลับไปอยู่กับกรรขได้ ฉะนั้นเราก็ไม่รอกการลงโทษ

นางอภิรดี โพธิ์พร้อม

● ยังไม่มี มีคดีเข้ามาเพียงสามเรื่อง ส่วนใหญ่ตำรวจเปรียบเทียบปรับไป

นายสุรศักดิ์ คีรีวิเชียร

● เคยไกล่เกลี่ยในคดีแพ่ง เช่นฟ้องหย่า แต่ก็เป็นไกล่เกลี่ยทั่วไปในศาล

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และนางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

● ตอนนี้นักคิดจะเข้ามาน้อย ตอนนี้มีคดีหนึ่งคือลูกต๋อยพ่อ จริง ๆ พ่อเป็นสาเหตุคือบังคับให้ลูกดื่มเหล้าแต่ลูกไม่ยอมก็ทะเลาะกัน พ่อกระชากคอเสื้อเหวี่ยงไปมากลายเป็นลูกไปชกพ่อ พ่อก็แจ้งความอัยการก็ฟ้องเป็นคดีทำร้ายร่างกาย พ่อคืออยู่ในเขตอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวกลางก็เลยมีโอกาสดำคดี แต่คดีนี้ตัวพ่อนั้นไม่มาทั้งที่เป็นผู้เสียหาย ก็เลยไม่มีโอกาสดำเนินกระบวนการประชุมกลุ่ม ศาลเองก็สืบเสาะพบว่าจริง ๆ พื้นฐานคดีนี้ครอบครัวนั้นตัวพ่อเป็นผู้ชอบก่อความรุนแรง แม่ที่มาในศาลก็ให้ข้อเท็จจริงว่าแม่มักจะถูกทำร้ายร่างกายอยู่เสมอ สำหรับคดีนี้เด็กกลายเป็นผู้กระทำความผิด ตรงนี้แม่เอาพ่อเข้าสู่การประชุมกลุ่มไม่ได้ ศาลก็ต้องเชิญขาเด็กคือให้เด็กเข้าสู่การอบรมพัฒนาอารมณ์เด็ก เด็กก็จะได้มีจิตใจดีขึ้น

นายชาญเชาวน์ ไชย นุกิจ

● มี ไม่ว่าในชีวิตส่วนตัวและการทำหน้าที่ฐานะอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิ

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธิ

● จะใกล้เคียงเวลาสอบปากคำเด็กในคดีอาญา แต่วามันก็ไม่ใช่เป็นการใกล้เคียงอย่างเป็นทางการ แต่เป็นการใกล้เคียงในลักษณะพูดคุยชี้แจงถึงสิทธิหน้าที่ ประโยชน์ โอกาสที่จะเรียกร้อง แต่ไม่ได้เป็นการสมานฉันท์ เพราะไม่มีเวลาที่จะมานั่งสอบปากคำ ก็ต้องรีบดำเนินการให้มีการถ่ายวิดีโอให้มีการบันทึกปากคำเด็ก

นายสรรพลัทธ์ คุ้มประพันธ์

● มีประสบการณ์แต่ไม่ใช่ในระบบกฎหมาย เป็นเพียงการใกล้เคียงที่จัดขึ้นเอง อย่างเรื่องสามีภรรยาทุติลูกที่ไม่รุนแรงมาก ซึ่งขณะนั้นไม่มีกฎหมายคุ้มครองเด็ก

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● การใกล้เคียงอย่างเป็นทางการไม่ได้ทำ แต่ถ้าเป็นแบบว่าเรียกมาพูดคุยนั้นทำเพราะว่าเป็นกรณีเกี่ยวกับครอบครัว

นายสมชาย หอมลออ

● ไม่เคยทำเกี่ยวกับทางศาล แต่เคยมีประสบการณ์กับพนักงานสอบสวนซึ่งก็เป็นนโยบายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติให้ใกล้เคียงเท่าที่จะทำได้ โดยทั่วไปก็พอไปได้ ส่วนในชั้นศาลไม่เคยไปดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว อย่างการใกล้เคียงในชุมชนที่ระบบมีอยู่แล้ว

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นกร

● อาจารย์ไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ เนื่องจากการใกล้เคียงเป็นการทำให้คดีตกไปจากศาล คือ การลดคดี อันเป็นการ diversion อย่างหนึ่ง ซึ่งต้องกระทำโดยผู้ที่มีอำนาจก่อนคดีขึ้นสู่ศาล พนักงานอัยการสามารถ diverse คดีได้โดยการสั่งไม่ฟ้อง ซึ่งสามารถทำได้เนื่องจากมีกฎหมายรองรับ เพราะดำเนินการตามหลัก opportunity principle เพียงแต่ต้องมีเหตุผลประกอบ

● อย่างไรก็ตาม แม้พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง แต่ในที่สุดแล้วผู้เสียหายยังสามารถฟ้องเองได้ เป็นไปตามกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถตรวจสอบได้ แต่สำหรับการตรวจสอบอำนาจของพนักงานอัยการยังมีน้อยอยู่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● อาจารย์เขียนบทความ เรื่อง “RJ การเยียวยารอยร้าวแห่งสัมพันธ์ภาพอันเกิดจากความรุนแรงในครอบครัว” บทความอยู่ใน www.midnightuniversity

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● ชี้แจงและทำความเข้าใจให้ยุติความรุนแรง

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● มาตรการที่กำหนดไว้ที่อาจเป็นมาตรการพิเศษ มาตรการคุมประพฤติ ก็คิดว่าสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งไทยเราพยายามเอาตรงนี้มาใช้ (introduce) เห็นว่าการจะให้มันมีได้ แต่จะต้องมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อที่จะติดตามผลของมัน (monitor) เป็นเรื่องสำคัญ มิฉะนั้นกระบวนการเชิงสมานฉันท์ก็จะไม่เกิดผล เดียวก็เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีก

9. การที่ศาลไม่ลงโทษผู้กระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มาตรา 12 นั้น ซึ่งอาจใช้มาตรการคุมประพฤติหรือมาตรการอื่น ๆ แทนการลงโทษจำคุกได้ ท่านเห็นว่า เป็นมาตรการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ เพราะเหตุใด

นายวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล

● มันก็ได้อยู่จริง ๆ แล้วมาตรา 12 ดูแล้วเหมือนให้ศาลเขาชนใช้ แต่ถ้าเป็นศาลอาญา อย่างศาลอาญาธนบุรี เราจะไปใช้อย่างนั้นมันก็โทษน้อย ลงโทษไม่ได้เลย อย่างถ้าทำผิดตามมาตรา 297 ปอ. โทษมันก็แรง ถ้าจะว่าเป็นความรุนแรงตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติความรุนแรงฯ คนก็ตีความว่ามาตรา 12 ใช้กับความผิดตามมาตรา 4 วรรคแรกเท่านั้นเอง แต่ศาลก็มองว่าจริง ๆ แล้วน่าจะใช้มาตรา 56 ปอ. มาช่วยได้ คือเราไม่ลงโทษจำคุกแล้วเราก็อาศัยเงื่อนไขตามมาตรา 12 พระราชบัญญัติความรุนแรงมาใช้ แต่ถ้าจำคุกเราก็ไม่ใช้มาตรา 12 จะใช้มาตรการตามมาตรา 12 มันก็ทำได้ ถ้าดูตามกฎหมายอย่างลึกซึ้งแล้วมันก็ทำได้ ตอนนี้ผมก็ร่างระเบียบอยู่ โดยแยกออกมาจากคดีทั่วไปเลย เพราะกฎหมายนี้มันบังคับเลขว่าให้มีการไต่ถามไต่สวน คือพอประทับรับฟ้อง ก่อนนัดตรวจพยานก็ให้ศาลสั่งไต่ถามไต่สวนได้เลย

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ และ นางสาวสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์

● คือหลักการมันต้องเป็นทางเลือกให้ศาลเลือกใช้ ให้ศาลพิจารณาว่าแก้ไขได้ไหม เพราะคดีครอบครัว หัวใจมันคือการทำให้ครอบครัวกลับไปอยู่ด้วยกันได้ แต่ถ้าตัดสินแล้ว แก้ไม่ได้ ศาลก็ต้องมีอำนาจในการสั่งจำคุกได้เป็นธรรมดา

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

- เป็นมาตรการที่ดี
- ตัวกฎหมายสอดคล้องกับ RJ แต่กระบวนการตามมาตรา 12 เป็นลักษณะการผ่อนปรนเพื่อให้โอกาสคนในครอบครัวกลับมาอยู่ด้วยกันมากกว่า
- อย่าไปมองเฉพาะกระบวนการพิพากษาแล้วก็ไต่ถามไต่สวนได้
- ต้องใช้เวลาศาลในการพัฒนาบุคลากร

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

● มันเป็นเรื่องที่ถูกต้อง เพราะคดีครอบครัวนั้นมันเป็นปัญหาการกระทบกระทั่งภายในครอบครัว ยกตัวอย่างเช่น คดีกรุนแรงนี้ก็จะใช้คดีความรุนแรงในครอบครัว อยู่ที่ว่า เราแก้ไขแล้วได้หรือไม่ มีทางแก้ไขหรือไม่ ถ้ามาตรการที่กำหนดขึ้นแก้ไขได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวที่จะอยู่ร่วมกันต่อไปได้ในอนาคต ที่นี้การแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับการให้โอกาสมันคงต้องแก้ไขกฎหมายอาญาด้วย เพราะกฎหมายมันตึงตัวเกินไปไม่ให้ดุลยพินิจศาลอย่างเพียงพอ

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

● ตามมาตรา 12 เป็น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือไม่นั้น ตอบว่า ไม่เป็น เพราะ มาตรา 12 เป็นมาตรการที่ศาลใช้แทนการลงโทษจำคุก นั่นหมายความว่า จำเลยปฏิเสธรูปคดีทำให้ศาลต้อง ตัดสิน และศาลเองไม่อยากจำคุกจำเลย เนื่องจากเป็นบุคคลในครอบครัวเขาอาจทำผิดเพราะมีความหลงผิด จึงใช้มาตรการตามมาตรา 12

● หากเป็น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องเป็นการยินยอมหันหน้าเข้าหากันและคุยกัน โดยดี ยอมรับผิดซึ่งกันและกัน แต่มาตรา 12 ศาลต้องตัดสิน เพราะจำเลยไม่ยอมรับผิด จึงไม่ใช่

● จะถือเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต่อเมื่อมีการนำระบบการไกล่เกลี่ย ประนีประนอม พร้อมหันหน้าเข้าหากัน โดยศาลตั้งผู้ประนีประนอมมาทำกระบวนการตรงนี้ โดยผ่านมาตรา 12 วรรคสอง ซึ่งเป็นการนำหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ซึ่งทำกระบวนการนี้ได้ ทั้งในชั้นตำรวจและชั้นศาล

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

● อย่าไปถกเถียงกันว่าอะไรเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่เป็น อาจทำให้การ ขับเคลื่อนช้าออกไป ถ้ากระบวนการนั้น ๆ มันก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี มันก็ใช่ ใช้ได้

นางอริติ โพธิ์พร้อม

● หลักการนั้นใช่ แต่จะใช้ได้ผลหรือไม่ ไม่แน่ใจ เพราะคดีในครอบครัวค่อนข้างเฉพาะเป็นเรื่อง คนในครอบครัวน่าจะยากในการที่จะพูดคุยให้สำเร็จตามเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่แน่ใจว่าต้องใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สักเพียงใด และเห็นว่ากฎหมายนี้เป็นหมัน เพราะ สภาพของคดีส่วนนี้มันควรเข้าสู่ศาลเยาวชนฯ แต่กฎหมายกำหนดให้มีกรณีฟ้องที่ศาลแขวง ซึ่งต้องการความ รวดเร็วหรือศาลจังหวัด ซึ่งมักไม่ใช่กระบวนการตามมาตรา 12 นี้

● แล้วกระบวนการที่ให้ศาลตั้งผู้ประนีประนอมเพื่อไกล่เกลี่ยนี้เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์

นายสุรศักดิ์ คีรีวิเชียร

- การลงโทษรุนแรงคงไม่ใช่วัตถุประสงค์ของกฎหมายนี้ แต่กรณีไหนต้องลงโทษด้วยความรุนแรง ก็ต้องลงโทษด้วยความรุนแรง ก็ต้องดูเป็นเรื่อง ๆ ไป

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และ นางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

- เหมาะสมมากถ้ากำหนดเหมาะสมกับกรณี เช่น คดีที่กล่าวมาแล้วนั้นเราก็เอาตัวเด็กเข้ากระบวนการอบรม พัฒนาอารมณ์แทนการลงโทษตามโทษอาญาปกติ

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

- สอดคล้อง แต่ประเด็นหลักคือทางเลือกไม่ควรไปที่ศาลอย่างเดียว คนที่เป็นเหยื่อที่เขาไม่ค่อยเปิดเผยตัว เพราะเขากลัวว่าเขาคุมกระบวนการไม่ได้ บางครั้งเขาไม่อยากจะให้เรื่องบานปลายไปไกล กระบวนการยุติธรรมควรเอื้อให้เขาสามารถควบคุมกระบวนการได้เอง ในความเป็นจริงควรเปิดช่องมากขึ้น แต่ในที่สุดไม่ว่าจะเป็นในชั้นไหนถ้าผู้กระทำความผิดยอมปรับพฤติกรรม เช่น เข้ากระบวนการเลิกสูราและผู้หญิงพอใจ ทำให้เขากลับมาเป็นคนดีไม่ทำร้ายผู้หญิงก็เป็นเรื่องที่ดี แต่ถ้าเขาไม่ยอมปรับ เราสามารถควบคุมกระบวนการได้ จะใช้ restorative justice เพื่อบังคับให้เขาต้องยอมไม่ได้ ถ้าเขาพอใจที่จะดำเนินคดีต่อไป เขาต้องเลือกได้ว่าเขาจะลงโทษได้หรือไม่ ถ้าเลือกไม่ได้ทำให้กระบวนการนี้ไม่มีประโยชน์เลย กฎหมายต้องเคร่งครัดที่จะลงโทษถ้าคุณไม่ยอมทำตามเงื่อนไขถ้าไม่เช่นนั้นผู้หญิงไม่มีอำนาจต่อรอง กฎหมายต้องคุ้มครอง ในขณะที่เดียวกันต้องมีไม้เรียวที่พร้อมจะหวดได้ ควรเปิดช่องไม่ใช่มารอก่อนถึงศาล ไม่ใช่ศาลทำได้ไม่ดี ทำได้ดีแต่ไม่มีลูกค้า ไปดูสถิติได้เลยว่ามีกี่เรื่องที่มาถึงศาล

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

- ถ้ามองแค่โทษก็สอดคล้อง แต่ยังไม่เป็นกระบวนการ โทษเป็นเพียงส่วนหนึ่งในกระบวนการเท่านั้น เน้นว่าต้องเป็นกระบวนการ

นายสรวิศ ลิ้มปริงชี

- ตรงนี้เห็นด้วย แต่มันคงต้องแล้วแต่ลักษณะคดีด้วยว่ามีความรุนแรงมากน้อยแค่ไหน ต้องดูความเหมาะสมกับคดี อย่างคดีที่ไม่ร้ายแรง ไม่เป็นโดยสันดาน ไม่กระทบความรู้สึกสังคม การที่เราเอาจำเลยมารับโทษตามอาญามันก็น่าเกิดประโยชน์ จำคุกก็ทำครอบครัวแตกแยก ปรับก็ไม่ช่วยอะไรเพราะคดีความรุนแรงปรับไปก็คงไม่รู้สึกลำบาก การใช้มาตรการในมาตรา 12 ก็น่าจะเกิดประโยชน์กว่า

นายวันชัย รุจนวงศ์

- ในครอบครัวสิ่งที่ต้องการคืออะไร การให้กลับมาอยู่ร่วมกันได้ ไม่ใช่แค่สามีภริยาอย่างเดียว ลูก ญาติพี่น้อง โดยครั้งหนึ่งมีความสัมพันธ์แล้วเปลี่ยนแปลงไปเพราะสาเหตุอะไรก็แล้วแต่ เช่น เหล้า จิตใจ หรืออะไรก็ตาม แต่ทุกวันนี้ไม่มีทางเลือกเพราะกฎหมายเขียนตายตัว ทำอย่างนี้ทำให้ผู้หญิงไม่มีทางออก แจ้ง

ความแล้วไม่สามารถถอนได้ ไม่มีทางเลือกอย่างอื่นต้องดำเนินคดีเหมือนอย่างคนแปลกหน้า ในขณะที่มีหลายอย่างที่ต้อคำนึง ภรรยาไม่ต้องการให้สามีติดคุก เพียงแต่ต้องการให้เลิกทำพฤติกรรมนี้ เมื่อจะต้องเลือกระหว่างการไปแจ้งความแล้วต้องดำเนินคดีถึงที่สุด ศาลอาจจะสั่งจำคุก 2 เดือน หรือรอลงอาญา ยิ่งทำให้ครอบครัวพังพินาศ ถ้าสามารถที่จะเปิดช่องให้ปรับพฤติกรรมได้ ไม่ดำเนินคดีเหมือนคนแปลกหน้า จะทำให้ดีขึ้นจริงหรือไม่ เราไม่รู้ แต่อย่างน้อยก็มีโอกาสมากกว่าเดิม

นางกรรณิการ์ แสงทอง

- เห็นว่าการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมถ้าน้อยมันไม่พอ มันต้องใช้เวลาแล้วต้องมีคนตามไปดูด้วย เขียนกฎหมายอย่างนี้จะทำให้ผู้ชายกลัวและยอมกลับเป็นคนดีจริงหรือเปล่า การแก้ไขฟื้นฟูจะใช้เชิงบังคับอย่างเดียวไม่ได้เพราะเขาต้องกลับไปอยู่รวมกันอีก กฎหมายนี้ก็เป็นตัวให้ออกาสครั้งแรก ถ้าไม่ทำก็หนีไม่พ้นที่จะจำคุกอยู่ดี ถ้าใช้คุมประพฤติก็อาจจะดี แต่ไม่แน่ใจว่าผู้ชายจะยินดีเข้ารับโปรแกรมหรือเปล่า เหมือนกับว่าทบังคับแค่นี้มันพอไหม คิดว่าก็คงสอดคล้องแต่คงต้องมีคนติดตามต่อ

นายรัชชัย ไทยเขียว

- ไม่ใช่การสมานฉันท์ เพราะนี่มันเป็นโทษ สมานฉันท์ไม่ใช่โทษ อะไรก็ตามที่ไปถึงศาลและศาลสั่งออกมาเป็นโทษหมด เช่น การรอลงโทษตาม มาตรา 56
- คำถามนี้ไม่ได้นำเสนอก่อนว่าได้มีการไกล่เกลี่ยแล้วหรือยัง แต่ถ้าไม่เลยการที่ศาลสั่งตามมาตรา 12 ก็เป็นอำนาจที่สั่งได้เหมือนกับว่าเป็นการคุมประพฤติด้วยซ้ำไป ถ้ามีการทำความรุนแรงผู้กระทำต้องออกค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลหรือออกจากบ้านหลังนั้นไปชั่วคราวก่อน ดังนั้นเมื่อเรื่องไปถึงศาลก็แสดงว่ากระบวนการตั้งต้นใช้ไม่ได้ผลแล้วเพราะคดีความรุนแรงเป็นคดีที่มีกระบวนการสมานฉันท์นำหน้ามาก่อนแล้วในเวลาเดียวกันตัวผู้เสียหายมีเวลา 3 เดือนในการไปแจ้งความและคดียุติตรงไหนก็ได้ เพราะถ้าเรื่องมาถึงศาลแล้วการคุมประพฤติ รอลงโทษหรือการจำคุกก็อาจเป็นได้

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธิ

- ถ้าเป็นสมานฉันท์จะต้องมีการนั่งคุยกันและมีคนกลางไกล่เกลี่ยจริง แต่ว่ามาตรา 12 นี้ อาจจะเป็นการประนีประนอมข้อพิพาทในศาล เป็นเพียงการไกล่เกลี่ยธรรมดาคุณกรณีไม่ได้มานั่งคุยกันอย่างแท้จริง ไม่ได้มีโอกาสแสดงความรู้สึก ความสำนึกผิดอะไร แต่มาตรา 12 ศาลเป็นคนไกล่เกลี่ย เป็นสิ่งที่ต่างกัน คือผู้นำในการประนีประนอมนั้นต่างกันว่าแนวคิดนั้นอาจจะไม่ตรงชะทีเดียว
- โดยหลักการและเหตุผลของกฎหมายนั้น ไม่ต้องการที่จะใช้วิธีการลงโทษอยู่แล้ว แต่จะใช้วิธีการที่เป็นทางเลือกอื่น ๆ ให้ผู้กรณีพิจารณาได้ว่าอะไรที่จะเหมาะสมกับเขา แต่ถ้าหากว่าผู้กรณียืนยันที่จะดำเนินคดีก็ต้องรับฟังและดำเนินการให้เขา เพราะฉะนั้นการรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายและเคารพการตัดสินใจเป็นสิ่งจำเป็น และผู้เสียหายจะตัดสินใจอย่างไร จะต้องผ่านการรับรู้สิทธิ มีการชี้แจง ทำความเข้าใจให้รู้ว่าสิทธิและโอกาสในการที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมีอะไรบ้าง สิทธิประเภทไหน อย่างไร

นายสรรพสิทธิ์ คุ้มประพันธ์

● กระบวนการนี้จะต้องมีตั้งแต่ค้นหาข้อเท็จจริง ซึ่งก็คือค้นที่เป้าหมายกับกลุ่มเป้าหมาย เมื่อมีกลุ่มเป้าหมายแล้วก็ต้องมีการค้นหาข้อเท็จจริง โดยทำแบบประเมินความเสี่ยงและแบบประเมินความต้องการ ซึ่งมาจากการหาสาเหตุของผลกระทบ ซึ่งไม่ใช่เฉพาะการหาที่ตัวชุมชนเท่านั้น ต้องหาที่ผู้กระทำความผิด และผู้ถูกกระทำความผิดด้วย เมื่อเห็นภาพรวมแล้วจึงค่อยมีแผนฟื้นฟู (plan of actions) เป้าหมายหลักในการแก้ไขความผิดพลาดทั้งปวงก็จะอยู่ที่ผู้กระทำความผิด เพราะเขาต้องรับผิดชอบในผลที่เขาก่อ เว้นไว้แต่ว่าเขารับผิดชอบโดยลำพังไม่ไหว กำลังกายกำลังใจไม่พอ ตรงนี้ต้องนำบางส่วนกลางของสังคมชุมชนมาใช้

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● ได้แต่ขึ้นอยู่กับประเภทคดี คดีที่ไม่จำเป็นต้องเอาเขาสู่กระบวนการยุติธรรมก็ไม่ต้องเอาเข้าเลย โดยมีมาตรการมารองรับว่าจะให้ทำอะไร แล้วใครจะติดตามตรวจสอบผล

นายสมชาย หอมลออ

● เห็นด้วยว่าควรใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุก มันชัดเจนอยู่แล้วถ้ากรรหาหรือสามี โดยเฉพาะสามีเข้าไปจำคุก ครอบครัวก็ต้องเดือดร้อนด้วย มันก็ต้องมีวิธีการหรือมาตรการอื่น ปัญหาของเราคือ ไม่พ้นที่ว่าเราจะทำยังไปในทางปฏิบัติให้มันได้ผลจริง อีกอย่างเวลามีคดีข่มขืนสังคมก็มักจะว่า “ฆ่ามัน ๆ” ซึ่งเรื่องนี้ไม่ใช่ แม้ว่าสังคมอาจจะมีความรู้ลึกซึ้งขั้นนี้ได้ ถ้าจะบอกเพียงคำว่า “ฆ่ามัน ๆ” สังคมก็จะไม่ได้เรียนรู้อะไรเลย คนที่เป็นผู้นำของสังคมซึ่งกระบวนการยุติธรรมก็ถือว่าเป็นผู้นำเหมือนกันก็อาจจะต้องนำสังคมให้คิดในทางที่ถูกด้วย อย่างกระบวนการพิจารณาตัดสินควรให้สังคมเรียนรู้หรือไม่ว่าเส้นทางของคนที่ทำผิดเค้าผ่านอะไรมาบ้าง แล้วที่เค้าผ่านมาใครเข้ามาเกี่ยวข้อง แล้วที่บอกว่าผู้กระทำความผิดสมควรตาย คนเหล่านี้ต้องมีส่วนรับผิดชอบหรือไม่ เพราะอาจมาจากครอบครัวที่บ้านแตกทำให้ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา ไม่มีโอกาสเข้ารับการฝึกอาชีพเป็นต้น คือต้องสะท้อนออกมา มิฉะนั้นก็จะเป็นแค่คนสองคนตายเท่านั้น โดยที่สังคมไม่ได้เรียนรู้อะไรเลย ทนายความที่ศาลแต่งตั้งไม่ควรทำหน้าที่แค่ทำให้แค่คดีจบ แต่ควรสะท้อนปัญหาให้สังคมรู้ด้วย ซึ่งบางครั้งอาจเป็นเหตุบรรเทาโทษให้ผู้กระทำความผิดได้ด้วยเป็นต้น

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นกร

● พิจารณาประเด็นของมาตรการคุมประพฤติ อาจารย์เห็นว่าควรต้องทำ แต่เรื่อง “คุมประพฤติ” นี้มีในกฎหมายของเราตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2500 แต่มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพเอาเมื่อปี พ.ศ. 2522 หรือ พ.ศ. 2524 สมัยที่อาจารย์กลับมาเมืองไทยแล้ว

● แล้วที่เกิดคุมประพฤติขึ้นในทางศาล ก็เพราะเหตุที่อาจารย์ประเทืองเสนอเรื่อง “ชะลอการฟ้อง” ศาลจึงนำไปคัดต่อแล้วทำให้เกิดขึ้นจริง ทั้งที่แต่เดิมกฎหมายมีอยู่แล้ว ส่วนอัยการก็บอกว่าเขาเป็นผู้ให้กำเนิดสำนักงานคุมประพฤติ ซึ่งตอนนี้เป็นกรมคุมประพฤติแล้ว

● พิจารณามาตรการอื่น ๆ นอกจากมาตรการคุมประพฤติ อาจารย์เห็นว่าหลักจริง ๆ ก็คือการ diverse คดี แต่การศึกษาเรื่อง diversion ของประเทศไทยเพิ่งเริ่มต้น โดยตัวประการเริ่มต้นคือการชะลอการฟ้องก่อนฟ้องคดี ถ้าผมจำไม่ผิดนะ หลังจากนั้นก็ทยอยเอามาจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็น การประชุมกลุ่มครอบครัว สมานฉันท์ เป็นต้น

● เนื่องจากกระบวนการ diversion เกิดก่อนฟ้อง แล้วถ้าคดีขึ้นสู่ศาลแล้วจะมีกระบวนการอะไรที่คล้าย หรือให้ผลคล้ายกับกระบวนการ diversion อาจารย์เห็นว่า

● ถ้าให้อยการเป็นหลัก ก็มีอำนาจในการถอนฟ้อง แต่ถ้าจะเสริมอะไรเข้าไปก็ค่อยไปว่าพูดกัน ในภายหลัง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

● อาจารย์เห็นด้วยกับพระราชบัญญัตินี้ เป้าประสงค์หลักของกฎหมายฉบับนี้คือการคุ้มครองผู้ที่ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งไม่เน้นการลงโทษ แต่จะคุ้มครองด้วยวิธีไหน ต้องเปิดทางให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่สามารถช่วยเหลือผู้ถูกระทำมากขึ้นอย่างไร เช่น อาจออกมาตรการวางวคนี้คุณทำรุนแรงไปแล้ว ขอความกรุณาออกจากบ้านมา อย่างน้อยก็คุ้มครองได้ชั่วขณะหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ไม่ไปลงโทษผู้ชายทันทีซึ่งไม่ได้ประโยชน์อะไรขึ้นมา เพราะอย่างไรคนที่เป็ครอบครัวก็คือคนรู้จักกัน ไม่ใช่คนอื่นคนไกล นอกจากว่ามันรุนแรงไปแล้ว หลายครั้งแล้ว ก็ต้องใช้มาตรการที่มันรุนแรง อย่างไรก็ดีกฎหมายก็เปิดช่องให้คนสามารถเข้าไปแทรกแซงได้ เรื่องการกระทำความรุนแรงในครอบครัว ผู้หญิงถูกทำร้ายไม่ใช่เป็นเรื่องของคนอื่น ชาวบ้านไม่เกี่ยว ชาวบ้านมีสิทธิที่จะเข้าไปดูแล้วใครทำถูกหลานตัวเอง อาจารย์ว่าคดีตรงนี้เป็นารคุ้มครองผู้ที่อ่อนแอในครอบครัว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูทาร์ตน์ เอื้ออำนวย

● เหมาะสม สอดคล้อง อาจารย์เห็นชอบด้วย ก็ได้เขียนในบทความเรื่องนี้ คดีพวกนี้มีลักษณะพิเศษ เรื่องดังกล่าวนี้ไม่ค่อยมีใครอยากจะทำ เพราะเรื่องระหว่างสามีภรรยา ถ้าส่งผู้กระทำความผิดเข้าคุกก็ไม่มีประโยชน์ ถ้าฝ่ายภรรยามีบาดแผลตำรวจก็ส่งไปโรงพยาบาล ถ้าภรรยาอยากทำ RJ ก็ได้ แต่ก่อนมีคุมประพฤติด้วย ตอนนีกฎหมายใหม่อาจารย์ไม่แน่ใจ เป็นโครงการครอบครัวเชิงสมานฉันท์ ทำมาก่อนจะมีกฎหมายอีก เป็นโครงการของกรมอรรถคดี โรงพยาบาลรามารบติ พอมีกฎหมายออกมาที่ดี แต่งานแบบนี้ก็เกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย

นายสุฤกษ์ หงส์ภักดี

● เห็นด้วย เพราะไม่อยากให้ครอบครัวขาดสมาชิกในครอบครัว แต่ว่ามาตรการรองรับนั้นก็ต้องดำเนินการควบคู่ไปด้วย เช่น การดำเนินการสถานฟื้นฟูทั้งของชายและหญิง

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● เหมาะสมและสอดคล้อง ตรงตามวัตถุประสงค์การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แทนที่กระบวนการทางศาล

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● ถ้าดูพฤติการณ์ประกอบแล้วมันเลวร้ายเกินเยียวยา สมานฉันท์ไม่ไหว ก็ควรจะเป็นไปตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติ ซึ่งน่าจะทำให้มีความศักดิ์สิทธิ์มากกว่า เพราะกระบวนการนี้ใช้ได้เฉพาะกรณีที่จะเยียวยาได้เท่านั้น มิฉะนั้นสังคมก็จะเต็มไปด้วยผู้ร้ายที่เยียวยาไม่ได้ จะเห็นได้ว่าการกระทำผิดแต่ละครั้งจะมีระดับของมัน จะจัดให้เหมือนกันหมดไม่ได้ ให้มีเงื่อนไขที่เหมาะสมตามแต่พฤติการณ์ คิดว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในปัจจุบันน่าจะใช้เป็นส่วนน้อยมากกว่าที่จะเป็นส่วนใหญ่ เช่น กับเด็กซึ่งยังเป็นไม้อ่อนที่ยังดัดง่ายอยู่ หรือกรณีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ไม่อยากให้ลูกเด้าขาดพ่อขาดแม่ แต่ก็ต้องพิจารณาเป็นกรณีอยู่ดี มิฉะนั้นเป็นการซ้ำเติมปัญหา

10. การไกล่เกลี่ยคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว นั้น จะทำให้คู่กรณีได้มีความเข้าใจ และลดปัญหาการกระทำความผิดหรือความขัดแย้งต่อกันในอนาคตได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

นายวัชรินทร์ ป้างเอกวิญญูสกุล

● ถือถ้าเป็นคดีทั่วไปไม่มีปัญหา แต่คดีความรุนแรงเขาต้องกลับไปอยู่ด้วยกัน ผมก็คิดว่าน่าทำให้เกิดความเข้าใจและลดปัญหาได้ อยู่ทีเงื่อนไขของศาลด้วย เช่น ถ้าศาลรอกการกำหนดโทษ ภายใน 6 เดือน ต้องปฏิบัติตัวอย่างไรถ้าฝ่ายหญิงพร้อมจะอยู่กับเขาอยู่ก็ทำได้

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

● เป็นการผ่อนปรนเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสตกลงกัน และสามารถกลับมาอยู่ด้วยกันได้

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

● การไกล่เกลี่ยแก้ปัญหาก็ได้ เพราะนี่คือหลักการในเรื่องที่ไม่ต้องการลงโทษในคดีความรุนแรงในครอบครัว เพราะพื้นฐานเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ระหว่างพ่อแม่ลูก คือต้องการให้ครอบครัวอยู่กันได้ คือเมื่อมีการกระทำความผิดขึ้นมาจะมีความแตกต่างกับคดีอาญาธรรมดา เพราะเค้าดูตัวเจตนาร้ายในการกระทำมันจะน้อยกว่า แล้วถ้าลงโทษไปทำให้ความบาดหมางในครอบครัวมันไม่ยุติ

● หลักการเกี่ยวกับคดีความรุนแรงในครอบครัว คือ ไม่ต้องการให้ครอบครัวแตกแยก ถ้าลงโทษไปเลย คนหนึ่งเข้าไปอยู่ในคุก ครอบครัวก็ต้องแตกแยกกันอยู่แล้ว แต่ประเด็นอยู่ที่แก้ไขได้หรือไม่ ถ้ามีความตั้งใจในการแก้ไขหรือไม่ ถ้าแก้ไขได้เค้าก็จะมีเงื่อนไขในการที่จะอยู่ด้วยกันได้ ในคดีอาญาที่เกี่ยวกับ

ความรุนแรงในครอบครัวนั้นต้องไต่ถามทุกเรื่อง คล้าย ๆ กับคดีคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งต้องมีกระบวนการไต่ถามกันก่อนเสมอ

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

● เมื่อมีกระบวนการตามพระราชบัญญัติฯ นี้เข้ามา ความจำเป็นในการให้องค์ความรู้หรือฝึกทักษะของบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญมาก

นางอริติ โพธิ์พร้อม

● คิดว่ากลไกของกฎหมายดี การมีเครื่องมือนี้ดี มีเช่นนั้น ก็จะมีคนหนึ่งตาย คนหนึ่งติดคุก แต่การดำเนินการตามกฎหมายนี้อาจมีอุปสรรค คือ พนักงานสอบสวนไม่อยากใช้มาตรการตามกฎหมายนี้ ไม่ฟ้องมาตามฐานความผิดความรุนแรงในครอบครัว

นายสุรศักดิ์ ศิริวิเชียร

● ต้องดูเป็นเรื่อง ๆ ไป เพื่อตอบวัตถุประสงค์ทางอาชีววิทยาผลระยะยาวต้องอาศัยปัจจัยอีกมากมาย และต้องประเมินว่าดีกว่าการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการปกติ

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และ นางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

● จริง ๆ ช่วยได้มากเพราะโดยลักษณะผู้เสียหายกับจำเลยนั้นยังงัดต้องกลับไปอยู่ด้วยกัน เสียหายแต่คดีที่เคยทำนี้ผู้เสียหายคือพ่อไม่ได้มา ทั้งที่ศาลก็แก้ไขตัวลูกแล้ว ฝ่ายแม่ศาลก็ให้ความรู้ว่ามีช่องทางปกป้องสิทธิตนเองอย่างไรแล้ว ถ้าพ่อมาด้วยครอบครัวนี้ น่าจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ ตอนนี้ อย่างคิดจะมีลูกกับแม่ช่วยเหลือกัน ศาลก็ทำได้แต่เขี่ยเขาช่วยเหลือลูกกับแม่ ซึ่งแค่นี้ก็น่าจะมีผลดีขึ้นอยู่แล้ว ดีกว่าไม่ทำอะไรเลย

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

● ถ้ามีระบบรองรับที่ดี ในการติดตามก็จะช่วยได้ สังเกตว่าคนที่ทำร้ายไม่ใช่คนที่กล้าหาญ แต่มักลอบนวลได้เสมอ ดำรงมักไม่เอาจริง กระบวนการยุติธรรมไม่ค่อยให้ความสำคัญมาก ทำให้เขากล้าที่จะทำอีก แต่ถ้ากฎหมายเป็นกฎหมาย กฎหมายรองรับสำหรับคนที่ยอมปรับพฤติกรรมเท่านั้น ถ้าผู้กระทำไม่ปรับพฤติกรรมต้องติดคุกเพราะไม่มีสิทธิทำร้ายคนอื่น คือถ้าเราไม่ชัดเจนเราจะโดนโจมตีจากต่างประเทศมาก เพราะกรณีแบบนี้ต่างประเทศลงโทษรุนแรง ไม่เห็นด้วยได้แต่ไม่มีสิทธิทำร้าย คือกฎหมายต้องชัดเจนเลยว่า ถ้าไม่ยอมปรับต้องติดคุกเลย เรื่องนี้ต้องทำโดยเคร่งครัด

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

● สาเหตุไม่ได้อยู่ที่กระบวนการไต่ถาม แต่สาเหตุการกระทำความผิดมีตั้งหลายอย่าง แต่กระบวนการไต่ถามสามารถแก้ปัญหาในอนาคตได้หรือไม่ ผมไม่แน่ใจมีรายงานว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้

มีความรู้มากเป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช่เป็นคนไม่มีความรู้ เพราะฉะนั้นแค่กระบวนการใกล้เคียงไม่คิดว่าทำให้ปัญหาหมดไป ต้องค้นหาหลาย ๆ ปัจจัย สภาพสาเหตุทั้งทางร่างกายและจิตใจ แค่กระบวนการใกล้เคียงเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ

นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ

● โดยหลักการแล้ว การใช้ความรุนแรงในครอบครัวในต่างประเทศถือเป็นข้อบกพร่อง ห้ามใกล้เคียง มันต้องมีกลไกอะไรบางอย่างที่ชี้ให้เห็นว่ามีความผิดเกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ในการติดตามในอนาคต

นายสรวิศ ลิ้มปรงษ์

● ผมเชื่อว่าช่วยได้ แม้มันอาจไม่ถึงกับว่าหลังเข้ากระบวนการผู้กระทำผิดจะไม่ทำซ้ำ อันนี้ไม่มีใครรันทดได้ เพราะมนุษย์เราก็มีความรู้สึก อนาคตมันก็อาจมีอารมณ์ชั่ววูบ มีความกดดันที่จะมาระเบิดในครอบครัวได้ ตรงนี้ใกล้เคียงทำได้ตรงที่อย่างน้อย ๆ ถ้าทำใกล้เคียงได้ตามกระบวนการ พอมีการพูดคุย ผู้กระทำผิดก็จะสำนึกว่าสิ่งที่ตนทำไปนั้นทำให้คนในครอบครัวตัวเองเดือดร้อน ทำให้ลูกมีความรู้สึกเสียใจกับการที่เห็นภาพพ่อแม่ทะเลาะกัน พอคนที่เกี่ยวข้องรู้ถึงผลกระทบตรงนี้ ถ้าเขาเข้าใจครั้งต่อไปที่เขาจะมีอารมณ์ เขาจะมีความรู้สึกยับยั้งชั่งใจมากขึ้น คิดถึงภาพเหตุการณ์ที่รับรู้ในกระบวนการใกล้เคียง ตรงนี้อาจจะไม่ก่อความรุนแรง หรือถ้าก่อขึ้นมาก็คงจะรุนแรงน้อยลง แต่จะให้การันตีเลยว่าจะไม่เกิดขึ้นอีกคงเป็นไปได้

นายวันชัย รุจนวงศ์

● ขึ้นอยู่กับวิธีการ ใกล้เคียงและผู้ใกล้เคียงด้วย คือ ต้องมีจิตวิทยาในการเข้าใจปัญหาครอบครัว และมีกระบวนการที่ต่อเนื่อง เช่น รู้ว่าสามีเวลาไม่มาแล้วดีใจมาก แต่ถ้ามาจะทุบตี ต้องไปหามาตรการรักษาการติดเหล้า หรือคุมประพฤติหรือบำบัด พวกที่ทำร้ายภริยาจะไม่มีเรื่องกับคนอื่น จะเก็บกดแล้วมาลงมือกับภริยา ชดเชยว่าเราไม่ได้เป็นคนอ่อนแอ ใครไม่เคยทำร้ายผู้หญิงก็จะไม่ทำร้ายไปตลอดชีวิต แต่ถ้าสามีเคยทำร้ายภริยาแล้วก็จะทำไปเรื่อย ๆ อาจจะเริ่มด้วยวาจาจากก่อน หรือถ้าเริ่มจากการตบหน้า ก็จะรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ แนะนำให้หย่าเลย เกิดความเลวขึ้นรู้ว่าทำได้ พอเริ่มตบหน้าได้หนึ่ง ถ้ายังแก้ไม่ได้ เริ่มมีการทำร้ายร่างกาย ถ้ามีครั้งที่ 1 ก็ต้องมีครั้งที่ 2 ครั้งที่ 3 ตามมาก็คงจะอยู่ด้วยกันไม่ได้ ผู้ใกล้เคียงต้องมีความรู้ มีมาตรการต่อเนื่อง เช่น การแก้ไขนิสัย และมีอำนาจที่จะสั่งหรือเสนอผู้ที่มีอำนาจที่จะสั่งได้

นางกรรณิการ์ แสงทอง

● แล้วแต่กรณีว่าสามารถหาต้นตอของปัญหาได้ก็สามารถแก้ได้ จากประสบการณ์มีผู้ชายทำร้ายภรรยาเพราะโรคหัวใจโตทำให้เกิดความเครียดเลยส่งไปโรงพยาบาลรามารักษาดีก็แก้ได้ เขาก็ไม่ทำร้ายภรรยาอีก ถ้าเราสามารถหาสาเหตุของปัญหาเจอ เราก็แก้ได้ แต่ก็แล้วแต่ว่าเขาเกิดอยากเลิกกัน จริง ๆ เราก็ไปบังคับให้เขาอยู่ด้วยกันไม่ได้

นายรัชชัย ไทยเขียว

● ผู้ประสานงานต้องมีความเข้าใจถึงจะทำได้ดี แต่มีบางคดีที่ไกล่เกลี่ยแล้วไปฆ่ากันภายหลัง นั่นคือการไกล่เกลี่ยไม่จริง ถ้าไกล่เกลี่ยจริงต้องเข้าใจว่าเราเป็นเพื่อนกัน โดยชุมชนเข้ามาเป็นพยาน ผู้ประสานงานเป็นคนคอยคุมเกมถ้าพูดหนักไปก็เบรก ถ้าพูดดีก็ปล่อยให้พูดไป สำคัญที่สุดก็คือผู้ประสานงาน

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุริ

● มันขึ้นอยู่กับว่าการดำเนินกระบวนการนั้น ผู้ดำเนินกระบวนการ ซึ่งอาจจะมีหลายชั้น ผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยสามารถที่จะทำให้ผู้กรณีเข้าใจแล้วก็ต้องการที่จะแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เพราะความรุนแรง ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายก่อเหตุ ฝ่ายก่อเหตุจะต้องสำนึกได้ว่าเหตุแห่งความรุนแรงที่ตนได้ก่อขึ้น ได้ทำความเสียหายให้กับผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรง แล้วก็ต้องการที่จะแก้ไขกลับไป ไม่ใช่คิดว่าอาจจะไกล่เกลี่ยเพื่อที่จะไม่ถูกดำเนินคดี หรือว่าจะได้จบ ๆ ไป แล้วการไกล่เกลี่ยมันมีคำสั่งที่ออกให้ โดยสามารถจะออกคำสั่งกำหนดให้ไปบำบัดรักษาอาการที่จะเป็นสาเหตุให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว เช่น อาการติดยาเสพติด ติดยาเสพติด การที่ผู้กรณีฝ่ายที่ก่อความรุนแรงต้องการลดปัญหา ต้องการแก้ไขปัญหาที่แท้จริง แล้วไปเข้ารับการบำบัดรักษาตามคำสั่ง หมายความว่าเขามีความตั้งใจที่จะบำบัดรักษาแท้จริงมากน้อยแค่ไหนเท่านั้นเอง เพราะว่าการก่อเหตุความรุนแรงบางทีมันเกิดจากพื้นนิสัย ว่าเป็นคนมีโทสะจริต มีความคิดว่าตนเองเป็นใหญ่ในครอบครัว

นายสรรพสิทธิ์ ภูมิประพันธ์

● แต่ละกรณีมีแนวแตกต่างกันไป ก็จะต้องมีทุกแนวทุกอัน แต่ว่าจะได้มากได้น้อยแล้วแต่ ซึ่งต้องให้ผู้กระทำความผิดเยียวยาชดใช้ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายในเชิงทรัพย์สิน หรือจะเป็นความเสียหายในทางจิตใจด้วย กรณีใดที่ผู้กระทำความผิดไม่อาจเยียวยาได้ ก็ควรให้กองกลางของรัฐเป็นผู้เยียวยาแทน ซึ่งอาจออกมาในรูปของประกันภัยทางสังคม หรือการเฝ้าระวังทางสังคม หรืออยู่ในรูปของพระราชบัญญัติจ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้เสียหายหรือผู้ถูกดำเนินคดีอาญาโดยมิได้กระทำความผิด โดยให้ทุกคนในสังคมจ่ายเบี้ยประกันผ่านภาษี ซึ่งต้องมีการให้บริการทางรัฐอย่างน้อย 3 คน คือ นักจิตวิทยาทั้งของเด็กของผู้ใหญ่ นักสังคมสงเคราะห์ และผู้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● จะได้ผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าวิธีการวัดผลได้หรือไม่ เช่นถ้าศาลสั่งไปก่อนว่าหลังจากนั้นให้มารายงานตัว และให้คนที่ดูแลรายงานต่อศาลว่าตอนนี้พฤติกรรมผู้กระทำความผิดเป็นอย่างไร ซึ่งหากวันใดทำผิดอีกก็ต้องมารับผิดชอบ เป็นการลงโทษ การประเมินว่าผู้กระทำความผิดทำตามเงื่อนไขได้หรือไม่ ไม่ควรใช้เฉพาะมุมมองของนักกฎหมายหรือนักสังคมสงเคราะห์เท่านั้น เพราะการประเมินทางจิตก็เป็นเรื่องสำคัญ เวลาจิตแพทย์ประเมินจะอาศัยข้อมูลทางสังคมมาประกอบ เพราะต้องดูด้วยว่าการเลือกใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ต้องไม่เกิดผลเสียกับผู้เสียหายเดิมเพราะถ้ายังทำให้อยู่ในสถานะเสี่ยงอยู่ก็ใช้ไม่ได้

นายสมชาย หอมลออ

● ได้ เพราะว่าปัจจุบันนี้ครอบครัวไม่ได้แบบเดิมแล้ว ครอบครัวปัจจุบันนี้เป็นครอบครัวเดี่ยว การแก้ปัญหาในเชิงสมานฉันท์น่าจะแก้ปัญหาได้ง่ายกว่าการเปลี่ยนครอบครัวเดี่ยวให้กลับมาเป็นครอบครัวขยายเหมือนเดิม

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นกร

● อาจารย์เห็นว่าปัญหาทุกอย่างแก้ได้ แต่เราจริงใจที่จะแก้หรือไม่เป็นอีกกรณีหนึ่ง ถ้าเราใช้วิธีการอย่างเดียวกันกับคนแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน กลุ่มแต่ละกลุ่มก็ไม่เหมือนกัน หรือกับคนแต่ละภาคก็ไม่เหมือนกัน คนทางใต้ คนทางอีสาน คนทางเหนือ คนภาคกลาง ซึ่งมีวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกัน ประชาชนแต่ละที่แต่ละวัฒนธรรมแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราใช้สำเร็จที่นี้อาจจะไม่สำเร็จที่อื่นก็ได้ เพราะฉะนั้นกระบวนการเหล่านี้ไม่ใช่ใช้ได้หมดทุกแห่ง หรือใช้ได้ดีทุกที่ ต้องคิด

● อาจารย์คิดว่าประชาชนในภาคอีสานมีความเป็นครอบครัวสูง เปิดรับคนง่ายกว่าคนในภาคอื่น ๆ ประชาชนทางใต้มีจุดเด่นอะไรบางอย่างของเขา เช่น เป็นคนหัวหมอนนะ เพราะคนใต้เป็นคนเอาจริง นอกจากนั้นยังสังเกตได้อีกว่าภาคใต้มีวัดน้อย ส่วนภาคเหนือท่านเข้าใจว่ายิ่งน้อยใหญ่ แต่ผิดกับภาคอีสาน ซึ่งมีวัดจำนวนมาก ภาคกลางมีมากขึ้นมาอีกหน่อย เพราะเป็นวัฒนธรรมเก่า สิ่งที่มีอิทธิพลต่อสังคมท้องถิ่นนั้นมีหลายอย่าง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เตชา สังขวรรณ

● ได้ การใช้ความรุนแรงแล้วให้คนกลางเข้าไปไกล่เกลี่ย ถ้าคนกลางเป็นมืออาชีพจริง ๆ เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เข้าไปให้คำปรึกษาแนะนำ อย่างบางครั้งมันไม่ไหวจริง ๆ คุณต้องไปเข้าโรงพยาบาลรักษาตัว ก็จะมีทางออกให้เขา มีคนกลางเข้าไปดูแล ก็มีสวนช่วยสมานฉันท์ให้ครอบครัวยังอยู่ได้ แต่ในกรณีที่มีน้อยไม่ได้ มีอาชีพที่เข้าไปก็ต้องมองเห็นแล้วว่าคู่นี้ไปไม่รอด ก็ต้องแยกกัน หาทางอื่นที่จะ protect ผู้ถูกกระทำ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● บุคคลที่จะมาทำงานประเภทนี้ต้องมีการฝึกหัด เป็นวิชาชีพ ถ้าบุคคลที่ทำงานมีประสิทธิภาพจริง ๆ

1. ก็จะเป็นเวทีที่ทำให้เขามีโอกาสหยิบประเด็นที่ขัดแย้งมาพูดคุยกัน ได้เรียนรู้ว่าสิ่งที่สามีเขาทำกรรหาชอบไม่ชอบอย่างไร

2. การที่สามีไม่ติดคุกมาบำบัด ยังทำมาหากินได้ ประเทศชาติก็ได้ประโยชน์อาจได้ภาษี มีเงินใช้ในครอบครัว เมื่อได้มาบำบัด ก็เข้าอกเข้าใจ ถ้าได้ปรับพฤติกรรมก็เป็นผลดี อาจมีคนช่วยดูแลสักระยะ แต่มีเงื่อนไขว่าถ้าไม่พยายามปรับก็อาจติดคุกเหมือนเดิม

3. อาจจะรู้สาเหตุ เช่น สุรา ยาบ้า การพนัน พอรู้สาเหตุก็จะได้แก้ไขได้ หรือถ้าทัศนคติไม่ตรงกัน อยู่ด้วยกันไม่ได้แล้ว ก็จะได้หย่ากันอย่างสมานฉันท์

นายสุฤกษ์ หงส์ภักดี

● คิดว่าได้ แต่ว่าต้องมีกำหนดว่าเดือนกี่ครั้งด้วย ถ้าเป็นครั้งแรกก็ให้มาคุยกัน แต่ถ้ามีครั้งที่ 2-3 ก็คงต้องดำเนินคดี ซึ่งหลักเกณฑ์ตรงนี้ควรจะมีการกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร และควรมีหลักเกณฑ์กำกับในการพิจารณาโทษก่อนว่าระวางโทษเป็นอย่างไร รวมถึงการกระทำที่กระทำลงไปด้วย

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● ได้ ตามความเชื่อในทฤษฎีว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่สามารถสั่งสอนได้ สามารถสร้างประสบการณ์ที่ดีได้ มนุษย์มีพฤติกรรมตามสิ่งเร้า

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● การไกล่เกลี่ยก็ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้เสียหายและการแสดงความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด อย่างที่กล่าวไปแล้วว่าถ้าผู้เสียหายไม่ยอมเข้ากระบวนการก็ทำให้ ซึ่งการบังคับให้มีการไกล่เกลี่ยเพียงเพราะว่ามันง่ายดี ไม่ต้องตามไปสู่กระบวนการยุติธรรมตามปกติ ซึ่งการตัดตอนโดยที่เจ้าตัวไม่เต็มใจก็ย่อมไม่ก่อผลดี และเมื่อสมานฉันท์แล้วการปฏิบัติตามเงื่อนไขจะต้องมีสภาพบังคับที่เคร่งครัดด้วย

11. ท่านเห็นว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยซึ่งมีพื้นฐานจากแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวนี้ มีปัญหาอุปสรรคหรือประสบความสำเร็จเพียงใด และมีเหตุอย่างไรเป็นอุปสรรค ในการที่ก่อให้เกิดปัญหาหรือ มีเหตุเอื้ออำนวยที่ทำให้เกิดผลสำเร็จ ดังกล่าว

นายวัชรินทร์ ป้างเอกวิญญูสกุล

● ปัญหา คือคนธรรมดาทั่วไปที่เราอบรมกันมาไกล่เกลี่ยไม่ได้ คราวที่แล้วทดลองแล้วกลายเป็นตอกย้ำไป คือไปกล่าวหาว่าภรรยาไม่ได้เรื่องซะใหม่สามถึงสี่เอา เค้าร้องไห้เลย แบบนี้ก็เลยรู้ว่าไม่ได้ มันต้องมีระเบียบและมีการอบรมต่างหากไป ผู้ไกล่เกลี่ยต้องผ่านการอบรมอีกคอร์สเกี่ยวกับจิตวิทยาเกี่ยวกับครอบครัว มันไม่เหมือนไกล่เกลี่ยคดีอาญาทั่วไป คดีประเภทนี้จึงต้องมีระเบียบต่างหาก การอบรมต่างหาก ซึ่งตอนนี้ศาลก็กำลังทำอยู่คิดว่าสัก 2-3 อาทิตย์ ระเบียบคงเสร็จ นอกจากนี้ยังอยู่ที่บุคลากรคนบังคับใช้ กฎหมายว่าเข้าใจไหม ใส่ใจบังคับใช้กฎหมายไหม อย่างตำรวจ ถ้าจะให้แจ้งข้อกล่าวหาตามคดีความรุนแรง เขาก็เห็นว่ายุ่งยาก เวลาสอบสวนก็ต้องมีนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เขาเลยไม่อยากทำเลยเถียงไป ส่วนอัยการจะฟ้องได้ไม่ได้ก็ขึ้นกับสำนวนสอบสวนตำรวจ ในส่วนผู้พิพากษาก็ต้องดูด้วยว่าคดีเยอะหรือไม่ มีเวลาทำคดีประเภทนี้ไหม เพราะมันไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ต้องส่งเข้าไกล่เกลี่ย ไม่สำเร็จก็ต้องกลับมาปรึกษากันดู

ตรงนี้อยู่ที่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนว่าจะเข้าใจและเต็มใจที่จะทำไหม ของศาลอาญาธนบุรีก็ส่งผู้พิพากษาไปอบรม และจะตั้งคณะสำหรับคดีประเภทนี้สักสองคณะ

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

- ต้องใช้เวลาศาลในการพัฒนา หานบุคลากร
- แต่ศาลสามารถฝึกอบรม และดึงผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกมาทำงานให้ได้

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

● ปัญหามันจะมีตรงที่ความไม่พอใจของผู้เสียหาย บางทีผู้เสียหายเค้าไม่ยอม หรือญาติไม่ยอม หรือชุมชนไม่ยอม ปัญหาอีกประการหนึ่งคือปัญหาความตึงตัวของกฎหมาย คือแม้ว่าจะใกล้เคียง และเข้าใจกันแล้วแต่ศาลถูกจำกัดดุลยพินิจตามชั้นโทษ และโทษที่ระบุไว้ในแต่ละมาตรา ตามที่ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติ เพราะการกระทำความรุนแรงในครอบครัวก็มักจะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาด้วย การจะให้ศาลไม่ลงโทษไปเลยมันก็ไม่ได้ และสุดท้ายก็เป็นเรื่องที่ต้องให้ชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการนี้มากขึ้น ซึ่งปัจจุบันยังมีอยู่น้อยมาก

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

- คดีไม่เข้าสู่ระบบกฎหมายฉบับนี้ คือ
 1. เมื่อคดีความรุนแรงเกิด ตำรวจใช้มาตรการตาม มาตรา 391 ปอ. เปรียบเทียบปรับแล้วจบไป ซึ่งทำให้คดีความรุนแรงไม่เกิดขึ้นเลย
 2. ตำรวจอาจไม่รับแจ้งเป็นคดีความรุนแรงในครอบครัว
 3. รับแจ้งความ แต่ไม่สั่งเป็นความผิดฐานความรุนแรงหรือฟ้องฐานอื่นที่อัตราโทษสูงกว่าด้วย
- คดีที่ขึ้นศาลแขวง ศาลแขวงก็ใช้กระบวนการยุติธรรมตามปกติ ใช้วิธีพิจารณาคดีอาญาในศาลแขวงตัดสินไม่นำมาตรการตามพระราชบัญญัติความรุนแรงฯ มาใช้

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

● ผู้ประนีประนอมทุกวันนี้เข้าสู่ระบบง่าย คืออาจจะเป็นใครก็ได้ที่เข้ามาเป็นผู้ประนีประนอม ซึ่งเขาอาจขาดความรู้ ไม่มีการฝึกอบรมมองค้ความรู้ให้บุคคลเหล่านี้ ศาลยุติธรรมเองก็ไม่เคยสนับสนุนงบประมาณในส่วนนี้เลย หากจะมีก็เฉพาะการประนีประนอมในคดีแพ่ง แต่กระบวนการที่ลึกลงไปกว่านี้ไม่เคยมีการให้องค์ความรู้

นางอภิรดี โพธิ์พร้อม

● ก็มีปัญหาคือ บุคลากรไม่พร้อม อาจต้องมีการฝึกอบรมการปฏิบัติงานด้วย ทั้งปัญหาในแง่จำนวนบุคลากร ซึ่งพุ่งเป้าไปยังเจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็ก ซึ่งมีจำนวนน้อย

● เห็นว่าควรแก้กฎหมาย ให้มีการผลักดันนี้เข้าสู่ระบบศาลเยาวชนฯ อย่ายึดติดกับความเป็นคดีอาญา คือต้องทำความเข้าใจว่า เป้าหมายของกฎหมายนี้คือสร้างสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวหรือเพื่อมาตรวจการลงโทษในทางอาญา เพราะจะมีโอกาสใช้มาตรการเหล่านี้มากกว่า และหากคดีเข้าสู่ระบบศาลเยาวชนก็จะสามารถใช้กลไกได้หลากหลาย เช่น ลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด หรือรอการลงโทษหรือคุมความประพฤติได้

- และควรจัดวางระบบให้ชัดเจน

นายสุรศักดิ์ ศิริวิเชียร

● อุปสรรคที่เกิดจากกลไกของรัฐ เช่น ไม่มีเอกภาพ ไม่ได้ได้รับการสนับสนุน แ่งงานกันทำแต่ไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ของสาธารณะว่าคุ้มค่ากันไหมที่ลงทุนไปโดยที่องค์กรนั้นยังไม่มีความพร้อมทั้งในส่วนของบุคลากร โดยเฉพาะความน่าเชื่อถือของหน่วยงาน ขาดประสบการณ์ ความโปร่งใส ถิ่นน้อย วัฒนธรรมองค์กรที่ไม่ดี เช่น ห้ามโต้แย้งผู้บังคับบัญชาเพื่อประโยชน์ทางการปกครองส่วนปัจจัยที่ทำให้ประสบสำเร็จ คิดว่าบุคลากรเป็นเรื่องใหญ่ คือต้องมีความน่าเชื่อถือ และมีศักยภาพสูง รองลงมาคือกระบวนการขั้นตอน และเทคนิคที่ใช้ประกอบกัน

นางพรพิมล เรืองกิจ, นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และนางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

● อุปสรรคก็คงเป็นเรื่องของการที่ตุลาการไม่มาร่วมในกระบวนการ ปัญหาอีกอย่างคือเรื่องของเวลา ถ้าเข้ากระบวนการก็ต้องเอาตัวเด็กไว้กับศาล ถ้าให้ประกันตัวก็จะกลับไปอยู่กับครอบครัวมันก็จะมีความรุนแรงอีก ในคดีเหล่านี้ก็ต้องเก็บเด็กไว้นอกครอบครัว ในช่วงใกล้เกลี่ยตรงนี้ศาลก็ใช้วิธีการผลิตฟ้อง เพื่อยืดระยะเวลาในช่วงก่อนขึ้นฟ้อง ตรงนี้ก็จะทำให้คดีใช้เวลาเพิ่มขึ้น

● สิ่งที่ทำให้สิ้นเรี่ยวก็คือเรื่องให้มีการขอมความกันได้ เพราะโดยสภาพของครอบครัวเมื่อให้เวลารักกัน ครอบครัวมันก็จะให้เรื่องเบาบางลง พอได้มีเวลาคิดเรื่องก็จะจบลงไปได้โดยการขอมความ

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

● หากมอง restorative justice แค่ใกล้เกลี่ยมันแคบไปกับความผิด ปัญหาอยู่ที่ตัวผู้ไกล่เกลี่ยและความพร้อม ความเข้าใจของคู่กรณีเป็นหลัก เพราะ restorative justice มันกว้างกว่านี้มาก และสภาพสังคมต้องเข้าใจกระบวนการเชิงสมานฉันท์มากกว่านี้ การมองแค่โครงสร้าง รูปแบบและกระบวนการลงโทษ สังคมยังไม่ได้เข้าใจ ดังนั้นอาจไม่ยั่งยืนและไม่สามารถแก้ปัญหาในอนาคตได้จริง อาจจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้หรือถ้าจะมองว่ามันเป็นเพียงพัฒนาการเริ่มต้นของการนำแนว restorative justice ก็ต้องยอมรับว่าใช่ แต่อย่าไปคิดว่าพัฒนาการเบื้องต้นเป็นแนวคิดที่ถูกต้อง อย่างเรื่องมาตรา 63

นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ

- ในความเห็นผม ผมไม่ค่อยเห็นด้วย

นายสรวิศ ลิ้มปริงยี

● การที่ทำให้ผู้กระทำความผิดเข้าใจผลของการกระทำนั้นแหละจะทำให้เกิดความสำนึก เพราะกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นเป้าหมายคือทำให้ผู้กระทำความผิดเข้าใจ มีการเปิดใจให้รับรู้ความรู้สึกกัน ให้เกิดการตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำ การที่เราเปิดเผยความรู้สึก ผู้กระทำผิดก็จะเข้าใจ และสำนึกในความผิดที่เขากระทำ และกระบวนการยังช่วยให้แม้แต่เหยื่อเองก็ได้มีความรู้สึกว่ามีพลังอำนาจ กลับคืน รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถควบคุมเหตุการณ์ได้บ้าง

● อุปสรรคก็อาจจะมีหลายอย่าง ตั้งแต่ความเข้าใจของคนในกระบวนการยุติธรรม เพราะกระบวนการตอนนี้ฟังชื่อแล้วดูยิ่งใหญ่ ทำยาก เป็นเอกเทศ แท้จริง ๆ ไม่ใช่มันเป็นแค่มาตรการหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น ต้องทำความเข้าใจสอดคล้องกันไป ดังนั้นการที่มันจะทำได้หรือไม่ได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือของคนในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ส่งเรื่องเข้ากระบวนการ การกำกับดูแล การตรวจสอบ ประเมินผลการปฏิบัติตามแผนฟื้นฟู แต่ความเข้าใจของบุคลากร ณ ปัจจุบันอยู่ในระดับใดยังไม่แน่ชัด แต่ยังไม่อยู่ในระดับที่น่าพอใจนัก เช่น ทนายความนั้นอาจนึกถึงผลประโยชน์ในแง่ที่ว่าความ ต้องให้คดีขึ้นศาล เท่านั้นจึงจะได้ค่าตอบแทน ดังนั้น ก็จะให้ความร่วมมือน้อย แม้แต่ผู้ไกล่เกลี่ยเองก็ต้องอาศัยคนมีทักษะและเสียสละพอสมควร

นายวันชัย รุจนวงศ์

● ในส่วนการคุมประพฤติ มีการติดตามอย่างต่อเนื่อง ในเรื่องความรุนแรงในครอบครัวไม่แน่ใจว่าจะช่วยให้ทั้งหมดจริงหรือไม่ แต่ช่วยได้บางส่วนระบบงานคุมประพฤติ มีปัญหาเรื่องงานเยอะคนน้อย มีการอบรมบ้างแต่ก็ไม่ทุกคน เพราะผู้คุมประพฤติ คุมทุกประเภทไม่ได้ คุมเฉพาะคดีความรุนแรงในครอบครัว

● ในเรื่องความรุนแรงในครอบครัว จะมีการแก้ ปัญหาด้วยจิตแพทย์ บำบัดเป็นกลุ่ม ๆ

นางกรรณิการ์ แสงทอง

● คิดว่าปัญหาความรุนแรงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับหลายส่วน โดยอาจเกิดจากผู้กระทำ เช่น บุคลิกภาพ ทักษะ หรือเกิดจากผู้ถูกกระทำเอง ตกลงกันไม่ได้เพราะไม่มีทางเลือกอื่น ผู้หญิงเขาไม่มีอาชีพ เราต้องไปฝึกอาชีพให้เขาไร่เปล่า หรืออาจเกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เขายังคิดว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ดีกัน ไม่ใช่เรื่องใหญ่อะไร ไม่มีการประสานงานกัน กฎหมายไม่ได้มีผลบังคับหรือสิ่งแวดล้อมของสังคม เพราะฉะนั้นจะสำเร็จหรือไม่ต้องไปแก้ทัศนคติ มีกองทุน งบประมาณและเจ้าหน้าที่ และคำคัญที่สุดของกฎหมายฉบับนี้ คือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเขาไม่มีคนและงานก็หนักมาก

นายรัชชัย ไทยเขียว

● หนึ่งต้องหารากของปัญหาที่แท้จริงให้ได้เหมือนกับการที่พี่น้องทะเลาะแล้วพ่อแม่เข้าห้าม เขาก็เลิกทะเลาะกันเพราะพ่อแม่มีอำนาจเหนือกว่า แต่หลังจากผู้ใหญ่ไปแล้วก็ทะเลาะกันอีก ครั้งหลังอาจฆ่ากันตายก็ได้

● ดังนั้น ตัววิทยากรเองจึงมีความสำคัญที่สุด ถ้าไม่เข้าใจจะดำเนินการไม่ได้ ไม่ใช่แค่ทีมงานเสร็จต้องสำเร็จ และเขาคนเดียวที่จะสรุปว่าได้ผลหรือไม่

● ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จคือตัวผู้ประสานงานเพราะตัวผู้เสียหายไม่ได้อะไรอยู่แล้วเสียทั้งค่ารถค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เพราะฉะนั้นผู้ประสานงานต้องรู้ว่ากระบวนการต้องไปอย่างไร

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุริ

● ต้องการบุคลากรที่มีความรู้และมีประสบการณ์อย่างแท้จริง ในปัญหาสังคม ปัญหาในชุมชน เราต้องฝึกจิตวิทยาเก่ง ๆ มีนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความรู้รอบด้าน ซึ่งหาหายากมาก

นายสรรพลสิทธิ์ กุมประพันธ์

● ขาดผู้มีความรู้ความเข้าใจ และการประสานทีมสหวิชาชีพ โดยต้องมีการหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับภูมิหลังของกลุ่มคดีด้วย ซึ่งทีมสหวิชาชีพจะต้องทำความเข้าใจก่อนมีการไกล่เกลี่ย เพื่อความเข้าใจจะหว่างกัน

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● การไกล่เกลี่ยไม่ใช่แค่จากการไปนั่งคุยกัน 2-3 ชม. ฉากเดียว เพราะว่าข้อมูลเบื้องต้นก่อนเข้าห้องจะมีส่วนช่วยให้ที่ประชุมประสบความสำเร็จ เนื่องจากว่าเป้าหมายจริง ๆ ของการไกล่เกลี่ยก็เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความรุนแรงขึ้นมาอีกและสามารถใช้ชีวิตด้วยกันอย่างมีความสุข เช่น การที่จะต้องมีการทักทายในการสื่อสาร กระบวนการจึงต้องเป็นการเสริมสร้างให้ผู้กระทำความผิดสามารถใช้ชีวิตโดยปราศจากความรุนแรงในอนาคตด้วย นอกจากนั้นแล้วยังต้องมีมาตรการทางสังคมอื่น ๆ มารองรับด้วย เช่น การให้คำแนะนำโดยคนรอบข้าง และการมีกิจกรรมร่วมกัน

นายสมชาย หอมลออ

● กลไกที่สอดคล้องกับสถานการณ์ยุคใหม่ เป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ โดยอาจเน้นบทบาทของกลุ่มประชาสังคม ให้องค์กรเหล่านี้มีบทบาทในกระบวนการสมานฉันท์ เพราะสังคมเป็นสังคมใหม่ สังคมอุตสาหกรรม สังคมพาณิชยกรรม ไม่ใช่สังคมเกษตร

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นคร

● ในประเด็นเรื่องการไกล่เกลี่ยโดยศาลอาจารย์ตั้งข้อสังเกตว่า ศาลทำได้อย่างไร

● เนื่องจากการไกล่เกลี่ย เป็นการทำให้คดีตกไปจากศาล คือ การลดคดี อันเป็นการ diversion อย่างหนึ่ง ซึ่งต้องกระทำโดยผู้มีอำนาจ แม้ว่าในปัจจุบันมีการทำเช่นนั้นในศาล แต่หากไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายบัญญัติรองรับให้อำนาจศาลกระทำการดังกล่าวได้ ศาลย่อมไม่อาจไกล่เกลี่ยได้ แต่ถ้าศาลประสงค์จะแสดงบทบาทเช่นนั้นต้องไปแก้กฎหมายให้อำนาจตนให้กระทำได้

● ฉะนั้น หากศาลประสงค์จะทำการใดต้องมีฐานมาจากกฎหมาย

● เมื่อคดีขึ้นสู่ศาลหน้าทีในการอำนวยความสะดวกยอมตกลงอยู่กับศาล ถ้าจำเลยมั่นใจว่าเขาบริสุทธิ์จริง ศาลต้องปกป้องเขาได้ แต่ในความเป็นจริงศาลทำอย่างนั้นไม่ได้ เพราะบทบาทของศาลเป็น passive แม้ใน ป.วิ.อ.มาตรา 229 บัญญัติว่า “ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะพยาน” แต่ในความเป็นจริงแล้ว ศาลไม่ได้เริ่มสืบพยานเอง แต่ศาลก็ใช้เหมือนระบบกฎหมายแพ่ง อาจารย์เห็นว่าทำไมไม่ถูก แล้วยังอยากจะทำในสิ่งที่ตนไม่มีอำนาจ

● อันที่จริง ในคดีอาญาผู้ดำเนินการจัดการจะต้องเป็นฝ่ายรัฐ โดยทุกฝ่ายของรัฐต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยผิดจริง แล้วหัวหน้าในการดำเนินคดี คือ ศาล ไม่ใช่อัยการ แต่ในความเป็นจริงอัยการถาม จำเลยถามถามซัก ถามค้าน ถามติง ในท้ายที่สุด คดีจึงยืดเยื้อ

● การสืบพยานในคดีแพ่ง คือ ป.วิ.พ. เขาเขียนว่า เมื่อถามข้อเท็จจริงต่าง ๆ แล้วให้ศาลดำเนินการได้สองอย่าง คือ

หนึ่ง “ให้ศาลถามเอง”

สอง คือ “ให้ cross exam” กัน

ที่กฎหมายบัญญัติให้ศาลถามเองได้นี้ในความเป็นจริงศาลไม่เคยทำดังเช่นว่าเลย ถ้าศาลถามเลยจะทำให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปได้เร็ว แต่ถ้าใช้วิธี cross exam กันจะทำให้กระบวนการพิจารณาดำเนินไปล่าช้า

● เมื่อพิจารณาในคดีอาญา โดยหลักแล้วศาลจะปล่อยให้คู่ความ cross exam ไม่ได้ เพราะคดีอาญาดำเนินคดีโดยหลักตรวจสอบเป็น examination doctrine แต่ในคดีแพ่งเป็น negotiation คู่ความสามารถ negotiate กันได้ เป็นผลให้ในคดีแพ่งไม่จำเป็นต้องพิพากษาตามความเป็นจริงเสมอไป เพราะถูกตัดพยานไปเยอะ เช่น ห้ามสืบพยานบุคคลแก้ไขเปลี่ยนแปลงพยานเอกสารอะไรต่าง ๆ นอกจากนั้นใน ป.วิ.พ. ให้กำหนดภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบอีกด้วย

● ผู้ฟ้องมีหน้าที่นำสืบ สองประการคือ ประการหนึ่ง “หน้าที่ที่จะนำพยานเข้ามา” กับประการที่สอง “หน้าที่ที่จะพิสูจน์ให้ศาลเชื่อ” ถ้าผู้กล่าวอ้างทำไม่ยอมแพ้คดี

● ในปัจจุบันนี้เรียกว่า “ภาระการพิสูจน์ burden of prove” แล้วต้องพิสูจน์ให้ศาลเชื่อด้วย ถ้าศาลไม่เชื่อคุณก็แพ้คดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

● นอกจากความพร้อมของคนกลางแล้วอุปสรรคที่ยังจะเป็นปัญหามากที่สุด คือเรื่องวัฒนธรรมของไทยเรา ที่ไม่อยากจะไปยุ่งกับเรื่องครอบครัวแม้ว่ากฎหมายอาจจะเปิดว่าเป็นเพื่อนบ้าน เป็นผู้พบเห็นการกระทำความรุนแรง แต่พอเอาเข้าจริงคนก็ไม่อยากจะยุ่งเรื่องสามีภรรยาทะเลาะกัน เป็นปัญหาใหญ่เลยที่พ่อแม่ทารุณลูกก็เป็นเรื่องของเข่า สามีภรรยาทะเลาะตบตีกันก็เป็นเรื่องสามีภรรยา คิดว่ายังเป็นอุปสรรคใหญ่อยู่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● ปัญหาที่คู่สามมีภรรยาจะยอมมาหรือไม่ เพราะธรรมชาติของชายไทยจะเป็นใหญ่ เป็นต่อ ในขณะที่ฝ่ายภรรยายอมมาอยู่แล้ว เพราะมีบทบาทเป็นผู้ตาม แต่การทำสิ่งใดที่จะช่วยให้ดีขึ้นเขาก็ทำ แต่สามีที่เคยก้าวร้าว เคยเป็นใหญ่ ต้องลดลงมา อันนี้อาจจะเป็นอุปสรรค และอีกอย่างคือธรรมเนียมไทยไม่นิยมให้คนกลางเข้าไปยุ่งเรื่องครอบครัวของคนอื่น

นายสุกฤษฎ์ หงส์ภักดี

● อุปสรรคคือการไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้เจรจากัน ปัจจัยที่น่าจะทำให้ประสบความสำเร็จคือลักษณะนิสัยของคนไทยเป็นคนที่ยาก ๆ และมีเหตุผล

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● ประชาชน ผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรม นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ยังไม่เข้าใจหลักของกฎหมายอย่างแท้จริง หลักของกฎหมายนี้ใช้เฉพาะความรุนแรงในครอบครัว

● หากเป็นความรุนแรงภายนอกครอบครัว น่าจะใช้กฎหมายอาญา ส่วนในครอบครัวถ้ายังกระทำความผิดซ้ำอีกควรเปิดโอกาสให้สามารถฟ้องอาญาได้ต่อ ถ้ากระทำน้อย ๆ จะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจในการกระทำต่อผู้ต่อยกว่า จึงต้องไปบำบัดหาสาเหตุ และต้องไปฟื้นฟูสภาพจิตใจด้วยการหาสาเหตุเป็นการบำบัดรักษา ซึ่งหากรักษาได้ ก็เป็นการรักษาสถาบันครอบครัวด้วย แต่หากดำเนินคดีอาญาไปเลย ก็จะกลายเป็นศัตรูกัน

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● ในภาพรวมกระบวนการนี้จะเป็นประโยชน์ในการลดจำนวนคดีลง ลดภาระของราชทัณฑ์ แล้วก็เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้สำนึก ฟันฟูแก้ไขตัวเองได้ โดยชุมชนและสหวิชาชีพมีส่วนร่วม แต่หลักเกณฑ์วิธีการต้องชัดเจนในผลที่จะต้องบังคับใช้ได้ ซึ่งจุดนี้จะต้องดูเน้นที่พฤติกรรมแวดล้อมในข้อเท็จจริงว่าจะบำบัดฟื้นฟูได้หรือไม่ โดยผู้มีส่วนร่วมมากกว่าที่จะมองที่ประเภทความผิดเป็นหลัก

12. ท่านคิดว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรนำมาใช้เพื่อไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำ ความผิดที่กระทำความผิดที่มีโทษความผิดต่อส่วนตัว หรือไม่

ท่านวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล

● ตอนแรกผมคิดว่าไม่น่าจะได้ แต่พอมาลองพิจารณาแล้วก็น่าจะได้ คือถ้าฟ้องคดีกันแล้วมีการเจรจาไกล่เกลี่ยก็ทำไป จ่ายค่าเสียหายกันไป ได้ก็มีการถอนฟ้องกัน อย่างคดีที่ขกตัวอย่างเมื่อคืนนี้คือคดีฆ่าโดยไตร่ตรองที่เขามาฟ้องเอง เขาก็ยังจะไกล่เกลี่ยกันแล้วเขาก็ถอนฟ้องไป แต่ถ้าคดีที่ถอนฟ้องไม่ได้การไกล่เกลี่ยมันก็เป็นประโยชน์อยู่ไม่ต้องมาเป็นภาระเรื้อนจำ ถ้าเกิดเราตัดสินจำคุกจำเลยไปแล้วไม่ได้มีการ

เยียวยาผู้เสียหายเลย คราวนี้รัฐก็ต้องไปจ่ายในส่วนเรือนจำ แต่ถ้าจำเลยชดใช้แก่ผู้เสียหาย เราก็ไม่ต้องไปจำคุกเขาเฉพาะความผิดที่เราเจอได้ แต่ถ้าความผิดที่รอการลงโทษไม่ได้ อย่างเช่น ช่มจีน ผ่า อย่างนี้ก็ทำไม่ได้ เว้นแต่เขามาฟ้องกันเองก็ได้ ถ้าอัยการฟ้องมานี้หมดสิทธิ์

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ และ นางสาวสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์

● จริง ๆ ที่ทำอยู่ก็ทำทั้งคดีที่ยอมความได้และยอมความไม่ได้ เพราะเป้าหมายเราไม่ได้ทำ RJ แล้วให้คู่ความยอมความกัน แต่เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

● ควรเอามาใช้ สามารถนำมาใช้ได้หมดเลย แม้แต่ความผิดต่อเจ้าหน้าที่ที่นำมาใช้ได้
● เพราะ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา และเป็นแรงจูงใจให้จำเลยอยากจะทำ
เยียวยาผู้เสียหาย

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

● จริง ๆ แล้ว คดีอาญามันใกล้เคียงได้หมด เพียงแต่ว่าตัวกฎหมายที่จำกัดดุลยพินิจในการรอกการลงโทษ หรือในการรอกการกำหนดโทษ หรือการคุมประพฤติก็มันยังไม่เหมาะสม สำหรับคดีผู้ใหญ่ ส่วนคดีเด็กไม่ค่อยมีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นคดียอมความได้ หรือคดีความผิดต่อแผ่นดินสามารถใกล้เคียงกันได้หมด สำหรับผู้ใหญ่ที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด จะเป็นคดีประมาท เช่น ขับรถประมาท ชนคนตาย ถ้าคู่ความไม่คิดใจเอาความแนวโน้มนศาลจะรอกการลงโทษ เราต้องมองความหมายอย่างกว้างของ RJ ว่าไม่ใช่การรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษอย่างเดียว แต่เป็นการทำให้ทั้งสามฝ่ายได้ประโยชน์สูงสุด และได้วัตถุประสงค์สูงสุดของการลงโทษคือ หนึ่งบ้านเมืองสงบสุข สองแก้ไขเยียวยา สามไม่เป็นศัตรูต่อกัน สิ่งทำให้ผู้กระทำความผิดไม่กลับมากระทำความผิดอีก ดังนั้น ถ้ามองอย่างกว้างกระบวนการ RJ ก็ได้ประโยชน์กันหมดทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาแผ่นดิน

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

● เท่าที่ทราบ ศาลอาญ่าใช้ โดยใช้มาตรการตามมาตรา 44/1 พยายามเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ซึ่งใช้ทั้งคดีความผิดต่อส่วนตัวและคดีความผิดที่ยอมความไม่ได้ โดยใช้มาตรการการไกล่เกลี่ย และใช้ในศาลอุทธรณ์กลาง โดยมีนโยบายชัดเจนว่านำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลอุทธรณ์ และใช้ในความผิดที่ยอมความไม่ได้ด้วยเช่นกัน

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

● เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้กับความผิดที่ยอมความได้และยอมความไม่ได้ด้วยแต่อาจต้องกำหนดเกณฑ์ความรุนแรงของความผิดที่ทำ

นางอรיתי โพธิ์พร้อม

● แม้เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน แต่จากพฤติการณ์แล้วไม่ใช่เรื่องเลวร้าย ไม่ได้เกิดจากความเลว ก็น่าจะเข้าสู่กระบวนการได้

● คงต้องมองว่าในการดำเนินคดีอาญานั้น เหตุใดจึงต้องแยกเป็นคดีความผิดส่วนตัวหรือความผิดอาญาแผ่นดิน ซึ่งคิดว่ากรณีเป็นความผิดอาญาแผ่นดินนั้นกระทบต่อส่วนรวมคงจะกำหนดผลถึงขนาดนั้นให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไม่ได้ แต่ถ้าคดีสู่ศาลแล้ว ผ่านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้วให้จำหน่ายคดีแล้วไปปฏิบัติตามเงื่อนไข ถ้าไม่ทำตามเงื่อนไข ก็ต้องกลับมาดำเนินคดีต่อไป

นายชาญณรงค์ ปราณจิตต์

● วางหลักว่าทำได้ทุกเรื่องที่มีผู้เสียหาย แม้เป็นความผิดที่อาญาแผ่นดินก็ตาม ยกเว้นว่าเป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่เห็นว่ามีเบื้องหลัง ไม่ใช่เรื่องทำผิดชั่วครั้งชั่วคราว อาจจะเป็นความผิดคดีนิสัย หรือคดียาเสพติดอย่างนี้ไม่ได้

นายสุรศักดิ์ ศิริวิเชียร

● ปัจจุบันที่ศาลก็ทำแล้ว ได้ผลด้วย เช่น คดีจำหน่ายยาเสพติดรายย่อย คดีที่ให้การรับสารภาพพอได้รับการชี้แจงถึงผลดีผลเสียให้เข้าใจกระบวนการยุติธรรมและให้จำเลยถามทุกข้อสงสัย ซึ่งจะมีผู้พิพากษาให้คำปรึกษาเหมือนทนายความ สอดแทรกขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้กระทำความผิดเอง นี่เป็นการแบบทางการ สำเร็จมาแล้ว 9 ใน 10

นางพรพิมล เรืองกิจ, นางรัตนว ชินบุตรานนท์ และ นางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

● ตรงนี้น่าจะทำ เพราะการสมานฉันท์มันก็เป็นเรื่องที่ดีอยู่แล้ว แต่บางคดีที่กระทบกระเทือนต่อสังคมมากก็ไม่สมควร เช่น คดีฆ่า โทรมหญิง แม้แต่คดีเหล่านี้เด็กศาลก็ไม่ทำการประชุมกลุ่ม เพราะถ้าทำไปนี้ผู้เสียหายก็จะมีความรู้สึกว่าทำไมคดีรุนแรงอย่างนี้ถึงไม่มีการลงโทษ

นายกมล คำเพ็ญ

● จริง ๆ นำมาใช้ได้หมด โดยเฉพาะถ้าเป็นกรณีที่มีผู้เสียหายยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 นั้นเข้าสู่กระบวนการ RJ ทั้งหมดเลย แม้เป็นคดีที่ไม่อาจขอความได้ โดยเฉพาะคดีข่มขืนจนคนตายโดยประมาท ซึ่งโดยสถิติเป็นคดีที่สามารถตกลงกันได้ดี ไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งกันใหม่

● แต่ต้องเข้าใจว่า แม้ทำ RJ แล้วศาลก็อาจจำคุกได้ การรอลงโทษไม่ใช่เงื่อนไขของ RJ

● ถ้ามีการให้ศาลใช้ดุลพินิจลงโทษต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ ถ้าผ่านกระบวนการ RJ มาแล้ว โดยส่วนตัวผมเห็นด้วย

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

● ควรนำมาใช้ แต่ต้องศึกษาให้ดีว่าควรเอามาใช้กับเรื่องใดบ้าง ระดับไหนอย่างไร ความเหมาะสมของนโยบายทางอาญา ต้องดูลักษณะความผิด พฤติการณ์ความร้ายแรง ผลกระทบ ถ้าเลือกเรื่องทำให้เป็นนโยบายนี้เป็นประโยชน์กับสังคม ต้องดูกระแสของสังคมด้วย ไม่ใช่ว่าทฤษฎีทำได้แล้วก็ทำไปเรื่อยคนทั่วไปอาจไม่ยอมรับ แต่ถามว่าคดีความผิดยอมความได้ทุกเรื่องใช้ restorative justice ได้หรือไม่ ก็ไม่ได้ทุกเรื่อง เช่น คอรัปชัน

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

● เห็นด้วย เพราะไปดูกระบวนการนี้จากลาวก็ชัดเจน ประสบความสำเร็จส่วนหนึ่ง เขมรก็ทำในช่วงที่ยังไม่มีระบบศาลที่ชัดเจน ญี่ปุ่นก็มีอยู่ แต่ก็ขึ้นอยู่กับสังคมไทยด้วยว่ายอมรับมากน้อยแค่ไหนซึ่งจะเป็นตัวกำหนด ไม่ใช่ชนกเทคนิคเป็นตัวกำหนด

นายวิศิษฐ์ วิสิษฐ์สรอรรถ

● ก็น่าจะเอามาใช้ แต่ต้องสามารถยืนยันให้ได้ว่าใครเป็นผู้เสียหาย ถ้าไม่มีผู้เสียหายต้อง identify ให้ได้ว่ารัฐเสียหาย และใครจะเป็นผู้เจรจา

นายสรวิศ ลิ้มปรางษ์

● มันก็ต้องขึ้นกับลักษณะด้วย เพราะบ้านเรากระดของคดียอมความไม่ได้มันก็มีหลายกรณี บางเรื่องไม่กระทบสังคมมากก็เป็นอาญาแผ่นดินเหมือนกัน ถ้าใช้แค่เกณฑ์อาญาแผ่นดินก็จะหายไป ตรงนี้สาเหตุที่เป็นปัญหาที่ถามกันอาจจะเป็นเพราะการใช้เกณฑ์แยกอยู่ที่อาญาแผ่นดินหรือไม่อาญาแผ่นดินมาจากความเข้าใจว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เข้ามาแทนกระบวนการยุติธรรมปกติ พอเข้าใจแบบนี้มันก็เป็นเรื่องใหญ่เลย แต่ว่าถ้ามองว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแค่เครื่องมือในกระบวนการยุติธรรมทั่วไป พอมองในภาพนี้ประเด็นนี้ก็ลดความสำคัญ เพราะสุดท้าย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ก็แค่ให้อาเขามาคุยกัน ไม่ได้เสียหายอะไร สุดท้ายมันก็เข้ามาสู่กระบวนการปกติ สุดท้ายศาลจะเป็นผู้พิพากษาเองว่าจะลงโทษแค่ไหน อย่างไร โดยมาตรการใด และหากเราเปิดโอกาสให้ได้คุยศาลก็จะได้ข้อมูลมากขึ้นอีกด้วยว่าได้มีการบรรเทาผลร้ายหรือไม่ อย่างไร ตรงนี้ใช้ประกอบดุลยพินิจลงโทษ พอมองได้แบบนี้ก็เห็นภาพเลยว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่ได้กระทบกระบวนการยุติธรรมปกติมากนัก ดังนั้นประเด็นจะใช้ในคดีอาญายอมความไม่ได้มันสมควรหรือไม่ จึงไม่ใช่เรื่องสำคัญเท่าไร

นายวันชัย รุจนวงศ์

● ควรนำมาใช้กับคดีอาญาตั้งนานแล้ว ถ้ามีการเจรจาซึ่งจริง ๆ ผู้ใกล้ชิดก็ต้องไปเตรียมคดีก่อน เช่น เด็กไปพ่นสีที่บ้านทำให้เสียหาย ซึ่งดีกว่าคดีไปถึง แล้วศาลพิพากษาจำคุกแต่ให้รอลงอาญา ผู้เสียหายไม่รู้อะไรเลยแล้วก็กลับไป ถ้าเป็นคดีอุกฉกรรจ์ก็ว่ากันไปตามกระบวนการ ถ้าเป็นคดีไม่ใช่คดีอุกฉกรรจ์น่าจะ

จะให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาแก้ ปัญหา ก่อน เพราะกระบวนการยุติธรรมไทย โดยเฉพาะคดีที่ ปฎิเสธและสู้คดี จะให้แต่ละฝ่ายมาปกป้องส่วนได้เสียตนเอง ด้วยกระบวนการกล่าวหาเป็นกระบวนการแบบ ปรัชญา ถ้าหากเลือกเอาแต่สิ่งที่ดี ๆ แล้วใส่ร้ายคนอื่น ก็จะไม่พูดความจริงทั้งหมดเป็นหน้าที่ที่จะรักษาของ ตัวเอง ทำให้อีกฝ่ายมองว่าเป็นการใส่ร้าย จะมองเป็นปรัชญากัน

- การกำหนดหลักเกณฑ์ ควรจะเริ่มตั้งแต่ชุมชนขึ้นมา คดีประเภทใดที่ไกล่เกลี่ยได้ในชั้นชุมชน ประเภทใดสมานฉันท์ชั้นตำรวจ ประเภทใดในชั้นอัยการก่อนฟ้องหรือเมื่อมาถึงศาล หรือประเภทใด ไกล่เกลี่ยได้ประเภทใดไกล่เกลี่ยไม่ได้

นางกรรณิการ์ แสงทอง

- กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้ได้ทุกเรื่องแต่ผลของมันคืออะไร ไม่ได้หมายความว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องปล่อยทุกคดี มันไม่ใช่เรื่องการหันเหคดี ถ้ามันเป็นความผิดอาญา แผ่นดิน ผลก็จะต้องติดคุกเพียงแต่ผู้กระทำเกิดความรู้สึกที่ดีขึ้น ในราชทัณฑ์เองเขาก็มีความคิดที่จะใช้ วิธีนี้เหมือนกันเพราะเมื่อเขาได้รับโทษไประยะหนึ่งแล้วเขามีสิทธิที่จะได้รับการพักการลงโทษ ถ้าไม่ได้มี กระบวนการที่เตรียมชุมชน คนในครอบครัวของคนที่ถูกฆ่าจะรู้สึกอย่างไร ดังนั้นกรมราชทัณฑ์จึงคิดมาก่อน ที่มีการปล่อยตัวควรจะมีการเตรียมชุมชนระหว่างตัวชุมชนและนักโทษ โดยไปเชิญตัวคนในชุมชนเข้ามาใน เรือนจำ เราเคยมีไปถามความสมัครใจแล้วครอบครัวผู้ตายไม่ยอมเพราะที่บ้านเค้ายังกลัวอยู่ ก็เลยใช้กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้ แต่ว่ากระบวนการนี้ดีเพราะมันทำให้คนได้มีโอกาสได้พูดกัน ขอโทษกัน ได้มี โอกาสชดใช้ สามารถทำได้ทุกขั้นตอน

นายรัชชัย ไทยเขียว

- ควร เพราะ ไม่ควรจำกัดคดีอยู่แล้ว

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธิ

- ควรจะใช้เฉพาะความผิดส่วนตัว ซึ่งไม่เกิดผลกระทบในวงกว้าง แม้แต่ในคดีความผิดต่อ ส่วนตัวยังต้องเลือกบางเรื่อง ถ้าเป็นความผิดต่อส่วนตัวแต่มีลักษณะอาชญากรรมร้ายแรง เช่น ความผิดทางเพศ ก็ไม่ควรที่จะมาไกล่เกลี่ย เพราะผู้เสียหายเขาบอบช้ำมาก

นายสรรพสิทธิ์ คุมประพันธ์

- คดีความที่ขอมความไม่ได้เป็นอีกกรณีที่ใช้ได้ เพราะวิธีการนี้เป็นวิธีการแก้ไขปัญหามา ใน นิวนิทัศน์นี้แต่ก่อนจะเว้นการใช้วิธีนี้แต่การฆ่าและข่มขืนกระทำชำเรา แต่เดี๋ยวนี้ก็ได้หมดทุกกรณี ถ้า กระทำความผิดที่มีใช้ความผิดส่วนตัว คิดว่าไม่ได้นะ เช่น การเข้าเมืองออกเมืองผิดกฎหมาย หรือผิด กฎหมายปกครอง หรือเรื่องอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน มันไม่มีตัวบุคคลที่มาเกี่ยวข้องกับนอกจากผู้กระทำผิด เว้นไว้แต่คดีป่าไม้ อาจใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ เพราะชุมชนอาจได้รับผลกระทบได้คือ

จริง ๆ แล้ว การจะใช้กระบวนการนี้ต้องมีบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ร่วมด้วย เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ของคน มิใช่ตัวคนใดคนหนึ่งหรือทรัพย์สิน

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● ในบางกรณีเราใช้เกณฑ์ทางกฎหมายอย่างเดียวไม่ได้ คือใช้เกณฑ์ตามข้อเท็จจริงพิจารณาเป็นรายกรณีน่าจะเหมาะสมกว่า

นายสมชาย หอมลออ

● ความผิดต่อส่วนตัวนี้แน่นอนว่าใช้ได้อยู่แล้ว ที่นี้ความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย สังคมเป็นผู้เสียหายก็สามารถทำได้ เช่น ความผิดฐานกระทำความประมาท หรือความผิดที่เป็นกฎหมายเทคนิค เช่น การตัดไม้ในป่าสงวน

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นกร

● อาจารย์คิดว่าถ้าจะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีอาญา ก็ต้องใช้กับคดีอาญาทุกประเภท

● ข้อสังเกต ในคดีอาญาขอมความได้ ที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ไม่มีประเทศใดในโลกที่ให้สิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาได้เท่ากับประเทศไทย

● ประเทศเยอรมัน ผู้เสียหายฟ้องได้เพียง 8-9 ฐานความผิด แต่คดีเหล่านั้นถ้าอัยการเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหาย ผู้เสียหายจะตกเป็นรอง เจกเช่นเดียวกันกับประเทศไทย เช่น กรณีผู้เสียหายขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ พนักงานอัยการสามารถระงับยับยั้งได้ แต่ในความเป็นจริงไม่ใช่ ทั้งผู้เสียหายและพนักงานอัยการจะมีบทบาทในคดีอย่างคู่ขนาน (parallel) กันไป โดยหลักที่จริงต้องมีเช่นนั้น เพราะการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยนี้ดำเนินคดีโดยรัฐ ผู้เสียหายจะทำให้การดำเนินคดีของรัฐเสียไปมิได้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

● กฎหมายคือกฎหมาย ถ้ามันยังขอมความไม่ได้ ไม่น่าจะนำเอามาใช้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● เราอาจจะต้องแก้กฎหมายที่เดิมบัญญัติให้เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน มาเป็นความผิดที่ขอมความกันได้มากขึ้น บางทีบางเรื่องอาจจะขอมความได้ แต่เราใช้กฎหมายมากเกินไป ทำให้บางเรื่องดึงไป เช่น ที่ลาวกฎหมายลักทรัพย์จะกำหนดจำนวนทรัพย์สินให้ขอมความกันได้ ไม่ต้องมาตีความกันวุ่นวาย

นายสุฤกษ์ หงส์ภักดี

● ไม่แน่ใจในเรื่องของข้อกฎหมาย แต่ควรพิจารณาที่กำหนดกระบวนโทษมากกว่าการพิจารณาว่าเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือไม่

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● คิดว่ายังไม่ถึงเวลานั้น ซึ่งในอนาคตอาจจะได้ดูพัฒนาการของการใช้กฎหมายก่อน กระบวนการการทำงานตามพระราชบัญญัติ กู้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวไม่ง่าย เพราะคนไทยยังทำงานในเชิงของบูรณาการหรือเชิงสหวิชาชีพไม่เป็น วิธีการแก้คือ ผู้ที่เข้ามาอยู่ในกระบวนการนี้จะต้องรู้หลักของกฎหมาย ต้องมีการส่งต่อเป็นช่วง ๆ ไม่สามารถให้ใครรับไปคนเดียวได้ เช่น รับแจ้งที่กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ กรณีมีปัญหาทางจิตก็ต้องส่งไปกระทรวงสาธารณสุข ต้องมีที่บำบัด ขณะเดียวกันเราก็ต้องมีที่พิทักษ์สำหรับดูแลผู้ถูกระทำ แล้วก็ต้องฟื้นฟู ในเรื่องของกฎหมายต้องมีทนาย อัยการหรือ ตำรวจที่เข้าใจในการทำความเข้าใจกับคู่กรณี ซึ่งเหล่านี้นั้นก็ไม่ง่าย

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● อย่างไรก็ดี ในกรณีคดีที่ร้ายแรงมากก็อาจจะไม่ควรที่จะเอาเข้ากระบวนการเชิงสมานฉันท์ ต้องว่าไปตามกระบวนการ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาจากระดับความรุนแรง เจตนา พฤติกรรม แวดล้อมความสัมพันธ์ที่จะร่วมกระบวนการของทั้งสองฝ่าย รวมถึงโอกาสในการมีเงื่อนไขในการคุมประพฤติว่ามีโอกาสที่จะช่วยให้ดีขึ้นได้หรือไม่ พอดีจะมีวิธีที่ชัดเจนได้หรือไม่ ซึ่งตรงนี้ต้องเน้นว่าจะต้องบังคับได้จริง

13. หากท่านคิดว่า ควรนำมาใช้ ควรนำมาใช้โดยมีหลักเกณฑ์อย่างไร

นายวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล

● ก็ในคดีอาญาแผ่นดินนี้ศาลก็ยังใช้ดุลยพินิจในทางที่เป็นคุณ ถ้ามีการไกล่เกลี่ยสำเร็จในคดีอาญาแผ่นดิน อย่างน้อยศาลก็มีการไกล่เกลี่ยหรือการยอมรับผิดที่ได้บันทึกลงจากกระบวนการไกล่เกลี่ย เช่น ตกลงชดใช้ค่าเสียหาย มีการรับผิดชอบ ขอโทษกัน ก็จะใช้ประกอบดุลยพินิจในการกำหนดโทษในทางเป็นคุณแก่จำเลย หรือถ้ารอการลงโทษได้ก็จะรอ ส่วนใหญ่ผู้พิพากษาก็จะรอการลงโทษและลงโทษน้อยอยู่แล้วเพราะอย่างน้อยจำเลยได้บรรเทาผลร้ายแล้ว คิดว่าต้องรอให้ผู้เสียหายร้องขอมาในคดีที่ต้องนำสืบ ซึ่งไม่แน่ว่าจะได้อย่างที่เขาต้องการ แต่ก็มีบางส่วนไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จเช่น ผู้เสียหายจะเอา 100,000 บาท จำเลยให้แค่ 20,000 บาท แบบนี้ก็ไม่ได้มันห่างกันมาก แต่พอจำเลยเอามาวางไว้ สุดท้ายผู้เสียหายก็มาเอาทั้งนั้น ไม่มีใครปล่อย พอผู้เสียหายขอรับเงินตรงนี้ศาลก็จะใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษได้ ปกติวางเงินแล้วศาลก็ลดโทษให้เพราะจำเลยบรรเทาผลร้ายแล้ว ตรงนี้ศาลก็ลงโทษน้อยในคดีที่รอการลงโทษไม่ได้

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ และ นางสาวสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์

● จะต้องเป็นความผิดที่เยียวยาได้ ถ้าฆ่าตายไปแล้วจะเยียวยาได้อย่างไร ไม่สามารถไปดูแลครอบครัวเค้าไปได้ตลอด

● แล้วต้องไม่ใช่ความผิดที่สังคมได้รับความเสียหายจนเยียวยาไม่ได้ เพราะเราต้องคำนึงถึงทั้งสามฝ่ายเสมอ

● จะต้องไม่ใช่ความผิดติดนิสัย

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

● ก็คงต้องดูเป็นเรื่อง ๆ ไป หรือจะเขียนยกเว้นกรณีใดไว้ก็ได้ไม่เป็นไร แต่โดยหลักก็คือต้องทำได้ทุกเรื่อง เพื่อให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้รับการเยียวยา

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

● เรื่องเงื่อนไขในการนำ RJ มาใช้มันก็แล้วแต่วัฒนธรรม ถ้าเพื่อวัฒนธรรมของเรารับไม่ได้ มันก็คือไม่ได้ เช่น คดีเกี่ยวกับเพศ ในสังคมเรารับไม่ได้ อย่างกรณี ตำรวจพานักเรียนอายุสิบห้าปีไปนอนด้วยหรือกรณี ส.ว. ที่ไปมีความสัมพันธ์กับเด็กก็ไปใช้ RJ ไม่ได้

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

● เห็นว่าใช้ได้ โดยอาจมีหลักเกณฑ์กำหนดว่าคดีอย่างไรใช้ได้หรือไม่ได้ ซึ่งอาจเป็นเกณฑ์เดียวกับที่ต่างประเทศใช้ เช่น คดีที่เป็นความผิดต่อรัฐ หรือคดีที่กระทบต่อความมั่นคง นำมาใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้ คือกมองว่า การสมานฉันท์ต้องมีคู่กรณี ดังนั้นหากเสียหายต่อรัฐ คงยอมความไม่ได้

● นอกจากนี้ก็ต้องดูเกณฑ์ข้อหาหรือเกณฑ์โทษ ซึ่งคงต้องมีการศึกษากันว่าจะเป็นเท่าไร ส่วนตัวแล้ว อยากจำกัดการนำไปใช้เฉพาะบางข้อหาที่เป็นภัยร้ายแรงต่อความสงบ ความมั่นคงหรือเป็นอาชญากรรมที่ก่อความรุนแรงแก่สังคม

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

● เกณฑ์พิจารณาประเภทความผิดที่ต้องดู แต่อาจดูเฉพาะประเภทความผิดอย่างเดียวไม่ได้ คือ บางครั้งความผิดประเภทนั้นมันร้ายแรงเพราะกฎหมายกำหนดให้เป็นแต่เมื่อพิจารณาจากพฤติการณ์ที่กระทำ ความผิดประกอบมันอาจไม่ร้ายแรงก็ได้ ซึ่งเส้นแบ่งคงแบ่งยาก จะดูแต่อัตราโทษอย่างเดียวไม่ได้ ต้องดูบริบทอื่นประกอบ

● น่าจะดีหากเป็นข้อยกเว้นที่ไม่ให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ เช่น กำหนดว่าโดยหลักทุกประเภทคดีแม้เป็นความผิดยอมความได้หรือไม่ได้ก็ตามเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เว้นแต่ความผิดที่มีลักษณะบางประการ เช่น ความผิดอุกฉกรรจ์ ความผิดต่อรัฐ ความผิดที่ไม่มีตัวผู้เสียหายหรือเป็นความผิดคดีนิรภัย

นางอริติ โพธิ์พร้อม

● ต้องกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติม มิใช่ทุกประเภทคดีจะเข้าสู่กระบวนการได้ คดีบางประเภทที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดินแต่สภาพการณ์มันไม่ใช่เรื่องรุนแรง ไม่กระทบต่อสังคมในภาพใหญ่ เมื่อผู้เสียหายได้รับการเยียวยา ผู้กระทำความผิดสำนึกแล้ว ก็เป็นผลดีต่อสังคม

นายชาญณรงค์ ปราณจิตต์

● กฎหมายมีให้น้อยที่สุด เพียงเขียนว่าคดีไหนไม่พึงกระทำ เพราะเป็นความเสี่ยงต่อความปลอดภัยสาธารณะ คดีข้อโกงเป็นแก๊ง คดีกบฏ คดีก่อการร้าย คดีติดสินบน เป็นข้อควรคำนึงมากกว่า จะเป็นหลักเกณฑ์การทำงานในทางปฏิบัติจะรู้ว่าพวกนี้ฟื้นฟูได้ยาก กลับจะเป็นการถูกทำร้ายซ้ำสอง

นายสุรศักดิ์ กิริวิเชียร

● เป็นคดีที่โทษไม่สูงนัก ผู้ต้องหาเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และผู้ต้องหาไร้สารภาพ

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และนางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

● ก็น่าจะเป็นหลักเกณฑ์ที่ว่าต้องเป็นคดีไม่กระทบกระเทือนรุนแรงต่อสังคม

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

● ความร้ายแรงกับฐานความผิด ผลกระทบ ความเสียหายต่อสังคม มุมมองของสังคมมีต่อฐานความผิดนั้น ความรู้สึกของผู้เสียหายที่มีต่อฐานความผิดนั้น จริง ๆ มันวัดได้พอสมควร เช่น ความรุนแรงในครอบครัว ความร้ายแรงของฐานความผิด เช่น การทำร้ายสาหัส ติดด้วยไม้กอล์ฟ เจตนาฆ่าเป็นเรื่องราวร้ายแรง มุมมองกฎหมายไม่อยากให้สามีทำร้ายภรรยาขนาดนั้น สังคมอาจเอาเป็นเยี่ยงอย่างซึ่งมันวัดได้ แต่ในเบื้องต้นต้องทำด้วยความรอบคอบ ยุทธศาสตร์ที่ทำเอามาใช้กับเรื่องเด็ก เรื่องครอบครัว ผมเคยใช้คำว่า โรงซ่อมสามี ซึ่งจริง ๆ ก็คือ restorative justice เพราะเขาไม่อยากให้ติดคุก เลยต้องซ่อมพฤติกรรมก่อน ภรรยาเขาไม่ได้อยากมีเรื่องอยู่แล้ว แต่ก็ไม่ใช่ว่าทุกเรื่องทำได้ เช่น ดิฉันปางตายก็ใช้ไม่ได้

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

● เน้นชุมชนก่อนเพราะผมยังไม่เห็นบทบาทชุมชน เพราะถ้าไม่มีชุมชนมันเป็นแค่ไกล่เกลี่ยธรรมดา และไม่ยั่งยืน ไม่ได้แก้ไขผู้กระทำความผิดจริง ในกระบวนการ restorative justice นั้นสังคมต้องเข้ารับผิดชอบในการแก้ไขและป้องกัน ถ้ามองแค่การไกล่เกลี่ยเป็นเพียงรูปแบบ กระบวนการ ซึ่งไม่ใช่ restorative justice ที่สมบูรณ์จริง ๆ ถ้าจะพูดว่าเป็นการไกล่เกลี่ยในคดีอาญาที่พูดไป เป็นส่วนหนึ่งของ restorative justice ก็พูดได้ แต่จะพูดว่าใช้ restorative justice ที่สมบูรณ์แล้วไม่ได้ เพราะยังมองไม่เห็นบทบาทของชุมชน ดังนั้นจึงอยากเห็นบทบาทของชุมชนมากกว่านี้

นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ

● โดยหลักการก็คือ สามารถสร้างแนวทางได้หลาย ๆ แนวทาง มันไม่ได้มีแนวทางเดียว อาจจะเป็กรณีที่ผู้กระทำความผิดยอมรับสารภาพ ยินยอมชดเชยความเสียหาย ยินยอมอยู่ภายใต้มาตรการควบคุม อย่างเช่น คุมประพฤติอย่างเข้มข้น โดยที่ยังไม่ต้องฟ้องศาลอะไรทำนองนี้ ให้มีมาตรการหลาย ๆ อย่าง

นายสรวิศ ลิ้มปริงยี

● หลักเกณฑ์คงไม่ได้คู่ที่โทษ ไม่ได้คู่ที่องค์ประกอบความผิด แต่คงต้องดูลักษณะเฉพาะแต่ละคดี เช่น ระดับความอุกฉกรรจ์ ระดับความสะเทือนขวัญ ถ้ามันมากนักก็ไม่น่าจะมาทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กันได้ หรือคู่ตัวคู่กรณีที่เกี่ยวข้องคือถ้าเข้ามาแล้วจะเกิดผลดีหรือผลเสียกว่ากัน เช่น เอกฉันท์เป็นเป้าหมายกับพ่อค้าหาบเร่ขายหาบทางเสนมาพูดคุยกัน โดยสภาพแล้วคู่กรณีมีระดับอำนาจต่างกันมากถึงเข้ามาก็ไม่ประสบผลอยู่แล้ว ดังนั้น จะใช้ก็ต้องดูเนื้อหาของคดีกับคู่กรณีมากกว่า

นายวันชัย รุจนวงศ์

● ทุกเรื่องที่ไม่ใช่คดีอุกฉกรรจ์ขึ้นอยู่กับนโยบาย ซึ่งเห็นว่าคดีทุกเรื่องที่จำคุกไม่เกิน 5 ปี และเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย ไม่ว่าจะมิใช่ผู้เสียหายจริงหรือผู้เสียหายเชิงสัญลักษณ์ เช่น คดีทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ ผู้เสียหายจริง ทำได้ทั้งนั้น

นางกรรณิการ์ แสงทอง

● ต้องสร้างคู่มือแนวทางให้ชัดเจน บทบาทของคนกลาง ปรัชญา หลักการ คนกลางต้องมีความรู้ ว่าทำอะไรถึงเป็นคนกลางที่แท้จริง ต้องให้ชัดว่าเริ่มอย่างไร จบอย่างไร ต้องคิดถึงผลด้วยว่าทางแพ่งและอาญาเป็นอย่างไร โดยหลักการความผิดส่วนตัวทำให้คดีอาญาลดลง ความผิดต่อแผ่นดินก็ยอมไม่ได้ เพียงแต่ว่าต้องมาแบ่งบทกันใหม่ระหว่างตำรวจ อัยการ ศาล

● กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่ใช่การตัดคนออกจากสังคมเพราะเขาเชื่อว่ามันไม่ได้ผลแล้วและทำให้ต้นทุนของรัฐเสียหายไป ผู้ที่กระทำความผิดด้วยความจำเป็น ความพลั้งเผลอ ไม่ได้เป็นโจร โดยสันดานควรได้รับการให้อภัย หลักการคือดูจำนวนโทษว่าสามารถยุติในชั้นใด ได้บ้าง ในชั้นชุมชน พนักงานสอบสวน อัยการ ศาล โทษบางอย่างเขาไม่อยากไปแจ้งความเขาก็สมานฉันท์กันได้ ในชุมชนก็เป็นสิ่งที่ดี

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุริ

● น่าจะนำมาใช้ได้ในเรื่องความรุนแรงในครอบครัวที่ไม่ใช่อาญาแผ่นดิน ทำร้ายกันธรรมดา และจำกัดขอบเขตแนวทางการทำงานที่ชัดเจนว่าจะใกล้เคียงได้ขนาดไหน และมีบุคลากรที่มีความสามารถ และควรจะเริ่มที่ความผิดที่มันเป็นความผิดขั้นมูลฐานไม่มีผลกระทบ ทำเป็นกลุ่มเล็กก่อน ไม่ใช่ทุกความผิดที่นำมาใกล้เคียง

นายสรรพสิทธิ์ กุมประพันธ์

● แต่ละกรณีมีแนวแตกต่างกันไป ก็จะต้องมีทุกแนวทุกอัน แต่ว่าจะได้มากได้น้อยแล้วแต่ ซึ่งต้องให้ผู้กระทำความผิดเยียวยาชดเชยในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายในเชิงทรัพย์สิน หรือจะเป็นความเสียหายในทางจิตใจด้วย กรณีใดที่ผู้กระทำความผิดไม่อาจเยียวยาได้ ก็ควรให้กองกลางของรัฐเป็นผู้

เยียวยาแทน ซึ่งอาจออกมาในรูปของประกันภัยทางสังคม หรือการเฝ้าระวังทางสังคม หรืออยู่ในรูปของพระราชบัญญัติจ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้เสียหายหรือผู้ถูกดำเนินคดีอาญาโดยมิได้กระทำความผิดโดยให้ทุกคนในสังคมจ่ายเบี้ยประกันผ่านภาษี ซึ่งต้องมีการให้บริการทางรัฐอย่างน้อย 3 คน คือ นักจิตวิทยาทั้งของเด็กของผู้ใหญ่ นักสังคมสงเคราะห์ และผู้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● อาจใช้เกณฑ์ทางกฎหมายแต่ควรประกอบกับข้อเท็จจริงแต่ละคดี เช่น กระทำโดยไม่เจตนา หรือทำความผิดเป็นครั้งแรก หรือบางคดีที่ไม่มีผลในทางปฏิบัติเช่นความผิดเกี่ยวกับเพศที่แม้ว่าจะมีการลงโทษผู้กระทำผิดก็ตามแต่ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดก็ยังคงมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันอยู่

นายสมชาย หอมลออ

● หลักเกณฑ์ต้องสอดคล้องกับเป้าหมายคือต้องการให้ทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจกัน ซึ่งการที่จะเข้าใจกันก็คงไม่ได้หมายความว่า เป็นเรื่องเงินเรื่องทองอย่างเดียว เรื่องการสำนึกผิด การขอโทษก็จะมีส่วนด้วย เนื่องจากพอเข้าใจกันแล้วก็จะไม่ให้คนที่กระทำความผิดได้ใจหรือไปทำซ้ำอีก จึงต้องมีกระบวนการในการคุมความประพฤติ กระบวนการในการบริการชุมชนซึ่งก็ต้องให้สมเหตุสมผล

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นกร

1. ให้นำกระบวนการชะลอการฟ้อง (diversion) มาใช้ จากนั้นอาจารย์ได้ตอบคำถามเรื่องถ้านำมาใช้ในคดีอาญาแผ่นดินซึ่งขอมความกันไม่ได้ มันจะ ไม่เป็นการกลับหลักที่เราคิดกันว่าคดีอาญาแผ่นดินนั้นขอมความกันไม่ได้หรือ เพราะหากคดีนี้เนื่องด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แล้วก็ขอมไม่สามารถเอาผิดกับผู้กระทำความผิดได้จนสุดสายกระบวนการ

● คือหลักอยู่ที่ว่าปัจจุบันต้องการใช้ “กระบวนการ diversion” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดคดีขึ้นสู่ศาล ไม่ใช่นำคดีทุกอย่างขึ้นสู่ศาล อาจารย์เล่าว่าท่านเคยกล่าวไว้ว่า “คดีในศาลแขวงมีคดีสัพเพเหระเยอะไปหมด เราจะมาสั่งไม่ฟ้องกันให้หมดจะดีไหม? แล้วเรื่องไหนที่เราเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ควรลงโทษเท่านั้นถึงจะสั่งฟ้องไปนอกนั้นเราอาจจะใช้วิธีการสั่งไม่ฟ้อง ชะลอการฟ้อง คุมประพฤติ หรืออะไรก็ได้แล้วแต่” แต่ทุกคนไม่เห็นด้วยกับอาจารย์จึงไม่สามารถเขียนเป็นนโยบายได้

● ในต่างประเทศคดีส่วนใหญ่ จะถูก diverse เกือบหมด เว้นแต่คดีที่ร้ายแรงจริง ๆ เห็นสมควรลงโทษเท่านั้นถึงสั่งฟ้องไป เนื่องจากเห็นว่าควรใช้อำนาจตุลาการมาจัดการกับปัญหา

● สำหรับคดีที่ฟ้องศาลไปแล้วอาจจะ enlighten อย่างถ่องถี่องกฎหมายไทยก็ได้ เพราะถ้าปล่อยไว้คดีขึ้นสู่ศาลมากค่าใช้จ่าย (cost) ที่รัฐต้องจ่ายมันก็สูง ตั้งแต่ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ แล้วยิ่งถ้าคดีขึ้นสู่ศาลฎีกาค่าใช้จ่ายยิ่งสูง เพราะเงินเดือนผู้พิพากษาศาลฎีกาคนหนึ่งแสนกว่าบาท ยิ่งคดีมากจำนวนผู้พิพากษาที่ใช้พิจารณาพิพากษาคดีก็ต้องมีมากตามไปด้วย ปัจจุบันมีผู้พิพากษาศาลฎีกาในประเทศไทยเกือบร้อยคน

● หากนำค่าใช้จ่ายเหล่านี้เอามาปรับศาลล่างให้ดี เอามาปรับกระบวนการ diversion ให้มันจะสามารถแก้ปัญหาได้เยอะ ต้องใช้ภาษีประชาชนที่เสียให้อย่างคุ้มค่า

2. แล้ววางมาตรการตรวจสอบอำนาจอัยการว่าจะให้เป็นอย่างไร ไม่ใช่มองแต่มิติเชิงอำนาจ

ทั้งนี้ กระบวนการตรวจสอบถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ โดยในที่นี่หมายถึง ต้องตรวจสอบอย่าง accountability

● accounted นี่คือ accounted ต้องคัดกรากนอก เช่น เมื่อเดิมตำรวจเขาออกมาชี้แจงได้เอง แสดงว่าตำรวจไม่ accountability ต่อใคร แต่ตอนนี้ตำรวจ accounted ต่อศาล

● แต่การตรวจสอบระหว่างองค์กรภายในด้วยกันไม่เรียกว่า accountability เพราะมันเป็นเรื่องระบบภายในของราชการ

● ฉะนั้น เราต้องสร้างกระบวนการ accountability ให้ดี กระบวนการอะไรก็ตามที่จะนำมาใช้จำเป็นต้องคิดถึงเรื่องนี้ก่อน ถ้าไม่มี accountability ต่อใคร ไม่ว่าพนักงานอัยการ ศาลหรือใครก็ย่อมทุจริตได้

● ในสมัยที่อาจารย์เป็นอัยการสูงสุด ท่านมีนโยบายหนึ่งคือ “เปิดห้อง” หมายความว่าใครจะเดินเข้ามาพบ เรื่องอะไรก็ได้ โดยพร้อมที่จะตอบทุกคำถาม ไม่ว่าจะเป็นนักข่าว นักหนังสือพิมพ์มา ก็ยินดีต้อนรับ อาจารย์ยังบอกพวกเขาด้วยว่า “การที่พวกคุณมาพบผม ทำให้ผมทำงานสบายขึ้น เพราะผมอยู่ในสายตาของพวกคุณ แต่ถ้าผมไม่ยอมให้พบเลย ผมอาจจะเสียคนแล้วทีนี้” เป็นการสร้าง Public Accountability

● อาจารย์แนะนำว่าต้องไปค้นคว้าว่าวิธีการตรวจสอบว่าจะทำได้อย่างไร เช่น

1. ถ้าตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกหรือ

2. ตรวจสอบโดย public แต่ส่วนตัวอาจารย์คิดว่า “Public Accountability หรือการตรวจสอบโดยประชาชน” นี้แรง ท่านว่านี่คือการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจ

● แต่การที่อัยการสั่งไม่ฟ้องให้ ผบ.ตร. แย้งไม่ใช้การถ่วงดุลอำนาจ เพราะเป็นเจ้าพนักงานเหมือนกันราวกับดูหน้าปะจุมก เนื่องจากถ้าอาจารย์เป็นอัยการสูงสุดที่สนิทกับ ผบ.ตร. ก็อีกอย่างหนึ่ง แต่ถ้า ผบ.ตร. ไม่ชอบผมก็ออกมาอีกอย่างหนึ่ง

3. ควรเลิกการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายด้วย เพราะผู้เสียหายทำให้คดีของรัฐเสียหายเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น ในคดีการกระทำความผิดอันเนื่องมาจากการใช้เช็กซึ่งเป็นความผิดอาญาอันยอมความได้ ผู้เสียหายในคดีนี้ต้องการเงินของตนคืน พอได้เงินแล้วผู้เสียหายก็ถอนคำร้องทุกข์ เป็นเหตุให้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาระงับไป คดีสิ้นสุด จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้กระบวนการยุติธรรมที่ไม่ชอบแต่ก็ยังยอมให้ใช้อยู่

● ในความเป็นจริง สำหรับคดีเช็กในอดีต ที่ตำรวจสามารถจับได้เองไม่ต้องขอหมายจากศาล ก็มักจะจับในเย็นวันศุกร์ หากไม่นำเงินมาจ่ายก็จะถูกขังอยู่จนกว่าจะวันจันทร์ถึงจะมีสิทธิประกันตัวได้ เมื่อผู้ต้องหาเดือดร้อนก็ต้องเงินมาชำระแก่เจ้าหน้าที่ พอเจ้าหน้าที่ได้รับชำระหนี้ก็ถอนคำร้องทุกข์ ทำให้คดีเสร็จสิ้นไป ย่อมเห็นได้ว่าเป็นการใช้กระบวนการยุติธรรมที่ไม่ชอบเกิดขึ้นซึ่งเกิดขึ้นจำนวนมาก

● อีกตัวอย่างหนึ่งในคดีหมิ่นประมาท ในการนี้อาจารย์เขียนบทความลงหนังสือ เรื่อง “เมื่ออำนาจรัฐตกเป็นของผู้เสียหายในคดีความผิดฐานหมิ่นประมาท” มีการกล่าวถึงตัวอย่างคดีหมิ่นประมาทหลายคดี เช่น

1) คดีของคุณสุนัย มโนมัยอุดม ที่ถูกกล่าวหาว่าหมิ่นประมาทคุณทักษิณ กระทำที่กรุงเทพฯ แต่ผู้เสียหายไปแจ้งความร้องทุกข์ที่ อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แม้ว่าจะไม่ไกลเท่าใด แต่อาจารย์ให้ข้อสังเกตว่าทำไมจึงไปแจ้งความถึงที่นั่น เหตุใดจึงไม่ไปแจ้งความตรงที่เกิดเหตุ นั่นคือสถานที่ตั้งของกรมสอบสวนคดีพิเศษที่เตาปูน

2) คือ คดีนายเสรีพิศุทธิ์ เตมียาเวส กล่าวหาว่านายวิฑูรย์ เดชกุญชร เดิมเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจว่าหมิ่นประมาทท่าน กระทำที่กรุงเทพฯ แต่ผู้เสียหายไปแจ้งความดำเนินคดี ที่อำเภอยะนิง จังหวัดปัตตานี เป็นการใช้สิทธิทำให้นายวิฑูรย์ เดชกุญชร เดือดร้อน

● แล้วตอนนี้การแจ้งความผิดฐานหมิ่นประมาทที่เจอกันในหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นความผิดธรรมดา แต่ผู้เสียหายกลับไปแจ้งความร้องทุกข์ที่ราชอาณาจักร ผู้ถูกกล่าวหาต้องไปตามแก้คดี เป็นการใช้กฎหมายแกล้งคนอื่น ฉะนั้น ควรจะเลิกให้ผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องคดี

● จากนั้นอาจารย์ก็ตอบคำถามถึงในบางคดีที่อัยการสั่งไม่ฟ้องแล้ว แล้วผลสุดท้ายพอผู้เสียหายไปฟ้องเองกลับกลายเป็นไป อย่างคดีเชอร์แอน จะแก้ไขอย่างไรนั้น ท่านเห็นจะต้องตรวจการอำนาจของอัยการให้ดี แทนที่จะให้อำนาจผู้เสียหายมาฟ้องคดีอาญาได้แต่ไม่วางมาตรการตรวจสอบอำนาจอัยการนั้น เห็นว่าไม่ชอบ เพราะไม่มีประโยชน์ในการแก้ปัญหา

● นอกจากนี้ในระดับสากลไม่มีประเทศใดในโลกที่ให้ผู้เสียหายฟ้องได้ เพราะคดีอาญาเป็นเรื่องของรัฐ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

● นอกจากกฎหมายจะเปิดให้ อย่างที่อาจารย์บอกมันต้องมีการปรับโครงสร้างทางกฎหมาย ถ้าเห็นว่าบางคดีที่ขอมความกันไม่ได้ แต่คุณเห็นว่ามันน่าจะใกล้เคียงได้ก็ต้องมีการปรับแก้กฎหมาย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● บางเรื่องก็มีทางออก อย่างถ้าเป็นคดีทำร้ายร่างกายที่ขอมความกันไม่ได้ ตำรวจก็มีระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่เกี่ยวกับเด็กสตรี ซึ่งวางระเบียบว่าคดีอย่างนี้ให้ถือว่าตำรวจรับปรึกษา เมื่อปรึกษาแล้วได้ความอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น ถ้าหากเขาอยากแจ้งความก็รับแจ้งความ เป็นต้น

นายสุกฤกษ์ หงษ์ภักดี

● ใช้เกณฑ์การกำหนดโทษ และต้องพิจารณาว่าการใกล้เคียง เป็นการใกล้เคียงขั้นตอนใด เพราะถ้าลงบันทึกประจำวันแล้วมันก็ต้องส่งฟ้องแล้ว ซึ่งควรจะต้องใกล้เคียงตั้งแต่ขั้นพนักงานสอบสวนแล้ว

● ถ้าศาลให้ผู้ต้องหาประกันตัวอย่างนี้แสดงว่าคดีนั้นเบา ให้สมานฉันท์ได้ แต่ถ้าศาลไม่ให้ประกันตัวก็แสดงว่าคดีอาจไปข่มขู่พยาน ทำให้รูปคดีเสียได้ ตรงนี้ก็ให้สมานฉันท์ไม่ได้ เพราะจริง ๆ แล้วมันก็น่าจะใกล้เคียงกันนอกศาลก็ได้ แล้วจ่ายค่าสินไหมไปก็จบ

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● หากเป็นความรุนแรงภายนอกครอบครัว น่าจะใช้กฎหมายอาญา ส่วนในครอบครัวถ้ายังกระทำความผิดซ้ำอีกควรเปิดโอกาสให้สามารถฟ้องอาญาได้ต่อ ถ้ากระทำบ่อย ๆ ต้องไปบำบัดหาสาเหตุ และต้องไปฟื้นฟูสภาพจิตใจด้วย กรณีที่กระทำไปโดยสันดาน ซึ่งเป็นการกระทำบ่อย ๆ คิดว่าไม่ควรใช้วิธีนี้

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● พิจารณาเหมือนข้อที่แล้ว โดยต้องเพิ่มเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัวในการพิจารณาด้วย รวมถึงกรณีผู้กระทำความผิดเป็นผู้สูงอายุซึ่งนำไปให้อาสาด้วย เพราะบางครั้งผู้สูงอายุได้รับการทอดทิ้ง อาจจะไปขโมยของ เป็นจุดที่ควรใช้กระบวนการสมานฉันท์เข้ามาใช้ด้วย นอกจากเด็กเยาวชน และครอบครัว

14. ท่านคิดว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมในศาลยุติธรรม เรื่องใดบ้าง และภายใต้เงื่อนไขอย่างไร

นายวัชรินทร์ ป้างเอกวิญญูสกุล

● ใช้ในคดีอาญา ใช้ได้ทุกเรื่อง แต่ผลจะเป็นอย่างไรก็ต้องดูไป ถ้าฟ้องเองแล้วตกลงกันได้ก็ถอนฟ้อง ถ้าอัยการฟ้องมาตกลงกันได้ก็ให้ศาลใช้ดุลยพินิจลงโทษที่เป็นคุณแก่จำเลยเพราะตกลงกันได้ นั่นอย่างน้อยผู้เสียหายได้รับการเยียวยาแล้วก็ไม่ควรลงโทษจำเลยเหมือนคดีปกติ

● ความน่าเชื่อถือของสถาบันมีความสำคัญมากกว่า ถ้าหน่วยงานอื่นไปทำก็ไม่ค่อยสำเร็จ แต่ศาลทำนี้ได้เพราะต้นทุนของศาลนี้สูง มีความศรัทธา น่าเชื่อถือสูง ถ้าให้หน่วยงานอื่นทำบางทีก็เป็นช่องทางของการทุจริตได้ ถ้าจะให้หน่วยงานอื่นทำตรงนี้ได้ แต่ต้องสร้างความน่าเชื่อถือด้วยอย่าให้ระบบมันเสียไป อีกอย่างถ้าให้หน่วยงานอื่นทำสุดท้ายถ้ามันจำเป็นต้องใช้มาตรการลงโทษมันก็ต้องมาที่ศาลอีก หน่วยงานอื่นไม่สามารถลงโทษได้อยู่แล้ว

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ และ นางสาวสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์

● โดยหลักก็คือนำมาใช้ได้กับความผิดที่สามารถที่จะเยียวยาได้

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

● ใช้กับทุกเรื่อง ดีหมด แม้แต่เรื่องระดับประเทศก็ควรนำมาใช้

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

● สามารถนำมาใช้ได้ในทุกเรื่องโดยเฉพาะในคดีอาญา แต่ในทางแพ่งจะไม่ใช้กระบวนการที่เรียกว่า RJ แต่จะเป็น ADR ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในหลักการ และวิธีการ

นายสิทธิศักดิ์ วนะขกิจ

● หากกระบวนการยุติธรรมของไทยอยากนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ไม่ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกหรือใช้คู่ขนานกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก การจะให้เกิดผลได้หรือเป็นที่ยอมรับได้ก็จะต้องแก้กฎหมาย แต่จะแก้อย่างไรนั้นคงต้องพูดคุยกันอย่างมากในหลายระดับเพื่อหาความเหมาะสมในการบังคับใช้

● ความเห็นเบื้องต้นว่าจะดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในความผิดใดได้บ้าง ต้องดูทั้งเกณฑ์โทษ เกณฑ์ข้อหา ประวัติของผู้กระทำความผิด ส่วนปัญหาว่าศาลจะมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจเพียงใดนั้น อาจจะใช้หลักการเดียวกันกับ มาตรา 152 พระราชบัญญัติขงเสพติคฯ ว่าศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดเพียงใดก็ได้ ซึ่งอาจเป็นทิศทางหนึ่งในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

- ควรมีการกำหนดรูปแบบ วิธีการหรือมาตรการให้ชัดเจน
- ทำให้ชัดเจนเป็นกฎหมายเลย และต้องมีภารกิจในทางธุรการที่ต้องประสานงานการทำงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยเพราะหากไม่มีเจ้าภาพมาหนุนก็จะสำเร็จได้ยาก

นางอภิรดี โพธิ์พร้อม

● นำมาใช้ได้ในคดีเด็กและคดีครอบครัวและน่าจะได้ผลมากกว่า แต่ในคดีอาญาเอามาใช้ได้ในคดีบางประเภท สำหรับผู้กระทำความผิดบางคนที่ไม่ควรติดคุก แต่หลักเกณฑ์การแบ่งประเภทคดี ไม่เห็นด้วยการแบ่งโดยอัตราโทษ

นายชาญณรงค์ ปราณีจิตต์

- ได้ทุกเรื่องแต่คดีบางประเภท เช่น คดีอุกฉกรรจ์ คดีความผิดต่อรัฐ คดีก่อการร้าย เป็นต้น

นายสุรศักดิ์ ศิริวิเชียร

● ควรใช้ในช่วงตอนพิจารณาคดี โดยที่ให้ศาลชี้แจงถึงผลดีผลเสียให้เข้าใจกระบวนการยุติธรรม และให้จำเลยถามทุกข้อสงสัย ซึ่งจะมีผู้พิพากษาให้คำปรึกษาเหมือนทนายความ สุดท้ายขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้กระทำความผิดเอง

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และนางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

● ก็เอามาใช้แต่ในคดีอาญานี้แหละ เพราะถ้าเป็นคดีแพ่งมันก็จะเป็นเรื่องการไกล่เกลี่ยซึ่งก็ทำกันอยู่แล้ว มันไม่มีผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดให้ต้องมีการเยียวยาแก้ไข สร้างความเข้าใจกันเหมือนคดีอาญา

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

● ความผิดอาญาที่เหมาะสม อะไรที่สาธารณชนรับได้ให้ทำ restorative justice มีกระบวนการกฎหมายรองรับ ให้ศาลสามารถใช้ restorative justice ได้ การมองว่าแยกตำรวจ อัยการ ศาล ควรทำอะไร ไม่ค่อยตรงกับความเป็นจริง เพราะเวลามีการกระทำความผิด ผู้เสียหายจะมองเป็นภาพเดียวว่าเมื่อเกิดการกระทำความผิด ทำอย่างไรที่จะแก้ปัญหาในชีวิตเขาได้ การที่เราทำแยกส่วนมันก็ไม่ตรงมาตั้งแต่แรกแล้ว กระบวนการยุติธรรมสามารถเข้ามาเยียวยา คุมประพฤติ ปรับปรุง restorative justice สามารถทำได้ทุกชั้น

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

● ถ้าเป็นไปได้อยากจะพัฒนาให้เป็นอีกแนวทางหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่เกาะติดกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่เช่นนั้นมันจะเป็นแบบลึกลับปิดกั้น เพราะโครงสร้างของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ใช่โครงสร้าง restorative justice เหมือนกับพยายามเอากฎประชุมกลุ่มครอบครัวไปใส่ไว้ในพระราชบัญญัติฯ เด็ด ซึ่งแนวคิดทั้งระบบไม่ใช่ และตอนนี้เราก็ไปเกาะติดกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อย่างนี้ก็เหมือนกันเราพยายามจะแก้ เสริม เติม ตกแต่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นกระแสหลัก อย่าพยายามเข้าไปแทรกเลย เพราะติดเงื่อนไขเรื่องหลักการและหลักปรัชญาที่แตกต่างกันและทำให้คนเข้าใจ restorative justice ว่าเป็นเพียงการไกล่เกลี่ยและการบรรเทาโทษเพียงอย่างเดียว

นายวิษณุ วิษณุสรรรถ

● โดยหลักการแล้วคดีหลายๆคดีมันควรที่จะถูกสกรีนออกไปก่อนที่จะมาถึงศาล แต่ก็จะมีคดีบางส่วนที่เข้าไปสู่ศาลและสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ สมานฉันท์ ก็คือ ถ้าศาลสามารถที่จะไกล่เกลี่ยได้ สามารถที่จะทำให้คนรู้สึกผิดและยอมรับผิดได้ มันก็สามารถดำเนินควบคู่ไปกับการดำเนินคดีได้

นายสรวิศ ลิมปประดิษฐ์

● จริง ๆ แล้วมันก็เอามาใช้หมดไม่ได้ เช่น ในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ โดยสภาพมันจะมาเข้ากระบวนการกันไม่ได้ เช่น ศาลภาษีทำไม่ได้แน่ เพราะรัฐคงไม่มาคุยกับคนหนีภาษีแน่ ๆ แต่ศาลแรงงานนี้อาจจะเหมาะสม เหตุที่ตอบแบบนี้บางที่ต้องถามเชิงปฏิเสธด้วยว่ามีเหตุผลอะไรที่ศาลยุติธรรมไม่ควรใช้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มันมีอะไรที่มันไม่ดี จริง ๆ หลาย ๆ ส่วนก็ทำอยู่แล้ว เช่น คดีแพ่งทั่ว ๆ ไปก็ทำการไกล่เกลี่ยกันอยู่แล้ว

นายวันชัย รุจนวงศ์

● การรอลงโทษ เป็นกระบวนการสมานฉันท์ เมื่อไกล่เกลี่ยเสร็จแล้ว ต้องทำข้อตกลงและในข้อตกลงต้องมี sanction ถ้าไม่ทำก็ไม่เอาจริง ถ้าไม่จ่ายค่าเสียหายก็ลงประจำวันไป ถ้าเป็นอัยการก็เป็นเรื่องของการชะลอการฟ้อง

นางกรรณิการ์ แสงทอง

● ใช้ได้ทุกขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ชุมชน อัยการ ศาล เจ้าพนักงานคุมประพฤติ โดยแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลนั้นทำได้ แต่ไม่ควรที่จะให้ศาลทำเอง แต่ควรเป็นผู้ประนอม เพราะบทบาทของท่านมีหน้าที่พิพากษา ไม่ได้ทำให้คนเขาปรองดองกัน สรุปแล้วก็คือทำได้ทุกกระบวนการให้เขาสามารถตกลงกันได้จริงภายใต้อำนาจที่เขาไม่ใช้เพราะอำนาจที่เหนือกว่า ถ้ามองในกระบวนการของศาล ศาลค่อนข้างจะมีอำนาจ แน่แน่นอนว่าศาลไม่ควรเข้ามาทำเอง อาจจะใกล้เคียงก็เป็นเรื่องของท่านแต่ไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพราะการที่ศาลไปใกล้เคียงอาจทำให้เกิดคดี แต่ระวังเรื่องปัญหาความใจมันจบจริงหรือไม่ ทำให้คู่กรณีระงับข้อพิพาทได้จริง ๆ หรือไม่

นายรัชชัย ไทยเขียว

● ควรนำมาใช้ แต่บางคดีควรให้กระบวนการตั้งต้นเข้าไปดำเนินการ ส่วนคดีที่โทษเกิน 7 ปี ให้มาที่ชั้นศาลซึ่งตอนนี้ศาลเขาพยายามที่จะทำเรื่องใกล้เคียง ผมก็เห็นด้วย แต่ผมมองว่าถ้าคดีเกิน 7 ปี ศาลที่จะใกล้เคียงอาจส่งมาให้กระบวนการตั้งต้นเป็นคนทำก็ได้ แต่ไม่ใช่ว่าทุกคดีศาลทำหมด ควรไปหุ้มกับคดีที่สำคัญ ๆ ถ้าศาลจะทำให้เป็นโอกาสสุดท้ายแล้ว

นายสรพสิทธิ์ คุมประพันธ์

● อย่างที่บอกไป กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หากไม่ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงจะต้องกลับเข้ามาสู่ในกระบวนการยุติธรรมตามจุดที่มันออกไป ซึ่งมีสิ่งจุดใหญ่ด้วยกันคือ ก่อนร้องทุกข์ ก่อนฟ้อง ก่อนพิพากษา และหลังพิพากษา ก็ต้องทำให้เกิดวิธีให้ปฏิบัติได้ เช่น กรณีหลังคำพิพากษา กรณีมิได้ทำบันทึกข้อตกลงก็ให้เข้าสู่กลไกเป็นต้น ก็คืออาจเป็นการคำพิพากษาที่สั่งลงโทษจำคุก โดยมีเงื่อนไขว่าหากสามารถปฏิบัติตามข้อตกลงหรือแผนนั้นได้ตามระยะเวลาที่กำหนด การที่สั่งให้ลงโทษจำคุกให้ถือเป็นอันระงับ เป็นต้น ซึ่งก็เหมือนกับการคุมประพฤติอยู่ โดยทุกฝ่ายปฏิบัติตามแผนนั้นและปฏิบัติตามครบถ้วน

● และถ้าบรรลุเป้าหมาย เพราะเป้าหมายก็คือการไม่ต้องการให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ ถ้าแก้ไขได้กระบวนการทางอาญาก็เป็นส่วนเกินแล้ว แม้ว่าคดีอาญานั้นอยู่ในศาลหรือไม่ ศาลก็ต้องจำหน่ายคดีอย่างคดีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว กล่าวคือเมื่อทำตามบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นแล้วในระยะแรก ก็อาจมีการแก้ไขข้อตกลงนี้เป็นระยะ ๆ จะเห็นว่ากฎหมายใช้คำว่าบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นเพราะไม่ต้องการให้เหมือนการใกล้เคียงประนีประนอม ถ้าใกล้เคียงประนีประนอม เมื่อตกลงก็เกิดหน้าที่แล้วก็จบอยู่ตรงนั้น ซึ่งต่างจากตรงนี้ที่ต้องปฏิบัติไปก่อนแล้วจึงจำหน่ายคดีหรืออัยการสั่งไม่ฟ้อง ซึ่งแล้วแต่ข้อตกลงว่าจะใช้เวลาเท่าใด ซึ่งการเยียวยาบางประเด็นอาจจะต้องใช้เวลานาน ซึ่งตรงนี้มีไว้ระบบเดิม ซึ่งหากไม่ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นไม่จำเป็นที่จะต้องฟ้องเป็นคดีใหม่ แต่สามารถเอาคดีเดิมมาดำเนินการต่อได้เลย จะไม่ยุ่งยากแล้วทุกฝ่ายจะสะดวกหมด

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● อาจขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ถูกระทำ และตัวผู้กระทำจะต้องสำนึกผิดอย่างแท้จริง ถ้าในคดีบางประเภทก็ควรต้องเป็นอย่างนั้น แต่มันต้องมีระยะเวลาในการติดตามผลการปฏิบัติตามคำสั่งศาล ถ้าประสบผลสำเร็จแล้วก็เสนอศาลขอให้จำหน่ายคดีภายหลัง

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นกร

● เมื่อคดีขึ้นสู่ศาลแล้ว หากโจทก์เห็นว่าการดำเนินคดีไม่เป็นประโยชน์อีกต่อไป ก็เป็นเรื่องของโจทก์ที่จะขอถอนฟ้อง ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายที่บัญญัติให้อำนาจกระทำได้

● ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ หน้าที่ในการพิจารณาขอถอนฟ้องย่อมเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ

● แม้กระนั้นการถอนฟ้องศาลจะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ ดังนั้น การถอนฟ้องจึงกลายเป็นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างศาลกับพนักงานอัยการ

● จาก ป.วิ.อ. มาตรา 35 บัญญัติว่า “คำร้องขอถอนฟ้อง จะยื่นเวลาใดก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาก็ได้ แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรประการใด” เมื่อพิจารณาว่า “แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรประการใด” จึงมีประเด็นให้ต้องพิจารณาว่า ศาลต้องรับผิดชอบหรือไม่หากปล่อยให้ถอนฟ้อง

● ส่วนความในวรรคสอง “ถ้าคำร้องนั้นได้ยื่นในภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดคำแถลงของจำเลยไว้ ในกรณีที่จำเลยคัดค้านการถอนฟ้อง ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย”

● หากจำเลยคัดค้าน ก็หมายความว่า จำเลยมั่นใจว่าตนบริสุทธิ์ มั่นใจว่าถ้าเข้าสู่คดีจะชนะ โดยหลักศาลต้องให้ความเป็นธรรมแก่จำเลย แต่ในความเป็นจริงแล้วใครจะเป็นผู้ดูแลให้เกิดความเป็นธรรมในศาลได้? ศาลสามารถดูแลความเป็นธรรมให้จำเลยได้หรือไม่?

● เพราะแท้จริงแล้วบทบาทของศาลเป็นแบบ passive กล่าวคือ ให้โจทก์จำเลยสู้คดีกันเอง ศาลไม่ได้มีบทบาทแบบ active ในการค้นหาความจริง จึงไม่อาจลงมายุติความเป็นธรรมให้แก่จำเลยในกรณีดังกล่าวได้ และหากจำเลยคัดค้านก็กลับเป็นการสร้างปัญหาในการดำเนินคดีต่อไปแก่จำเลยเอง

● เพราะฉะนั้น อาจารย์เห็นว่าทางปฏิบัติของศาลในปัจจุบันเรื่องการถอนฟ้องมีส่วนที่ผิดกฎหมาย แล้วหากนำเรื่องบทบาทของศาลมาพิจารณาประกอบกับเรื่องใกล้เคียงโดยศาลอีก ยังเป็นการผิดกฎหมายอีกกรณีหนึ่งด้วย ดังนั้น การจะทำการใดต้องมีฐานอำนาจมาจากกฎหมายที่บัญญัติรองรับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

● การคุยกัน มันสามารถทำได้ทุกขั้นตอนแม้ว่าจะอยู่ในชั้นศาลแล้ว ก็จะทำอย่างไรไม่ให้คดีมันไปถึงที่สุด แม้กระทั่งว่าคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว คู่กรณีนั้นก็อาจมาพบพูดคุยกันก็เป็นสิ่งที่ดี เพราะมันทำให้อย่างน้อยเรื่องที่ดีอยู่ในใจก็ได้มาแก้กัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● ถ้าถามว่าเห็นด้วยไหม ก็เห็นด้วยที่จะนำมาใช้ เพราะมิติของ RJ นั้นลึกซึ้งกว่าการไกล่เกลี่ยทั่วไป ทำให้เห็นไปกว่าผลที่ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ (Win Win) ทำให้รู้สึกหลุดพ้น ผลที่ต้องการไม่ใช่การชดใช้เป็นเงิน อาจจะต้องการเป็นสักดิ์ศรี แก่คำขอโทษ มีการทำบริการชุมชน (Community Service) หรืออื่น ๆ ได้ อีกมากมาย จะเห็นได้ว่าต่างจากการไกล่เกลี่ยที่แค่ตกลงชดใช้เป็นเงินแล้วก็จบ ไม่มีองค์กรมารองรับ

● ในต่างประเทศ จะใช้พนักงานคุมประพฤติ และหรือนักสังคมสงเคราะห์

● ส่วนถ้าให้ทำ RJ ในศาลก็เห็นด้วยควรทำ แต่ไม่ใช่ศาลทำเองเบ็ดเสร็จ 100% ไม่คุ้ม ฉะนั้น ศาลควรที่จะต้องใช้เครือข่ายอื่น ๆ ช่วยพิจารณา เช่น อัยการ ตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ งานคุมประพฤติเอง ตอนนี้ก็รับของงานราชทัณฑ์ด้วยอยู่แล้ว รับเรื่องพักการลงโทษของศาลเด็ก แต่ไม่ใช่ว่างานคุมประพฤติจะต้องใหญ่ขึ้น งานนี้เป็นหน่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชน นักสังคมเขาก็จะถนัดกว่าเป็นอีกอาชีพหนึ่งกว่าที่จะให้ศาลทำ

นายสุฤกษ์ หงส์ภักดี

● กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรนำมาใช้ในคดีเกี่ยวกับเยาวชน ครอบครัวและกระทำชำเรา โดยศาลควรมีดุลพินิจในการไกล่เกลี่ย แต่ไม่ควรมุ่งไกล่เกลี่ยจนอาจถูกมองว่าเป็นการลำเอียงได้

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● ควรใช้กับคดีที่เป็นคู่กรณีเป็นผู้ที่รู้จักกันอยู่ก่อน หรือคดีอาชญากรรมให้บำบัดแทน แต่หากกระทำบ่อยมันก็ไม่ควรใช้กระบวนการนี้

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● กระบวนการที่จะใช้บังคับเงื่อนไขที่ให้ไว้ระหว่างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องมีสภาพบังคับและใช้ได้จริง คือต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และต้องทำแนวทางในการปฏิบัติงานให้ชัดเจน

15. ท่านคิดว่า ควรปรับปรุง กระบวนการต่าง ๆ ในศาลยุติธรรมที่นำหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ อย่างไร และควรต้องทำแนวทางในการปฏิบัติไว้ให้ชัดเจนหรือไม่ เพราะเหตุใด

นายวัชรินทร์ บึงเจกวิญญูสกุล

● ตอนนี้เท่าที่ทราบ ทางศาลก็พยายามลดคดีออกไปทางกระบวนการนี้บ้าง อย่างน้อยก็สัก 10% ทางศาลอาญาธนบุรีเองก็คิดว่าปีนี้น่าจะได้สัก 10% ซึ่งจะเป็นประโยชน์ ศาลส่วนใหญ่ก็ทำแล้วเหมือนกัน โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยที่อบรม และขึ้นทะเบียนไว้ เวลามีการไกล่เกลี่ยก็จะเชิญมา ตรงนี้ผู้พิพากษาไม่ต้องทำ แต่ถ้าผู้พิพากษาจะไกล่เกลี่ยก็ทำได้แบบลัดลั้ง แต่ส่วนใหญ่แล้วไม่ทำเพราะเสียเวลา ต้องส่งเข้ากระบวนการ

ใกล้เคียงนอกบัลลังก์ พวกที่อบรมมาแล้วเขาเก่งที่ทำได้เรื่องแนวทางปฏิบัติศาลอาญานบุรีก็มี โดยทำเป็นระเบียบไว้แล้ว โดยระเบียบก็ทำขึ้นเองแต่ละศาล ซึ่งก็ลอกกันไปมา ส่วนกลางที่เป็นระเบียบประธานศาลฎีกาก็เป็นระเบียบหลัก ๆ เช่น คำตอบแทน ผู้ใกล้เคียง แต่ถ้าเรื่องยับยั้งนี้ศาลทำเองในแต่ละศาล

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

● จริง ๆ มันต้องแก้กฎหมายก่อน ต้องแก้กฎหมายให้ศาลมีดุลยพินิจที่สามารถที่จะนำวิธีการต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสม ที่เราขาดอยู่คือเรื่องชั้นโทษ เพราะที่เราเมื่อมันมีอยู่แค่ 5 สถาน คือ ถ้าโทษนั้นกำหนดแล้ว แล้วมันเหมาะสมมันก็ดี เช่นรอกการลงโทษ คุมประพฤติ หรือรอกการกำหนดโทษแล้วกุมประพฤติ หรือกุมประพฤติอย่างเดียว หรือให้ทำบริการสังคม ควรจะมีการกำหนดชั้นโทษหลาย ๆ อย่าง ซึ่งต่างประเทศเค้าจะมีวิธีการเยอะกว่า ของเรามันจะตึงตัว เพราะว่าฝ่ายนิติบัญญัติเค้าจะออกกฎหมายในลักษณะที่บังคับดุลยพินิจ อย่างเช่น ฆ่าคนตายโดยเจตนา จำคุก 15 ถึง 20 ปี จำคุกตลอดชีวิต หรือประหารชีวิต มันมีแค่นี้ มันไม่มีการระวางโทษที่มันยาว ที่เหมาะสม และนอกจากการมีชั้นโทษที่เหมาะสมแล้ว ก็ควรจะมีการให้ดุลยพินิจของศาลที่จะกำหนดโทษที่เหมาะสมได้ ที่สามารถจะแก้ไขผู้กระทำผิดได้ หรือว่าอาจจะมีการแก้ไขโทษภายในปี ไม่ให้มันตายตัวอย่างที่เราใช้กันอยู่ หรือยังไม่ลงโทษแต่ว่าดูไปอีกหลาย ๆ ปีว่ามีพฤติกรรมที่ดีขึ้นหรือไม่ แต่เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เพราะถ้าจะใช้ระบบนี้จริง ๆ มันต้องเข้าใจ ต้องสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งกระบวนการใกล้เคียงนั้นควรจะต้องมีตลอดสายของกระบวนการยุติธรรม คือ ก่อนฟ้อง หลังฟ้อง พิพากษา และหลังการพิพากษาคด้วย

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

● ตามหลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องพิจารณาสามฝ่าย คือ ผู้เสียหาย ผู้กระทำ ความผิด สังคม แต่แม้กรณีมีสองฝ่าย แบบ (VOM) ก็ใช้ได้ ขึ้นอยู่กับว่าสังคมกระทบหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

นางอภิรดี โพธิ์พร้อม

● เห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดทำคู่มือ เพื่อให้ทุกคนสามารถมาสู่เป้าหมายเดียวกัน แต่คู่มือนี้ให้กำหนดเฉพาะโครงสร้างให้เข้าใจวิธีการ แนวความคิดที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การนำไปสู่การทำการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่ใช่กำหนดรูปแบบกระบวนการหรือวิธีการทำการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งส่วนตัวมองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ

นายชาญณรงค์ ปรานีจิตต์

● ยกเลิกโทษขั้นต่ำ
● เปิดโอกาสให้องค์กรตุลาการยุติข้อเท็จจริงก่อนที่จะมีการฟ้องได้เพื่อเปิดโอกาสให้มีการทำ RJ ก่อนที่จะถึงขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาล

นายสุรศักดิ์ กีรีวิเชียร

- ต้องปรับปรุงแน่นอน แต่ต้องใช้เวลา สังคมไทยใช้หลักนิติศาสตร์อย่างเดียวไม่ได้ บางที่ต้องเอารัฐศาสตร์มาใช้ด้วย บางครั้งก็ต้องให้โอกาสผู้คดีมาก แต่บางครั้งก็มากเกินไปจนอาจกลายเป็นการประวิงคดีก็มี ส่วนเรื่องคู่มือการปฏิบัติงานนั้นต้องมี เป็นเรื่องของการปกครองประเทศ อาจต้องมีกฎหมายวิธีสบัญญัติรองรับด้วยซ้ำ เพราะกลไกของรัฐต้องมีกฎหมายมารองรับ

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และ นางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

- ตรงนี้ศาลเยาวชนฯ กลางทำไว้หมดแล้ว ศาลเองก็มีคู่มือ และสามารถนำไปใช้กับศาลเยาวชนทั่วประเทศ แต่ในเรื่องการสร้างเครือข่ายชุมชนให้มีการช่วยเหลือกันในสังคม ให้ชุมชนช่วยรับเรื่องต่อจากศาลช่วยเหลือเด็กที่มีการปฏิบัติตามแผนหรือไม่ ตรงนี้ในกรุงเทพฯ ยังเป็นปัญหาเพราะชุมชนเยอะและใหญ่ แต่ถ้าในต่างจังหวัดก็น่าจะทำได้

นายกมล คำเพ็ญ

- ศาลไม่ควรดูเฉพาะขั้นตอนก่อนการพิพากษานั้น ควรดูเลยไปหลังพิพากษาด้วย ว่าจำเลยสำนึกผิดจริงหรือไม่ ต้องตรวจสอบ

ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

- ในส่วนของศาลที่ผมรู้ ท่านทำมานานแล้วก่อน restorative justice จะเป็นที่ยอมรับในไทย ศาลก็นำกระบวนการที่มีอยู่แล้วไปสร้าง restorative justice ที่แท้จริง การสำนึกผิด การชดเชยเยียวยา และความปรองดองกันในสังคม ซึ่งจริง ๆ ต้องมีกฎหมายมารองรับ มีกระบวนการที่ดี ต้องรู้ระบบ คนที่รู้จริง ๆ ก็ศาล เพราะศาลทำมานานแล้ว มีพื้นฐานที่ดี มากกว่าตำรวจ อัยการ ชุมชน ซึ่งการที่ศาลมาทำเอง จัดให้เป็นระบบจะช่วยให้ restorative justice พัฒนาต่อไปได้

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

- ถ้าศาลจะทำให้ทำเป็นอีกแนวทางหนึ่งและอย่านำไปแทรกในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะจะนำไปปฏิบัติไม่ได้

- อย่างบัญญัติกฎหมายโดยที่ไม่ได้อยู่ในรากเหง้าของสังคม จะทำให้กลายเป็นเรื่องเทคนิคซ้อนเทคนิคเข้าไปอีก มี วิ.อาญา ซึ่งเป็นเรื่องเทคนิคมาก ๆ อยู่แล้ว ซึ่งไม่ใช่ธรรมชาติของสังคมไทย แต่เป็นแบบตะวันตก พอคุณมาสร้าง พระราชบัญญัติใกล้เคียงข้อพิพาท หรือพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเอาเทคนิคของต่างประเทศเข้ามาใส่อีกมันเป็นเทคนิคซ้อนเทคนิค ไม่อาจเป็นจริงในสังคมไทยที่ยังจะทำให้สับสนเข้าไปอีก

นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ

● ผมคิดว่าเรื่องการไถ่เกลียที่ผมไม่ค่อยเห็นด้วย คือพอไถ่เกลียแล้วก็หยุดการดำเนินคดีไป ความจริงมันต้องใช้ช่วงเวลาที่มียู่ วันสองวันก็ไถ่เกลียได้ ซึ่งในต่างประเทศก็ไม่ได้สร้างรูปแบบที่ชัดเจน การไถ่เกลียจึงไม่ต้องใช้รูปแบบที่เอาคนมานั่งเจรจา กัน การไถ่เกลียใช้โทรศัพท์ก็ได้ ผมคิดว่าเราเอา รูปแบบมากกว่าเนื้อหาเท่านั้นเอง

นายสรวิศ ลิ้มปริงยี

● หลัก ๆ คงไม่ใช่ปรับปรุงกฎหมาย แต่คงต้องไปดูการบริหารจัดการ คือต้องดูปัญหาเมื่อปัญหา อยู่ที่ไม่ความไม่เข้าใจในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของคู่กรณี อยู่ที่ผู้ไถ่เกลียไม่มีทักษะ หรือไม่มี ระบบรองรับเป็นกิจจะลักษณะ เป็นต้น เมื่อรู้ปัญหาตรงนี้ก็แก้ตรงนี้ เรื่องกฎหมายคิดว่าไม่มีปัญหาแล้ว มี กฎหมายรองรับอยู่เยอะ เช่น กฎหมายของมหาดไทย ตอนนี้จะแก้ปัญหามันอยู่ที่การจัดการระบบให้ ข้อพิพาทวิ่งเข้ามาสู่กระบวนการนี้มากกว่าที่ต้องทำให้เกิดขึ้นให้ได้ ตอนนี้คนมีปัญหาไปอำเภอ อำเภอเองก็ ไม่รู้จะทำยังไงเพราะมีแต่กฎหมายแต่ไม่มีระบบ ในสำนักกระจับข้อพิพาทเองก็พยายามทำอยู่โดยทำหลักสูตร ให้คนในกระบวนการยุติธรรมเข้ามาเรียน เข้ามาพัฒนาตนเองให้เชี่ยวชาญในกระบวนการไถ่เกลีย แม้แต่ การประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปเข้าใจก็ทำอยู่ จะได้สมัครใจเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตอนนี้สำนักกระจับข้อพิพาทก็ทำอยู่เพราะถ้าเขาไม่สมัครใจกระบวนการก็เดินไม่ได้ ตอนนี้มีทั้งแผนพับ วิดีโอ ทอล์กโชว์ ก็มีเพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

● ในเรื่องคู่มือถ้ามีก็ไม่เสียหาย มันก็ได้อยู่แล้วเพราะจะได้เป็นหลัก แต่คู่มือคงไม่พอเพราะอ่าน แล้วบางทีอาจไม่เข้าใจก็ได้ และกระบวนการจริง ๆ มันต้องอาศัยการดูแลและสอดคล้องอย่างต่อเนื่อง แม้แต่ คนที่อบรมไปแล้วก็ต้องดูว่าผู้ไถ่เกลียเป็นกลาง มีจริยบรรณหรือไม่ บางทีก็ไม่ได้ละเอียดแต่ถ้ามีความ รู้สึกเห็นอกเห็นใจตรงนี้มันสะท้อนออกมาในสีหน้าได้อยู่ แต่การจัดทำแนวทางหรือระเบียบศาลในเรื่อง ขึ้นตอนการไถ่เกลียตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตรงนี้ต้องขึ้นอยู่แต่ละศาล จะทำเหมือนกัน ทั้งประเทศคงไม่ได้เพราะมันขึ้นกับความพร้อม อย่างในกรุงเทพนี่ศาลมีความพร้อมมาก แต่ศาลจังหวัดไกล ๆ มันคงมีความพร้อมไม่เท่าศาลในกรุงเทพฯ ดังนั้น จึงไม่อาจกำหนดพิมพ์เขียวแล้วสร้างเป็นแนวให้ทุกศาล ทำเหมือนกันได้ แต่ที่ทำได้คือทำแกนกลาง เช่น สร้างแนวความคิดความเข้าใจในกระบวนการให้เข้าใจ เหมือนกันได้

นายวันชัย รุจนวงศ์

● กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อย่างน้อยต้องมีแนวทางที่ชัดเจน วิธีการไถ่เกลีย มาตรการในการแก้ปัญหา การประชุม การให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วม โดยในส่วนของดุลพินิจควรจะเป็นการ ทำงานร่วมกันของผู้เสียหายและผู้ต้องหาว่าต้องการอะไร เพื่อเป็นการชดใช้ในสิ่งที่ทำลงไปต่อสังคม

● ในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวของเราก้าวหน้ากว่านั้นอีก โดยชุมชนอาจเสนอว่าให้เด็กทำอะไร มีผู้ใกล้ชิดชุมชน ต้องไปในทิศทางเดียวกันวิธีการและหลักการ ข้อกำหนดต้องชัดเจน ให้ทำในคดีประเภทใดบ้าง คุณพินิจในการสั่งการแก้ปัญหา เดิมศาลไม่กล้าสั่งเท่าไร เช่น เรื่องการบริการสังคม แต่ในอังกฤษ สก๊อตแลนด์ ใช้บริการสังคมได้ 400-500 ชั่วโมง มาแทนที่โทษได้หลายอย่าง เช่น สั่งให้รับการบำบัด ตรงนี้จะเปิดมาก แต่ศาลไม่ควรใช้คุณพินิจคนเดียว และต้องพิจารณาว่าอย่างนี้แก้ไขปัญหาได้หรือไม่

นางกรรณิการ์ แสงทอง

- ไม่ทราบว่าศาลทำอะไรบ้างเลยตอบไม่ได้ แต่ท่านอาจทำหน้าที่ของท่านได้ดียอยู่แล้ว

นายรัชชัย ไทยเขียว

● ผมไม่เห็นกระบวนการของศาล ไม่รู้ว่ามีส่วนชุมชนมาด้วยหรือไม่ ไม่กล้าวิจารณ์ เพราะถ้าไม่มีผู้นำชุมชนมันอาจเป็นเพียงการไกล่เกลี่ย ไม่ใช่สมานฉันท์ ที่ผมเห็นของศาลจะเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ย ไม่ใช่มิติกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างที่ควรจะเป็น และเป็นที่ยอมรับในทางสังคมวิทยาว่าการประนีประนอม การไกล่เกลี่ย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นคนละอย่างในเรื่องเดียวกัน ถ้าทำไกล่เกลี่ยได้เต็มรูปก็อาจเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ถ้าไกล่เกลี่ยไม่ดี ได้น้อยแต่ดีกว่าไม่ได้เลย คู่กรณีอาจยังมีความโกรธแค้นอยู่ ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แต่อย่างใด

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธิ

● กระบวนการในศาลยุติธรรมนี้ ถ้าหากอยากจะใช้ต้องเปิดโอกาสให้คู่กรณีได้ร้องขอเข้ามาเพื่อจะได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในทันทีที่คดีเข้าสู่ระบบการพิจารณา ไม่ต้องรอ แล้วก็ใช้อย่างรวบรัด ถ้าหากว่าไม่เป็นผลก็ดำเนินกระบวนการพิจารณาไปตามปกติ

นายสรรพสิทธิ์ คูมประพันธ์

● อย่างที่บอกไปแล้วว่ามีตั้งแต่ก่อนร้องทุกข์ แต่อายุความต้องไม่ขึ้นกับกฎหมายทั่วไป เช่น การกระทำความรุนแรงในครอบครัวมีอายุความสั้น ยังไม่ร้องทุกข์อายุความก็ไม่นับ ซึ่งหากเข้าทำกระบวนการเชิงสมานฉันท์อาจทำให้ขาดอายุความได้ จึงต้องมีกฎหมายว่าอายุความต้องสะดุดหยุดลงและนำเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมได้ ซึ่งตรงนี้ไม่ใช่แค่แนวทางปฏิบัติเท่านั้น ต้องมีกฎหมายออกมาเลย

● นอกจากนี้การได้พยานหลักฐานจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ไม่สามารถนำมาใช้ในคดีอาญาได้ เพราะหากอนุญาตให้ทำได้ก็จะไม่มีผู้กระทำความผิดคนใดมาเข้าร่วมกระบวนการด้วย เพื่อจูงใจให้ผู้กระทำความผิดเข้าร่วมกระบวนการโดยไม่กังวลเกี่ยวกับการต้องโทษทางอาญา มีฉะนั้นผู้กระทำความผิดย่อมจะเลือกสู้คดีดีกว่าเปิดเผยพยานหลักฐานของตนให้ฝ่ายตรงข้ามรู้ ซึ่งจะต้องมีกฎหมายออกมารองรับอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการในการทำข้อตกลงต้องมีกฎหมายรองรับด้วย มิฉะนั้นจะกลาย

เป็นการกระทำเช่นเดียวกับการไล่เกลี้ยประนีประนอม เช่นเดียวกับหลักการจัดการ domestic violence ของต่างประเทศ

- มีกระบวนการที่เรียกว่า register ด้วยเพราะต้องบันทึกให้ชัดเจนเพื่อเชื่อมโยงให้ไม่ขัดกับคดีอาญา โดยมีหลักปฏิบัติที่มีใช้แค่แนวทางที่ละเอียดชัดเจน แต่ต้องยืดหยุ่นไปตามคดีและที่มาที่ไป ตามธรรมชาติของคดี แต่หลักใหญ่ต้องตรงกัน เช่น เป้าหมายคืออะไร กลุ่มเป้าหมายคืออะไร คือใคร กระบวนการในการดำเนินการจะต้องเป็นอย่างไร เหมือนกับกฎหมายวิธีพิจารณาความ ต้องมีรายละเอียด มิฉะนั้นการที่ไม่สามารถทำให้ตรวจสอบได้ (accountable) จะส่งผลให้เกิดการใช้เส้นสายเกิดอิทธิพล อันจะกลายเป็นการหลีกเลี่ยงโทษแทนการบำบัดฟื้นฟู

- กระบวนการนี้ทำหน้าที่เพียงการชี้ว่าเกิดอะไรขึ้น ใครเป็นอะไรทำอะไรในเหตุการณ์ มิได้จะมาชี้ผิดถูก พุดง่าย ๆ เหมือนกับการเอาภาพเหตุการณ์มาให้โดยให้หาสาเหตุด้วย ซึ่งจะลึกกว่าคดีอาญานุเคราะห์เกี่ยวข้องกับไม่รู้จึงอาจทำให้เกิดความผิดพลาดได้

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

- กฎหมายที่ออกมาแต่ละตัวที่ออกมา ถ้ามองในแง่ลายลักษณ์อักษรเห็นได้ว่าดีมาก แต่ในการนำไปใช้ในทางปฏิบัติมันยาก เจ้าหน้าที่ที่เปรียบเหมือนมีด ถ่วงมีดก็มีมีดหลายขนาด ถ้าเกิดกรณีแบบนี้ก็ต้องใช้มีดแบบนี้ แต่ปรากฏว่าคนทำงานก็ยังไม่มั่นใจว่าจะใช้ได้จริงหรือไม่

นายสมชาย หอมลออ

- ให้ผู้รับการช่วยเหลือมีสิทธิเลือกทนายความด้วย มิใช่ว่าเอาใครก็ไม่รู้มาเป็นทนายความให้ และต้องทำให้คนที่มาเจอจะมีโอกาสเท่ากัน ไม่ใช่ฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบอีกฝ่ายหนึ่ง และควรทำคู่มือให้ชัดเจน

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นกร

- ในกรณีของศาล ซึ่งเป็นทางผ่านหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม อาจารย์ตั้งข้อสังเกตว่าปัจจุบันศาลตรวจสอบการออกหมายดีไหม? ท่านเห็นว่าก็ไม่จริง ยกตัวอย่าง เช่น คดียิงผู้เย็น ดำรวจขอให้ศาลออกหมายค้นตอนกลางคืน แล้วไปยังผู้เย็นเขาฟังแต่สุดท้ายกลับไม่ได้อะไรเลย แล้วศาลก็ไม่ออกมาแสดงความรับผิดชอบอะไร แม้แต่ศาลจะออกมาพูดว่าต่อไปนี้ลง black list ผู้พิพากษาคณันนี้เสียก็เปล่า

- ครั้งหนึ่งศาลเคยออกหมายค้นบ้านผู้แทนราษฎร ที่แถวอีสานแล้วก็ไม่ได้หลักฐานอะไรเช่นกัน ผู้แทนราษฎรนั้นก็มาไววายว่า “ไม่ให้เกียรติกันเลย” ผู้พิพากษาที่อนุมัติให้ออกหมายค้นก็ให้สัมภาษณ์ลงหนังสือพิมพ์ว่า “ถ้าเขารู้ว่าเป็นบ้านของผู้แทนราษฎรเขาจะไม่ออกหมาย” แสดงว่าทำงานโดยไม่มีหลักเลย

- อย่างที่ตำรวจไปขอหมายจับพันธมิตรข้อหากบฏศาลชั้นต้นก็ออกหมายไป พอพันธมิตรไปอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์กลับเพิกถอนหมายนั้น

● จึงจำเป็นที่นักกฎหมายต้องมีหลักคิดให้เข้าใจกฎหมายอย่างดีพอ เพื่อรักษาความเชื่อถือศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมให้คงอยู่ต่อไป

● หากต้องการจะแก้ปัญหาคดีรกราคาล ก็ทำได้ ทำเถิด ดีแล้วแต่จะต้องทำเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบให้ดีขึ้น

● หากจะกล่าวถึงการพัฒนาระบบการศาลนั้นต้องมุ่งไปที่การพัฒนาศาลชั้นต้น เพราะศาลชั้นต้นเป็นศาลพิจารณาข้อเท็จจริง (trial court) ควรจะเลิกให้มีศาลอุทธรณ์ แต่ไม่ใช่เลิกอุทธรณ์ หมายถึงเอาศาลอุทธรณ์มาทำหน้าที่ศาลชั้นต้นในคดีใหญ่ ๆ

● แต่เขาก็ไม่ยอม ในที่ประชุมที่อาจารย์เป็นกรรมการ อาจารย์ท่านบอกว่า ในการขับเคลื่อนกฎหมายในสังคมต่อไป เราต้อง educate ประชาชนก่อน ถ้าประชาชนมีความรู้เท่า ๆ กับพวกคุณ เขาจะผลักดันเองให้มีการแก้ไขเอง ถ้าประชาชนเห็นว่ามีความจำเป็นเรื่องดี เพราะฉะนั้นอาจารย์คิดว่าต้องทำ

● ถ้าถามว่าประเทศไทยนี้กฎหมายดีหรือไม่? อาจารย์ท่านเชื่อว่ากฎหมายไทยไม่แพ้ต่างประเทศนะ แต่ว่าเข้าใจหรือไม่เรื่องหนึ่ง แต่ law enforcement นี่แย่ที่สุด

● ในความเป็นจริงแล้ว กฎหมายไทยช่องให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมสามารถทำงานได้ด้วยดีพอสมควร หรือดีมากด้วยตามความเห็นของอาจารย์

แต่หนึ่งก็คือ เราไม่กล้าทำ

สองนี้หลาย factor ที่ไม่ได้ทำ

● กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเราเมื่อมีการแก้ไขเมื่อปี 2540 ที่ให้อำนาจจับอำนาจค้นไปอยู่ที่ศาล ทันสมัยไม่แพ้กฎหมายเยอรมัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

● ควรจะมีกฎหมายให้อำนาจและกรอบของกฎหมายก็ควรจะชัดเจนที่คดีกลุ่มไหนที่จะสามารถทำได้ เช่น ประชุมกลุ่มครอบครัวเองก็ต้องมีมาตรการรองรับ ถ้ามีอะไรเป็น back up เขาก็สะดวกใจที่จะทำหน้าที่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● ศาลไทยพิจารณาแต่มีติของกฎหมายไม่ได้เอามิติของสังคมมาร่วมพิจารณาด้วย ถ้าจะมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในศาล กล่าวคือมีการทำ RJ จำเป็นต้องมีการอบรม ถ้าหากศาลไม่ทำก็มีงานคุมประพฤติหรือหน่วยงานอื่นทำ

● ถ้าให้ผู้พิพากษาทำซึ่งด้านหนึ่งต้องเป็นบทคนรวบรวมอำนาจชี้ขาด แพ้ชนะคดี แล้วต้องเปลี่ยนมาสวมบทคนไกล่เกลี่ย คนกลาง ซึ่งมีแต่หน้าที่ไม่มีอำนาจชี้ขาด เป็นแค่คนจัดเวทีที่จะให้เขาคุยกัน ผลคือ ถ้าตกลงกันได้ก็ถอนฟ้อง

● แต่อีกบทบาทหนึ่งเมื่อตกลงทำสัญญา ไม่ได้มีมาฟ้องศาล จะถอดหมวกทันไหม ทำหน้าที่นี้ได้ไหม รับบทบาทหรือเปล่า เข้าใจ RJ หรือไม่

● คนที่จะมาบังคับคดีอีก ศาลก็ไม่ได้ลงมาดูแลในส่วนนี้ จำศาลก็ไม่รู้เรื่อง ต้องตั้งหน่วยใหม่รองรับจะคุ้มหรือไม่ เหตุใดจึงไม่ให้คนมีวิชาชีพทำ พวกเขามีเจ้าหน้าที่อยู่ทั่วประเทศ คน 2 คนที่ทำ RJ ก็กลับชุมชน อาจจะตามไปไม่ไหว

● ในการทำ RJ ต้องพูดคุยเปิดใจทุกข้อมูล ถ้าศาลเป็นผู้ทำ RJ ก็ยอมรับข้อเท็จจริงทุกอย่าง แล้วต้องมาตัดสิน เมื่อคู่กรณีมาสู่ในทางกฎหมาย จะเป็นอย่างไร

● อย่างที่นิเวศแลนด์ของเด็ก ก็จะให้กรมพินิจทำ RJ ก่อน ไม่สำเร็จก็เข้ากระบวนการ CJ ไม่ใช่ศาลลงไปทำทุกอย่างหมด (take overs)

นายสุภฤกษ์ หงส์ภักดี

● ปรับปรุงโดยการอบรมเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ รวมถึงต้องมีคู่มือด้วย แต่ทั้งสองอย่างยังไม่เรียบร้อย

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● ตอนนี้มีคู่มือการปฏิบัติกำลังทำอยู่ เพราะคนในกระบวนการมีอยู่จำนวนมาก ไม่สามารถทำให้คนทุกคนเข้าใจได้โดยการพูด

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแหง

● จริง ๆ บุคลากรในด้านนี้และสนใจในด้านนี้มีอยู่มาก เท่าที่สัมผัสโดยเฉพาะผู้ที่ทำงานสังคมสงเคราะห์เขาอยากให้มีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาก โดยจะต้องเพิ่มศักยภาพเขา และให้เขาไปดูงาน อย่างของอเมริกาที่เขาทำกันที่เขาประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะการเรียนรู้เทคนิคทางปฏิบัติเพื่ออุดช่องโหว่ต่าง ๆ เพราะว่าถ้าเราใช้มาตรการนี้ไปแล้วกลับไม่มีผล ก็อาจก่อผลเสียระยะยาว

16. ท่านคิดว่า บุคลากรที่ทำหน้าที่ในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวในคดีเยาวชนและครอบครัว หรือการไกล่เกลี่ยคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว มีความพร้อม หรือมีความเข้าใจในแนวคิดและวิธีการในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ เพราะเหตุใด

นายวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล

● อย่างคดีความรุนแรงในครอบครัวนี้มี ปัญหาอยู่ที่บุคลากรคนบังคับใช้กฎหมายไม่เข้าใจ ไม่ใส่ใจบังคับใช้กฎหมาย อย่างตำรวจถ้าจะให้แจ้งข้อกล่าวหาตามคดีความรุนแรงเขาก็เห็นว่ายุ่งยาก เวลาสอบสวนก็ต้องมีนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เขาเลยไม่อยากทำ เลยเลี่ยงไป ส่วนอัยการจะฟ้องได้หรือไม่

ไม่ได้ก็ขึ้นกับสำนวนสอบสวนตำรวจ ในส่วนผู้พิพากษาก็ต้องดูด้วยว่าคดีเยอะไหม มีเวลาทำคดีประเภทนี้ไหม เพราะมันไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ต้องส่งเข้าไกล่เกลี่ย ไม่สำเร็จก็ต้องกลับมาปรึกษากันดู ตรงนี้อยู่ที่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนว่าจะเข้าใจและเต็มใจที่จะทำหรือไม่

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ และ นางสาวสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์

● จริง ๆ ในคดีเยาวชนก็มีความพร้อม เพราะเราฝึกอบรมก่อนเข้ากระบวนการ และก็มีกรอบมอยู่เรื่อย ๆ

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

● ในคดีเยาวชน เรามีผู้พิพากษาสมทบ มีความสามารถทำได้มีความเชี่ยวชาญพอ
● ปัญหาคือผู้พิพากษาสมทบท่านก็มีงานส่วนตัวของท่าน ไม่สามารถมาทำงานตรงนี้เต็มเวลาได้
● สถานพินิจควรจะฝึกอบรมบุคลากรขึ้นมาทำหน้าที่ตรงนี้ ตอนนี้กลายเป็นว่าศาลต้องเอื้อมมือลงไปทำ ทั้งที่ไม่ใช่นักทำ

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

● บุคลากรมีส่วนสำคัญ โดยเฉพาะในเรื่องความรู้ความเข้าใจ ความเป็นมืออาชีพในการดำเนินกระบวนการ
● การได้ทำหลักสูตรฝึกอบรมบุคลากรตามพระราชบัญญัตินี้เป็นเรื่องดีที่จะช่วยพัฒนาบุคลากรได้
● เป็นห่วงกรณีมีการขอมความหรือถอนคำร้องทุกข์แล้วนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นตำรวจ คือ เมื่อถูกผันออกไปในชั้นนี้แล้วส่งไปที่ไหนต่อ ยังไม่ชัดเจนว่าใครดูแล พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติเองก็ยังไม่พร้อม แต่ถ้าเข้ามาสู่ศาลแล้ว ไม่ค่อยเป็นห่วง เพราะระบบคัดกรองผู้พิพากษาสมทบค่อนข้างดี ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ มีความพร้อม อีกทั้งมีการอบรมผู้พิพากษาสมทบด้วยอบรมเทคนิคการไกล่เกลี่ยให้ ดังนั้น ผู้พิพากษาสมทบย่อมมีองค์ความรู้ มีประสบการณ์ในชีวิตจริง จึงน่าจะดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ไม่ยาก

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

● เป็นเรื่องหลักที่จะต้องดำเนินการ แม้จะเขียนกฎหมายออกมาได้อย่างไรก็ตาม จะต้องคำนึงถึงการพัฒนาบุคลากรมารองรับการปฏิบัติงานด้วย ต้องมีคู่มือการปฏิบัติงานหรือแนวทางการปฏิบัติงาน และต้องมีการฝึกฝนในทันที มิเช่นนั้นคงเป็นเรื่องยากที่จะดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ได้ผล

นายอภินันท์ โพธิ์พร้อม

● บุคลากรยังไม่มีความพร้อมมากพอ

● เห็นว่า สำนักงานศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานกลางรับผิดชอบโดยตรงและทำอย่างจริงจัง มีงบประมาณสนับสนุน ทำให้ได้ว่าข้อขัดข้องอยู่ตรงไหน เเท่าที่เห็นคือ

1. นโยบายไม่ชัดเจน

2. กระบวนการพัฒนาบุคลากรก็ไม่มี บุคลากรขาดความเข้าใจ มองว่าภาพของ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นต้องชัดเจนกว่านี้

นายชาญณรงค์ ปราณจิตต์

● เมื่อก่อนมีไม่พอ แต่ปัจจุบันมีเยอะแล้ว

นายสุรศักดิ์ คีรีวิเชียร

● โดยมากเป็นบุคคลภายนอกที่เชิญมาก็ต้องคัดสรรมา มีทั้งการสอบและสัมภาษณ์ และตรวจสอบประวัติการทำงาน เรียกว่า “ผู้ทรงคุณวุฒิ”

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และ นางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

● บุคลากรมีความพร้อมแน่โดยเฉพาะในเรื่องประชุมกลุ่ม เพราะคณะทำงานได้รับการอบรมและมีการเพิ่มเติมความรู้อยู่เรื่อย ๆ ในศาลเองก็มีหลายกิจกรรม เช่น อบรมเทคนิคการไกล่เกลี่ย ในปีหนึ่งก็มี 4 ถึง 5 ครั้ง ที่อบรมกัน เช่น หลักสูตรเทคนิคการไกล่เกลี่ย และศาลเองก็มีเครื่องมือช่วยเหลือบุคลากรในการดูแลเด็กกับครอบครัว เช่น กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ การเข้าค่ายจริยธรรมให้เด็กเรียนรู้คุณธรรมสำหรับเด็กที่มีความผิดเล็ก ๆ ตรงนี้แม้แต่ศาสนาอิสลามก็ทำได้ ก็ปรับให้เข้ากับแต่ละศาสนาที่ผู้กระทำความผิดนับถือหรือการเข้าค่ายอินทรีซึ่งฝึกวินัยเหมือนกับทหาร หรือโครงการรู้ก่อนผิดคิดก่อนหลงทาง อันนี้ก็เป็นโครงการที่ศาลออกไปให้ความรู้เด็กเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดในส่วนผู้ไกล่เกลี่ยก็ต้องเอาผู้ที่มีความเหมาะสม คือ ใจเย็น มีความอดทน มีเทคนิคในการพูดจาไกล่เกลี่ยได้ ตรงนี้ก็พัฒนาได้โดยการฝึกอบรม

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

● สังคมไทยยังไม่เข้าใจเรื่องนี้เท่าที่ควร บุคลากรจึงยังไม่มีความเข้าใจอย่างแท้จริง เพราะสังคมไทยยังเข้าใจวัตถุประสงค์ของการลงโทษเป็นแบบทดแทนอยู่ ไม่ค่อยยอมรับแบบแก้ไขฟื้นฟู ความพยายามยังติด ๆ ขัด ๆ อยู่ เราพยายามไปเน้นที่รูปแบบแล้วบอกว่านี่คือสมานฉันท์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง

นายวิศิษฐ์ วิชิษฐ์สรอรรถ

● ผมคิดว่ามันเป็นเรื่อง learning curve บุคลากรทุกคนก็มีความรู้ในระดับหนึ่ง เราก็เพียงแค่พัฒนาให้มีความเข้าใจเพิ่มขึ้น ประสบการณ์จากการทำคดีเพิ่มขึ้นมันก็สามารถพัฒนาได้ เพราะถ้าจะไปบอกว่าเข้าใจแนวคิดดำเนินการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ ผมก็ไม่คิดว่าจะมีคนเข้าใจในเรื่องนี้มากเท่าไร

นายสรวิศ ลิ้มปรงษ์

● ตอนนี้นักยังไม่พร้อม ที่ยังขาดก็คงเป็นเรื่องทักษะในการสื่อสารระหว่างบุคคลในการที่จะทำให้คนที่มีปัญหาหันมาพูดคุยกันได้ มาเจรจาทำความเข้าใจได้

นายวันชัย รุจนวงศ์

● แบ่งเป็น 2 แนวทาง

1. ของสถานพินิจ ซึ่งได้รับการฝึกมาอย่างดี
2. ของศาล ซึ่งไม่แน่ใจว่าใช้กระบวนการใด

● ในส่วนของสถานพินิจคิดว่าพร้อมนะ มีการอบรมวิทยากร มีขั้นตอนในการผ่านขั้นตอนการวิจัย เรานำไปใช้ในโรงเรียนด้วยซ้ำไป พอนักเรียนเริ่มทะเลาะก็จัดประชุมเพื่อแก้ปัญหา ความรู้พวกนี้ถ่ายทอดได้ เพียงแต่ในขณะนี้กฎหมายกำหนดให้น้อยไปเพียงแค่ 5 ปี น่าจะขยายไปเป็น 7 ปี หรือ 10 ปี

นางกรรณิการ์ แสงทอง

● ไม่ทราบว่าคุณกลางกรของกรมพินิจเป็นอย่างไร แต่ก็เห็นเขาอบรมบุคลากรของเขาอยู่เรื่อย ๆ

นายรัชชัย ไทยเขียว

● ผมว่าเขาพร้อมนะเพราะผมเป็นคนฝึกอบรมเอง อย่างน้อยที่สุดต้อง 15 วัน มีนักสังคมสงเคราะห์ของธรรมศาสตร์กับกรมพินิจมาร่วมกันทำ ตั้งแต่ปรัชญาและแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เทคนิคที่สัมภาษณ์ จัดเตรียมห้อง การบริหารจัดการคดีทุก ๆ อย่าง โดยนำบุคลากรที่มีประสบการณ์อยู่แล้ว ไม่ได้เอาคนใหม่ ๆ มาฝึกอบรม เช่น นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่งานคุมประพฤติ เราไปเติมเทคนิคแล้วให้เขาไปหาประสบการณ์เพิ่มเติม

● นอกจากนี้ ยังมีตาราง คู่มือ แบบแนวทาง ตัวอย่างห้องใกล้เคียงว่าจะต้องทำอย่างไร

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุริย์

● จะต้องมีการฝึกฝน มีทักษะมีความรู้ในด้านกฎหมาย และในขณะเดียวกันก็ต้องได้รับการฝึกทักษะในด้านการพูดคุยประนีประนอม

นายสรรพลสิทธิ์ คุมประพันธ์

● ผมว่าพร้อมหรือไม่พร้อมอยู่คนที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตอนนี้ไม่พร้อมเลย เพราะคนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่เข้าใจ เข้าใจว่าใกล้เคียงประนีประนอมกับกระบวนการเชิงสมานฉันท์เป็นเรื่องเดียวกัน ทั้งตำรวจ อัยการ ศาล ทั้งหมดเลย

● นั่นคือขั้นแรกต้องปฏิบัติก่อน ขั้นที่สองต้องมีผู้ประกอบวิชาชีพที่สามารถบำบัดแบบ cognitive behavior therapy ได้ psychological counseling ก็ต้องทำเป็น counseling ทั่วไปก็ต้องทำเป็น แต่ว่าบุคลากรที่เป็นกลไกไม่เข้าใจ จึงยังทำงานไม่ได้ ถ้าถามผมตอนนี้ ผมก็ว่าไม่พร้อม เพราะดูง่ายว่าบุคลากรเป็นเจ้าหน้าที่

ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตามพระราชบัญญัติ ยังไม่มีโดยตรงเลย มีแต่โดยตำแหน่ง มีแต่ตำรวจกับพนักงานฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นก็เหมือนไม่ได้เป็น ส่วนคนที่ทำเป็นก็ยังไม่ได้ถูกฝึกตามกระบวนการ

● คือมันไม่มีความพร้อม เมื่อไม่มีความพร้อมความเข้าใจก็ไม่มี มันต้องสร้างความเข้าใจวิธีสร้างความเข้าใจมันไม่มีทางอ่านได้จากหนังสือหรือการฟัง มันต้องเข้าไปร่วมสังเกตการณ์เพราะฉะนั้นมันต้องมีคณะชุดหนึ่งที่มีประสบการณ์ตรงนี้แล้วทำเป็นตัวอย่าง ให้มีประสบการณ์ตรง ตรงนี้ผมเห็นว่าสำคัญมากเลยนะพลาดไม่ได้ จิตเส้นใต้เอาไว้เลย มหาวิทยาลัยก็ไม่ต้องให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างเช่นนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เวลาที่บอกว่าไปฝึกงานก็ไม่ได้ฝึกแท้ ๆ

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● 30% โดยเฉพาะภาคประชาชนยังมีการสื่อสารไม่พอ ยังประชาสัมพันธ์น้อย จะต้องทำให้ประชาชนเข้าใจได้ลึกซึ้ง หรือแม้แต่พนักงานเจ้าหน้าที่เองก็ไม่ค่อยรู้ถึงบทบาทของตัวเองเท่าไร

นายสมชาย หอมลออ

● รู้สึกว่ายังต้องมีการปรับปรุงคุณภาพ ทั้ง ๆ ที่เรื่องพวกนี้เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมากทีเดียว การพิจารณาคดีก็ไม่ได้เน้นที่จะลงโทษแต่มุ่งที่จะให้กลับตัว ต้องดูให้ตลอด

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ธี นคร

● นักกฎหมายไม่ลึกซึ้งเพียงพอ เพราะอาจารย์เห็นว่าผู้ที่สอนกฎหมายก็ไม่ได้เรื่องเหมือนกัน นักศึกษากฎหมายที่จบมามีความรู้ทางกฎหมายดีสักเพียงใดกัน เพราะฉะนั้นถ้านักศึกษาเหล่านี้ จบแล้วไปทำความเสียหายจะโทษพวกเขาไม่ได้ ผู้ที่รับผิดชอบคือ มหาวิทยาลัย หรือหากสอบได้เป็นเนติบัณฑิต ก็เป็นสถาบันเนติบัณฑิตที่ต้องรับผิดชอบ เมื่อสอนให้จำ ทำให้นักศึกษาคิดไม่เป็น

● สิ่งที่เราแพ้ต่างชาติคือ การเรียนการสอน ความเข้าใจกฎหมายของเราไม่เท่าเขา ถ้าระหว่างทนายความ อัยการ ผู้พิพากษาต่างก็มีความรู้เท่าเทียมกัน จะมีการถ่วงดุลกัน หากทนายทำอะไรผิดไปอัยการก็ท้วงศาลก็ท้วง หากศาลทำอะไรเกินไปทนายกับอัยการก็ท้วง เพราะฉะนั้น ประเทศเราเนี่ย การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญของการแก้ปัญหา トラบไคที่นักกฎหมายของเรายังเข้าใจกฎหมายครึ่ง ๆ กลาง ๆ นี่ไม่ช่วยแก้ปัญหาแต่อย่างใด

● อย่างเช่น หลักสูตรวิชานักกฎหมายในต่างประเทศเขาไม่มีเรียนเป็นวิชา แต่การที่เขาเรียนเป็นศาสตร์ ทำให้เกิดการตรวจสอบกันได้อย่างนี้

- การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญของการแก้ปัญหา
- บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมไม่เข้าใจบทบาทของตน
- ยึดคิดในสังคมแบบอำนาจนิยม

● เพราะฉะนั้น ถ้าเราไม่มีหลักคิดให้เข้าใจกฎหมายอย่างดีพอ ต่อไปความเชื่อถือศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมมันจะด้อยลงไปเรื่อย ๆ ขณะนี้ไม่มีใครเชื่อดำรวจ ประชาชนก็ question อัยการค่อนข้างแรง แล้วตอนนี้ศาลก็มาถูก question ไปด้วย แล้วทีนี้จะเหลืออะไร

● และเหตุที่งานคุมประพฤติไปไม่ได้ตลอดรอดฝั่ง อาจารย์ท่านเข้าใจว่า ระบบ democracy ของประเทศไทยในสมัยก่อนที่ศาลยังอยู่ในกระทรวงยุติธรรม พอมีตำแหน่งสูงๆ ก็เอาผู้พิพากษาไปทำงาน ทั้งที่ไม่ใช่มืออาชีพ เพราะฉะนั้นเลยไปอย่างกระต่อนกระแต่น ต่างกับในตอนนี้ ซึ่งอาจารย์ท่านคิดว่าต่างไปแล้ว กระทรวงยุติธรรมอยู่ในมิติใหม่ที่จะทำอะไรได้อีกมากมาย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เดชา สังขวรรณ

● มันจะมีกลุ่มที่ทำงานด้านนี้ไม่มาก เท่าที่เราเตรียมพร้อมอยู่ตอนนี้ก็จะเป็นกลุ่มครู พยาบาล แพทย์ ที่เขาเห็นความรุนแรงออกมาทางกายภาพ เขาก็ช่วยได้ในทางการแพทย์ ในระดับหนึ่งเท่านั้น ในส่วน Social Relation หรือ Family Relation ก็ต้องอาศัยอีกกลุ่มหนึ่ง อาจจะเป็นนักจิตวิทยา ในตัวกฎหมายก็จะเป็นหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ซึ่งก็มีบางคนที่ทำด้านนี้แต่มีไม่มาก กลุ่มที่เขาทำด้านครอบครัว บำบัดมานาน และอยู่ตามโรงพยาบาลก็มีอยู่ แต่ต้องอาวโโส ต้องมีประสบการณ์พอสมควร ต้องเข้าใจ แต่มีน้อย เห็นว่าควรจะขยายกลุ่มบุคลากรโดยพัฒนาความเป็นเฉพาะด้าน อาจจะขยายในมหาวิทยาลัย หรือเป็นประกาศนียบัตร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

1. เรื่องครอบครัว ต้องมีการอบรมให้คนกลางเข้าไปอย่างไรให้แบบเนียน หากไม่ใช่มืออาชีพยอมเข้าไปทำงานนี้ให้สำเร็จได้ยาก ก่อนจะใช้พระราชบัญญัตินี้มีความพร้อมหรือยัง มีการฝึกเป็นมืออาชีพหรือยัง

2. เข้าใจปัญหาแล้วหรือยัง นอกจากนั้นปัญหาเหล่านี้ก็มีทั่วประเทศ ไม่ใช่แค่ในกรุงเทพ เข้าใจแค่ไหน

นายศุภฤกษ์ หงส์ภักดี

● ยังไม่พร้อม จึงต้องอบรมเจ้าหน้าที่เพิ่มเติม

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● บุคลากรในระบบพร้อมประมาณ 55-60%

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● ถ้าจะใช้กระบวนการนี้จริง ก็ต้องเพิ่มคน เพิ่มคนที่มีศักยภาพ คนที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้ โดยเฉพาะสิทธิมนุษยชนเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ จะให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งทุกคนที่เพิ่มเข้ามาจะต้องมีเจตนารมณ์และจิตวิญญาณในการทำงานตรงนี้สอดคล้องกันกับการทำงานนี้ ก็ต้องทำงานด้วยใจ

17. ท่านเห็นว่าควรปรับปรุงประสิทธิภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ในคดีเยาวชนและครอบครัว คดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวหรือใน คดีอื่น ๆ ในศาลยุติธรรมอย่างไร หรือไม่ และโดยวิธีอย่างไร

นายวัชรินทร์ ป้างเอกปัญญาสกุล

- ต้องอบรมโดยการอบรมนี้ก็อบรมไปเรื่อย ๆ ขึ้นกับที่ไหนเปิดมีหลักสูตรไหนใหม่ก็ส่งไป คดีความรุนแรงในครอบครัวมีความพิเศษ ถ้าใกล้เคียงไม่เป็นมันก็จะเป็นการตกข้าผู้เสียหายมันต้องมีระเบียบและมีการอบรมต่างหากไป ผู้ใกล้เคียงต้องผ่านการอบรมอีกครั้งเกี่ยวกับจิตวิทยา เกี่ยวกับครอบครัว มันไม่เหมือนใกล้เคียงคดีอาญาทั่วไป คดีประเภทนี้จึงต้องมีระเบียบต่างหาก การอบรมต่างหาก

- การอบรมผู้ใกล้เคียงก็อบรมไปเรื่อย ๆ ขึ้นกับที่ไหนเปิดมีหลักสูตรไหนใหม่ เช่นที่ Unifem ก็เพิ่งส่งไป ในขั้นตอนการใกล้เคียงเราจะมีห้องสำหรับผู้ประนีประนอมไปใกล้เคียง ตอนนี้ก็คิดจะทำบ้างสิ่งที่ลดการเผชิญหน้าระหว่างจำเลยกับผู้เสียหาย

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ และ นางสาวสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์

- ไม่จำเป็นต้องไปสร้างองค์กรขึ้นมาใหม่ องค์กร คณะกรรมการต้องตั้งเฉพาะจำเป็นจริง ๆ แล้วต้องมีอิสระไม่ใช่เอาข้าราชการจากที่ต่าง ๆ มารวม ๆ กัน

นายวรรณัฐ สังข์ใหม่

- ในคดีเยาวชน สถานพินิจควรจะมีฝึกอบรมบุคลากรขึ้นมา ส่วนในคดีอาญา ผู้ใหญ่ในสำนักงานศาลฯ ก็ควรจะมีฝึกอบรมบุคลากรขึ้นมา เพราะศาลมีที่ให้ฝึก มีตัวอย่างให้ดูเยอะ

นายศรีอัมพร ศาลิคุปต์

- เมื่อมีกฎหมายใหม่ออกมามันจะมีเจตนารมณ์ในการร่างกฎหมายอยู่ แต่อย่างไรก็ตามบุคลากรก็จะไม่รู้ ก็จะใช้วิธีการสัมมนากฎหมายใหม่ ที่นี้การอบรมบุคลากรในเรื่องคดีความรุนแรงในครอบครัวเราไม่ค่อยกังวลเท่าไร เพราะหน่วยงานของรัฐเรามีงบประมาณ และบุคลากรของรัฐส่วนอื่น ไม่ว่าจะเป็นพนักงานสอบสวน อัยการ หรือราชทัณฑ์ เราก็อบรมได้

- แต่สำคัญตรงที่เราเผยแพร่ความรู้ไปยังชุมชนแล้วหรือไม่ รวมถึงในครอบครัว หรือในโรงเรียนด้วย ตอนนี้ยังไม่มี แม้ว่าหน่วยงานรัฐจะมีความรู้ความสามารถอย่างดี แต่หากประชาชนและชุมชนไม่เข้าใจสิทธิของตนเสียแล้ว ทั้งกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมก็ไม่มีประโยชน์หรือไม่สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ

● ควรมีการพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากรไปโดยเฉพาะ แต่ไม่อย่าให้มีการสร้างองค์กรใหม่ในกระทรวงยุติธรรมเพราะอาจขาดการยอมรับ แต่ควรออกแบบองค์กรเดิมเพื่อพัฒนาคน สร้างความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางให้ โดยต้องมีงบประมาณภาครัฐเข้ามาสนับสนุน

นายสืบพงษ์ ศรีพงษ์กุล

● ปัญหาอีกประการคือ บางคดีมีการดำเนินการไต่ถามหรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แต่อยู่การเองไม่สนใจว่ามีการผ่านกระบวนการนี้ มีการอุทธรณ์ให้ลงโทษจำเลย จึงเป็นปัญหาที่ว่าบุคลากรที่เกี่ยวข้องขาดความเข้าใจหรือขาดการเห็นความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ตรงกัน

นายอภิรดี โพธิ์พร้อม

● ควรมีระบบการฝึกฝนที่จริงจังและเหมาะสม

นายชาญณรงค์ ปราณจิตต์

● อาจจะจัดตั้งองค์กรขึ้นมาส่งเสริม เฉพาะในช่วงระยะเริ่มต้น แต่ไม่ควรสร้างเป็นองค์กรถาวร เพราะจะทำให้การทำงาน การประสานงานเป็นไปด้วยความล่าช้า

นายสุรศักดิ์ ศิริวิเชียร

● ต้องปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา เมื่อคนมีประสิทธิภาพสูงผลสำเร็จของงานที่สูง ผู้ทรงคุณวุฒิ นอกจากคัดสรรมาแล้ว ก็ต้องฝึกอบรมให้กับอีกฝ่าย ส่วนผู้พิพากษาที่มีการอบรมอยู่แล้ว

นางพรพิมล เรืองกิจ , นางรัตนา ชินบุตรานนท์ และ นางจันทร์เพ็ญ ทองทั้งวงศ์

● บุคลากรกลุ่มแรกคือผู้พิพากษาต้องเข้าใจที่จะเอาคดีมาเข้าสู่กระบวนการนี้ ต่อมาคือบุคลากรที่เป็นคณะทำงานในการไต่ถามก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจ แต่ในศาลเยาวชนก็มีตัวช่วยคือมีแบบสอบถามเป็นแบบฟอร์มในการบันทึกข้อมูลที่ควรทราบเกี่ยวกับผู้มาประชุมกลุ่มครอบครัว มีการสัมภาษณ์เบื้องต้นที่เป็นข้อมูลเชิงลึกทำให้เข้าใจผู้ร่วมการประชุมกลุ่มมากขึ้น รายงานที่ส่งให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนก็จะสมบูรณ์ แต่ศาลก็จะได้แค่รายงานเท่านั้นที่เสนอต่อศาล ในรายงานก็มีแผนการเยียวยาแก้ไข แผนนี้ก็เป็นข้อตกลงของครอบครัวไม่ได้เกิดจากการบังคับโดยคณะทำงาน พอผู้ร่วมประชุมกำหนดเองตรงนั้นมันก็จะออกมาเป็นแผนเยียวยาที่ปฏิบัติได้จริง เนื้อหาในการประชุมที่มีการบันทึกลงไปแบบฟอร์มก็จะไม่เสนอต่อศาล เพื่อไม่ให้มีการกระทบต่อรูปคดี เพราะผลการประชุมมุ่งหมายให้เกิดผลในชั้นศาลแค่การใช้ดุลยพินิจกำหนดโทษ แต่เป้าหมายที่แท้จริงคือความเข้าใจกันระหว่างคู่กรณี บางกรณีนั้นพอคู่กรณีมีความเข้าใจกัน ตัวผู้กระทำความผิดก็กลับมาใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชนได้ แต่หากไม่มีกระบวนการนี้ แม้ผู้เสียหายจะชนะในชั้นศาล แต่ในเมื่อผู้เสียหายยังไม่ได้รับการขอโทษ ยังไม่ได้รับการเยียวยา ความเข้าใจของคู่กรณีมันก็ยังไม่เกิด ปัญหา

มันก็จะค้างคา แต่ถ้ามีโอกาสได้นั่งคุย เด็กได้มีโอกาสมาขอโทษ ความคับข้องใจมันก็จะหายไป การมีโครงการอย่างนี้ผู้เสียหายเองก็ได้รับการเหลียวแลด้วยในขณะเดียวกัน

นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ

- การปรับปรุงบุคลากรไม่ได้ยากเลย ถ้าคิดว่าเขาเป็นนักเทคนิคก็ปรับปรุงโดยฝึกอบรมเชิงเทคนิคให้กับบุคลากร มีคู่มือก็ทำไป แต่การเป็นนักเทคนิคเพียงอย่างเดียวไม่ทำให้แนวคิด restorative justice สมบูรณ์ได้

- ความพร้อมของคนต่างหากที่เป็นการเริ่มกระบวนการ restorative justice อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น การปรับปรุงทำได้ไม่ยากแต่ปรับปรุงแล้วจะสมบูรณ์หรือไม่ จะมองว่า restorative justice เป็นเชิงเทคนิคก็ไม่ใช่ กล่าวคือ ถ้าสังคมข้างนอกยังมองว่าเป็นเทคนิค ก็ให้ความร่วมมือในกระบวนการเพื่อให้มีการรอลงโทษและไม่ฟ้องคดี แต่ปัญหาหลัก ๆ ยังแก้ได้หรือไม่ ก็ต้องคอยติดตามตัวชี้วัดหลาย ๆ ตัวว่า สถิติคดีอาญาในความผิดประเภะนั้นยังสูงอยู่หรือไม่ เด็กกระทำความผิดมากขึ้นหรือไม่ ผู้ใหญ่กระทำความผิดมากขึ้นหรือไม่

- การทำให้ restorative justice ประสบผล กระบวนการทางศาลเป็นเพียงส่วนหนึ่ง คือ restorative justice เป็นกระบวนการทางสังคม แล้วดังนั้นกระบวนการทางศาลเป็นจึงเพียงส่วนหนึ่ง เพราะฉะนั้นถ้าจะให้กระบวนการทางศาลสมบูรณ์ต้องพัฒนากระบวนการทางสังคมด้วยเพื่อให้สืบเนื่องกันทั้งในและนอกศาล แต่มันทำได้ยาก จึงต้องไปมองภาพรวมเรื่องนอกศาลมากกว่า ส่วนที่ผมทำอยู่จึงไปเน้นข้างนอก มันจึงใกล้เคียงกับสันติวิธี สิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นหลักในการทำงานมาโดยตลอดเพียงแต่ไม่ได้อยู่ในศาล เพราะฉะนั้นงานวิจัยต้องดูด้วยว่ามีตัวชี้วัดอะไรบ้าง สถิติคืออย่างเดียวกันไม่ได้ ต้องพิจารณาด้วยว่ากระบวนการทางศาลสร้างแนวคิดอะไรให้สังคมตามปรัชญาแบบ restorative justice

นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ

- ในแง่หนึ่งต้องสร้างบุคลากร และสามารถทำให้คนกลุ่มนี้มารวมตัวกันเป็น Mediator Community ทำให้เป็นสังคมของบุคลากร มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล มีคดีต่าง ๆ เกิดการสัมมนาภายในของตัวเอง ไม่ต้องคิดเรื่องการ Training มาก การ Training ถ้าจะทำได้มันต้องไปสร้างคู่มือ สร้างอะไรขึ้นมา ซึ่งถ้ามีคู่มือแล้วก็ไปทำ Training ในขณะเดียวกันก็พัฒนาศักยภาพของบุคลากรโดยการสร้าง Community ในกลุ่มของบุคลากร และพัฒนาให้เป็นวิชาชีพโดยเฉพาะ

นายสรวิศ ลิ้มปรงษ์

- ก็ควรปรับปรุง ในคู่มือก็ต้องให้มีความเข้าใจเต็มที่ที่จะเข้ามาในกระบวนการ RJ ในส่วนผู้ไกล่เกลี่ยในเรื่องทักษะการไกล่เกลี่ย และจรรยาบรรณในการปฏิบัติงานนี้เป็นเรื่องที่ต้องปรับปรุง แต่ผู้ไกล่เกลี่ยบางทีไม่ต้องแม่นยำกฎหมายหรอก เพราะหน้าที่คือสร้างความเข้าใจไม่ใช่ชี้ขาด ปัญหาคือจะไปหาคนมีทักษะและจรรยาบรรณพร้อมมาจากไหน

นายวันชัย รุจนวงศ์

- ในส่วนสถานพินิจทำมานานแล้ว อาจจะต้องดูว่ามีอะไรใหม่ ๆ ขึ้นมา ไปดูข้อบกพร่อง ซึ่งไม่น่าจะมาก แต่ของศาลผมไม่รู้ ในภาพรวมผมว่าต้องปรับปรุงทั้งนั้นแหละจะมากหรือน้อย
- ผู้ไกล่เกลี่ยต้องเป็นผู้ได้รับการฝึกมาอย่างดี ผู้ไกล่เกลี่ยต้องทำตัวให้เล็กที่สุด ผู้เสียหายพูดผู้ต้องหาพูด ทำตัวเป็นผู้ประสานงาน คอยดูแล ไม่ให้ทะเลาะหรือออกนอกทาง ไม่ให้พูดจาไม่ดี ไม่ควรจัดการเสียเองและทำได้ในทุกขั้นตอนไม่ว่าจะอยู่ในศาลหรือนอกศาล

นางกรรณิการ์ แสงทอง

- คงไม่ต้องปรับปรุงประสิทธิภาพหรอกเพราะเขาอาจได้อยู่แล้วก็ได้ แต่คนที่เข้ามาต้องเข้าใจแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการไกล่เกลี่ยให้ชัดเจนว่ามันไม่ใช่การไกล่เกลี่ย แต่เป็นการตกลงภายใต้อำนาจของเขาเอง คนกลางต้องได้รับการอบรมและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้และรู้ศักยภาพว่าสองฝ่ายมีความอ่อนด้อยกว่ากันอย่างไร และต้องไปเสริมอำนาจให้สามารถที่จะคุยกันได้อย่างเท่าเทียมกัน ขณะเดียวกันบุคลากรก็ต้องมีความพร้อมที่จะส่งต่อไปสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เพราะหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถแก้ปัญหาได้แต่เพียงฝ่ายเดียว ต้องมีข้อมูลของผู้ถูกระทำและส่งต่อไปหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้การทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องมีความเชื่อมโยงกันและต้องเชื่อมกับชุมชนด้วยให้ส่งต่อกันได้ถึงจะดี และแสดงให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทำได้ทุกกระบวนการและเปลี่ยนความคิดคนในสังคมด้วยว่าปัญหาอาชญากรรมสามารถแก้ด้วยระบบป้องกันที่ดีที่มีความเข้มแข็งมันก็สามารถระงับข้อพิพาทได้ส่วนหนึ่งแล้ว

นายรัชชัย ไทยเขียว

- ผมไม่อยากจะบอกว่าควรปรับปรุงหรือไม่ แต่ถ้าถามว่าถึงใจผมหรือไม่ ผมว่ายังไม่ถึงใจของผม กล่าวคือ คนของเรามีเงินมากเกินไป คนที่ทำเรื่องนี้ควรเป็นหน่วยประสานงานชุมชน ไม่ใช่ว่าเขาทำงานคดีงานคุ้มครองเสรีภาพ ทำเรื่องการสงเคราะห์ แล้วยังเอาเรื่องเด็กเข้าไปด้วย เขาอาจทำได้ไม่สมบูรณ์

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุริ

- ต้องมีการพัฒนาฝึกอบรมคนให้มีทักษะมากขึ้น ในการที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และควรจะมีเนื้อหาในหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย เพื่อที่จะได้มีความรู้ในเรื่องนี้มาตั้งแต่ในชั้นที่ยังเรียนหนังสืออยู่ว่ากระบวนการยุติธรรมที่เราเรียนมาในคณะนิติศาสตร์ ก็จะรู้แต่การดำเนินคดีแพ่ง การดำเนินคดีอาญา คดีปกครอง การที่กระบวนการยุติธรรมดำเนินขั้นตอนในลักษณะที่คู่กรณีไม่ได้มาเอาแพ้เอาชนะกัน เพราะถ้าคนเราถูกปลูกฝังให้มีความรู้กฎหมายเพื่อที่จะเป็นความแพะชนะกัน มันคิดไม่ออกหรอกว่าจะมาตกลงประนีประนอมกันอย่างไร คือมันจะต้องมีส่วนหนึ่งของการศึกษาในมหาวิทยาลัยที่จัดการเรียนการสอนในลักษณะที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมมีอีกทางหนึ่งในการยุติข้อพิพาทได้แย่ง โดยเป็นธรรมและพอใจโดยไม่ต้องไปใช้ระบบบังคับโทษ บังคับคดีอะไรทำนองนี้ หรืออาจจะเอาระบบในต่างประเทศมาศึกษาดูก็ได้

นายสรรพสิทธิ์ คูมประพันธ์

● ประการที่หนึ่งบุคลากรที่เกี่ยวข้องต้องเป็นผู้ประกอบวิชาชีพแขนงใดแขนงหนึ่ง ไม่ใช่เป็นใครที่ไม่มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพหรือมีองค์รววิชาชีพควบคุมไม่อย่างนั้นเราจะไม่รู้ว่่าเค้าทำถูกไหม และต้องมีผู้ตรวจสอบของแต่ละวิชาชีพกำหนดมาตรฐานทางวิชาชีพ นอกจากนั้นก็คือการฝึกอบรม การดูงาน ฝึกงาน ซึ่งต้องทำทุกคนไม่ว่าจะเป็น ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา ทนายความ และอีกประการหนึ่งคือผู้นำกลุ่มจะใช้ผู้นำชุมชนไม่ได้เนื่องจากผู้นำชุมชนไม่สามารถเห็นประเด็นได้อย่างผู้ประกอบวิชาชีพต่าง ๆ

นางสาววาสนา เก้านพรัตน์

● ควรมีการฝึกอบรม แต่ว่าแค่ไปนั่งฟังอย่างเดียวนั้นไม่พอ ต้องมีการลองทำ workshop ด้วย เพื่อที่จะได้เห็นภาพ และเข้าใจมากขึ้น จะได้รู้ว่่าเวลาเกิดเรื่องขึ้นจริง ๆ ต้องทำอย่างไร โดยที่อาจจะมีการอบรมแบบแยกแต่ละส่วนและการอบรมบุคลากรทั้งระบบรวมกัน

นายสมชาย หอมลออ

● ต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นกรเฉพาะ ไม่ใช่ใช้ตำรวจ อัยการที่ทำคดีอาญาทั่วไปไม่ได้มีความเข้าใจเรื่องนี้

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฦ นคร

● อาจารย์คิดว่าแนวทางในการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นรูปธรรม อันจะเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้นนั้นเห็นว่่าต้องมองในระดับโลก ระดับ Global สหประชาชาติ (united nation) เป็นองค์กรระดับโลก ซึ่งมีองค์กรภายในแบ่งเป็น

- 1). General Essembly หรือ สมัชชาใหญ่
- 2). The Social Economic and Culture Council หรือ คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม
- 3). The Security Council หรือ คณะมนตรีความมั่นคง
- 4). International Court Of Justice หรือ ศาลโลก

● แต่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมนี้ คือ “คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม” crime เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาสังคมอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสหประชาชาตินี้ให้ความสำคัญกับปัญหา crime สูงมาก สหประชาชาตินี้มี guild line, base practice, standard rules, minimum rules เป็นต้น

สหประชาชาตินี้เขามีหน่วยงานหนึ่งคือ Crime Prevention Committee ซึ่งองค์กรนี้เขาจะตั้งผู้เชี่ยวชาญให้เป็นหนึ่งใน Committee ต่อมายกระดับเป็น commission คือเป็น “คณะกรรมการว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม” เขาก็มีประเทศต่าง ๆ เป็นตัวแทน(represent)เข้าไป ประเทศไทยก็เคยเป็นหนึ่งใน commission ในสมัยที่อาจารย์เป็นอัยการสูงสุด เราก็คือเป็นตัวแทน (represent) ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สมาชิกทั้งหมดประมาณ 13 ประเทศทั่วโลก ยุโรปส่วนหนึ่ง เอเชีย แอฟริกา อเมริกาใต้

อเมริกาเหนือ อะไรทำนองนี้ แล้วเขาก็มีการจัดประชุมกัน เมื่อครั้งที่แล้วมาจัดการประชุมที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ เมื่อ 5-6 ปีมานี้

นอกจากนี้ยังมีสถาบันฝึกอบรมที่อยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ อย่างในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็อยู่ที่ญี่ปุ่น เรียกว่า “UNAFE” (United Nation Asia And Fareast Institute Crime Prevention And Treatment Offender) เป็นสถาบันฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม เขาก็จะมีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้พิพากษา อัยการ พนักงานคุมประพฤติ เขามาเป็น course

อาจารย์ยังกล่าวอีกว่าประเทศไทยมีการจัดส่งบุคลากรในงานกระบวนการยุติธรรมไปด้วย โดยให้ทุนไปฝึกอบรม ลักษณะการฝึกอบรมคือ ให้คนในกระบวนการยุติธรรมมานั่งพูดกัน

จุดประสงค์ในการจัดก็เพื่อให้เข้าใจร่วมกัน เป็นที่มาของการ “diversion หรือชะลอการฟ้อง”

แต่ถ้าการฝึกอบรมบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยนั้น หากส่งเข้าไปอบรมของสำนักอบรมในกระทรวงยุติธรรม ก็ถูกผู้พิพากษารอบงำ แต่ถ้าส่งเข้าไปอบรมของสำนักงานอัยการสูงสุด ก็ถูกอัยการรอบงำเหมือนกัน แต่ถ้าส่งไปฝึกอบรมกับหน่วยงานของสหประชาชาตินี้ไม่มีใครรอบงำ

นอกจากนี้ อาจารย์ยังได้นำความคิด (idea) นี้มาพัฒนาแต่ยังไม่ถึงขั้น โดยได้ตั้ง “สถาบันกฎหมายอาญา” ขึ้น มีท่านอาจารย์ ดร. กิตติพงษ์ฯ เป็นผู้อำนวยการ สังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด

ในสถาบันนี้เราจะพูดถึง law enforcement ไม่ใช่แค่เพียงที่นำมาวิจัยเท่านั้น แต่หมายถึงทุก ๆ อย่าง โดยมีการจัดเสวนา ระดมความคิดเห็นกัน

มากไปกว่านั้น อาจารย์ยังคิดต่อไปว่า ถ้าหลังจากที่สถาบันนี้มีความแข็งแรงขึ้น มีคนเห็นคุณค่า ก็คงต้องออกมาจากสำนักงานอัยการสูงสุดมาเป็นสถาบันอิสระที่นำคนทั้งหลายมาพูดกัน นี่คือแนวทางที่ทำเดี๋ยวนี้สถาบันนี้ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของสำนักงานวิชาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เฉลา สังขวรรณ

● เรื่องแบบนี้มันเหมือนว่าเป็นทักษะที่เฉพาะมาก ๆ ไม่จำกัดว่าเป็นนักสังคมสงเคราะห์เท่านั้น อาจารย์คิดว่าใครก็ตามที่มีทักษะทางด้านนี้ เป็นคนกลางได้ดี ต้องเปิดให้เขาเข้ามาทำได้ แล้วก็อาจจะมีการเพิ่มเติมให้มีทักษะด้านอื่น ๆ ที่เป็นเฉพาะในเรื่องหรือคดีนั้น ๆ ไป ไม่ควรผูกขาดว่าจะเป็นหน้าที่ของวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่ง นักกฎหมายก็อาจจะทำหน้าที่ตรงนี้ได้ อาจจะมีการจัดทำอาสาสมัครอาจารย์ก็เห็นด้วย แต่จะต้องได้รับการอบรมที่ถูกต้อง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

● อาจารย์เสนอสำนักงานกิจการยุติธรรม มีหน่วยที่ฝึกอบรมทั้งกระบวนการยุติธรรม อาจจะไปร่วมกับสาธารณสุข ตลอดจนร่วมกับ พม. จัดหลักสูตรอบรมขึ้นมา พิจารณาเรื่องประกาศนียบัตร (license) สำหรับบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย โดยทำให้เป็นหลักสูตรมาตรฐาน หรือเราอาจจะเลือกบุคคลเฉพาะกลุ่มมาก่อน เช่น ผู้ที่จบการศึกษาด้านจิตวิทยา แล้วขึ้นเป็นบัญชีผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจัดให้มีอบรมความรู้เพิ่มเติม

นายสุฤกษ์ หงส์ภักดี

● หลักสูตรในการอบรมสำคัญที่สุด ซึ่งเป็นหลักสูตรระยะเวลา 45 วัน แต่ปัจจุบันให้คณะสงฆ์สงเคราะห์จัดทำหลักสูตรให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะปฏิบัติตาม พระราชบัญญัตินี้ หลักสูตรที่กำลังจะมีขึ้นใช้ระยะเวลานานเกินไป ควรที่จะแบ่งการอบรมเป็นส่วน ๆ ซึ่งอาจกำหนดให้มีการนับรุ่นการอบรม มิฉะนั้นจะไม่สร้างแรงจูงใจมากพอให้ผู้คนเข้ารับการอบรมได้ โดยให้ทุกคนที่อยู่ในระบบต้องมาอบรม และน่าจะต้องอบรมทางกฎหมายก่อน เมื่อผ่านการอบรมแล้วก็สามารถเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย และควรมีบัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ด้วย

นายสุจิตต์ ไตรพิทักษ์

● กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรเป็นเจ้าภาพใหญ่ แต่เป็นในแง่ของผู้กระตุ้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการ โดยทุกหน่วยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จัดให้มีการอบรม เพราะทุกฝ่ายต้องการให้พระราชบัญญัติ ฉบับนี้เป็นตัวอย่างของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการทางกฎหมาย ส่วนฝ่ายอัยการ ฝ่ายศาลก็ค่อนข้างให้ความสำคัญ แต่คงต้องขอให้ศาลทำความเข้าใจให้มากขึ้น

นางอนุสรณ์ อินทร์กำแพง

● ก็ทุกฝ่ายเกี่ยวข้องหมด ต้องถูกฝึกอบรมหมด ไม่ว่าจะเป็นศาล ตำรวจ ชุมชน นักสังคมสงเคราะห์ ทนายที่เกี่ยวข้อง อัยการ ซึ่งการใช้กระบวนการนี้อย่างเต็มรูปแบบจะต้องได้รับการอบรม โดยการอบรมนี้เป็นส่วนที่บังคับที่จะต้องมีการปฏิบัติงานจริง อย่างการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติ ความรุนแรงๆ ก็ต้องเข้าหลักสูตรอบรมของ พระราชบัญญัติ ดังกล่าวด้วยเป็นต้น

ภาคผนวก 3

สรุปการสัมภาษณ์ ครั้งที่ 1

สรุปการสัมมนา ครั้งที่ 1

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดสัมมนา ครั้งที่ 1 ในวันศุกร์ที่ 16 มกราคม 2552 เวลา 08.30 - 14.30 น. ณ ห้องบอลรูม 1 โรงแรมอมารี คอนเมื่อง แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร โดยมีรายละเอียดการสัมมนา ดังนี้

กล่าวเปิด โดย นางอภริณี โพธิ์พร้อม ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 8

ท่านผู้เข้าสัมมนาทุกท่าน

ดิฉันรู้สึกเป็นเกียรติและมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มาเป็นประธานในพิธีเปิดการประชุมเพื่อนำเสนอรายงานผลการวิจัยและรับฟังความคิดเห็น เรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม” ในวันนี้

เนื่องจากในปัจจุบันศาลยุติธรรมได้เริ่มนำกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้แล้ว บางศาล เช่น ในศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลอาญาหรือศาลจังหวัดต่าง ๆ แต่แนวคิดรูปแบบและเทคนิควิธีของศาลแต่ละศาลยังคงแตกต่างกันไปตามแต่นโยบายของผู้บริหารศาลนั้น ๆ ที่จะกำหนด จึงทำให้ยังไม่มีเอกภาพและยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร

สถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี สำนักงานศาลยุติธรรม ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้เริ่มโครงการวิจัย เรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม” เพื่อศึกษาแนวคิด กระบวนการ วิธีการและเทคนิคการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญามาใช้ในศาลยุติธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการตลอดจนเทคนิคในการดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมในศาลอย่างแท้จริง โดยได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ และคณะผู้วิจัยจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อช่วยทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ บัดนี้การดำเนินการวิจัยได้ดำเนินการมาแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยที่ปรึกษาโครงการฯ ได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นรวมทั้งมีการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหลายสาขา จนได้ข้อมูลทางวิชาการในระดับหนึ่ง และเพื่อให้เนื้อหาวิชาการมีความครอบคลุมจึงได้จัดการสัมมนาในครั้งนี้ โดยมุ่งหวังให้เกิดการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายที่ได้เรียนเชิญมาในวันนี้ เพื่อนำไปปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นต่อไป

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว ดิฉันขอเปิดการประชุมเพื่อนำเสนอรายงานผลการวิจัย และรับฟังความคิดเห็นเรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม” และขอให้การจัดประชุมทางวิชาการครั้งนี้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายของศาลยุติธรรมทุกประการ

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอ “แนวคิด หลักกฎหมาย รูปแบบ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลไทยและต่างประเทศ” (Restorative Justice Process in Court of Justice) ต่อที่ประชุม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รองศาสตราจารย์ ณรงค์ โจหาญ นำเสนอ

1. ข้อกำหนดการศึกษา

กราบเรียนท่านอธิบดี ท่าน ดร. สุนทรียา และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน วันนี้ทางสถาบันวิจัยและพัฒนาสคดีและสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รับเกียรติจากทุกท่านในการเข้าร่วมการสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นเรื่องกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม ขอเรียนเบื้องต้นว่า ขณะนี้การดำเนินการศึกษาอยู่ในช่วงกลางของงานวิจัย เพราะงานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นรูปแบบของการที่ประเทศไทยเรานำเข้ามาเป็นเวลากว่าสิบปีแล้ว มีงานวิจัยหลายชิ้นทั้งด้านกฎหมายและด้านสังคมสงเคราะห์ ที่ได้ประเมินเกี่ยวกับโครงการที่ได้นำความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ โดยเฉพาะการกระทำความผิดเกี่ยวกับเด็กในศาลเยาวชนและครอบครัว และยังมีโครงการที่นำมาใช้ที่น่าสนใจอีกสองเรื่องก็คือ คดีการกระทำทารุณกรรมในครอบครัว ซึ่งมีกฎหมายใหม่ใน พ.ศ. 2550 และโครงการนำร่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในผู้กระทำความผิดทางอาญา

ทางสถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี เล็งเห็นความสำคัญว่าการที่จะนำแนวคิดต่าง ๆ เข้ามา ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดและเทคนิควิธีการว่าจะสามารถใช้กับประเทศไทยให้เหมาะสมได้อย่างไร งานวิจัยโครงการนี้จะตอบปัญหาข้อนี้ โดยไม่ได้ศึกษาว่าการนำกระบวนการนี้เข้ามาใช้จะได้ผลดีมากขนาดไหน แต่สิ่งที่จะตอบในงานวิจัยชิ้นนี้ คือทราบแนวคิดของผู้ที่นำมาใช้มาแล้วกว่าหนึ่งร้อยประเทศซึ่งมีข้อมูลอยู่มากมายและแนวทางของสหประชาชาติก็ได้เน้นย้ำให้ประเทศต่าง ๆ นำมาใช้เป็นทางเลือกใหม่ของการลงโทษบุคคลในคดีอาญาด้วย แต่ว่าสิ่งที่ต่างประเทศทำใช้ว่าประเทศเราจะทำได้หมด โชคดีตรงที่ว่ามีตัวอย่างจากศาลเยาวชนและครอบครัว โดยทางคณะผู้วิจัยได้มีตัวอย่างของการดำเนินงานแล้วในสังคมไทยในศาลเยาวชนและครอบครัว และศาลอาญา โดยมีโครงการนำร่องในคดีครอบครัวและในศาลอาญา ซึ่งทำให้ทราบได้ว่า ในแต่ละคดีมีข้อจำกัดอย่างไรบ้าง เพราะความจริงแล้วกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีการนำมาใช้ตั้งแต่ในอดีตของสังคมไทยอยู่แล้ว แต่ต่อมาเมื่อใช้ระบบพิจารณาคดีสมัยใหม่ทำให้บทบาทหน้าที่ของชุมชนในความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงลดลง ตกไปอยู่ที่บทบาทรัฐและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะดำเนินคดีอาญา จึงไม่รู้ว่าการแก้ไขกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาแต่ฝ่ายเดียวจะแก้ปัญหาได้ถูกทางหรือไม่ ในมาตรการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีเครื่องมือที่ทำให้ผู้กระทำความผิดแล้วยอมรับผิดอย่างที่มีมาก่อนเรียกว่าสุภาพบุรุษ ซึ่งสมัยนี้คงไม่ใช่ วิธีคิดในการทำผิดแล้วยอมรับผิดดีกว่าผิดแล้ว แตรัฐหรือผู้ฟ้องคดีจำต้องหาพยานหลักฐานมาขึ้นให้ได้ จึงจะนำแนวคิดทั้งสมัยเก่าและสมัยใหม่มาผสมผสานกัน

ในการสำรวจข้อมูลในต่างประเทศ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษาทางเอกสารมาแล้ว 4 เดือน และได้ข้อมูลของแต่ละประเทศ ส่วนการสัมมนาครั้งนี้ซึ่งเป็นครั้งแรกจะเน้นการรับฟังจากผู้สัมมนาว่าบทบาทของศาลยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งตอนนี้อยู่ระหว่างการวิเคราะห์ หลังจากนั้นจะส่งเอกสารเต็มตัววิเคราะห์ซึ่งจะมีแนวคิด เทคนิควิธีการ และข้อดีข้อเสียแล้วเพื่อให้ตรวจสอบและวิจารณ์อีกครั้งในการสัมมนาครั้งต่อไป

1.1 วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาจะศึกษาในต่างประเทศ ซึ่งเลือกมาทั้งในประเทศคอมมอนลอร์และประเทศซีวิลลอร์ ในประเทศคอมมอนลอร์จะมีพื้นฐานคล้ายกับประเทศไทย เนื่องจากประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมในการกำหนดวิธีการหรือรูปแบบวิธีปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด จึงทำให้ประเทศคอมมอนลอร์ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก แต่ก็จะไม่ละเลยกระบวนการยุติธรรมที่เป็นระบบของรัฐที่เป็นประมวลกฎหมายซึ่งคล้ายประเทศไทย เช่น ของฝรั่งเศส ซึ่งอาจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท จะนำเสนอของซีวิลลอร์ใกล้เคียงประเทศไทย คือ ญี่ปุ่น ซึ่งมีข้อมูลจำนวนมาก นอกจากนั้นในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งท่านได้ให้ความกรุณาเป็นอย่างมากแก่คณะผู้วิจัย คณะผู้วิจัยจึงได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวเคราะห์เป็นอย่างมาก

1.2 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาเฉพาะการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยแบ่งเป็น 3 เรื่องหลัก คือ

1. คดีเยาวชนและครอบครัว
2. คดีความรุนแรงในครอบครัว
3. แนวทางการกำหนดโทษทางอาญา และการลดโทษต่าง ๆ

ข้อมูลเบื้องต้นก็จะศึกษาในประเทศสหราชอาณาจักร นิวซีแลนด์ซึ่งเป็นต้นแบบของการนำการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในศาลเยาวชน ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา แคนาดา ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ข้อมูลของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทยมาจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย ซึ่ง อาจารย์พชยา น้าเงิน จะได้นำเสนอต่อไป

ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หากเราเน้นที่คดีอาญา จะเห็นว่าเดิมการลงโทษทางคดีอาญาของเราไปเน้นที่ว่าเขารับโทษได้ต่อเมื่อเขาผิด และเมื่อผิดแล้วก็ต้องรับโทษ ในช่วงหลังแนวคิดในการลงโทษมีอีกสองแนวคิดที่เสริมเข้ามาคือ การชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งประเทศไทยก็พัฒนาตามแนวทางนี้คือ เช่น ถ้าเรียกร้องจากผู้กระทำไม่ได้ รัฐมีหน้าที่ต้องชดเชยความเสียหายให้ แต่เดิมผู้เสียหายจะต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งเอง แต่ตอนนี้ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีของพนักงานอัยการได้ อีกแนวคิดหนึ่งคือบทบาทของการที่รัฐผูกขาดการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทั้งที่ชุมชนก็ได้รับผลกระทบด้วยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการยุติธรรมมิได้จำกัดเฉพาะผู้พิพากษาหรือรัฐ โดยให้บทบาทตั้งแต่เริ่มต้นคดี ไม่ใช่แค่การชี้ว่าผิดหรือไม่ผิด โดยให้ความขัดแย้งยุติอย่างเป็นธรรมมากกว่าแค่จบไปเฉย ๆ ซึ่งในเมื่อกระบวนการยุติธรรมที่รัฐผูกขาดอยู่นั้นไม่ว่าจะทำให้สังคมสงบได้จริงหรือไม่ ในขณะที่สังคมสามารถช่วยได้ตั้งแต่ต้นอาจะแก้ปัญหาได้

สำหรับกฎหมายไทยนั้น มีมาตรการทางอาญาให้ศาลเลือกใช้ในการลงโทษที่เหมาะสมน้อยมาก ศาลไม่มีอำนาจที่จะสั่งให้ผู้พิพากษาสั่งให้บำบัดรักษา ซึ่งในต่างประเทศจะเปิดช่องทางนี้ไว้รวมถึงการชดเชยค่าเสียหายด้วย เช่น ตำรวจอาจจะไม่ดำเนินคดีก็ได้ โดยสามารถให้ใช้การเตือนแทนได้ และในกฎหมายไทยยังมีการใช้ดุลพินิจของอัยการที่จะสั่งไม่ฟ้องเป็นต้น แต่ศาลไม่มีกรณีทางเลือกนอกจากการจำคุก ดังนั้น จึง

ควรหาทางให้สามารถใช้มาตรการทางอาญาที่สามารถลงโทษตามความเหมาะสมของผู้กระทำความผิดและตามสภาพของความผิด ภายใต้อำนาจของ สหวิชาชีพและการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน ต่อไป

กฎหมายจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการที่ศาลจะสามารถใช้ในการลงโทษ ส่วนในศาลเยาวชน สามารถทำได้เพราะกฎหมายเปิดช่องให้ใช้มาตรการอื่นที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน

2. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสหราชอาณาจักร

ในสหราชอาณาจักรนั้น มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ในการเตือนของตำรวจ การกำหนดโทษทางอาญา และการดำเนินคดีเด็กและเยาวชน และก่อนที่จะมีการเตือนของตำรวจ กฎหมายกำหนดให้ต้องเข้าสู่กระบวนการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อกำหนดเงื่อนไขในการเตือนโดยมีเงื่อนไข โดยต้องมีคณะกรรมการใกล้เคียงเข้ามาดำเนินการในการประชุมกลุ่มครอบครัว

ในเรื่องการกำหนดโทษให้ศาลมีดุลพินิจในการสั่งจำคุกหรือลงโทษโดยชุมชน การทำงานชดเชยแรงงานที่ขาดไป และการชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งเป็นการเยียวยาสิทธิที่ผู้เสียหาย เช่น สูญเสียไป

ต่อมาแนวคิดนี้ได้นำมาบัญญัติใน The Criminal Justice Act 2003 ซึ่งเน้นย้ำถึงการเยียวยาในการกำหนดโทษด้วย กล่าวคือต้องดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก่อนเข้าสู่การลงโทษ แต่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่นั้น ในระหว่างการลงโทษกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีอยู่ในกระบวนการของกรมราชทัณฑ์ และกรมคุมประพฤติด้วย ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้นำมาใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นก่อนฟ้อง ระหว่างดำเนินคดี หลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาและระหว่างที่กำลังรับโทษอยู่

3. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในนิวซีแลนด์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะมีสหวิชาชีพที่ร่วมกันในการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยมีผู้ประกอบวิชาชีพทางด้านเด็ก ครอบครัว และเยาวชน ทั้งนี้เพื่อกำหนดว่า ควรให้ทำงานบริการสังคมในรูปแบบใด ให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดและการกระทำความผิด

สิ่งที่ต้องนำเสนอในการประชุมคือแผนการดำเนินการของผู้กระทำความผิดที่จะต้องเสนอศาลหรือคณะกรรมการใกล้เคียง และต้องเกิดจากความยินยอมของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย เพราะฉะนั้นการประชุมกลุ่มครอบครัว ต้องระงับการชักจูงของผู้ทรงคุณวุฒิโดยอาจมิได้เกิดจากความสมัครใจของแต่ละฝ่ายได้และจะก่อให้เกิดปัญหาได้

การกำหนดโทษจะทำอย่างไรให้เยียวยาผู้เสียหาย ซึ่งมีข้อสังเกตว่าหาผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายแล้ว ผู้นั้นจะถูกจำคุกมีน้อยลงหรือไม่ต้องถูกจำคุกก็ได้

สำหรับประเทศไทยนั้น ในมาตรา 78 ของประมวลกฎหมายอาญาของไทย หากมีการชดใช้ค่าเสียหายแล้ว จนเป็นที่พอใจของผู้เสียหายจะเป็นเหตุลดโทษหรือรอการลงโทษ แต่ไม่อาจยกเว้นโทษจำคุก วิธีการประเมินผลก็คือความเข้าใจของบุคลากร ไม่ว่าจะเป็นผู้ใกล้เคียง ศาล พนักงานสอบสวน ว่า

เข้าใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ หากเป็นกรณีเพียงการยกโทษหรือขอโทษ คงไม่ใช่เป้าหมายของกระบวนการดังกล่าว เพราะกระบวนการนี้ ต้องการความร่วมมือของทุกฝ่าย ซึ่งแนวคิดนี้ ต้องทำความเข้าใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานด้วย

ในเรื่องการกำหนดโทษต้องเป็นในเชิงการให้เกียรติซึ่งกันและกันเพื่อให้ได้มาในข้อสรุปของที่ประชุม

ในนิวซีแลนด์เริ่มที่เยาวชน แต่ปัจจุบันและอีกหลายร้อยประเทศก็นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ แต่คำถามคือคดีประเภทไหน คดีเยาวชนที่เน้นการชดเชยค่าเสียหาย ในโครงการส่วนใหญ่ ประสบผลสำเร็จ โดยโครงการที่ไม่สำเร็จเกิดจากความไม่เข้าใจของบุคลากร รวมถึงการเร่งรัดของเวลาซึ่งเหมือนกับบ้านเรา ในการเร่งรัดเพื่อกำหนดระยะเวลาในการไต่ถามถ้อยคำนั้นผิดธรรมชาติจึงไม่ประสบผลสำเร็จ

4. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในออสเตรเลีย

เวกา เวกา (Wagga Wagga) เป็นภาษา อะบอริจิน สังเกตเห็นได้ว่าวิธีที่ได้มาได้จากชนเผ่า ซึ่งเป็นการระงับข้อพิพาทในชุมชนเดิมซึ่งตัดในเรื่องของรูปแบบออกไป แต่เมื่อรัฐเอามาทำเองโดยขาดความร่วมมือของชุมชน จึงทำให้เกิดการดำเนินคดีโดยผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคมแม้ว่าจะเป็นธรรมในทางกฎหมายก็ตาม เพราะหากคู่ความ ไม่มีเงินจ้างทนายความหรือต่อสู้กับผู้ที่มีอิทธิพลจะทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี

ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของชุมชนนั้น จะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในชุมชนที่รู้จักกันเพราะรู้จักกันก็สามารถตัดสินได้ ถ้าเป็นสังคมเมืองที่ไม่รู้จักกันก็ใช้ได้ผลยาก จุดเน้นของกระบวนการนี้ คือ การให้อภัย

ส่วนที่ขาดไม่ได้คือการประเมิน มีผู้เสียหายให้ความร่วมมือสูง และผู้กระทำความผิดทำตามเงื่อนไขข้อ 93 และมีกฎหมาย The Young Offenders Act 1993

อย่าง New South Wales คณะกรรมการที่ตั้งเป็นผู้แทนชุมชนก็มาเพื่อมาประชุมกัน Queensland การประชุมกลุ่มครอบครัวใช้กับคดีเด็ก และการประชุมกลุ่มชุมชนใช้กับผู้ใหญ่เป็นต้น Canberra ดำรวจก็มีแบบเฉพาะ และมีมาตรการที่จะไม่จับกุม

งบประมาณเน้นที่คนที่เป็นชนเผ่าของออสเตรเลีย ปัญหาคือประชาชนไม่ยอมมาหาตำรวจเพราะเสียค่าใช้จ่าย จึงระงับข้อพิพาทกันเองในชุมชน

5. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสหรัฐอเมริกา

ชนเผ่า Lakota ใช้ผู้กระทำความผิดมาพบผู้อาวุโส โดยใช้รูปแบบผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดมาประชุมกลุ่มด้วย ในประเทศไทยเคยมีการดำเนินการในลักษณะนี้ที่จังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดเพชรบุรี

การประเมินความสำเร็จของโครงการ โดยร้อยละ 22 คือโบสถ์ อัยการก็จะสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพราะอัยการใช้ดุลพินิจได้ รวมถึงการชะลอการฟ้องได้ แต่เมืองไทยทำไม่ได้ ทั้งนี้มีตำรวจเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีการประชุมกลุ่มชุมชนและการอบรมโดยคณะกรรมการระดับชาติ

ส่วน Wisconsin ได้รับงบประมาณการอบรมและการประชุมกลุ่มด้วย นอกจากคณะกรรมการระดับชาติแล้ว ยังต้องดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย

6. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแคนาดา

พื้นฐานมาจากชนเผ่าของแคนาดา และอัยการมีทางเลือกในการชะลอการฟ้องและสามารถมีการกำหนดโทษตามที่ประชุมกลุ่มได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มให้สังคมมีบทบาทในการมีส่วนร่วม โครงการนี้ใช้ทั้งขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม และมีการใกล้ชิดระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย

ข้อดีและข้อเสียของ circle sentencing ที่ประชุมมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางที่เหมาะสม โดยชุมชนก็ต้องมีหน้าที่ติดตามด้วย หากที่ประชุมมีปัญหาศาลก็ต้องเลื่อนพิจารณาออกไป วิธีการนี้เหมาะสมกับพื้นที่เมืองมากกว่าชุมชนเมือง โดยต้องทำความเข้าใจชุมชนด้วย เพื่อทราบว่ากระทำความผิดมีสาเหตุอะไร และควรแก้อย่างไร

การประเมินผล ผู้กระทำความผิด 91% - ผู้เสียหาย 89% ในทางทฤษฎีน่าจะประสบความสำเร็จ แต่ต้องยกฐานะกรมคุมประพฤติเป็นกระทรวง

อาจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท นำเสนอ

7. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในมุมมองของสหประชาชาติ

เดิมมองว่าเป็นการมองของรัฐกับผู้กระทำความผิด เป็นการจัดการกระบวนการยุติธรรมระหว่างรัฐกับผู้กระทำ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในคดีอาญาที่ควรเป็นคือ ตัวสมาชิกในสังคม ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ส่วนรัฐแค่อำนวยความสะดวกให้ทั้งสามองค์กรได้มีการประชุมกันเท่านั้น โดยสหประชาชาติได้จัดทำคำแนะนำระหว่างประเทศ 2534 และได้มีการตอบรับเพื่อทำข้อเสนอแนะ

หลักการพื้นฐานที่กำหนดนั้นเป็นหลักการกว้าง ๆ ซึ่งประเทศต่าง ๆ สามารถนำไปใช้ตามบริบทของสังคมได้

เจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ ผู้เสียหายได้รับการทดแทนและได้รับความปลอดภัย ผู้กระทำความผิดสามารถตระหนักถึงผลกระทบ ชุมชนจะได้เข้าใจสาเหตุที่แท้จริงของอาชญากรรมเพื่อร่วมกันป้องกัน โดยคำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแต่ละประเทศ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การเจรจา การไกล่เกลี่ย เพื่อระงับข้อพิพาทให้ได้ ข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ เช่น แผนเยียวยาผู้เสียหาย แนวการลงโทษ และสังคมทั้งหมดอยู่ร่วมกันได้เหมือนเดิม ในการจะนำมาใช้พยานหลักฐานจะต้องชัดเจน เพราะหากไม่ชัดเจนก็ไม่แนะนำให้ทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในกรณีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ไม่สามารถใช้ได้อย่างเหมาะสมก็จะไปดำเนินคดีต่อไป

เงื่อนไขในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การจัดการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คุณสมบัติผู้เข้ารับการอบรม การบริหารกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายต้องได้รับสิทธิที่ควรได้ ไม่อาจถูกบังคับหรือชักนำให้เข้ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ก็ต้องได้รับความยินยอมอย่างแท้จริง และควรกระทำการในทางลับ ผลของข้อตกลงควรได้รับการตรวจสอบโดยศาลและเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาศาล เมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้วไม่สามารถดำเนินการได้คดีควรเข้าสู่กระบวนการปกติ แต่กรณีไม่กระทำตามเงื่อนไขที่ได้จากข้อตกลงของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่ควรพิจารณาเป็นเหตุของการเพิ่มโทษ ผู้อำนวยการความสะดวกควรปฏิบัติด้วยความเป็นกลาง และควรทำยุทธศาสตร์กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วย

8. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในฝรั่งเศส

ในฝรั่งเศสนั้น มีกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่เมื่อ 500 ปี แล้ว แต่บทบาทหลักอยู่ที่ศาล โดยศาลมีบทบาทในการลงโทษ และผู้ฟ้องเป็นอัยการเป็นหลัก (distributive justice) แต่ก็ได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของสังคม ตั้งแต่ ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา มีการแก้ไขกฎหมายหลายเรื่องของฝรั่งเศสมีการคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายและรัฐมีส่วนเกี่ยวข้องมากขึ้น ทั้งนี้ สังคมก็ไม่ได้อะไรเพราะ โอกาสในการกระทำความผิดต่ำสูงมาก เพราะไม่ได้มีการแก้ไขที่ตัวผู้กระทำความผิดเลย ฝรั่งเศสจึงนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้บางส่วน เพราะวัฒนธรรมที่ดีคืออยู่กับรัฐมานาน โดยแบ่งออกเป็นสามเรื่อง

1) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ความรุนแรงในครอบครัว

อัยการฝรั่งเศสมีดุลพินิจเต็มที่ในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องโดยเป็นดุลพินิจเด็ดขาด โดยมีอำนาจ 3 ลักษณะ คือ หนึ่งการสั่งฟ้อง สองการเบี่ยงเบนคดี (diversion) แล้วใช้มาตรการอื่น เช่น การไกล่เกลี่ย การชะลอฟ้อง การต่อรองคำรับสารภาพซึ่งได้รับอิทธิพลจากคอมมอนลอว์และการสืบพยานก็ไม่ต้องเต็มรูปแบบ ซึ่งอาจจะไม่ใช่เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยแท้ และสามการสั่งไม่ฟ้อง แต่ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องคดีอาญาที่ศาลอาญาได้ ซึ่งเป็นการตรวจสอบดุลพินิจให้อัยการสั่งฟ้องอีกครั้งนั่นเอง

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา (mediation pénale) เป็นการไกล่เกลี่ยจะมีการตั้งผู้ไกล่เกลี่ยจากชาวบ้าน จึงมีลักษณะกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บางส่วน โดยใช้กับคดีอาญาไม่ร้ายแรงทุกคดี อัยการฝรั่งเศสมักใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ นั่นแปลว่าไม่ใช่เฉพาะคดีครอบครัวเท่านั้น โดยเป็นทางสายกลางระหว่างการสั่งฟ้องและไม่ฟ้อง เพื่อให้สังคมกลับมาสู่ความสงบสุขเหมือนเดิม การไกล่เกลี่ยจะมีได้เฉพาะมีผู้ร้องทุกข์ไว้และเป็นผู้กระทำเป็นผู้กระทำจริงและยอมรับข้อเท็จจริงนั้น ในการใช้อำนาจนี้จะมีเงื่อนไขคือ หนึ่งมีการชดเชยความเสียหายมากกว่าการสั่งฟ้อง และสองจะเป็นการยุติปัญหาและทำให้สังคมสงบสุขได้ โดยวิธีการไกล่เกลี่ยจะเริ่มด้วยการตั้งผู้ไกล่เกลี่ย โดยผู้ไกล่เกลี่ยร่วมกับผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด หากไกล่เกลี่ยสำเร็จก็อัยการจะสั่งไม่ฟ้อง ถ้าไม่สำเร็จก็อาจจะสั่งฟ้องได้ นอกจากนี้อัยการสามารถสั่งมาตรการชั่วคราวได้ เช่น การกันผู้กระทำออกจากผู้เสียหาย

2) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีเด็กและเยาวชน

จะไม่เน้นการลงโทษ แต่จะเน้นการศึกษา โดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา และการเยียวยาทางอาญา (réparation pénale) ซึ่งการเยียวยาทางอาญาเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์บางส่วนรูปแบบหนึ่งโดยให้ศาลมีอำนาจไต่สวนหรือมีมาตรการได้ แต่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย

เท่านั้น เพื่อให้ได้รู้คุณค่าของสังคม ปรับตัวเข้ากับสังคม และปรับภาพลักษณ์ของตนเองให้ดีขึ้น โดยใช้วิธีการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวโดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้เด็กได้ปฏิบัติ เช่น ให้งานสาธารณะหรือทำงานชดใช้ค่าเสียหาย

3) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการกำหนดโทษ

เดิมใช้หลักการที่ว่าความผิดเดียวกันควรลงโทษอย่างเดียวกัน ปัจจุบันใช้หลักการคำนึงถึงตัวจำเลยว่าจำเลยมีเหตุ เจื่อนใจใดที่ต้องทำความผิด รวมถึงลักษณะของการที่จำเลยถูกคุกคามระหว่างต้องโทษด้วย อาจเป็นการพักการลงโทษ ซึ่งในฝรั่งเศสศาลเป็นผู้ออกคำสั่ง ขณะที่ประเทศไทย กรมราชทัณฑ์เป็นผู้ที่มีหน้าที่ดังกล่าว

ในคดีเล็กน้อยศาลใช้การรอกการลงโทษ เช่นเดียวกับมาตรา 56 ของกฎหมายไทย นอกจากนี้ยังมีกฎหมายใหม่ในการนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้บางส่วนเรียกว่าการเยียวยาการลงโทษ (sanction réparation) โดยกำหนดโทษไว้ก่อนโดยจำคุกไม่เกิน 6 เดือนปรับไม่เกิน 15,000 ยูโร แล้วกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สถานะเดิมให้มากที่สุด ไม่ใช่เป็นการชะลอฟ้องหรือการไต่กลับเป็นเรื่องของศาล โดยเป็นการไปเยียวยาตามเงื่อนไขเช่น บริการสังคม เยียวยาความเสียหาย หากกระทำตามเงื่อนไขศาลถึงดโทษ แต่หากไม่ทำตามเงื่อนไขก็สั่งลงโทษได้

สรุปคือ ฝรั่งเศสยังใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพียงบางส่วนเท่านั้น

9. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นใช้หลักการของวะ (principle of wa) คือ หลักการขอโทษและการให้อภัย (apology - forgiveness) เป็นวัฒนธรรมและธรรมเนียมของเขา กล่าวคือการให้อภัยเป็นการทำตามธรรมเนียมและคาดหวังว่าหากวันหนึ่งกระทำความผิดจะได้รับการให้อภัยเช่นกัน ผลดีคือคดีมีน้อย ผลเสียคือกระบวนการนี้ไม่คำนึงถึงผู้เสียหายว่าจะได้รับการเยียวยาหรือไม่ และเป็นเพียงรูปแบบประเพณีมิได้ทำอย่างจริงจังจริง ๆ ซึ่งเสี่ยงที่ผู้กระทำความผิดจะกระทำซ้ำมีอยู่มาก คดียุติที่ตำรวจถึงร้อยละ 40 หลังจากนั้นอัยการจะชะลอการฟ้องถึง 1 ใน 3 และหากไปถึงศาลศาลมักสั่งลงโทษแต่ก็จะสั่งรอกการลงโทษถึงร้อยละ 60

นอกจากคดีอาญาสามัญ ในคดีเด็กและเยาวชนก็มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ด้วย ในรอบ 3 ปี ผู้กระทำความผิดโดยเฉลี่ยลดลงร้อยละ 30 แต่ผู้กระทำความผิดซ้ำกลับสูงขึ้น แสดงให้เห็นว่ากระบวนการนี้ไม่ประสบผลสำเร็จ เขตชิบะจึงนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้โดยเปิดศูนย์ประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อแก้ไขกระบวนการขอโทษและให้อภัยแบบดั้งเดิม โดยเริ่มจากเด็กต้องยอมรับการกระทำความผิดอย่างจริงใจ และให้ทุกฝ่ายยินยอม ซึ่งประชุมกับทุกฝ่าย ครู ครอบครัว และผู้เสียหาย โดยให้ผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นเยาวชนทำตามเงื่อนไขการประชุมเช่นการเยียวยา หรือการบริการสาธารณะ การประชุมดังกล่าวเป็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เต็มรูปแบบมาแก้ไขนั้นได้รับผลดีคือผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมด้วย โอกาสที่ผู้กระทำความผิดจะทำซ้ำอีกก็ลดลงด้วย

อาจารย์พญา น้ำเงิน นำเสนอ

10. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในไทย

ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ จำนวน 31 คน ซึ่งเป็นการวิจัยในเชิงประสบการณ์ตรงมากกว่าในเชิงปริมาณ แบ่งเป็น ศาลยุติธรรม 15 คน กระทรวงยุติธรรม 3 คน กรมคุมประพฤติ 2 คน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน 2 คน สำนักงานอัยการสูงสุด 1 คน องค์การเอกชน 3 คน สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว 3 คน มหาวิทยาลัย 3 คน จุดประสงค์ของการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒินั้นก็เพื่อให้ทราบว่าประเทศไทยนำรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้หรือไม่ และในลักษณะอย่างไร รูปแบบที่นำมาใช้นั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ในเรื่องของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา ขณะเดียวกันผู้กระทำความผิดเองมีการสำนึกผิดและมีการขอโทษอย่างจริงใจและมีการเข้ามาสู่กระบวนการเป็นไปด้วยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย ทั้งให้สังคมชุมชนและผู้เสียหายได้ทราบถึงสาเหตุที่แท้จริงของการกระทำความผิดนั้น และสามารถช่วยกันป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำขึ้นมาอีก ปัญหาอุปสรรคในการจัดทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และถ้าหากจะมีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรมีทิศทางใด ภายใต้อัตลักษณ์และเงื่อนไขใดบ้าง

ในที่นี้จะสรุปความเห็นที่เป็นทิศทางหลัก ๆ และคณะผู้วิจัยจะศึกษาในส่วนปลีกย่อยอีกครั้งหนึ่ง โดยขอแบ่งตามแนวคำถามเป็น 4 ส่วน ดังนี้

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีเยาวชนและครอบครัว

โดยเริ่มต้นที่ศาลเยาวชน ซึ่งใช้รูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัว บางครั้งก็มีอุปสรรค เพราะบางคดีไม่อาจใช้คดีนี้ได้ โอกาสที่จะนำมาทำความเข้าใจกระบวนการนี้ยังมีน้อยอยู่ ความสำเร็จของกระบวนการยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร เนื่องจากความเข้าใจของบุคลากร ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ชุมชนในขั้นตอนกระบวนการ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ความสำเร็จไม่ชัดเจน ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นก็คือความพร้อมของบุคลากร อันเกิดจากการยังไม่มียกกฎหมายรองรับที่ชัดเจน ซึ่งแม้จะมีมาตรา 63 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ก็มีสิทธิใช้แต่ยังไม่ชัดเจนนัก มาตรา 95 ยังไม่ชัดเจนว่าศาลสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้หรือไม่ ทำให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของแต่ละศาล แรงกระตุ้นในการพัฒนาบุคลากรขึ้นมารองรับจึงน้อยไปด้วย

ดังนั้น หากจะมีการพัฒนาควรมีการกำหนดกฎหมายให้ชัดเจนเพื่อให้องค์กรที่เกี่ยวข้องตื่นตัวในการจัดรูปแบบให้ชัดเจนมากขึ้น มีการอบรมให้เข้าใจวิธีการดำเนินการแก่บุคลากร ที่สำคัญงบประมาณในการสนับสนุนจะต้องมีการรองรับ เพราะหากขาดงบประมาณไปก็จะทำให้การอบรมบกพร่อง

1) การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีกระทำความผิดด้วยความรุนแรงในครอบครัว

มาตรา 12 และ มาตรา 16 ได้กำหนดมาตรการบางอย่างว่ามีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ผู้ทรงคุณวุฒิตัวใหญ่เห็นพ้องว่าการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษ หรือการให้อ่านจาก

หรือพนักงานเจ้าหน้าที่แต่งตั้งผู้ใกล้ชิดเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือยังไม่มีโอกาสได้ใช้กระบวนการเหล่านี้ เพราะการเกิดคดีบุคคลในครอบครัว ดำรงก็อาจเข้าไปเปรียบเทียบปรับหรือไม่ได้ฟ้องคดีอื่น ๆ ที่มีใช้ตามพระราชบัญญัติใหม่นี้ หรืออาจเป็นการฟ้องคดีต่อศาลแขวงทำให้ต้องพิจารณาคดีไปอย่างรวดเร็ว ทำให้โอกาสในการใช้มาตรการนี้มาใช้มีน้อย และเนื่องจากเป็นกฎหมายใหม่ การประนีประนอมจึงยังไม่พร้อมเท่าที่ควร รวมถึงการประสาน สหวิชาชีพด้วย

2) ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ เห็นว่าหากผู้กรณีได้ผ่านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ศาลควรมีดุลพินิจในการกำหนดโทษหรือการลงโทษได้ และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้กับความผิดทั้งความผิดที่ขอมความได้และไม่ได้ด้วย โดยเฉพาะกรณีขอมความไม่ได้ควรมีความชัดเจนด้วย เช่น อาจพิจารณาจากความผิด อัตราโทษ ซึ่งหลายท่านเห็นว่าต้องดูการกระทำความคิดว่าร้ายแรงหรือไม่ด้วย เช่น ผิดต่อรัฐหรือไม่ ผิดคนเสียหรือไม่ อุกฉกรรจ์หรือไม่ และต้องพิจารณาผลกระทบต่อสังคม ชุมชน ผู้เสียหาย ว่ามีหลักประกันหรือไม่ว่าหากนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้จะไม่ได้รับผลกระทบ รวมถึงต้องพิจารณาการเยียวยาความเสียหายด้วย

3) ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าควรนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีเยาวชน คดีความรุนแรงในครอบครัว และกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีทิศทางดังนี้ คือหนึ่งต้องมีการบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนว่าจะนำมาใช้อย่างไร รูปแบบใด วิธีใด ให้ชัดเจนให้สอดคล้องในแต่ละคดี และสองจะต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่เข้าใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยอาจจัดทำแนวทางในการปฏิบัติหรือคู่มือ ซึ่งบุคลากรที่เข้ามาในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้เป็นไปตามธรรมชาติไม่กำหนดรายละเอียดมากมายนัก เพียงแต่ให้มีทิศทางการทำงานและคำนึงถึงหลักการใหญ่สอดคล้องกัน ส่วนเทคนิควิธีการรายละเอียดอาจเกิดจากการอบรมก็ได้ การจัดการองค์กรก็ต้องมีความพร้อม และต้องมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอด้วย

ทิศทางในการพัฒนานั้น ก็ควรเริ่มจัดทำกฎหมายให้ชัดเจน และควรจัดทำคู่มือปฏิบัติงานเพื่อบุคลากรเข้าใจหลักการตรงกัน แต่เทคนิคควรเป็นไปตามธรรมชาติที่คำนึงหลักการใหญ่ และมีการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการองค์กรด้วย ทั้งคนและงบประมาณต้องมีรองรับด้วย

ข้อเสนอแนะจากการสัมมนา

นายสกุลสุข หอพิบูลสุข อัยการจังหวัดประจำกรม สำนักงานอัยการสูงสุด

จากประสบการณ์ที่เคยทำ การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ก็จะมีคู่มือ ซึ่งการประชุมกลุ่มครอบครัวจะรอเกล้าว่าให้เด็กขอโทษ ซึ่งคิดว่าการฝึกอบรมให้กับพนักงานบ่อ ๆ จะทำให้เข้าใจการดำเนินการดังกล่าวได้ และควรให้คณะสังคมสงเคราะห์และจิตวิทยานำ และผมรู้สึกสับสนมากในการทำคดีแรก ๆ

เมื่อมีการกำหนดให้เด็กไปทำประโยชน์ต่อสังคมและอยู่ในความดูแลของสถานพินิจ แต่ัยการต้องสั่งฟ้องคดี ซึ่งัยการไม่เคยดูเลยว่าเด็กทำตามกติกาหรือไม่

เห็นด้วยกับอาจารย์ว่ายังไม่รู้เลยว่าเด็กผิดหรือไม่ผิดก็นำมากำหนดโทษหรือเข้าสู่กระบวนการแล้ว ตัวอย่างที่ทำได้ เด็กแจกใบปลิวว่าผู้ใหญ่นบ้าน ผู้ใหญ่นบ้านบอกว่าหมิ่นประมาทแล้ว แต่ผมว่ายังเด็กก็ต้องเข้าสู่กระบวนการแล้ว

เคยมีการประชุมระหว่างกรมว่า อย่างอังกฤษก็ไม่มีการกำหนดไว้ว่าใครบ้างจะต้องเป็นองค์ประชุม จึงอาจไม่ต้องแก้มาตรา 63 ก็ได้ แต่เมื่อได้ข้อสรุปจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ัยการควรพิจารณาถ่วงถ่วงอีกชั้นว่าเห็นด้วยกับข้อสรุปของที่ประชุมหรือไม่

และเวลาคุยกับเด็ก ควรมีเทคนิคที่จะคุยกับเด็กอย่างไร เด็กถึงจะรู้สึกแล้วขอโทษจริง ๆ

รองศาสตราจารย์ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์

รองคณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากทางญี่ปุ่นแล้ว สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ก็มีกระบวนการดังกล่าว และในทางศาสนาอิสลามจะมีความคิดอีกแบบ ซึ่งการให้อภัยเป็นการบังคับของทางศาสนา น่าจะมีการศึกษาในเรื่องนี้ด้วย

ในคดีบางคดีที่ขอมความไม่ได้ คิดว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรเข้ามาอย่างชัดเจน มิฉะนั้นจะสิ้นเปลืองงบประมาณ

ในงานวิจัยไปดูต่างประเทศมาก็ดี แต่เราควรตั้งกระทู้และสร้างนวัตกรรมของตนเองด้วย

ถ้ามีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 38/1 โดยมีมาตรการอื่นแทนการลงโทษซึ่งหากมีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยก็จะชัดเจนขึ้น หรือหากมีการแก้ไข มาตรา 56/1 และัยการตำรวจศาล ควรมีเครื่องมือในการ divert ให้มากขึ้น ตำรวจเองในบางประเทศก็มีดุลพินิจที่ส่งบำบัดก่อนได้เลย ไม่จำเป็นต้องยื่นข้อส่งไปสถานพินิจก่อน

การทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หลักสำคัญคือยุติคดีแล้วจะมีกระบวนการส่งต่ออย่างไร ใครจะต้องฟื้นฟูผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด

นายชนะชัย ผดุงธิตี ผู้พิพากษาประจำสำนักประธานศาลฎีกา

ในเรื่องการบัญญัติกฎหมายชัดเจนนั้น ประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งชัดเจนอยู่แล้วว่าศาลมีอำนาจในการไต่ถาม แต่ศาลจะมีหลักเกณฑ์ปฏิบัติที่มีความสับสนอยู่ แม้ทุกศาลมีผู้ประนีประนอมประจำศาล รวมถึงการเก็บข้อมูลยังเป็นการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ ซึ่งรูปแบบที่อาจารย์ได้สำรวจผลความพึงพอใจนั้น ของสังคมไทยยังไม่มีความชัดเจนว่าพึงพอใจหรือไม่

ในเรื่องของการอบรมผู้ปฏิบัติมีหลายคนเกี่ยวข้องมาก ผมเคยเป็นวิทยากร ผู้ประนีประนอมมีวาระแค่ 2 ปี ซึ่งน่าจะส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจก่อนเข้ารับตำแหน่ง ดีกว่ารับตำแหน่งก่อนแล้วปฏิบัติแล้วอบรม แต่ก็ปัญหาวางงบประมาณ

การจัดการครั้งนั้นมีความสำคัญ ศาลและอธิบดีศาลการจัดการยังเป็นลักษณะหลายมาตรฐาน อาจเป็นเพราะข้อมูลในการตัดสินใจต่างกัน ซึ่งผมเห็นด้วยว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรนำมาใช้ แต่ควรติดตามอย่างใกล้ชิดแล้วผลลัพธ์ของการใกล้เคียงเราควรมุ่งเน้นไปทางไหน

นายไสลเกษ วัฒนพันธุ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ ภาค 8

ผู้เสียหาย สังคม จำนวน มีส่วนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่สิ่งที่มักขาดหายไปคือผู้เสียหาย ผมเข้าใจว่าอาจารย์จะนำเสนอสิ่งใหม่โดยใช้กฎหมายใหม่ ผมมองว่ากฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันเราจะใช้ได้แค่ไหน หากเรามีความเข้าใจตรงกัน มาตรา 56 ผมมองว่ายังสามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ได้ แม้แต่ศาลก็มองข้ามไป สิ่งที่เราสามารถใช้ได้คือการรอกการกำหนดโทษ ความผิดบางประเภทอาจใช้มาตรการอื่น ๆ ในการกำหนดอาจทำให้มีตราบาปหรือประวัติต้องโทษติดตัวผู้กระทำความผิดไป

แต่ถ้าใช้การรอกการกำหนดโทษมาใช้แล้วเพิ่มวิธีการคุมประพฤติให้มากขึ้น แล้วเยียวยาผู้เสียหายได้ โดยอาจให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายด้วย ซึ่งเป็นเรื่องท้าทาย เพราะถ้าไม่ปฏิบัติตาม จะบังคับใครได้หรือไม่ ในการกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติ ศาลไม่ได้ถูกจำกัดใด ๆ ทั้งสิ้น จำเลยอาจผ่อนส่งเป็นรายเดือนได้ และมีเงื่อนไขบังคับได้ด้วยว่าอาจกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษเพิ่มเติมได้ แล้วรอกการลงโทษจะนำมามาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำได้หรือไม่ ด้วยกฎหมายที่มีในปัจจุบัน

สิ่งที่มองอีกอัน ถ้าบังคับคดีแพ่งไม่ได้ แต่บังคับคดีอาญาไม่ได้ ก็ยังมีประสิทธิภาพอยู่ดี และสามารถทำได้ด้วย ซึ่งที่เหลือคือทำให้การบรรลุการเข้าใจตรงกัน

เราได้แนวคิดหรือ model มาใช้ สิ่งที่เราขาดหายไปซึ่งต้องมองคือบริบทของสังคมไทยว่ามีข้อจำกัดใดบ้าง จุดอ่อน จุดแข็งอยู่ตรงไหน ซึ่งควรวิเคราะห์ด้วยว่าจะต้องสร้าง แก่ไข ป้องกัน ตรวจสอบอะไรอย่างไร ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยคือการบิดเบือนดุลพินิจซึ่งทำให้เกิดการทุจริต ซึ่งควรวิเคราะห์และสร้างเงื่อนไขให้มีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

นางกรรณิการ์ แสงทอง รองอธิบดีกรมคุมประพฤติ

กระบวนการนี้เป็นเรื่องของการทำงานให้คู่กรณีได้มาพบกัน ทำให้เกิดการขอโทษ และยุติคดี ซึ่งควรมีการศึกษาให้ชัดเจนว่าผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะทำให้เกิดการระงับคดีอย่างไร ซึ่งอาจไม่ต้อง divert แต่อาจให้ยุติไปเลย ซึ่งควรมีการศึกษาให้ชัดว่าทำไปแล้วมีผลทำให้กระบวนการมีประสิทธิภาพอย่างไร เช่น ในชุมชนกับตำรวจ อัยการคนละอย่างกัน แต่ต้องมีการเชื่อมต่อของข้อมูลกัน ซึ่งต้องมีระบบตอบรับ สมมติว่าศาลทำแล้วได้ผลก็พิพากษาแล้วบอกต่อคุมประพฤติว่าไม่ต้องทำอีก เป็นต้น ในขั้นสุดท้ายเมื่อตำรวจ อัยการ ศาล ก่อนจะปล่อยผู้กระทำความผิด ควรทำให้สังคมรู้สึกปลอดภัย และส่งต่อข้อมูลได้

ควรจะมีวิธีการอย่างไร ซึ่งต้องประกาศให้ชัดเจนถึงหลักการของ UN เช่น role play เพราะการอ่านอาจไม่พอ คนกลางก็ไม่ควรจะใช้ระบบเกรงใจ การนำไปใช้ในตำรวจในกระบวนการควรจะมีพยานหลักฐานเพียงพอว่ากระทำความผิด มิฉะนั้นหากนำผู้ไม่กระทำความผิดเข้ามาจะทำให้ไม่เป็นธรรมกับผู้ไม่ผิด ซึ่งควรกำหนดไว้ให้ชัดเจน และเข้าใจจริง ๆ

ไม่มีกระบวนการตามผลของช่วงกักกันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งยังไม่ปรากฏผลของเรื่องนี้

ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาดูแลผู้เสียหาย ซึ่งไม่ควรทำแล้วทิ้ง โดยจะต้องตามผลว่ามีการรักษาคำสัญญาหรือไม่ ไม่ควรปล่อยผู้เสียหายตามลำพัง ไม่ใช้งานของกรมคุมประพฤติโดยตรง ซึ่งให้กรมทำ ก็ควรตั้งงบประมาณและอัตรากำลัง ซึ่งแม้มีแล้วก็ทำไม่ได้นอกเสียจากเชื่อมต่อกับชุมชน ซึ่งควรเชิญชุมชนให้เข้าร่วมตั้งแต่ขั้นแรกซึ่งทำให้ชุมชนติดตามผลได้และประสานงานกรมคุมประพฤติในพื้นที่ซึ่งมีการเชื่อมโยงและดำเนินการต่อกันได้

ชั้นศาลควรมีอำนาจสั่งให้มีการชดเชยให้กับผู้เสียหายได้ด้วย ซึ่งอาจใช้วิธีการทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แล้วศาลสั่งให้สืบเสาะ แล้วอาจถือว่าเป็นกรณีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไปตาม มาตรา 56 ก็ได้ ซึ่งถ้าแก้กฎหมายก็จะชัดเจนขึ้น แต่ก็สามารถใช้กฎหมายปัจจุบันได้

ศาลควรมีเครื่องมือที่มากขึ้น หรือการมาตรการกับผู้ลงโทษ ไม่ควรอยู่แค่ได้เงื่อนไขการรอลงโทษ และได้รับความยินยอม อาจต้องแก้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 เช่น ให้การบริการสังคมเป็นโทษไปเลย

ศาลต้องรู้เบื้องหลังของผู้กระทำความผิดทั้งหมดแต่ก็ไม่ใช่สืบเสาะทุกคดี นั่นก็จะต้องมีขั้นตอนการหาข้อมูลก่อนทุกคดีโดยเฉพาะระบบ IT ของชาติ ในอนาคตอาจต้องเป็นแบบนั้น มาตรการที่ใช้ก็ควรหลากหลายไม่ควรจำกัดที่ มาตรา 56

นายไสลเกษ วัฒนพันธุ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ ภาค 8

ปัจจุบันเครื่องมือของศาลน้อย ผมเห็นด้วยกับท่านกรณิศาร์ แสงทอง โดยเฉพาะนวัตกรรมเกี่ยวกับเครื่องมือของศาล แต่อยากให้มีองช้อจำกัดในระบบวิธีพิจารณาคดี เช่น การที่อยู่นอกห้องโจทก์มิได้ กล่าวก็ยกไม่ได้เป็นต้น ซึ่งแม้มีประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 เมื่อความปรากฏต่อศาล ศาลก็เอาข้อเท็จจริงมาใช้ได้ แต่ถ้าเป็นข้อมูลอื่นศาลก็ใช้ไม่ได้ ซึ่งหากโจทก์ไม่กล่าวในฟ้องทั้งที่จำเลยต้องโทษมาแล้วอย่างชัดเจน แต่ไม่ปรากฏในฟ้องก็ไม่สามารถนับโทษต่อได้

นางอภิรดี โพธิ์พร้อม ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 8

ในความเป็นจริงทุกหน่วยงานก็ทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กันหมด ซึ่งกลายเป็นต่างคนต่างทำ ซึ่งน่าจะมีหน่วยงานหรือภาพรวมของกระบวนการนี้ให้วางหลักให้ชัดเจนของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งที่เป็นเรื่องธรรมชาติของจิตมนุษย์ ซึ่งเราต้องมองสังคมระบบอุปถัมภ์ของเราว่าหลักการทางกฎหมายของเราหรือไม่ ทำไมกฎหมายการชะลอการฟ้องถึงออกมาไม่ได้ ทำไมให้หน่วยงานต่าง ๆ ทำงานเต็มที่ไม่ได้

เราจะวัดสำนึกที่แท้จริงของผู้กระทำความผิดได้อย่างไร ในต่างประเทศเขาใช้อะไรว่าการขอโทษมาจากสำนึกที่แท้จริง เพราะทุกวันนี้เราก็มองว่าขอโทษก็จบแล้ว ซึ่งศาลยุติธรรมเราทำซ้อนอยู่สองส่วน คือการไต่ถามเพื่อยุติคดีกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งซ้อนกันอยู่ แยกกันไม่ได้

เป็นสิ่งที่น่าตกใจที่จะทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำเร็จต้องมีปัจจัยหลายอย่างมากกว่าการกลับตัวของผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะเด็ก ซึ่งควรมีหน่วยงาน เช่น เครือข่ายชุมชน (ซึ่งมีตั้งแต่ 2542 ซึ่งศาลเยาวชนทำ) แต่ก็เป็นเครือข่ายที่ต่างคนต่างสร้าง ซึ่งความจริงชุมชนมีศักยภาพ มีองค์ความรู้ที่จะจัดการได้ แต่การแยกกันทำให้ ชุมชนไม่เข้มแข็ง ดังนั้นกรุงเทพมหานครก็อาจทำได้ เพราะก็มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน โดยลงเอาเครือข่ายชุมชนของแต่ละองค์กรมาเชื่อมโยงกัน จะติดตามแผนได้ นอกจากนี้องค์กรเอกชนหรือหน่วยงานรัฐก็อาจเข้ามาเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ซึ่งไม่ควรแยกกันทำและไม่ประสานกัน

ควรจะมีบทบาทของผู้ของกฎหมายในการบดลงโทษ ในคดีเยาวชนสามารถทำได้ แต่คดีอื่นก็ควรมีกฎหมายที่จะทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สัมฤทธิ์ผลจริง ๆ

นายวิชัย ช้างหัวหน้า ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 1

การใช้คำว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็อาจจะไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จริง ๆ และอาจมองกันเป็นส่วน ๆ ซึ่งมีหลายหน่วยงานเข้ามาทำทั้งชุมชน ตำรวจ หรือในชั้นอัยการต่างๆ ในสังคมของเราเป็นสังคมอำนาจนิยมซึ่งเป็นผู้แยกกันเป็นอาณาจักรเช่นเดียวกับกระบวนการยุติธรรม แล้วทำอย่างไรจึงจะทำให้วัฒนธรรมของเราเปลี่ยนแปลงเคลื่อนกลิ้งให้เป็นเนื้อเดียวให้เกิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จริง ๆ

ตามพจนานุกรมแปลกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่า กระบวนการที่ทำให้เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งแต่เดิมเรามองข้อพิพาทเป็นเรื่องปัดเจกกับปัดเจกและรัฐเกิดการพิพาท แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีกระบวนการที่คอยดูที่ความเสียหายก่อน หัวใจของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงอยู่ที่การฟื้นคืนความเสียหายของฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งหากเราดูแค่ว่าการบังคับสิทธิหรือลงโทษอาจเข้าไปไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นทางเลือกที่อาจเข้าไปได้ถึง

กระบวนการนี้จะทำอย่างไรจึงจะเกิดการเยียวยา ซึ่งแค่ศาลกับคุมประพฤติไม่พอ ต้องมีทั้งกรมสุขภาพจิต แรงงาน ชุมชนมาร่วมเฝ้าระวังและติดตามผลด้วย ซึ่งการวิจัยของอาจารย์ซึ่งเป็นภาพใหญ่จะทำอย่างไรให้ชัดเจนขึ้น เมื่อชัดเจนแล้วจึงจะสร้างเครื่องมือได้ ซึ่งอาจมีมาตรฐานมากกว่านั้น โดยเฉพาะมาตรฐานของ UN แม้เป็นมาตรฐานที่ดี แต่ถ้าจะนำมาใช้กับสังคมไทยอาจจะต้องปรับอีกมาก ขอฝากเรื่องนี้ไว้ด้วย

นายสืบพงศ์ ชนะการณ์ นิติกร สำนักอำนวยการประจำศาลกาญจนบุรี

ในเรื่องของการใช้อาจมีผลเสียต่อผู้เสียหายเพราะผู้ใกล้ชิดไม่พร้อม หรือเพราะขาดความเชี่ยวชาญ เช่น คดีข่มขืนหากทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ดีพออาจทำให้เกิดการข่มขืนซ้ำสองอีก ซึ่งเราควรตระหนักตรงนี้ด้วย

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสัมมนา ครั้งที่ 1

1. นายไสลเกษ วัฒนพันธุ์
รองประธานศาลอุทธรณ์ ภาค 8
2. นางอภิรดี โพธิ์พร้อม
ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 8
3. นายวิชัย ช่างหัวน้ำ
ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 1
4. นายเผด็จ เพ็ชรกุล
ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
5. นายธนัช พดุงธิ
ผู้พิพากษาประจำสำนักประธานศาลฎีกา
6. นางสาวสุนทรียา เหมือนพะวงศ์
ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา
7. นางกรรณิการ์ แสงทอง
รองอธิบดีกรมคุมประพฤติ
8. นายสามารถ วงศ์มดีกุล
พนักงานคุมประพฤติ 7 ว. กรมคุมประพฤติ
9. นางสาวมาติ ธรรมสังกุล
ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี
10. นายชัยวัฒน์ ม่วงแก้ว
นักวิชาการศาลยุติธรรม สถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี
11. นายดล บุนนาค
ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา สำนักงานกฎหมายและวิชาการศาล
12. นางจิงกลนี เมฆรัตน์กุล
นักพัฒนาทรัพยากรบุคคล 9 เชี่ยวชาญ
สถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี
13. นายวรวิศ สารจันทร์
นิติกร สถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี
14. นายกฤษฎา พงษ์เจริญ
นิติกร สถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี
15. นางสาวปฐมพร ธาระวานิช
สถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี
16. นางสาวสุภาวดี เต็มเต็มทรัพย์
สถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี
17. นางสาวอัญชัญ พงษ์ประดิษฐ์
นิติกร 5 สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
18. นายณฤพนธ์ นาคแก้ว
นิติกร 5 สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
19. นายไพโรจน์ อุซชิน
ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา
20. นายชูเกียรติ คิลกแพทย
ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา
21. นางสาวจันทนี พงศ์สุภาพชน
อัยการจังหวัดประจักษ์ศิลปาคม
สำนักงานอัยการสูงสุด
22. นายสกุลยุช หอพิบูลสุข
อัยการจังหวัดประจักษ์ศิลปาคม สำนักงานอัยการสูงสุด

23. นายบัณฑิต กองทิพย์
อัยการประจำกอง
สำนักงานอัยการสูงสุด
24. นางพัชรินทร์ นิธิพิเชษฐ
เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม 7
สำนักอำนวยการประจำศาลฎีกา
25. นางสาวอิสรีย์ แจ่มจันทร์วงษ์
เจ้าพนักงานคดี 4 สำนักอำนวยการประจำ
ศาลฎีกา
26. นางสาวปวีณสรณ์ พิมพ์ปัญญาสุข
นิติกร 6 ว สำนักอำนวยการประจำศาลฎีกา
27. นายจักรพงษ์ ปิยรัชต์วัฒน
นิติกร 4 สำนักอำนวยการประจำศาลฎีกา
28. นางสาวปาริชาติ โรจนะมี
นิติกร 4 สำนักอำนวยการประจำศาลฎีกา
29. นางสาวอุมารีย์ ทองสุก
นิติกร 4 สำนักอำนวยการประจำศาลฎีกา
30. นางสาวสมพร เขตกลาง
นิติกร 4 สำนักอำนวยการประจำศาลฎีกา
31. นายไชยสิทธิ์ วงศ์บุตร
นิติกร 3 สำนักอำนวยการประจำศาลฎีกา
32. นายสืบพงศ์ ชนะกาญจน์
นิติกร สำนักอำนวยการประจำศาลกาญจนบุรี
33. นางเมธพร กาญจนเดชะ
อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
34. รองศาสตราจารย์ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์
รองคณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
35. นางวัชรภรณ์ จิตรขุม
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยรังสิต
36. นายวิฑูร เนืองกันทา
ทนายความ
37. นางสาวเพ็ญพรรณ ปากลิทธิ์
นิสิตปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
38. นางสาวอัจฉริยา ธรศรีโชติ
นิสิตปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
39. นายเกียรติศักดิ์ มาเม่น
ศูนย์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
40. นางสาวแม่นัทยา อรุณชัยพร
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
41. นายกิตติพงศ์ เกษมสิน
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
42. นายภาณุภูมิ เวทย์วิทยานวัฒน์
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
43. นายจตุรงค์ สุวรรณโรจน์
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
44. นายกฤษณ์ อุดมประเสริฐ
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

356 ♦ รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

45. นายณัฐวุฒิ รัตนวงศ์ไชยา นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	46. นายนันทิ ดันตรานนท์ นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
47. รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ หัวหน้าโครงการ	48. อาจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท นักวิจัย
49. อาจารย์ พชชา น้ำเงิน ผู้ช่วยนักวิจัย	50. นางปิยะมาศ วงคำสอน เจ้าหน้าที่ธุรการ

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.oiu.ac.th)

ภาคผนวก 4

สรุปการสัมภาษณ์ ครั้งที่ 2

สรุปการสัมมนา ครั้งที่ 2

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดสัมมนา ครั้งที่ 2 วันพฤหัสบดีที่ 5 มีนาคม 2552 เวลา 08.30 – 14.30 น. ณ ห้องกนิรี 1 โรงแรมอมารี ดอนเมือง แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร โดยมีรายละเอียดการสัมมนา ดังนี้

กล่าวเปิด โดย นายภัทรศักดิ์ วรรณแสง

ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ประจำสำนักประธานศาลฎีกา

ท่านผู้เข้าสัมมนาทุกท่าน

ผมรู้สึกเป็นเกียรติและยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มาเป็นประธานในพิธีเปิดการประชุมเพื่อนำเสนอรายงานการวิจัยเพื่อรับฟังความคิดเห็นเรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม”ในวันนี้

เนื่องจากปัจจุบันศาลยุติธรรมได้เห็นกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาล เช่น ในศาลเยาวชนและครอบครัว ในศาลฎีกา และในศาลจังหวัดต่าง ๆ แต่แนวคิดรูปแบบและเทคนิควิธีของศาลแต่ละศาลแตกต่างกันออกไป ตามแต่นโยบายของผู้บริหารศาลนั้น ๆ ซึ่งยังไม่มีเอกภาพและเป็นระบบเท่าที่ควร

สถาบันวิจัยและพัฒนาสภากฎหมาย ได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้ริเริ่มโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม” เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบและกระบวนการตลอดจนเทคนิคการดำเนินกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นระบบในการจัดการ เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมอย่างแท้จริง โดยได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ และคณะผู้วิจัยจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อช่วยทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ ซึ่งทางคณะผู้ศึกษาวิจัยได้เริ่มโครงการมาตั้งแต่กันยายน 2551 และได้มีการสัมมนากลุ่มย่อยแล้วหนึ่งครั้ง จากนั้นคณะผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม และมีการสัมมนากลุ่มย่อยครั้งนี้เป็นครั้งที่สอง เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างรอบด้าน จึงได้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมสัมมนาในวันนี้ เพื่อนำข้อคิดเห็นที่ได้ไปปรับปรุงการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้วกระผมขอเปิดการประชุมเพื่อนำเสนอรายงานผลการวิจัยและรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มย่อยครั้งที่สองเรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม” และขออวยพรให้การจัดการประชุมวิชาการครั้งนี้ประสบความสำเร็จและบรรลุความมุ่งหมายทุกประการ

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอ “แนวทางพัฒนากระบวนการยุติธรรมมาใช้ในศาลยุติธรรมอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ” โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ นำเสนอ

1. การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมของไทยและต่างประเทศ

เรียนท่านศาสตราจารย์ วรณแสง และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ผมขออนุญาตใช้เวลาไม่เกินหนึ่งชั่วโมงที่จะเสนอเนื้อหาที่ได้พัฒนาจากกลุ่มสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 1 ซึ่งได้ให้กรอบในการพัฒนาของผู้วิจัยในข้อเพิ่มเติมในแง่ของการวิเคราะห์ซึ่งจะนำมาใช้ในศาลยุติธรรม ซึ่งคำตอบก็อยู่ในช่วงนั้นเช่นกัน เอกสารที่แจกในครั้งนี้ก็เป็นการปรับปรุงจากคราวที่แล้ว ซึ่งก็มีแนวความคิดที่ปรับปรุงและความคิดของกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งครั้งนี้ทางคณะผู้วิจัยขออนุญาตไม่นำเสนอ เนื่องจากต้องใช้เวลามาก ในบทที่สามจะมีผลสรุปการสัมภาษณ์ซึ่งได้มาจากการสอบถามซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากผู้ช่วยวิจัยหลายท่านในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผมจะนำเสนอเป็นรายละเอียดโดยรวมว่าข้อมูลมีอะไรบ้าง ส่วนการให้สัมภาษณ์แต่ละท่านได้มีถอดเทปไว้แล้ว ซึ่งจะนำเสนอในการสัมมนาครั้งใหญ่คราวหน้า แล้วก็จะมีการสรุปอยู่ในเล่มทั้งในแง่กฎหมายและเทคนิคต่าง ๆ ในการใช้ในแต่ละประเทศในเอกสารที่แจกให้หน้า 90 จนถึงหน้า 105

ในประเด็นที่ทางคณะผู้วิจัยได้นำเสนอในคราวนี้เป็นเรื่องบทวิเคราะห์ของการที่จะนำแนวทางการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรม จะเน้นสามประเด็นด้วยกัน คือคดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งในปัจจุบันศาลเยาวชนและครอบครัวได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้แล้วอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในแง่ก่อนฟ้องและกระบวนการในชั้นศาล ซึ่งก่อนฟ้องก็จะมีกรมพินิจฯ มาดูแล และในชั้นศาลก็จะเป็นศาลเยาวชนและครอบครัว ประเด็นที่สองเป็นกฎหมายใหม่ ขณะนี้เริ่มใช้ในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งมีกระบวนการประนีประนอมยอมความและการประชุมกลุ่ม บัญญัติไว้ในมาตรา 12 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ในทางปฏิบัติก็มีการใกล้เคียงตั้งแต่ในชั้นสอบสวน ส่วนประเด็นที่สามเป็นประเด็นที่กระบวนการมีการพัฒนาขึ้นมาในศาลอาญา โดยมีคำถามว่าจะใช้ในกระบวนการชั้นใดบ้าง ซึ่งต้องอาศัยทั้งความคิดเห็นจากต่างประเทศและผู้ทรงคุณวุฒิที่สัมภาษณ์มา โดยไม่ได้เน้นในเชิงการวิจัยปริมาณแต่เน้นผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เพื่อหารูปแบบแนวทางว่าเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งผมขอเสนอแนวทางการพัฒนาโดยนำมาจากข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยสรุป ณ ที่นี้ด้วย

คำถามที่ใช้สอบถามผู้ทรงคุณวุฒินั้นมิได้นำเสนอในรายงานทุกคำถามตามแบบสอบถาม คำถามที่ตัดออกไปคือ คำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์ว่ามีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง

คำถามแรก ถามว่าเห็นด้วยหรือไม่ที่การกำหนดโทษในคดีอาญาโดยใช้การยุติข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความเห็นส่วนใหญ่ของผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วย ซึ่งทางคณะผู้วิจัยจึงตั้งคำถามต่อไปอีกว่า แล้วคดีอาญาที่ขอมความไม่ได้ศาลจะนำมาใช้ได้หรือไม่ เมื่อถามความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นในเชิงบวกว่าศาลสามารถทำได้ เพราะว่าศาลมีดุลพินิจในการรอกการลงโทษ หรือดุลพินิจในการกำหนดโทษให้น้อยลง การเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย ซึ่งเป็นทางเปิดสำหรับตัวกฎหมาย ดังนั้น ข้อแรกนี้จึงได้คำตอบว่ามีความเป็นไปได้

คำถามที่สอง การประชุมกลุ่มครอบครัว ในคดีครอบครัว เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาลเยาวชนและครอบครัว จะเป็นการทำให้บรรลุดุติประสงคฺ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ ในการทำความเข้าใจทุกฝ่าย คำตอบคือได้ผล ซึ่งคดีเยาวชนมักจะได้ผลมากกว่าคดีทั่วไป เพราะคดีทั่วไปอื่น ๆ การประชุมกลุ่มอาจไม่ทำให้เกิดการสมานฉันท์

คำถามต่อไป คือการประชุมกลุ่มครอบครัวที่ไม่สำเร็จมีสาเหตุใดบ้าง ปรากฏว่าพอสรุปได้หลายเรื่อง ซึ่งเรื่องเหล่านี้อยู่ในหน้า 82 ซึ่งตรงกันหมดเลย ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยหรือการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ เห็นว่าเกิดจากความไม่พร้อมของบุคลากร บุคลากรยังขาดการศึกษาอบรมที่ทำให้เกิดประสิทธิผล เรื่องที่สอง เป็นเรื่องของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนและครอบครัวที่จะให้บุคลากรทำหน้าที่ ตรงนี้ยังขาดกฎหมายรองรับชัดเจนยังขาดศักดิ์และสิทธิ์อยู่ เรื่องที่สามคือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นต้องมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่ายังขาดบทบาทของชุมชนที่การมีส่วนร่วมเท่าที่ควร ในการที่ชุมชนจะเข้ามาหรือการประสานงานกับเครือข่ายชุมชน ซึ่งรูปแบบที่พัฒนาแล้วชุมชนจะเข้ามามีบทบาททั้งการประชุมกลุ่มและการติดตามด้วย เรื่องที่สี่ การขาดการติดตามและประเมินผล ซึ่งการเซ็นสัญญาจึงไม่มีการได้รับการดูแล เรื่องที่ห้า เป็นเรื่องของการทำหน้าที่ของผู้ประสานงานพบว่า ผู้ประสานงานซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญของกระบวนการ แต่ยังขาดทักษะในเรื่องนี้เรื่องสุดท้ายคือ ทั้งสองฝ่ายขาดความเข้าใจและไว้วางใจซึ่งกันและกัน เพราะผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ไม่ยอมรับกัน ทั้งสองฝ่ายจึงไม่เข้าร่วมในกระบวนการ ทั้งหมดนี้จึงเป็นหกประเด็นที่สรุปได้จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ

คำถามต่อไป คือหากจะต้องทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์พัฒนาให้ประสบความสำเร็จจะต้องเน้นอะไรบ้าง คำตอบที่ได้มาอย่างแรกก็คือความเข้าใจของชุมชน อย่างที่สองก็คือทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ชุมชน และเจ้าหน้าที่ด้วย ถัดมาคือความเข้าใจกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการปฏิบัติงานด้วย ในคำถามสามสี่ข้อที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่ามีเทคนิคของผู้ปฏิบัติงานเป็นข้อสำคัญ

ในศาลเยาวชนและครอบครัวในหน้า 83 มีแนวทางในการแก้ไขอย่างไรบ้าง คำตอบแรกคือต้องแก้กฎหมายให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ ซึ่งต้องมีข้อกำหนดที่ชัดเจน อันที่สองส่งเสริมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม อันที่สามทำโครงการนำร่องเพื่อสร้างความพร้อมและอบรมบุคลากร อันที่สี่ซึ่งดีมาก จะต้องมีการจัดกรอบคดีว่าคดีใดจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามปกติ คดีใดควรเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อันที่ห้าการขอให้มียงบประมาณอุดหนุนให้สามารถดำเนินกระบวนการอย่างมีประสิทธิภาพก็คือการทำให้การ

ดำเนินงานเป็นเอกภาพโดยความร่วมมือของทุกกรมที่เกี่ยวข้อง อันที่หกการศึกษาติดตามประเมินผล โดยอาจศึกษาจากต่างประเทศ ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาต่อไป จะต้องมีการทำวิจัยไปด้วยและพัฒนาไปด้วย อันสุดท้ายควรมีนโยบายที่ชัดเจนทั่วประเทศว่าจะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ขึ้นอยู่กับว่าหน่วยงานแต่ละส่วนจะนำมาใช้อย่างไร ทั้งหมดนี้คือเจตซี้อในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัว

คำถามต่อไปเกี่ยวกับคดีความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเกี่ยวกับมาตรา 12 ตามพระราชบัญญัติใหม่ โดยที่มาตรา 12 นั้นมีสองส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ ส่วนที่ ศาลใช้มาตรการรอกการลงโทษและมาตรการแทนการลงโทษ ส่วนที่สองกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว เพื่อหาข้อกำหนดหรือข้อยุติ ในแง่ของข้อกฎหมาย ย่อมทำได้ เพราะฉะนั้นมาตรา 12 วรรคสอง คณะผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นมาตรการที่ตรงกับเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่เมื่อถามผู้ทรงคุณวุฒิ หลายท่านบอกว่าวรรคแรกไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่วรรคที่สองนี้ใช่ตรงกัน และข้อสรุปของเรื่องนี้ก็คือว่า ถ้าจะนำมาตรา 12 นี้มาใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควบคู่กัน จะต้องใช้เวลาให้เพียงพอทำให้รับรู้พฤติกรรมของผู้กระทำ และดูว่ามีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่ เช่น กรณีสามีภรรยาทะเลาะกัน แต่ว่าคดีครอบครัวนั้นมีอายุความค่อนข้างน้อย อาจขาดอายุความได้

คำถามต่อไป ในหน้าที่ 83 ในการที่ศาลไม่ลงโทษในคดีความผิดเกี่ยวกับการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว จะทำให้คู่กรณีลดความขัดแย้งในอนาคตได้หรือไม่ ส่วนใหญ่เห็นว่าได้ และจะทำให้ลดความรุนแรงลงถ้าทำความเข้าใจกันได้ ซึ่งมีเหตุผลสี่ประการ โดยอยู่ในหน้า 83 ประการแรกความคิดที่กระทำด้วยความรุนแรงนั้นไม่ร้ายแรงจึงสามารถตกลงกันได้ เพราะเป็นผู้ที่อยู่ในครอบครัว ประเด็นที่สองคือปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จก็คือคนที่มาไกล่เกลี่ยจะต้องมีทักษะด้วย ประเด็นที่สามจะต้องมีระบบรองรับที่ดี อันจะเป็นเครื่องมือในการที่จะช่วยให้ประสบความสำเร็จได้ ประเด็นที่สี่จะต้องทราบสาเหตุของความรุนแรงโดยนักสังคมสงเคราะห์ต้องช่วยสืบเสาะ จึงทำให้การไกล่เกลี่ยนั้นประสบความสำเร็จ

และเมื่อถามถึงปัจจัยที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จก็พบว่ามาจากผู้เสียหายไม่สมัครใจ อันที่สองเป็นคดีร้ายแรง เช่น กรณีทำให้บาดเจ็บ สามมีการวัดผลประเมินผลที่ไม่ดี และที่สุดท้ายผู้ประสานงานขาดประสบการณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จ

ต่อมาเรื่องกระบวนการไกล่เกลี่ยที่อยู่บนพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะมีปัญหาหลัก ๆ คือเรื่องของบุคลากรไม่มีประสบการณ์ รวมถึงเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมด้วยว่าจะต้องเข้าใจธรรมชาติของคดีเสียก่อน เรื่องที่สอง ความพอใจผู้เสียหายและการเข้าร่วมในกระบวนการ เรื่องที่สามคือ กฎหมายเคร่งครัดไป เรื่องที่สี่คือ ชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วม เรื่องที่ห้าคือเอกภาพของรัฐในการติดตามเรื่องที่ทำคือความเข้าใจของผู้กระทำความผิดว่าจะทราบถึงผลกระทบที่ตัวเองได้ก่อไว้หรือไม่ เรื่องที่เจ็ดการหาสาเหตุการกระทำความผิดเพื่อแก้ไข และเรื่องสุดท้ายคือเรื่องของบุคลากรยังขาดทักษะ ซึ่งทั้งแปดเรื่องนี้เป็นสาเหตุของทุกคดีที่ทำให้การไกล่เกลี่ยยังประสบปัญหา

คำถามที่เก้า หน้า 85 ในกระบวนการยุติธรรมควรนำมาใช้เพื่อไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดในคดีความผิดที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวหรือไม่ อันเป็นการกล่าวถึงคดีอาญา โดยคดีที่ยอมความกันได้คู่กรณีสามารถตกลงกันได้โดยตรง คราวนี้คำถามถามว่า ในส่วนคดีที่ยอมความไม่ได้มันจะต่างกันออกไป ในคำถามนี้ได้คำตอบจากผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าทำได้ มีเพียงบางคนเห็นว่ายังไม่สามารถทำได้เพราะยังไม่ถึงเวลา วิธีคิดยังพัฒนาไม่พอ แต่ไม่มีใครค้านว่าจะปฏิบัติไม่ได้เลย นั่นแปลว่าในหลักการทำได้แต่การทำได้มันน่าจะมีเงื่อนไขด้วย คือมันน่าจะทำได้ทุกกรณีแต่ควรจะทำกับคดีที่พฤติการณ์ที่ไม่รุนแรงหรือไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ได้แก่ คดีผู้ก่อการร้ายวางระเบิด คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ คดียาเสพติด คดีรับจ้างฆ่า ไม่น่าจะทำได้ ต่อมาที่ว่าจะทำเป็นเกณฑ์หรือเงื่อนไขแล้วทำอย่างไร ก็อาจจะใช้เกณฑ์ดังนี้คือ ประการแรกต้องเป็นคดีที่สามารถเยียวยาความเสียหายได้ ประการที่สองต้องเป็นคดีที่ไม่ใช่คดีอุกฉกรรจ์ ประการที่สามน่าจะใช้เกณฑ์ความประพฤติผู้กระทำความผิดในการกระทำที่ไม่ร้ายแรงและควรใช้กับผู้รับสารภาพ

หน้า 85 ถ้าจะปรับปรุงกระบวนการต่าง ๆ ในศาลยุติธรรมเพื่อให้สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้อย่างไร ข้อมูลที่ได้มาแบ่งเป็นสองแนว แนวแรกคดีที่สามารถใช้กับทุกเรื่องและทุกขั้นตอนใช้ได้แม้ก่อนฟ้องจนมีคำพิพากษา แม้ลงโทษไปแล้วอยู่ในกรมคุมประพฤติ กรมราชทัณฑ์ก็ใช้ได้ อีกแนวควรจำกัดประเภทคดีไว้เลย ซึ่งที่จะไม่ให้ใช้เลยคือคดีอาญา ซึ่งจะต้องปรับปรุงกฎหมายและทำระเบียบคู่มือให้ชัดเจนและเพิ่มการบริหารจัดการที่ดี เพราะถึงแม้กฎหมายจะแก้แล้วแต่ถ้าการบริหารจัดการไม่ดีก็ไม่ได้ทำให้มีเครื่องมือที่เพิ่มขึ้น และต้องจัดอบรมพนักงานเจ้าหน้าที่ให้สามารถดำเนินการได้

บุคลากรไม่มีความพร้อมทั้งความเข้าใจและความตั้งใจ แต่ในคดีเยาวชนทั้งกรมพินิจและคุ้มครองเด็ก และศาลเยาวชนและครอบครัวพร้อมแล้ว ถ้าจะปรับปรุงประสิทธิภาพบุคลากรควรฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ ใช้หน่วยงานทางวิชาการก็ได้ ควรมีการทำคู่มือการปฏิบัติงานและการอบรม และสร้างความเข้าใจ โดยเฉพาะในศาลต้องทำความเข้าใจมาก เพราะศาลจะเป็นแกนในการนำมาใช้ในแง่ของดุลพินิจ ซึ่งในแง่หลักการผู้ทางคุณวุฒิเห็นว่าไม่มีข้อจำกัดการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีเยาวชนและครอบครัว คดีอาญา แต่ข้อเสนอแนะคือ ควรจะมีเกณฑ์ที่ชัดเจน คงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีกฎหมายและแผนปฏิบัติการ เพราะนอกจากการแก้กฎหมายจะต้องแก้แผนปฏิบัติการด้วยการสร้างความเข้มแข็งของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดของกระบวนการยุติธรรม เช่น ดำรวจ อัยการ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ประการที่สอง ความร่วมมือของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด จะต้องมีความตระหนักในการกระทำและการเยียวยาความเสียหาย และความร่วมมือของชุมชน ซึ่งชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการเป็น ผู้ร่วมกำหนดทิศทางและแผนของผู้กระทำความผิด และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้วย

ในเรื่องกลไกต่าง ๆ มีข้อเสนอในแง่ของข้อสรุปในที่ประชุม ขออนุญาตให้อาจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท และ อาจารย์ ดร. ผ่องศรี เวสศิริ ได้นำเสนอให้กับผู้เข้าร่วมสัมมนาต่อไป

อาจารย์ ดร. ผ่องศรี เวสารัช นำเสนอ

2. การปรับปรุงกลไกในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

สำหรับแนวทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัว ทางผู้วิจัยรวบรวมมา ส่วนการกำหนดโทษทางอาญายังมิได้มีการนำมาใช้ ส่วนนโยบายที่นำมาใช้ในศาลไทยนั้น ศาลอาญาได้มีการนำร่อง และควรมีนโยบายที่ชัดเจน ซึ่งเน้นที่ความรุนแรงในครอบครัวเป็นหลัก และคดีที่ไม่เป็นภัยต่อสังคม

สำหรับเทคนิคที่สอดคล้องซึ่งภายหลังจากที่ได้ศึกษาหลักเกณฑ์กฎหมายไทยนั้น จากประสบการณ์ที่ทำคดีเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนมาตั้งแต่ประเภทของคำฟ้องซึ่งนำส่งพนักงานอัยการ ส่วนคดีกระทำความผิดในครอบครัวนั้นก็จะเป็นทั้งผู้ทำคำฟ้องและผู้ไปดำเนินคดีในศาลตามมาตรา 11 ถึง มาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ส่วนการกำหนดทางอาญานั้นได้เน้นให้กระบวนการคุ้มครองตามกฎหมายยิ่งกว่าการลงโทษ

ส่วนความผิดอันยอมความได้ก็เช่นเดียวกัน สำหรับนโยบายการใช้การประชุมกลุ่ม (bargain) ในศาลสำหรับประเทศไทยศาลอาญาก็ได้มีโครงการนำร่องที่มีการนำเอากระบวนการต่อรองมาใช้ในการลงโทษ และก็มีความเห็นว่า ควรมีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการนำ bargain มาใช้กับกระบวนการลงโทษ ซึ่งควรจะนำเอามาใช้ในคดีอาญาที่เกี่ยวกับเยาวชนและคดีกระทำความผิดความรุนแรงในครอบครัวเป็นหลัก

ส่วนการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัดสินอาญาสำหรับผู้ใหญ่นั้นควรนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดเฉพาะกรณีที่ไม่เป็นผู้เสียหายต่อสังคม เช่น ผู้ก่อการร้าย เป็นต้น สำหรับเทคนิคในการดำเนินการให้สอดคล้องกับ bargain นั้นเรามีข้อเสนอแนะอยู่สี่ประการด้วยกัน

ประการแรก ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถแลกเปลี่ยนและมีความเข้าใจถึงสาเหตุในการกระทำความผิดทางอาญานั้น

ประการที่สอง สังคม ชุมชน และครอบครัวจะต้องมีส่วนร่วม

ประการที่สาม การดำเนินการซึ่งทุกฝ่ายต้องมีความเคารพซึ่งกันและกันต้องหาทางออกโดยผ่านการประสานงานของผู้ที่อยู่ในวิชาชีพและผู้ที่เกี่ยวข้องกลุ่ม

ประการสุดท้าย ต้องมีการติดตามประเมินผลการทำงานและแก้ไขเงื่อนไขที่ตกลง ส่วนการใช้ bargain ในศาลไทยนั้น ในคดีเยาวชนและครอบครัวก็ได้จัดทำคู่มือในการปฏิบัติงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้มาตรฐานเรียบร้อยแล้ว แต่อย่างไรก็ตามก็ยังไม่ได้มีการฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความเข้าใจเพียงพอ ส่วนคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวควรจะต้องมีคู่มือในการปฏิบัติงานและมีการฝึกอบรมเจ้าพนักงานด้วย เพื่อให้มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในทางอาญาซึ่งต้องมีการศึกษาเพื่อให้การนำกระบวนการ bargain มาใช้ในการลงโทษจะได้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนการพัฒนาหรือปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องจะขอเรียนเชิญอาจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท ได้มาชี้แจงและให้ข้อเสนอแนะเรื่องข้อกฎหมายต่อไป

อาจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนิท นำเสนอ

3. การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จากที่ได้สัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานทั้งทางศาล อัยการ พนักงานสอบสวน ตลอดจนนักวิชาการมีความเห็นตรงกันว่าหากจะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้ในประเทศไทยจริง ๆ ควรจะมีการแก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน กฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ทางคณะผู้วิจัยได้ศึกษามีสองส่วน ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญา โดยการแก้ไขกฎหมายก็จะเป็นการวางหลักทั่วไปกว้าง ๆ กำหนดแนวคิดและการนำวิธีการบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ส่วนการกำหนดเป็นรายละเอียดในเรื่องต่าง ๆ ในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาตราแรกที่จะเป็นการแก้ไขเป็นรูปธรรมมีการนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้คือ มาตรา 39 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับซึ่งถ้าเป็นคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัวย่อมระงับได้ในมาตรา 39 (2) อยู่แล้ว ถ้ามีการประนีประนอมยอมความหรือถอนคำร้องทุกข์ถอนฟ้อง แต่ไม่เปิดโอกาสให้คดีอาญาความผิดต่อแผ่นดินมีการกระทำเช่นนั้น

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะเป็นมาตรา 39 (3) สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับเมื่อคดีอาญาลегกันตามมาตรา 37 นี่เป็นหลักเดิมหรือคดีอาญายุติตามข้อตกลง ตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามมาตรา 37/1 นี้ ที่เพิ่มเข้ามา คณะผู้วิจัยจึงเสนอแก้มาตรา 38/1 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เปิดช่องให้นำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลไทย

ในวรรคหนึ่ง คดีอาญาหากผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายยินยอมประสงคจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อยุติคดีอาญาให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณีซึ่งเห็นว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดจริงและเห็นว่าควรยุติคดีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและไม่กระทบต่อประโยชน์ของประชาชน ความปลอดภัยของประชาชน หรือความมั่นคงของราชอาณาจักรอาจให้มีการประชุมกลุ่มชุมชนเพื่อหาข้อยุติคดีโดยตั้งให้มีกลุ่มประสานงานที่ประชุม ผู้เสียหายผู้ต้องหา ครอบครัวของผู้เสียหายและผู้ต้องหา ตัวแทนชุมชน นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เพื่อเข้าประชุมกลุ่มและเสนอข้อตกลงยุติคดีอาญานี้จะเป็นบทบัญญัติพื้นฐานที่ให้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของไทย

ข้อสังเกตในวรรคหนึ่ง คือ การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญาประเภทใดได้บ้าง ซึ่งแนวคิดอาจจะมองได้สองลักษณะ คือหนึ่งอาจจะเป็นการกำหนดโทษขั้นสูง ได้แก่ ในคดีที่ระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี แล้วเห็นว่าไม่กระทบกระเทือนความมั่นคงก็เอามาใช้ได้เหมือนอย่างบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส แต่คณะผู้วิจัยเห็นว่าอาจจะไม่ต้องกำหนดโทษไว้นั้นเป็นแนวคิดที่สองเพราะการกำหนดโทษไว้ว่าจะเป็นการกำหนดได้อย่างจำกัด

เราอาจจะใช้การควบคุมอีกลักษณะหนึ่งเป็นการคัดกรองคดีอีกประเภทหนึ่ง โดยการกำหนดข้อความลักษณะที่ว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและไม่เป็นการกระทบต่อความปลอดภัยของประชาชนหรือความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร การกำหนดว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมซึ่งไม่กระทบต่อความปลอดภัยของประชาชนหรือความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรนั้นมันจะเบาลงไม่ตายตัวเหมือนการกำหนดโทษเพราะบางกรณีโทษมันแรงแต่ถ้าไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงและผู้เสียหายได้รับการเยียวยาแล้วเราอาจจะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อสร้างความสงบสุขในสังคมได้ นอกจากนี้เมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็จะมีการประชุมกลุ่มชุมชนเพื่อหาข้อยุติคดีโดยตั้งผู้ประสานงานในที่ประชุม และให้ผู้ต้องหาและผู้เสียหายตลอดจนครอบครัวได้คุยกันซึ่งเป็นหลักการและแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวทางของสหประชาชาติที่ว่ารัฐควรเป็นเพียงผู้ประสานงานเท่านั้น

การกำหนดข้อตกลงหรือกำหนดให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายให้ทำอะไรควรจะเริ่มจากตัวผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดเองรัฐไม่ควรเข้าไปจัดการหรือชี้ช่อง เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอว่าผู้ประสานงานต้องจัดให้มีการประชุมเพื่อให้ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้คุยกัน ในวรรคสอง การประชุมกลุ่มชุมชนนั้นผู้ประสานงานจะต้องเป็นผู้ดำเนินการประชุมและต้องดำเนินการประชุมเพื่อให้ผู้เสียหายและผู้ต้องหาได้แลกเปลี่ยนสาเหตุและผลกระทำความผิด

อันนี้ก็สอดคล้องกับแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และที่สำคัญต้องกำหนดเงื่อนไขหรือข้อตกลงเพื่อหาทางยุติคดีอาญา เช่น ให้ผู้กระทำความผิดได้ชดใช้ค่าเสียหาย ทั้งนี้ ได้เปิดโอกาสให้ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นเพื่อประกอบการหาทางยุติคดีอาญาดังกล่าวด้วย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้ชุมชนต้องเข้มแข็ง ต้องช่วยกันหาทางกำหนดข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ด้วย วรรคสาม เมื่อได้ข้อตกลงในที่ประชุมชุมชนแล้ว ให้จัดทำเป็นหนังสือและให้ผู้ประสานงานเสนอต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลแล้วแต่กรณีเพื่อพิจารณา และหากพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณีได้รับข้อเสนอดังกล่าวแล้ว หากไม่เป็นการขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนให้แจ้งการสอบสวนหรือการสังคดีหรือการพิจารณาหรือพิพากษาไว้จนกว่าจะได้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงเพื่อยุติคดีอาญา ทั้งนี้ ข้อตกลงดังกล่าวต้องไม่เกินอายุความฟ้องร้องในคดีนั้น

ในวรรคสาม นี้แสดงให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ได้ทั้งในชั้นสอบสวน ชั้นอัยการ และในชั้นศาล แต่เป็นกระบวนการที่พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน หรือศาลได้ส่งเรื่องให้ผู้ประสานงานดำเนินการ เมื่อผู้ประสานงานได้ดำเนินการจัดการประชุมกลุ่มแล้วก็จะส่งรายงานกลับมาและถ้าเป็นผลในทางลบหรือบวกก็ให้ส่งคดีไว้เพื่อให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงเชิงสมานฉันท์

ในวรรคสี่ เป็นบทบัญญัติให้หน่วยงานของรัฐเข้าตรวจสอบ ในกรณีที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลเห็นว่าข้อตกลงดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว ให้แจ้งต่อผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดให้ปรับปรุงเงื่อนไขข้อตกลงดังกล่าว หากเห็นชอบด้วยก็แก้ไขไปตามนั้น นี่ถือเป็นการคัดกรองจากหน่วยงานของรัฐอีกชั้นหนึ่งเพื่อป้องกันการตกลงที่ผิดกฎหมาย

ในวรรคห้า เป็นเรื่องผลสืบเนื่องต่อไป หากผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดไม่เห็นด้วยตามวรรคสี่อาจจะอุทธรณ์ต่อศาลชั้นต้นในเขตนั้นเพื่อพิจารณา หากไม่เห็นด้วยกับความเห็นของศาลชั้นต้นดังกล่าวให้อุทธรณ์ได้ตามหลักอุทธรณ์ฎีกา

ในวรรคหก เป็นการกำหนดให้คำสั่งศาลที่วินิจฉัยอุทธรณ์ตามมาตรานี้ให้เป็นที่สุดก็เป็นการชี้ขาดโดยกระบวนการศาลนั่นเอง ส่วนในวรรคเจ็ดและแปดเป็นเรื่องผล เมื่อมีการเจรจาเชิงสมานฉันท์แล้วและผู้ประสานงานได้แจ้งแล้ว ต้องมีการหยุดคดีเพื่อให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงเชิงสมานฉันท์และในระหว่างปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าวนี้จะมีผลออกมาสองลักษณะคือทางลบกับบวก

วรรคเจ็ด ได้กล่าวถึงผลในกรณีที่ผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนข้อตกลงโดยไม่มีเหตุสมควรให้มีการดักเตือนโดยพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลแล้วแต่กรณี วิธีการดักเตือนนั้นต้องเป็นวิธีการที่เบาที่สุดให้ผู้กระทำความผิดต้องไปปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลง หากดักเตือนแล้วไม่ฟังให้ยกเลิกชั้นว่ากล่าวต่อไป ในวรรคแปด ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ทุกประการอย่างครบถ้วนให้สิทธิภาคีอาญาฝ่ายอัยการไปฟ้องร้องไปตามมาตรา 39 (3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

นอกจากนี้ ทางคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรให้มีการแก้ไขกฎหมายอาญาในส่วนของการรอกการลงโทษอีกด้วย ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 56 ประมวลกฎหมายอาญา ถ้าจะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เข้ามาเสริมในเรื่องรอกการลงโทษนั้นเราจะต้องมีการเพิ่มเติมมาตรา 56/1 เพื่อใช้กับกรณีที่ศาลเห็นว่าควรใช้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับผู้กระทำความผิดในระหว่างการกำหนดโทษรวมทั้งในกรณีที่มีการพิพากษาไปแล้วด้วย เช่น อยู่ระหว่างคุมประพฤติ มาตรา 56/1 เมื่อศาลเห็นสมควรหรือมีคำร้องขอของคู่ความในคดีที่ผู้ใดกระทำความผิดในคดีที่มีโทษจำคุก ไม่ว่าผู้นั้นได้รับการจำคุกมาก่อนหรือไม่ได้รับโทษจากคำพิพากษานี้มาแล้วบางส่วน เมื่อศาลได้คำนึงถึงความประสงค์และข้อตกลงที่ผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดได้ตกลงกันตามกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ศาลอาจจะสั่งให้มีการประชุมกลุ่มชุมชนเพื่อจัดทำข้อตกลงแทนการลงโทษตามคำพิพากษา

ในวรรคสอง ให้นำความในมาตรา 38/1 มาใช้กับการประชุมกลุ่มชุมชนโดยอนุโลม ในวรรคสาม กรณีที่มีการฝ่าฝืนข้อตกลงแทนการจำคุกโดยไม่มีเหตุสมควรศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดดำเนินการข้อตกลงหรือสั่งให้จำคุกแล้วแต่เห็นสมควร ในวรรคสี่ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามข้อตกลงแทนการจำคุกครบถ้วนให้ผู้นั้นพ้นจากโทษจำคุก ทั้งนี้ ในการแก้ไขกฎหมายที่ได้กล่าวมานี้นี้อยู่บนพื้นฐานของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญา

อย่างไรก็ตาม จากที่ได้สัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานก็เห็นตรงกันว่าไม่ควรจะนำมาใช้กับทุกคดีควรจะใช้กับคดีที่ไม่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยมาก ๆ หรือเป็นคดีที่ผู้เสียหายมีโอกาสได้รับการเยียวยา ซึ่งทางผู้วิจัยก็อยากได้รับฟังความคิดเห็นของท่านที่เห็นอย่างไรในการปรับกฎหมายลักษณะอย่างนี้เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงงานวิจัยชิ้นต่อไป เชิญท่านอาจารย์ผ่องศรีต่อครับ

อาจารย์ ดร. ผ่องศรี เวสราธิ์ นำเสนอ

4. กลไกในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

เมื่อสักครู่นี้เป็นการกำหนดแนวทางการพัฒนาทางกฎหมาย สำหรับกลไกการพัฒนาทั่ว ๆ ไป ทางคณะผู้วิจัยได้กำหนดไว้ห้าข้อด้วยกัน ดังนี้

ข้อแรก เห็นว่าควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยประธานศาลฎีกาหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้จะประกอบด้วยผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ศาล อัยการ ตำรวจ ราชทัณฑ์ กรมประพฤติ และกรมพินิจและสืบเสาะ

นอกจากนี้ ยังต้องมีผู้แทนจากภาคประชาชน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา รวมถึงองค์กรเอกชนที่ทำหน้าที่ทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วย ซึ่งหน้าที่ของคณะกรรมการชุดนี้ทางคณะผู้วิจัยได้กำหนดให้มีหน้าที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเข้ากับทุกกระบวนการยุติธรรม และให้มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีการติดตามประเมินผลการทำงาน ตลอดจนการให้ความเห็นทางวิชาการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีข้อเสนอแนะในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องรวมถึงนำเสนอหลักเกณฑ์เทคนิคต่าง ๆ ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

กลไกที่สองคือ การจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่ประชุมกลุ่มต้องมีความรู้ความเข้าใจในการทำหน้าที่ประสานงานที่ดี สามารถปฏิบัติงานได้ทั่วประเทศและต้องมีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องด้วย

ส่วนกลไกที่สามคือ การจัดทำคู่มือปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้ใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติงานภายหลังได้รับการฝึกอบรมแล้ว

ส่วนในข้อสี่คือ ควรมีการทำวิจัย เพื่อศึกษาค้นคว้าว่ากระบวนการที่นำมาใช้นั้นเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลอย่างไรหรือไม่

ส่วนข้อสุดท้ายและเป็นข้อที่สำคัญมากก็คือต้องสร้างความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้กับผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ตลอดจนบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย

จากการค้นคว้าศึกษาวิจัยพบว่าการฝึกอบรมมีความสำคัญมาก เพราะกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้ขึ้นอยู่กับตัวผู้เข้าร่วม โครงการทุกคนที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ ซึ่งในต่างประเทศนอกจากในกระบวนการยุติธรรมแล้ว ในโรงเรียน โบสถ์ สถานที่ต่าง ๆ ก็ยังนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาในองค์กรได้ด้วย ในหน้า 68 ได้ยกตัวอย่างการฝึกอบรม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของญี่ปุ่นในเขตจังหวัดชิบะ ซึ่งได้มีการจัดตั้งศูนย์ประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้มีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีเพียงการขอโทษกันซึ่งผู้เสียหายไม่ได้มีส่วนร่วมเท่าไร ส่วนในประเทศแคนาดาและประเทศต่าง ๆ ได้มีการจัดสัปดาห์ RJ WEEK (สัปดาห์กระบวนการยุติธรรมเชิง

สมานฉันท์” ขึ้น เพราะว่าจะได้มีการให้ความรู้ อีกทั้งมีการมอบรางวัลให้แก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่หรืออุทิศตัวให้แก่กระบวนการดังกล่าวด้วย

สุดท้ายมีบทความหนึ่งได้สรุปไว้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นความรับผิดชอบ ประนีประนอม และมีความใกล้เคียงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่องของการให้อภัย และมีความใกล้เคียงกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายซึ่งคณะผู้วิจัยก็เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้ยังคงมีประโยชน์ในการนำมาใช้อย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะจากการสัมมนา

นายภัทรศักดิ์ วรรณแสง ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ประจำสำนักประธานศาลฎีกา

มีข้อสงสัยบางประการที่จะถาม

ปัญหาประการแรก คือมีเงื่อนไขประการหนึ่งที่ได้อ่านคือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องรับสารภาพก่อน ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นคือ ถ้าหากมีเงื่อนไขว่ามีการรับสารภาพแล้วกระบวนการเชิงสมานฉันท์ไม่ประสบความสำเร็จ ถามว่าคำสารภาพนั้นยังมีผลต่อคดีอยู่หรือไม่ และในเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในคดีที่แพทย์รักษากันไว้แล้วเกิดตายเพราะแพทย์ประมาทนั้น เงื่อนไขการรอลงโทษที่ศาลใช้คือ ให้แพทย์รับสารภาพก่อนจึงจะตัดสินให้รอลงโทษได้ ซึ่งแพทย์เองก็ควรรับสารภาพไม่ได้เพราะมีผลทางวิชาชีพ เพราะฉะนั้นผมมองว่า หากรับสารภาพก่อนแล้วต่อมากระบวนการสมานฉันท์ไม่สำเร็จจะถอนคำรับสารภาพได้หรือไม่

ประการที่สอง ข้อมูลที่ได้จากการสมานฉันท์นี้จะนำไปใช้กับคดีนั้นเองหรือคดีอื่น ๆ ได้หรือไม่ หรือมีข้อจำกัดอย่างไรเมื่อเทียบกับกระบวนการใกล้เคียง ปัญหาต่อมาคือเท่าที่ฟังมากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้ได้ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ตำรวจ อัยการ ศาล ในชั้นศาลก็รวมถึงหลังพิพากษาแล้ว แม้ในอุทธรณ์ฎีกา แม้คดีถึงที่สุดแล้วก็ยังใช้ได้อยู่ อย่างนี้ถ้าคดีเช็ก เมื่อคดีถึงที่สุดก็อยากจะชำระหนี้ตามเช็คแต่ก็หายไป ก็เลยน่าสนใจมาก แต่ก็เป็นการวัดใจกันว่าจะมีผลเสียตามมาหรือไม่ แต่บางคดีก็อาจจะกลายเป็นผลร้าย เช่น หากศาลตัดสินแล้วผู้กระทำความผิดเกิดคิดว่าไม่เป็นไรยังมีกระบวนการเชิงสมานฉันท์อยู่ เพราะฉะนั้นขอไปตายเอาดาบหน้า ปัญหาต่อมาคือในส่วนที่รัฐเป็นผู้เสียหาย จะถือได้หรือไม่ว่าตำรวจ อัยการเป็นตัวแทนของผู้เสียหาย ปัญหาที่สงสัยคือ เงื่อนไขของการเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์เราพูดถึงแต่คดีที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงต่อราชอาณาจักร ที่สงสัยคือตามมาตรา 56 ศาลจะให้รอลงโทษไม่ได้หากจำเลยต้องโทษจำคุกมาก่อน ถามว่าหากเป็นกรณีนี้มาตรา 56 จะยังคุมอยู่หรือไม่และจำเลยจะเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ได้หรือไม่ ในเรื่องของความเป็นเอกภาพของกระบวนการยังไม่ชัดเจนซึ่งผมอาจเข้าใจผิด ในส่วนของศาลไม่ห่วงเพราะต้องมีเปิดเผยทั่วไป แต่ชั้นตำรวจกับอัยการจะมีการเปิดเผยมากน้อยแค่ไหน จะมีการปกปิดหรือไม่ในทางปฏิบัติ

อีกประการหนึ่งก็คือ การสมานฉันท์เป็นเหตุในลักษณะคดีหรือไม่ เช่น คนหนึ่งมีฐานะร่ำรวยชำระค่าเสียหายได้แต่อีกคนไม่ได้ ถามว่าเมื่อสมานฉันท์กับคนหนึ่งแล้วเท่ากับสมานฉันท์กับทุกคนหรือไม่ หรือเป็นเหตุในลักษณะแห่งคดี และในมาตรา 84 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราว มุมมองผลดีที่องอาจยังต้องทำเหมือนเดิมหรือไม่ ถ้ายังสมานฉันท์แล้วยังจิตใจให้ต้องขังอยู่ มีผลทางกฎหมายอย่างไรในระหว่างสมานฉันท์ยังไม่ได้พูดเรื่องประกันตัวด้วย

ประการสุดท้ายคือ การนำไปใช้กับการอภัยโทษซึ่งควรจะเปลี่ยนแนวคิดจากการอภัยโทษเป็นการทำบุญมาเป็นการพิจารณาเป็นราย ๆ ไปจะดีกว่า ในลักษณะเป็นการทดสอบไปในตัวก่อนพระราชทานอภัยโทษ คิดว่าตรงนี้น่าสนใจ

รองศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ

บางข้อก็คงตอบได้แต่บางข้อคงต้องเอาไปเติมในรายงานฉบับสมบูรณ์ เช่น การรับสารภาพจุดขึ้นของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ทำการศึกษาคือต้องมีการรับสารภาพหรือรับผิด เข้าใจว่าหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหากจำเลยให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวน โดยที่ศาลยังไม่ตัดสินก็ยังสามารถกลับคำรับสารภาพได้นี้ก็คงเข้าใจถูกต้อง เว้นแต่รับแล้วศาลตัดสินแล้วมากลับคำให้การภายหลังนี้ไม่ได้ จึงเห็นว่าควรต้องมีการรับสารภาพก่อน เพราะมีฉะนั้นถ้าใช้กระบวนการตรงนี้กับผู้บริสุทธิ์คงไม่ถูกต้อง ส่วนเรื่องข้อเท็จจริงว่าจะรับฟังกับคดีอื่นได้หรือไม่อันนี้คงต้องไปค้นคว้าต่อไป

อันที่สอง ในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้ในทุกชั้นตอน ผมตั้งใจไว้ว่าจะให้มีในทุกชั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมและข้อสังเกตตรงนี้ก็คงต้องนำไปวิเคราะห์ต่อว่าจะมีแนวทางป้องกันอะไรบ้าง ส่วนที่เป็นคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหายเทียบเคียงกับคดีที่เกี่ยวกับควบคุมอาคาร คดีเกี่ยวกับกฎหมายโรงงาน กฎหมาย จะเขียนคนละแบบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะเป็นความผิดที่ขอมความไม่ได้แต่สามารถเปรียบเทียบคดีได้ตามพระราชบัญญัติพิเศษ แต่ในแง่หนึ่งคือการเข้าร่วมของชุมชนที่จะมาตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ เพราะในกรณีของรัฐเป็นผู้เสียหายก็อาจจะเกิดผลประโยชน์ทับซ้อนได้ ในแง่ของมาตรา 56 กับ มาตรา 56/1 เป็นความตั้งใจในกรณีที่ศาลตัดสินแล้ว หากยังไม่ตัดสินใช้ มาตรา 38/1 ซึ่งเทียบได้กับกรณีเปรียบเทียบปรับ ซึ่งขอมความไม่ได้แต่ยุติคดีได้เช่นเดียวกับตัวอย่างในนิวซีแลนด์

สำหรับประเด็นอื่น ๆ คงเข้าไปดูในรายละเอียดต่อไปเพื่อทำการศึกษาค้นคว้าและปรับปรุงในรายงานฉบับต่อไป

นายวุฒิชัย หรรษิตวิวัฒน์ ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์ ภาค 6

ความจริงเรื่องที่พูดกันในวันนี้เป็นเรื่องสำคัญมากในการปกครองระบอบประชาธิปไตยและเป็นหลักสิทธิมนุษยชนขั้นสูงในระหว่างประเทศ แต่เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นในประเทศไทยมีความเข้าใจกันน้อยมาก และมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเนื่องจากได้มีการนำเสนอว่า คดีใด ๆ ก็ตามที่ไม่ขึ้นสู่ศาลถือเป็นยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะทำอย่างไรก็ได้เพื่อไม่ให้คดีขึ้นสู่ศาล ความคิดเกี่ยวกับ RJ โดยพื้นฐานถือคือคดีไม่ขึ้นสู่ศาล ซึ่งคาบเกี่ยวกับคดี ADR (Alternative Dispute Resolution) ตั้งแต่ทศวรรษที่ 80 ซึ่ง

มีการระงับข้อพิพาทในคดีแพ่ง ซึ่งก็ควรมีในคดีอาญาด้วย ซึ่งตัวหนึ่งนั่นก็คือการไกล่เกลี่ยนั่นเอง ผมยังท้วงอยู่ว่าคำนี้ไม่ถูกต้องนัก

นอกจากนี้ มีการอธิบายคาบเกี่ยวมาถึงคดีอาญา ซึ่งในทางอาญานี้แม้จะมีการรับสารภาพก่อนศาลตัดสินก็ไม่ยุติ เพราะไม่มีใครสามารถพิพากษาว่าใครผิดใครถูกได้นอกจากศาลซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ เมื่อมีการกล่าวหาข้อหาเป็นสิทธิของบุคคลที่จะขึ้นสู่ศาลเพื่อแก้ข้อกล่าวหา อะไรที่เรียกว่าศาลก็คือการดำเนินการโดยเปิดเผย ดังนั้น ในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการจึงยังไม่ยุติเพราะเป็นการใช้อำนาจทางฝ่ายบริหารคือ ลับ ไม่โปร่งใส ไม่เปิดเผยให้ประชาชนรู้

ซึ่งสำนักงานศาลใช้ ADR ใครเป็นคนเลือกและเลือกอะไร อำนาจจัดการทรัพย์สินหรือในร่างกายจะตกลงถอนฟ้องหรือยอมความก็ได้ แต่หากตกลงไม่ได้ ก็ต้องใช้อำนาจศาลในทางสาธารณะ (public order) ทำให้คดียุติลง ซึ่งเป็นทางสันติวิธี ในทางอาญาไม่ใช่เพราะยังถือว่าเป็นอำนาจรัฐอยู่ ซึ่งเป็นคนละอย่างกับคดีแพ่ง แม้ว่า RJ จะมีการรับสารภาพก่อนก็ยังไม่ยุติ ตกลงกันได้ แต่จะใช้มาตรการแบบการลงโทษไม่ได้ ซึ่งใช้กฎหมายของสิทธิพลเมืองฝรั่งเศส และเปลี่ยนจากระบบได้สวนเป็นระบบกล่าวหา ซึ่งต่างจากกฎหมายตราสามดวงของเรา

ADR เป็นหลักการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนอย่างไร การพิจารณาคดีของศาลจึงเป็นที่เปิดเผย ซึ่งเกี่ยวกับการใช้อำนาจของอัยการและตำรวจเป็นการใช้อำนาจรัฐของฝ่ายบริหารจึงสามารถทำได้ โดยลับ แต่อำนาจนิติบัญญัติและตุลาการต้องเปิดเผย แม้การพิจารณาคดีเป็นข้อยกเว้นแต่ก็ต้องอ่านคำพิพากษาโดยเปิดเผยอยู่ดี หลักการเดียวกัน ADR แต่ใช้กับคดีอาญาไม่ได้

ความหมายของการสมานฉันท์ ความหมายไม่ได้ครอบคลุมไปเสียทุกเรื่อง หลักการนี้จำเป็นต้องใช้ลักษณะที่เป็นอิสระและไม่มีความลำเอียง (impartial) และต้องมีอำนาจ เพราะถ้าไม่มีหลักการเหล่านี้ก็จะไม่เรียกว่าศาล คำว่าสมานฉันท์เป็นเรื่องของข้อพิพาท แต่อาญาเป็นเรื่องของการทำความผิด ซึ่งสหประชาชาติใช้ ซึ่งมาจาก ADR ซึ่งผู้ใช้คือสหประชาชาติ โดยอ้างว่าเพื่อสิทธิมนุษยชนเพราะในทางอาญาเป็นหลักความผิดกับการลงโทษ ดังนั้น จึงมีการใช้อำนาจโดยภาครัฐ มีการยุติคดีก่อนจะมีการลงโทษการตัดสิน แล้วอะไรจึงจะเป็นกลไกนี้ได้ จึงต้องมีชุมชนเพื่อมาเป็นกลไกในการยุติคดีและมีอำนาจตัดสินชี้ขาดในระดับหนึ่ง ไม่ใช่มีหน้าที่รับฟังเพียงอย่างเดียว แนวคิดของสหประชาชาตินี้การประนีประนอมจะไม่กระทบถึงสิทธิในการนำคดีอาญาไปสู่ศาลของผู้เสียหาย

โดยหลักใช้ได้ถึงราชทัณฑ์ ทำไมราชทัณฑ์เราใช้ไม่ได้ เหตุใดเราถึงยังมีปัญหาโดยเฉพาะในทางราชทัณฑ์ เพราะเราเข้าใจผิดว่าเด็ดขาดนี้เป็นการเด็ดขาดทั้งความผิดและการลงโทษ ซึ่งที่จริงแยกกัน ความผิดเมื่อศาลตัดสินแล้วเปลี่ยนไม่ได้ ความผิดก็อยู่ส่วนความผิด เมื่อมีความผิดแล้วก็ต้องลงโทษแต่การลงโทษนี้อาจเปลี่ยนเป็นการพ้นโทษอย่างมีเงื่อนไขหรือทำทัณฑ์บนไว้ (parole) ก็ได้ ซึ่งที่จริงแยกกัน ความผิดเมื่อศาลตัดสินแล้วเปลี่ยนไม่ได้ การลงโทษต่างหากที่เปลี่ยนได้ ราชทัณฑ์ลดโทษได้

ประเทศไทยไม่เหมือนประเทศอื่นจึงมีการมองเทียบกับการเปรียบเทียบปรับ กระบวนการหนึ่งจะเห็นว่าต้องรับสารภาพ คดีอาญายุติลง ซึ่งปรับเป็นโทษ เป็นตัววาง RJ ซึ่งเป็นมาตรการชะลอการฟ้อง อย่างญี่ปุ่นก็เคยมี จะมีการเสนอ

- 1) ไม่ทำให้ความยุติธรรม
- 2) ไม่มีการยุ่งเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ

แต่เรามีการจำกัดอยู่ในเรื่องการฟื้นฟูสภาพจิตใจซึ่งอันนี้ผมเห็นว่าเป็นการ double standard ในประเทศอื่นจะไม่จำกัด ว่าจะต้องมี probation ต้องมี suspend ด้วยเหตุนี้ ผมถึงบอกว่าประเทศไทยเรานี้ขาดมากเพราะความคิดทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เราก็คิด และเรามีกฎหมายลิดรอนเสรีภาพมากมาย หลักการที่สำคัญคือทำไมเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องเป็นแค่ผู้ประสานงานเท่านั้น เนื่องจากมีหลักของสหประชาชาติอันหนึ่งมีห้ามไว้ในเรื่องลูกแก้วอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในต่างประเทศไม่มีการให้ศาลเข้าไปในกระบวนการไกล่เกลี่ย หากแต่มีการจ้างผู้ไกล่เกลี่ยมืออาชีพขึ้นมา แต่ไกล่เกลี่ยเสร็จแล้วศาลจะอย่างไร นั่นเป็นอีกประเด็นหนึ่ง ก็ขอแสดงความคิดเห็นเพียงแค่นี้ขอบคุณครับ

นางยศวินท์ บริบูรณ์ธนา ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนา กรมคุมประพฤติ

การที่จะต้องมีผู้เสียหายเข้าร่วม ในทางหนึ่งก็จะเป็นข้อดีของ RJ เพราะยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควรอย่างในอังกฤษ เช่น คำสั่งศาลเป็น restorative outcome แม้จะยังไม่เคยเข้ามาในกระบวนการมาก่อน ซึ่งจะเป็นการทำให้ RJ เข้าสู่คดีมากกว่าเดิม เช่น คดีอาชญากรรมความผิดแต่ผู้เสียหายไม่พร้อม ไม่อยากเดินทาง หรือเสียเวลา หรือจะใช้การตั้งทีมก็ได้ โดยมีการประชุม โดยมีผู้เสียหายเข้าร่วมทุกคนทำผิดครอบครัวของเด็ก และชุมชน เพียงแต่อาจไม่มีคล้ายกับคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นต้น การประชุมกลุ่มอาจจะไม่ต้องมีผู้เสียหายก็ได้แต่อาจจะประกอบด้วยผู้แทนผู้เสียหาย เช่น ครอบครัวผู้เสียหาย หรือชุมชน เพราะบางกรณีผู้เสียหายเองอาจจะติดขัดในการเดินทางหรือรู้สึกว่าการเสียเวลาไม่อยากมา ซึ่งอาจจะทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกิดขึ้นไม่ได้ หากสามารถใช้หลักการโดยให้ผู้แทนมาร่วมประชุมกลุ่มได้ก็อาจจะทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีประโยชน์ยิ่งขึ้น

อีกเรื่องคือ บุคลากรที่ใช้ในการประสานงาน การที่ให้พนักงานของรัฐหรือตำรวจมาเป็นผู้ประสานงาน อาจจะมีผลดีบ้าง ป้องกันการลูกแก้วอำนาจของหน่วยงานของรัฐ หน้าที่ผู้ประสานงานก็อาจจะให้หน่วยงานที่รับอาสา เช่น ภาค NGOs รับทำก็ได้ ซึ่งต่างประเทศจะใช้บุคคลภายนอก เช่น NGOs หรือ อาสาสมัคร อันจะเป็นการลดภาระของพนักงานเจ้าหน้าที่

นายวุฒิชัย หรรษิตตวิวัฒน์ ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์ ภาค 6

ในระบบของสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2523 มีการประชุมเรื่อง RJ โดยเฉพาะ ใน North Carolina ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความน่าสนใจของหลักวิธีลงโทษทางเลือก (Alternative Sentencing) กล่าวคือถ้าจำเลยยอมรับ ก็จะส่งจำเลยไปไกล่เกลี่ย ซึ่งข้อดีของการไกล่เกลี่ยของ North Carolina ซึ่งศาลจ้างมืออาชีพไกล่เกลี่ยมาเลย ในราคาแพงมาก แต่ก็มีความเป็นมืออาชีพมาก นอกจากนี้ แล้วอัยการมีหน้าที่ต้องป้อนข้อมูล (serve) สู่ศาล แม้จะเป็นอิสระแต่ต้องอยู่ภายใต้ความควบคุมของศาลด้วย

นายวิษุพันธุ์ ภักดีบวร อัยการจังหวัดประจำกรม สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายช่วยเหลือทางกฎหมาย สำนักงานอัยการสูงสุด

เล่าประสบการณ์การทำงานที่สำนักงานคดีศาลแขวงในการปฏิบัติหน้าที่ของผมเรื่องหนึ่ง ผู้ต้องหาขอเข้าพบผม ขอมอบคดียักยอกทุนทรัพย์ 800,000 บาท ผมให้พบเพราะผมเป็นอัยการที่ตรงไปตรงมา ผมต้องรับทราบปัญหา ผู้ต้องหาต้องการคืนเงินทั้งหมดเป็นเงินกว่า 900,000 บาท เพราะจะดำเนินการไปต่างประเทศ โดยที่จะให้เขากินเงินกันหมดและผมจะสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ตามตัวอย่างของอาจารย์คณิต ณ นคร ในกรณีศึกษาเล่า 5 ลูก หมดอายุไม่ยอมให้ลูกจ้างเอาไปให้ลูกหลาน เพราะผลที่เสียหายต่อสังคมจะได้คนน้อยลง ซึ่งยักยอกเป็นความผิดส่วนตัว

หัวหน้าผมเชิญพบถามว่าทำไมสั่งไม่ฟ้อง ผมบอกว่าจะสั่งแบบนี้และพร้อมจะรับผิดชอบโดยเอาคดี อาจารย์คณิต ณ นคร เป็นบรรทัดฐาน โดยมองว่าการยักยอกเป็นเรื่องของสายสัมพันธ์ น่าจะคุยกันได้ ปรากฏว่าผู้เสียหายรู้จักกับอัยการสูงสุด เขาเร่งรัดมา ผมจึงโดนย้าย

หลายคดีที่ผมทำเป็นคดี สคบ. ผมว่าการขอมอบความเยอะมาก เพราะฉะนั้นคดี สคบ. เราเป็นโจทก์ แต่ก็จะขอมอบความแต่ศาลก็จะไม่ค่อยขอมอบความ ซึ่งควรจะให้ผู้เสียหายเข้ามารับรู้และยินยอมด้วย ซึ่งผมเชื่อว่าระบบอัยการเป็นระบบที่ดีอยู่แล้วซึ่งหากเราสามารถขอมอบความให้เขาได้ก็ต้องยอมให้ไปยังไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะด้วยแล้ว ก็เลยนำเรื่องนี้มาเล่าให้ที่ประชุมฟังหวังว่าจะเป็นประโยชน์บ้าง

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์ ภาค 6

เรื่องนี้ไม่ใช่ความผิดของใครแต่เป็นความขัดแย้งในเรื่องของหลักการ ซึ่งเป็นหลักการของความผิดอันขอมอบความกันได้ทั้งต่างประเทศไม่มี กลายเป็นหลักการทำให้คดีจบไปโดยไม่มีการพิพากษา ซึ่งจะมีความซับซ้อนมาก โดยแรกผมจะเข้าใจคิดว่าการทุจริตหรือราษฎรบังหลวง (corruption) จะต้องเกี่ยวกับรัฐเท่านั้น แต่เกี่ยวกับเอกชนด้วย ซึ่งความจริงมาตรฐานยักยอกกับข้อโกงหนักกว่าลักทรัพย์ อันเป็นการทำลายความเชื่อมั่นของมนุษย์ ซึ่งหนักกว่าความผิดลักทรัพย์ เมื่อไม่เข้าใจในหลักการตัวนี้ ซึ่งประเทศไทยมักใช้ความผิดทรัพย์สินทางปัญญาในแง่ของการขอมอบความ ทำให้ปัญหามีมากขึ้นกำจัดไม่หมด

นายสอนชัย สิริวิทยกุล รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

อันดับแรกเห็นด้วยที่คดีอาญาแผ่นดินควรใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ด้วย เพราะตอนที่ศาลเยาวชน ก็มีผู้พิพากษาสมทบเป็นผู้อำนวยความสะดวกประชุมกลุ่มบอกว่าจะเอาคดีปล้นทรัพย์หนึ่งเข้าการประชุมกลุ่มแต่คดีที่ข้อหาฉ้อโกงเป็นความผิดต่อแผ่นดินจึงไม่แน่ใจ พอเอาสำนวนมาดูเรื่องมีอยู่ว่า เยาวชนสามคนเดินมาบนสะพานวอลวิเจอเพื่อนที่ไม่ถูกกันตกลงมาอยู่จึงร่วมกันปล้นกันเบ็ดไป ซึ่งในความจริงก็ไม่ได้รุนแรงนักก็เลยสั่งเอาเข้าประชุมกลุ่มเลย เลยนำมาเล่าว่าการกำหนดโทษเพียงอย่างเดียวอาจจะตึงเกินไปต้องคำนึงถึงสภาพความผิดด้วย

ประการต่อมา ที่ฟังว่าจะมีการแก้กฎหมายเพิ่มเติมคือมาตรา 38/1 ผมดูแล้วถ้ามีการปฏิบัติตามแผนซึ่งต้องใช้เวลาปรากฏว่ามีข้อตกลงข้อใดข้อหนึ่งที่มีความจำเป็นที่ปฏิบัติตามไม่ได้ ถามว่าจะสามารถแก้ไขปรับเปลี่ยนข้อตกลงดังกล่าวได้หรือไม่ และถ้าสมมติว่าเมื่อปฏิบัติตามแผนมีข้อตกลง ระหว่างนั้นมีความจำเป็นอย่างอื่นที่จะต้องปรับเปลี่ยนแผน จะแก้ได้หรือไม่ แก้อย่างไร เพราะยังไม่เห็นในตัวบทนี้

สุดท้าย เราใช้คำว่าการประชุมกลุ่มชุมชน เท่าที่ดูในรายงานเรายังให้ความสำคัญกับการพูดคำว่าชุมชนน้อยเกินไป โดยเฉพาะถ้ามองในแง่ตัวเมืองซึ่งมองยาก แล้วอะไรจะเป็นจุดเกาะเกี่ยวระหว่างชุมชนกับเรื่องที่เกิดขึ้น ซึ่งควรมีความหมายของคำว่าชุมชนชัดเจนแน่นอน กระบวนการที่จะสร้างความสมานฉันท์ที่จะเกิดง่ายขึ้นที่ศาลยุติธรรม โดยเฉพาะจุดเกาะเกี่ยวระหว่างชุมชนกับตัวผู้เสียหายในชุมชนเมือง

นายกมล คำเพ็ญ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา

ส่วนแรก ขอล่าเกี่ยวกับงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งใช้ชื่อว่ากระบวนการสร้างความสมานฉันท์ที่ศาลยุติธรรม ปรากฏว่าในเนื้อหาที่ไปพูดถึงพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ซึ่งเป็นการนอกขอบเขตการศึกษาไป ในวัตถุประสงค์บอกว่าจะศึกษาแนวคิรูปแบบและกระบวนการมาใช้โดยเปรียบเทียบของไทยกับต่างประเทศ ยังไม่เห็นการเปรียบเทียบที่ชัด มีแต่เพียงการอธิบายว่ากฎหมายไทยมีอย่างไรกฎหมายต่างประเทศว่าไว้อย่างไรเท่านั้น ประโยชน์ที่นำมาใช้จากงานวิจัยชิ้นนี้ยังมีการนำมาใช้น้อย เพราะศาลยังต้องค้นคว้าเพิ่มเติม ควรกำหนดให้ชัดเจนศาลควรเดินทางตามแนวทางใด ประโยชน์ที่จะได้รับในข้อหนึ่งอาจจะคลุมเครือ เพราะไทยยังไม่มีกฎหมายชัดเจน

ขอย้อนไปที่โครงการอีกครั้งกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ที่ศาลยุติธรรม แต่เนื้อหาเป็นเรื่องของศาลเด็กทั้งหมด ทำให้ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับคดีอาญาไม่มีข้อมูลปะปน จากคำถามที่ถามมามีส่วนของศาลอาญา มีแค่ 5 - 6 คำถามเอง จึงไม่อาจจะทำให้ได้ข้อมูลได้ครบถ้วน ซึ่งหากจะใช้คดีอาญาทั้งหมด ก็ควรจะมีข้อมูลที่มากขึ้นซึ่งหากเราจะเน้นในเรื่องเด็กและเยาวชนผมคิดว่าหัวข้อต้องเปลี่ยนซึ่งน่าจะไม่ใช่หลักการที่เราเห็นตรงกัน

ส่วนที่สอง ศาลอาญาทราบว่าจะมีการแก้ไข มาตรา 44/1 ในเรื่องเรียกสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีที่อัยการเป็นโจทก์ สมัยนั้นเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญา ท่านอธิบดีเรียกเข้าไปคุยเมื่อคิดแล้วว่าจะใช้รูปแบบอย่างไร รวมทั้งอัตราโทษ พอกฎหมายประกาศใช้ RJ เริ่มเข้ามา ผู้ประνομข้อพิพาทหรือไกล่เกลี่ยการกระทำความผิดระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ซึ่งคดีที่ผ่านมาก็ประสบความสำเร็จ 20 - 30 % เรก็พบว่าบุคลากรที่ดี ผู้ประνομข้อพิพาทที่ดี ยังมีความเข้าใจในเรื่องนี้น้อยอยู่ ยังต้องทำการศึกษาพัฒนา และต้องมีกระบวนการติดตามว่าจำเลยสำนึกจริงไหม และเงื่อนไขที่ต้องเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รวมไปถึงการคุยที่ชุมชนด้วย ให้ครบทั้งสามมิติ เมื่อไปครบระยะหนึ่งแล้ว ก็ต้องว่าเขายังต้องการความช่วยเหลือใดหรือไม่ แล้วมีกระบวนการส่งต่อไปยังโรงพยาบาลและมูลนิธิ ในการดูแลคตินั้นจนสุดปลายทาง เพื่อการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม บางครั้งก็มีปัญหา เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 56 ซึ่งก็พอใช้ได้ ในขณะที่ตอนนี้เราก็ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ในการไกล่เกลี่ยในคดีส่วนแพ่ง ในคดีอาญากรณี มาตรา 44/1 อันดับแรกควรพิจารณาว่าความร้ายแรงมีเพียงใด ก็คิด

ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในศาลอาญามา 3 ปี คิดว่าข้อมูลต่าง ๆ พอที่จะพัฒนาไปทางใดต่อไป ในส่วนที่เป็นกฎหมายยุติได้โดยไม่ต้องพิพากษาเพราะสุดท้ายศาลก็ต้องพิพากษา เพราะในส่วนแพ่งอาจเป็นการชดเชยเพื่อมนุษยธรรมเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าการชดเชยความเสียหายอาจไม่ใช่ตัวเงินเสมอไป เช่น จำคุกออกจากคุกแล้วจะบวชให้

ในเรื่องกระบวนการขึ้นสำนึก มาตรา 56 และพระราชบัญญัติคุมประพฤติ ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมาย โดยผู้พิพากษาไม่มีอำนาจ แต่คำถามจากนักวิชาการที่ถามไว้ก็เป็นเรื่องที่ท้าทายเหมือนกันว่าการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลอาญานั้นจะเป็นการเคลื่อนย้ายอำนาจจากภาครัฐไปสู่ความพอใจของผู้เสียหายหรือไม่ แต่ก็ยังเห็นด้วยว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ควรนำมาใช้กับคดีที่มีความผิดที่กระทบกระเทือนต่อความรู้สึกประชาชน RJ ที่ศาลอาญาใช้อยู่จะต้องคำนึงว่าจะไร หากกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของประชาชนก็ไม่ควรใช้กับ RJ

นายวุฒิชัย หรจิตตวิวัฒน์ ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์ ภาค 6

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องไม่มีการลิดรอนสิทธิเสรีภาพ แม้ไม่ใช่การลงโทษก็ตาม แต่ถ้อยคำลื้มว่าการลิดรอนสิทธิเสรีภาพนั้นจะต้องผ่านการพิพากษาหรือเป็นคำสั่งศาลมาก่อน

นายยอดชาย วีระพงศ์ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกิดขึ้นได้ พัฒนาได้ ต้องถามก่อนว่ามันพัฒนามาจากไคร่ ยกตัวอย่าง ศาลเยาวชน บุคคลที่เกี่ยวข้องคือ ศาลไม่ใช่คนอื่นเลย ไม่ใช่ผู้เสียหายหรือจำเลยเดินมาบอกว่าอยากใช้กระบวนการนี้ ถ้าเกิดว่าให้ศาลใช้ สิ่งที่เป็นที่สุดคือบุคลากรเหล่านี้รู้กระบวนการหรือไม่ ซึ่งคนเหล่านี้เข้าใจว่าเป็นการไกล่เกลี่ย จำเป็นขนาดไหนต้องทำให้ยุ่งยากขึ้น ไกล่เกลี่ยได้ไหม เราเจอปัญหาที่ว่าพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนฯ ไม่ได้ระบุไว้เลยแต่มีการให้อำนาจไว้ จึงมีการทำคู่มือ ดังนั้น การจะทำให้สำเร็จได้ก็ขึ้นอยู่กับ การให้ความสำคัญของบุคลากร เช่น ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ

ในศาลเยาวชนและครอบครัวได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้มานานแล้ว เพราะกระบวนการพิจารณาของเราเอื้อกันเนื่องจากเรามีผู้พิพากษาสมทบซึ่งเป็นนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ซึ่งมีครบถ้วนอยู่แล้วเพียงแต่คำสั่งเหล่านี้มารวมกันเท่านั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือต้องถามว่าจำเป็นต้องทำไหม ต้องเพิ่มงานหรือไม่ตัดสินใจง่ายกว่าไหม หรือไปไกล่เกลี่ยดีกว่าไหม

ทางศาลเยาวชนจึงทำเป็นแผนยุทธศาสตร์เป็นแนวกึ่งบังคับ เพื่อให้มีความพร้อมจึงต้องให้มีสภาพบังคับได้อย่างน้อยในมาตรา 38/1 พูดเหมือนว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีของผู้ใหญ่ ผู้กระทำความผิดน่าจะเป็นผู้เริ่มกระบวนการ ผู้ปฏิบัติงาน ถ้าเราไปถามตำรวจทั่ว ๆ ไปที่ไม่ได้ศึกษาที่อาจจะเข้าใจไปว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือการไกล่เกลี่ยซึ่งที่จริงไม่ใช่จากที่ได้อ่านงานวิจัยพบว่าคดีอาญาทั่ว ๆ ไปกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเริ่มได้ก็ต่อเมื่อผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการนี้ซึ่งน่าจะไม่ค่อยถูกต้อง มันจะเกิดการตีความลักษณะนี้ ซึ่งร่างไว้ดี แต่ถ้าถามว่าจะพัฒนาได้จริงหรือไม่คงเป็นปัญหา เพราะในที่สุดแล้วเมื่อมีการรับสารภาพหากจะใช้กระบวนการยุติธรรม

เชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นเรื่องที่ยุ่งยากเพราะต้องมีการประชุมกลุ่มต้องเชิญคนนั้นคนนี้เต็มไปหมด ก็จะเกิดคำถามที่ได้ถามไปแล้วเมื่อสักครู่นี้ ซึ่งศาลเยาวชนเราเจอมาเยอะแล้ว ก็ขอฝากไว้ด้วย

นายวุฒิชัย หรุติตวิวัฒน์ ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์ ภาค 6

ต้องแยกในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ ในทางทฤษฎีมองว่าผู้เสียหายควรมีสสิทธิในการเยียวยาแล้วทำไมต้องมีชุมชน เพราะชุมชนจะต้องฟื้นฟูผู้เสียหาย อันทำให้สังคมได้รับการฟื้นฟูไปด้วย ส่วนในทางปฏิบัติมันแยกกันจะเป็นตำรวจก็ได้ อัยการก็ได้ ซึ่งเป็นอำนาจในเชิงสนับสนุน ไม่ใช่การใช้อำนาจ

นายธนรัตน์ ทั้งทอง เลขาธิการศาลอุทธรณ์ ภาค 3

ควรให้มีกระบวนการนี้ศาลสูงด้วย นอกจากศาลสูงจะใกล้เคียงที่ศาลตนเองแล้ว ก็อาจมีการเปิดโอกาสให้ศาลชั้นต้นใกล้เคียงแทนศาลสูงก็ได้ ประชาชนจะได้ไม่ต้องเดินทางมา เพราะถ้าจะดูจริง ๆ แล้วต่างจังหวัดเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ จึงควรให้กระบวนการอยู่ที่ศาลชั้นต้นมากกว่าศาลสูง

เนื่องจากเพิ่งเข้าสัมมนาครั้งแรก เมื่อดูในข้อที่จะมาพูดคุยกันในส่วนการพัฒนาความพร้อมของบุคลากรและการแก้ไขปัญหา ในส่วนของกระบวนการแก้ไขเรื่องจะเป็นเรื่องของศาลยุติธรรม แต่มีใช้มีแค่คดีมาสู่ศาลแล้วเท่านั้นเพราะจะมีการใกล้เคียงก่อนฟ้อง เช่น การใกล้เคียงกองทุนกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา โดยมีอาสาสมัครใกล้เคียงข้อพิพาทชุมชนเข้าทำหน้าที่ ขอเรียนว่าบุคลากรมีมากขณะผมเป็นหัวหน้าศาล มีทั้งฝ่ายปกครอง ตำรวจ วัฒนธรรม พัฒนาชุมชน คุมประพฤติ แม้กระทั่งโรงพยาบาล ในชุมชนของเราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ที่มีการแก้ไขเป็นฉบับที่ 7 มีการแก้ไขให้มีคณะกรรมการที่ดำเนินการอยู่ในชุมชนคือ มีนายอำเภอจะเป็นคนใกล้เคียงข้อพิพาทระดับอำเภอ คดีแพ่งจะมีการดำเนินใกล้เคียงและคดีอาญาที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องเพศ ซึ่งคณะกรรมการนี้มีอำนาจอย่างอนุญาโตตุลาการ มาตรา 61/2 ซึ่งระบุว่าบังคับคดีจากศาลได้โดยไม่ต้องฟ้องผ่านอัยการ เราควรมีการรวบรวมจากกฎหมายทุกฉบับให้เป็นเป้าหมายอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น สถาบันใกล้เคียงแห่งชาติ

เกี่ยวกับการแก้ไขกฎหมายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น เมื่อพิจารณาบทกฎหมายต่าง ๆ มาพิจารณาวิเคราะห์ ในส่วนมาตรา 38/1 เห็นด้วย เพราะคดีอาญาแผ่นดินก็ใกล้เคียงในศาลอยู่แล้ว เพราะว่าถ้าเป็นผู้เสียหายฟ้องเอง แม้เป็นคดีอาญาแผ่นดินในร่างมาตรานี้อาจจะขาดเรื่องการกำหนดอัตราโทษหรือประเภทคดี แม้ไม่กำหนดโทษก็น่าจะมีอัตราโทษไว้บ้าง เพราะคงไม่ใช่คดีทุกประเภทที่จะเข้าสู่กระบวนการนี้ได้ เพราะไม่เกิดประโยชน์หรือไม่มีการเยียวยาอย่างแท้จริง และอย่างที่นายภัทรศักดิ์ วรรณแสง กล่าวมาข้างต้นหากเป็นหลักการใกล้เคียงหรือทำยอม หากทำไม่สำเร็จให้ ถือเป็นความลับ เพราะจะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่กล้าเปิดเผย ถ้อยคำการเจรจาต่อรองนั้นไม่อาจนำมาเป็นพยานหลักฐานการดำเนินคดีได้

ส่วนมาตรา 56/1 เป็นเรื่องของการรอลงโทษหรือการกำหนดโทษ คล้าย ๆ กับการได้รับการลงโทษไปแล้วหรือเทียบเคียงคล้ายกับการกักขังแทนจำคุก หรือพักการจำคุกอย่างราชทัณฑ์ ซึ่งผมคิดว่าก็น่าจะมีการกำหนดอัตราโทษไว้เช่นเดียวกัน จึงควรกำหนดอัตราโทษไว้ว่าอัตราโทษอย่างไรจึงดำเนินการกระบวนการนี้ได้

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์ ภาค 6

เมื่อมองว่าการไกล่เกลี่ย หรือ mediation เป็นอำนาจรัฐ มิใช่สิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ก็ต้องอาศัยความสมัครใจของประชาชน

นายเกียรติคุณ แม้นเลขา ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงพระนครใต้

อยากให้มุ่งเน้นให้คำนึงถึงวิธีและแนวคิดว่าการบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีความแตกต่างจากการไกล่เกลี่ยในทางแพ่ง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีมิติที่กว้างกว่านั้น บางครั้งกระบวนการยุติธรรมอาจจะจบในชั้นพนักงานสอบสวนก็ได้ ก็อยากจะนำเสนอให้แก่คณะผู้วิจัยว่าบางครั้งเมื่อเราตัดสินใจคดีไปแล้วอยากจะให้ถามต่อไปว่าแล้วสังคมได้อะไรด้วย เป็นต้นว่ากรณีข้อเท็จจริงก็อาจไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพราะหากผู้กระทำความผิดเขาไม่รู้สึกในความผิดที่กระทำก็ไม่เกิดประโยชน์

ในแง่จำเลยความผิดอาญาแผ่นดินไม่อาจจะจับง่าย ๆ ผมเคยทำคดีคนวิกลจริตไปเผาจักรยานยนต์ ทำให้คนในชุมชนไม่ต้องการให้อยู่ในชุมชน แม้เขาไม่ต้องรับโทษแต่เขาก็ถูกขับไล่ออกจากสังคม เป็นเรื่องที่จะเอื้อมมือจนถึงอาจให้มาตรา 38 กำหนดให้มีคณะกรรมการในการกรองอีกชั้นหนึ่ง โดยอาจใช้วิธีการศึกษาเป็นแนวทางของอาชีวศึกษาว่าสังคมได้อะไร ทั้งนี้ ก็อย่าเอาแค่ความรวดเร็วเข้าว่าและอย่าลืมมองสังคม

นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์ ภาค 6

ผมค้านแล้วว่า คณะกรรมการยาเสพติดขัดต่อสิทธิมนุษยชนเพราะเป็น double standard

นายดล บุญนาค ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา สำนักกฎหมายและวิชาการยุติธรรม

เราน่าจะเน้นมาทางศาลยุติธรรมให้มากกว่าหน่อย เพราะกระบวนการในศาลยุติธรรมในความคิดผม ยังน้อยอยู่ อีกประเด็นหนึ่งคือการเยียวยาหากมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และในปัจจุบันศาลมีระบบไกล่เกลี่ยอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นจะอย่างไรที่จะไม่ให้ทับซ้อนกันหรือเป็นสองกระบวนการต้องให้ชัดเจนในประเด็นนี้ เพราะเมื่อศาลนำไปใช้จะได้สบายใจในการปฏิบัติตาม เพราะบางเรื่องอาจจะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บางเรื่องก็อาจใช้ไกล่เกลี่ย ซึ่งมีความแตกต่างกัน ไกล่เกลี่ยมุ่งยุติคดีแต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งในการเยียวยาที่อยากให้นำเสนอประเด็นนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เพราะว่าการทรวางยุติธรรม ตำรวจ อัยการ ต้องปรับตัวในด้านนี้ ดูชื่อแล้วก็ดีใจว่าทั้งในแง่เชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติน่าจะดีขึ้น ดังนั้น เราน่าจะเน้นศาลยุติธรรมให้มากขึ้น เช่น บทที่ 4 แนวทางที่จะใช้วิเคราะห์ในศาลไทย นอกจากนี้แนวคิดของ RJ ที่อาจารย์วิชชกุลกล่าวเมื่อสักครู่ แนวทางในการกระทำความผิด การเยียวยา รูปแบบการเยียวยาเหล่านั้นมีลักษณะใดได้บ้างควรระบุไว้ และควรกำหนดประเภทไว้ด้วยว่าคดีที่เข้าร่วมได้เป็นแบบใด ต้องมีเหตุหรือไม่มี หลังให้การแล้วเข้าร่วม RJ ได้หรือไม่ monitor ใครรับผิดชอบศาลทำไกล่เกลี่ยอยู่แล้วแล้ว RJ เข้ามาไกล่เกลี่ยจะอย่างไรเก็บไว้แบบใด

นางสาวสุนทรียา เหมือนพะวงศ์ ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

หลายประเด็นดีมาก ล่าสุดประธานศาลฎีกาให้เรื่องนี้เป็นนโยบาย งานวิจัยนี้ศาลควรตรวจสอบไปถึงเรื่องก่อนฟ้องด้วย ควรเพิ่มการลงโทษขั้นกลาง (intermediate punishment) เรื่องทฤษฎี hands off เรื่องความพร้อมของการคุมประพฤติ และคำถามที่ว่าระหว่างวิชาชีพ (professional) กับอาสาสมัคร (volunteer) ต้องการแบบใดอย่างไรแน่ สำหรับเรื่องใกล้เกลี่ยนั้ในเมืองไทยยังคลุมเครืออยู่ว่าเราจะใช้ในระบบอาสาสมัครหรือวิชาชีพ เพราะในบางครั้งก็ต้องการผู้เสียสละแต่ปรากฏว่าไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเพียงพอจึงทำให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งที่จริงมีอีกหลายประเด็นแต่คงจะนำเรียนอาจารย์ภายหลัง และอาจดูตัวอย่างคดีของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

รายชื่อผู้เข้าร่วมการสัมมนา ครั้งที่ 2

1. นายภัทรศักดิ์ วรรณแสง
ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ประจำสำนักประธาน
ศาลฎีกา
2. นางยศวินท์ บริบูรณ์ธนา
ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนา
กรมคุมประพฤติ
3. นายสุนทร เพ็งมาก
รองอธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและ
เยาวชน
4. พ.ต.ท.วิจิต อุปะละ
รักษาการ หน.กปก. กรมสอบสวนคดีพิเศษ
5. พ.ต.อ.วัฒนา แก้วดวงเทียม
ผกก.กลุ่มงานป้องกันและปราบปราม
กองบังคับการปราบปรามการกระทำความ
ผิดต่อเด็กเยาวชนและสตรี
6. อาจารย์ธรรณณ บุญมี
อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
7. รองศาสตราจารย์ ดร.ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล
คณบดีคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
8. อาจารย์ วรนนท์ ลีลาเวทพงศ์
อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
9. นางเมธพร กาญจนตะชะ
อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
10. นายสอนชัย สิริวิบูล
รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญา
และการค้าระหว่างประเทศกลาง
11. นายเกียรติคุณ แม้นเลขา
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงพระนครใต้
12. นายชนิด ภูริเวทย์
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงธนบุรี
13. นายยอดชาย วีระพงศ์
รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชน
และครอบครัวกลาง
14. นายวิทยา ทาระ
เลขานุการศาลแรงงานกลาง
15. นายสถาพร คาโรจน์
รองอธิบดีศาลอาญา
16. นายกมล คำเพ็ญ
รองอธิบดีศาลอาญา
17. นายสุรศักดิ์ ศิริวิเชียร
อธิบดีศาลอาญากรุงเทพใต้
18. นายชวลิต ช่างสลัก
ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญาธนบุรี
19. นายสืบพงศ์ ชิมะกาญจน์
นิติกร 5 ศาลอาญาธนบุรี
20. นายธนรัตน์ หังทอง
เลขานุการศาลอุทธรณ์ ภาค 3

21. นายวุฒิชัย หรุจิตวิวัฒน์
ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์
ภาค 6
22. นางสาวสมศรี หรุจิตวิวัฒน์
ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลอุทธรณ์ ภาค 1
23. นางจิรวรรณ สุญาณวนิชกุล
ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 7
24. นายไสลเกษ วัฒนพันธุ์
รองประธานศาลอุทธรณ์ ภาค 8
25. นายสืบพงศ์ โอภาพงศ์พันธ์
อัยการประจำกรม สถาบันพัฒนากฎหมาย
อาญา สำนักงานอัยการสูงสุด
26. นางสาวสุนทรียา เหมือนพะวงศ์
ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธาน
ศาลฎีกา
27. นางสาวมาติ ธรรมสังจุกุล
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์
28. นายสุวัฒน์ ชูจันทร์
นิติกร สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์
29. นายวรวิธ สาระพันธ์
นิติกร สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์
30. นายกฤษฎา พงษ์เจริญ
นิติกร สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์
31. นายชล บุนนาค
ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธาน
ศาลฎีกา สำนักงานกฎหมายและวิชาการ
ยุติธรรม
32. นางนุจิ เต็มรุ่ง
นักพัฒนาสังคมชำนาญการพิเศษ
สำนักงานกิจการสตรีและครอบครัว
33. นายศิตวิทย์ พูลชัย
เจ้าพนักงานยุติธรรม
สำนักงานกิจการยุติธรรม
34. นางสาวนาถกัญญ์ มุ่งพิงกลาง
เจ้าพนักงานยุติธรรม
สำนักงานกิจการยุติธรรม
35. นางสาวสิริโสภา เกลี้ยงนวล
นิติกรชำนาญการ สำนักงานกิจการสตรีและ
ครอบครัว
36. นายณฤพันธ์ นาคแก้ว
เจ้าหน้าที่ฝ่ายนิติกร สำนักงานกิจการสตรีและ
ครอบครัว
37. นายธนะชัย ผดุงธิต
ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธาน
ศาลฎีกา
38. นายไพโรจน์ อุษชิน
ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธาน
ศาลฎีกา
39. ร.ต.อ. ธีรวุฒิ กิจนคร
สารวัตรกลุ่มงานคดีอาญา กองคดีอาญา
สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
40. นายบัณฑิต กองทิพย์
อัยการประจำกอง สำนักงานอัยการพิเศษ
ฝ่ายคุ้มครองสิทธิประชาชนระหว่างประเทศ
สำนักงานอัยการสูงสุด

380 ♦ รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

41. นายวิษณุพันธุ์ รักดีบวร อัยการจังหวัดประจำกรม สำนักงานอัยการ พิเศษฝ่ายช่วยเหลือทางกฎหมาย สำนักงานอัยการสูงสุด	42. นายธีรศักดิ์ หงษ์ขนาด อัยการผู้ช่วย สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด
43. นางสาววลัยลักษณ์ โพธิสาร นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง	44. นางสาวเมี้ยนหมาย อรุณชัยพร นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
45. นายกิตติพงศ์ เกษมสิน นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	46. นายภาคภูมิ เวทียัตยานุวัฒน์ นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
47. รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ หัวหน้าโครงการ	48. อาจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท นักวิจัย
49. อาจารย์ ดร. ผ่องศรี เวสรัสซ นักวิจัย	50. อาจารย์พชยา น้าเงิน ผู้ช่วยนักวิจัย
51. นางปิยะมาศ วงคำสอน เจ้าหน้าที่ธุรการ	

ภาคผนวก 5

สรุปการถ่มมนาระดับชาติ

สรุปการสัมมนาระดับชาติ

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดสัมมนาระดับชาติ วันอังคารที่ 28 เมษายน 2552 เวลา 08.30 – 14.30 น. ณ ห้องคอนเมือง 1 – 2 โรงแรมอมารี คอนเมือง แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร โดยมีรายละเอียดการสัมมนา ดังนี้

คำกล่าวเปิด โดย นางอภริตี โพธิ์พร้อม ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 8

กราบเรียนท่านผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน

ดิฉันรู้สึกเป็นเกียรติและยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มาเป็นประธานในพิธีเปิดการประชุมเพื่อนำเสนอรายงานการวิจัยและรับฟังความคิดเห็นเรื่องกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมในวันนี้ เนื่องจากในปัจจุบันศาลยุติธรรมได้เริ่มนำกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้แล้ว บางศาล เช่น ในศาลเยาวชนและครอบครัวต่าง ๆ ในศาลอาญา หรือในศาลจังหวัดต่าง ๆ แต่แนวคิด รูปแบบ เทคนิค วิธี ของศาลต่าง ๆ ยังคงแตกต่างกันตามแต่นโยบายของผู้บริหารศาลนั้น ๆ ที่จะกำหนด จึงยังไม่มีเอกภาพและไม่เป็นระบบเท่าที่ควร

สถาบันวิจัยและพัฒนาสคดี สำนักงานศาลยุติธรรม ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงได้ริเริ่ม โครงการวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม เพื่อศึกษาแนวคิด กระบวนการ วิธีการ และเทคนิควิธีในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา มาใช้ในศาลยุติธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการ ตลอดจนเทคนิคในการดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมในศาลอย่างแท้จริง โดยได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ และคณะผู้วิจัยจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ช่วยกันทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ ซึ่งโครงการวิจัยดังกล่าวได้ดำเนินการมาเสร็จสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยจึงได้จัดประชุมในวันนี้เพื่อให้ที่ปรึกษาโครงการได้มีโอกาสนำเสนอผล การศึกษาวิจัยขั้นสุดท้าย ตลอดจนรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมสัมมนา อันจะทำให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

และขอแสดงความขอบคุณทุกท่านที่เข้าร่วมสัมมนาที่จะร่วมแสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ในวันนี้ เนื่องจากความคิดเห็นของทุกท่านจะมีส่วนในการพัฒนาองค์กรศาลยุติธรรมให้มีการพัฒนาดีขึ้นไป บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว ดิฉันขอเปิดการประชุมเพื่อนำเสนอรายงานผลการวิจัยและรับฟังความคิดเห็น เรื่องกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมและขอให้การจัดประชุมครั้งนี้บรรลุผลตามความมุ่งหมายของศาลยุติธรรมทุกประการ

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอ “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม”

รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ

กราบเรียนท่านอธิบดี ท่านวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน วันนี้ทางคณะผู้วิจัยรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ท่านได้กรุณาร่วมในการสัมมนาครั้งนี้ซึ่งหลายท่านก็มาจากต่างจังหวัดและก็คิดว่าในผลของการจัดงานสัมมนาในครั้งนี้ก็คงจะทำให้ข้อเสนอในงานวิจัยซึ่งจะนำมาใช้กับศาลยุติธรรมได้มีมุมมองที่สมบูรณ์มากขึ้น ผมจะใช้เวลาประมาณสักสี่สิบนาทีร่วมกับอาจารย์ปกป้องเพื่อที่จะนำเสนอข้อที่เราศึกษาในประเด็นหลัก ๆ เพราะว่าเอกสารที่ส่งให้ไปที่เป็นร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ก็มีหลายเรื่องไม่ว่าจะเป็นเรื่องของแนวคิด ในเรื่องของรูปแบบของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทั้งหมดเจ็ดประเทศที่เป็นของต่างประเทศและก็มีของสหประชาชาติด้วย และก็มีประเด็นเรื่องข้อจำกัด ผลการศึกษางานวิจัยอะไรต่าง ๆ แต่ว่าข้อซึ่งพวกเราศึกษาไปในต่างประเทศบางเรื่องก็จะมาเป็น โมเดลที่ใช้อยู่ในศาลปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นศาลเยาวชนหรือว่าศาลอาญาที่เป็นโครงการทดลอง และผมก็ไม่ค่อยแน่ใจว่ารูปแบบของต่างประเทศจะเหมาะสมกับประเทศไทย

ฉะนั้น วันนี้ในตอนท้ายของการสัมมนาก็คงจะเปิดให้ทุกท่านในที่นี้ได้มีโอกาสนำเสนอข้อคิดเห็นแต่จำนวนผู้เข้าร่วมมีสองร้อยกว่าคนก็คงอาจจะมียกมือต้องขออนุญาตกรอกในเอกสารด้วยซึ่งเรามีเอกสารให้กรอกว่ามีข้อคิดเห็นอะไรต่าง ๆ ซึ่งทางคณะผู้วิจัยก็จะได้นำไปปรับปรุงต่อไป สำหรับประเด็นในแง่ของวัตถุประสงค์จาก PowerPoint ที่ได้นำเสนอเป็นเรื่องของแนวคิดรูปแบบซึ่งรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีจุดโฟกัสคือทำอย่างไรให้ทั้งผู้กระทำความผิดและ ผู้ที่เป็นผู้เสียหายได้มีโอกาสพูดคุยปรับความเข้าใจกันและในขณะที่เดียวกันผู้เสียหายก็ต้องได้รับการชดเชยหรือชดใช้ ซึ่งทางแพ่งก็มีแต่ในคดีอาญาจะทำอย่างไรให้เขาได้รับการชดเชยได้ปรับความเข้าใจกับผู้กระทำความผิดด้วย

รูปแบบก็อาจจะเป็นการตกลงกันโดยผู้ไกล่เกลี่ยหรือว่าเป็นเรื่องของการประชุมกลุ่มซึ่งในศาลเด็กใช้อย่างมากก็คือการประชุมกลุ่ม รูปแบบที่ออกมานั้นก็อาจจะเป็นเรื่องของการชกมวยไทยไปเลยหรือว่าเป็นเรื่องของการทำงานที่ทำความเข้าใจแล้วก็นำไปสู่การลดโทษด้วย ฉะนั้น แนวคิดพวกนี้จึงมีลักษณะที่แตกต่างจากการเบี่ยงเบนคดีในเรื่องอื่น ๆ และก็เป็นเรื่องของเป้าหมายด้วย เป้าหมายที่ต้องการคือสร้างความสัมพันธ์นี้เป็นแนวคิดที่เขาพัฒนาในต่างประเทศและก็ของเราที่พัฒนาเข้ามาก็มีแนวความคิดตรงนี้ ข้อที่สอง ผมคิดว่าในข้อดีข้อเสียของการนำระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้ามา ต่างประเทศก็มีการติดตามในแง่ของการดำเนินการอยู่ว่าระบบที่นำมาใช้มีข้อดีข้อเสียอะไรบ้างซึ่งผมจะนำเสนอข้อประเด็นหลัก ๆ ให้ ส่วนข้อที่สามก็จะเป็นเรื่องที่ว่าถ้านำมาใช้แล้วควรจะต้องพัฒนาเทคนิควิธีการอย่างไรบ้าง ในสามเรื่องนี้งานวิจัยชิ้นนี้ก็ได้นำเสนอเป็นตัวอย่างในการศึกษาไว้ ผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษานี้ก็คงจะเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้กับศาลยุติธรรม

กระบวนการหรือวิธีการวิจัยมีอยู่สามเรื่องด้วยกันก็คือ เรื่องที่หนึ่งเป็นการศึกษาเปรียบเทียบจากเอกสารต่างประเทศและในเรื่องของการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้ดำเนินการเมื่อช่วงเดือนธันวาคมของปีที่

แล้ว ทั้งศาล อัยการ ผู้ทรงคุณวุฒิอื่นซึ่งเอกสารได้บันทึกไว้แล้วว่า ได้สัมภาษณ์ใครบ้าง และได้มีการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิต่อครั้งที่ ครั้งแรกเราดูถึงเรื่องประเด็นในการวิเคราะห์ว่าควรจะเป็นอย่างไร ส่วนครั้งที่สองก็จะเป็นเรื่องความเป็นไปได้และผลสรุปของการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิต่อครั้งที่เราก็ก็นำมาปรับปรุงข้อเสนอซึ่งเป็นการแก้กฎหมายและพัฒนาระบบด้วย ส่วนการสัมภาษณ์ครั้งนี้ก็จะเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะสรุปเสนอไปทางสถาบันวิจัยพีพัฒนศักดิ์โดยจะรับฟังว่าในความหลากหลายของวงการวิชาชีพมองระบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ถ้านำมาใช้ในศาลยุติธรรมจะเป็นอย่างไรบ้าง แต่จุดเน้นของกรอบที่พวกเราศึกษาจะเน้นในเรื่องของการดำเนินคดีอาญาเพราะส่วนคดีแพ่งก็เป็นเรื่องของการใช้สิทธิอยู่แล้ว

ในประเด็นที่วิเคราะห์ก็จะมีเรื่องกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งรวมถึงคดีเด็กและเยาวชน กรณีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และการกำหนดโทษในศาลอาญาสามเรื่อง ข้อมูลที่ศึกษามีประเทศสหราชอาณาจักร แต่ประเทศที่เป็นต้นแบบที่เรามาใช้ในศาลเยาวชนก็คือ นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา แคนาดา และในระบบที่เป็นประมวลก็คือ ฝรั่งเศสและญี่ปุ่น ส่วนแนวทางของสหประชาชาติก็จะเป็นแนวกรอบใหญ่ที่เขาต้องการพัฒนาให้มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย ในข้อมูลเชิงเอกสารได้นำเสนอไว้ในบทที่สาม ส่วนการศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในไทย ในช่วงครั้งที่สองครั้งแรกเราก็จะไปเน้นที่คดีเด็กเพราะว่าจะเป็นรูปธรรมมากที่สุดทั้งในกระบวนการก่อนศาลแล้วก็หลังจากที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลแล้ว แต่ในส่วนที่เป็นคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวนั้นก็มีหมายรองรับไว้ในมาตรา 12 ว่าให้มีการไกล่เกลี่ยได้ เรื่อง concept ก็มีในเรื่องของการสมานฉันท์ คือต้องการให้คนในครอบครัวคุยกันและกลับไปอยู่ด้วยกัน สามารถยอมความกันได้เพราะกฎหมายเขียนว่าเป็นเหตุอันยอมความกันได้ ส่วนที่เป็นคดีอาญาหลังจากที่ได้สัมภาษณ์ครั้งที่สอง ท่านผู้ทรงคุณวุฒิจากทางศาลอาญาก็ได้บอกว่าคดีอาญาตอนนี้ก็มีมาตรการเหล่านี้เกิดขึ้นแล้ว

จากเอกสารชิ้นนี้จะมีเรื่องของศาลอาญาว่าด้วยการประนอมข้อพิพาทในคดีอาญาซึ่งจะเริ่มจากการประนอมข้อพิพาทในทางแพ่งและทางอาญาซึ่งมีเค้าโครงของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เข้ามาใช้ซึ่งตรงนี้ก็จะต้องถือว่าได้มีพื้นฐานของแนวความคิดที่จะเอามาใช้ในประเทศไทยทั้งคดีเยาวชน คดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว และคดีอาญา เป็นการเปิดทางของแนวระบบ ส่วนข้อสรุปการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิก็ได้ให้ข้อคิดเห็นกับพวกเราในแง่ของปัญหาต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในศาลเยาวชนและในสภาพของมาตรการในแง่ข้อบกพร่อง ซึ่งจากข้อมูลพบว่าข้อบกพร่องอันหนึ่งสำหรับกระบวนการที่จะมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็คือเรื่องความพร้อม ความพร้อมของทั้งบุคลากร และก็ความเข้าใจบุคลากรนี้อาจจะต้องมีการเพิ่มองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีการเพื่อจะทำให้กระบวนการตรงนี้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จริงๆ ที่ต้องการให้มีข้อตกลงที่เกิดจากความตกลงจากความจริง ๆ ไม่ใช่เป็นข้อตกลงตามกฎหมายหรือว่าเป็นข้อตกลงของผู้ที่ไกล่เกลี่ย อันนี้ก็เป็นสภาพปัญหาและก็แนวทางที่เกิดขึ้น ข้อมูลต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้ในบทที่สามหรือบทที่สองผมขออนุญาตไม่นำเสนอเพราะว่ามีเอกสารแล้ว และในเชิงเปรียบเทียบได้นำเสนอไว้ในบทที่สี่

หากถามว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ได้นำมาใช้กับประเภทคดีอะไรบ้าง เท่าที่พวกเราได้ศึกษาในประเทศที่ทำการศึกษามาพบว่าคดีเยาวชนซึ่งมีวัตถุประสงค์มุ่งหมายที่จะพยายามเบี่ยงเบนคดีไม่ให้เยาวชนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในคดีอาญาอยู่แล้ว ปรากฏว่าได้เอากระบวนการตรงนี้มาใช้ในทุกประเทศ

เลยและก็ได้เอามาใช้เป็นมาตรฐานหลัก ฉะนั้น ถ้ามองกระบวนการตรงนี้เอารูปแบบอะไรมาใช้บ้างเราก็จะมีรูปแบบของกระบวนการที่เป็นเรื่องของการประชุมกลุ่มและ concept ในเรื่องนี้ก็ตรงกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นเรื่องให้ครอบครัวเข้ามามีบทบาทในการกำหนดรูปแบบของการควบคุมความประพฤติหรือการปรับพฤติกรรมของเด็กที่กระทำความผิดด้วย ในขณะที่ข้อยกเว้นที่เพิ่มขึ้นมาก็คือ เด็กจะต้องมีความรับผิดชอบในแง่ของการชดเชยหรือว่ากล่าว ตำหนิโทษกับผู้เสียหายด้วย อันนี้ก็คงมาเติมในแง่ของมาตรการในคดีเยาวชนและครอบครัว

สำหรับคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวนั้น บางประเทศก็ไม่ได้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็ลงไปดำเนินคดีเป็นคดีอาญาไป แต่บางประเทศก็ได้ใช้กับคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวของบ้านเราเลือกใช้กระบวนการลักษณะอย่างนี้กับคดีความรุนแรงในครอบครัวก็ต้องเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้ที่ถูกกระทำเพราะเป็นคนในครอบครัว ในบางประเทศก็ไม่เอามาใช้ แต่บางประเทศก็มีกฎหมายรองรับไว้ ส่วนในคดีอาญานั้นซึ่งเป็นประเด็นที่ทางสถาบันอยากให้ทางคณะผู้วิจัยเน้น เพราะว่าคดีอาญามีสองรูปแบบที่เป็นความผิดที่ขอมความได้กับที่เป็นความผิดที่ขอมความกันไม่ได้ ก็มีปัญหาคือตั้งโจทย์กันว่าคดีที่เป็นความผิดอันขอมความได้ปกติถ้าผู้เสียหายขอมความก็จบที่ยุติคดีอยู่แล้ว แต่คดีที่เป็นความผิดอันขอมความกันไม่ได้และเป็นคดีที่รุนแรงจะสามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ได้หรือไม่ ซึ่งรูปแบบที่ทางคณะผู้วิจัยศึกษาในต่างประเทศก็พบว่า แม้กระทั่งในคดีอาญาซึ่งมีโทษก็สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ได้เหมือนกัน เพราะเป้าหมายในการเข้าไปดำเนินการคือต้องการลดความขัดแย้งของกลุ่ม แม้ว่าผู้กระทำความผิดยังต้องรับโทษอยู่ ผู้เสียหายจะได้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นผู้ซึ่งสามารถกำหนดมาตรการที่จะกระทำต่อผู้ที่กระทำความผิดหรือสั่งคุมด้วย อันนี้ผมคิดว่าเป็นจุดเด่นของกระบวนการยุติธรรม ฉะนั้น ในรูปแบบของนิชิแลนด์ อังกฤษ หรือในฝรั่งเศส เขาก็มีกระบวนการตรงนี้เพื่อลดความขัดแย้งถึงแม้ในท้ายที่สุดกระบวนการพิจารณาจะเป็นการลงโทษก็ตาม

ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงไม่ได้จำกัดเฉพาะในศาล อาจจะก่อนหน้าหรือหลังจากที่ศาลพิพากษาแล้วก็ได้ หรือจะก่อนพ้นโทษก็ยังให้บริการตรงนี้ เพราะต้องการให้คู่กรณีเข้าใจซึ่งกันและกัน ฉะนั้น ก็คงเป็นเรื่องที่ลงตอบได้เหมือนกันว่ากระบวนการตรงนี้ไม่มีจุดประสงค์ในการเลี่ยงการลงโทษหรือสั่งไม่ฟ้องแต่จะทำอย่างไรให้คู่กรณีเข้าใจกัน ทำอย่างไรให้สังคมเข้าใจผู้กระทำความผิด เมื่อเป้าหมายเป็นอย่างนี้ปัญหาต่อไปก็คือว่ากระบวนการในการกำหนดข้อตกลงที่เป็นเงื่อนไขในการที่จะลดโทษหรือเงื่อนไขที่จะไม่มีการดำเนินคดีต้องเกิดมาจากความร่วมมือหรือความเสมอภาคของการประชุมหรือการตกลงที่ไม่ให้รัฐเข้าไปจัดการข้อตกลง ทำอย่างไรให้เขตกลงกันได้เอง และกระบวนการในการประชุมหรือการตกลงนั้นทำอย่างไรให้เขาสามารถเสนอความคิดเห็นของเขาได้ ตรงนี้ก็เป็นกรอบ ฉะนั้น ในคดีอาญาเราก็มีคำตอบเหมือนกันว่าจากการศึกษาก็ใช้ได้ตั้งแต่ก่อนฟ้องคือ ขั้นตอนตั้งแต่ตำรวจ ขั้นตอนตั้งแต่ตั้งไม่ฟ้องของอัยการ ขั้นตอนระหว่างดำเนินคดีของศาลมีคณะกรรมการเข้ามาประชุม แล้วก็หลังจากลงโทษซึ่งพ้นจากคำพิพากษาไปแล้วในชั้นราชทัณฑ์หรือชั้นคุมประพฤติก็ยังมีอยู่ ซึ่งเราก็พบว่าในนิชิแลนด์มีทั้งสามระบบเลย ส่วนในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีก็มีสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา แคนาดา ฉะนั้น จากตัวอย่างที่เรา

ศึกษาก็คงเป็นรูปแบบที่ทางศาลยุติธรรมเอาไปเพื่อจะไปดูว่าถ้าเลือกใช้และมีการใช้อย่างจริงจังน่าจะใช้รูปแบบไหนที่จะเหมาะสมกับบ้านเรา

กระบวนการยุติธรรมในศาล ถ้าถูกตั้งฟ้องจะเป็นบทบาทของศาล เพราะกระบวนการก่อนฟ้อง ดำรวจอาจจะเตือนหรือว่าอัยการจะตั้งไม่ฟ้องคดี ถ้าส่งให้ศาลก็สามารถที่จะตรวจสอบมาตรการตรงนี้ได้ เพราะว่าบางทีก็มีปัญหาเหมือนกันว่าในคดีอาญาถ้าไม่ฟ้องคดีแล้วก็จะทำให้เบี่ยงเบนคดีได้แค่ตกลงขอโทษ แต่ต้องมาดูกันว่าข้อตกลงนั้นจะมีความเหมาะสมอย่างไรบ้าง นิวซีแลนด์ อังกฤษเองก็ได้ตรวจสอบตรงนี้เพื่อจะไม่ให้การประชุมกลุ่มมีการกำหนดมาตรการอะไรที่เกินไปกว่าที่กฎหมายกำหนดหรือว่าเป็นการจำกัดเสรีภาพของจำเลยมากเกินไป ส่วนในชั้นศาลเอง ศาลก็คงมีบทบาท ซึ่งผู้ที่ร่วมสมมนาคครั้งที่สองได้ขอให้พิจารณาว่าในคดีอาญาใช้กับคดีประเภทไหนบ้าง และก็พบว่าใช้กับคดีที่มีโทษไม่สูงมาก เช่น ในบางประเทศใช้กับโทษจำคุกสองปี ไม่ใช่เป็นคดีอุกฉกรรจ์

ประเด็นที่สอง คือสามารถใช้กับคดีที่ไม่มีผู้เสียหายได้หรือไม่ เช่น คดีพิกอาวูรป็น หรือความผิดตามพระราชบัญญัติจราจร จากการศึกษาพบว่ามีบางประเทศเหมือนกันที่ให้เพราะว่าถือว่าเป็นธรรมชาติของความผิดตามพระราชบัญญัติเหล่านี้ที่ผู้กระทำไม่ได้เป็นบุคคลอันตรายอย่างใด แต่ว่าได้กระทำความผิดต่อสังคม คือทำให้สังคมเสียหาย ซึ่งผู้เสียหายในคดีนี้ก็คือสังคมนั่นเอง ฉะนั้น ตัวแทนชุมชนน่าจะเข้ามาอยู่ตรงนี้ได้ อันนี้เป็นลักษณะของกรอบซึ่งผมคิดว่าการกำหนดประเภทของไทยหรืออะไรต่าง ๆ ก็มีข้อโต้แย้งเหมือนกัน ซึ่งทางคณะผู้วิจัยก็ได้ให้ความเห็นไว้ในบทวิเคราะห์เหมือนกันว่าถ้าเกิดเราไปกำหนดตายตัวว่าคดีใช้เฉพาะคดีพวกนี้โทษไม่ร้ายแรง อาจจะทำให้มาตรการที่ประชุมกลุ่มครอบครัวหรือแม้กระทั่งมาตรการการเยียวยาในเชิงสมานฉันท์ผิดไป เพราะว่าความจริงต้นเหตุหรือสาเหตุของการกระทำความผิดอันหนึ่งก็คือ เรื่องการไม่ยอมรับหรือความไม่เข้าใจคือผู้เสียหายเองที่ถูกกระทำแล้วก็ผูกใจเจ็บ ผู้กระทำความผิดก็กระทำความผิดไปแล้วก็ไม่รู้ว่าผู้เสียหายได้รับผลเสียหายอย่างไรหรือมีความรู้สึกว่าจะใส่ใจด้วยซ้ำไปที่ได้กระทำความผิดไปนั้น

ฉะนั้น ทำไมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงไปจำกัดเฉพาะคดีเล็กซึ่งคดีเล็กปกติก็ทำรวดเร็วอยู่แล้วเช่นคดีศาลแขวงจะให้กระทำตามกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ผมคิดว่าศาลเองหรือตำรวจหรืออัยการเองอาจจะมองว่าเสียเวลา สู้ไปทำคดีใหญ่เพราะว่าคุ้มค่ากว่าในแง่ของการทุ่มเทว่าต้องไปสร้างคณะกรรมการจะต้องไปหาคนแบบนี้ซึ่งตรงนี้ผมคิดว่าในคณะผู้วิจัยก็เห็นว่าคดีใหญ่ ไม่น่าจะมีข้อจำกัดแต่อาจจะมีข้อจำกัดในแง่ของคนที่เป็นอันตรายที่มีความรู้สึกว่าจะใช้ช่องทางนี้ยกเว้นความรับผิดชอบโดยการใช้ขอโทษอย่างจริงใจ แต่ที่จริงอาจจะไม่จริงใจอะไรอย่างนี้ กระบวนการตรงนี้จะต้องมีว่าทำอะไรที่จะให้เขาสามารถขอโทษด้วยความจริงใจตระหนักด้วยความจริงใจและก็มีมีการประเมินความเสียหายต่อผู้เสียหายให้ได้รับชดใช้จริง ๆ ฉะนั้น ในข้อเสนอซึ่งอาจารย์ปกป้องจะพูดก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะประเภทคดี เราคิดว่าตรงนี้ต้องยืดหยุ่นแต่การยืดหยุ่นตรงนี้เราอาจจะมีเป็นแนวทาง (guideline) ก็ได้

ผมคิดว่าแนวทางของสามห้าสามคล้าย ๆ กับการกำหนดดุลพินิจในการกำหนดโทษที่ศาลก็คงไม่ได้ดูเฉพาะประเภทของฐานความผิด แต่ศาลก็ต้องดูผู้กระทำความผิดด้วย ส่วนรูปแบบของสมานฉันท์หลักการก็คือทำอะไรให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้จริง ๆ การชดใช้ในสิ่งที่เขาเสียไปถ้าเป็นคดีแพ่งด้วยตัวเงิน

แต่ในทางคดีอาญาในลักษณะนี้ก็คือว่าคดีใช้ทางจิตใจ นอกเหนือจากการคดีใช้แล้วผู้กระทำความผิดจะต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมหรือต่อผู้เสียหาย

ฉะนั้น ในสองส่วนนี้ต้องถือว่าเป็นหัวใจของกระบวนการตรงนี้ การคดีใช้ค่าเสียหายในบางประเทศก็ถือว่าเป็นการเบี่ยงคดีเลยคือถ้าคดีใช้เสร็จก็คือจบ ไม่ต้องฟ้องคดี แต่บางครั้งการคดีใช้ตรงนี้เป็นเหตุผลหรือว่าใช้มาตรการอื่นที่ไม่ใช่โทษจำคุกซึ่งอยู่ในกรอบของกระบวนการกำหนดโทษในศาลของทาง Common Law ว่าถ้าเกิดคดีใช้กันเรียบร้อยแล้วผู้กระทำความผิดยินดีที่จะปรับตัวเขาก็อาจจะไม่ใช่โทษจำคุกเลยก็ได้ จะไปใช้โทษลงโทษโดยชุมชนอย่างอื่นหรือว่าเป็นเรื่องของการรอกการลงโทษ ซึ่งตรงนี้อาจเป็นเป้าหมายที่เป็นข้อเสนอให้มีการปรับปรุงข้อกฎหมายของไทย คณะผู้วิจัยก็ได้เสนอ concept ตรงนี้เหมือนกันว่าการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้วผลลัพธ์ออกมาจะเป็นเรื่องของ การลดโทษหรือการรอกการลงโทษก็ได้ ไม่จำเป็นต้องนำเขาออกไปจากศาลเดิมก็ได้ แต่ว่าเขาต้องแสดงให้เห็นว่าเขามีความรับผิดชอบอย่างจริงจัง

ทางคณะผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการที่นำมาใช้กับบ้านเราที่อาจจะมีส่วนร่วมน้อย คือในเรื่องบทบาทของชุมชนและตัวแทนของชุมชน ซึ่งถามว่าชุมชนคือใคร ตัวแทนของชุมชนคือใคร เพราะว่ามันคนนี้ก็อาจจะมียุทธศาสตร์อย่างมาก ซึ่งในข้อเสนอของเราคือการจะหาตัวแทนชุมชนคงไม่ใช่เป็นการก่อตั้ง แต่อาจจะต้องเข้าไปจัดระบบเครือข่ายชุมชนก่อนให้เขาได้เลือกผู้แทนชุมชนเข้ามาแล้วก็ค่อย ๆ เข้ามาเป็นตัวแทนในการพิจารณา เพราะถ้าเกิดเราไปเลือกใครคนใดคนหนึ่งเข้ามาเป็นตัวแทนชุมชนก็อาจจะยาก

รูปแบบที่ใช้กันมากในศาลอาญานานาชาติก็คือ การที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด อันนี้ใช้ในทุกประเทศ ในศาลอาญาก็นำมาใช้ ฉะนั้น ข้อเด่นก็คือว่ามีผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งมีเทคนิคแล้วก็มีวิธีการที่ทำให้คู่กรณีสามารถคุยกันได้ การประชุมกลุ่มครอบครัวนี้ก็ใช้ในศาลเยาวชนเรา ถ้าเป็นในศาลอาญาก็จะเป็นการประชุมกลุ่มชุมชนก็คือ นอกจากครอบครัวแล้วยังมีตัวแทนชุมชนเข้าร่วมด้วย การเตือนแบบ Wagga Wagga อันนี้ก็เป็นการเตือน

ส่วนการลงโทษในที่ประชุม ก็คือในที่ประชุมเป็นผู้กำหนดโทษ เป็นการพัฒนามาจากชนเผ่าที่เขายุติข้อพิพาทโดยใช้คนในชุมชนเป็นคนกำหนด เพราะฉะนั้นก็จะมีลักษณะของการเอื้ออาทรต่อกันหรือว่ามีลักษณะเท่าเทียมกันในการกำหนดเพื่อประโยชน์ชุมชน ฉะนั้นสองอันแรกนี้จะอันหลักที่เอามาใช้ในแต่ละประเทศ และในแง่ของการประชุมกลุ่มพวกเราก็เอามาเป็นตัวอย่างของการประชุมกลุ่มในมาตรา 38/1

ข้อจำกัดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็คือ แนวคิดต่างๆ จะมุ่งพิสูจน์ความผิดในคดีอาญา ฉะนั้น ข้อวิจารณ์ที่พวกเราได้ศึกษากันก็คือว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะทำให้ไม่มีหลักประกันสิทธิของจำเลยว่าจำเลยจะมีสิทธิ์แก้ตัวอะไรต่าง ๆ เพราะเป้าหมายต่างกัน ถ้าเป็นกระบวนการในคดีอาญาเราต้องการพิสูจน์ความผิด แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะทำหลังจากที่เขาได้รับสารภาพแล้ว เราจะไปดูว่าเขาจะลงโทษคนพวกนี้อย่างไรหรือว่าจะทำอย่างไรกับคน พวกนี้ซึ่งเขาได้รับความเสมอภาคในการลงโทษ อันนี้ถูกโต้แย้งมากเพราะว่าในแต่ละกลุ่มที่พิจารณาอาจจะมีการปรับตัวอย่างที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งตรงนี้ก็เป็นที่ถกเถียงมากเพราะว่าเราต้องการให้เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของชุมชนทั้งหมด

ตรงนี้ถ้าจะมีกรอบใหม่ถ้าสมมุติจะเอามาใช้กับบ้านเราคนไทยจะยอมรับได้ไหมว่าคนกระทำความผิดฆ่าเขาหรือทำร้ายเขาอย่างสาหัสแล้วจะออกมาโดยให้เขาไปบอกรมหรือเขาไปเข้าคอร์สลดความเครียดของอารมณ์แค่นั้นพอ แบบนี้จะรับกันได้หรือเปล่า หรือจะควบคุมไปกับการติดคุกด้วย และก็ออกมาพบปะตรงนี้ด้วย ตรงนี้ก็เป็นประเด็นที่เขาโต้แย้ง และก็มีงานวิจัยมากที่สุดก็คือมันลดได้จริงหรือเปล่า ที่บอกว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถลดอาชญากรรมได้จริงนี่มันลดได้จริงหรือเปล่า อันนี้เป็นปัญหาโลกแตก แต่มงานวิจัยที่สรุปมาเหมือนกันว่าบางครั้งก็ลดได้ถ้าเขาเข้าใจกัน แต่ไม่ใช่ว่าเข้าประชุมกลุ่มแล้วจะเข้าใจกันไปได้ตลอด อันนี้เป็นไปไม่ได้ บางครั้งอาจจะต้องเข้าประชุมกลุ่มกันถึงห้าครั้งแต่ก็ยังไม่เข้าใจกัน เพราะว่าคนยอมรับกันไม่ได้หรือว่าคนที่ไม่รู้จักกันมาเลยแล้วก็มาทำร้ายแรงๆ เขาคงไม่ให้ภัยซึ่งกันและกัน

แต่จุดที่ถูกติงมากคือความล่าช้า ผมคิดว่าถ้านำมาใช้กับคดีเล็กน้อย ศาลเองอาจจะไม่ค่อยมีความสุขเท่าใดนัก เพราะคดีเล็กน้อยสามารถกำหนดโทษได้เลย แต่ถ้าเอามาเข้ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็อาจจะทำให้ล่าช้าเพราะต้องเข้าประชุมหรืออะไรต่าง ๆ และความเข้าใจของทั้งผู้ปฏิบัติงานและคู่กรณีหรือครอบครัวจะเข้าใจกระบวนการนี้ว่าอย่างไร และผู้ประสานงานกลุ่มมีเทคนิคในแง่การทำความเข้าใจหรือเปล่า ซึ่งตรงนี้ก็ควรไปพัฒนากันในเรื่องของกรอบเทคนิคและวิธีการ แต่ว่าที่เป็นข้อจำกัดมาก ๆ ก็คือการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาร่วมกำหนดแผนปฏิบัติการ ผมคิดว่าบางประเทศไปไม่ถึง อังกฤษเองก็ไปไม่ถึงจุดของเขาที่คือตำรวจ ส่วนชุมชนที่เขามานั้นน้อยเท่าที่รู้ที่มีก็คือของนิวซีแลนด์ที่มีมาตรการตรงนี้ และก็พัฒนาไปมาก ข้อที่เป็นข้อสนับสนุนก็คือว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นจะทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถเล่าปัญหาของเขาได้ ซึ่งตรงนี้ผมคิดว่ากระบวนการยุติธรรมเดิมไม่มี แล้วผู้เสียหายก็สามารถบอกได้ว่าเขาเสียหายอย่างไร สังคมบอกว่าเขาเสียหายอย่างไร อันที่สองก็คือว่าผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายมีบทบาทในการกำหนดมาตรการที่กำกับผู้กระทำความผิดตรงนี้ก็กฎหมายเดิมไม่มี

ฉะนั้น กรณียางนี้ข้อสนับสนุนเช่นนี้น่าจะเป็นจุดเด่นของการนำมาใช้ แต่ว่าถ้ามันจะใช้ได้ผลหรือไม่ได้ผลก็จะต้องเป็นปัญหาเรื่องความพร้อมและเทคนิคของกระบวนการ ซึ่งตรงนี้จะไปบอกว่าระบบไม่ดีไม่ได้เพราะว่าอาจจะมียุติวิธีหรือกลไกที่ไปไม่ถึง ทางคณะผู้วิจัยก็มองว่าการเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็คือการนำมาใช้เสริมกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทำให้เขาเข้าใจได้ดีขึ้นและก็คาดว่าจะลดความขัดแย้ง ฉะนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องเอามาใช้แล้วเบี่ยงเบนคือหมายความว่าไม่ดำเนินคดี ยกฟ้อง หรืออะไรก็แล้วแต่ แต่เราเอามาเสริมเพื่อให้เขาเข้าใจดีขึ้น ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาได้มากขึ้น คงจะต้องให้โอกาสผู้เสียหายของชุมชนและผู้แทนของครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและข้อหนึ่งที่ใช้กันอยู่ทั่วโลกก็คือเป็นคดีที่รับสารภาพ ฉะนั้น ปัญหาเรื่องสืบพยานก็คงไม่ต้องกระทบเพราะเขารับสารภาพและที่บางประเทศก็ใช้กับคดีที่ร้ายแรงแต่ต้องไม่อันตราย

การพัฒนาของบุคลากรนั้นในข้อเสนอของงานนี้ก็คือ ต้องทำเพราะว่าบุคลากรถ้ามีความตระหนักและทำงานได้บรรลุของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ได้คงจะเป็นประโยชน์ เพราะว่าจะให้คู่กรณีสามารถตกลงกันได้เลย การที่ไม่มีคนประสานงานก็อาจจะยาก คงต้องมีคนประสานงาน และข้อสำคัญคือต้องมีนโยบายที่ชัดเจน ผมทราบว่าทางศาลมีนโยบายชัดเจน ทางกรมพินิจฯ ก็มีนโยบายชัดเจน เมื่อนโยบายชัดเจนก็สามารถผลักดันกลไกได้ ออกหลักเกณฑ์ทำให้ศาลใช้มาตรการกระบวนการ

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งโมเดลของนิวซีแลนด์บอกชัดเจนว่าศาลต้องเอามาใช้ ในอังกฤษเองก็ใช้ในชั้นศาลเยาวชน คือเมื่อเขาดกลงกันแล้วศาลจะต้องเอาข้อตกลงดังกล่าวมาเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษา ถ้าเราไปใช้กันจะมีมาตรการตรงนี้ด้วยเพื่อจะทำให้ศาลบังคับใช้ด้วย ก็เป็นข้อเสนอในเรื่องของหลักการ ฉะนั้น กระบวนการยุติธรรมในหลักการที่เสนอไปก็คือเด็กและเยาวชนใช้ทั้งก่อนและระหว่างคดีครอบครัว โดยนำมาใช้ในช่วงของการประชุมกัน ศาลอาญาก็มีระเบียบ ฉะนั้น ถ้าจะแก้ก็แก้ตัวกฎหมายเท่านั้นเองว่าให้ศาลสามารถนำมาใช้ได้จะมีผลกระทบอย่างไรบ้าง อันนี้เป็นหลักการที่ทางคณะผู้วิจัยให้กรอบใหญ่ ๆ ส่วนรายละเอียดจะอยู่ในเอกสาร

ฉะนั้น ข้อเสนอตรงนี้ผมจะขอให้ท่านอาจารย์ปกป้องช่วยตอบว่าหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเสนอเป็นกรณีพิจารณาความอาญากับแก้ประมวลกฎหมายอาญา อันที่สองคือการประชุมกลุ่มเมื่อประชุมกลุ่มเสร็จเรียบร้อยแล้วมีมติหรือมีคำพิพากษาแล้วก็ต้องมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติ ซึ่งอันนี้ก็ต้องมีคณะกรรมการชุดหนึ่งคอยดูและเป็นส่วนเสริมให้มีการนำ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ เพราะว่าเป็นการพัฒนากระบวนการเป็นเรื่องไกลและเพิ่มเทคนิคและความเข้าใจแก่บุคลากรเข้าไปด้วย ซึ่งก็เป็นกรอบใหญ่ ๆ และถึงงบประมาณก็ต้องมีเพราะว่าเรื่องนี้ต้องมีการประชุมต้องมีการฝึกอบรม

อาจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท

ผมจะมาต่อในประเด็นเรื่องการแก้กฎหมายเป็นการปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีอาญาได้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นในทางปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมเราก็นำมาใช้อยู่แล้วแต่การนำมาใช้ยังไม่มียกกฎหมายรับรองอย่างเป็นทางการ เหตุที่ยังไม่มีกฎหมายรับรองอย่างเป็นทางการก็ยังไม่มีการถกเถียงกันอยู่ในหลายประเด็น ทางคณะผู้วิจัยก็ได้เสนอให้แก้ไขกฎหมายเพื่อให้มีฐานทางกฎหมายเป็นทางการ

ข้อดีที่มีฐานทางกฎหมายอย่างเป็นทางการก็คือ ผู้ปฏิบัติสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตรงตามหลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ข้อดีอีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อเรากำหนดระบบให้มีหลักกฎหมายรองรับอย่างเป็นทางการแล้ว กระบวนการตรวจสอบก็จะเกิดขึ้นเมื่อมีการปรับใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ไม่ว่าในชั้นสอบสวน ชั้นอัยการ หรือว่าในชั้นศาลก็ตามก็จะมีตรวจสอบจากระบบที่เรากำหนดไว้

การเสนอแก้ไขกฎหมายทางคณะผู้วิจัยก็เสนออยู่สองส่วน ส่วนที่หนึ่งก็คือ เสนอให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (3) และมาตรา 38/1 ส่วนที่สองก็คือแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56/1 ซึ่งผมจะอธิบายรายละเอียดต่อไป ในส่วนข้อเสนอแก้ไขอยู่ในเอกสารหน้า 154 เป็นต้นไป

ในเรื่องของการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตราแรก ถ้าจะแก้ไขวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อให้หน้ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีอาญาได้จะต้องแก้มาตรา 39 (3) ก่อน เรื่องสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับ โดยหลักแล้วอยู่ในมาตรา 39 ก็จะระงับเฉพาะบางกรณีเท่านั้น เช่น มาตรา 39 (2) และ

(4) คดีความผิดต่อส่วนตัว ถ้าได้มีการยอมความกันแล้วสิทธินำคดีอาญามาฟ้องก็ระงับ แต่คดีความผิดต่อแผ่นดินเมื่อมีกระบวนการสมานฉันท์ที่มีการตกลงกันเกิดขึ้นตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปัจจุบัน ยังไม่มีบทบัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับ ผลก็คือคดียังไม่ยุตินั่นเอง เพราะฉะนั้น แนวทางของเราเมื่อวางระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้วและคู่กรณีตกลงกันได้เชิงสมานฉันท์แล้วก็จะมีผลทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามมาตรา 39 (3) โดยส่วนที่เราเพิ่มเติมก็คือ สิทธินำคดีอาญามาฟ้องให้ระงับไปเมื่อคดีอาญายุติโดยข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ตามมาตรา 38 (1) ตามฐานกฎหมายอยู่ที่มาตรา 39 (3) คือถ้ากระบวนการเชิงสมานฉันท์ประสบความสำเร็จก็ทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับ

กระบวนการที่จะเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ก็จะต้องมีการแก้ไขมาตรา 38/1 เพิ่มเข้าไปโดยในวรรคหนึ่ง ในคดีอาญาหากผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายยินยอมประสงคจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อยุติคดีอาญา พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการหรือศาลแล้วแต่กรณีเห็นว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดจริงและเห็นสมควรยุติคดีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและไม่เป็นการกระทบต่อความปลอดภัยของประชาชนหรือความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรอาจจัดให้มีการประชุมกลุ่มชุมชนเพื่อหาข้อตกลงยุติคดี โดยตั้งผู้ประสานงานในที่ประชุม มาตรา 38 วรรคหนึ่ง ที่เสนอนี้ก็จะเป็นจุดเริ่มต้นของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับกระบวนการยุติธรรมในทางคดีอาญาดังแต่ชั้นสอบสวน ชั้นสั่งคดีของอัยการและชั้นศาลเลยโดยมาตรา 38/1 มีข้อสังเกตสามประการ

ประการที่หนึ่ง การกำหนดให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นำมาใช้ได้ในทุกขั้นตอนตั้งแต่ชั้นสอบสวน อัยการและชั้นศาลเป็นการกำหนดขั้นที่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของสหประชาชาติ สหประชาชาติได้วางหลักการพื้นฐานในเรื่องการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีอาญา โดยหลักการพื้นฐานข้อ 6 ได้แนะนำให้ประเทศต่าง ๆ นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับทุกขั้นตอนของวิธีพิจารณาความอาญาดังแต่ชั้นสอบสวน ชั้นสั่งคดี และชั้นศาล

ข้อสังเกตประการที่สอง ในมาตรา 38 วรรคสอง เป็นการกำหนดให้สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานข้อ 7 เหมือนกัน เพราะหลักการพื้นฐานได้แนะนำว่ากรณีที่พยานหลักฐานจะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้บังคับได้นั้น จะต้องเกิดจากความยินยอมของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย และต้องเป็นความยินยอมที่บริสุทธิ์ไม่ได้ถูกบังคับ เพราะฉะนั้น เราจึงได้กำหนดวางหลักไว้ว่าเมื่อพนักงานสอบสวน อัยการหรือศาลเห็นว่าสมควรยุติคดีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและจะเข้ากระบวนการสมานฉันท์ได้ ผู้เสียหายจะต้องยินยอมและผู้กระทำความผิดก็ต้องยินยอมด้วย

นอกจากนี้ ในหลักการพื้นฐานได้กำหนดว่าการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นคู่กรณีจะต้องยอมรับในข้อเท็จจริงพื้นฐานเสียก่อน กล่าวคือ ข้อเท็จจริงต้องชัดเจนว่าใครทำอะไร ที่ไหนอย่างไร ถึงจะเข้าสู่กระบวนการได้ เพราะถ้าข้อเท็จจริงไม่ชัดว่าผู้กระทำเขาได้กระทำการอย่างนั้นหรือไม่ก็ไม่ได้แนะนำให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การกำหนดในมาตรา 38/1 ในวรรคแรกของคณะผู้วิจัยจึงเป็นการกำหนดเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของสหประชาชาติเหมือนกันก็คือว่า พนักงานสอบสวน อัยการหรือศาลก็ให้ความเห็นว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดจริงและเห็นสมควรยุติคดีแต่

ว่าข้อเท็จจริงต้องขัดพอสสมควรว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำการดั่งนั้นจริงและผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดก็ยินยอมก็เป็นการเข้าสู่กระบวนการเพื่อหาทางตกลงหาข้อยุติคดีต่อไป

ข้อสังเกตประการที่สาม ปัญหากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามที่ท่านอาจารย์ณรงค์ได้กล่าวไว้ตอนแรกก็คือเราจะกำหนดเป็นประเภทคดีไว้เลยหรือไม่ เช่น จำคุกไม่เกินสองปีหรือจำคุกไม่เกินสามปีจึงจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ หรือเลือกเอาทางที่สองคือเปิดหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ไว้และให้ใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในการที่จะนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คณะผู้วิจัยก็เห็นว่าน่าจะเปิดเป็นหลักการกว้าง ๆ ไว้และเปิดให้ใช้ดุลพินิจ เพราะการกำหนดเป็นโทษไว้นั้นในหลายประเทศก็ใช้กันแต่ว่าอาจจะไม่มีความผิดอยู่ เพราะคดีบางคดีนั้นมีโทษสูงอัตราโทษสูงมากแต่แนวโน้มของคู่กรณีจะสมานฉันท์กันได้แล้วไม่เกิดภัยต่อสังคมก็จะไปติดสลิ่อกกับโทษที่เรากำหนด คณะผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าเราน่าจะลือักไว้ด้วยคำว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและไม่กระทบต่อความปลอดภัยของประชาชนหรือความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร

การกำหนดเกณฑ์ไว้กว้าง ๆ แบบนี้จะทำให้ทุกคดีสามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ แต่ก็อาจจะมีข้อกังวลอีกว่า ถ้าเป็นคดีอุกฉกรรจ์คดีหนัก ๆ จะทำอย่างไร อาจจะมีการไปสมานฉันท์กันไปยอมความกันทำให้รัฐเสียหายอันนี้ไม่มีปัญหา เพราะคณะผู้วิจัยได้เสนอในวรรคต่อ ๆ ไปว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้งหมดเราต้องการความโปร่งใสไม่ได้หมายความว่าเข้าไปอยู่ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เสร็จไปยินยอมไปตกลงแล้วยุติคดีอาญากันได้ทุกคดี

แน่นอนเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องมีกระบวนการตรวจสอบที่โปร่งใสซึ่งเราได้เสนอให้มีการตรวจสอบด้วยศาล ในวรรคสองหลังจากที่ตำรวจ อัยการ หรือศาลได้เสนอให้คดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว องค์การในกระบวนการยุติธรรมก็จะเสนอดังผู้ประสานงานกลุ่มประชุม การประชุมกลุ่มชุมชนก็จะประกอบด้วยผู้ประสานงานในที่ประชุม ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ครอบครัวของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ตัวแทนชุมชน นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และการประชุมจะมีข้อเสนอซึ่งเกิดจากความตกลงร่วมกันในข้อตกลงยุติคดีอาญา ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการตั้งผู้ประสานงาน การคัดเลือกตัวแทนชุมชน และวิธีการประชุมกลุ่มชุมชนให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ในวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มาตรา 38/1 วรรคสอง ได้กำหนดหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ว่า คนที่อยู่ในที่ประชุมกลุ่มชุมชนเพื่อทำข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ประกอบด้วยใครบ้าง ส่วนหลักเกณฑ์ที่จะตั้งว่าใครจะเป็นนักจิตวิทยาใครจะเป็นตัวแทนของชุมชนนั้น ทางคณะผู้วิจัยเห็นว่าควรไปกำหนดเป็นกฎหมายอนุบัญญัติในระดับอื่นหรือควรไปเป็นข้อบังคับของประธานศาลฎีกาเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการแก้ไข ในวรรคสองนี้การที่คณะผู้วิจัยเสนอว่าคนที่จะเป็นผู้ประสานงานในที่ประชุมไม่ควรเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ควรเป็นตำรวจอัยการหรือศาล ควรเป็นบุคคลอื่นมาเป็นหัวหน้าคล้าย ๆ หัวหน้าในที่ประชุมเพื่อให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้มาคุยกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นกัน

เหตุที่เป็นคนอื่นไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐก็เป็นการสอดคล้องกับแนวทางการสมานฉันท์ของสหประชาชาติเหมือนกัน เพราะแนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของสหประชาชาติกำหนดว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรจะเกิดจากคู่กรณีเอง ไม่ควรจะเกิดจากการที่รัฐเข้าไปกำหนดให้คู่กรณีทำนั่นทำนี่

ควรจะให้ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายได้ไปคุยกันเอง โดยที่รัฐเป็นเพียงแค่ผู้อำนวยความสะดวกเท่านั้น เพราะฉะนั้น การกำหนดวรรคสองก็เป็นการกำหนดที่สอดคล้องเหมือนกันก็คือว่า ตำรวจ อัยการ หรือศาลจัดตั้งผู้ประสานงานในที่ประชุมขึ้นมาคนหนึ่ง และให้ผู้ประสานงานไปประชุมกันเพื่อหาข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ และเมื่อได้ข้อตกลงอย่างไรแล้วก็กลับมารายงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ มารายงานให้พนักงานสอบสวน รายงานอัยการกับศาล

จากการสัมมนาครั้งก่อนก็ได้ความเห็นจากผู้ร่วมสัมมนาบอกว่าในทางปฏิบัติที่มีการขอมความในคดีอาญาจริง ๆ นั้น เกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งนั้น ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายยากที่จะเริ่มเข้าไปคุยกันเองได้ ส่วนใหญ่อัยการหรือตำรวจหรือศาลจะเป็นคนบอกให้ไปคุยกันทั้งนั้น ทางคณะผู้วิจัยก็ได้ประสบการณ์จากท่านผู้ปฏิบัติงานที่แท้จริง ก็จึงเสนอลักษณะอย่างนี้ว่าคนที่เป็นคนเริ่มให้คดีได้เข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ก็ควรจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ตามมาตรา 38/1 วรรคหนึ่ง เพราะฉะนั้น พนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาลจะเป็นคนเริ่ม แต่คนที่มิพบทบทควรจะเป็นคู่กรณีไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย หรือที่ประชุมกลุ่มในการที่จะกำหนดข้อตกลงในการที่จะขอโทษหรือให้อภัยกัน

วรรคสาม ในการประชุมกลุ่มชุมชนนั้นผู้ประสานงานจะเป็นผู้ดำเนินการประชุมและต้องดำเนินการประชุมเพื่อให้ผู้เสียหายผู้กระทำความผิดได้แลกเปลี่ยนบอกสาเหตุและผลของการกระทำความผิดและเงื่อนไขข้อตกลงยุติคดีอาญา ทั้งนี้ จะเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมประชุมได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อข้อเสนอของผู้กระทำความผิดประกอบด้วย คณะผู้วิจัยได้เสนอมาตรา 38/1 วรรคสาม นั้นเป็นหัวใจของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เลย เพราะเป็นการแลกเปลี่ยนความเห็นและการตกลงร่วมกันที่จะหาข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ ซึ่งข้อตกลงนี้อาจจะไม่ให้การจำคุก อาจจะเป็นการให้ผู้กระทำความผิดได้กล่าวขอโทษผู้เสียหาย ให้ได้รับการเยียวยา สังคมก็ได้รับการเยียวยา ผู้กระทำความผิดต้องไปทำงานบริการสังคมอะไรต่าง ๆ เมื่อเป็นความสมัครใจของทุกฝ่าย ๆ ก็ได้ประโยชน์ กระบวนการก็จะเป็นไปในทางบวกซึ่งเป็นหัวใจของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

วรรคสี่ ยังพูดถึงกระบวนการเชิงสมานฉันท์ว่าข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ยอมรับกันในที่ประชุมชุมชน รวมทั้งคำรับสารภาพของผู้กระทำความผิดจะต้องรักษาเป็นความลับและห้ามมิให้เปิดเผย แก่บุคคล เว้นแต่จะได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้เข้าร่วมประชุม ในกรณีที่มีการประชุมไม่อาจจะบรรลุข้อตกลงหรือไม่มีการปฏิบัติตามข้อตกลง ห้ามมิให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นพยานหลักฐานเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด ข้อสังเกตในมาตรา 38/1 วรรคสี่ คือเหตุที่จะต้องให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในที่ประชุมเป็นความลับ นอกจากจะเป็นหลักการพื้นฐานของสหประชาชาติ ข้อ 14 แล้วยังเป็นการรักษาความลับของคู่กรณีด้วย เพราะบางทีผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายไม่อยากคุยกันเพราะเขาก็มีความลับของเขาแต่ถ้าเรามีกระบวนการรักษาความลับและเปิดโอกาสให้เขาได้เปิดใจคุยกันแน่วแน่มั่นในการบรรลุข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ก็จะเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีกระบวนการรักษาความลับ

นอกจากนี้ อีกประเด็นหนึ่งซึ่งผู้เข้าร่วมสัมมนาคราวก่อนได้ตั้งเป็นข้อสังเกตและข้อกังวลว่าเมื่อผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้เข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์แล้วและต้องรับสารภาพ เพราะกระบวนการสมานฉันท์ต้องมีการรับสารภาพและขอโทษกันต่อมาถ้ากระบวนการสมานฉันท์ไป ไม่รอดก็

ต้องกลับมาสู่กระบวนการยุติธรรมปกติ หลายคนตั้งข้อสังเกตเป็นข้อกังวลว่าเราจะเอาคำสารภาพที่เกิดขึ้นในกระบวนการเชิงสมานฉันท์นี้มารับฟังเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลคดีอาญาปกติได้หรือไม่ ในหลักการพื้นฐานข้อ 8 ได้วางหลักไว้ว่า กระบวนการแม้จะเป็นคำรับสารภาพของผู้กระทำความผิดในกระบวนการที่เกิดขึ้นในที่ประชุมเชิงสมานฉันท์ก็ไม่อาจจะนำมารับฟังเป็นพยานหลักฐานในคดีอาญาได้หากมีการดำเนินคดีอาญาภายหลังต่อมา เหตุผลเพราะว่าเราต้องให้หลักประกันของผู้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เหมือนกันว่าผู้กระทำความผิดเขาอาจจะถูกหลอกได้ เช่น ถูกหลอกให้สารภาพมาเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์มาแล้วก็ไปล้มกระบวนการที่ประชุมเสร็จแล้วก็เอาคำรับสารภาพไปเป็นพยานหลักฐานเพื่อไปลงโทษผู้กระทำความผิดได้

ด้วยเหตุนี้ จึงมีการป้องกันเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานข้อ 8 ของสหประชาชาติและเป็นการสอดคล้องกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั่วไปคือ เมื่อผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ไปแล้วได้สารภาพก็ไม่อาจจะมารับฟังเป็นพยานหลักฐานเพื่อลงโทษเขาภายหลังได้ วรรคห้าเมื่อได้ข้อตกลงในการประชุมกลุ่มชุมชนแล้วให้จัดทำเป็นหนังสือและให้ผู้ประสานงานเสนอข้อตกลงดังกล่าวต่อพนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณีเพื่อพิจารณา และเมื่อพนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณีได้รับข้อเสนอแล้วหากไม่ขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนในแง่การสอบสวน จดการสังคดี หรือองค์การพิจารณา หรือองค์การพิพากษาแล้วแต่กรณีจนกว่าจะได้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงเพื่อยุติคดีอาญา ทั้งนี้ข้อตกลงดังกล่าวต้องไม่เกินกว่าอายุความฟ้องร้องคดีนั้น

ในวรรคห้านี้หลังจากที่ที่ประชุมกลุ่มชุมชนได้ประชุมแล้วประสบผลสำเร็จและได้มีการกำหนดข้อตกลงแล้ว ให้ผู้กระทำความผิดทำนั้นทำนี้ ให้ผู้เสียหายได้รับค่าสินไหมทดแทน ให้ชุมชนได้รับการเยียวยา ผู้ประสานงานก็จะเสนอข้อตกลงต่าง ๆ กลับมาที่กระบวนการยุติธรรมปกติก็คือพนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาล ซึ่งพนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาลก็ต้องพิจารณาว่าข้อตกลงดังกล่าวขัดต่อกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือไม่ ถ้าไม่ขัดพนักงานก็ต้องส่งคดีสอบสวน อัยการก็ต้องส่งคดี ศาลก็ต้องส่งคดีพิจารณาพิพากษา จนไฉ่วคราวไม่ใช่ถาวรจนกว่าผู้กระทำความผิดจะได้ปฏิบัติครบถ้วนตามข้อตกลงถ้าปฏิบัติครบถ้วนตามข้อตกลงแล้วสิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องก็ย่อมระงับไปตามมาตรา 39 (3) ที่ได้แก้ไขไป แต่ถ้าผู้กระทำไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือปฏิบัติผิดข้อตกลง ก็จะมีกระบวนการอื่น ๆ ที่จะเสนอต่อไป เช่น มีการยกคดีขึ้นสอบสวนพิจารณาต่อไป มีการยกคดีขึ้นสั่งฟ้องต่อไป หรืออาจจะมีการแก้ไขข้อตกลงก็ได้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติให้สอดคล้องกับข้อตกลงที่ได้แก้ไขใหม่

มาตรา 38/1 วรรคหก เป็นบทบัญญัติซึ่งยาวสั้นเล็กน้อยแต่เป็นบทบัญญัติที่คณะผู้วิจัยได้เสนอขึ้นมาแก้ไขข้อกังวลของหลาย ๆ ท่านที่ว่าพนักงานสอบสวน อัยการ อาจจะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปในทางที่ไม่โปร่งใส ดังนั้น จึงได้เสนอกระบวนการตรวจสอบโดยศาลในวรรคหกหมายความว่า การส่งด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นพนักงานสอบสวนหรือในชั้นอัยการที่ไม่ได้ส่งโดยศาลให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการส่งข้อตกลงและส่งเรื่องไปให้ศาลทบทวนอีกครั้ง โดยบัญญัติว่าคำสั่งงดการสอบสวน คำสั่งงดการสั่งคดีตามความในวรรคก่อนซึ่งเกิดจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นผลสำเร็จที่ไม่ใช่คำสั่งศาลให้พนักงานสอบสวน อัยการแล้วแต่กรณีเสนอข้อตกลงยุติคดีอาญารวมทั้ง

ล้านวนและเอกสารทั้งปวงที่เกี่ยวข้องให้ศาลที่มีเขตอำนาจตรวจสอบ ศาลมีอำนาจสั่งให้รับรอง เพิกถอน หรือแก้ไขข้อตกลงได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวน ยกคดีขึ้นสอบสวนหรือส่งคดีต่อไปได้ตามสมควร ในกรณีที่ศาลไม่สั่งการอย่างหนึ่งอย่างใดภายในสามสิบ วันนับแต่วันที่พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนเสนอข้อตกลงยุติคดีอาญาให้ศาลตรวจสอบให้ถือว่า ข้อตกลงยุติคดีอาญามีผลใช้บังคับได้ ในวรรคหนึ่งเมื่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นสอบสวน ในชั้นอัยการประสบความสำเร็จ คู่กรณีตกลงกันได้เกิดข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ขึ้นมา พนักงานกับอัยการจะ ต้องส่งให้ศาลตรวจสอบและศาลมีเวลาสามสิบวัน ศาลท่านคงไม่ดูทั้งหมดแต่เสนอให้ท่านดูเฉพาะ กระบวนการว่าถูกต้องหรือไม่ ถ้าถูกต้องท่านอาจจะสั่งรับรอง ถ้าท่านไม่สั่งรับรองภายในสามสิบวัน ก็ถือว่า กระบวนการนั้นถูกต้องใช้ได้

แนวคิดนี้ตามมาตรา 38/1 วรรคหก คล้าย ๆ กับเรื่องลหุโทษกรณีเปรียบเทียบปรับของพนักงาน สอบสวนเมื่อพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบเป็นการใช้อำนาจถึงตุลาการ พนักงานสอบสวนก็ต้องส่งให้ อัยการตรวจสอบ อันนี้ก็คล้าย ๆ กันเมื่อพนักงานสอบสวนหรืออัยการได้ส่งตรวจสอบหรือคัดส่งคดีโดย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็ต้องส่งให้ศาลตรวจสอบเหมือนกัน ศาลอาจจะสั่งแก้ไขได้ สั่งรื้อได้ หรือว่าสั่งเห็นชอบก็ได้ เพื่อความโปร่งใสจะได้หมดข้อสงสัยกันเสียที่ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ถ้านำมาใช้ก่อนฟ้องจะเกิดข้อสงสัยในความโปร่งใสอะไรต่าง ๆ นอกจากนั้นแนวคิดของมาตรา 38/1 วรรค หก ก็ได้แนวคิดมาจากฝรั่งเศส เพราะฝรั่งเศสมีปัญหาเรื่องการชะลอฟ้อง ในอดีตการดำเนินคดีในฝรั่งเศสก็ คล้าย ๆ กับไทยเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก

อัยการต้องมีหน้าที่ส่งคดี ในฝรั่งเศสอัยการสามารถส่งคดีได้สองกรณี กรณีแรกคือ ส่งฟ้องคดี เมื่อส่ง ฟ้องคดีแล้วก็เป็นหน้าที่ของศาลที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ กรณีที่สอง อัยการฝรั่งเศสมีดุลพินิจ อย่างบริบูรณ์ในการส่ง ไม่ฟ้องได้แม้ผู้กระทำความผิดมีพยานหลักฐานเห็นชัดว่าได้กระทำความผิดแต่อัยการ ฝรั่งเศสสามารถใช้ดุลพินิจส่ง ไม่ฟ้องได้เลย เมื่อส่ง ไม่ฟ้องคดีก็ไม่ไปสู่ศาล คราวนี้ปัญหาก็เกิดขึ้นคือการมีสอง ทางเลือก หนึ่งเมื่อส่งฟ้องปัญหาคือคดีรอกศาลจนศาลทำงานไม่ไหว ครั้นอัยการจะส่ง ไม่ฟ้องทั้ง ๆ ที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้กระทำความผิดมีพยานหลักฐานชัดแจ้งปัญหาก็เกิดขึ้นอีกคือว่าผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการ ปรับปรุงแก้ไขใด ๆ เลย เพราะอัยการส่ง ไม่ฟ้องเสร็จผู้กระทำความผิดก็กลับบ้านได้ไม่มีเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติเลย ฝรั่งเศสก็คิดแนวทางว่าทำอย่างไรจะหาทางเลือกที่สามที่เป็นทางเลือกในลักษณะที่ ประนีประนอมทั้งสองฝ่าย ก็ได้มีการเสนอมาตรการชะลอขึ้นมา แน่นนอนมาตรการชะลอฟ้องมันไม่สอดคล้อง กับมาตรการเชิงสมานฉันท์ร้อยเปอร์เซ็นต์แต่ก็เป็นกลไกที่ได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน

มาตรการชะลอฟ้องจึงเป็นทางเลือกที่สามให้อัยการ ถ้าอัยการเห็นว่าผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดจริง ในฝรั่งเศสอัยการอาจจะสั่งชะลอฟ้องโดยมีเงื่อนไขโดยส่ง ไปเลยว่าให้ผู้กระทำความผิดไป กระทำตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมภายในสามเดือนหกเดือน หรือให้ชดใช้เยียวยาให้ผู้เสียหาย กำหนด เงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติเป็นทางเลือกที่สามถ้าผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติครบถ้วนตามที่อัยการ เสนอคดีก็ยุติ ถ้าไม่ครบถ้วนอัยการก็ส่งฟ้องรื้อคดีต่อไป ทางเลือกที่สามนี้เสนอไปครั้งแรกถกเถียงในทาง วิชาการฝรั่งเศสและขึ้นไปถึงศาลรัฐธรรมนูญบอกว่ารัฐธรรมนูญที่ว่าศาลไม่ได้ดูคดีอาญาทุกคดี แต่ต้อง

ได้รับการพิจารณาโดยศาล แนวคิดของฝรั่งเศสบอกว่าอัยการจะไปกำหนดเงื่อนไขให้ไปบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างไร เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำความผิดที่ไม่ออกโดยศาล แต่ท้ายที่สุดก็หาทางประนีประนอมจนออกมาได้เป็นร่างล่าสุดที่มีใช้ในปัจจุบันเป็นกฎหมายออกใช้บังคับปัจจุบัน

อัยการฝรั่งเศสสามารถตั้งไปเลยว่าให้ผู้กระทำความผิดไปบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมหรือให้ไปรายงานตัวภายในระยะเวลาที่กำหนดแล้วให้ส่งให้ศาลตรวจสอบให้ความเห็นชอบและทำคำสั่งเห็นชอบอีกที โดยที่ศาลไม่ต้องมีภาระมากในการที่จะต้องมานั่งกำหนดเงื่อนไข ไม่ต้องมีภาระในการที่จะต้องมานั่งดูว่าใครเป็นใคร ถ้าเห็นว่าไม่ชอบก็อาจจะเพิกถอนได้ถ้าศาลเห็นชอบก็อาจจะทำคำสั่งเห็นชอบตามอัยการ แนวคิดนี้แม้จะเป็นเรื่องการชะลอฟ้องอาจจะไม่สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เต็ม ๆ แต่ผมว่ามันจะนำมาใช้กับบรรคหกรเรา จึงเสนอเป็นมาตรา 38/1 บรรคหกรไปว่ากระบวนการสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในชั้นสอบสวนหรือชั้นอัยการควรจะให้ศาลดูอีกทีหนึ่ง เพื่อตัดปัญหาเรื่องสิทธิเสรีภาพของจำเลย ตัดปัญหาเรื่องคำสั่งที่ไม่ได้ออกมาโดยศาล และตัดปัญหาเรื่องข้อสงสัยในเรื่องความโปร่งใส

วรรคเจ็ด ในกรณีที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลเห็นว่าข้อตกลงดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้แจ้งให้ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายได้ทราบและปรับปรุงแก้ไข ถ้าผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดเห็นชอบด้วยก็ให้ทำการแก้ไขปรับปรุงไปตามนั้นและแนบไว้ในสำนวน แปลว่าพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลก็สามารถที่จะแก้ไขข้อตกลงได้และก็เสนอไปที่ผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหาย ถ้าผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายเห็นด้วยก็ให้ปฏิบัติไปตามนั้น ถ้าไม่เห็นด้วยก็สามารถอุทธรณ์ได้ตามวรรคแปด ผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลที่ได้เสนอแก้ไขข้อตกลงอาจจะอุทธรณ์ต่อศาลชั้นต้นได้ ถ้าผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับความเห็นของศาลชั้นต้นก็ให้อุทธรณ์ได้ ก็เป็นระบบที่สอดคล้องกัน

วรรคเก้า คำสั่งของศาลอุทธรณ์ที่วินิจฉัยตามมาตรานี้ให้ถือเป็นที่สุดก็คือวินิจฉัยความเห็นที่ขัดแย้งกันระหว่างกระบวนการยุติธรรมของรัฐกับผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายก็ผ่านการตรวจสอบอีกหนึ่งชั้นก็คือว่ายุติ

วรรคสิบ เป็นเรื่องผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และผลของการปฏิบัติข้อตกลงในกรณีผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนเงื่อนไขในข้อตกลง เช่น ให้ไปรายงานตัวภายในสามสิบวันแล้วไม่ยอมไปรายงานตัวโดยไม่มีเหตุอันสมควร พนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณีอาจดักเตือนให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว ถ้าดักเตือนแล้วไม่เชื่อก็อาจจะเสนอให้ยกคดีขึ้นดำเนินคดีต่อไปตามที่เห็นสมควร

วรรคสิบเอ็ด ได้บทสะท้อนมาจากผู้เข้าร่วมสัมมนาครั้งที่แล้วว่าถ้าไปกำหนดข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ไปแล้ว ต่อไปข้อเท็จจริงและพฤติกรรมเปลี่ยนไป จะสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อตกลงได้หรือไม่ ทางคณะผู้วิจัยจึงได้นำเสนอวรรคสิบเอ็ดเป็นการแก้ไขข้อตกลง ซึ่งสามารถแก้ไขข้อตกลงได้เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้กระทำความผิดแต่ละคน แต่การแก้ไขข้อตกลงมีข้อสังเกตคือ เมื่อข้อตกลงเกิดขึ้นจากที่ประชุมเชิงสมานฉันท์ ข้อแก้ไขก็ควรกลับไปไปที่ที่ประชุมเชิงสมานฉันท์เช่นเดียวกัน และข้อสังเกตประการที่สองคือ เมื่อแก้ไขข้อตกลงเรียบร้อยแล้วก็ควรจะผ่านทางศาลให้ศาลได้ตรวจสอบอีกทีเพื่อป้องกัน

การไปสมยอมกันภายหลัง ไม่ใช่ตอนแรกไปกำหนดข้อตกลงที่ดังต่อมาไปแก้ไขข้อตกลงกันเองให้เบาลง โดยไม่ผ่านศาล จึงได้เสนอในวรรคสิบเอ็ดว่าถ้าเป็นการแก้ไขข้อตกลงที่เกิดจากในชั้นสอบสวนในชั้นอัยการ ให้ผ่านศาลอีกที

วรรคสิบสอง เป็นผลของการที่ผู้กระทำความผิดปฏิบัติครบถ้วนตามข้อตกลงในกรณีที่ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขตามข้อตกลงครบถ้วนให้สิทธินำคำอาญามาฟ้องระงับไปตามมาตรา 39 (3) เพื่อความสอดคล้องกัน

วรรคสิบสาม ให้นำบทบัญญัติเรื่องการประชุมกลุ่มชุมชนไปใช้ในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาด้วย โดยอนุโลมคือที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 38/1 ไม่ได้ใช้แค่ศาลชั้นต้นเท่านั้น อาจจะไปตั้งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในที่ประชุมกลุ่มชุมชนในชั้นศาลอุทธรณ์ศาลฎีกาได้เหมือนกัน เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรา 39 (3) และมาตรา 38/1 ต่อมาอีกเรื่องหนึ่งคือการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 และ มาตรา 56/1 ของประมวลกฎหมายอาญาเป็นเรื่องของการรอการลงโทษและรอกำหนดโทษแต่ยังไม่ครบคุณสมบัติผู้วิจัยได้เสนอว่าควรเพิ่มเติมมาตรา 56/1 เพื่อให้สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์การประชุมกลุ่มชุมชนไปใช้ในระหว่างที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษอยู่ในเรือนจำ ไปใช้ในระหว่างรอกำหนดโทษในชั้นศาลก็ได้แม้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกมาก่อนก็สามารถเข้าที่ประชุมกลุ่มชุมชนได้เช่นเดียวกัน โดยในวรรคสองให้นำความในมาตรา 38/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้กับในมาตรา 56/1 โดยอนุโลม

ตามมาตรา 38/1 เมื่อศาลต้องกำหนดโทษโดยการใช้วิธีการอื่นแทนการจำคุก เช่น พินักษาให้ใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์แทนการที่จะไปจำคุกผู้กระทำความผิด ถามว่าวิธีการประชุมทำอย่างไร ให้กลับไปดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 38/1 วรรคสี่ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดปฏิบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขข้อตกลงเชิงสมานฉันท์โทษจำคุกก็เป็นอันระงับไป

ผมขอสรุปแผนภาพกระบวนการเชิงสมานฉันท์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 38/1 ให้เห็นภาพทั้งหมดจากที่คณะผู้วิจัยได้เสนอไป กระบวนการยุติธรรมของเราที่มีพนักงานสอบสวน อัยการ และศาล แต่เมื่อมีการใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ พนักงานสอบสวนหรืออัยการหรือศาลสามารถกำหนดคดีเพิ่มให้เข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ได้โดยการตั้งที่ประชุมกลุ่มชุมชน

ที่ประชุมกลุ่มชุมชน ประกอบด้วยประธาน ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย เมื่อตั้งที่ประชุมกลุ่มชุมชนแล้วทั้งสามระดับ พนักงานสอบสวน อัยการหรือศาล แล้วแต่คดีจะอยู่ที่ไหน ที่ประชุมกลุ่มชุมชนก็จะเสนอข้อตกลงเชิงสมานฉันท์กลับมาที่องค์กรในกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้องค์กรในกระบวนการยุติธรรมได้ตรวจสอบว่าข้อตกลงดังกล่าวนั้นขัดต่อกฎหมายหรือขัดต่อความสงบหรือไม่ ถ้าพนักงานสอบสวน อัยการหรือศาลแล้วแต่กรณีเห็นว่าข้อตกลงที่ใช้ได้ไม่ขัดต่อความสงบพนักงานก็ส่งผลการสอบสวน ไม่ชัดเจนไว้ถาวรแต่คงไว้ชั่วคราวเพื่อผู้กระทำความผิด ส่วนอัยการก็จะส่งคดี ศาลก็จะส่งคดีพิจารณาพิพากษาไว้เพื่อรอให้ผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลงนั้นคล้าย ๆ กับรอกำหนดโทษ ในกรณีที่พนักงานสอบสวนส่งคดีสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องเสนอเรื่องไปที่ศาลเพื่อให้ศาลตรวจสอบเพื่อความโปร่งใสเช่นเดียวกันกับอัยการเมื่อท่านส่งคดีส่งคดีท่านก็ส่งข้อตกลงไปให้ศาลเหมือนกัน ศาลก็ส่งสองอย่าง หนึ่งท่านสั่งเห็นชอบ

หรือถ้าไม่สั่งภายในสามสัปดาห์ เพราะมีงานมากหรือเห็นว่าถูกต้องอยู่แล้วแต่ไม่ยอมทำคำสั่ง ข้อตกลงสมานฉันท์ก็ใช้บังคับได้เลย แต่กรณีที่ศาลท่านเห็นว่ามันไม่ชอบมาพากลหรือขัดต่อกฎหมาย ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือไม่ควรเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์ ศาลท่านก็คงไว้ซึ่งอำนาจสั่งไม่เห็นชอบ ขอให้ดำเนินคดีต่อไปได้ คู่กรณีก็อาจจะอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นไปยังศาลอุทธรณ์ได้

แผนภาพแรกคือ กระบวนการสมานฉันท์ประสบความสำเร็จเป็นแง่บวก ภาพที่สองเป็นแง่ที่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าไร มีการโต้แย้งถกเถียงกัน มีการถ่วงดุลกัน เริ่มเหมือนกันคือ พนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาล กำหนดให้ที่ประชุมกลุ่มชุมชนหาข้อตกลงเพื่อยุติคดีเชิงสมานฉันท์ที่ที่ประชุมกลุ่มชุมชนรายงานมาที่พนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาล สีเขียว คือรายงานขึ้นมาถ้าพนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาลท่านไม่เห็นด้วยท่านเห็นว่ากำหนดเงื่อนไขที่น้อย ท่านก็ทำคำสั่ง ผมก็ใช้สีแดงคือไม่เห็นด้วยกลับไปให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหาย ไม่ใช่กลับไปอยู่ที่ประชุมกลุ่มชุมชน กลับไปให้ผู้กระทำความผิดผู้เสียหายไปแก้ไขตามความเห็นขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม ถ้าผู้กระทำความผิดผู้เสียหายยอมแก้ไขตามนั้นก็จะมีการส่งคดีสอบสวน นัดสั่งคดี งดการพิจารณาพิพากษาเหมือนกับแผนภาพแรก

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายเห็นว่า ข้อตกลงที่เกิดจากการประชุมกลุ่มชุมชนนั้นดีแล้ว พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเห็นอย่างนี้ไม่ถูกต้องก็สามารถคัดค้านได้ ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายนั้นอาจจะคัดค้านความเห็นของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไปที่ศาลชั้นต้น และในกรณีที่ศาลชั้นต้นไม่เห็นด้วยกับข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ให้ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายคัดค้านไปที่ศาลอุทธรณ์ตามหลักเกณฑ์ที่ได้เสนอไว้ในมาตรา 38/1 ก็ครบถ้วนของการเสนอแก้ไขกฎหมายทั้งหมด

ก็อยากจับฟังความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านว่าพอเป็นไปได้หรือไม่ สมเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือไม่ และกระบวนการตรวจสอบที่ให้ศาลตรวจสอบนั้นโปร่งใสพอหรือไม่

วิพากษ์รายงานวิจัย เรื่อง
“หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการหันเหคดีออกนอกระบบ
และองค์กรที่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย”

วันอังคารที่ 28 เมษายน 2552 เวลา 10.00 - 11.15 น.

ณ ห้องคอนเมือง 1 – 2 โรงแรมอมารี ดอนเมือง แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร

นายวัชรินทร์ ปังเจกวิญญูสกุล อธิบดีศาลอาญารธนบุรี

ขอขอบพระคุณที่ให้โอกาสวิพากษ์งานวิจัยของท่านอาจารย์ณรงค์ที่ได้นำเสนอสรุปไปแล้ว ผมก็อยากจะขอยกตัวโน้ตหนึ่งว่าเอกสารจำนวนมากยังอ่านไม่ได้หมดเท่าไร และก็ต้องขอแสดงความยินดีกับอาจารย์ณรงค์ด้วยที่มีความกล้าหาญมาทำวิจัยชิ้นนี้ขึ้นมาในเรื่องนี้และก็สำเร็จลงด้วยดี อย่างไรก็ตามประเด็นที่ที่ผมมาวิพากษ์ก็ยังไม่ตรงเท่าไร คืออยากจะมองให้เห็นว่าเมื่อครั้งที่ท่านเสนอแก้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บอกว่าแนวคิดที่จะเอาการประชุมชุมชนมาใช้ในคดีอาญาและก็จะเป็นการหันเหคดีออก (diverse) ในระดับพนักงานสอบสวน ระดับพนักงานอัยการและระดับศาล

ผมอยากให้ดูโครงสร้างของคดีในเมืองไทยส่วนใหญ่จะเป็นคดีอาชญากรรม รองลงมาจะเป็นคดีลักทรัพย์ ความผิดต่อชีวิตร่างกาย ท้ายสุดก็จะเป็นความผิดอื่น ๆ

ปัญหาว่าถ้าเรานำกระบวนการนี้มาใช้กลุ่มเป้าหมายคดีที่จะไปจัดการจะได้ตรงไหน คือถ้าเป็นอาชญากรรมนั้นเป็นคดีที่ไม่มีผู้เสียหาย ถ้าเอาตามกฎหมายนี้ก็คือคดีอาชญากรรมไม่มีโอกาสเข้ามาตรงนี้ได้เลย อีกอันหนึ่งก็คือคดีลักทรัพย์ปล้นทรัพย์ ซึ่งอาจจะมีผู้เสียหายที่ถูกกระทำคือเป็นเหยื่อ ปัญหาก็คือการกระทำความผิดลักทรัพย์ไม่ได้ทำกับผู้เสียหายคนใดคนหนึ่ง บางทีผู้เสียหายมาจับตัวเป็นสิบแบบนี้ถ้าท่านจะประชุมกลุ่มชุมชนหรือครอบครัวท่านจะเอาผู้เสียหายเหล่านี้มานั่งรวมกันหมดหรือเปล่า เพราะว่าบางคดีมีจำนวนผู้เสียหายมากและก็ทำความผิดหลายครั้งหลายคราว หรือบางคดีเกี่ยวกับทรัพย์ก็จริงแต่กระทำกับนายจ้าง หรือเป็นพนักงานชกขออกทรัพย์มาห้าสิบกว่าครั้ง เราจะทำอย่างไร อีกอันหนึ่งคือ คดีเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย ถ้าเป็นคนในครอบครัวซึ่งเขายังมีโอกาสไปอยู่ด้วยกันได้เราจะทำอย่างไรที่จะปรับปรุงสัมพันธภาพที่ให้แก่กลับไปได้ แต่ถ้าเป็นคดีคนแปลกหน้า จากประสบการณ์เขาก็ต้องการค่าเสียหายอย่างเดียว ถ้าตกลงค่าเสียหายได้แล้วพอใจก็จบไป ส่วนคดีเกี่ยวกับเพศซึ่งมีความละเอียดอ่อน ปัญหาที่จะเอาเข้าประชุมกลุ่มครอบครัวหรือประชุมกลุ่มชุมชนจะไม่เป็นการประจานเขาหรือยังเกิดความเสียหายซ้ำซ้อนขึ้นมาอีก ปัญหาคือเราจะทำอย่างไร ซึ่งเขาก็อาจจะพูดคุยกันระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย แต่ที่นี้ถ้าหากในชุมชน ซึ่งในชุมชนส่วนใหญ่ผู้กระทำความผิดมักจะมีอิทธิพลก็พยายามที่จะใช้อิทธิพลข่มขู่ผู้เสียหาย ปัญหาคือเราจะคุยกันอย่างไร แล้วชุมชนที่จะขอเข้ามาคุยนั้นเป็นใคร ซึ่งจริงอยู่ประธานศาลฎีกาจะออกกระเปียบคำว่า “ชุมชน” หมายถึงใคร

ในเมื่อทุกวันนี้ชุมชนบ้านเราอ่อนแอ ครอบครัพล่มสลาย สังคมเราเป็นแบบนี้ เพราะชุมชนไม่เข้มแข็ง การเมืองที่วุ่นวายกันอยู่ขณะนี้เพราะเราพยายามจะเอาภาคประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง แต่ที่ผ่านมามากสังคมหรือภาคชุมชนค่อนข้างที่จะอ่อนแอ ในความเป็นจริง ถ้าชุมชนบอกว่าคิดเข้มขึ้นเกิดขึ้นในหมู่บ้านถ้าชุมชนนั้นเข้ามา ปัญหาคือแล้วจะแก้ปัญหาดังนี้ได้อย่างไร เพราะส่วนใหญ่เท่าที่ประสบการณ์ทำคดีส่วนใหญ่ก็เป็นลูกผู้ใหญ่บ้านลูกผู้มีอิทธิพลที่ทำผิด ที่นี้การเจรจากันในชุมชนตรงนั้นชุมชนที่มีลักษณะการจัดตั้งกับไม่จัดตั้งมันต่างกัน ปัญหาก็คือเราจะทำอย่างไรกับตรงนี้ผมขอตั้งเป็นข้อสังเกต

ตามที่ท่านได้นำเสนอว่าถ้าเป็นคดีอาญาไม่ควรกำหนดระดับโทษแต่ควรกว้าง ๆ ก็ขอให้ข้อสังเกตว่าคงยากถ้าเป็นคดีก่อการร้ายในภาคใต้ สมมติว่าอาจจะเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือเพื่อความปลอดภัยของประชาชนหรือความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรคดีเหล่านี้อาจจะไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามผมว่ามันจะกว้างไปหรือเปล่า ก็จะได้ประโยชน์ประเภทไหนบ้าง ตามที่ผมได้ให้ข้อสังเกตไว้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนและตัวแทนชุมชน และการที่มีนักจิตวิทยานักสังคมสงเคราะห์เข้ามาช่วยเข้ามาเกี่ยวข้องกับรวมทั้งครอบครัวของผู้เสียหายหรือของจำเลยที่จะเข้ามานั่งคุยกันก็ควรจะดูเหมือนกันว่านักจิตวิทยานักสังคมสงเคราะห์ทุกวันนี้เรามีเพียงพอหรือไม่ ซึ่งเป็นปัญหามาก ทุกวันนี้การสืบพยานเด็กก็ยังมีปัญหาอยู่ เพราะฉะนั้นนักสังคมสงเคราะห์นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ ถ้ามาทำตรงนี้น่าจะถูกพรรคพวกคนในออฟฟิศตำหนิว่าหนึ่งงานในหน้าที่มาทำ บางคนก็มาประจําอย่างที่เราศาลอาญานบุรีก็มีอยู่ไม่กี่ท่านที่มาสืบพยานเด็ก เบิกค่าตอบแทนได้เป็นหมื่น เผลอ ๆ รายได้จะดีกว่าเงินเดือนตัวเองอีก

อีกข้อหนึ่ง ปัญหาว่าข้อตกลงนั้นเป็นข้อตกลงอย่างไร ผมว่าคงเป็นข้อตกลงในลักษณะที่ไม่ใช่การประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือถ้าเป็นยอมความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วถ้าฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามก็ต้องไปฟ้องร้องกัน การยอมความในที่นี้คงจะต้องมีรูปแบบที่ชัดเจนคล้ายกับกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว มาตรา 16 ที่บอกว่าให้ไปทำสัญญายอมความ ซึ่งก็ตีความกันไปหลายอย่าง บางคนก็บอกว่าเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความทั่ว ๆ ไป ซึ่งผมว่าไม่ใช่เป็นสัญญายอมความทางอาญา

อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับระยะเวลาในการปฏิบัติเงื่อนไข เท่าไรจึงจะเกินอายุความ ต้องมีระยะเวลาไม่อย่างนั้นจะเป็นการตกลงที่ยังไม่จบสักที ระยะเวลาที่จะต้องทำตามต้องมีขีดจำกัดให้เขาบ้าง เช่น ภายในไม่เกินสองปีหรือเท่าไรจึงจะไม่เกินอายุความในแต่ละคดี ซึ่งก็จำเป็นเหมือนกัน

อีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญคือการสอดส่องติดตาม (monitor) ให้ปฏิบัติตามสัญญา ในที่นี้ยังไม่มีมาตรการชัดเจนว่าใครจะเป็นคนสอดส่องติดตามให้เขาปฏิบัติตามสัญญา และถ้าไม่ปฏิบัติตามใครจะเป็นคนรายงาน (report) เพราะว่าถ้าหากกฎหมายคุ้มครองไม่ชัดเจน เขาให้ไปตกลงยอมความกันแล้วใครสอดส่องติดตามก็ไม่มี เมื่อผิดใครจะรายงานก็ไม่ปรากฏซึ่งตรงนี้ผมไม่อยากให้เป็นตามกฎหมายคุ้มครองว่าเมื่อมีการตกลงกันแล้วจะอย่างไรต่อ ใครจะติดตาม หรือถ้าได้ปฏิบัติตามครบถ้วนแล้วใครจะเป็นคนรายงานเพื่อให้คดีเลิกกันแล้วคดีเลิกกันโดยอัตโนมัติตามระยะเวลาหรือว่าเลิกกันเมื่อมีการอนุมัติ (approve) แล้ว ตรงนี้ก็สำคัญเหมือนกัน เพราะว่ามันจะกลายเป็นว่าความผิดนั้นยุติไปหรือไม่ เลิกกันจริงหรือไม่ จุดเลิกลูกตรงไหน เลิกตั้งแต่เมื่อไร หรือเลิกตอนทำครบตามเงื่อนไขสัญญาแล้ว

นอกจากนี้ จะมีการบันทึกตรงไหนว่าเลิกกันถ้าเกิดไปกระทำผิดซ้ำหรือกระทำผิดในลักษณะนั้นอีก ซึ่งอาจจะไม่มีคำพิพากษาว่ามาขอเพิ่มโทษแต่เป็นความประพฤติ ศาลก็สามารถที่จะนำมาเป็นผลร้ายรับฟังเพื่อลงโทษได้เหมือนกัน คือการกระทำผิดในอดีตที่มีการนิโทษกรรมที่มีการอภัยโทษ ไม่มีการมาเพิ่มโทษจะบวกโทษไม่ได้ แต่ความประพฤติเราสามารถที่จะนำมาใช้เป็นดุลพินิจในการกำหนดโทษได้ เป็นแนวของทางศาลที่ทำมา และคำว่ายุติระงับตามมาตรา 39 (3) ใช้คำว่า “เลิกกัน” ใช่หรือไม่ สิทธินาคืออาญาจะรับไปเมื่อคดีอาญเลิกกันตามมาตรา 37 คือระงับเพราะปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วนใช่หรือไม่

อีกประเด็นหนึ่งที่ผมขอให้ข้อสังเกตเฉพาะที่ได้พูดตรงนี้แต่ว่าอยากจะเล่าประสบการณ์ คืออยากให้มองความเป็นจริงในคดีที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ สถิติเกิดขึ้นอย่างไร ควรจะจัดการกับกลุ่มไหน ถ้ากฎหมายออกมากลุ่มคดียาเสพติดหรือว่าคดีคนที่ทำผิดคดียาเสพติด ไม่ได้ไปดูแลเขา ไม่ได้ไปแก้ไขตรงนั้น จริงอยู่แนวทางในการสมานฉันท์ที่มีทั้งประชุมกลุ่มครอบครัวซึ่งเรามีประสบการณ์จากต่างประเทศมาใช้ในคดีเยาวชนและครอบครัว ส่วนชุมชนก็ยังเป็นประเด็นที่ยังไม่ได้ทำจริงจิงในบ้านเรา จะเล่าว่าประสบการณ์ที่ผมเคยผ่านมาในศาลอาญธนบุรีก็ถือว่ามีศูนย์ใกล้เคียงเหมือนกันในคดีอาญา ส่วนใหญ่ได้ใกล้เคียงในคดีที่โทษไม่ร้ายแรง แต่บางทีถ้าเป็นโทษร้ายแรง ก็จะมีการเจรจา (considerate) ก็คือเป็นผู้ใกล้เคียง ส่วนใหญ่ก็จะเรื่องค่าเสียหายต่าง ๆ เช่น การตกลงค่าเสียหายเกี่ยวกับลักทรัพย์หรือกระทำผิดเกี่ยวกับประมาทเลินเล่อ

ส่วนใหญ่ค่าเสียหายจะกำหนดตกลงกันตรงนั้นแล้วก็จะยุติหรือจะเลิกกันก็ตอนจ่ายคือ เอาเงินมาวางครบตามจำนวนที่ตกลงกัน ซึ่งศาลก็จะใช้ประกอบดุลพินิจในการกำหนดคืออาจจะใช้เป็นเงื่อนไขในการลงโทษที่น้อยกว่า คือบัญชีโทษที่เคยทำอยู่ ซึ่งประเด็นนี้ผมก็อยากให้เห็นเหมือนกันว่าจริงอยู่ศาลทำโดยไม่มีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน เมื่อมีการใกล้เคียงก็ให้ทำข้อตกลงและเมื่อทำข้อตกลงเรียบร้อยแล้วก็นำข้อตกลงนั้นเสนอต่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเพื่อประกอบการกำหนดโทษ เช่น อาจจะรอกการลงโทษให้หรือโทษที่จะวางสมุดว่าสี่ปีก็อาจจะวางแค่สามปีก็เป็นแรงจูงใจที่จะให้เข้าสู่การชดใช้เงินกัน ในคดีคนไทยส่วนใหญ่ผมว่าต้องการแต่เงิน แล้วอีกอย่างคนแปลกหน้าทำร้ายกัน ปัญหาคือ จะได้ผลหรือไม่ถ้าอาชญาชนเข้ามาทำ สมมุติว่าถ้าขึ้นรถเมล์แล้วถูกล้วงกระเป๋า ถูกลักทรัพย์ ถ้าประชุมกลุ่มครอบครัวประชุมชุมชนมาใช้ผู้เสียหายกับจำเลยไม่มีโอกาสเจอกันหรอก แต่ถ้าในต่างจังหวัดผมว่าอาจจะมียุติระงับคือเขาก็อาจจะกลับไปอยู่ในชุมชนเดียวกันแล้วก็จะอยู่ในสายตาของชุมชนที่จะคอยระวังความประพฤติเขา แต่ถ้าในชุมชนที่เป็นสังคมเมืองซึ่งมีลักษณะเป็นสังคมแบบต่างคนต่างอยู่เราเจอเขาตัวแทนจากชุมชนมาทำงานได้อย่างไรก็น่าหนักใจเหมือนกัน

ขอย้ำว่าในคดีที่เกิดขึ้นในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นคดียาเสพติดถึงร้อยละเจ็ดสิบซึ่งคดียาเสพติดนี้ไม่มีผู้เสียหายแต่เรามองภาพรวมว่าผู้เสียหายคือสังคม ซึ่งผมก็อยากจะให้ช่วยกันหากกลไกอะไรที่จะมาฟื้นฟูเยียวยาตรงนี้ด้วยเพราะกลไกที่ศาลใช้อยู่ไม่ว่าจะเป็นรอกการลงโทษหรือคุมประพฤตินั้น ไม่ได้ผล ยังมีผู้ติดยาเสพติดไม่น้อยเลยที่กลับไปเสพซ้ำอีก ซึ่งในความเห็นคิดว่าน่าจะใช้ primary conference มาใช้ครั้งนี้ด้วย ก็คือดึงครอบครัวชุมชนมาคุยกันเพื่อหาทางกำหนดแผนเพื่อฟื้นฟูเขาต่อไปผมเคยไปปฏิบัติงานต่างประเทศในคดียาเสพติดเขาจะถามจำเลยเลยว่าจะเลือกไปเรือนจำหรือจะไปศูนย์ฟื้นฟูศาลแล้วก็ตัดสินใจตามนั้น แต่ก่อนที่ศาลจะตัดสินได้ต้องมีข้อมูลเสนอขึ้นมา ก็คือกลุ่มชุมชนนั่นเองที่จะเสนอเข้ามาให้ศาลได้ตัดสินใจให้เป็นไปตามนั้น

อีกประการหนึ่งที่ผมไม่อยากให้มองข้ามก็คือหลัก due process หรือหลักการตรวจสอบว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ซึ่งเมื่อสักครู่ท่านอาจารย์ก็ได้พูดถึงไปแล้วว่าให้ศาลเป็นผู้ตรวจสอบความโปร่งใส ซึ่งผมคิดว่าในประเทศเรานั้นอาจจะคิดในฐานแห่งสิทธิ แต่พอคิด ๆ แล้วบางครั้งก็ตกหลักเรื่องการตรวจสอบไป ซึ่งผมว่าไม่ถูกต้องอย่างแนวคิดเรื่องเด็กและเยาวชน บ้านเราเวลาเด็กทำผิดเราก็ดูแต่เรื่องพินฟูล่งเข้าสู่สถานสงเคราะห์เพียงอย่างเดียว ไม่เคยคิดเรื่องสิทธิเลย ซึ่งผมคิดว่าหลัก due process ไม่ว่าอย่างไรก็ไม่ควรมองข้ามไป

ในมาตรา 38/1 ที่จะกำหนดว่าควรทำในคดีอาญาชั้นไหน ชั้นจับกุมหรือชั้นสอบสวน น่าจะเขียนว่า “ภายใต้บังคับ” เช่น การจับกุม การพักฟ้องฝากขัง ต้องทำหรือไม่ ถ้าไม่ทำก็ไปสู่กระบวนการตรวจ ถ้าอยู่ภายใต้บังคับก็ต้องเขียนว่าภายใต้มาตราอะไรก็แล้วแต่ อย่างเรื่องจับก็ต้องมีการแจ้งข้อกล่าวหา ถ้าต้องทำก็ต้องเขียนว่าภายใต้บังคับ เช่น การแจ้งข้อกล่าวหาหรือการพักฟ้อง

ขอฝากว่าตอนนี้ทางศาลได้นำการไกล่เกลี่ยมาใช้หลายปีแล้ว อยากรู้จะให้ดูตรงนั้นด้วยว่าที่ทำได้แล้วมันมีผลไหมใจผมก็เคยคุยกับหลายท่านว่าต้องแก้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เราใช้ไปแล้ว คือมีการใช้การไกล่เกลี่ยอยู่แล้วแต่ปัญหาที่ถือทำอย่างไรให้ถูกต้องเพราะตอนนี้เราทำตามระเบียบสำนักงานศาลที่ผมมองทุกวันนี้การตัดสินใจในทางอาญาโดยคำพิพากษาไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาคดียาเสพติด ถ้ากระบวนการฟื้นฟูอย่างเดียบบางทีก็ไม่ได้ผลเท่าที่จำเป็น เพราะลูกค้าจำนวนมากศาลดูแลไม่ไหว เพราะฉะนั้น ทำอย่างไรจะให้ชุมชนเข้ามาแบ่งเบาตรงนั้นด้วย แล้วน่าจะมองไปถึงกลุ่มเอ็นจีโออย่างกลุ่มเคลื่อนไหวทั้งหลาย เช่น กลุ่มผู้หญิงถ้าเป็นคดีเกี่ยวกับเพศหรือข่มขืน ผมว่าผู้หญิงเขาจะไม่มานั่งคุย เขาน่าจะต้องการเรียกร้องค่าเสียหายหรือลงโทษมากกว่า ไม่รู้รณรงค์กันอย่างไร ยิ่งรณรงค์ยิ่งเกิดคดีละเมิดทางเพศกับเด็กมากกว่าสมัยก่อนมาก ๆ ผมจะให้เข้ากระบวนการไกล่เกลี่ยก็ไม่ค่อยกล้าเพราะเกรงใจผู้หญิง แต่บางทีผู้เสียหายเขาก็อาจจะอยากพูดคุย

อีกเรื่องหนึ่ง สังคมไทยเรายังเป็นสังคมในเชิงอำนาจอยู่อย่างผมให้เจ้าหน้าที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยโทรศัพท์ไปหาผู้เสียหายเพื่อนัดให้มา ถ้าโทรศัพท์เฉย ๆ ไม่ยอมมา แต่ถ้าบอกว่าโทรจากศาลแล้วจะรับมาเลย เพราะฉะนั้นก็อยากให้มองภาพรวมว่าสภาพของสังคมไทยมันเป็นอย่างไรและจะแก้กฎหมายอย่างไรให้ได้ผล

นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ รองปลัดกระทรวงยุติธรรม

ท่านอาจารย์ณรงค์น่าจะเรียนเชิญท่านปลัดโดยตรง เพราะท่านก็เป็นเจ้าแห่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยและผมเข้าใจว่าท่านก็เป็นคนคิดคำนึงด้วยเหมือนกัน

จากที่ได้อ่านงานวิจัยที่คณะผู้วิจัยได้กรุณานำเสนอนั้นผมต้องเรียนด้วยความชื่นชมเพราะว่าเป็นการศึกษาในเชิงค่อนข้างกว้างและเน้นเรื่องเนื้อหาสาระที่เราสามารถที่จะศึกษาเปรียบเทียบการใช้ในหลายประเทศได้ ซึ่งก็ขอบคุณเพราะเข้าใจงานวิจัยในลักษณะอย่างนี้จะมีผลในเรื่องการพัฒนากระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของหลาย ๆ องค์กรที่พยายามทำเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ผมเห็นสอดคล้องกับท่านวัชรินทร์ว่า ถ้าเรามองในภาพใหญ่จะเป็นการมองในการเปลี่ยนกระบวนการทัศนในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด เพราะฉะนั้น เป็นปัญหาที่ใหญ่มาก แต่ถ้าเรามองเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการหันเหคดีที่จะเป็นแค่ส่วนหนึ่งเท่านั้นเพราะอาจจะมีผลไปลดปริมาณผู้ต้องขัง

ในเรื่องนี้ จำ แต่แน่นอนว่าถ้าเราต้องการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในภาพมุมมองทั้งหมด เรียนได้เลยว่าไม่มีทางจะใช้เส้นขนาดเดียวกันทำงานแล้วทำให้เกิดผลกระทบและลดทุกอย่างได้ คงต้องใช้วิธีคิดหลายอย่าง ถ้าท่านสนใจในเรื่องนี้มีงานวิจัยในภาพรวมที่เกี่ยวกับเรื่องมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตั้งแต่ขั้นก่อน เช่น เรื่องของเด็กที่ท่านวัชรินทร์ได้กรุณาพูดไปแล้ว เรื่องชะลอการฟ้องของอัยการ เรื่องการไต่ถามทนายของตำรวจ เรื่องการเพิ่มมาตรการการลงโทษในระดับกลางในศาล หรือแม้กระทั่งการใช้ระบบอีเอ็มในต่างประเทศ ซึ่งท่านสามารถจะเพิ่มเข้าไปได้ ในกิจการยุติธรรมก็จะทำให้ภาพสองภาพไปประกอบกันเป็นภาพรวมได้มากขึ้น

ถ้าเรามองในแง่ของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งผมมองในลักษณะเดียวกับที่เขียนมาความต้องการคงไม่ใช่กับทุกเรื่อง อันนี้ต้องยอมรับ และความหมายของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เวลาเรามองก็ยังมีความหมายทับซ้อนกับกลไกที่เราใช้กันอยู่ด้วยในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการไต่ถามทนาย การส่งคดีต่าง ๆ มีผลในนั้นอยู่ เพียงแต่ว่าถ้าเรามองในแง่ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผมเข้าใจว่าเป็นเรื่องของความต้องการทำให้เขากลับไปอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขมากขึ้นกลับคืนสู่ฐานะเดิมเน้นหนักในการมองผู้เสียหาย ซึ่งสมัยก่อนกลไกในบ้านเราอาจจะไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญ แต่ในปัจจุบันการมองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมากขึ้น คนที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมจะได้รับทนายความ แต่เดิมเราคิดแต่เรื่องกระบวนการ due process ปัจจุบันแนวคิดเรื่องยุติธรรมในทางอาญาได้ขยายตัวไปมองว่าทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติเพื่อจะกลับไปในฐานะเดิมก่อนเกิดอาชญากรรม

ลักษณะอย่างนี้ในหลายประเทศมีแล้วของเราที่เริ่มมีแล้ว มีการจัดหาทนายความให้แต่ไม่ได้มาในกรอบของวิธีพิจารณาความอาญา แต่มามีในกรอบกฎหมายด้านอื่นซึ่งเขาสามารถจัดหาทนายความที่จะทำให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น ที่นี้ในการกรอกรายภาพของการดำเนินการเชิงสมานฉันท์ ผมคิดว่ามันเป็นภาพที่ดีที่ทางคณะผู้วิจัยได้เสนอว่าศาลควรต้องใช้ ผมว่าเป็นสิ่งที่เขาพยายาม ในทางกลับกันถ้าจะมองในภาพรวมในหลายประเทศพบว่าจุดที่แย่ที่สุดในการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็คือศาลจะใช้เป็นทางสุดท้าย เขาถึงต้องพยายามกระตุ้นให้เห็นว่าศาลควรจะใช้แล้ว ที่จริงถ้าเรามองภาพให้ชัดเจนจะพบว่าในบ้านเราความคิดในเชิงสมานฉันท์ถ้าผมมองย้อนกลับไปประมาณ 15-16 ปีตอนยังอยู่ศาล ถ้าท่านจำได้เราเริ่มมีแนวคิดไว้ในศาลและศาลฎีกาต้องมีการไต่ถามทนาย ซึ่งผมว่าคิดกันมานานแล้วระบบนี้เป็นระบบที่ถูกต้องในระดับหนึ่งเพราะจะทำให้เกิดความชัดเจนในระบบศาล

เขายกว่ามันจะส่งผลกระทบออกไปข้างนอก เพราะด้านนอกก็ต้องปรับตัวให้รับกับกระบวนการยุติธรรมที่ศาลคิดขึ้น ถ้าผมจำไม่ผิดตอนที่ทำเรื่องคดีล้มละลายในเรื่องการปรับโครงสร้างหนี้เอกชนจะอย่างไรแต่พอมีระบบปรับโครงสร้างหนี้ในระบบศาลแล้วได้ทำให้ระบบอื่นมีความชัดเจน เพราะฉะนั้นระบบที่ทางคณะผู้วิจัยเสนอว่าน่าจะมีการมีความคิดที่ชัดเจนในระบบศาลถึงวิธีการดำเนินการต่าง ๆ ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่ดีเพราะว่ากระบวนการนั้นมันกว้างกว่าศาล ซึ่งเป็นภาพที่มาจากทั้งระบบ ถ้าศาลมีความชัดเจนแล้วกระบวนการอื่นก็จะสามารถรู้ได้ว่าเขาทำอย่างนี้ได้ไหม ก็แสดงว่าทำข้างนอกก็อาจจะใช้ต้นทุนน้อยกว่าก็จะเป็นเรื่องดีกว่า ไปดำเนินการในศาลอีกด้วยก็จะมีส่วนในการลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลโดยไม่จำเป็น ถ้ามองในแง่ปรับโครงสร้างผมคิดว่าต้องปรับถ้าหากเราไม่ดำเนินการให้ศาลมีความชัดเจนตรงนี้จะเกิดอะไร

ฉันผมเรียนได้เลยว่าความคิดในการทำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จากบทบาทที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ทุกหน่วยมีความรู้สึกเหมือนกันคือเรื่องสมานฉันท์เป็นสิ่งที่บ้านเราเห็นด้วยมาโดยตลอดแทบจะไม่ต้องบอกเลยว่าสมานฉันท์ดีไหม ไม่มีใครเถียง

สหประชาชาติยังบอกว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ดีอย่างอาจารย์ปกป้องบอกไป แต่ทุกคนเมื่อมองในภาพนี้แล้วบอกว่าฉันจะต้องมียุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้วแต่ไม่มีการมองว่าจะจัดการอย่างไร ตอนนี้อยู่มีร่างอยู่หลาย ๆ ร่าง บางร่างก็เป็นกฎหมายไปแล้วถ้าท่านตรวจสอบโดยเฉพาะกฎหมายของทางมหาดไทยที่ได้ออกพระราชบัญญัติ ระบบบริหารข้าราชการแผ่นดินไม่รู้ออกมาได้อย่างไร แต่ว่าผมรู้ว่าออกมาได้อย่างไรแต่ผมไม่บอก ในนั้นเขียนถึงวิธีการ โกล่เกลี่ยและเรื่องวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งไม่น่าอยู่ในนั้น เพราะไม่แน่ใจว่าจะเปิดไปถึงหรือเปล่าในการดำเนินคดีอาญาในศาลแขวง จะมีผลต่อการดำเนินคดีอาญาส่วนนั้นอย่างมาก แต่เป็นกฎหมายแล้ว เพราะออกในสมัยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดำรงเองก็บอกว่าเรื่องการ โกล่เกลี่ยเป็นเรื่องที่ดีแต่ตัวเองไม่มีกฎหมายจึงเป็นปัญหามาก พอโกล่เกลี่ยก็ถูกร้องเรียนหว่านเข้าข้าง

เพราะฉะนั้น ก็อยากจะมีการกระบวนการ โกล่เกลี่ยที่จะทำให้นักประองคองคดีกัน ก็คิดขึ้นมากล้ายกันคือ มีคนกลางคอยโกล่เกลี่ยแต่ก็ยังไม่รู้เป็นใคร คิดว่าจะมีคนกลางมีคณะกรรมการระดับสถานีตำรวจ มีคณะกรรมการระดับกองบังคับการเข้ามา แล้วก็ดำเนินการให้มีการได้พูดคุยกันคล้าย ๆ กับที่ทางผู้วิจัยได้เสนอ อัยการก็เหมือนกันก็มีการเสนอการชะลอฟ้องมาตั้งนานแล้วในตอนแรกเรื่องชะลอฟ้องไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการมองในเรื่องการหันเหคดีโดยเทียบเคียงตอนแรกทำให้เป็นเรื่องคล้าย ๆ อย่างนี้ แต่สุดท้ายร่างฉบับดังกล่าวได้มีการปรับปรุงโดยคณะกรรมการพัฒนาการบริหารแห่งชาติ ซึ่งทำให้เรื่องการชะลอฟ้อง มีแง่ของคนนอกที่จะเข้าไปร่วมมีแง่มุมที่จะก่อให้เกิดการยอมรับผลการประองคอง ซึ่งก็ทำให้มีร่างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสมานฉันท์มากขึ้น

แต่ว่าเราต้องมาคิดเรื่องการสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมด้วย เพราะว่าตอนนี้มีสามถึงสี่ร่างจะจัดกระจายกันไปหมด เราทุกคนชอบคำว่าสมานฉันท์แทบจะไม่ต้องถามเลยว่าสมานฉันท์ ดีไหม แต่การลงทุนโดยเงินโดยหลวงเพื่อให้กระบวนการสามารถเดินไปได้สะดวกก็จำเป็นเหมือนกัน เราจะต้องดูว่ากลไกจะเดินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นเหมือนกัน ต้องทำให้กลไกอยู่ทั้งในศาลและนอกศาลได้ด้วย แต่ทั้งหมดผมคิดว่าที่สำคัญคือต้องเขียนให้ชัดว่าต้องทำอะไร แล้วใครต้องทำ ใครเข้ามาเกี่ยวข้องกับบ้าง ควรจะมีทางออกอย่างไร ถ้าทำตรงนี้แล้วไม่สำเร็จจะกลับไปตรงไหน เพราะสิ่งที่คนได้เถียงกันตลอดก็คือถ้าผู้โกล่เกลี่ยทำไม่ดี ผู้เสียหายแทนที่จะได้รับการเยียวยาที่เร็วขึ้นก็อาจจะช้าลงได้ เพราะฉะนั้น การหาจุดสมดุลในกระบวนการนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ไม่ใช่ในลักษณะที่ว่าเสียตัวเดียวใช้ได้ทุกเรื่อง ประเด็นที่ผมคิดว่าท่านวัชรินทร์พูดถึงก็คือ คงต้องดูในแต่ละประเทศด้วย อันนี้มีความสำคัญตอนที่เราทำเรื่องโกล่เกลี่ยในประเทศไทยเมื่อ 15 ปีที่แล้ว เคยมีการเชิญทางประเทศลาวมา และไปดูงานที่ลาว ฟิลิปปินส์ จีน แล้วก็พบว่าผู้โกล่เกลี่ยโกล่ในแต่ละประเทศไม่ใช่ คนเดียวกันกลุ่มเดียวกัน ขึ้นอยู่กับสังคมเข้าถึง (touch) กับคนกลุ่มไหนมากกว่ากัน

การประชุมกลุ่มครอบครัว การประชุมกลุ่มชุมชน การจัดการกระบวนการต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งบางครั้งที่เจ้าหน้าที่ก็อาจสามารถทำในบางส่วนได้ตั้งแต่ระดับเล็กไปจนถึงใหญ่ เป็นเรื่องของเลื้อหลายตัวไม่ใช่

เสื้อตัวเดียวแน่ ๆ จากประสบการณ์ที่ผมไปเกี่ยวข้องกับสามร่างมาแล้วก็มาอยู่ในงานเสนอวิจัย ผมมีความรู้สึกเป็นประการแรก นอกจากชื่นชมแล้วผมคิดว่าที่เขียนไว้ว่าสิทธิภาคีอาญามาฟ้องเลิกกันและผลที่มีอยู่ในหลาย ๆ วรรค คิดว่าไม่พออย่างไรก็ไม่พอ แต่ผมคิดว่าหลักการใช้ได้ แต่พอยกร่างแบบนี้จะไปเกี่ยวข้องกับคดีต่าง ๆ หลายคดี ซึ่งผมคิดว่าคดีเล็กน้อยสามารถเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ได้ง่ายแล้ว ความจริงอาจจะไม่ต้องวิ่งขึ้นมาก็ได้ แต่คดีเล็กน้อยจะมีผลถ้าเราเขียนไม่ดีก็อาจจะไปชนกับวิธีพิจารณาความในศาลแขวง เพราะวิธีพิจารณาความในศาลแขวงนั้นเมื่อสารภาพแล้วต้องฟ้อง

เพราะฉะนั้น ต้องมีกระบวนการที่มีความชัดเจนในการย้ายจากกระบวนการซึ่งมีความแตกต่างจากวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อเห็นว่าผู้ต้องหาต้องรับในความผิดก็ต้องเขียนให้ผลเชื่อมโยง เพราะฉะนั้นผมคิดว่าวิธีพิจารณาความอาญาอาจจะเขียนไม่พอ ในกรอบของโครงสร้างเป็นอย่างที่อาจารย์ปกป้องว่าหลักการพื้นฐานสหประชาชาติและก็เป็นความเห็นผมด้วยคือผมก็จะมองในแง่กระบวนการของวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลัก แต่ในการประชุมของคณะกรรมการชาติซึ่งประชุมกันก็บอกว่าความจริงน่าจะมีกฎหมายกลางแล้วเขียนให้ชัดเจนกว่านี้ เป็นแนวคิด (concept) ที่บางครั้งเราคิดว่าเราพูดคำเดียวกันแล้วตรงกัน แต่อาจจะไม่ตรงกันอย่างคำว่ายุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นเป็นเรื่องค่อนข้างกว้าง ซึ่งเราน่าจะสามารถสร้างกฎหมายกลางที่อธิบายทำให้ทุกคนอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจเดียวกันด้วย

ในหลักการพื้นฐานสหประชาชาติได้เขียนถึงเรื่องความสามารถในแต่ละประเทศในเรื่องการไกล่เกลี่ยหรือการให้คนเข้ามาสอดส่องติดตามให้การเยียวยา ผมคิดว่าต้องมีการเขียนบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน อาจจะไม่เป็นองค์กรแต่เป็นแค่บุคคลก็น่าจะเขียนให้มีบทบาทหน้าที่ชัดเจนด้วย ในส่วนของระบบที่เขียนไว้ผมได้อ่านแต่ไม่ตรงกับกรแปลความของอาจารย์ปกป้อง เวลาที่อ่านหลักการพื้นฐานของสหประชาชาติที่บอกให้ศาลเข้ามาตรวจสอบ ผมอ่านดูแล้วผมแปลความอีกทางเลยคือ หมายความว่าถ้าเราให้มีการออกไปจากกระบวนการยุติธรรมมีผลเท่ากับฟ้อง ไม่ได้ในข้อ 15 ประเด็นนี้ก็น่าพิจารณาเช่นเดียวกัน ถ้าไม่ถูกต้องก็ต้องได้รับการแก้ไขต้องมีการลงโทษ ระบบนี้ชัดเจน อย่างระบบที่บ้านเราใช้ เราพยายามจะเปลี่ยนจะแก้แต่พอแก้ปัญหานึงก็ไปเจออีกปัญหานึง อีกประเด็นที่สำคัญ ถ้ามีคนได้แย้งเรื่องกระบวนการไม่ชอบ เพราะรัฐธรรมนูญเขียนว่าถ้ามีข้อพิพาทจะไปห้ามไม่ให้ศาลไม่ได้ เพราะฉะนั้น ศาลมีหน้าที่ป้องกันเสรีภาพป้องกันการตรวจสอบ

ดังนั้น ผมเห็นด้วยที่คณะผู้วิจัยเสนอว่าให้ศาลเป็นผู้ตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง แต่ผมไม่เห็นด้วยว่าถ้ามีการทำทุกเรื่องแล้วเอาเรื่องทั้งหมดมาทิ้งไว้ที่ศาลแล้วบอกว่าให้ตรวจสอบภายในสามสิบวันแล้วก็อาจจะไม่เกิดผลดีเท่าใด ในส่วนของวิธีพิจารณาความอาญาก็คือเรื่องกฎหมายอาญาก็ดีผมอยากจะให้อาจารย์ไปดูในกฎหมายที่ได้เสนอไปแล้ว ไม่ว่าจะเป็นของมหาดไทยหรือการไกล่เกลี่ยของตำรวจที่มีการใช้กันอยู่ในปัจจุบันจะได้เกิดการบูรณาการได้อย่างครบถ้วน อย่างกฎหมายมหาดไทยผมคิดว่าเขาได้เขียนไว้แล้วว่าถ้าทำตรงนั้นไม่สำเร็จแล้วจะกลับไปตรงไหน แต่ผมเรียนตรงไปตรงมาว่าการมองภาพรวมภาพกว้างของคณะผู้วิจัยนั้นทำให้เราสามารถมีข้อมูลที่ทำให้เราเดินเรื่องนี้ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิพากษ์รายงานวิจัยเรื่อง

“ความพร้อมและความไม่พร้อมในการจัดทำมาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเหยี่ยวา เพื่อความสมานฉันท์”

วันอังคารที่ 28 เมษายน 2552 เวลา 11.15 – 12.30 น.

ณ ห้องคอนเมือง 1 – 2 โรงแรมอมารี ดอนเมือง แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ ภาค 2

ผมก็คงเหมือนท่านทั้งหลายคือ มีฉันทาคติในงานกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อยู่แล้วเช่นกัน สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ได้นำเสนอหลักการหลายประการซึ่งผมเห็นด้วย ฉะนั้น ในช่วงนี้ผมก็จะขอวิพากษ์เฉพาะในประเด็นที่เป็นผลข้างเคียง ข้อดีทั้งหลายอยู่ในเอกสารท่านอ่านดูได้ ประเด็นที่สองจะวิพากษ์ในเชิงของความเล็ง ประเด็นที่สามจะวิพากษ์ในเชิงของความรู้สึกของประชาชนว่าเป็นอย่างไร

ในประการแรก ถ้าดูจากวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และหัวข้อคือนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลไทย แต่ถ้าดูจากกรอบใหญ่ปรากฏว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กลับไปใช้ในกระบวนการยุติธรรมหมด เริ่มตั้งแต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของตำรวจซึ่งสามารถใช้ดุลพินิจสั่งคดีได้ ในส่วนของอัยการก็สามารถใช้ดุลพินิจสั่งคดีได้เหมือนกัน รวมทั้งของศาลที่ศาลเห็นว่าควรไปทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เฉพาะบางเรื่อง เพราะฉะนั้นการศึกษานี้ขอบเขตกว้างกว่าวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ประการที่สอง ขณะนี้สังคมไทยในกระบวนการยุติธรรมถูกกล่าวหา 2-3 เรื่อง ๆ แรกที่ได้ยินคือ กระบวนการยุติธรรมมีสองมาตรฐาน ซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตรงที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่เข้ามาเสริม จะคล้ายกับทางด่วนกับทางราบ ถ้าจะใช้ทางด่วนก็คือเป็นทางที่เราเลือก ปัญหาว่าการออกแบบในงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการออกแบบให้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาแทนกระบวนการยุติธรรมทางหลักหรือไม่ เรื่องต่อไปคือ ความรู้สึกในสังคมไทย ในตอนนี้เขาบอกว่าคนจนเท่านั้นที่ติดคุก ความยุติธรรมเป็นของคนรวย ผมเชื่อว่าคงเคยได้ยินเมื่อมาดูรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นกรอบใหญ่ ๆ คือ 1) ยอมรับผิด 2) ขอโทษอย่างจริงใจ 3) ชดใช้เงินซึ่งเป็นค่าเสียหาย 4) ยุติดำเนินคดีอาญา ถามว่าจะมองในแง่ความรู้สึกของประชาชนของคนจนที่อาจจะมีโอกาสที่จะติดคุกมากกว่า จึงไม่อยากจะให้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่จะออกมาใช้กลายเป็นจำเลยของสังคมเพราะว่าแนวคิด (concept) แ่ชดใช้ เหยี่ยวา ยุติคดี ก็เท่ากับคดีทั้งหลายสามารถยุติได้ด้วยเงินหรือไม่ เพราะที่นำเสนอมานั้นดูจะเน้นไปที่คนสองคน ถ้าดีกันคุยกันได้อย่างจริงใจก็ทำให้คดียุติได้ ซึ่งมาตรา 38/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่แก้ไขไม่ได้ระบุโทษไว้ มีระบุไว้แต่ประเภทคดีว่าต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร อีกประการหนึ่งก็คือ กระบวนการยุติธรรมนั้นต้องมีมาตรการคุ้มครองสังคมด้วย กล่าวคือ

เมื่อผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายตกลงกันได้แล้วสังคมจะปลดปล่อยหรือไม่ สมานฉันท์ไม่ใช่มาตรการว่าจะไม่มีการกระทำความผิดซ้ำอีก งานวิจัยชิ้นนี้ยังไม่มีมาตรการในการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย ข้อเสนออีกประการหนึ่งคือ ตอนนี้เรากำลังออกแบบกระบวนการนี้ให้ใช้กับทุกคดี อย่างในต่างประเทศที่ผมได้ศึกษาเขาให้กระบวนการนี้ใช้ได้กับโทษชั้นกลางเท่านั้น เพราะฉะนั้น เราน่าจะมองถึงผลกระทบด้วยว่าถ้าปล่อยให้กระบวนการสมานฉันท์ให้ใช้กับคดีที่มีโทษสูงด้วยจะเป็นอย่างไร หรือการที่ให้ผู้กระทำความผิดมาบอกว่าที่คิดนี้เพราะอะไร ก็เห็นด้วยในหลักการ แต่ในทางปฏิบัติการให้ผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดมาแลกเปลี่ยนกันสองฝ่ายน่าจะยังไม่พอ ควรจะมีการแก้ไขและป้องกันด้วย ถ้าหากดูจากรูปแบบ เช่น การรับสารภาพ ขอภัย ชดใช้เงิน และไปทำงานบริการ ถ้าทำได้แบบนี้ก็ยุติคดีได้ บางคนอาจจะทำผิดไม่ใช่เพราะอยากจะได้แต่ความจริงอาจจะมึนงงทำให้ทำผิดซึ่งไม่ปรากฏ ดังนั้นผมเห็นว่าการให้คนสองคนมาชี้สาเหตุของการกระทำความผิดคงยังไม่พอ สำหรับการเยียวยาสังคมก็ไม่ได้พูดถึงเลย การเยียวยาผู้เสียหายนั้นเงินอาจจะใช้ได้ในปีหนึ่งแต่เรื่องจิตใจอาจจะใช้ไม่ได้ การเยียวยาให้สังคมรู้สึกปลอดภัยและสมานฉันท์ไปด้วยยังไม่มีการพูดถึงในงานวิจัยชิ้นนี้เลย ถ้าจะบอกว่าการไปทำงานบริการสังคมถือเป็นการเยียวยาสังคมหรือไม่ คำตอบคือไม่ใช่ เป็นแต่เพียงมาตรการที่ใช้แทนการตัดสินลงโทษเท่านั้น ฉะนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ใช่มาตรการหลัก เป็นเพียงมาตรการเสริม แต่อ่านดูแล้วใช้ในทุกคดีเลยถ้าผู้กระทำความผิดผู้เสียหาย ตกลงกันได้ก็ยุติคดีได้หมดเลย อันนี้คงไม่ใช่

ในบทที่ห้า เกี่ยวกับเรื่องแนวนโยบายที่ว่ากฎหมายเกี่ยวกับศาลเด็กและเยาวชนให้อำนาจศาลนำกระบวนการสมานฉันท์มาใช้ได้ ตรงนี้เสมือนรับรองว่าสามารถนำมาใช้ได้จริง แต่ถ้าไปอ่านกฎหมายดังกล่าวดี ๆ จะพบว่า จะใช้กระบวนการสมานฉันท์ได้นั้นเด็กหรือเยาวชนนั้นต้องยินยอมอยู่ในสถานพินิจ 2 ปี และต้องมีแนวโน้มว่าจะกลับตัวเป็นคนดีจึงจะใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ได้ เพื่อความไม่เข้าใจสับสน ผมคิดว่าเรื่องนี้น่าจะปรับในงานวิจัยชิ้นนี้ด้วย เรื่องต่อมาที่งานวิจัยบอกว่าศาลยุติธรรมควรมีนโยบายตรงกันในการนำกระบวนการสมานฉันท์มาใช้ ผมว่าโจทย์แรกต้องถามว่าศาลยุติธรรมเห็นด้วยหรือไม่ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ โจทย์ต่อมาก็ต้องถามว่านโยบายกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของแต่ละศาลเป็นอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับองค์กรที่ออกนโยบายของแต่ละศาล ซึ่งก็เป็นไปตามความเหมาะสมไม่ว่าจะเป็นศาลอาญาหรือศาลเด็กและเยาวชน อีกประการหนึ่งในระดับนโยบายนั้น ไม่ควรให้ศาลฎีกามาเป็นกรรมการ เพราะคดีดันทางไปจากตำรวจ อัยการ หรือศาลชั้นต้นทั้งนั้น ฉะนั้น ก็ควรมีตัวแทนจากองค์กรเหล่านี้ไปเป็นกรรมการมากกว่าศาลฎีกา อีกประการที่สำคัญ การติกรอบผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในชั้นประชุมกลุ่มชุมชนหรือประชุมกลุ่มครอบครัวเชิงสมานฉันท์ ในกฎหมายระบุไว้ชัดเจนตามที่คณะผู้วิจัยได้นำเสนอโดยไม่มีช่องทางให้เพิ่มเติมบุคคลอื่นที่เห็นว่าสมควรให้เข้ามาเกี่ยวข้องได้ เช่น คู่พิพาทฝ่ายป่วยทางจิต มีความประสงค์จะนำจิตแพทย์เข้ามา บอกว่าไม่ได้ กฎหมายให้แก่นักจิตวิทยา หรือป่วยทางกายก็บอกว่านำแพทย์เข้ามาไม่ได้เพราะกฎหมายให้แต่นักสังคมวิทยา ถ้าต้องการตำรวจอัยการ กฎหมายก็บอกว่ามีตัวแทนชุมชนแล้ว ผมว่าถ้าติกรอบจำกัดแบบนี้ น่าจะส่งผลร้ายมากกว่าผลดี จึงควรพิจารณาประเด็นนี้ด้วย ประการต่อมา ให้มีคณะกรรมการระดับชาติเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ผมเสนอว่าในขณะนี้เรามีคณะกรรมการประสานงานยุติธรรมระดับชาติแล้ว แต่เราไม่เคยใช้ไม่เคยมีการจัดการประชุม ฉะนั้น ควรลองทบทวนคณะกรรมการชุดนี้ว่าจะมีทิศทางดูแลกระบวนการยุติธรรมนี้อย่างไร

การปรับแก้กฎหมายที่คณะผู้วิจัยได้เสนอว่าให้ผู้ที่มิอายุกว่า 18 ปี สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ ในขณะที่กฎหมายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนได้กำหนดผู้ที่มิอายุต่ำกว่า 18 ปีจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีแบบเยาวชน ถ้าอายุ 18 ปีขึ้นไป จะเข้าสู่การพิจารณาแบบผู้ใหญ่ แต่การเสนอแก้ไขกฎหมายของคณะผู้วิจัยบอกว่าให้ผู้มีอายุกว่า 18 ปีขึ้นไป เพราะฉะนั้น เลยมีปัญหว่าคนที่อายุ 18 ปีพอดีจะเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้หรือไม่

ในการแก้ไขกฎหมายให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณีเป็นคนสั่งทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผมขอย้อนไปที่มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความรุนแรงในครอบครัวที่กำหนดให้พนักงานตำรวจนั้นมีอำนาจสั่งให้มีการไกล่เกลี่ยตามที่กฎหมายฉบับดังกล่าวกำหนด ซึ่งปรากฏว่าตำรวจไม่เคยทำเลยเพราะไม่ถนัด ซึ่งถ้าการแก้ไขกฎหมายที่คณะผู้วิจัยเสนอนั้นนั้นให้เป็นดุลพินิจของตำรวจอีก ผมเกรงว่าอาจจะเป็นการซ้ำรอยกับกฎหมายว่าด้วยความรุนแรงในครอบครัว รวมทั้งเสี่ยงต่อการเกิดกรณีไหนควรไม่ควร

ประการต่อมาในเรื่องข้อตกลงยุติคดีอาญา ถ้อยคำที่ว่าผู้กระทำความผิดต้องกระทำความผิดจริง อาจจะมีปัญหาเพราะ “กระทำความผิดจริง” สำหรับผู้ใช้กฎหมายอาจจะต่างกัน บางทีรับสารภาพแต่ไม่ได้กระทำความผิดจริง ก็ต้องมีการไต่สวนว่ารับสมอ้างมาติดคุกแทนใครหรือไม่

ประเด็นต่อมาที่ท่านวัชรินทร์พูดถึงที่น่าสนใจคือ คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหายนั้นจะเข้ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้หรือไม่ งานวิจัยไม่ได้กล่าวถึง ไม่ได้ศึกษาให้ลึกซึ่งในเรื่องนี้ อีกประการหนึ่งเรื่องตัวแทนชุมชน อาจจะต้องระวังว่าอาจจะได้ตัวแทนชุมชนที่ไม่ใช่เป็นตัวแทนชุมชนที่แท้จริง อาจเป็นการจัดตั้งก็ได้ ฉะนั้น ควรตระหนักในประเด็นนี้ด้วยเพราะสังคมเราไม่ได้มีความเข้มแข็งของชุมชนเหมือนในนิวซีแลนด์

อีกประการหนึ่ง งานวิจัยชิ้นนี้ยังไม่ได้อธิบายว่า คดีผู้ใหญ่ควรจะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบไหน คดีเด็กและเยาวชนควรเป็นแบบไหน ส่วนบันทึกข้อตกลงยุติคดีอาญาจะไม่พอ อย่างคดีเด็กต้องมากไปกว่านั้นต้องมีการฟื้นฟูด้วย ส่วนผู้ใหญ่ไม่ใช่ไม่มีการฟื้นฟู เพราะการที่จะไปกระทำความผิดผู้ใหญ่ตั้งใจอยู่แล้ว จะไปลัทธิปรัชญาใครซิงใครปล้นใครแบบนี้ต้องตั้งใจอยู่แล้ว มีการวางแผนอย่างดีก็ควรมีการฟื้นฟูด้วย

นางกรรณิการ์ แสงทอง รองอธิบดีกรมคุมประพฤติ

ดิฉันในฐานะพนักงานคุมประพฤติก็พยายามประสานองค์ความรู้ต่าง ๆ ก็ขอเสนอการนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม แต่จะไม่พูดถึงกระบวนการก่อนถึงตำรวจ เพราะมีเรื่องของชุมชนช่วยไกล่เกลี่ยไปก่อนถึงตำรวจ ก็จะเป็นอีกภาคหนึ่งเลยไม่เอามาปนเปินในประเด็นนี้มันจะมันจะยุ่งกันไปใหญ่ เอาเป็นเมื่อเรื่องไปถึงตำรวจก็จะขอแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้คือ

ส่วนที่หนึ่งขั้นตอนก่อนถึงศาล คนที่จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มีตำรวจกับอัยการซึ่งอาจมีความสามารถดำเนินการเอากระบวนการสมานฉันท์มาใช้ได้ ผลของการดำเนินการจะเป็นเรื่องการหันเหหรือเปล่าก็ต้องไปทบทวนความผิดนั้นว่ามีผลเดียวกันกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนที่ควรยุติเรื่องหรือไม่ ควรดำเนินการไปพร้อมกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมากกว่าในความเห็นส่วนตัวเป็นอย่างนั้น อย่างไรก็ตาม ไม่มีกระบวนการติดตามผลในชั้นตำรวจอัยการว่าต่างฝ่ายต่างรักษาคำมั่นสัญญาหรือไม่ที่ว่าจะชดใช้ค่าเสียหายหรืออะไรต่าง ๆ ในการใช้มาตรการคุมประพฤติเพื่อเป็นกระบวนการติดตามผลก็อาจจะทำได้ อาทิเช่น อาจจะคุมประพฤติไว้สักระยะหนึ่งหากมีการรักษาคำมั่นสัญญาปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วนก็อาจจะปล่อยตัวไปหรือไม่ก็พิพากษาใหม่ ในการประชุมกลุ่มควรจะมีการหาข้อมูลก่อนว่าในคดีนี้จะมีใครเข้าร่วมได้บ้าง เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ฯลฯ

ต่อมาก็เป็นผลในทางอาญา อย่างที่ได้กล่าวแล้วว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ใช่คำตอบว่าควรยุติคดีอาญา ฉะนั้น เรื่องควรเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหรือไม่ก็ต้องมีการหาข้อมูลก่อนว่าถ้าเข้าสู่กระบวนการแล้วจะมีผลอย่างไร ส่วนผลนั้นก็ต้องเป็นไปตามลักษณะแห่งคดี เช่น คดีเล็กน้อยสิทธินัดหมายฟ้องก็ยอมระงับไปซึ่งก็มีอยู่แล้ว แต่คดีที่หนักขึ้นก็ควรจะมีการคิดว่าผลจะเป็นอย่างไรอาจจะทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับก็ได้ หรืออาจจะเป็นแค่เหตุบรรเทาโทษหรือไม่ สรุปก็คือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ได้กับทุกคดี แต่ประเด็นคือด้วยความที่เป็นเรื่องใหม่ก็อาจจะมีการเสนอให้นำคดีเล็ก ๆ มาทำก่อนจะได้ไม่เสียมาก หรือคดีเล็ก ๆ อาจจะไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการก็ได้ เลยสรุปไม่ได้ว่าหากเข้าสู่กระบวนการแล้วจะทำให้การทำผิดซ้ำน้อยลง ดังนั้น ในความเห็นส่วนตัวถ้าทำกับคดีร้ายแรงก็อาจจะเป็นการแสดงถึงความสัมฤทธิ์ผลของกระบวนการก็ได้ แต่คดีร้ายแรงก็อาจจะส่งกระทบหลายฝ่าย ก็อาจจะต้องเริ่มจากคดีกลาง ๆ ส่วนบทบาทของศาลในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประเด็นแรกที่ยอยากจะเสนอก็คงเห็นด้วยกันหลายท่านว่า ปัจจุบันศาลก็ไม่ได้มีบทบาทถึงกับไปรับรองการทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทุกขั้นตอน อย่างตำรวจก็ไม่ได้ให้ศาลมาเป็นผู้รับรองในการไกล่เกลี่ย จึงขอเสนอว่าควรให้ศาลเข้ามาตรวจสอบในการมีคำสั่งให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก่อนอีกครั้งหนึ่งด้วย

อีกประการหนึ่ง เรื่องหน่วยงานที่ทำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศมีคณะกรรมการชุดใหญ่เลขที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับแต่เมืองไทยยังไม่มี ในตอนแรกก็คงไม่เป็นไร ก็คงเป็นต่างคนต่างทำไปก่อน แต่ให้มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันโดยมีศาลเป็นผู้ตรวจสอบ

สำหรับบทบาทผู้ประสานงานในการประชุมกลุ่มชุมชนนั้นต้องวางตัวเป็นกลาง ควรจะมีการวางแผนปฏิบัติไว้เป็นคู่มือปฏิบัติ อีกประเด็นหนึ่ง โดยหลักเมื่อมีการตกลงในที่ประชุมกลุ่มชุมชนแล้ว ด้วยความเคารพไม่เห็นด้วยที่ให้ศาลไปตรวจสอบ เพราะถ้ามั่นใจว่าผู้ทำหน้าที่ในที่ประชุมกลุ่มชุมชนเป็นกลางจริงก็ควรเคารพข้อตกลงของเขา เว้นแต่คดีนั้นอาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยก็ค่อยให้ศาลตรวจสอบก็ได้

ข้อสังเกตต่อไปก็อยากจะย้ำก็คือ สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับเมื่อได้มีการปฏิบัติข้อตกลงตามมาตรา 39 (3) และมาตรา 38/1 กระบวนการทำสมานฉันท์ต้องเริ่มจากการรับสารภาพ ส่วนการสารภาพด้วยความจริงใจหรือไม่นั้นก็ต้องเริ่มจากกระบวนการหาข้อมูลก่อนอย่างที่ย้ำไว้ในเบื้องต้น ถ้ายังไม่ยอมรับสารภาพแล้วจะมารับสารภาพในการประชุมกลุ่ม ตรงนี้ไม่เห็นด้วย ส่วนการหาข้อมูลก่อนประชุม

กลุ่มหรือการหาข้อมูลที่ได้เสนอไปนั้นก็อยากให้เพิ่มเข้าไปในงานวิจัยชิ้นนี้ด้วยว่าควรจะมีหน่วยงานหรือผู้รับผิดชอบในประเด็นนี้ด้วย เช่น ต้องการให้กรมคุมประพฤติทำก็ต้องเขียนกฎหมายเชื่อมมาด้วยไม่เช่นนั้นจะทำงานไม่ได้ สุดท้ายเมื่อทำข้อตกลงเรียบร้อยแล้วในความเห็นของตัวเองคิดว่าน่าจะสามารถเปลี่ยนคำพิพากษาจากครั้งแรกมาในครั้งที่สองได้หรือไม่ ซึ่งก็ไม่ได้บอกว่าได้หรือไม่ได้ ในกรณีที่ผู้เสียหายเขาไม่คิดใจ ในความเห็นคิดว่าน่าจะเปลี่ยนได้ ในเมื่อผู้เสียหายไม่คิดใจเอาความแล้ว สุดท้ายในเรื่องเงื่อนไขทั้งหลายถ้าจะให้กรมคุมประพฤติทำ ท่านต้องเขียนกฎหมายให้เราทำงานได้เพื่อจะได้ตอบสนองให้สมประโยชน์กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะจากการสัมมนา

นายวุฒิชัย หรรุจิตตวิวัฒน์ ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์ ภาค 6

Restorative Justice ไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทย RJ โดยพื้นฐานไม่ใช่ผู้เสียหายเท่านั้น เป็นกระบวนการเพิ่มสิทธิของผู้เสียหาย (victims' right) เข้ามาในคดีอาญาซึ่งต่างจากคดีแพ่งที่เป็นเรื่อง a.d.r. ซึ่งได้เสนอไปแล้วในครั้งก่อนว่าต้องระวังด้วยเมื่อใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่าต้องไม่เปิดช่องให้มีการดูแลอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐและไม่ให้ผู้มีอิทธิพลใช้อิทธิพลในกระบวนการนี้ซึ่งเป็นไปได้สูงมาก

นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุริ พนักงานอัยการ สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด

ประการที่หนึ่ง เมื่อคดีอาญาอยู่ในลักษณะที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้วผู้เสียหายยังทรงไว้ซึ่งสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในทางคดีแพ่งอีกหรือไม่ ประการที่สองงานวิจัยชิ้นนี้น่าจะมีมาตรการที่จะสนับสนุนให้ผู้กรณีได้นำเสนอและอำนาจต่อรองในการนำเสนอข้อเสนอฟ้องตัวเองในคดีอาญาอย่างเท่าเทียมกัน หากไม่เท่าเทียมกันจะมีมาตรการอย่างไรก็อยากให้เขียนไว้ด้วย ไม่เช่นนั้นเมื่อใกล้ใกล้แล้วอาจจะไม่สมประโยชน์อย่างแท้จริง

นายสมศักดิ์ ผลส่ง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสระบุรี

ผู้ประสานงานชุมชนตามกฎหมายที่คณะผู้วิจัยเสนอมาผมไม่แน่ใจว่ามีความสามารถขนาดไหน ตำแหน่งเหมือนกับผู้พิพากษาต้องรอบรู้ทุกอย่าง แต่ถ้าอ่านดูรอบเดิน ๆ คล้ายกับว่าเป็นเพียงผู้ไกล่เกลี่ยเรียกเงินอีกฝ่ายมาจ่ายอีกฝ่ายเท่านั้น แล้วในคดีอาญาเมื่อผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดมีความประสงค์เข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์แล้ว พนักงานสอบสวนหรืออัยการเห็นว่ามีคามผิดจริงแบบนี้ก็สมานฉันท์กันได้อยู่แล้ว จะนำมาใช้คดีใดอีกในเมื่อคดีจบแล้ว

สรุปข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบแสดงความเห็นและข้อเสนอแนะ

จากผู้เข้าร่วมการสัมมนาระดับชาติ

วันอังคารที่ 28 เมษายน 2552 เวลา 08.30 – 14.30 น.

ณ ห้องดอนเมือง 1 – 2 โรงแรม อมารี ดอนเมือง แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดสัมมนาระดับชาติ โครงการวิจัย เรื่อง “กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม” ซึ่งในการสัมมนา คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบแสดงความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “แนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม” แก่ผู้เข้าร่วมสัมมนา ซึ่งได้รับความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมสัมมนาในการตอบแบบแสดงความเห็นและข้อเสนอแนะดังกล่าว จำนวนทั้งสิ้น 87 คน โดยมีผู้เห็นด้วยกับการนำมาใช้ในศาลยุติธรรม จำนวน 46 คน และไม่เห็นด้วย จำนวน 41 คน โดยมีเหตุผลในแต่ละประเด็นดังนี้

1. เหตุผลของผู้ที่เห็นด้วย

ผู้ตอบแบบแสดงความเห็นและข้อเสนอแนะจำนวน 46 คน เห็นด้วยกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมของไทย เพราะตระหนักถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น โดยแยกตามประเด็นดังนี้

1) ประเด็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรม

- การใช้ RJ ในทุกศาล ทุกหน่วยงาน และทุกคำตอบของกระบวนการยุติธรรม เพราะจะเป็นประโยชน์สูงสุดในการเข้าถึงสมานฉันท์ให้เกิดในสังคมไทย และไม่ว่าจะให้องค์กรไหนเป็นผู้กระทำการนี้ ก็ควรจะให้ศาลเป็นผู้รับรู้อีกครั้ง เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

- การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีเยาวชน คดีความผิดเกี่ยวกับความรุนแรง รวมถึงคดีอาญาบางประเภทในศาลผู้ใหญ่ เช่น ความผิดที่กระทำโดยไม่เจตนาหรือประมาทหรือความผิดที่กำหนดโทษไม่รุนแรง

- ให้มีการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลแขวงและศาลเยาวชนและครอบครัว

- ควรนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีเยาวชนและครอบครัวก่อน อย่างเป็นระบบก่อนใช้ในคดีอาญาทั่วไป

- ควรนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีของเยาวชนและครอบครัว เพื่อเยาวชนและครอบครัวจะได้ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

- การสมานฉันท์หรือการไกล่เกลี่ยในเรื่องความรุนแรงในครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและลึกซึ้ง

- การนำรูปแบบของการประชุมกลุ่มเยาวชนในคดีอาญา โดยเน้นความสำคัญการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน และคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวให้มีกฎหมายที่ชัดเจน

- การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญา แต่ควรกำหนดขอบเขตให้แจ้งชัด และกระชับกว่านี้ ควรใช้ RJ ในการกระทำความผิดครั้งแรก มิใช่ความผิดติดนิสัยเกินแก่การเยียวยา

- สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ แม้ว่าจะเป็นคดีที่ไม่อาจใช้มาตรการรอลงโทษ การดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะต้องมีความเท่าเทียมกัน และไม่น่าจะใช้กับคดีที่มีความร้ายแรงหรือมีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม

- คำสั่งงดการสอบสวนหรือคำสั่งงดการสั่งคดีที่พนักงานสอบสวนหรืออัยการทำความเห็นมาแล้วให้ศาลเป็นผู้ตรวจสอบอีกครั้ง

- ให้ศาลมีส่วนในการตรวจสอบข้อตกลงของกลุ่ม และคำสั่งยุติคดีของพนักงานสอบสวนและอัยการ

- แต่ควรขยายไปยังชั้นสอบสวน และชั้นอัยการด้วย ให้มีการสมานฉันท์และยุติคดีได้

- การนำมาใช้ในบางคดี เช่น คดีทำร้าย จราจร ที่ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าเสียหายและพอใจแล้ว จะทำให้คดีขึ้นสู่ศาลน้อยลง

- แต่ยกเว้นกรณีแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 38/1 วรรคหก เท่านั้น ด้วยใช้หลักการถ่วงดุลอำนาจ การแบ่งเบาภาระของศาลในราชการบริหารส่วนภูมิภาค ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน

- ได้มีความพยายามนำ RJ มาใช้ในสำนักงานศาล ซึ่งกระทรวงยุติธรรมได้นำมาใช้ตั้งแต่ปี 2545 แต่ไม่มีผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติ เป็นแนวโน้มที่ทำให้สิทธิของคนมาก ๆ ใช้ได้กับคนไทยในปัจจุบันและอนาคตหรือไม่

- คดีร้ายแรงไม่สมควรนำขบวนการสมานฉันท์มาใช้

- การจำคุกกักขังไม่เกิดประโยชน์ เช่น ความผิดที่เกิดจากการประมาท ให้ผู้ทำผิดบำเพ็ญประโยชน์ดีกว่า

2) ประเด็นการใช้ RJ ให้สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมของไทย

- ควรกำหนดรูปแบบและกฎหมายที่ทำมาปรับใช้ให้ชัดเจน

- การแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของไทยที่ปรับเปลี่ยนจากวัฒนธรรมตะวันตก และความก้าวหน้าทางด้านการสื่อสาร (IT) และเมื่อบังคับใช้ทั่วประเทศ แต่สภาพทางสังคมที่แตกต่างอย่างมหาศาล ทำให้การปฏิบัติอาจจะไม่ได้ผลลัพธ์เท่าที่คาดหวังของทุกฝ่าย

- คณะวิจัยควรหารือร่วมกับศาลยุติธรรมก่อนที่จะแก้ไขกฎหมายหรือข้อบังคับต่างกรรมต่างวาระ และจัดระบบของกระบวนการ RJ ให้ชัดเจน

- ต้องกำหนดกรอบที่ชัดเจน ไม่ควรเปิดช่องให้ใช้ดุลพินิจมากเกินไป เพราะการใช้ดุลพินิจของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมปัจจุบันก็ไม่ใช่ธรรมเนียมให้แก่ผู้เสียหายอยู่แล้ว และยังไม่สามารถแก้ไขได้ โดยเฉพาะดุลพินิจของกระบวนการยุติธรรม

- ควรกำหนดให้มีการใกล้ชิดกันขึ้นก่อนฟ้องคดี และการแก้กฎหมายให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ในการใกล้ชิดด้วย

- การแก้ไขกฎหมายให้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในชั้นพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ นอกเหนือจากชั้นพิจารณาดีของศาล โดยนำมาให้ศาลเป็นผู้ตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง

- การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมได้อย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

- ความพยายามในการนำ RJ มาใช้บังคับให้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

- หลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการหันเหคดีออกนอกกระบวนการ และองค์กรที่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย ความพร้อมและความไม่พร้อมในการจัดทำมาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยียวยาเพื่อความสมานฉันท์

- ให้ออกกฎหมายให้อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนรูปธรรม ซึ่งหากไม่คุ้มครองอำนาจหน้าที่แล้วจะทำให้พนักงานสอบสวนกระทำผิดฐาน “ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบได้”

- มีกฎหมายกำหนดขบวนการสมานฉันท์ในชั้นพนักงานสอบสวน หากตกลงกันได้ ผู้ใดเป็นผู้ชี้ว่าถูกต้องและเป็นธรรม คดีประเภทใดบ้างที่เข้าขบวนการสมานฉันท์แล้วจะต้องส่งเรื่องถึงศาลให้ช่วยพิจารณาว่าคดีนั้นสามารถยอมความกันได้

- ศาลยุติธรรมควรจัดให้มีคณะกรรมการในระดับศาลฎีการ่วมกับกระทรวงยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่พัฒนาและส่งเสริมการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมทั้งก่อนและระหว่างกระบวนการพิจารณาดี รวมทั้งควรมีคณะกรรมการในระดับชาติเข้ามาดำเนินการเพื่อรับทราบปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการพัฒนาให้เป็นมาตรฐานสากล และสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

3) ประเด็นผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

- ในเรื่องการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องได้รับความยินยอมอย่างบริสุทธิ์ และไม่ถูกบังคับทั้ง 2 ฝ่าย

- การประชุมกลุ่มชุมชน แต่จะมีการคัดเลือกแต่งตั้งด้วยวิธีใด เพื่อป้องกันผู้กระทำผิดที่เป็นผู้มีอิทธิพล ซึ่งจะมีอำนาจครอบงำต่อกลุ่มชุมชนได้

- ให้มีกฎหมายกลางในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลในกระบวนการสมานฉันท์ และคดีประเภทใดที่จะเข้าขบวนการสมานฉันท์ได้

- ต้องสร้างความพร้อมและความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

- มีการอบรมพัฒนาศักยภาพของบุคคลที่เป็นผู้ใกล้ชิด

- ผู้ที่ทำหน้าที่สมานฉันท์ (ผู้ใกล้ชิด) ควรจะเป็นผู้มีความรู้ทางกฎหมายพอสมควร

- ผู้ใกล้ชิดต้องมองความเป็นธรรมในการใกล้ชิด หากคู่กรณีมีอำนาจต่อรองหรือฐานะต่างกัน

- การให้ชุมชนมีส่วนร่วม จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม และศีลธรรม เป็นบุคคลที่ชุมชนยอมรับ

- ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจถึงกระบวนการสมานฉันท์

- การยุติคดีโดยคู่กรณีเป็นผู้กำหนดโทษเอง
- ช่วยแก้ไขปัญหาระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดให้เข้าใจซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการเยียวยาแก่ผู้เสียหายได้ จากคำที่ว่าผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดพึงพอใจต่อกัน ย่อมไม่ก่อให้เกิดคดีความ
- ศาลควรมีความยุติธรรมและเป็นกลาง ไม่เอนเอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง
- เป็นการสร้างความสมานฉันท์ กรณีมีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว

4) ประเด็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

● เป็นการป้องกันเฝ้าระวังไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำซากมาก จากการเฝ้าระวังของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ

● การลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ใช้ RJ ได้ แต่เป็นมาตรการทางเลือกที่ผู้เสียหาย/คู่กรณีสมัครใจ ถึงจะใช้ RJ

- เป็นหลักการคืนสู่สังคมของทั้งผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย
- เพื่อให้เกิดความสามัคคีกับประชาชนในสังคมอย่างถ้วนทั่ว โดยการยอมรับจุดบกพร่องของอีกฝ่ายตามความเป็นจริงทางสังคมด้วย

- กระบวนการสมานฉันท์ควรเป็นทางเลือกเท่านั้น
- เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเพื่อเสริมกระบวนการยุติธรรมหลักที่ใช้อยู่
- มาตรา 157 เห็นด้วยในกระบวนการของ RJ เพื่อความสงบสุขของประชาชน แต่จะต้องกระทำโดยการโปร่งใส และให้เกิดความเป็นธรรมของคู่กรณีทั้ง 2 ฝ่ายด้วย

- เป็นการมองในภาพกว้างที่จะนำมาปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเพื่อลดปัญหาอาชญากรรม
- เป็นแนวทางที่ต้องการมานานแล้ว
- การลดคดีขึ้นสู่ศาล สามารถดำเนินการได้ทั้งนอกศาลและในศาล
- เป็นความพยายามในการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย โดยมีกระบวนการวางขั้นตอนไว้ในมาตรา 38/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมทั้งการตรวจสอบการออกคำสั่งในการใช้ RJ โดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ โดยต้องผ่านการวินิจฉัยของศาลอีกชั้นหนึ่ง เพียงแต่ในขั้นตอน (ไม่มีคำสั่งศาล) 30 วัน ให้ถือว่าข้อตกลงยุติคดีอาญามีผลบังคับได้ ศาลควรนำมาใช้เป็นข้อยกเว้นเท่านั้น หากศาลเพิกเฉยได้สั่งภายใน 30 วัน (ส่วนใหญ่ก็อาจทำให้กระบวนการตรวจสอบคำสั่งเหล่านั้นไม่ได้ผล)

5) ประเด็นเกี่ยวกับข้อเสียและการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

- การแยก RJ ออกจากกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- ในการวิพากษ์รายงานวิจัยในประเด็นเรื่อง “ความพร้อมและความไม่พร้อมในการจัดทำมาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยียวยาเพื่อสมานฉันท์” นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ ปุศได้ถูกต้องว่าการทำ RJ จะทำให้ผู้เสียหายมีอำนาจและอิทธิพลเหนือกระบวนการยุติธรรม ซึ่งผู้เสียหายอาจจะถูกฝ่ายผู้กระทำความผิดซึ่งมีอิทธิพลข่มขู่ให้เข้าสู่กระบวนการ RJ ก็ได้

2. เหตุผลของผู้ที่ไม่เห็นด้วย

ผู้ตอบแบบสอบถามความเห็นและข้อเสนอแนะจำนวน 41 คน ไม่เห็นด้วยกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมของไทย เพราะกระบวนการดังกล่าวเป็นเรื่องใหม่ที่จะต้องมีความชัดเจนและรัดกุมในการบังคับใช้ โดยแยกตามประเด็นดังนี้

1) ประเด็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรม

- ที่กฎหมายในเรื่อง RJ จะเน้นในชั้นก่อนฟ้อง (พนักงานสอบสวน+แนวทางแก้ไข กับอัยการ) แต่ในชั้นศาลซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ แต่ทีมวิจัยให้ความสำคัญน้อยมาก นอกจากศาลช่วยกลั่นกรองในชั้นพนักงานสอบสวนและอัยการแล้ว ควรจะแก้กฎหมายทั้งระบบ กล่าวคือ ในชั้นศาล

- การเอามาใช้ในชั้นสอบสวนหรืออัยการ เพราะจะมีปัญหาเรื่องความยุติธรรมว่าอยู่ที่ไหน เพราะประชาชนส่วนใหญ่เชื่อในศาลว่าไม่มีผลประโยชน์จากการตัดสินใจ แต่ถ้าให้พนักงานสอบสวนหรืออัยการประชาชนจะยอมรับได้แค่ไหน สังคมยอมรับได้หรือไม่ที่จ่ายเงินแล้วจบ เช่น ท่านสิทธิศักดิ์ ได้วิพากษ์ไว้

- การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในทุกคดีของศาลผู้ใหญ่ เพราะหลักการชดเชยค่าเสียหายและยุติการดำเนินคดีจะต้องสมดุล (Balance) กับการคุ้มครองดูแลสังคม มิเช่นนั้นจะเกิดความไม่เสมอภาคทางสังคมขึ้น คนมีอิทธิพลจะได้รับโอกาสและได้เปรียบในกระบวนการมากกว่า

- การไม่จำกัดคดีใหญ่ ๆ ให้มาใช้กระบวนการยุติธรรมฯ คือ อาจจะนำมาใช้ได้ แต่ก็ควรมีแนวทางที่แยก, จัดระดับสำหรับการกระทำผิดที่ต่างกันไป (ความผิดอาญาบางเรื่องก็ควรคงไว้)

- ร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 38/1 ควรกำหนดโทษของคดีอาญาที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่ควรเปิดกว้างกับคดีอาญาทุกประเภท รวมทั้งร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 56/1 ด้วย

- คดีทางเพศหรือการข่มขืน หรือในเรื่องคดีอาญาสะพัด ทางผู้เสียหายคงไม่อยากจะมาสมานฉันท์ หรือในกรณีการก่อการร้ายหรือองค์กรอาชญากรรม

- ไม่จำกัดประเภทคดี และการบังคับใช้กับทุกชั้นศาล

- กระบวนการสร้างความสมานฉันท์ มีหลายหน่วยงานในกระบวนการยุติ ศาลควรมีกระบวนการประสานงานทั้งอัยการ ศาล ตำรวจ และหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งหมด ควรจะให้ชัดเจนไม่ใช่เฉพาะหน่วยงานศาลหน่วยงานเดียว

- การนำความสมานฉันท์มาใช้หน้าห้องศาลฝ่ายเดียว ตำรวจ อัยการ ก็ต้องนำไปปฏิบัติด้วย

- การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญาที่ร้ายแรงหรือมีโทษสูง

- ความผิดอาญาบางเรื่องบางสถานที่ไม่น่าจะให้ความสมานฉันท์ โดยวิธีการใกล้เคียงมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม เพราะจะทำให้การกระทำความผิดซ้ำอีกเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด เช่น คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือยาเสพติด

2) ประเด็นการแก้ไขกฎหมายและบทบัญญัติ RJ

● มาตรา 38/1 วรรคสี่ ในข้อ 14 ที่กำหนดบทสำหรับสารภาพของผู้กระทำความผิดในกระบวนการประมุขกลุ่มชุมชน ไม่อาจถูกนำมาเป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีอาญาภายหลังได้ เห็นควรให้นำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีต่อไปได้ เพราะการทำ RJ ต้องได้หลักฐานพยานที่เป็นจริงเท่านั้น

● การแก้ไขกฎหมาย ทั้งการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา เป็นขั้นตอนที่ใช้เวลานาน และต้องมีความละเอียดรอบคอบให้มาก

● การไม่มีขอบเขตของโทษที่จะใช้ RJ

● ในการแก้ไขมาตรา 39 (3) เพิ่มมาตรา 38/1 วรรคหนึ่ง-วรรคสาม ความคิดดี แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่สามารถดำเนินการได้ ฝ่ายเขียนแก้ไขกฎหมายได้ข้อมูลมาจากการวิจัย สัมมนา ประชุมร่วม แล้วมาเสนอให้แก้กฎหมายแต่เพียงฝ่ายเดียว มิได้มีการเชิญตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล ว่าข้อขัดข้องมีหรือไม่ ขั้นตอนกรอบระยะเวลาการปฏิบัติมีเช่นไร ตัวอย่างเช่น ก่อนที่จะมีการเข้ากระบวนการสมานฉันท์ เช่น นาย ก. นำนาย ข. ตาย ตำรวจจับนาย ก. ได้สอบสวนมีพยานหลักฐาน มีความเห็นส่งฟ้อง และนาย ก. ผู้ต้องหาที่ถูกกักขังอยู่ การส่งคดีของตำรวจ อัยการ ก็มีการส่งคดีแล้ว จึงจะเข้ามาอยู่ในการสมานฉันท์ กรณีเช่นนี้การที่เสนอแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 38/1 วรรค 1-12 จึงขัดกับกฎหมายมาตราอื่นอีกหลายมาตรา ผู้เสนอแก้กฎหมายไม่เข้าใจ ไม่ได้สัมผัสหรือพูดคุยกับผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ผู้นำชุมชน จึงไม่เห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาอีกมากมายมหาศาล เช่น ปัญหาบุคลากรของทุกฝ่ายมีพอหรือไม่ ข้อเท็จจริงไม่สามารถทำได้ตามที่เสนอแก้กฎหมาย เมื่อแก้กฎหมาย ปัญหาที่จะเกิดตามมาผู้เสนอแก้ได้คิดถึงไว้หรือไม่ จะมีแนวทางแก้ไขจะดำเนินการอย่างไร ไม่ใช่โยนมาให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือ ศาล เช่น ผู้กระทำความผิดฐานฆ่าคนตาย (เมื่อได้ตัวผู้ต้องหาแล้ว ได้ตัวมาจากการจับกุมตามหมายจับ) คู่กรณี (ผู้เสียหาย) มีความประสงค์จะสมานฉันท์แล้ว จะเอาตัวผู้ต้องหาไปไว้ที่ใด ถ้าหากต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ การควบคุมตัวของตำรวจควบคุมตัวได้ 48 ชั่วโมง เมื่อครบก็ต้องนำตัวไปฝากขังต่อศาล ฝากขังตำรวจ (พนักงานสอบสวน) ก็ต้องทำความเข้าใจหรือไม่ให้ฟ้อง และส่งไปยังพนักงานอัยการ อัยการก็จะส่งสำนวนฟ้องหรือไม่ฟ้องต่อศาล ถ้าฟ้องต้องฟ้องภายใน 84 วัน (สูงสุดของกฎหมายให้ไว้) และถ้าหากมีการสมานฉันท์ และมีเงื่อนไขที่ไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ทัน สิทธินาคดีอาญามาฟ้องก็จะซ้ำซ้อนกันจะแก้ไขอย่างไร

● การกำหนดคดีที่สร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จากอัตราโทษ

● การแก้ไขในเรื่องสิทธิ นาคดีอาญาระงับตามร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (3) เนื่องจากว่าหากข้อตกลงอาจจะยังไม่ยุติจริง ๆ อาจจะมีการผิดเงื่อนไขอีกในต่อมา จึงไม่เห็นด้วยที่จะให้คดีอาญาระงับไปเลย

● ความผิดที่รุนแรงหรือที่มีผลกระทบต่อสังคม ควรให้ศาลยุติธรรมตัดสินคดี

● การกระทำความผิดตั้งใจมีการวางแผนลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนจนสำเร็จ ไม่สมควรจะมีการตกลงประนีประนอม และโดยเฉพาะความผิดที่ทำร้ายจิตใจอย่างรุนแรง เช่น ฆ่าข่มขืน

● การสร้างความสมานฉันท์กับผู้กระทำความรุนแรงกับเด็กหรือข่มขืนเด็ก

- การเป็นรูปแบบตายตัว ควรเปลี่ยนแปลงกันตามความเหมาะสม สิทธิทางคดีอาญาไม่ควร
ระงับ ควรดำเนินตามกฎหมาย และโทษลดน้อยมากกว่า 50% โดยดุลพินิจศาลวินิจัย

- กรณีจะทำ RJ มาให้เป็นหลักสากลสำหรับความผิดทุกประเภท

3) ประเด็นความไม่เหมาะสมในการใช้ RJ ในประเทศไทย

- ความอ่อนแอของครอบครัว สังคม การเมือง โดยเฉพาะความเข้าใจที่ถูกต้องของพี่น้อง
ประชาชนที่ด้อยการศึกษา โดยเฉพาะชนบทซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ขาดความรู้ ความเข้าใจ
ไม่สนใจ อาจทำให้กระบวนการด้อยคุณค่าได้ผลน้อย

- กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังไม่เหมาะสมกับสังคมไทย เพราะชุมชนไทย
มีลักษณะแคบ เพราะผู้นำชุมชนมักจะเป็นญาติกับผู้เสียหายหรือจำเลย ชุมชนอาจช่วยเหลือให้ผู้กระทำความ
ผิดพ้นความรับผิดชอบทางอาญา

- ไม่ควรกำหนดระยะเวลาในลักษณะบังคับให้ศาลต้องพิจารณาข้อตกลงในชั้นพนักงาน
สอบสวนและพนักงานอัยการ เนื่องจากจะทำให้ประสิทธิผลการพิจารณาของศาลลดน้อยลง

- กรณีผู้ต้องหาถูกควบคุมและไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิง
สมานฉันท์ฯ ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ หากครบระยะฝากขังหรือผลัดฟ้องแล้ว ผู้ต้องหาต้องได้รับ
การปล่อยตัวไป และหากกระบวนการไม่สำเร็จและผู้ต้องหาหลบหนีไป จะต้องมีความยุ่งยากในการติดตาม
ตัวผู้ต้องหามาดำเนินคดีในภายหลัง หากเป็นประชากรแฝงที่มาทำงานหรือพักอาศัยชั่วคราว จะหาตัวแทน
ชุมชนได้จากที่ใด จะเข้าสู่กระบวนการหรือสังคมจะดูแลอย่างไร

- สังคมชุมชนไทยยังอ่อนแอไม่เข้มแข็งพอ สภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น จังหวัด
สมุทรปราการกับจังหวัดนนทบุรี ซึ่ง นนทบุรีส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัยแบบหมู่บ้านไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม
เป็นต้น ให้สิทธิต่อผู้เสียหาย ผู้กระทำผิดมากเกินไป ผู้มีเงินมีอิทธิพลเท่านั้นจึงจะอยู่รอดในสังคม และ
กระบวนการก็ยุติจบเบ็ดเสร็จไม่มีทางออกอื่นอันตรายเกินไป

- ทางเลือกหากบริบทของแต่ละชุมชนไม่ตรงตามจุดประสงค์ จะทำให้ไม่ได้รับความพอใจที่
แท้จริง

- การใช้ดุลพินิจต่อคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการเชิงสมานฉันท์นั้น อาจเป็นช่องทางที่ไม่สุจริตได้ โดย
RJ อาจเป็นช่องทางให้ผู้กระทำผิดพ้นจากการลงโทษได้ โดยใช้อิทธิพลหรือเงินในคดีบางประเภทได้ ดังนั้น
ต้องมีความชัดเจนว่าจะใช้ RJ กับคดีอาญาประเภทใด

- การนำคดีเข้าสู่กระบวนการตามมาตรา 38/1 วรรคหนึ่ง น่าจะเริ่มด้วยคำรับสารภาพของ
ผู้กระทำผิดก่อนจึงจะเข้าสู่กระบวนการ เมื่อจะเข้าสู่กระบวนการ RJ ศาล อัยการ และพนักงานสอบสวนจะ
เห็นได้อย่างไรว่าผู้กระทำผิดกระทำความผิดจริง ทั้งที่ยังไม่ทันได้สอบสวนหรือสืบพยานเลย ทั้งบทบัญญัติ
ดังกล่าวยังขัดต่อกระบวนการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 ที่ห้ามมิให้รับฟังว่า
จำเลยได้กระทำความผิด แม้ในกรณีสงสัยยังต้องยกฟ้อง นอกจากนี้ ตามมาตรา 38/1 วรรคสี่ ที่ว่าข้อเท็จจริงที่ได้ใน
ที่ประชุมเป็นความลับ แต่ในตอนที่บัญญัติห้ามมิให้รับฟังเพื่อลงโทษเท่านั้น น่าจะห้ามมิให้รับฟังไม่ว่าใน

ทางที่เป็นคุณหรือโทษต่อผู้กระทำผิด มิฉะนั้นผู้กระทำผิดอาจใช้ช่องว่างของกฎหมายหาประโยชน์จากการประชุมเพื่อหาหลักฐานในการต่อสู้คดี

- กฎหมายไทยอ่อนแอมีการชี้ดหุ่ยมาก ส่วนใหญ่บังคับใช้กับคนที่ถูกมากกว่าผิด เหมือนช่วยผู้กระทำผิดมากเกินไป ตั้งกฎเกณฑ์ที่มากมายแต่ก็หาข้อช่วยเหลือคนผิดพร้อมกัน (คู่ขัดแย้งกัน)

- หากการดำเนินการนั้นไม่เป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นธรรมโดยเป็นไปเพื่อเฉพาะประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

- ทุกประเด็น เพราะเห็นว่าเป็นการคิดในทางบวกหรือดีงามมากเกินไป เนื่องจากความแตกต่างของความเป็นอยู่ของประเทศที่เป็นแบบอย่าง และคุณลักษณะของคนในแถบเอเชียก็มีความแตกต่างกับประเทศที่เป็นแบบอย่าง นอกจากนั้นมองว่าอาจเป็นการซ่อนเร้นของศาลที่จะเร่งคดีกระบวนการสมานฉันท์จะทำให้ศาลไม่ต้องทำงานมาก

- ขอบเขตค่อนข้างกว้างขวางกว่าวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ควรมีหลักที่จะคุ้มครองสังคมด้วย

4) ประเด็นผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

- การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 38/1 วรรคหก กรณีการตรวจสอบการไต่ถามถึงกรณีพิจารณาเชิงสมานฉันท์ชั้นพนักงานสอบสวนและอัยการ ควรให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ตรวจสอบเพื่อแบ่งภาระของศาล และเป็นกระบวนการยุติธรรมขั้นต้น กระทรวงมหาดไทยดำเนินการอยู่แล้วเห็นควรตรวจสอบกรณีนี้จากกระทรวงมหาดไทยด้วย มิฉะนั้นจะเกิดความขัดแย้งกับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งรับผิดชอบงานยุติธรรมขั้นต้นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ขั้นสุดท้ายก็ยังไม่พ้นการตรวจสอบโดยศาลในขั้นสุดท้าย นอกจากนี้ ยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจในการสั่งคดี เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในขั้นต้นและชั้นกลางที่มีอยู่แต่เดิมแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งยังมีอยู่ทุกวันนี้ และกรณีนี้ท่านรองปลัดกระทรวงยุติธรรม (นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ) ได้กล่าวถึงไว้แล้วในการสัมมนาครั้งนี้

- ในกรณีที่ทำสมานฉันท์โดยมีเงื่อนไข ควรลดขั้นตอนการปฏิบัติได้มากที่สุด เพราะว่าทุกอย่างสุดท้ายต้องกลับไปศาล ทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงานและงานไปค้างค้างอยู่ที่ศาลตลอด

- การให้ศาลตรวจสอบ เพราะทำให้เกิดข้อขัดแย้งและสิ้นเปลืองงบประมาณ การให้พนักงานสอบสวนและอัยการสั่ง ไม่ขัดต่อหลัก Fair Trial

- ไม่เห็นด้วยที่กระบวนการขั้นสุดท้ายสิ้นสุดที่ศาล เพราะจะก่อให้เกิดความไม่พอใจของคู่กรณี ที่ระยะเวลาการดำเนินการอาจยาวนานเกินไป และในเมื่อวัตถุประสงค์ของกระบวนการ คือ ความพอใจของคู่กรณี เมื่อคู่กรณีพอใจ และเข้าใจซึ่งกันและกัน ก็ถือว่าวัตถุประสงค์สำเร็จแล้ว

- การแก้ไขกฎหมายอาญา มาตรา 56/1 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (3) มาตรา 38/1 เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างความยุติธรรมเข้าสู่สมานฉันท์ ต้องคำนึงในแนวทางปฏิบัติ บุคลากร เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มชุมชน สังคมไทยชุมชนอ่อนแอ ไม่สามารถป้องกันให้ประชาชนในสังคมปลอดภัย

- กระบวนการ RJ การมีกลุ่มชุมชนยากที่จะดำเนินการเพราะผู้กระทำผิดมิได้อยู่ในชุมชนนั้น

ก็ได้ อย่างเช่น กทม. มีแต่คนต่างจังหวัดมาทำงานกว่า 50% ซึ่งหากทำผิดจะใช้ RJ โดยมีตัวแทนชุมชนมา จะไม่เป็นผลของคดีเมื่อทำ RJ ต้องคุ้มครองสิทธิทั้งสองฝ่ายที่ชัดเจน

- การใช้ชุมชนเป็น Facilitator ในประเทศไทย คงจะมีปัญหาหลายประการ 1) ความเข้มแข็งของระบบชุมชนในระดับประเทศ 2) การคัดเลือกผู้แทนชุมชนจะเป็นที่ยอมรับหรือไม่ 3) ความรู้ ความสามารถ แม้ว่าจะผ่านการอบรมแล้วก็ตาม 4) งบประมาณค่าใช้จ่ายเรื่องสถานที่และบุคลากร ฯลฯ

- การนำมาตรา 38/1 มาใช้สร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม เนื่องจากกลุ่มชุมชนยังไม่ชัดเจน และยังขาดความเข้มแข็ง รวมถึงวิธีการ และการดำเนินการยังไม่ชัดเจน ผู้รับผิดชอบหรือมีอำนาจสั่งการ (ยุติ) ปัญหาที่เกิดขึ้น ยังไม่ชัดเจน และมาตรา 56/1 เป็นการนำวิธีอื่นมาเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำพิพากษาของศาล (ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน)

- การตั้งผู้แทนจากชุมชนเป็นผู้ประสานงานในการทำ RJ เพราะส่วนมากผู้นำชุมชนก็มักจะเป็นมือเป็นเท้าให้พวกผู้มีอิทธิพล หากความเป็นกลางยาก ควรที่จะให้ประชาชนทั่วไปที่มีคุณสมบัติ (โดยการทดสอบแล้วแต่หลักเกณฑ์ของศาลที่กำหนด) และควรมีการต่ออายุเป็นวาระไป 2 ปี 3 ปี เพื่อไม่เป็นการสร้างอิทธิพล

- การให้พบปะทบทวนที่ประชุมกลุ่มชุมชนมากเกินไป เพราะในเมืองไทยกลุ่มชุมชนยังขาดองค์ความรู้ และมีระบบอุปถัมภ์ เกรงใจต่อผู้นำชุมชนอยู่มาก ควรมีองค์กรเข้ามาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากลุ่มชุมชนด้วย ซึ่งควรจะเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ ทั้งด้านกฎหมายและด้านสังคมสงเคราะห์ หรือจิตวิทยาต่าง ๆ โดยให้มีความเป็นอิสระและเป็นกลางในการทำหน้าที่

3. ข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมสัมมนา

นอกจากเหตุผลของการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) ประเด็นการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรม

- หัวข้อที่ให้มาอ้างว่าในศาลยุติธรรมเท่านั้น คิดว่าพอแล้ว ไม่ควร Divert คดีโดยชั้นสอบสวน หรืออัยการจากการเอา RJ มาใช้

- ปัจจุบันศาลผู้ใหญ่มหาศาลได้นำการไกล่เกลี่ยคดีอาญามาใช้ในความผิดบางประเภทกับความผิดที่ไม่รุนแรง ซึ่งไทยไม่สูงมากนัก

- กฎหมายฉบับนี้จะใช้อย่างไร หรือมีผลอย่างไรกับการบังคับใช้ กฎหมายพิเศษในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

- ต้องกำหนดขอบเขตกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา ต้องกำหนดให้ชัดเจนไว้ในประมวลกฎหมายอาญา เพื่อสะดวกในการพิจารณาแนะนำใช้งาน

- ควรใช้ก่อนศาลชั้นต้นพิจารณา

- ควรใช้ระบบถ่วงดุลตรวจสอบ ถ้าใช้ในขั้นตอนพนักงานสอบสวนให้อัยการตรวจสอบ ถ้าใช้ในขั้นตอนอัยการให้ศาลตรวจสอบ

- หากจะนำมาใช้น่าจะมีการแก้ไขให้เป็นคดียอมความได้ จะแก้ไขกฎหมายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น คดีทำร้าย จราจร ลักทรัพย์ของเอกชน

- บัญญัติกฎหมายให้สามารถสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้อย่างชัดเจนว่าคดีไหนสามารถกระทำได้ กระทำไม่ได้

- ให้ทุกคดีสามารถกระทำได้หากคู่กรณียินดีสมานฉันท์

- ควรมีช่องทางในการพักคดีเหมือนกับการจำหน่ายคดีชั่วคราวไว้ก่อน แทนที่จะให้คดีอาญาเร่งรีบไปเลย

- ข้อตกลง RJ ควรผ่านกระบวนการศาลทุกชั้นศาลด้วย ไม่ควรจะจบที่ศาลชั้นต้นเท่านั้นก่อนที่จะไปปฏิบัติ และควรคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษประกอบการพิจารณาด้วย มิฉะนั้นอาจเป็นช่องโหว่ให้แก่ผู้กระทำความผิดในการหลีกเลี่ยงโทษได้ หากไม่ได้เกิดจากความสำนึกจริง ๆ ของเขา

- ควรจะทำ RJ ความผิดเฉพาะเรื่อง หรือการจำแนกประเภทความผิด เช่น ความผิดอาญา

- ควรแยกประเภทคดีว่าคดีประเภทใดควรยุติอย่างไร

2) ประเด็นการแก้ไขกฎหมายและบทบัญญัติ RJ

- การแก้กฎหมาย ถ้าไม่ปรับใช้ทุกชั้นของกระบวนการยุติธรรม คือ การแก้ทั้งระบบ สนับสนุนหลักการของท่านอาจารย์สิทธิศักดิ์ทุกเรื่อง คณะวิจัยต้องนำไปแก้ไขงานวิจัยได้ดี และครบกระบวนการ

- เห็นด้วยกับการแก้ไขกฎหมายและบังคับใช้

- ควรปรับปรุงกฎหมายให้สามารถนำมาใช้ได้ และจัดทำระเบียบให้ชัดเจนเพื่อเพิ่มการบริหารจัดการให้สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- ในกรณีความผิดเล็กน้อย จำคุกไม่เกิน 3 ปี ที่กฎหมายอาญากำหนดไว้ ถ้ายอมความไม่ได้ให้กำหนดโดยแก้กฎหมายให้ยอมความได้ เมื่อได้รับการชดเชยเงินเป็นที่พอใจ แก่แก่นี้ก็ถือว่าเป็นการสมานฉันท์แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องเพิ่มบุคลากรหรืองบประมาณอะไร และไม่ต้องไปแก้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย เพราะบุคคลที่ผู้เสียหาย และผู้ต้องหาพบก็คือตำรวจ ซึ่งจะรับรู้ข้อเท็จจริงของคู่กรณีที่จะสมานฉันท์กันมากที่สุด ซึ่งจะใช้เวลาน้อย ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณ ไม่ต้องเพิ่มบุคลากรด้วย แล้วผู้เสียหายอยากได้ค่าเสียหายมากกว่าจะให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิด

- มาตรา 38/1 เนื้อหาค่อนข้างมาก สามารถแบ่งออกเป็น 2 มาตรา ได้หรือไม่ และกำหนดรายละเอียดให้ชัดเจนมากกว่านี้

- การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีรายละเอียดมากเกินไป และจะเป็นปัญหามากในขั้นตอนการเสนอกฎหมาย ควรมีแต่หลักการสำคัญเท่านั้น ส่วนรายละเอียดไปเขียนไว้ในกฎหมายลำดับรอง

- ถ้ามีการฝ่าฝืนข้อตกลงควรจะมีบทลงโทษเพิ่มหรือพิจารณาโทษใหม่ ถ้าผู้กระทำความผิดสำนึกผิดด้วยความจริงใจก็สมควรที่จะตกลงด้วย แต่ถ้าผู้ทำผิดเสแสร้งว่าสำนึกผิดเพื่อจะได้ไม่ต้องรับโทษในเรือนจำแล้วจะพิจารณาได้อย่างไร

- เมื่อมีข้อตกลงที่จะทำดำเนินการ หากฝ่ายใดควรมีมาตรการลงโทษ
- กระบวนการใช้เวลา หากเลยกำหนดอายุความของคดี จะดำเนินการอย่างไร
- ควรกำหนดระดับคดีต้องโทษ จึงสมควรทำ RJ ได้
- มีมาตรการป้องกันผู้มีอิทธิพล/การเมืองเข้าแทรกแซง
- ควรพิจารณาในเรื่องกำหนดเวลาในการฟ้องคดีด้วย เพราะในทางปฏิบัติเมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวน อาจไม่มีเวลาเพียงพอที่จะจัดให้มีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในชั้นอัยการ อัยการได้รับสำนวนจากพนักงานสอบสวน ในเวลาที่กำหนดเวลาฟ้องคดีจะหมดแล้ว ทำให้ไม่อาจใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ อาจต้องแก้ไขกฎหมายให้กำหนดเวลาในการฟ้องคดีสะดุดหยุดลง แต่ผลคืออาจทำให้คดียืงล่าช้า และผู้ต้องหาอาจยอมรับผิดเพื่อให้ฟ้องคดี และให้คดีจบโดยเร็ว

3) ประเด็นความเหมาะสมในการใช้ RJ ในประเทศไทย

- การทำ RJ มาใช้ในรูปแบบใดก็ได้แล้วแต่ต้องไม่กระทบต่อกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ควรเติมบทบาทแค่เป็นทางเลือก แต่ควรประเมินบริบท ข้อจำกัดของสังคมไทยด้วย การนำมาใช้ควรทดลองและประเมินก่อนที่จะใช้อย่างไม่มีข้อจำกัด

- แนวทางไม่ว่าจะเป็นอย่างไร ที่สำคัญของกระบวนการฯ นี้ต้องเน้นการเยียวยาความเสียหายให้ผู้เสียหายมากที่สุด จึงจะทำให้ยุติธรรมสมานฉันท์แตกต่าง มีประโยชน์กว่ากระบวนการยุติธรรมเดิม ๆ ไม่นั้นนั้นอาจกลายเป็นกระบวนการที่รื้อถอนสิทธิผู้เสียหาย และเอื้อประโยชน์ให้ผู้กระทำผิดมากกว่า

- ประเทศไทยในปัจจุบันและในอนาคตยังไม่สมควรนำมาบังคับใช้
- ปฏิรูปการดำเนินคดีอาญาให้มีทางเลือกมากกว่านำมาฟ้องคดี ควรเหมือนการรักษาคนไข้มีทางเลือกได้หลาย ๆ ทางในการปฏิบัติ

- กรณีที่ท่านอธิบดีฯ พูดเรื่องโทษข่มขืน เห็นควรเสนอให้มีหลักสูตรทางด้านศีลธรรมกลับมาในบทเรียนใหม่ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เด็กเกิดความละอายต่อบาป และเกิดความรู้สึกผิดเมื่อทำผิดศีล 5 ดีกว่าจะมาแก้ไขที่ปลายเหตุ เพราะปัจจุบันมีปัญหาข่มขืนมากกว่าในอดีต (ในอดีตมีหลักสูตรศีลธรรมเรียนกัน)

- ในการสมานฉันท์ของไทยแต่โบราณขึ้นอยู่กับคุณธรรมของผู้ไกล่เกลี่ยและการชี้แนะถึงบาปบุญคุณโทษให้เห็นจริงจัง การสมานฉันท์ในโบราณมิได้ยึดถือวัตถุ ตัวเงินเป็นตัวตั้งของความสำเร็จในการสมานฉันท์ แต่ยึดถือคุณธรรมศีลธรรมและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและชุมชน ดังนั้น จึงเห็นว่าการสมานฉันท์ทุกเรื่องไม่ควรมัววัตถุเงินทองเป็นตัวชี้หน้า

- เนื่องจากในสังคมปัจจุบันการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหลัก ทำให้คนที่ถูกระงับมองว่าเมื่อตนเองมีสิทธิเสรีภาพเหมือนกับคนอื่นแล้ว เหตุใดเมื่อมีการกระทำเกิดกับตนกลับไม่ได้รับการเยียวยาตามสมควร แต่กลับจะเอาความสมานฉันท์มาใช้กับผู้ที่กระทำความผิด ซึ่งในคดีความรุนแรงข่มขืนนำกระบวนการเชิงสมานฉันท์มาใช้ไม่ได้

- ค่อนข้างยากในทางปฏิบัติ และต้องใช้ระยะเวลา ควรที่จะมีการทดลองทำในประเทศไทยหลาย ๆ กรณี แล้วสรุปวิจัยอีกที

- ต้องมีการพัฒนาให้คนในชุมชนมีระดับความรับผิดชอบต่อสังคมให้มากขึ้น หากทำผิดให้มีจิตสำนึกในการกระทำ และต้องตอบแทนสังคม ไม่ให้เกิดการกระทำที่รุนแรง

- ผลักดันแนวทางสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมมาใช้ได้จริงในศาลโดยเร็ว เชื่อว่ามีประโยชน์อย่างสูงกับทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะได้ใช้เวลากับคดีที่ควรจะทำจริง ๆ ไม่เสียเวลากับคดีที่ฝ่ายคู่กรณีต่างพึงพอใจแล้ว

- ผู้กระทำความผิด ไม่ควรที่จะเข้าสู่กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมมากกว่า 1 ครั้ง มิเช่นนั้นอาจเป็นการปกป้องคุ้มครองผู้กระทำความผิดติดนิสัย เช่น คดีลักทรัพย์ ถ้าคดีไหนที่ตำรวจจับได้แล้วผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายทำ RJ กับยุติ แต่หากคดีไหนที่ตำรวจจับไม่ได้ผู้กระทำความผิดนั้นก็ลอยนวล บางทีผู้กระทำความผิดติดนิสัยก็ยอมเสี่ยงที่จะกระทำความผิดเพราะลักทรัพย์ 10 ครั้ง ถูกจับได้ 2 ครั้ง การทำ RJ ก็จบ อีก 8 ครั้งก็ได้ทรัพย์มาเยอะเยะ ทำให้สังคมเสียหาย

4) ประเด็นผู้เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

- ไม่ควรใช้ การประชุมกลุ่มชุมชน น่าจะใช้ประชุมกลุ่มเพื่อแนวทางแก้ไข หรือไกล่เกลี่ย เพื่อเยียวยาแก้ไข น่าจะสมเจตนารมณ์ของ RJ มากกว่า

- ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง การประชุมกลุ่มของกระบวนการยุติธรรมทุกระดับ (ตำรวจ อัยการ ศาล ผู้ไกล่เกลี่ย ครู อาจารย์ ผู้นำองค์กร ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ทุกระดับ ในเขตอำเภอหรือจังหวัดของตนเอง) เพื่อสร้างแนวทางการเข้าใจและวิธีปฏิบัติให้เป็นธรรม และเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

- ศาลทุกชั้นควรที่จะเข้ามาประชุมหาวิธีการก่อนนั้นถูกต้อง มิฉะนั้นจะยุ่งเพราะต่างคนต่างทำ และจะขัดกันเองแม้กระทั่งในศาลเอง ผู้พิพากษาทุกศาลทุกท่านพร้อมและเข้าใจจะทำหรือยัง ฯลฯ ตามที่ท่านสิทธิศักดิ์ได้แนะไว้

- ขอให้มีการกำหนดวิธีการแต่งตั้งกลุ่มชุมชนให้มีความยุติธรรมและวางตัวเป็นกลางจริง ๆ

- ควรแก้ไขกฎหมายที่ขึ้นอยู่กับอำนาจของศาลแขวงและศาลเยาวชนและครอบครัวให้อยู่ในอำนาจของผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดที่ตกลงกันได้ก่อนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล

- ควรมีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ และมีการประสาน การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างทั่วถึง

- ต้องอบรมให้ผู้ประสานงานคดีมีประสิทธิภาพมาก ๆ ไม่เช่นนั้นโอกาสที่จะทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประสบความสำเร็จจะเป็นไปได้ยาก

- เสริมสร้างบุคลากรผู้มีหน้าที่ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรม เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา และกลุ่มสหวิชาชีพ พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ผู้แทนหรือผู้นำชุมชน โดยการจัดฝึกอบรมในห้องความรู้ที่ถูกต้องตามหลักกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อนำมาดำเนินการให้เกิดผลสัมฤทธิ์

- สร้างความพร้อมและความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

- กระบวนการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับพนักงานสอบสวน ควรจะให้ตัวแทนพนักงานสอบสวน (ผู้ปฏิบัติ) เข้ามาแสดงความคิดเห็น และแนวโน้มผู้กระทำความผิด ส่วนมากจะเป็นเด็กและเยาวชน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับสถานพินิจ และน่าจะนำไปใช้ได้ในเรื่องรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีของสถานพินิจได้เลย

- กระบวนการสมานฉันท์ควรให้ศาลเป็นผู้ดำเนินการแต่เพียงผู้เดียว เพราะศาลเป็นผู้พิพากษาคัดสินคดี หากมีการสมานฉันท์กันได้แล้ว ศาลก็มีอำนาจที่จะสั่งคดีได้เองเลยภายใต้กฎหมาย โดยไม่จำเป็นต้องมาแก้กฎหมาย และถ้ามีการแก้กฎหมายก็จะทำให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย

- ควรจะมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน และเป็นมาตรฐาน

- ในการปฏิบัติการคัดเลือกผู้ประสานงาน (ตัวแทนชุมชน) ที่จะเข้ามาเป็นผู้ทำคดีเชิงสมานฉันท์ ควรจะต้องกำหนดคุณสมบัติในเรื่องความรู้ด้านกฎหมาย คุณธรรม จริยธรรม ทำหน้าที่ใกล้เคียงด้วยความโปร่งใส และเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ เพื่อให้ผู้กรณีเกิดความศรัทธาในการพิจารณาใกล้เคียงด้วยความเป็นธรรม

- ศาลต้องไม่ถูกแทรกแซงจากระบบหรือกระบวนการใด ๆ

- การให้ศาล Review ข้อตกลง ขัดกับหลัก RJ หรือไม่ เพราะสิ่งที่แก้ไขอาจไม่ตรงความประสงค์ของผู้กรณี

- เห็นสมควรมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือนักวิชาการ นักจิตวิทยาเข้าร่วมในกระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพราะนักวิชาการเฉพาะด้านจะมีความเป็นกลาง ไม่มีอคติ

- ควรให้มีหน่วยงานโดยเฉพาะเข้ามารับผิดชอบในการทำ RJ เป็นหน่วยงานหลัก โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ดูแลของผู้กรณีเข้ามามีส่วนร่วม

- ควรกำหนดค่าตอบแทนผู้ใกล้เคียง ผู้ประสานงานชัดเจน

5) ประเด็นการศึกษาวิจัย

- ควรมีการจัดประชุมระดมความคิด เพื่อนำเสนอปัญหาอุปสรรค กระบวนการทำ RJ จากผู้ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติจะได้ข้อเท็จจริง และแนวทางปฏิบัติในการทำกระบวนการนี้มาใช้ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอแนะนำองค์กรที่ได้ทำกระบวนการนี้มาใช้เป็นเวลากว่า 5 ปี คือ ศาลจังหวัดนนทบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศาลอาญา ศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดเชียงใหม่

- ควรจะนำสถิติคดีที่นำ RJ มาใช้เพื่อนำมากำหนดประเภทคดีที่จะนำ RJ มาใช้ ซึ่งจะได้รับการยอมรับจากสังคมมากกว่า เพราะได้ดำเนินการมาแล้ว

- ศึกษาเรื่องต่าง ๆ และคดีร้ายแรง กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น

- ควรทำตารางเปรียบเทียบระหว่างระบบใกล้เคียง RJ และการระงับข้อพิพาททางเลือกกว่ามีส่วนเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

- ควรมีข้อสรุปข้อดี ข้อเสีย ข้อเสนอแนะ ของการใช้ RJ

- การวิจัยของท่านมองในภาพรวมคู่ดี แต่เมื่อมองถึงขั้นตอนการปฏิบัติแล้ว เป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก และจะต้องมีปัญหาก่อกวนขึ้นมาอีกมากมาย หากมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ท่านวิจัย เพราะท่านคิดแต่เพียงผู้เดียว มีแต่วิชาการ ไม่มีข้อมูลดิบจากประชาชน ผู้เสียหาย ถึงความต้องการที่แท้จริง ท่านนั่งอยู่ในสำนักงานแล้วก็เขียนแก้กฎหมายขึ้นมา เป็นเพียงความเห็นของท่านแต่เพียงผู้เดียว ท่านไม่รู้

ข้อมูล กฎหมาย การปฏิบัติของผู้ปฏิบัติว่าจะดำเนินการ ได้ตามที่ท่านเสนอแก้กฎหมายหรือไม่ เพราะในขณะนี้พระราชบัญญัติความรุนแรงในครอบครัวซึ่งมีการสมานฉันท์ ยังเกิดปัญหาอยู่ในขณะนี้ ยังไม่มีหลักเกณฑ์ การปฏิบัติที่แน่ชัด การประสานงานของแต่ละฝ่ายเป็นไปด้วยความยากลำบาก ผู้ที่มีได้ปฏิบัติก็จะไม่ทราบ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

- ควรจะทำการศึกษาในรายละเอียดทั้งผลกระทบในแง่บวกและลบเป็นอย่างมาก
- ควรจัดสัมมนาเกี่ยวกับการสร้างความสมานฉันท์ระดับชาติหรือกับต่างประเทศ เพื่อหาแนวคิด หรือข้อตกลงที่เป็นสากล

- การนำผลการวิจัยมาบังคับใช้ยังห่างไกล เนื่องจากความคิดและรายละเอียดของ VOM ยังไม่ตกผลึก อาจเริ่มต้นด้วย FGC ก่อน ฯลฯ

- เนื่องจากเป็นการนำเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาการทางกฎหมายแล้ว ให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมายวิพากษ์ ความคิดเห็นชอบไม่ตรงกันเป็นธรรมดา ควรหาวิธีการที่ให้ความเห็นเป็นกลาง ๆ มากที่สุด และได้รับการยอมรับจากประชาชนส่วนใหญ่ให้มากที่สุด

- ทำดีมากแล้ว
- ภาพรวมการจัดสัมมนาดีมาก ทำให้ผู้เข้าร่วมสนใจในครั้งต่อไป
- ควรมีเวลาในการเข้าร่วมสัมมนามากกว่านี้
- การทำสไลด์ควรเน้นประเด็นมากกว่าการเขียนบรรยาย
- เนื้อหาที่เสนอควรทำเป็นประเด็น ๆ ดีกว่าเขียนหมด เพราะจะไม่เด่นทำให้ไม่น่าสนใจ
- สีสันการทำสไลด์ควรปรับปรุง เพราะอ่านได้ไม่ชัดเจนเนื่องจากสีสันไม่แตกต่างกัน

รายชื่อผู้เข้าร่วมสัมมนาระดับชาติ

1. นางจันทร์ชม จินตยานนท์
ผู้อำนวยการกองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ
กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
2. นางสาวผกามาศ สุกสร
นักวิชาการยุติธรรม
กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
3. นายโยธิน บัวแก้ว
พนักงานคุมประพฤติชำนาญการ
กรมคุมประพฤติ
4. นางสาวอัจฉรา เทพพิพิธ
พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติการ
กรมคุมประพฤติ
5. นางสาวไพรินทร์ เทศะ
พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติการ
กรมคุมประพฤติ
6. นางสาวณัฐญา ศรีพานิช
พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติการ
กรมคุมประพฤติ
7. นางวิมล ศรีจันทร์
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนาเด็กและ
เยาวชน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและ
เยาวชน
8. นายสรรค์ชัย สุวรรณพิมล
หัวหน้ากลุ่มงานคดี
กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
9. นางขัตติยา รัตนติลล
หัวหน้าส่วนวิจัย กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก
และเยาวชน
10. นางสาววิไล วงษ์ภักดี
นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ
กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
11. นายนิคม เต็มศรีสุข
พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ 8
กระทรวงยุติธรรม
12. พ.ต.ท. สุทธิศักดิ์ จิตพิมลมาศ
พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ 7 ว
กระทรวงยุติธรรม
13. นายกฤษติน สุขศิริ
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 6 ว
กระทรวงยุติธรรม
14. นางสาวสุเพ็ญ แทนวิทยานนท์
นักพัฒนาสังคมชำนาญการ
สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
15. นางศุภลักษณ์ เสนาพรหม
นิติกรชำนาญการ
สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
16. นางสาวสิริโสภา เกลี้ยงนาว
นิติกรชำนาญการ
สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
17. นายสุภัทร แสงประดับ
นิติกรปฏิบัติการ
สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
18. นางสาวตรีรัตน์ สุวรรณรัตน์
นักพัฒนาสังคม
สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว

19. นางยุภาผล สระน้อย นักพัฒนาสังคมชำนาญการ กองนิติการ สำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์	20. นางธนาพร ปิจจุสานนท์ นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ กองนิติการ สำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์
21. พ.ต.ท. เทพวสิทธิ์ โพธิ์เก่งฤทธิ์ รอง ผกก. ฝอ. 4 กองบัญชาการตำรวจ นครบาล	22. พ.ต.ท. เรืองศักดิ์ ชุ่มจิตต์ พนักงานสอบสวน (สบ 3) กลุ่มงานสอบสวน กองบังคับการปราบปรามการกระทำผิดต่อ เด็กและเยาวชน
23. ร.ต.อ. ปิณฑพล นามเมือง สว.งานคดีฯ บก.น.5 กองบัญชาการตำรวจนครบาล	24. พ.ต.ต. ชีรพันธุ์ ชัมพานนท์ สารวัตรฝ่ายอำนวยการกองบัญชาการ ปราบปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ และเทคโนโลยี
25. นางสาวชนกพร ทินสำราญ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก	26. อาจารย์ เขียวรัตน์ พูลมั่งจะ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
27. อาจารย์ปัฐวรรณ อ่วมศรี อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก	28. อาจารย์ มธุภาณี ไทยภักดี อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
29. นางสาวลิณี สายเชื้อ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	30. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชาติรี เรืองเดชณรงค์ คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
31. ผู้ช่วยศาสตราจารย์นาถวดี ฟักทอง อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร	32. อาจารย์อภิญา สระมาลัย อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
33. อาจารย์จันทิมา นิธิปัญญา อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร	34. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชรินทร์ เพ็ชฌัญไชย อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
35. นายบันลือ คงจันทร์ คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	36. นายชัช วงศ์สิงห์ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

426 ♦ รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

37. นางสาวจันทร์จิรา จันท์แผ้ว ผู้ประสานงานเครือข่ายนักกฎหมาย สิทธิมนุษยชน มูลนิธิผสานวัฒนธรรม	38. นางสาวกมลลักษณ์ มณีเดชธรรมโชติ ผู้อำนวยการสำนักอำนวยการประจำศาล แขวงธนบุรี
39. นางสาวทิพชญา วิรัชศิริ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงธนบุรี	40. นางสาวฉันทิมา วิชัยภูโสภา นิติกร 5 ศาลแขวงธนบุรี
41. นางสาวกัญจน์ติมา ถนอมแจ่ม นิติกร 5 ศาลแขวงธนบุรี	42. นางนิวาริน กุละพันธ์พงศ์ เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม 5 ศาลแขวงธนบุรี
43. นายมนตรี ศิลปัมหาบัณฑิต ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงนนทบุรี	44. นางสาวจุฑาทิพย์ รอดสำราญ นิติกร 5 ศาลแขวงนนทบุรี
45. นางอรุษา สุขพรศิริ ผู้อำนวยการสำนักอำนวยการประจำศาล จังหวัดฉะเชิงเทรา	46. นางชนากานต์ นุชโอภาส เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม 8 ศาลแขวงสมุทรปราการ
47. นางฉลวยลักษณ์ ทองสุทธิ นิติกร 5 ศาลแขวงสมุทรปราการ	48. นายสุริยพันธ์ โตติทัต ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา
49. นางสาวพิกุล ภูสุขเสมอ นิติกร 4 ศาลแขวงนนทบุรี	50. นายพชรธรรม รักดี นิติกร 4 ศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา
51. นายสมยศ สุขสะอาด เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม 5 ศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา	52. นายไพมาส เพ็งมาก ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
53. นางกรรณิกา ศิริกันตารภรณ์ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	54. นางวรพรณี น้อยใจบุญ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
55. นางพัชรา โสธรนพบุตร ผู้พิพากษาศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	56. นางพรเลขา ตูลาลักษณ์ ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
57. นางบุญชู ไตรรัตน์รังสี ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	58. ร.อ. หญิง มนัสนันท์ ประสิทธิ์รัตน์ ผู้พิพากษาสมทบ ศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว

59. นางเบญจา ้วยวุฒิ ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	60. นางสาวลิวัลย์ วนิชจักรวงศ์ ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
61. นางวราภรณ์ พิชญพงศ์ศา ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	62. นางวิไลรัตน์ ชุ่มแจ่ม ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
63. นายกำชัย ก้องเกียรติกุล อำนวยการศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	64. นายสุขุมภู มาจำเนียร นิติกร 4 ศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
65. นายสมเจตน์ วิริยะดำรง ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดชลบุรี	66. นายกิตติ ดันยาดพรชัย ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดชลบุรี
67. นายวัฒนเกียรติ โสภณกิจวานิช ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดชลบุรี	68. นายสมบุญ เนื่องจำนง ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดชลบุรี
69. นายกิตติพน แฝงฤทธิ์ นิติกร 7 ศาลจังหวัดชัยภูมิ	70. จ.ต.ต. ปิยะเดช กิตติพงศ์พิพัฒน์ เจ้าพนักงานคดี 3 ศาลจังหวัดชัยภูมิ
71. นายทวีศักดิ์ จันทวีระเสถียร ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดดลิ่งชัน	72. นางสาวพนิดา รัตธรรมธ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดนนทบุรี
73. นางสาวศรันยา เลิศสาสตร์วัฒนา ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลจังหวัดนนทบุรี	74. นางฉันทนา ชมพานิชย์ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดนนทบุรี
75. นายสหรัฐ สิริวัฒน์ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดนนทบุรี	76. นางสาวพรทิพย์ ถนอมรอด ผู้พิพากษาศาลจังหวัดนนทบุรี
77. นางลีลาวดี ว่องไวทิพย์ ผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดนนทบุรี	78. นางประกายรัตน์ ต้นธีรวงศ์ ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดนนทบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
79. นางวันดี สุวรรณสุขุม ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดนนทบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	80. ภ.ญ. เบญจางค์ เกียงสุนทรา ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดนนทบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว

428 ♦ รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

81. รศ.ดร. ดรุณี ทุ่งสาคร ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดนนทบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	82. พล.ร.ต. หญิง พันธุ์ทิพย์ ศรีวรรณรถ ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดนนทบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
83. นายสุวรรณ จันทร์ดี ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดพระนครศรี- อยุธยาแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	84. นางสาวมาลาทิพย์ โพธิ์โพ้น นิติกร 4 ศาลจังหวัดเพชรบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
85. นายสุภักชัย ธาราซานิต ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดเพชรบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	86. นายประยูร สีสด ผู้อำนวยการศาลจังหวัดเพชรบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
87. นางยมภรณ์ ปิ่นธารงกุล ผู้พิพากษาศาลจังหวัดพิจิตร	88. นายพิทักษ์ แสงสายัณห์ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดร้อยเอ็ด
89. นายชิงชัย ศรีประสิทธิ์ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดร้อยเอ็ด แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	90. นางสุทธิลักษณ์ เอี่ยมไพจิตร ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดสมุทรปราการ แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
91. นายสุรพล เจริญผล ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสมุทรปราการ	92. นายสมศักดิ์ ผลส่ง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสระบุรี
93. นางมณฑิรา เชื้ออินทร์ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดราชบุรี	94. นายชนิต ภูริเวทย์ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสมุทรสาคร
95. ว่าที่ ร.ต. มนต์รี กลิ่นกลม เงินสวัสดิ์ นิติกร 4 กลุ่มงานไต่ถามและประนอม ข้อพิพาทศาลจังหวัดสระแก้ว แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	96. นางประภา วงศ์แพทย์ รองประธานผู้พิพากษาสมทบ ศาลจังหวัดสมุทรปราการแผนกคดีเยาวชน และครอบครัว
97. นายไกรวิช จามรมาน ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสระบุรี	98. นางชนิดา นิรันดร์ตัน ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสระบุรี
99. นางจิราภรณ์ รุจิโกไสย นิติกร 5 ศาลจังหวัดสระบุรี	100. ว่าที่ ร.ต. พงษ์ภรณ์ กังวานรัตนศิลป์ นิติกร 5 ศาลจังหวัดสระบุรี
101. นางสาวมาลัย สมานธารณ์ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสุพรรณบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	102. นายเฉลา อนุกุลวัฒนา ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดสุพรรณบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว

103. นางมณฑา จำปาเงิน ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดสุพรรณบุรี. แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว	104. นางมุกดา เทียงธรรม ผู้พิพากษาสมทบศาลจังหวัดสุพรรณบุรี แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
105. นายสุรจิตร เปลียนข้า ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดอ่างทอง	106. นายสุรศักดิ์ ห้าวหาญ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดอ่างทอง แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
107. นางสาวจันทิมา เกียรติเสริมขจร ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้ พิพากษาศาลฎีกา	108. นางพวงรัตน์ มาประณีต ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้ พิพากษาศาลฎีกา
109. นางอารีย์ เตชะหรวุจิตร รองอธิบดีศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง	110. นายสมชาย พุทธิชัยกุล ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
111. นางนุชบา ธรรมบำรุง ผู้อำนวยการสำนักงานประจำศาลเยาวชน และครอบครัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี	112. นางสาวยุภา พรหมดวง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและ ครอบครัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี
113. นางสาวสมจิตร ปัญญาพัฒน์พงษ์ เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม 7 ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดขอนแก่น	114. นายมนต์ชัย ชินวินิจกุล ประธานผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรี
115. นางเกวลิน แสงปัญญาธิกุล ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรี	116. นางณภัทร ชินกุลกิจนิวัฒน์ ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรี
117. นางสาวปัทมา วิวิธธนกุล ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรี	118. นางกมลวรรณ คาวประกายมงคล ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดราชบุรี
119. นายพิสิษฐ นิ่งน้อย รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลาง	120. นายสุชาติ ตระกูลเกษมสุข รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแรงงานกลาง
121. นายสมเกียรติ เมาลานนท์ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลแรงงานกลาง	122. นางนิภาพร พุทธิพงษ์ ประธานผู้ประนีประนอมในศาลแรงงานกลาง
123. นางสมศรี หรุจิตตวิวัฒน์ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ ภาค 1	124. นายวุฒิชัย หรุจิตตวิวัฒน์ ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลอุทธรณ์ ภาค 6

430 ♦ รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

125. พ.ต.ท. อำนวย โพธิ์แสง พนักงานสอบสวน (สบ.3) สถานีตำรวจนครบาลดอนเมือง	126. นายไพโรจน์ โปเยี่ยม ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำกอง ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 8
127. นางสาวนิภาพร มรกตธารภรณ์ นิติกร 8 ศาลอุทธรณ์ ภาค 8	128. นายไสลเกษ วัฒนพันธุ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ ภาค 8
129. นายวิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ รองปลัดกระทรวงยุติธรรม	130. นายวัชรินทร์ ปิยะกิจวิญญูสกุล อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญาธนบุรี
131. นางอภิรดี โพธิ์พร้อม ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 8	132. นางอภิรดี โพธิ์พร้อม ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 8
133. นางกรรณิการ์ แสงทอง รองอธิบดีกรมคุมประพฤติ	134. นายวิฑูรย์ เนื่องกันทา ทนายความ
135. ร.ต.ท. ธนวัฒน์ หลีพงษ์ พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจนครบาลบางซื่อ	136. ร.ต.ท. วิภาวดี ยุติธรรม พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจนครบาลบางซื่อ
137. ร.ต.ท. คุณเดือน พรหมรักษา พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจนครบาลบางซื่อ	138. ร.ต.ท. จักรี ศรีวงศ์ พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจนครบาลพระโขนง
139. ร.ต.ท. ประภาพร ดั้นหล้า พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจนครบาลพระโขนง	140. ร.ต.ท. สำเนียง โสธร พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจนครบาลพระโขนง
141. พ.ต.ท. พิตตินันท์ อุทธรสิงห์ พนักงานสอบสวน (สบ.3) สถานีตำรวจนครบาลวัดพระยาไกร	142. พ.ต.ท. ณรงค์ รัตนประสารท พนักงานสอบสวน (สบ.3) สถานีตำรวจนครบาลวัดพระยาไกร
143. พ.ต.ท. ชูศักดิ์ คำทราย พนักงานสอบสวน (สบ.2) สถานีตำรวจนครบาลวัดพระยาไกร	144. ร.ต.ท. หญิง นริสา วุฒิปัญญาเลิศ พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจนครบาลวัดพระยาไกร
145. ร.ต.ท. หญิง พิรณัฐ ศิริกิจ พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจนครบาลวัดพระยาไกร	146. พ.ต.ท. โกศล ภาคาหาญ พนักงานสอบสวน (สบ.2) สถานีตำรวจภูธรพระนครศรีอยุธยา

147. พ.ต.ต. นกมล ทาบึงกาฬ พนักงานสอบสวน (สบ.2) สถานีตำรวจภูธรพระนครศรีอยุธยา	148. ร.ต.อ. วัลลภ เมืองลอย พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจภูธรพระนครศรีอยุธยา
149. ร.ต.อ. ถวัลย์ จันทราบุตร พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจภูธรพระนครศรีอยุธยา	150. ร.ต.ท. ภัทรารุช บุญยะพันธ์ พนักงานสอบสวน (สบ.1) สถานีตำรวจภูธรพระนครศรีอยุธยา
151. พ.ต.ท. ประเสริฐ พิมพ์เสน พนักงานสอบสวน (สบ.3) สถานีตำรวจภูธรเมืองปทุมธานี	152. พ.ต.ท. ภวัต พรหมมะกุด รองผู้กำกับการสถานีตำรวจ สมุทรปราการ
153. เรือโท สมนึก เสียงก้อง รองอธิบดีอัยการฝ่ายคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด	154. นางสาวอุทัยวรรณ แจ่มสุธี พนักงานอัยการ สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด
155. นายสืบพงศ์ โอภางพันธุ์ พนักงานอัยการ สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด	156. นางสาวจันทร์เพ็ญ ศรีธวัชพงศ์ นักวิจัยสังคมศาสตร์ 7 ว สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์
157. นางลาวัลย์ จันทร์พวง นิติกร 5 สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์	158. นายกฤษฎา พงษ์เจริญ นิติกร สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์
159. นางจันทิมา สุวรรณชาติ นิติกร 4 สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์	160. นางสาวปฐมพร ธาระวนิช นิติกร สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์
161. นางกอบกาญจน์ ชื่นยินดี ผู้อำนวยการกลุ่มงานนิติธรรม สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ	162. นางสาวชมพูนุท เกลิมศิริกุล เจ้าหน้าที่สิทธิมนุษยชน 6 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ
163. นางพรพิมล จิรศิริเลิศ ผู้อำนวยการสำนักกระจับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม	164. ร.ต.ต. ชีรวุฒิ กิจจนกร สารวัตรกองคดีอาญา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
165. นางสาวสุวรรณี หลีกาพันธ์ ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม	166. นายเจตศิริ อังสุพานิชย์ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาระบบงาน สำนักงานศาลยุติธรรม

432 ♦ รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

167. นางบุษรัตน์ แสงอากาศ นิติกร 8 สำนักงานศาลยุติธรรม	168. นายณรงค์ ถักนาภิเศกฐ์ ภาคประชาชน
169. นายวิชชุพันธ์ ภักดีบวร อัยการจังหวัดประจักษ์ศิลปาคม สำนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานอัยการสูงสุด	170. นายสกุลยช หอพิบูลสุข อัยการจังหวัดประจักษ์ศิลปาคม สำนักงานอัยการ พิเศษฝ่ายคุ้มครองสิทธิประชาชนระหว่าง ประเทศ สำนักงานอัยการสูงสุด
171. นางศุภลักษณ์ จันทร์เจริญ ผู้อำนวยการกลุ่มการวิจัยและพัฒนา สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์	172. นายทรงศักดิ์ ชิดศนา นักสังคมสงเคราะห์ สำนักงานกิจการสตรี และสถาบันครอบครัว
173. นายปิติ ส่งสัมพันธ์กุล นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	174. นายทศพล พิทักษ์เนดินัย นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
175. นางสาวธิดิพร จรรยาสุภาพ นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	176. นายกิตติพงศ์ เกษมสิน นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
177. นายชลวัชร โรจนประพาฬ นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	178. นางสาวกัญญาดา โชติภักดีกุล นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
179. นางสาวเม้นหมาย อรุณชัยพร นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	180. นายภาณุภูมิ เวทย์วิทยานวัฒน์ นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
181. นายสนธยา มีทรัพย์ ผู้จัดการ บริษัท วีไอพีเอนเตอร์ไพรส์	182. นางสุนันท์ จินตนา รองผู้จัดการ บริษัท วีไอพีเอนเตอร์ไพรส์
183. นางสาวกัลยากร ศรีชัย ศาลแขวงพระนครเหนือ	184. พ.ต.อ. มั่นสนันท์ นครศรี พนักงานสอบสวน (สบ. 4) สถานีตำรวจภูธรพระนครศรีอยุธยา
185. นางมัทรี อุซชิน ผู้พิพากษา	186. นายเผ่าพงษ์ ชัยนาคาม ผู้พิพากษาศาลอาญา

187. นางสาวปาริชาติ พันธุ์พานิช ผู้พิพากษาศาลแพ่ง	188. นางบุญนภา เก้าเจริญพงศ์ ผู้พิพากษาศาลแพ่ง
189. นางสุนันทา รังสิพุดผาง เจ้าพนักงานยุติธรรม ศาลอุทธรณ์ ภาค 1	190. นางสาวพรรณิภา วัชรตระกูล ผู้พิพากษาศาลแพ่ง
191. พ.ต.ท. ปรีชา เนืองโพธิ์ พนักงานสอบสวน (สบ.3) สถานีตำรวจภูธรคลองหลวง	192. พ.ต.ท. อติศักดิ์ แสงปัญญารักษ์ พนักงานสอบสวน (สบ. 2) สถานีตำรวจนครบาลดอนเมือง
193. พ.ต.ท. สันติพงศ์ เกิดมี รองสารวัตรงานคดี บกน. 4 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	194. นางสาวพัชรภรณ์ กองอุบล เจ้าหน้าที่คดีพิเศษชำนาญการ กรมสอบสวนคดีพิเศษ
195. พ.ต.ท. ศุภกร แก้วทอง รอง ผกก. สส. สถานีตำรวจนครบาลสุวินทวงศ์	196. พ.ต.อ. ศานิตย์ มหาวรร รอง ผบก.รณ. บก.รณ.
197. พ.ต.ต. ขจร ฉัตรแก้วมณ พนักงานสอบสวน (สบ.2) สถานีตำรวจภูธรคลองหลวง	198. พ.ต.ท. ประหยัด เฝ้าร้าง พนักงานสอบสวน (สบ.3) สถานีตำรวจภูธรคลองหลวง
199. นายวัชรินทร์ หลีนุบกร บัณฑิตทางกฎหมาย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ	200. นายจุมพฏ ไตรเพิ่ม บัณฑิตทางกฎหมาย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
201. นายวิเชียร รุ่งดำรงกุล เจ้าหน้าที่กลั่นกรองกฎหมาย สภทนายความ	202. นายอิสรา ทองอินศรี เจ้าหน้าที่กลั่นกรองกฎหมาย สภทนายความ
203. นางสาวรรณา วัฒนไกร ภาคประชาชน	204. นายประดิษฐ์ เอี่ยมสำอาง รองประธานคณะกรรมการกลั่นกรอง กฎหมาย สภทนายความ
205. นางสาวชนิศา สัจจะปรเมษฐ์ นิติศณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	206. นางสาวณฐิดา เปรมภูติ นิติศณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

434 ♦ รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

207. นางสาวกัญญา เขียวฉวี นิติศกณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	208. นางสาวฟ้าใหม่ แก้วแก้ว นิติศกณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
209. นายอิสราณัฐนัน ศรีคุณ นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	210. นายกฤษณ์ อุดมประเสริฐกุล นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
211. นายจตุรงค์ สุวรรณโรจน์ นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	212. นายชูเกียรติ บุญญภัทร์ นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
213. นายรติ เกิดภู นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	214. นางสาวศุชญา เหมยญวิไลรัตน์ นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
215. นางสาวภาสินี แผงสภา นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	216. นายเกียรติศักดิ์ มาเม่น นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
217. นางสาวเต็มจิตร ตรังจิตวิลาศ นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	218. นายภูวติท อัครวานิช นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
219. นางสาวลักษิกา ถิ่นสันติสุข นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	220. นางสาวอนุชธิดา หิริญพานิช นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
221. นางสาวณิชาณี วงศ์บา นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	222. นายยิ่งชีพ อัมฉานนท์ นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
223. นางสาวระย้า ผลการอง นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	224. นางสาววรรณพร เตือนวิระเดช นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
225. นางสาวศิรินทร พาณิชย์กุล นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	226. นายจิระวัฒน์ อยู่สบาย นักศกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

227. นางสาวปารมิตา เป้นสกุล
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
229. นายณัฐดิ รัตนวงศ์ไชยา
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
231. นางสาววิชุดา บัวจงกล
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
233. นางสาววิภาวรรณ วรรณสถิต
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
235. นายคทาพล ตรีรัตนทวี
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
237. นางสาวสินีนารถ กะวัง
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
239. นางสาวรชกร สุรภักดี
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
241. นางสาวอาจารย์ งามวงศ์วาน
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
243. นางสาวสรายุจิต ไผ่แจ่มศิริมงคล
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
245. นายเพชรวิทย์ แสนดี
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
228. นางสาวแวพเพาข ไพบูลย์
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
230. นายนันทิ ดันตรานนท์
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
232. นายสุริยา เพิ่มบุญ
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
234. นายสหัสพล ษรบัณฑิต
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
236. นายภูมิใจ ไชวานิช
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
238. นางสาววันรัตน์ เพชรพิมพ์พันธุ์
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
240. นายเทพรักษ์ ญาคีทอง
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
242. นางสาวณัฐญา ชุ่มใจชน
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
244. นายรัชชัย บุญมาพะพันธุ์
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
246. นายอภิวัฒน์ วิศิษฐ์สรศักดิ์
ภาคประชาชน

436 ♦ รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์

247. นายคำพร ฐระเจน ภาคประชาชน	248. นายเมฆปิติ พูลสวัสดิ์ ภาคประชาชน
249. รองศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ หัวหน้าโครงการ	250. อาจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสนิท นักวิจัย
251. อาจารย์ ดร. ผ่องศรี เวสราวัช นักวิจัย	252. อาจารย์พัสชา น้ำเงิน ผู้ช่วยนักวิจัย
253. นางปิยะมาศ วงคำสอน เจ้าหน้าที่ธุรการ	

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

ภาคผนวก 6

บทความงานวิจัยที่น่าสนใจ จาก

Full-Text Documents at RJ Online

บทคัดย่องานวิจัยที่น่าสนใจ

จาก Full-Text Documents at RJ Online

<http://www.restorativejustice.org/resources/docs, 23/04/2552>

Anil, Anand. 2008. Community Policing: A Critical Examination of the Rhetorical Extolment of Community Policing as a New Orthodoxy in Law Enforcement. Major paper for LLM at Osgoode Hall Law School.

This paper provides a critical examination of community policing, better characterized as collaborative-policing, by drawing on the experiences and principles of ADR processes such as participatory justice and restorative justice to determine the extent to which collaborative policing practices are being employed to provide fairer solutions for victims, accused, communities and the state. (excerpt)

Armster, Michelle. The Question of Reparations

Armster briefly discusses the World Conference on Racism and the declining support by governments such as the United States and the United Kingdom. She poses several questions for how restorative justice could address the issue of racism

Balahur, Doina. Multidimensional Restorative Justice for Everyone: Romanian developments.

In this intervention, I have taken into account the fact that comparative analysis, regarding the implementation of restorative justice programs and practices, must be accomplished within the framework of the current general trend that exist in the European States, but, wider, of the developments in other cultural areas. (excerpt)

Barendrecht, Hans. Restorative Justice: A Practical Theory.

Barendrecht looks at the 15 aspects of reality defined by Dooyeweerd and how viewing these different aspects helps us to understand crime and justice more fully.

Bartoli, Andrea. Catholic Peacemaking: The Experience of the Community of Sant'Egidio

The Community has been instrumental in the peaceful resolution of the conflict in Mozambique and was able to facilitate dialogue among relevant actors in conflicted countries such as Albania, Algeria, Burundi, Guatemala and Kosovo allowing parties to sign agreements.

Biermans, Nadia And d'Hoop, Marie Nathalie. Development of Belgian Prisons into a Restorative Perspective

Biermans and d'Hoop explore in this paper the development of a restorative approach in the Belgian prison system.

Bohland, Charlyn. 2008. Restorative Justice: A New Approach to Battling Driving Under the Influence of Alcohol. Honors Senior Research Project. University of Akron.

The reality of driving under the influence (DUI) is sobering. Over 17,000 people die each year as a result of preventable alcohol-related crashes. While 1.4 million people are arrested for DUI, there are nearly 159 million others who self-confess to DUI each year. Within three years of being arrested, three-fourths of offenders will be rearrested for DUI. The purpose of this project is to demonstrate the predictable failure of current criminal justice standards, and the hope and promise of a new wave of justice – restorative. Restorative justice focuses on healing the injustice of the crime through direct person-to-person interaction in several different ways –community reparative boards, family conferences, mediations, and victim impact panels. Research is based on a relatively current compilation of national and international studies regarding DUI cases, criminal justice standards, and restorative justice initiatives. Finally, and most importantly, this project presents an adaptable model for dealing with drunken driving offenders, both first-time and repeat offenders, using restorative measures as an effective means of curbing the number of deaths, decreasing recidivism rates, and drastically reducing the number of DUI cases, all while restoring the victim, offender, and community to its original state before DUI tragedies occur.

Braithwaite, John. Standards for Restorative Justice

Braithwaite discusses the benefits and the pitfalls of regulating restorative justice practices. One main concern is power imbalance and control by a governmental regulatory body.

Brookes, Derek. Evaluating Restorative Justice Programs

Brookes discusses the ways in which restorative justice programs are evaluated. He questions the current dependence on certain quantifiable indicators that may leave out certain aspects that create healing and "success" in a restorative programme.

Cannon, Andrew. 2007. South Australia: Nunga Court II – Aboriginal Sentencing Conferences.

The Nunga Court was initiated by Chris Vass SM in South Australia and has been copied with variations to suit local Aboriginal communities around the country. Its success is due to two key

factors. One is the involvement of respected community elders to advise the court and to counsel the defendant, including elements of shaming, by making him or her realise the impact of the crime on his or her community. The other is a change of style by the magistrate, who participates more and takes and gives advice. The process is by both these changes is more relevant to the Aboriginal community and less alienating to the defendant. However, the process is defendant focussed, has depended on a few Magistrates who have specialised in this work, and has been relatively time intensive for the Magistrates.

Carey, Mark. Vision Weaving: Proposed Mission & Strategies for a Restorative Justice Campaign

Mark Cary proposes a draft strategic plan for a national or international campaign to firmly establish restorative justice in a justice system still dominated by adversarial, due process, and system-goals thinking. To do that he imagines an international coalition of many groups and individuals, and suggests what that coalition's mission and key strategic goals might be.

Chankova, Dobrinka. Recent Developments in Victim Related Policies in Bulgaria

Chankova outlines Bulgarian legislation dealing with the rights of victims. She outlines the shortcomings of practice and potentials of the laws. She also points to the place of NGO's in experimenting with mediation and other alternative methods of dealing with crime.

Chankova, Dobrinka and Emilia Staninska. Bulgaria on the Road to Victim-Offender Mediation

Although in the last decade mediation in all fields (civil, labour, penal matters etc.) has had numerous proponents in academic circles and non-governmental organizations (NGOs), and has won recognition in wider society, it only recently began to attract the attention and support of policy makers and members of Parliament, and not without a push from outside. (excerpt) PowerPoint Presentation.

Chankova, Dobrinka. Positioning Mediation in Bulgarian Justice System: the New Mediation Act Significance

The year 2004 ended happily for mediation supporters in Bulgaria, when on December 2nd, the Bulgarian Parliament finally adopted the long-awaited Mediation Act. The Act was promulgated in State Gazette N 110 on December 17th, 2004 and enforced on December 20th, 2004. Given that the path towards the adoption of this law was wrought with difficulties, its' final passage represents a huge success.

Christiansen, Drew. Catholic Peacemaking: From Pacem in terris to Centesimus Anus.

It is hard to identify the precise starting point of modern Catholic peacemaking.

Church Council on Crime and Justice. "Is crime a faith issue?"

Some people may consider crime to be essentially a socio-political issue, with faith having little role to play in understanding it or devising a response to it. In this short piece, the Church Council on Justice and Corrections states fundamental reasons why crime is truly a faith issue.

Conradie, Herman, et.al. 2008. External Evaluator's Report on the Khulisa Phoenix JARP (Justice and Restoration Project).

The 2020 strategy for South Africa's National Prosecuting Authority (NPA) requires an exploration of restorative justice as one of the means to combating crime in the long term. Non-governmental-organization Khulisa Crime Prevention Initiative collaborated with the NPA and Department of Justice and Constitutional Development to introduce a restorative justice and alternative dispute resolution pilot project named "Phoenix JARP" in a township of the KwaZulu Natal province. It also aimed at assisting the NPA reduce its court backlog of 1000+ cases by 15 percent in one calendar year.

Cook, Kim. A restorative justice critique of shelters for battered women in the American deep south

While shelters did not arise out of restorative justice theory, Cook applies such theory to determine whether shelters in the American deep south fulfill the criteria of restorative justice and moral pragmatism.

Cundy, Mick. Referral Orders in England and Wales

Cundy summarizes the use of referral orders in England and Wales. He goes through the principles and legislation informing the new disposition method, the objectives held by the youth justice board, and the roles of the Youth Offending teams.

Cunningham, Teresa. Restorative justice and its impact on the re-offending of juveniles in regional and remote Australia: A Northern Territory perspective.

In August 2000 a Juvenile Pre-court Diversion Scheme was introduced in the Northern Territory. This scheme, administered by police, uses warnings and conferences, where appropriate, to divert juveniles from the court process, and therefore ultimately from a custodial sentence. This paper reports on preliminary data from a PhD study which analyses the extent to which restorative

justice processes, as used in the juvenile diversion scheme, impacted on the amount of re-offending of juveniles over the initial five year period of the Scheme from August 2000 to August 2005. The findings showed that, over the first five years of the Scheme, the majority of juveniles did not re-offend. However, for those who did re-offend, when comparing demographic, geographic, offence and diversion variables, it was found that younger, Indigenous males from regional centres and remote communities had a higher rate of reoffending than juveniles in other demographic and geographic groups. The findings also showed that those juveniles who received a diversion re-offended to a lesser extent than those who had made a court appearance. The results of a Survival Analysis indicated that juveniles who received a diversion were at less risk of re-offending than those who went to court, and that juveniles who attended court re-offended more quickly than those who received a diversion.

Czwartosz, Elzbieta. Victim - offender mediation. Short notes from Poland

In Poland, a number of options for training in victim offender mediation (VOM) have been developed over the past several years. The law also now allows mediation to be used and to affect the justice system outcomes for both adult and juvenile cases.

Czwartosz, Elzbieta. Qualifications of Mediators between Victims and Offenders in Poland

Dr. Czwartosz provides an update on expanded victim offender mediation law and practice in Poland. In 2003, new regulations allowed courts to utilize mediation and apply its results at any time during the judicial process.

Dapena, José and Martín, Jaime. La Mediación Penal Juvenil en Cataluña, España

En los últimos 25 años, la dinámica de readaptación del marco legal y las políticas criminales, en relación a los jóvenes infractores, ha sido una constante en toda Europa.

Dapena, José and Martín, Jaime. Mediation in Juvenile Criminal Cases-The Case of Catalonia

Over the last forty years, changes in Europe in the sphere of the juvenile justice system have allowed for a progressive diversification of responses to juvenile delinquency and strengthening alternatives to confinement.

Davis, Fania. Ghandi's Justice and Restorative Justice

Remarks Delivered At The 10th Annual Howard Thurman Convocation. Church of the Fellowship of All Peoples 2041 Larking Street, San Francisco, California 94109. October 16, 2005

de Brito, Paulo. 2008. An Introduction to Restorative Justice in Portugal.

In July 2007, Portugal enacted statutory law regulating victim-offender mediation. This essay seeks to address how the provisions of Law no. 21/2007, of 12 June, can be understood within Europe's international developments of the restorative justice movement.

Declaration of Costa Rica about Restorative Justice In Latin America

RECOGNIZING the Resolution of the Economic and Social Council of the United Nations (July 24, 2002) and the "letter of Araçatuba" (2005) as foundations, with the aim of promoting restorative justice processes and to sustain them through information and communication through civil society, as well as propitiating programs that include such processes and that seek restorative results...

Deputy Chief Justice Of Uganda. National Community Service Committee

Community service is part of penal reform in this country, which will ultimately contribute to the improvement of the rule of law in the country. The decision to include community service among punishments for offences in the crime was taken for various reasons.

Dignan, James. Restorative Justice and the Law: the case for an integrated, systemic approach

Dignan advocates the promotion of restorative justice (RJ) principles and outcomes for widely reforming the existing criminal justice system.

Dissel, Amanda. Restoring the Harmony: Piloting Victim Offender Conferencing in South Africa

The Victim Offender Conferencing project was a pilot project that sought to build on restorative justice experiences described above.

Durmortier, Els. Neglecting due process for minors: A possible dark side of the restorative justice implementation?

Expressing skepticism about what he perceives to be the optimistic nature of restorative justice perspectives, Dumortier scrutinizes the language of restorative justice discourse and the issue of due process for minors in the implementation of restorative justice procedures.

Eagle, Harley. A Journey in Aboriginal Restorative Justice

In this article he discusses restorative justice and aboriginal life, specifically connecting restorative justice with indigenous cultural traditions (for example, the significance and use of the circle, or Medicine Wheel, in community discussion and action).

Editor. Exorcising the Ghosts

Relates the story of a graduate student who used restorative justice conferencing to deal with his intense anger at five youths who engaged him in a fight after drinking.

Editor. Face To Face.

This article tells a story of a burglary and the positive impact that a community-based restorative justice process had for the victim's family. The mother of the family explained her feelings and forgave the young offender, who then apologized and began to work on repayment.

Editor. Genuine Remorse.

This short article outlines the personal story of a former offender now working with a community based restorative justice initiative.

Editor. Growing Experience for Facilitator

Sharon Barton, a conference facilitator of the Waipareira Restorative Justice Providers, strongly supports the use of conferences in providing reconciliation between victims and their offenders.

Editor. Making Connections

Ronda Tokona, a restorative justice conference facilitator and lawyer, appreciates restorative justice on another level, having been a victim herself.

Elonheimo, Henrik. Restorative Justice Theory and the Finnish Mediation Practices

In Finland, the most prominent manifestation of restorative justice is victim-offender mediation. In order to investigate to what extent the restorative ideals are actually realized within the Finnish mediation practices, 16 cases of victim-offender mediation have been observed.

Evans, Donald G. Keeping the community involvement in restorative justice

Evans, in this paper, writes about restorative justice with a concern that it could become merely another program in the penal apparatus.

Fliamer, Mikhail and Karmosova, L M. Juvenile Justice- an overview of experimental projects in Russia

This paper describes juvenile justice developments in Russia. It highlights the work the Centre for Legal and Judicial reform in incorporating restorative justice into the criminal justice system.

Frank, Cheryl and Ann Skelton. 2007. Practice Standards for Restorative Justice: A Practitioner's Toolkit.

This Toolkit presents a set of “Practice Standards for Restorative Justice”, and consists of a set of tools to guide their usage. The intended purpose of these standards is to guide the implementation of restorative justice programmes and processes linked to the criminal justice system. The standards presented here were developed from a review of literature in the field of restorative justice, and consultations with stakeholders in this field. They are specifically derived from a range of restorative justice values and principles ... (excerpt)

Geselev, Oleksii. “Philosophical Legal Aspects of Changing the Dominant Understanding of the Law as a Requirement for Implementing Restorative Justice in Ukraine”

This article discusses the regulatory framework for introducing restorative justice process, especially mediation, into the Ukrainian justice system.

Gohar, Ali. 2007. Restoring Peace in a Wartorn Country: Peacekeepers and Afghanistan.

Over and above local, regional, and national systems of criminal justice, the world community, today, helps to ensure peace through the deployment of United Nations peacekeepers. Unfortunately, such peacekeepers are usually tasked to a situation after the indigenous population has been through years of conflict. While the uniforms may change, the psyche of the population remains the same. A man with a rifle is a man with a rifle! The peace efforts of peacekeepers remain, at first anyway, mostly unnoticed to the common people. A situation exacerbated when peacekeepers are seen wounding, killing, and destroying infrastructure. While the peacekeeping forces may explain such actions by noting self-defence, or the war on terrorism, the indigenous population sees only the continuation of the wounding, the killing, and the destruction of their homes and communities by those in uniform. This is not forgotten when peacekeepers engage in reconstruction and rehabilitation efforts. You destroy, you build, you destroy. You hurt, you heal, you hurt. It is a vicious cycle with no end, and little hope in sight. If Western governments truly wish to bring peace to Afghanistan, they must change the way they go about peacekeeping. While it would be ludicrous to suggest that armed United Nations peacekeepers withdraw entirely, leaving those tasked with reconstruction and rehabilitation efforts defenceless in a dangerous and war-ravaged environment, it is not ludicrous to suggest that frontline contact, with common people, be more in line with aid organizations who try to understand indigenous culture and traditions while fostering dialogue, than with those brandishing arms. (reprinted here with permission of the author)

Gormally, Brian. Community Restorative Justice – a new bridge between state and people?

In Northern Ireland community restorative justice projects have been an important part of the peace process.

Gormally, Brian. Justice and the Aftermath of Conflict

The aftermath of conflict leaves a range of legal and political issues to be resolved that relate to justice.

Griffin, Diarmuid. Restorative Justice, Diversion and Social Control: Potential Problems

This paper will highlight some potential dangers of pursuing the use of restorative justice (RJ) for juvenile offenders in Ireland. It will look at penal reforms of the past; in particular it will look at the work of Stanley Cohen and his examination of the development of “community corrections.” Social control theorists, like Cohen, often view changes in penal structures differently to reformists and examine the underlying impact of expanding the social control apparatus beyond the prison system. In this presentation I intend to use the template used by Stanley Cohen in the 70’s to analyse the development of restorative justice in the juvenile justice system. The dangers highlighted by Cohen will then be applied to restorative practices in order to provide a framework for the critique of this approach. While it is acknowledged that the development of such programmes are essential in developing an appropriate response to juvenile offending it is also important to critically discuss these projects to highlight the problems and potential dangers emerging out of their adoption. The focus of the paper will remain primarily on restorative programmes although many of the criticisms discussed can also be levied at diversionary programmes.

Halstead, Sam. Educational Discipline Using the Principles of Restorative Justice

This article shows how restorative justice techniques can be used with students in correctional and alternative education settings.

Harris, Scott. Learning to Live with Evil.

N.T Wright’s latest book, *Evil and the Justice of God*, is an invitation to the Christian community at large to revisit the problem of evil. As a response to his own theological journey as well as the relatively recent barrage of international examples of evil, Wright enters into an open-ended academic dialogue wherein he tables his own well-reasoned reflections on the topic. More importantly, though, the pastoral quality of his writing solicits various potentially broader audiences

to consider, for themselves, whether evil is real and how scripture informs our understanding and response to the issue. He proposes both a renewed Christian rubric for understanding and talking about evil and teases out the implications for Christian action in three areas.

Haverty, Martin. 2008. Implementing Restorative Justice in Ireland – Considerations facing the National Commission on Restorative Justice.

In March 2007, Ireland established the National Commission on Restorative Justice to explore the possibilities for implementing restorative justice in Ireland. To date, the Commission has published an interim report with recommendations and continues its work until mid-year 2009. This article describes the work of the Commission.

Headley, William. Catholic Relief Services' Contribution to International Peacemaking

Catholic Relief Services (CRS) is no stranger to war. It came into existence because of conflict. The year was 1943. It was the end of World War II. The Catholic Church in the United States wanted to aid in the relief of war-ravaged Europe. CRS, then called War Relief Service, a part of the National Catholic Welfare Conference, was the United States Catholic institutional response.

Heinrich, Stefanie. 2008. Filling the Gap- Or: The Role of Restorative Transitional Justice Mechanisms? Paper presented at the 8th annual Conference of the European Society of Criminology. Edinburg. 3-5 September.

This paper explores potentials and pitfalls for various transitional justice mechanisms such as tribunals and truth commissions.

Hicks, Thaddeus D. Ideas for Effective Protest

If you have been involved in restorative justice work for any length of time you have probably been involved in some type of heated discussion about it. It might have been a debate, a letter to the editor, or just a talk with a person in line at the grocery store. Through each of these interactions there's a real opportunity to get your point across to the listener, but there are some ways that are a little more effective than others. While this article isn't exhaustive I've listed a few things that we need to keep in mind. If we all follow these ideas when we take a stand, our time spent speaking will be more beneficial to the cause. (excerpt)

Hook, Melissa And Seymour, Anne. Offender reentry requires attention to victim safety

In this article Hook and Seymour address issues concerning the rights and safety of victims when offenders leave prison and reenter society

Howley, Pat. 2007. Incorporating Custom Law into State Law in Melanesia. Paper presented as part of the International Diploma in Restorative Justice at Queens University, 10 July 2007.

In this paper, Pat Howley tells the story of his involvement in the Bougainville peace process and the revival of custom law and practices in resolving conflict.

Iivari, Juhani. Victim-offender mediation in Finland

Juhani Iivari examines the history and current state of victim-offender mediation in Finland.

Iivari, Juhani. Victim-Offender Mediation- An Alternative, An Addition or Nothing but a Rubbish Bin in Relation to Legal Proceedings?

This paper is a result of the research Iivari did for the Ministry of Social Affairs and Health. He discusses the need for regulation and institutionalization in the mediation system.

Iivari, Juhani. Challenges of Organizing Victim-Offender Mediation in Finland

This short article reports on a study commissioned by the Ministry of Social Affairs and Health. The project focused on the present situation surrounding mediation and possible options for organizing mediation.

Institute of World Affairs. Community-building in post-war Lebanon: A project to enhance ethnic tolerance and civic identity

The Institute of World Affairs is engaged in a multi-year project to assist in the reconciliation and return of displaced villagers to their homes in a region east of Beirut, Lebanon.

International Conference on Restorative Justice. Leuven Communiqué

Note: the Fifth International Conference on Restorative Justice was held at Leuven University, Belgium, on 16 - 19 September 2001. The participants were practitioners and researchers from over 20 countries. They support justice systems that bring together those harmed, the people causing the harm and their communities to understand what has happened and what needs to be done to handle conflicts.

Johnston, Bradley. Justice that Heals: The Ten Words and Restorative Justice: Towards a Strategy for Compassionate Absolutes

We will seek to demonstrate that criminal justice theory should be grounded in the Ten Words God gave as part of His love-law revelation from Mount Sinai (sec. 2). Second, we will argue that modern-day restorative justice theory best executes the love-law vision of a Gracious God

because it views criminal acts comprehensively as harmful to relationships and needing healing, not merely as abstract lawbreaking (sec. 3, 4).

Kelly, Russ. This is my story...mylife!

As a teenager, Russ Kelly and a friend went on a vandalism spree damaging the property of 22 victims. In his pre-sentence report, the probation officer handling the case suggested that the two young offenders meet their victims and pay restitution. In this article, Kelly tells of the path that led to his offense and the impact of meeting with his victims.

Khan, Malik S World Muslim Congress

At the time of this speech, Malik S. Khan was the Permanent United Nations Representative from the World Muslim Congress. He spoke in the aftermath of terrorist attacks on September 1, 2001, against targets in the United States.

King, Sue. Social Work and Restorative Justice.

In this paper I will explore briefly the forces that are leading to interest in Restorative Justice in a number of countries where the adversarial justice system has been the norm. I will consider the contribution that Restorative Justice could make to developing community capacity and explore questions arising from the conceptualisation of communities by restorative justice theoreticians. Finally I will touch on the implications for social work of a restorative justice model.

Konkel, August. Biblical Perspective on Prison

The word prison occurs many times in the scriptures. Yet what we mean by prison would have been shocking to the peoples of ancient cultures. They could never have conceived of what we do with prisons.

Konkel, August. Biblical Understanding of Justice and Mercy

Justice and mercy are the very essence of understanding the character of God. They must be understood truly, or an understanding of God will be distorted. At the same time they cannot be understood fully, for they are in some sense the antithesis of each other. To demand justice is to leave no place for mercy; to grant mercy is to yield justice.

Kuzelewski, Dariusz. Victim-offender mediation: an institution of the postindustrial society

Victim – offender mediation has a chance to adapt criminal trial to the reality of the third wave civilization.

Lederach, John Paul. Defining Conflict Transformation.

In this article, Lederach provides a definition for conflict transformation.

Leverton, Reed. “Today you will be with me in paradise.” – The Case for Consideration of Restorative Justice as a Component of Christian Doctrine.

The scope of this essay is limited to a discussion of Restorative Justice as a different way of looking at the traditional view of criminal justice, as well as how and why its fundamental goals of encounter, amends, reintegration and inclusion combine to make it far more compatible with Christian doctrine than our present approach to crime and its consequences. The paper is conceptual in nature, and due to space limitations does not address specific procedures or modalities, nor does it provide a detailed comparison of the prevalent theories as to how criminal behavior should be addressed. Finally, the fact that it is written from a Christian viewpoint is in no way intended to be exclusionary; i.e., Restorative Justice has application beyond Judeo-Christian tradition;³ this paper just happens to be written from that perspective.

Liebmann, Marian. Restorative Justice in Uganda and Russia

This paper is based on one training visit to Uganda in 1999 and two training visits to Russia, one in 1999 and the other in 2001. The reflections are drawn from personal experience and therefore may not convey the total picture in these countries.

Liebmann, Marian. Introducing Restorative Justice in Serbia and Montenegro

In 2003, the United Nations Children’s Fund (UNICEF) office in Belgrade realized that many of the children they worked with in their child protection programmes in Serbia and Montenegro were also in trouble with the law.

Lilles, Heino. Yukon sentencing circles and elder panels

Aboriginal people experience rates of incarceration in Canada disproportionately high in relation to the percentage of the total population they constitute. Many feel that the current criminal justice system in Canada is a significant part of the problem rather than part of the solution.

Liu, Jianhong. Philosophical Ideas of Confucius and Values of Restorative Justice.

Scholars generally believe that there must be a strong consistency between the principles of modern restorative justice and ancient Chinese Confucian Philosophical ideas. John Braithwaite once wrote “Confucius is the most important philosopher of restorative justice”. However, few studies to date have analyzed Confucius’ work and identified the specific ideas which encourage the values and

practices of restorative justice. John Braithwaite also pointed out that it is “a pity that so few Western intellectuals are engaged with the possibilities for recovering, understanding and preserving the virtues of Chinese restorative justice while studying how to check its abuses with a liberalizing rule of law”. It is unfortunate that the Western restorative justice movement has not yet borrowed much theoretical insight from studying the valuable heritage of Confucius’s ideas, which are truly a profound source of wisdom for modern Western restorative justice reformers.

Macfarlane, Julie. 2007. Restorative Justice in Ethiopia

A dispute resolution researcher and teacher, I was invited to visit the People’s Republic of Ethiopia in June 2006 to work with Prison Fellowship Ethiopia, an Ethiopian non-governmental organization (NGO) advocating for criminal justice and prison reform. My task was to deliver a three-day workshop on Restorative Justice to a group of 45 judges, prosecutors, and government officials from all over the country.

Mackey, Virginia And Shandle, Carolyn C. Justice or "Just Deserts"? An Adult Study of the Restorative Justice Approach

Justice or “Just Deserts”? is study for Christians on crime, violence, justice and restorative justice that fosters healing in victims, offenders and communities.

Marshall, Chris. 2008. To Punish or Not to Punish?

Chris Marshall reviews Changing Paradigms: Punishment and Restorative Discipline by Paul Redekop

Marshall, Christopher. Christian Care for the Victim

Christopher Marshall discusses the Church's place in caring for victims and the pitfalls that hinders the Church in this work.

Marshall, Christopher. Grounding Justice in Reality: Theological Reflections on Overcoming Violence in the Criminal Justice System

Marshall discusses how restorative justice fits within a Biblical view of justice.

Marshall, Christopher. Prison, Prisoners, and the Bible

Christopher Marshall discusses the use of prison seen in scripture and draws lessons for Christian responses to the use of incarceration today.

Maxwell, Gabrielle. Crossing cultural boundaries: The experience of family group conferences

Maxwell's purpose in this paper is to examine the transferability of family group conferencing from its form in New Zealand to other countries and contexts.

Maxwell, Gabrielle And Morris, Allison . Youth justice in New Zealand: A restorative model

Maxwell and Morris claim that the youth justice system in New Zealand represents a fundamental alternative to previous youth justice systems, and that it serves as a model of restorative justice. To make their claims, the authors identify the principles and objectives of that system following key legislation in 1989.

McCold, Paul. Overview of mediation, conferencing, and circles

McCold begins his overview of certain restorative justice processes by presenting a typology of restorative justice practices – a typology oriented around the inclusion of the victim, the offender, and their “communities of care.”

McCold, P., J. Llewellyn, and D.Van Ness. 2007. An Introduction to Restorative Peacebuilding. Briefing Paper 1. Restorative Peacebuilding Project. Working Party on Restorative Justice. Alliance of NGOs on Crime Prevention and Criminal Justice (NY).

The work of peacebuilding in postconflict societies presents significant challenges and opportunities. This paper introduces restorative peacebuilding, and explores its implications for the work of the United Nations Peacebuilding Commission (Commission) and postconflict societies. This is the first of a series of papers to provide information and support to post-conflict societies and to the Commission regarding the use of restorative justice in the work of peacebuilding. It is offered as an invitation to explore a new way of thinking about justice, and to initiate dialogue about restorative peacebuilding. (excerpt)

McElrea, FWM. Partners or Adversaries?

Address at JUST PEACE? Peace Making and Peace Building for the New Millennium an international conference held at Massey University, Albany, New Zealand. 24-28 April 2000.

McElrea, FWM. Rape: Ten Years' Progress?

In this 1996 presentation, McElrea discusses the possible relevance that restorative justice could have to rape cases.

McElrea, FWM. Restorative Justice and Sexual Abuse – a New Zealand Perspective

Paper given at the symposium of The Australian & New Zealand Association for the Treatment of Sexual Abusers. Auckland, New Zealand 17 April 2004

McElrea, FWM. A Christian Approach to Conflict Resolution

In this paper, McElrea considers restorative justice as a New Testament or Christian approach to conflict resolution.

McElrea, FWM. Address to Senior School Prizegiving – Kristen School

In this address, McElrea speaks about the learning through experience that can happen in an encounter between victims and offenders.

McElrea, FWM. Restorative Justice- A Peace Making Process.

A paper presented at a LEADR International Conference Perth, Australia May 1997.

McElrea, FWM. Restorative Justice - A New Zealand Perspective

A paper for the conference Modernising Criminal Justice - New World Challenges London, 16-20 June 2002.

McElrea, FWM. Accountability in the Community: Taking Responsibility for Offending.

A paper prepared for the Legal Research Foundation's Conference Re-thinking Criminal Justice : a Conference on New Initiatives in Criminal Justice 12 and 13 May 1995 Auckland, New Zealand.

McElrea, FWM. The role of restorative justice in RMA prosecutions

Salmon Lecture, 2004 to the Resource Management Law Association.

McElrea, FWM. The Intent of the Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 -- Restorative Justice?

A paper presented at Auckland to the Youth Justice Conference of the New Zealand Youth Court Association (Auckland) Inc on 25 February 1994

McElrea, FWM. and Jackie Katounas. Restorative Justice in Prisons -- A New Zealand Experience

In this article, Katounas and McElrea offer a description of a restorative justice pilot project in a New Zealand prison.

McElrea, FWM. Restorative Corrections?

Paper prepared for the 4th Annual Conference of the International Corrections and Prisons Association. 19-23 October 2002 Noodwijkerhout Netherlands.

McElrea, FWM. The Crown v Junior Sami

Notes of Judge FWM McElrea on Sentencing

McElrea, FWM. Sentencing the New Dimensions.

New Zealand Law Society Seminar. March. 2003.

McElrea, FWM. "Win-Win" Solutions to School Conflict

a keynote address given at Contemporary Issues in Education Law: Strategies for Best Practice. Sydney, Australia, 7-9 July 1997

McElrea, FWM. Restoring Justice

Address made to the Law Forum 2001, Organisation of Commonwealth Caribbean Bar Associations' Fourth Conference. 24 - 26 May 2001. Nassau, Bahamas.

McElrea, FWM. The New Zealand Model of Family Group Conferences

a paper prepared for the International Symposium "Beyond Prisons" Best Practices Along the Criminal Justice Process. March 15-18, 1998 Queen's University, Kingston, Ontario, Canada

McElrea, FWM. Justice in the Community: The New Zealand Experience

Under the Children Young Persons and Their Families Act 1989 offending by "young persons" - ie young people of at least 14 years of age but under 17 - is the jurisdiction of a specialist Youth Court. Potentially this court can deal with all offences except murder and manslaughter, although very serious offences such as rape are usually referred on to the adult courts. In deciding whether a disputed charge is proved the adversary system is maintained in full (with one exception, concerning pleading, which I mention later), however in disposing of admitted or proved offences a radically new system is in force. The key component is the Family Group Conference ("FGC"), convened and facilitated by a Youth Justice Coordinator, a Department of Social Welfare employee.

McElrea, FWM. Restorative Process and Outcome: Emerging Theories of Restorative Interventions.

Paper presented at the Second International Conference on Restorative Justice for Juveniles Fort Lauderdale, Florida, November 7-9 1998.

McElrea, FWM. Roles of the Community and Government.

Paper presented at Second International Conference on Restorative Justice for Juveniles Fort Lauderdale, Florida, November 7-9 1998.

McElrea, FWM. The New Zealand experience of restorative justice legislation

Paper presented at the 11th Annual Restorative Justice Conference Fresno Pacific University, California. 23-24 September 2005 and at the 5th Annual Conference of the Association for Conflict Resolution Minneapolis, Minnesota 30 September 2005.

McElrea, FWM. 2006. Auckland City Council v B&C Shaw Ltd, And George Bernard Shaw. Notes of Judge FWM McElrea on Sentencing. District Court at Auckland. CRN: 2004502435, 5003402436.

These sentencing notes discuss the elements of an environmental case in which a property developer was accused of removing a tree from his property that was protected by local ordinance and considered important by community members. In his sentencing notes, Judge McElrea outlines the process of encounter between the defendant and community members, the public expression of apology and desire to make things right, and the agreement developed to respond to the offense.

Meli, Silvio. 2008. A Reappraisal of the Criminal Justice System: Restorative Justice A Way Forward.

Crime necessarily attracts a multi-dimensional response that naturally draws on a whole range of diverse disciplines, some of which are even apparently conflicting. However, if society's reaction to this phenomenon is to be both relevant and to the benefit of all concerned, a proper philosophical orientation to punishment is essential. It is only in this way that all these varied responses may be reconciled and be properly focused upon thereby giving them due recognition. It is therefore deemed essential that before ascertaining what collective response civil society is to adopt in the face of this phenomenon, one has to previously determine what the true focus behind the penal

system should really be i.e. whether it should myopically and simplistically focus only on the offender or, include and cater for other protagonists that may be involved. (excerpt)

Menzel, Kenneth. Circle Sentencing as a Shaming Sanction

At its heart, circle sentencing is a form of shaming. In the presence of the victim of her crime, her peers, and the community at large, an offender must own up to the wrongful conduct in which she engaged. By personally publicizing her criminal act, an offender can expect to feel markedly embarrassed, decidedly shaken, and wholeheartedly regretful. Thus, instilling shame upon the offender is a major purpose of circle sentencing. At the same time, however, the shame instilled upon the offender lasts no longer than the length of that particular circle sentencing episode. By virtue of the personalized nature of the sentence, the legitimacy of the sentence giver, and the atmosphere conducive to apology, the offender is reincorporated back into the community without any lingering badge of dishonor. Simply put, the shame placed upon the offender, while great, is also finite and is ultimately lifted in favor of community reintegration.

Mercer, Vincent and Julie Henniker. 2006. Can Restorative Justice Work with Adolescent Sex Offenders?

This PowerPoint presentation provides an overview of a programme using restorative practices with juvenile sex offenders.

Mika, Harry, et. al. Taking Victims and Their Advocates Seriously: A Listening Project

This report details the activities and outcomes of the Listening Project, a collaboration of professionals active in the victim community and the field of restorative justice.

Minister of Internal Affairs. Statutory Instrument. The Community Service Regulations

Statutory instrument regulating the use of community service orders in Uganda.

Moore, Conrad. Restorative Justice When the System is the Offender

Moore remarks on the successes of the restorative justice movement in effecting changes in the criminal justice system in the last two or three decades.

Morris, Allison. Revisiting reintegrative shaming

In this article, Morris looks again at John Braithwaite's theory of reintegrative shaming.

Muhly, Ernest. Appropriate Approaches to Youthful Justice

In this document, Muhly explores restorative and transformative justice in relation to juvenile justice.

Nadeau, Jason. Critical analysis of the United Nations Declaration of Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programs in Criminal Matters

In this study, Nadeau examines the United Nations Declaration of Basic Principles on the Use of Restorative Justice in Criminal Matters.

National Community Service Committee. Community Service Programme: An Update National Community Service Committee.

This document provides an overview of the efforts to establish the use of community service orders in Uganda.

National Community Service Committee . Workshop Report for the National Community Service Programme

A workshop to review the National Community Service Project document covering the pilot phase was held on December 17-18, 2001 at the Jokas Hotel near Kampala.

Nikolic-Ristanovic, Vesna and Sanja Copic. The position of victims in Serbia: criminal procedure and possibilities of restorative justice.

In the paper, the authors deal with the victim's position in the criminal procedure, on the one hand side, and the possibilities of implementing restorative justice and its importance for the improvement of victim's position in Serbia, on the other one. In the first part of the paper, the authors point out victim's position within the criminal procedure and the noticed gaps, which are particularly reflected in insufficient paying attention to the victim and neglecting of his/her rights and needs. This is opposite to the strengthening of the rights of the accused party that characterizes societies, which are, as our society, on the way of democratization and improvement of human rights. In the second part of the paper, the authors analyze some solutions that introduce elements of restorative justice into our system of criminal response to crime, but from the victim's point of view. Finally, the authors also point out some further steps that should be undertaken in order to

improve the victim's position, particularly emphasizing the place and role of victim support service, witness service and special facilities in the courts for victims/witnesses, possibilities of using victim-offender mediation before reporting the crime, or starting the prosecution, or as a part of the treatment in the prison etc.

O'Connell, Terry. Restorative justice for police: Foundations for change

O'Connell argues that current criminal justice systems do not work and that they must fundamentally change, with restorative justice providing the best hope.

Osborn, David. Training in Restorative Justice: Enhancing Collaboration with Public School Educators.

In this article I explore the use of training in restorative practices as a means of developing educators' collaborative abilities. The research in this article is based on the development and implementation of two restorative justice training programs. Both training programs made extensive use of a talking-circle format, which provided the space for both experience and reflection. The effective use of collaboration assumes that individuals are actively engaged in their social environment and are therefore able to assert their needs within that context. It also assumes they can reflect on their actions and are able to co-operate within their social environment. In developing my argument I use dialectics, such as assertion and co-operation, to support my conclusions. My study concludes that training in restorative justice will develop and improve educators' ability to be collaborative. (author's abstract)

Packer, Ian. Review: The Little Book of Biblical Justice: A Fresh Approach to the Bible's Teachings on Justice, by Chris Marshall. Good Books, 2005.

Packer reviews this highly accessible book on biblical principles of justice.

Parker, Lynette. Encountering Restorativeness: Reflections from Colombia

Restorative justice concepts are ingrained in us as profoundly just ways to deal with conflict. Lynette Parker writes of learning this truth again during conversations with several people in Colombia.

Parker, Lynette. The Use of Restorative Practices in Latin America

Several Latin American countries are looking for alternative methods for dealing with crime and conflict. This opening has spurred both government and civil society to experiment with restorative processes.

Pelikan, Christa. On Restorative Justice

Pelikan concentrates on the framework of restorative justice (RJ) as applied in various ways in the European context, including policy considerations for the Council of Europe

Pelikan, Christa. Victim-offender mediation in domestic violence cases-a research report

In this paper, Pelikan examines the results of empirical research into the issue of victim-offender mediation in domestic violence cases, with emphasis on the situation in Austria.

Pickering, J. 2008. Antoinette Saayman vs. The State. Case No:CA&R 82/2007. High Court of South Africa. (Eastern Cape Division).

In January 2008, a ruling from the High Court of South Africa (Eastern Cape Division) set aside a lower court ruling requiring a defendant convicted of six counts of fraud to publicly wear a placard announcing her guilt and asking her victims for forgiveness. In setting aside this one aspect of the sentence, the High Court referenced both the unconstitutionality of the sanction and its departure from the principles of restorative justice.

Polish Restorative justice and practice in Poland and Britain: Report of a British and Polish Academies' exchange initiative

This is a three-year project funded by the British Academy and the Polish Academy of Sciences. Its purpose is to exchange information and experience about the use and effects of restorative justice and victim-offender mediation for both adult and juvenile offending. The project is set in the broader context of the various European developments that have taken place over the past decade. Articles 10 and 17 of The European Union's Framework Decision on the Standing of Victims in Criminal Proceedings, which oblige Member States to adapt their legislation in order to promote victim-offender mediation by March 2006, is of particular relevance. The Polish criminal justice system's responses to crime are, in the case of restorative justice interventions, less well developed than in Great Britain. From the Polish perspective, the principal objective of this research proposal is to gather information about the design and delivery of such interventions for the purpose of informing their own initiatives. This work was undertaken by Dr. David Miers and his team in conjunction with colleagues in Poland.

Pollard, Charles. Working Together for A Common Goal: The Need for a Restorative Justice Campaign

Sir Charles addresses the need for a problem statement that speaks not only to restorative justice advocates, but to policymakers and the general public as well. He does this by drawing from his experience in policing and law enforcement and by the success his police force has had in incorporating restorative conferencing into the day-to-day conduct of police business

Pranis, Kay. Building support for community justice: Principles and strategies

Declaring that the current criminal justice system is in crisis, Pranis advances the potential of restorative justice theory and practice as a comprehensive alternative.

Pranis, Kay. A Cry For Love

Writing after the terrorist attacks of 11 September 2001, Pranis searches for motivations behind the attacks and for appropriate responses to them.

Pranis, Kay. Not in my Backyard

It is a familiar story that people may recognize the value of particular social services but do not want those services to be located near them – “not in my backyard.”

Pulipaka, Sanjay. Justice, International Politics and the Need for Changing Lenses

A few days back, I wrote to my friends stating that we need greater engagement not withdrawal from Iraq. And the response from my friends has been: “How can you be oblivious to the fact that the US government has launched an unfair and illegitimate war! What about justice?” The dominant discourse in today’s world politics is that the United States is the offender, as it has violated the sovereignty of Iraq by waging an “unjust war”. Let us for a while accept the argument, and analyze what justice would entail.

Reddy, Peter Damien. 2006. Peace Operations and Restorative Justice: Groundwork for Post-conflict Regeneration.

Restorative justice has the capacity to build peace between antagonists and can inform the way relationships are renewed – individually and communally. Restoratively characterised peace operations focus on healing and work towards renewed relationships, providing anchors with which to secure reconciliation. Genuine reconciliation where the past is acknowledged, and provides continuity, can foster soundly based regeneration.

Restorative Justice Network of New Zealand. Restorative Justice Values and Processes

With the rapid expansion, members of the restorative justice community and the Government expressed concerns over the quality of implementation. In response, the Restorative Justice Network of New Zealand adopted a statement on Restorative Justice Values and Processes.

Ridell, Jennifer. Addressing Crimes Against International Law: Rwanda's Gacaca in Practice

Rwanda experienced horrific genocide in 1994. In its aftermath, national and international trials were established but these trials failed to deal expeditiously with the large numbers of suspects awaiting trial. To combat this, Rwanda introduced an innovative participative justice mechanism, Gacaca. Modern Gacaca is based on a traditional Rwandan restorative justice mechanism of the same name. Its rooting in Rwanda's history makes Gacaca a much more acceptable form of justice to the Rwandan people than international trials given the international community's abandonment of Rwanda during the genocide. While Gacaca falls short of many international fair trial standards it remains Rwanda's best hope as a wholly Rwandan process. But, Gacaca is more than just a judicial instrument, it has restorative justice at its origin and seeks, as its ultimate aim, to reconcile Rwanda's divided communities. To reach this aim, Gacaca has several other objectives including discovering the truth of what happened in 1994, ending impunity which has plagued Rwanda since independence and allowing the Rwandan population to participate in the search for justice at a local level. This thesis studies the importance of these aims to Gacaca and whether the Gacaca courts are meeting their optimistic objectives in order to evaluate whether Gacaca is succeeding in Rwanda. Research was conducted through interviews throughout Rwanda and much civil society research was studied as well as material discussing the objectives from a more conceptual perspective. Gacaca's potential is outstanding and its objectives all play a very important role which, if met, will secure a much more stable future for Rwanda. In practice, however, these objectives are not being met. The population is not actively participating in the trials thus the truth is not aired. Moreover, the perception of victor's justice hampers the ability of Gacaca to end impunity in Rwanda.

Rojas Mendoza, Dionisio. 2006. Design of a Restorative Justice Process: Inter-Sectoral Commission for Life and Human Rights. Barrancabermeja (Colombia). Eastern Mennonite University. Conflict Transformation Program.

This article discusses the possible design of a restorative response to mass violence in Colombia.

Rosenthal, Michael. The Palau Restorative Justice Project

This paper describes the history and implementation of conferencing in the Palau justice system. It provides a brief discussion of indigenous justice practices and how restorative justice is similar to this model.

Sande, Ken. Is This a Time for Peacemaking or a Time for War?

The terrorist attacks of 11 September 2001 against targets in the United States caused many people around the world to reconsider fundamental questions of right and wrong. Ken Sande writes about those attacks from his perspectives as a Christian and as the president of an organization focused on principles and practices of conciliation and peacemaking.

Sawatsky, Jarem. A Shared JustPeace Ethic: Uncovering Restorative Values

Noting the rise of restorative justice as a fundamentally different alternative to the current criminal justice system, Sawatsky states that practice has generally preceded theory in this field.

Schechtman, Lisa. Applications of Peacemaking Circles in Meeting the Mental Health Needs of Torture Survivors

Although restorative justice is based in very old traditional practices, its widespread use in the modern criminal justice system is a relatively recent phenomenon, as is described in further detail in Chapter 4. Restorative justice is increasingly a topic of serious research and its practice is now more common than even a decade earlier. However, sub-practices of restorative justice—particularly Peacemaking Circles, the topic of this paper—in mental health settings and research into applications thereof are apparently rare and quite limited. As such, the work contained herein is highly theoretical, combining a substantial literature review with limited primary research designed to assist in the proposal of applications of Peacemaking Circles to the mental health of torture survivors and other survivors of human rights violations.

Schulz, Stefan And Hamutenya, Marthinus. (2004). Juvenile Justice in Namibia: Law Reform Towards Reconciliation and Restorative Justice?

In the spirit of 'Ubuntu', a frame of mind prevalent in sub-Saharan Africa, which relates to a specific communal approach to the notion of people, Namibia has set forth to establish a restorative juvenile justice system.

Scuro Neto, Pedro. The Restorative Paradigm: Just Middle-Range Justice

Restorative justice is a middle-range paradigm, a promise of future systemic change, implemented on a lower level of abstraction with operational notions defined for restricted orders of conflict, in specific, localized conditions.

Scuro, Pedro and Renato Tardelli Pereira. A justiça como fator de transformação de conflitos: Princípios e implementação

No decorrer da década de 90 a discussão sobre a reforma do Judiciário restringiu-se a propostas de tipo “estrutural” - simplificação processual, atualização de procedimentos administrativos, intervenção na formação de bacharéis, promotores e juízes de Direito - que deveriam dar à Justiça maior competência, celeridade e, quem sabe, uma imagem menos negativa.

Shy, Yael. 2006. Following Up on Restorative Justice: A Report to the New Zealand Chief District Court Judge.

This report is an informal qualitative assessment of the effects of restorative justice conferences on relevant participants in the months and years following the conference. Although this study was small and not necessarily scientifically representative, the responses of the participants are fairly consistent with each other and may provide insight into the long term benefits of restorative justice as well as the areas of the process that require further attention.

Siebel, Erika Bai. Restorative Justice, Real Justice

When a crime is committed, people are hurt-- not only physically and emotionally, but spiritually too, if they harbor unforgiveness and begin doubting humanity and the system that is supposed to bring justice.

Stollenwerk, Daniel J. 2004. Breaking Spears & Mending Hearts: Peacemakers & Restorative Justice in Bougainville

Breaking Spears & Mending Hearts tells the story of civil war violence in the Melanesian island of Bougainville and the rediscovery of peacemaking mechanisms used to overcome such violence.

Strandjord, Kaia. BARNE OG UNGDOMSKRIMINALITET

Et viktig straffutmålingsprinsipp er likebehandling. Straffbare handlinger måles opp mot hverandre, og skal i utgangspunktet gi ensartede reaksjoner. Som eksempel skal uprovosert vold som resulterer i en legemsskade i utgangspunktet ende med fra 60 dagers ubetinget fengsel og

strengere, avhengig av skadens omfang. Viktige unntak finnes fra prinsippet om likebehandling. Et av disse gjelder ungdom. Dette følger blant annet av straffelovens § 55 hvoretter det heter; for straffbare handlinger, forøvd før det fylte 18de år, kan fengselsstraff etter § 17 første ledd bokstav b ikke anvendes, (bestemmelsen setter grense for straff over 20 års ubetinget fengsel) og straffen kan innen samme straffart nedsettes under det lavmål som er bestemt for handlingen, og, når forholdene tilsier det, til en mildere straffart.

Stutzman Amstutz, Lorraine. Perspective

Using personal experiences in her work and family, Lorraine Stutzman Amstutz reflects on essential aspects of restorative justice.

Swanson, Cheryl and Michelle Owen. 2007. Building Bridges: Integrating Restorative Justice with the School Resource Officer Model.

This working paper uses a comprehensive literature review to assess the potential to improve school safety and the delivery of services by school resource officers through the integration of the school resource officer model with the restorative justice approach. Strengths and weakness of the school resource officer model are examined. Theoretical premises and empirical findings from restorative applications in school settings are reviewed. The paper identifies specific areas where the school resource officer program could benefit from restorative philosophy and practice.

Swart, Steve. Appeal of Restorative Justice to Policy Makers

Swart, a member of South Africa's Parliament, addresses the hopeful prospect that practicing RJ would give to address the greatly elevated crime rate in SA that accompanied the end of apartheid.

Sawatsky, Jarem. Worth Reading

Sawatsky, in this article, reviews Restorative Community Justice: Repairing Harm and Transforming Communities, edited by Gordon Bazemore and Mara Schiff, published in 2001.

Thorburn, Stan. Prison: Is There Any Alternative. A New Zealand Snapshot.

Judge S. A. Thorburn points to the rising numbers of offenders being sentenced to imprisonment in New Zealand in recent decades.

Thorburn, Stan. The Ministry of Reconciliation

Judge Stan Thorburn offers this sermon on relationships and the importance of reconciliation.

Thorburn, Stan. Restorative Justice: Some Biblical Perspectives

Thorburn discusses the growing interest in restorative justice and the reasons policy makers are looking at such alternatives. He then turns to a discussion of Christianity and justice.

Thorburn, Stan. The Arrival of Restorative Justice in the Courts: A Brief Outline of the New Zealand Experience

The paper is intended to provide a narrative about the emergence of Restorative Justice into the processes of the Courts in New Zealand.

Umbreit, Mark S. Response to Terrorism

Following the terrorist attacks of 11 September 2001 against people and property in the United States, Umbreit reflects on the nature of those acts and our response to them.

Van Ness, Daniel. Legislating for Restorative Justice

In this paper Daniel Van Ness addresses the topic of legislating for restorative justice.

Van Ness, Daniel. Shalom

In this brief essay, Van Ness sketches the fundamental elements of the idea of shalom as found in the Old and New Testaments of the Bible, and connects shalom to understanding and responding to crime.

Van Ness, Daniel. Forgiveness. Good Friday Meditation.

In this Good Friday meditation, Daniel Van Ness reflects on forgiveness, love, and restorative justice.

Van Ness, Daniel. A Restorative Future for Juvenile Justice?

After a decade of development in restorative justice theory and practice, Daniel Van Ness looks ahead to the role that restorative justice can play within juvenile justice.

Van Ness, Daniel. Restorative Justice: International Trends

As Daniel Van Ness remarks in this presentation, restorative justice is a growing international movement within the fields of juvenile and criminal justice.

Van Ness, Daniel. Normalisation, Reintegration and Restorative Justice

Normalisation has much in common with the criminological theories of reintegration and restorative justice.

Van Ness, Daniel. Perspectives on Achieving Satisfying Justice: Values and Principles of Restorative Justice

Using the analogy of building a house, Van Ness discusses three elements in developing a restorative justice program.

Van Ness, Daniel. Opening our eyes to injustice

In this essay, Van Ness addresses the issue of recognizing injustice. God acts to overcome injustice.

Van Ness, Daniel. Victim Offender Mediation Programmes

In this address to the Ecole Nationale de la Magistrature in Paris, Van Ness describes the development and variation of victim offender mediation programmes.

Van Ness, Daniel. Today salvation has come

In December 2001, Daniel Van Ness preached a sermon at Wesley Church in Perth, Australia. The text was Luke 19:1-10, in which is recounted the encounter between Jesus and Zacchaeus, a Jewish tax collector in Israel for the Romans. As a tax collector, Zacchaeus was almost certainly corrupt and despised by his own people as a collaborator with the Roman occupiers.

Van Ness, Daniel. Doing One Thing Well: Applying Restorative Justice to A Specific Crime

Dan Van Ness proposes that a broad-based international coalition select a particular crime that would become the subject of a global campaign to reduce its incidence and the harm resulting from it. He suggests burglary might be a likely candidate and outlines a process for laying the groundwork for such a campaign. The basic premise underlying his proposal is that most countries have not made significant commitments to restorative justice. Firmly establishing restorative justice in a part of the criminal justice system that cannot be marginalized (as might juvenile cases, for example) will make wholesale adoption of restorative justice more likely.

Van Ness, Daniel. Creating Restorative Systems

In order to increase the influence of the restorative justice movement for the future, Van Ness proposes models for measurement and conceptual understanding.

Van Ness, Daniel. Trends in Prisons Around the World and in Latin America

In this paper Daniel Van Ness surveys trends and developments in prisons around the world and in Latin America.

Van Ness, Daniel. The Role of the Church in Criminal Justice Reform

Addressing a forum on restorative justice with participants from diverse perspectives, Daniel Van Ness focuses on the role of the Christian Church in criminal justice reform, particularly reform oriented around restorative justice.

Van Ness, Daniel. Restorative Justice

Van Ness offers an definition and description of restorative justice. He then moves into a discussion of restorative process, the reasons countries are exploring restorative justice as a way toward justice reforms, UN action taken on restorative justice, and the future outlook for the paradigm.

Van Ness, Daniel. Proposed UN basic principles on restorative justice

In this essay, Van Ness provides a historical overview of a number of significant initiatives related to restorative justice generated by the United Nations crime congresses, by the Working Party on Restorative Justice (formed from a group of non-governmental organizations participating in the Alliance on Crime Prevention and Criminal Justice), and by other notable groups.

Van Ness, Daniel. The Shape of Things to Come: A Framework for Thinking about A Restorative Justice System

Daniel Van Ness begins this paper with a sketch of recent initiatives that signal a worldwide interest in restorative justice among national governments and the United Nations.

Vanspauwen, Kris and Ricky Röntsch. 2006. Conference Report: The Politics of Restorative Justice in Post-Conflict South Africa and Beyond. Cape Town, 21-22 September.

A decade after the formal political transition it seemed appropriate to explore the form and content of restorative justice principles and practices and to engage with the challenges confronting the institutionalisation of this model. This two-day international conference examined selected aspects of the model of restorative justice in post-apartheid South Africa. (excerpt)

Van Wormer, Katherine. Restorative justice and social work

Van Wormer has professional experience in both social work and criminal justice. She finds them vastly different, as she illustrates through a contrast of some key terms and concepts in each field.

Workman, Kim. The Future of Restorative Justice – Control, Co-option, and Co-operation

This paper explores the history of restorative justice in New Zealand and lays out a course for the future.

Wright, Martin. 2005. Can restorative justice reduce the burden on the criminal justice system?

Paper presented to conference on ‘Forming a Ukrainian restorative justice model’, organized by Ukrainian Center for Common Ground, Kyiv, 10-11 February 2005.

This paper will consider what are the difficulties faced by the CJS, and why are the difficulties not being resolved? It will then suggest what can be done about them. Firstly, there are conventional responses, and then a different response based on restorative principles will be proposed. Finally the possible effects of such an approach will be explored, including the important role of those who administer the justice system and will be responsible for making sure that the restorative process lives up to the restorative ideal. (excerpt)

Wright, Martin. Mobilizing the community for crime prevention. Paper to international conference on ‘The role of community restorative justice centres in the juvenile justice system’, Ukrainian Centre for Common Ground, Kyiv, 19-20 April 2007.

This paper will discuss some of these questions, and suggest the role of restorative justice in answering them. First it will consider restorative approaches in schools and in the community, and their contribution to the reduction of harm. Then it will consider how restorative justice can be used at various stages of the process when harm, or crime, has taken place, and the community’s role in this. Finally it will return to the question of prevention. (excerpt)

Wright, Martin. Quanto è riparatrice la giustizia riparatrice?

Ci sono certe cose che diamo per scontate: 1) che il crimine è un’offesa contro lo stato 2) che le persone che commettono i reati dovrebbero essere punite 3) che la punizione è una responsabilità e un monopolio dello stato 4) che le decisioni su come trattare gli autori di reato dovrebbero essere prese dai funzionari statali mediante un processo legale formale.

Wright, Martin. The role of the community in applying restorative justice. Paper to international conference ‘Introduction of restorative justice in Ukraine: results and perspectives.’ Kyiv, 20-21 April 2006.

A distinctive feature of restorative justice, and especially conferencing, is that members of the community, including relatives and friends of the victim and the offender, can be involved in the

process itself. This can also have advantages which the conventional justice system does not offer. Safeguards are however needed. In some ways the conferencing process itself is an informal safeguard, because it encourages people to speak up for themselves if they feel that something is not fair. This in turn depends on the facilitators, who also need to be supervised. Formal safeguards should also be in place; in keeping with restorative principles they should include an offer of mediation at an early stage. (excerpt)

Wright, Martin. International Approach: What is Restorative Justice?

Wright begins this essay by discussing the differences between restorative justice and the traditional criminal justice system.

Wright, Martin. 2001. How restorative is restorative justice?

In the conventional system the victim and the offender are not able to tell the story of what happened in their own way, much less to communicate with each other. The damaging potential of the system is well known. It is aggravated by the fact that the system focuses on its objective - to determine guilt or innocence and decide on a sanction - and does not consider the effect of the process on the participants. Restorative justice, instead of taking the whole matter out of their hands, offers both victim and offender the chance to discuss it and decide how to resolve it, through victim/offender mediation, or an extension of this known as 'conferencing', in which victims and offenders are invited to include their extended families. (In this paper 'victim/offender mediation' will be used as a general term to include conferencing, which is similar but with members of the extended family present (as described below). The term 'penal mediation' (mediazione penale) will not be used, because mediation is seen as a restorative, not a punitive, process.) (excerpt)

Yav Katshung, Joseph. 2008. Truth Commissions and Prosecutions: Two Sides of the Same Coin?

Truth commissions have been multiplying rapidly around the world and gaining increasing attention in recent years. They are proposed for different reasons and driven by diverse motives. They can be used firstly, for the purpose of national reconciliation and in the interests of the society; secondly, sometimes they can be used to avoid accountability or prosecution and merely to shield an offender from justice. It is important to look at their relationship to prosecutions and justice in an immediate and historical sense. Are TRC's designed to generate more truth, more justice, reparations, and genuine institutional reform? Or are they designed to undermine the State's and society's legal,

ethical and political obligations to their people? This gives us opportunity to share views on adequate truth commissions and their relationship with prosecutions. (excerpt)

Zehr, Howard. Restorative Justice Signposts

Identifies indicators to help people discern when they are working toward restorative justice in responding to crime.

**Zemlyanska, Vira (2005). Justice and Sentencing Traditions in Central and Eastern Europe
Newsletter of the European Forum for Restorative Justice. 6(2-3):6-8**

Despite the high and constant development of alternative sanctions, measures and procedures such as community service, conditional caution, probation supervision and Restorative Justice programmes in Western countries, they are slightly spread in Central and Eastern Europe (CEE) where they have been introduced only since the Fall of the 'Iron Curtain'. In some Central and Eastern European countries (for example, Czech Republic, Slovakia) the first mediation and probation initiatives appeared in the middle of 90s, but in others they were undertaken only after 2000. Development of alternative sanctions is closely connected with legal and cultural traditions of the country, where those can be either a supportive factor in its implementation, or a challenge. In this article I will analyse the difference between criminal justice and sentencing traditions in Western and Eastern Europe, and try to explain challenges meeting the current legal reforms running in CEE.

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ - สกุล	นายณรงค์ ใจหาญ
วัน เดือน ปีเกิด	26 สิงหาคม 2500
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2532	Master of Law in Law, Economy and Society University of Kent at Canterbury, England.
พ.ศ. 2526	นิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายอาญา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2521	เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
พ.ศ. 2521	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2522	อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2534 - ปัจจุบัน	รองศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2546 - ก.ย. 2547	รองอธิการบดีฝ่ายศูนย์ลำปาง
พ.ศ. 2548 - 2551	หัวหน้าภาควิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
งานสอน	
พ.ศ. 2522 - ปัจจุบัน	ผู้บรรยายวิชากฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา วิชาอาญาวิทยาและทัณฑวิทยา ระดับปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2544 - ปัจจุบัน	ผู้บรรยายวิชากฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ วิชาปัญหาการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม ระดับปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2539 - ปัจจุบัน	ผู้บรรยายพิเศษ วิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หลักสูตรฝึกอบรมสารวัตร สถาบันพัฒนาข้าราชการตำรวจสำนักงานตำรวจแห่งชาติ,

	วิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หลักสูตรฝึกอบรมวิชาว่าความ สถานายความ
พ.ศ. 2545	ผู้บรรยายพิเศษ วิชาการดำเนินคดีอาญาด้านสิ่งแวดล้อมหลักสูตร ฝึกอบรมเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ กรมควบคุมมลพิษ
พ.ศ. 2547	ผู้บรรยายพิเศษ ให้กับบุคลากรของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม หลักสูตรการเพิ่มศักยภาพบุคลากรด้านการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม, ต.ค. - พ.ย. 2547
พ.ศ. 2549	ผู้บรรยายพิเศษ ให้กับบุคลากรของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม หลักสูตรการจัดการมลพิษ กรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ธ.ค. 2548 – ก.พ. 2549
สถานที่ทำงาน	คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 โทรศัพท์ 0 – 2613 - 2939, โทรสาร 0 – 2613 - 2939 มือถือ 089 - 0349095 E-mail : narong10@ hotmail.com , narong26@ yahoo.com
ที่อยู่	107 ซอยเพชรเกษม 78 แขวงบางแคเหนือ เขตบางแค กรุงเทพมหานคร 10160 โทรศัพท์ 0 – 2413 – 0517 , 0-2 413-1334 โทรสาร 0 – 2413 – 2350

นักวิจัย

ชื่อ - สกุล	นายปกป้อง ศรีสนิท
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประวัติการศึกษา	น.บ. (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง, จุฬา) น.บ.ท., น.ม. (จุฬา), D.E.A. (Sciences Pémales et Scoences criminologiques , Mention Assez Bien, Umiversité Aix-Marseille III, France), Docteur en Droit (Mention tres honorable avec felicitation du jury à l'unanimité Aix-Marseille III, France)
สถานที่ทำงาน	คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 โทรศัพท์ 0 – 2224 – 9421 มือถือ 086- 8116197 E-mail : psrisanit@ hotmail.com, pokpong@tu.ac.th

นักวิจัย

ชื่อ - สกุล

นางสาวพ่องศรี เวสราวัช

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2547

Ph.D. in Law (Patent Law)

The University of Sheffield ประเทศอังกฤษ

พ.ศ. 2541

LL.M. (International Commercial Law)

The University of Kent at Canterbury ประเทศอังกฤษ

พ.ศ. 2537

ศิลปศาสตรบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2531

นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประสบการณ์การทำงาน

15 ก.ย. 2531 – 4 มี.ค. 2541

ข้าราชการ สังกัดงานการเจ้าหน้าที่ กองกลาง
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

5 มี.ค. 2541 - ปัจจุบัน

พนักงานสังกัดศูนย์ส่งเสริมงานวิจัยและทรัพย์สินทางปัญญา
สำนักวิจัยและบริการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

สถานที่ทำงาน

ศูนย์ส่งเสริมงานวิจัยและทรัพย์สินทางปัญญา
สำนักวิจัยและบริการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ถนนประชาอุทิศ แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพฯ 10140

โทร. 0-2470-9705 โทรสาร. 0-2872-9083

E-mail : phongsri.way@kmutt.ac.th

ผู้ช่วยวิจัย

ชื่อ - สกุล

นางสาวพัชชา น้าเงิน

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2548

นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2548

ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ สภานายความ

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2550 - ปัจจุบัน

อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถานที่ทำงาน

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง

เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ 0-2613-2128, 0-2225-6827

โทรสาร 0-2224-8106

มือถือ 081-0836762

E-mail : phutcha@gmail.com

เจ้าหน้าที่ธุรการ

ชื่อ – สกุล

นางปิยะมาศ วงคำสอน

วัน เดือน ปีเกิด

7 กุมภาพันธ์ 2507

ประวัติการศึกษา

ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

โรงเรียนตั้งตรงจิตรพณิชยการ กรุงเทพฯ

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)

โรงเรียนพณิชยการสยาม กรุงเทพฯ

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2532 – 2533

เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล ศูนย์ฝึกอบรมพัฒนาอาชีพศึกษา
ถนนรามอินทรา กม. 5 กรมอาชีวศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2533 – 2537

เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล ศึกษานิเทศน์
กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2537 – 31 มกราคม 2552

พนักงานธุรการ
สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย
ศูนย์นิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
63/12 หมู่บ้านทิพย์มณฑล ซอย 2 ถนนบรมราชชนนี 64
แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ 10170
โทรศัพท์ 02 – 441 – 2415 , โทรสาร 02 – 888 – 4125
มือถือ 089 – 0076- 726 , 087 - 5032373

ที่อยู่

E-mail : piyamas_2507@hotmail.com